

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

DOKTORA TEZİ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE
NATO’NUN HAREKÂT YETENEĞİNİN
DÖNÜŞÜMÜ

SEZAI ÖZTÜRK
2502160569

DANIŞMAN
PROF. DR. MURAT METİNSOY

İSTANBUL-2021

ÖZ

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE NATO’NUN HAREKÂT YETENEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ

SEZAI ÖZTÜRK

Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik ve tehdit algısı çerçevesinde, NATO'nun harekât kabiliyetinin dönüştürülmesi, NATO'nun etkin olabilmesinin en önemli koşullarından biridir. Yeterli dönüşüm tedbirlerin alınması ve bunların sürdürülmesi önem arz etmektedir. Bu bağlamda ve gelişmeler ile tedbirlerin neden-sonuç ilişkisine dayalı bir yaklaşım benimsenerek, NATO'nun Soğuk Savaş sonrası dönemdeki harekât kabiliyeti ve stratejik konseptler, NATO'nun harekât kabiliyetinin sorunları ve bunlara karşı alınan tedbirler neden-sonuç yaklaşımı ile tartışılmaktadır. Birinci bölümde konuyla ilgili teorik ve kavramsal çerçeve verildikten sonra, ikinci bölümde Soğuk Savaş sonrası NATO'nun yapısı, zirveleri ve Stratejik Konseptleri, NATO'nun savunma ittifakından güvenlik ittifakına dönüşüm süreci ve bu sürece ilişkin tedbirler incelenmektedir. Üçüncü bölüm, harekât yeteneğinin temel unsurlarının dönüştürölüp dönüştürölmediğini veya ne kadar dönüştürölldüğünü tartışmaktadır. Bu çalışmada, güvenlik, güç, harekât, harekât kabiliyeti dönüşümü ve komuta ve kuvvet yapılarındaki değişimlerin temel konseptleri analiz edilerek, “açıklayıcı” ve “sebe-sonuç araştırması” yöntemlerine dayanan “yorumlayıcı yaklaşım” ve uluslararası ilişkiler teorileri kullanılmaktadır. Özetle, bu çalışma NATO'nun harekât kabiliyetinin İttifakın kuruluşundan bu yana sürekli bir dönüşüm içinde olduğunu ve bu dönüşüm sürecinin değişen politik ve askeri koşullar ve teknolojilerde kaçınılmaz olduğunu öne sürmektedir. Bu tezin vurguladığı bir diğer nokta da NATO'nun, sadece siyasi bir oluşum olarak değil, aynı zamanda sürekli dönüşüm içinde kendine özgü iç dinamikleri olan, özerk ve yaşayan bir askeri ve teknik kompleks olarak da analiz edilmesi gerektiği gerçeğidir. Bu kapsamda tez, NATO’nun politik yönünden daha çok askeri yönüne odaklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: NATO, harekât, harekât yeteneği, dönüşüm, güvenlik.

ABSTRACT

THE TRANSFORMATION OF NATO’S OPERATIONAL CAPABILITY IN THE POST COLD ERA SEZAI ÖZTÜRK

Within the framework of security and threat perception in the post-Cold War Era, transformation of the operational capability of the NATO is one of the most important conditions for NATO to be effective, it is important whether adequate transformation measures are taken and sustained. In this context and adopting an approach, based on cause-and-effect of the developments and precautions, the NATO’s operational capability in the post-Cold War period and NATO’s Strategic Concepts, the problems of NATO's operational capability and precautions taken against them are discussed with a cause-and-effect approach. After giving the theoretical and conceptual framework about the issue in the first chapter, the second chapter examines NATO’s structure, summits and Strategic Concepts of the post-Cold War period, the transformation process of NATO from a defence alliance to a security alliance and the measures pertinent to this transformational process. The third chapter discusses whether or how far the main elements of the operational capability are transformed. This study applies the “interpretive approach” and the international relations theories based on “descriptive” and “cause-and-effect research” methods by analyzing the main concepts of security, power, operation, operational capability transformation and changes in the command and force structures. To sum up, this study argues that NATO’s operational capability had been in constant transformation since the establishment of the alliance and this transformational process has been inevitable in changing political and military conditions and technologies. Another point this dissertation makes is the fact that NATO should be analyzed not only as a political formation but also an autonomous and living military and technical complex, which had its own specific and internal dynamics under constant transformation. In this context, the thesis focuses on the military aspect of NATO rather than its political aspect.

Key Words: NATO, operations, operational capability, transformation, security.

ÖNSÖZ

Bu tezin amacı; Soğuk Savaş sonrası dönemde mevcut güvenlik ve tehdit algısı çerçevesinde, NATO’da harekât yeteneği dönüşümünün, NATO’nun etkin olabilmesinin en önemli koşullarından biri olduğu göz önüne alındığında, yeterli dönüşüm tedbirlerinin alınıp alınmadığını ve sürekliliğini tartışmaktır. Bu kapsamda; Soğuk Savaş Sonrası Dönemdeki durumun ve NATO Stratejik Konseptlerinin sebep sonuç anlayışı ile tartışılması ve bu konseptlere göre tamamlanan hususların tespit edilmesi, günümüz NATO harekât yeteneğinin incelenmesi, problem sahalarının belirlenmesi ve bunlara tedbir getirilmesi tartışılmıştır.

Tez sonuçlarının özellikle; NATO’nun harekât yeteneği dönüşümüne katkı sağlayabileceği, daha öncekilerden farklı olarak NATO’nun tamamı yerine “harekât yeteneği dönüşümüne” odaklı olması sayesinde, yararlı bir kaynak olacağı değerlendirilmektedir.

Tezde, harekât yeteneği dönüşümüne etki eden konular ortaya konmuş; Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO’nun yapısı ve çalışma usulleri, zirveler, stratejik konseptler incelenerek NATO’nun savunma ittifakından güvenlik ittifakına dönüşüm süreci görülmüş; bilgi ve verilerle karşılaştırmalı olarak harekât yeteneğinin dönüşüp dönüşmediği ve sürekliliği tartışılmıştır. 21’inci yüzyılda, güvenlik, güç, harekât, harekât yeteneğinin dönüşümü kavramlarının ve komuta ve kuvvet yapısındaki değişimlerin incelenmesinde, “Yorumlayıcı Yaklaşım” yönteminden yararlanılmış, uluslararası ilişkiler teorilerinden istifadeyle felsefi ve teorik altyapıya dayalı çalışma yapılmış ve “Tanımlayıcı” ve “Sebep Sonuç Araştırması” metotları uygulanmıştır. Bu dönemde NATO’da yerinde edinilen tecrübelerin çok faydalı olduğu görülmüştür.

Tez çalışmalarım boyunca; sürekli anlayış ve destek gördüğüm değerli tez danışmanlarım Dr. Öğr. Üyesi Şamil ÜNSAL ve Prof. Dr. Murat METİNSOY’a şükranlarımı sunarım. Çalışmada yararlandığım Anadolu Üniversitesi yayınlarının ve diğer kaynakların hazırlanmasında emeği geçenlere teşekkür ederim. Derslerinde edindiğim kıymetli bilgiler yanında tez izleme komitesinde yer almayı da kabul eden ve değerli katkılar sağlayan Prof. Dr. Yaşar ONAY, Doç. Dr. Fuat AKSU’ya; tez savunma jürisinde bulunmayı kabul eden ve değerli katkılar yapan Prof. Dr. Burak Samih Gülboy ve Doç. Dr. Mert GÖKIRMAK’a en içten duygularla teşekkür ederim.

Ayrıca; çalışmalarına fedakârca her zaman ve koşulda destek veren eşim Tuğba’ya, kızım Ceren’e ve oğlum Hüseyin’e minnettarım.

Sezai ÖZTÜRK
İstanbul-2021

ÖZ	II
ÖNSÖZ	IV
İÇİNDEKİLER	VI
TABLolar LİSTESİ	XVI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XVII
RESİMLER LİSTESİ	XIX
KISALTMALAR LİSTESİ	XX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

A. KAVRAMLAR	17
1. Güvenlik ve Tehdit Kavramları	17
2. Ortak Güvenlik ve Kolektif Güvenlik Kavramları	27
B. GÜVENLİK-GÜÇ İLİŞKİSİ VE KARMAŞIK BİR KAVRAM OLARAK ASKERİ GÜÇ	42
1. Güvenlik-Güç İlişkisi	42
2. Gücün Tanımı ve Gelişimi	49
3. Karmaşık Bir Kavram Olarak Askeri Güç ve Dönüşümü	55
a. Askeri Güç	55
b. Askeri Gücün Dönüşümü	58
(1) Kara Gücü	60
(2) Deniz Gücü	63
(3) Hava Gücü	66
C. ASKERİ HAREKÂT VE HAREKÂT YETENEĞİ	67
1. Askeri Harekât	67
a. Kara Harekâtı	68
b. Deniz Harekâtı	70
c. Hava Harekâtı	72

ç. Özel Kuvvetler Harekâtı.....	76
d. Amfibi Harekât	77
e. Hava İndirme Harekâtı.....	77
f. Hava Hücüm Harekâtı	77
g. Savaş Dışı Harekât	77
ğ. Bilgi Harekâtı.....	80
2. Askeri Harekât Yeteneği ve Dönüşüm.....	80
a. Askeri Harekât Yeteneği	80
b. Askeri Harekât Yeteneğinin Dönüşümü	82

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE NATO

A. NATO ANTLAŞMASI VE YAPISI.....	86
1. NATO Antlaşması	86
a. Antlaşma Temel Değerleri ve İlkeleri.....	86
b. İttifak'ın Kalbinde Bir Konsept	86
c. İttifak'ın Doğuşunun Politik Bağlamı	87
ç. Antlaşma Taslağının Hazırlanması	88
d. Kolektif Savunma	88
e. Siyasi ve Askeri İş Birliği	89
f. İttifak'ın Coğrafi Kapsamı.....	89
g. İttifak Üyeliği ve Antlaşmanın Süresi.....	89
ğ. Antlaşma Metni.....	90
2. NATO'nun Yapısı, Sivil-Asker Karar Alma Süreçleri ve İşleyişi.....	94
a. Genel	94
b. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)/SHAPE	100
c. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT)	103
B. STRATEJİK KONSEPTLER VE NATO ZİRVELERİ.....	106
1. Genel	106

a. Stratejik Konseptler.....	107
b. Başlıca Kararlar	109
c. Yer ve Zaman.....	111
2. Zirve Toplantıları	112
a. Brüksel Zirvesi (1989)	113
b. Londra Zirvesi (1990)	115
c. Roma Zirvesi (1991)	117
ç. Brüksel Zirvesi (1994)	124
ç. Paris Zirvesi (1997).....	128
d. Madrid Zirvesi (1997).....	129
e. Washington Zirvesi (1999).....	132
f. Prag Zirvesi (2002).....	148
g. İstanbul Zirvesi (2004).....	154
ğ. Brüksel Zirvesi (2005).....	163
h. Riga Zirvesi (2006)	163
ı. Bükreş Zirvesi (2008)	167
i. Strasbourg/Kehl Zirvesi (2009)	175
j. Lizbon Zirvesi (2010)	181
k. Şikago Zirvesi (2012)	191
l. Galler Zirvesi (2014)	199
m. Varşova Zirvesi (2016)	212
n. Brüksel Zirvesi (2018).....	223
o. Londra Zirvesi (2019).....	230
ö. Değerlendirme.....	233

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE NATO’NUN HAREKÂT YETENEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ

A. NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP).....	244

B. Akıllı Savunma (Smart Defence)	259
1. Genel	259
2. Unsurlar.....	264
3. Mekanizmalar	265
C. AWACS: NATO’nun “Gökyüzündeki Gözleri”	266
1. Genel	266
2. AWACS Yeteneği.....	268
3. NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Kuvveti (NAEW & CF).....	270
4. Kriz Yönetimi’nde AWACS’ın Rolü.....	271
5. Müttefiklerin Güvencesi AWACS	273
6. Küresel Koalisyonu Destek.....	274
7. Dönüşüm	275
8. AWACS’ın Geleceği	277
Ç. NATO Entegre Hava ve Füze Savunması (NATO IAMD).....	278
1. Genel	278
2. Mekanizmalar	280
3. Balistik Füze Savunması (BMD)	282
D. Stratejik Hava İkmalı	285
1. Stratejik Hava İkmalı Uluslararası Çözümü (SALIS).....	285
2. Stratejik Hava Taşınması Yeteneği (SAC)	287
E. Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif	289
1. Unsurlar.....	289
2. Mekanizma.....	290
3. Gözetleme ve Keşif Toplama Vasıtaları	290
4. Gelişim.....	291
5. Ağ Ortamı	292
F. NATO Mukabele Kuvveti (NRF).....	293

1. NRF Unsurları.....	294
2. Gelişim.....	297
3. Görevlendirme Yetkisi.....	299
G. Birlik Katkıları	300
1. Kuvvet Oluşturma (Üretme) (Force Generation, FOG) Süreci.....	300
2. Operasyonel İhtiyaçları Karşılama İçin Dönüşüm.....	302
Ğ. Birlikte Çalışabilirlik: NATO Güçlerini Birleştirme	303
1. Unsurlar.....	304
2. Mekanizmalar	304
3. Gelişim.....	304
H. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO).....	304
1. Gelişim.....	306
2. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)'nın Yapısı	310
3. Stratejik Karargâh: SHAPE	311
4. Operasyonel Seviye Komutanlıklar: Brunssum, Napoli ve Norfolk.....	311
5. Taktik Seviye Komutanlıklar: İzmir (Kara), Northwood (Deniz) ve Ramstein (Hava)	312
6. Taktik Hava Komuta ve Kontrolü.....	313
7. İletişim ve Bilgi Sistemleri	314
8. İlişkili Birimler: STRIKFORNATO, AWACS ve AGS	314
a. STRIKFORNATO	315
b. NAEW & C Kuvveti.....	315
c. İttifak Yer Gözetleme Sistemi (AGS)	315
9. Ortaklıklar Direktörlüğü (PD).....	317
I. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT).....	317
1. Gelişim.....	317
2. ACT'nin Rolü ve Yapısı	318
3. Stratejik Planlar ve Politika.....	320

4. Yetenek Geliştirme	320
5. Müşterek Kuvvet Geliştirme	320
6. Avrupa'daki SACT Temsilcisi.....	321
7. ACT Avrupa Karargâh Birimi	321
8. ACT Pentagon İrtibat Bürosu	321
9. Müşterek Harp Merkezi (JWC).....	321
10. Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi (JFTC)	321
11. Ortak Analiz ve Dersler Öğrenim Merkezi (JALLC)	322
12. NATO'nun Eğitim ve Öğretim Tesisleri (NETF'ler)	322
a. NATO Savunma Koleji.....	322
b. NATO Okulu	322
c. NATO Deniz Müdahalesi Operasyonel Eğitim Merkezi	323
ç. Mükemmeliyet Merkezleri.....	323
İ. NATO'nun İttifakın Doğu ve Güneydoğusunda Varlığını Artırması.....	324
1. Gelişim.....	325
2. Gelişmiş İleri Mevcudiyet.....	325
3. İhtiyaca Göre Uyarlanmış (Tailored) Mevcudiyet.....	328
J. NATO'nun Yetenekleri	328
1. Mevcut Hedefler	329
2. Acil ve Uzun Vadeli Zorlukların Üstesinden Gelmek	330
a. NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP).....	330
b. NATO Mukabele Gücü (NRF)	330
3. Kritik Uzun Vadeli Etkinleştirme Özellikleri	331
a. Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif.....	331
b. İttifak Yer Gözetleme (AGS) Programı	331
c. İttifakın Gelecekteki Gözetleme ve Kontrol yeteneği	332
d. Federe Görev Ağı.....	333

e. Siber Savunma	333
f. Lojistik.....	334
4. Çok uluslu İş Birliği ile Yetenekler Sunmak	334
a. Çok Uluslu Yaklaşımlar	335
b. Çerçeve Uluslar Konsepti	337
c. Stratejik ve Harekât Alanı İçerik Hava Taşıma Yetenekleri	337
ç. Havada Yakıt İkmali	337
d. Hassas Mühimmat Temini	338
e. Özel Harekât Kuvvetleri (SOF).....	339
f. Denizaltı Karşı Harbi.....	339
5. Ulusal Kapasite Geliştirme Çabalarını Desteklemek.....	339
a. El Yapımı Patlayıcı Cihazlara Karşı Mücadele.....	340
b. 21'inci Yüzyıl Kara Tabanlı Hava Savunması.....	340
c. Demonte Asker Sistemleri	340
ç. Konuşlandırılabilir Hava Üssü Kavramı	341
d. Modüler Gemi Tasarımı.....	341
6. Diğer İnisiyatifler.....	341
a. Deniz Güvenliği	341
b. Havacılığa Toplam Sistem Yaklaşımı.....	341
c. Endüstri ile Etkileşim.....	342
K. Elektronik Harp (EH).....	342
1. EH Yapısı.....	342
2. Gelişim.....	343
L. Siber savunma	343
1. NATO Siber Savunma Politikası	343
2. NATO Siber Savunma Yeteneğini Geliştirmek	344
3. NATO Siber Savunma Kapasitesinin Artırılması	345

4. Ortaklarla İş Birliği	346
5. Sanayi ile İş Birliği	346
6. Yönetim.....	347
7. Gelişim.....	348
M. Kriz Yönetimi.....	351
1. NATO'nun Kriz Yönetimindeki Rolü	352
2. 5'inci Madde (Article 5)	352
3. 5'inci Madde Dışı Kriz Mukabele Operasyonları.....	353
4. Stratejik Konseptlerde Kriz Yönetimi.....	353
5. Afet Yardım Operasyonları.....	353
6. Kriz Kararları	354
7. İç Koordinasyon ve Araçları	355
8. Uluslararası Aktörler ile Koordinasyon	356
9. Üye Ülkelerin Sivil Hazırlığı	357
10. 5'inci Madde Dışı Kriz Mukabele Operasyonları.....	358
11. Doğal, Teknolojik veya İnsani Afet Operasyonları	359
N. Krizlere Kapsamlı Yaklaşım	359
1. Operasyonların Planlanması ve Yürütülmesi.....	359
2. Alınan Dersler, Eğitim, Öğretim ve Tatbikatlar.....	360
3. Dış Aktörlerle İş Birliğinin Artırılması.....	361
O. Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI).....	361
1. Anahtar CFI Elemanları	362
2. NATO Eğitim Konsepti 2015-2020	362
3. Yüksek Görünürlük Tatbikatı (High Visibility Exercise, HVE).....	362
4. CFI'nın Teknolojik Yönlerinin Uygulanmasında Sürekli İlerleme	363
5. SACEUR'un Operasyonel Komutasındaki Özel Kuvvet Unsur Komutanlığı (Special Operations Component Command, SOCC).....	363
6. Gelişim.....	363

Ö. Caydırma ve Savunma	365
1. Güçlendirilmiş Caydırıcılık ve Savunma Duruşu (Defence Posture)	365
2. İstikrar Yayma (Projecting Stability)	369
P. Genişleme	370
1. İstekli Ülkeler.....	370
2. 1995 Genişlemesi.....	370
3. Katılım Süreci	371
4. NATO “Açık Kapı Politikasının” Gelişimi.....	373
5. Soğuk Savaş Sonrası genişleme	373
6. Dönüm Noktaları	374
R. Tatbikatlar	377
1. Tatbikatların Maksadı	377
2. Eğitim ve Deneyim	378
3. Yapıları Test Etme ve Onaylama	378
4. Birlikte Çalışabilirlik	378
5. Savunma Reformu	378
6. Tatbikat Senaryoları.....	379
7. Askeri Eğitim ve Tatbikat Programı	380
8. Siyasi Tatbikatlar	380
9. Şeffaflık.....	381
10. Stratejik Komutanlıklar.....	382
11. Geçmiş Tatbikatlar	382
S. NATO Mevcut Operasyonlar ve Görevler.....	384
1. Afganistan Operasyonu.....	384
2. Kosova Operasyonu	386
3. Akdeniz’in Güvenliğini Sağlama	386
4. Irak Misyonu	387

5. Afrika Birliği'ne Destek	388
6. Hava Polisliği.....	388
7. Korsanlıkla M¼cadele	389
8. Aktif aba Operasyonu.....	390
9. Uluslararası G¼venlik Yardım G¼c¼ (ISAF)	391
10. Libya Operasyonu	392
11. Sudan Darfur'da Afrika Birliğine Yardım	392
12. Pakistan Depremine Yardım	393
13. Katrina Kasırgası	393
14. Etkinlikleri Koruma	393
15. İkinci K¼rfez Operasyonu.....	394
16. Kuzey Makedonya Operasyonu	394
17. Ter¼rle M¼cadele Operasyonu.....	394
18. Bosna Hersek Operasyonu	395
SONUÇ	429
KAYNAKÇA	439
¼ZGEMİŞ	463

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1 NATO Sivil Bütçesi	94
Tablo 2 Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Stratejik Konseptler	107
Tablo 3 Soğuk Savaş Sonrası Zirvelerin Yeri, Zamanı ve Kuramlar.....	112
Tablo 4 Londra Zirvesi-Yetenekler	115
Tablo 5 Roma Zirvesi-Yetenekler	117
Tablo 6 Brüksel Zirvesi-Yetenekler	125
Tablo 7 Madrid Zirvesi-Yetenekler	129
Tablo 8 Washington Zirvesi-Yetenekler	133
Tablo 9 Prag Zirvesi-Yetenekler	148
Tablo 10 İstanbul Zirvesi-Yetenekler.....	155
Tablo 11 Riga Zirvesi-Yetenekler	164
Tablo 12 Bükreş Zirvesi-Yetenekler	168
Tablo 13 Strasbourg/Kehl Zirvesi-Yetenekler	176
Tablo 14 Lizbon Zirvesi-Yetenekler	183
Tablo 15 Şikago Zirvesi-Yetenekler	193
Tablo 16 Galler Zirvesi-Yetenekler	201
Tablo 17 Varşova Zirvesi-Yetenekler	214
Tablo 18 Brüksel Zirvesi-Yetenekler	224
Tablo 19 Londra Zirvesi-Yetenekler	230
Tablo 20 Zirveler ve Yetenekler.....	233
Tablo 21 NATO Bütçesi (milyon Euro) (2017)	239
Tablo 22 NATO Komuta Yapısı	309
Tablo 23 Mükemmeliyet Merkezleri (Centres of Excellence, CoEs)	324
Tablo 24 Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler	428

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1 NATO'nun Politik ve Askeri Yapısı	95
Şekil 2 Askeri Komite (MC).....	98
Şekil 3 NATO Komuta Yapısı (NCS)	99
Şekil 4 Savunma Harcamaları.....	205
Şekil 5 Hızlı Hava Hareketliliği (Rapid Air Mobility)	226
Şekil 6 NATO Daimî Deniz Varlığı 2020	227
Şekil 7 NATO Faaliyetleri (2014-2021)	232
Şekil 8 NATO Sivil ve Askeri Bütçesinin Dağılımı (2020)	239
Şekil 9 NATO Güvenlik Yatırım Programı (NSIP) Bütçesinin Dağılımı (2020)....	240
Şekil 10 NATO Harekât Komutanlığı (ACO) Bütçesi ve AGS (2017).....	243
Şekil 11 NATO Bütçesine Ülkelerin Katkı Oranları (2017)	243
Şekil 12 NATO Güvenlik Yatırım Programı (NSIP) Planlanan Oranlar.....	248
Şekil 13 NATO Güvenlik Yatırım Programı (NSIP) Harcanan Oranlar	249
Şekil 14 Yetenek Paketi (CP) Gecikme Süresi	252
Şekil 15 Yetenek Paketi (CP) Süreci	253
Şekil 16 Yetenek Paketi (CP) İhtiyaçlarının Tespit Edildiği Dokümanlar/Faaliyetler	254
Şekil 17 Hava ÜsleriYetenek Paketi.....	255
Şekil 18 NATO Askeri Bütçesi	258
Şekil 19 NAEW&C (AWACS) Bütçesi	267
Şekil 20 AWACS'ın Geleceği	278
Şekil 21 Balistik Füze Savunması.....	284
Şekil 22 Unified Vision 2018	293
Şekil 23 NRF Mevcudu	296
Şekil 24 NRF Rotasyonları (2003-2013)	300
Şekil 25 ACT Yapısı.....	319
Şekil 26 Gelişmiş İleri Mevcudiyet (eFP)	326
Şekil 27 Çok Uluslu Muharebe Grupları	327
Şekil 28 Çok Uluslu Yetenek Projeleri.....	335
Şekil 29 NATO Savunma Harcamaları.....	368

Şekil 30 Kararlı Destek Misyonu.....	384

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1 Kuzey Atlantik Konseyi (NAC)	96
Resim 2 NATO AGS (RQ-4D Remotely Piloted Aircraft)	241
Resim 3 Akıllı Savunma (AWACS)	263
Resim 4 AWACS	266
Resim 5 NATO AWACS Kokpit	269
Resim 6 NATO AWACS	270
Resim 7 Stratejik Hava İkmali Uluslararası Çözümü (SALIS)	287
Resim 8 AGS	291
Resim 9 AGS	316
Resim 10 Gelişmiş İleri Mevcudiyet (eFP) Eğitimi	326
Resim 11 Yüksek Görünürlüklü Projeler	336
Resim 12 Havada Yakıt İkmali	338
Resim 13 Tatbikat	379
Resim 14 Deniz Muhafızı Operasyonu 2018	391

KISALTMALAR LİSTESİ

AAR : Air to Air Refuelling (Havada Yakıt İkmali)

AB : Avrupa Birliği

ACCS : Air Command and Control System (Hava Komuta ve Kontrol Sistemi)

ACE : Allied Command Europe (ACO'nun eski adı)

AÇG : Askeri Çalışma Grubu

AÇK : Askeri Çalışma Komitesi

ACLANT: Allied Command Atlantic (Atlantik Müttefik Komutanlığı) (ACT'ın eski adı)

ACO : Allied Command Operations (Müttefik Harekât Komutanlığı)

ACT : Allied Command Transformation (Müttefik Dönüşüm Komutanlığı)

AET : Avrupa Ekonomik Topluluğu

AEW : Airborne Early Warning (Havadan Erken İhbar/Uyarı)

AFSC : Alliance Future Surveillance and Control Initiative (İttifak'ın Gelecekteki Gözetleme ve Kontrol İnisiyatifi)

AGİT : Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (Organization for Security and Cooperation in Europe, OSCE)

AGS : Alliance Ground Surveillance (İttifak Yer Gözetlemesi)

AGSK: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (European Security and Defence Identity, ESDI)

AİHS : Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

JFC : Joint Force Command (Müşterek Kuvvet Komutanlığı)

AKKA: Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması

ALTBMD: Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence (Aktif Katmanlı
Harekât Alanı Balistik Füze Savunması)

AMDC: The Air and Missile Defence Committee (Hava ve Füze Savunma Komitesi)

AMIS : African Union Mission in Sudan (Sudan'daki Afrika Birliği Misyonu)

AMISOM: African Union Mission in Somalia (Afrika Birliği Somali Misyonu)

AMN : Afghanistan Mission Network (Afganistan Görev Ağı)

AM RAP: Adaptation Measures of the Readiness Action Plan (Hazırlık Eylem Planı
Uyum Önlemleri)

AMS : Alliance Maritime Strategy (İttifak Deniz Stratejisi)

ANP : Annual National Programme (Yıllık Ulusal Program)

ANSF : Afghan National Security Forces (Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri)

AOMs: Alliance Operations and Missions (İttifak Operasyon ve Görevleri) (Resolute
Support, NATO Mission Iraq, the Balkans Operation, Sea Guardian and
Support to the African Union),

AP : Air Policing (Hava Polisliği)

APM : Air Policing Mission (Hava Polislik Misyonu/Görevi)

APEC : Asia-Pacific Economic Cooperation (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği)

ASEAN: Association of Southeast Asian Nations (Güneydoğu Asya Uluslar Birliği)

ASF : African Standby Force (Afrika Bekler/Hazır Kuvveti)

AU : African Union (Afrika Birliği)

AWACS: Airborne Warning and Control System (Havadan Erken Uyarı ve İhbar/Kontrol Sistemi/Uçağı)

BC : Budget Committee (Bütçe Komitesi)

BDH : Barışı Destekleme Harekâtı

BDT : Bağımsız Devletler Topluluğu

BiO : Barış için Ortaklık

BiOM : Barış için Ortaklık Merkezi

BM : Birleşmiş Milletler

BMD : Ballistic Missile Defence (Balistik Füze Savunması)

BMGK: Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

BOP : Büyük Ortadoğu Projesi

CAAC: Comprehensive Approach Awareness Course (Kapsamlı Yaklaşım Farkındalık Kursu)

CAAP: Comprehensive Approach Action Plan (Kapsamlı Yaklaşım Eylem Planı)

CAOC: Combined Air Operations Centre (Birleşik Hava Operasyon Merkezi)

CAS : Close Air Support (Yakın Hava Desteği)

CAX : Computer Aided Exercise (Bilgisayar Destekli Tatbikat)

CCD CoE: NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence (NATO Kooperatif Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi)

CCE : Cyber Coalition Exercise (Siber Koalisyon Tatbikatı)

CCOMC: Comprehensive Crisis and Operations Management Centre (Kapsamlı Kriz ve Harekât Yönetim Merkezi)

CDMB: NATO Cyber Defence Management Board (Siber Savunma Yönetim Kurulu)

CDP : Cyber Defence Pledge (Siber Savunma Sözü)

CEP : Civil Emergency Planning (Sivil Olağanüstü Hâl Planlaması)

CESAR: Concept for Enablement of SACEUR's Area of Responsibility (SACEUR'ün Sorumluluk Alanı için Etkinleştirme Konsepti)

CFE : Conventional Armed Forces in Europe (Avrupa'da Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması)

CFI : Connected Forces Initiative (Bağlantılı Kuvvetler Girişimi)

CGPCS: Contact Group on Piracy off the Coast of Somalia (Somali Kıyısı Korsanlığı İrtibat Grubu)

CHOD: Chief of Defence (Genelkurmay Başkanı)

CIS : Communications and Information Systems (Muhabere (İletişim) ve Bilgi Sistemleri)

CJSOR: Combined Joint Statement of Requirements (Birleşik Müşterek İhtiyaçlar Beyanı)

CJTF : Combined Joint Task Force (Birleşik Müşterek Görev Gücü)

CMTF: Crisis Management Task Force (Kriz Yönetimi Görev Gücü)

CMX : Crisis Management Exercise (Kriz Yönetimi Tatbikatı)

CNAD: Conference of National Armaments Directors (Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı)

CoE : Centre of Excellence (Mükemmeliyet Merkezi)

CONOPS: Concept of Operations (Harekât Tasarısı)

COP : Contingency Operations Plan (İhtimalat Harekât Planı)

CP : Capability Package (Yetenek Paketi)

CPG : Comprehensive Political Guidance (Kapsamlı Politik Rehber)

CPX: Command Post Exercise (Komuta Yeri Tatbikatı)

CRO: Crisis Response Operations (Kriz Mukabele Harekâtları)

CRS : Congressional Research Service (Kongre Araştırma Hizmeti)

CSCE: Commission on Security and Cooperation in Europe (Avrupa Güvenlik ve İş birliği Komisyonu)

CTSR: Capability Target Summary Report (Kapasite Hedefi Özet Raporu)

ÇNRA: Çok Namlulu Roketatar (Multiple Launch Rocket System, MLRS)

DACCC: Deployable Air Command and Control Centre (İntikal Edebilir Hava Komuta ve Kontrol Merkezi)

D-AOC: Deployable Air Operations Centre (İntikal Edebilir Hava Harekât Merkezi)

DARS: Deployable Air Control Centre+ Recognized Air Picture Production Centre+ Sensor Fusion Post (Tanımlanmış Hava Resmi Üretim Merkezi ve Sensör Füzyon Postası)

DDPR: Deterrence and Defence Posture Review (Caydırma ve Savunma Duruş İncelemesi)

DEEP: Defence Education Enhancement Programme (Savunma Eğitimini Geliştirme Programı)

DIP : Defence Investment Pledge (Savunma Yatırım Taahhüdü)

DIP : Detailed Implementation Plan (Detaylı Uygulama Planı)

DOTMLPFI: Doctrine, Organization, Training, Material, Leadership Development, Personnel, Facilities and Interoperability (Elements of a Capability)

DPCS: Defence Package for the Chicago Summit (Şikago Zirvesi için Savunma Paketi)

DPCS: Defence Planning Capability Survey (Savunma Planlama Yetenek Araştırması Anketi)

DPPC MD: Defence Policy and Planning Committee on Missile Defence (Füze Savunması Savunma Politikası ve Planlama Komitesi)

DPPC (R): Defence Policy and Planning Committee ‘Reinforced’ (Güçlendirilmiş Savunma Politikası ve Planlama Komitesi)

DROPS : Demountable Rack Off Palletized System (US:Palletized Loading System) (Paletli Yükleme Sistemi)

EADRCC: Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Cell (Avrupa-Atlantik Afet Mukabele Koordinasyon Merkezi)

EAPC: Europe-Atlantic Partnership Council (Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi)

ECDP: Enhanced Cyber Defence Policy (Geliştirilmiş Siber Savunma Politikası)

EDA : European Defence Agency (Avrupa Savunma Ajansı)

eFP : enhanced Forward Presence (Geliştirilmiş İleri Mevcudiyet)

EOD : Explosive Ordnance Demolition (Patlayıcı Madde İmhası)

EPAA: European Phased Adaptive Approach (Avrupa Aşamalı Uyum Yaklaşımı)

EPSI : EU's Pooling and Sharing Initiative (AB Havuzlama ve Paylaşım Girişimi)

ESCPC: European Satellite Communication Procurement Cell (Avrupa Uydu Haberleşme Tedarik Hücresi)

ESDI: European Security and Defence Identity (Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği)

ETEE: Education, Training, Exercise and Evaluation Policy (Güncellenmiş Eğitim, Öğretim, Tatbikat ve Değerlendirme Siyaseti)

EULEX: European Union Rule of Law Mission in Kosovo (Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu Kosova)

EW : Electronic Warfare (Elektronik Harp)

FMN: Federated Mission Networking (Federe Görev Ağı)

FNC: Framework Nation Concept (Çerçeve Ülke Konsepti)

FOB: Forward Operating Base (İleri Harekât Üssü)

FOC: Final Operational Capability (Tam Harekât Yeteneği)

FOG: Force Generation (Kuvvet/Güç Oluşturma)

FOL : Forward Operating Location (İleri Harekât Yeri)

FUP : Follow-on Upgrade Programme (Takip Eden Yükseltme Programı)

GNA: Government of National Accord (Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti)

GSYİH: Gayri Safi Yurtiçi Milli Hasıla

HALE: High-altitude, Long-endurance (Yüksek irtifa, Uzun dayanma)

HAW: Heavy Air Wing (Ağır Hava Filosu)

HİK : Havadan İhbar ve Kontrol

HKIA: Afghanistan Hamid Karzai International Airport (Afganistan Hamid Karzai Uluslararası Havaalanı)

HoSG: Allied Heads of State and Government (Müütefik Devlet ve Hükümet Başkanları)

HVE : High Visibility Exercise (Yüksek Görünürlük Tatbikatı)

IAEASA: International Atomic Energy Agency Safeguard Agreement (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Koruma Anlaşması)

IAMD: Integrated Air and Missile Defence (Entegre Hava ve Füze Savunması)

IBAN: International Board of Auditors for NATO

ICI : İstanbul Cooperation Initiative (İstanbul İş birliği Girişimi)

ICTY: International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia (Eski Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi)

ID : Intensified Dialogue (Yoğunlaştırılmış Diyalog)

IED : Improvised Explosive Devices (El yapımı Patlayıcı Cihazlar)

IFC : Intelligence Fusion Centre (İstihbarat Füzyon Merkezi)

IFOR: Implementation Force (Uygulama Kuvveti)

İHA : İnsansız Hava Aracı (Unmanned Aerial Vehicle, UAV)

IMS : Integrated Military Structure (Entegre Askeri Yapı)

IMS : International Military Staff (Uluslararası Askeri Karargâh)

INF : Intermediate Range Nuclear Forces (Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler)

IOC : Initial Operational Capability (İlk Harekât Yeteneği)

IOM : International Organization for Migration (Uluslararası Göç Örgütü)

IS : International Staff (Uluslararası Karargâh)

ISAF: International Security Assistance Force (Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü)

ISR : Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (İstihbarat, Gözetleme ve Keşif)

JALLC: Joint Analysis and Lessons Learned Centre (Müşterek Analiz ve Öğrenilen Dersler Merkezi)

JAPS: Joint Air Power Strategy (Müşterek Hava Gücü Stratejisi)

JAPCC: Joint Air Power Competence Centre (Müşterek Hava Gücü Yetkinlik Merkezi)

JCMT: Joint Civil-Military Team (Müşterek Sivil-Askeri Tim)

JEF : Joint Expeditionary Force (Müşterek Sefer Gücü)

JFAC: Joint Force Air Component (Müşterek Kuvvet Hava Unsuru)

JFC : Joint Force Command (Müşterek Kuvvet Komutanlığı)

JFTC: Joint Force Training Centre (Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi)

JISR : Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance (Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif)

JOC : Joint Operations Centre (Müşterek Harekât Merkezi)

JTF : Joint Training Centre (Müşterek Eğitim Merkezi)

JWC: Joint Warfare Centre (Müşterek Harp Merkezi)

KBRN: Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer

KFOR: Kosovo Force (Kosova Kuvveti)

KİS : Kitle İmha Silahları

KMH : Kriz Mukabele Harekâtları

LAS : League of Arab States (Arap Devletleri Birliği)

LCC : Land Component Command (Kara Unsur Komutanlığı)

LIVEX: Live Exercise (Canlı/Fiili Tatbikat)

LTCP : Long Term Commitment Plan (Uzun Dönem Taahhüt Planı)

LTRP : Long Term Rotational Plan (Uzun Dönem Rotasyon Planı)

LTS : Long Term Study (Uzun Süreli Çalışma)

LoA : Level of Ambition (Hırs/Arzu Düzeyi)

MAP : Membership Action Plan (Üyelik Eylem Planı)

MC : Military Committee (Askeri Komite)

MCCE: Movement Coordination Centre Europe (Hareket Koordinasyon Merkezi
Avrupa)

MCR : Minimum Capability Requirements (Asgari Yetenek İhtiyaçları)

MD : Mediterranean Dialogue (Akdeniz Diyalogu)

MILREP : Military Representative (Askeri Temsilci/Temsil Heyet Başkanı)

MISP : Malware Information Sharing Platform (Zararlı Yazılım Bilgi Paylaşım
Platformu)

MJO : Major Joint Operations (Büyük Çaplı Müşterek Harekâtlar)

MJWC : Multinational Joint Warfare Centre (Çok uluslu Müşterek Harp Merkezi)

MLRS : Multiple Launch Rocket System (Çok Namlulu Roketatar Sistemi)

MMMA : Maritime Multi Mission Aircraft (Çok Amaçlı Deniz Uçağı)

MMR : Minimum Military Requirements (Asgari Askeri Gereksinimler)

MN CD2 : Smart Defence Multinational Cyber Defence Capability Development Project (Akıllı Savunma Çok Uluslu Siber Savunma Yeteneği Geliştirme)

MN CD E&T: Multinational Cyber Defence Education and Training (Çok uluslu Siber Savunma Öğretim ve Eğitimi)

MOB : Main Operating Base (Ana Harekât Üssü)

MOU : Memorandum of Understanding (Mutabakat Muhtırası/Anlaşması)

MPD : Military Partnership Directorate (Askeri Ortaklıklar Direktörlüğü)

MPBM: MTEP Programming Board Meetings (MTEP Programlama Kurulu Toplantıları)

MRTT: Multi Role Tanker Transport Capability (Çok Rollü Tanker Taşıma Yeteneği)

MTEP: Military Training and Exercise Program (Askeri Eğitim ve Tatbikat Programı)

MUS : Maritime Unmanned Systems (Deniz İnsansız Sistemleri)

MWC: Military Working Committee (Askeri Çalışma Komitesi)

MWG: Military Working Group (Askeri Çalışma Grubu)

NAB : NATO Air Base (NATO Hava Üssü)

NAC : North Atlantic Council (Kuzey Atlantik Konseyi)

NADGE: NATO Air Defence Ground Environment (Hava Savunma Kara Ortamı)

NAEW & CF: NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Kuvveti (NATO Airborne Early Warning and Control)

NAMP: NATO Airlift Management Programme (NATO Hava İkmal Yönetimi Programı)

NAPMO: NAEW & C Program Management Organization (NAEW & C Program Yönetim Organizasyonu)

NATINADS: NATO Integrated Air Defence System (NATO Entegre Hava Savunma Sistemi)

NATINAMDS: NATO Integrated Air and Missile Defence System (NATO Entegre Hava ve Füze Savunma Sistemi).

NATO: North Atlantic Treaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)

NATO IAMD: NATO Integrated Air and Missile Defence (NATO Entegre Hava ve Füze Savunması)

NCEPCMA: NATO Civil Emergency Planning Crisis Management Arrangements (NATO Sivil Acil Durum Planlaması Kriz Yönetimi Düzenlemeleri)

NCIA : NATO Communications and Information Agency (NATO Muhabere ve Bilgi Ajansı)

NCIRC: NATO Computer Incidents Response Cell (NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Hücresi)

NCISG: NATO CIS Group (NATO CIS Grubu)

NCISS: NATO Communications and Information Systems School (NATO Muhabere ve Bilgi Sistemleri Okulu)

NCMP: NATO Crisis Management Process (NATO Kriz Yönetimi Süreci)

NCR : NATO-Russia Council (NATO-Rusya Konseyi)

NCRS: NATO Comprehensive Crisis Response System (NATO Kapsamlı Kriz Mukabele Sistemi)

NCS : NATO Command Structure (NATO Komuta Yapısı)

NCS-A: NATO Command Structure Adaptation (NATO Komuta Yapısı Uyarlaması)

NCSEP: NATO Command Structure Entities and Programmes (NATO Komuta Yapısı Varlık ve Programları)

NEFT: NATO's Educational and Training Facilities (NATO Öğretim ve Eğitim Tesisleri)

NDAP: NATO Deployable Air Base (NATO Konuşlandırılabilir Hava Üssü)

NDC : NATO Defence College (NATO Savunma Koleji)

NDPP : NATO Defence Planning Process (NATO Savunma Planlama Süreci)

NEO : Non-combatant Evacuation Operations (Muharip Olmayanları Tahliye Operasyonları)

NEWAC: NATO Electronic Warfare Advisory Committee (NATO Elektronik Harp Danışma Komitesi)

NFIU: NATO Force Integration Unit (NATO Gücü Entegrasyon Birimi)

NFS : NATO Force Structure (NATO Kuvvet Yapısı)

NGOs: Non-Governmental Organizations (Hükümet Dışı Organizasyonlar)

NICP: NATO Industry Cyber Partnership (NATO Sanayi Siber Ortaklığı)

NIWS: NATO Intelligence and Warning System (NATO İstihbarat ve Uyarı Sistemi)

NLR: National Liaison Representative (Milli İrtibat Temsilcisi, NLR Başkanı)

NMR: National Military Representative (Milli Askeri Temsilci/Temsil Heyet Bşk.)

NMA: NATO Military Authorities (NATO Askeri Otoriteleri)

NMIOTC: NATO Maritime Interdiction Operational Training Centre (NATO Denizcilik Müdahalesi Operasyonel Eğitim Merkezi)

NNEC: NATO Network Enabled Capability (NATO Ağı Etkinleştirilmiş Yeteneği)

NOS: NATO Office of Security (NATO Güvenlik Ofisi)

NPC: Nuclear Planning Group (Nükleer Planlama Grubu)

NPCT: NATO's Policy Guidelines on Counter-Terrorism (NATO'nun Terörle Mücadele Politika Kılavuzları)

NPT: Nuclear Non-Proliferation Treaty (Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması)

NRC: NATO-Rusya Konseyi

NRF: NATO Response Force (NATO Mukabele Gücü)

NRI: NATO Readiness Initiative (NATO Hazırlık Girişimi)

NSIP: NATO Security Investment Programme (NATO Güvenlik Yatırım Programı)

NSO: NATO School Oberammergau (NATO Okulu Oberammergau/Almanya)

NSP: NATO Savunma Planlaması

NSPA: NATO Destek ve Satın Alma Ajansı (NATO Support and Procurement Agency)

NSPS : NATO Savunma Planlama Süreci

NTM-I: NATO Training Mission in Iraq (NATO Eğitim Misyonu Irak)

OAE: Operation Active Endeavour (Aktif Çaba Operasyonu)

OAP: Operation Allied Protector (Müttefik Koruyucu Operasyonu)

OAP: Operation Allied Provider (Müttefik Sağlayıcı Operasyonu)

OCP: Operational Capabilities Concept (Operasyonel Yetenekler Konsepti)

ODF: Operation Deliberate Force (Tedbirli Kuvvet Operasyonu)

OPCW: Organization of Prohibition of Chemical Weapons (Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü)

OPG : Operational Planning Process (Harekât Planlama Süreci)

OPORD: Operations Order (Harekât Emri)

OSCE : Organization for Security and Cooperation in Europe (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı)

OSO : Ocean Shield Operation (Okyanus Kalkanı Operasyonu)

OUP : Operation Unified Protector (Birleşik Koruyucu Operasyonu)

PARP: PFP Planning and Review Process (Barış için Ortaklık Planlama ve Gözden Geçirme Süreci)

PCC : Prague Capabilities Commitment (PragYetenekler Taahhüdü)

PD : Partnership Directorate (Ortaklıklar Direktörlüğü)

PERMREP: Permanent Representative (Daimî Temsilci/Temsil Heyet Başkanı)

PG : Political Guidance (Politik Rehber)

PfP : Partnership for Peace (Barış için Ortaklık)

PIR : Priority Intelligence Requirements (Öncelikli İstihbarat İhtiyaçları, Öİİ)

PO : Political Order (Politik Talimat)

PRT : Provincial Reconstruction Team (Eyalet İmar Ekibi)

PSI : Proliferation Security Initiative (Yayılma Güvenliği Girişimi)

PSO : Peace Support Operations (Barışı Destekleme Harekâtları)

QRA : Quick Reaction Alert (Hızlı Reaksiyon Alarmı)

RAP : Readiness Action Plan (Hazırlık Eylem Planı)

RAP AM: Readiness Action Plan Assurance Measures (Hazırlık Eylem Planı
Güvence Tedbirleri)

RAS : Replenishment At Sea (Denizde Gemiden Gemiye Yakıt, Mühimmat ve diğer
İkmal Maddeleri İkmal)

ROEs: Rules of Engagement (Angajman Kuralları)

RSM: Resolute Support Mission (Kararlı Destek Misyonu)

SAC : Strategic Airlift Capability (Stratejik Hava Taşıma Yeteneği)

SACEUR : Supreme Allied Commander in Europe (Avrupa Müttefik Yüksek
Komutanı)

SACLANT: Supreme Allied Commander Atlantic (SACT'ın eski adı) (Atlantik
Müttefik Yüksek Komutanı)

SACT: Supreme Allied Commander Transformation (Müttefik Yüksek Dönüşüm
Komutanı)

SACTREPEUR: SACT Representative in Europe (Avrupa'daki SACT Temsilcisi)

SACT SEE: SACT Staff Element in Europe (SACT Avrupa Karargâh Birimi)

SADC: Static Air Defence Centre (Sabit Hava Savunma Merkezi)

SALIS: Strategic Airlift International Solution (Stratejik Hava Taşınması Uluslararası
Çözümü)

SAMP/T: Surface to Air Missile Platform/Terrain (Kara Konuşlu Karadan Havaya
Füze Platformu)

SBAD: Surface Based Air Defence (Karada Konuşlu Hava Savunma Sistemleri)

SDP : Standing Defence Plan (Daimî Savunma Planı)

SDI : Strategic Defence Initiative (Stratejik Savunma Girişimi)

SEAD: Supression of Enemy Air Defence (Düşman Hava Savunmasının Baskı Altına Alınması)

SECGEN: Secretary General (NATO Genel Sekreteri)

SFOR : Stabilization Force (İstikrar Kuvveti)

SHAPE: Supreme Headquarters Allied Powers in Europe (Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhı)

SIP : Statement of Interdiction Principles (Yasaklama İlkeleri Bildirimi)

SİHA: Silahlı İnsansız Hava Aracı

SJO : Small Joint Operations (Küçük Çaplı Müşterek Harekâtlar)

SOF : Special Operations Force (Özel Harekât Kuvvetleri)

SOFA: Status of Forces Agreement (Kuvvetlerin Statüsü Antlaşması)

SNF : Standing Naval Forces (Daimî Deniz Gücü/Kuvvetleri)

SNMG: Standing NATO Maritime Group (NATO Daimî Deniz Grubu)

SNMCMG: Standing NATO Maritime Counter Mine Group (NATO Daimî Karşı Mayın Deniz Grubu)

SOCC: Special Operations Component Command (Özel Harekât Unsur Komutanlığı)

SoNE: Study on NATO Enlargement (NATO Genişlemesi Çalışması)

SRA : Suitability and Risk Assessment (Uygunluk ve Risk Değerlendirmesi)

SSC : Single Service Command (Kuvvet Komutanlığı)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

STRIKFORNATO: Strike Force NATO (Deniz Vuruş ve Destek Kuvvetleri)

TA : Technical Arrangement (Teknik Düzenleme)

TAA: Technical Airworthiness Authority (Teknik Uçuş Elverişlilik Kurumu)

TMR: Turkish Military Representative (Türk Askeri Temsil Heyet Başkanı,
TMR Bşk.)

TTIU: Terrorist Threat Intelligence Unit (Terörist Tehdit İstihbarat Birimi)

UNAMID: AMIS'in Darfur'daki BM-AU Misyonu

UNHCR : UN High Commissioner for Refugees (Uluslararası Kızılhaç Komitesi)

UNPROFOR: United Nations Protection Force (BM Koruma Kuvveti)

UNSCR : United Nations Security Council Resolution (BMGK Kararı)

USAF : US Air Force (ABD Hava Kuvvetleri)

VJTF : Very High Readiness Joint Task Force (Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek
Görev Gücü/Kuvveti)

VNC : Voluntary National Contributions (Gönüllü Ülke Katkıları)

WFP : World Food Program (Dünya Gıda Programı)

WEU : Western European Union (Batı Avrupa Birliği, BAB)

WMD : Weapons of Mass Destruction (Kitle İmha Silahları, KİS)

YFC : Yugoslav Sosyalist Federal Cumhuriyeti

YHD : Yakın Hava Desteği (Close Air Support)

YP : Yetenek Paketi

GİRİŞ

NATO, kurulduğu günden bu yana uluslararası sistemin önemli aktörlerinden biri olmuştur ve olmaya devam etmesi beklenmektedir. Aradan geçen süre içerisinde NATO'nun güvenlik alanındaki etkisini olumlu yönde değerlendirenler olduğu gibi, NATO'ya eleştiri yöneltenlerin de bulunduğu bir gerçektir. Başlangıçta Atlantik'te dar çerçevede kısıtlı sayıda ülke katılımı ile bir savunma örgütü olarak kurulmuştur. Üye devletlerin, BM Şartı 51'inci maddesi ve NATO Antlaşması 5'inci maddesi çerçevesinde savunulması esas alınmıştır. Üye devletlerin savunması öne çıkmıştır. NATO, siyasi, ekonomik, teknolojik ve askeri gelişmeleri dikkate alarak üye sayısını çoğaltmış, etki alanı ve gücünü artırmıştır. NATO'nun özellikle Varşova Paktı'nı "öteki" olarak tanımladığı dönemde askeri gücünü muhafaza etmesi ve geliştirmesi için tedbirler alınmıştır. Bu nedenle kurulduğu günden bu yana bir öteki (düşman) tanımlaması yapmaya devam etmektedir. NATO bunu kurumsal olarak yapmaktadır. Öteki tanımlanmadığında görevin çerçevesini oluşturmak güçleşmektedir. Nitekim Soğuk Savaş sonrası dönemde bu anlamda bir bocalama dönemi yaşanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde bir taraftan karşıda bir düşman olmaması nedeniyle sabit konuşlanma ve silahların azaltılması için büyük bir çaba içine girilirken öte yandan "ötekini" tanımlamak için çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda savunma ve güvenliği sağlamak maksadıyla üye devletlerin toprak bütünlüğüne ve siyasi birliğine yönelik tehditler güvenlik tehditleri olarak tanımlanmıştır. Ayrıca daha önce NATO'nun karşısındaki ülkeler için Barış İçin Ortaklık (BİO) programı oluşturulmuş ve üyelik yolu açılmıştır.

NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemdeki gelişmeleri takip etmiş ve üye ülkelerin savunması ve güvenliği için gerekli tedbirleri alma çabasına girmiştir. Bu yeni dönemde, en zor konuların başında nasıl bir silahlı gücün oluşturulacağı ve muhafaza edileceği gelmiştir. Planlamada özetle VDAM+Z (Vazife, Düşman, Arazi, Mevcut Kuvvetler ve Zaman) faktörlerine göre durum muhakemesi yapılır ve karar verilir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü ile bu faktörlerin tamamının yeniden düşünülmesi ve çatılması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası dönemdeki NATO Zirve kararları incelendiğinde düşman tanımlanması ve buna göre mevcut kuvvetlerin tasarlanması için büyük çaba sarf edildiği görülmektedir. Genel olarak;

düşmanın artık belirsiz olduğu ve her ne kadar doğudan tehlike beklenmediği ifade edilse de bunun tamamen yok olmadığı, Varşova Paktı'nın dağılmasından kaynaklı olarak NATO üyelerinin savunma ve güvenliğinin tehlikede olduğu, alan dışına çıkılmasının gündeme getirildiği görülmektedir. Bundan başka harekât kabiliyetinin geliştirilmesine, günümüzün ihtiyaçlarına uygun kriz yönetimine vurgu yapılmış ve her zirvede kararlar alınmış, uygulama takip edilmiştir. **Bu kapsamda temel prensip olarak esnek, hareketli ve yüksek teknolojiye sahip kuvvetlerle ortaya çıkabilecek her türlü tehditle başa çıkabilmenin yolları aranmıştır.** Çünkü eski askeri sistem belirli bir düşmana karşı ağırlıklı olarak sabit birlik ve tesislerden oluşmaktaydı ve hatlara bağlıydı. Yeni durumda teknolojinin getirdiği avantajlar sabit birlik ve tesislerden ziyade hareketli, esnek ve her yerde görevlendirilebilecek birlikleri/sistemleri öne çıkarmıştır. Örneğin eskiden yer altında kurulmuş korunaklı “bunker” karargâhlar gelişen süratli durumlara cevap vermekte zorlanmış, bunların yerine mobil sistemler kurulması istenmiştir. Örneğin bir AWACS uçağı geniş bir bölgenin kontrol edilmesine imkân sağlamaktadır. Üstelik sabit değildir ve her kriz bölgesine gönderilebilir. Tehditleri önceden görüp bilgi verebilir, tedbirlerin vakitlice alınmasını sağlar. Her konuda arzu edilen dönüşüm buna benzer olmalıydı. Bu noktadan bakıldığında yeni tehditlere karşı harekât kabiliyetinde önemli değişimler ve köklü yatırımlar yapılması ihtiyaçları zirvelerde ele alınmış ve yatırımlar yapılmıştır. NATO ile ilgili önceki çalışmaların politik dönüşüme ve genişlemeye yönelik değerlendirmeleri içerdiği görülmektedir. Aslında dönüşümün askeri yönünün dikkatle incelenmesine ihtiyaç vardır. Bu tezde harekât kabiliyetinin dönüşümü için alınan tedbirler, dersler incelenmiş ve NATO'nun kendisini nasıl çağa uydurduğu göz önüne serilmiştir.

Bu çerçevede genel olarak güvenliğe ilişkin çalışmalardan bahsedilmiştir. Bununla beraber NATO'nun üye ülkelerin savunma ve güvenliğinin sağladığı gerçeğinden hareketle, özellikle bu kapsamda aldığı tedbirler incelenmiş, güvenlik konularının tamamı kapsama alınmamıştır. Güvenlik ve güç ilişkisini müteakip güç ve askeri gücün ne olduğu, harekât çeşitleri ve harekât çeşitlerini uygulayabilmek için ihtiyaç duyulan yetenekler ve NATO'nun yapısı ortaya konmuştur. Bu noktadan itibaren tezin özünü oluşturan NATO'nun yetenek kazanma süreci her yönüyle tartışılmıştır.

NATO gücünü üye devletlerden, kendi yapısından ve kurumsal kültüründen almaktadır. Bu konuyu biraz açmak gerekir. NATO'nun güçlü bir politik, askeri ve mali sistemi, bütçesi, üye ülkelerin konsensüs ile karar almasını sağlayan sistemi, gerekli politik ve askeri kurulları, zirveleri, her yıl icra edilen onlarca faaliyeti, tatbikatları, komuta ve kontrol sistemleri, kuralları, devam eden harekâtları, ülkelerin temsil heyetleri, üst düzey de dahil olmak üzere sivil çalışanları ve karar mekanizmalarında rolleri, askerler arasındaki hiyerarşi, itaat ve disipline dayalı çalışma düzeni mevcuttur. NATO organik kuruluşundaki kurum, kuruluşlar ve personel, tüm kurullar ve zirveler için altyapı çalışmasını ve alınan kararların uygulanması için tüm hazırlıkları yapmaktadır. Organik kuruluştaki karargâh ve çalışma grupları sistemi desteklemekte ve ülke temsilcileri tarafından da katılım sağlanmaktadır. Aslında NATO'nun gücü budur. Yani etkili bir organik yapıya, kaynağa, üye desteğine ve personele sahiptir. Böyle bir yapı her duruma uyum sağlayabilmek için vardır. NATO, bu sayede her türlü zorlukla baş edebilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönüşüm her bakımdan zordu ama NATO yapısıyla zorluklarla baş etti. NATO'nun gücü sahip oldukları ve sistemidir.

NATO'nun sahip olduklarından ayrıntı vermenin uygun olacağı değerlendirilmektedir. NATO'nun sürekliliği, açık bir kuruluş anlaşmasına sahip, politik ve askeri bir ittifak olmasından ve güçlü bir Atlantik bağı kurmasından kaynaklanmaktadır. ABD'nin vazgeçemediği, Avrupa ülkelerinin ise savunma için güvendikleri NATO, her geçen gün daha da güçlenerek, kendisini 21'inci yüzyıla taşımayı başarmış, her safhada dönüşümü düşünerek günümüz güvenlik algılamalarına cevap verebilen örgütlerin başında gelmiştir. İttifakın, Birleşmiş Milletler Şartını referans alması, ortakları arasında kolektif savunmanın nasıl olacağını açık olarak tanımlamış olması ve etkisini muhafaza etmesi kendisine güveni artırmıştır. Bunun yanı sıra NATO, geçmişte kritik harekâtlara öncülük ve liderlik etmiştir. NATO'nun katılmadığı fakat üyelerinin öncülük ettiği faaliyetlerde ve Avrupa Birliği (AB) ile ilişkilerde anlaşmaya varılmış bir çerçevede (agreed framework) NATO bilgi ve yetenek birikiminin kullanıldığı bilinmektedir. Bu ise, NATO kurum kimliğinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

“Varşova Paktı'nın çökmesinden sonraki süreçte NATO'ya gerek duyulmayacağını düşünenlerin sayısı hiç de az değilken; Dünya'da güvenlik ve tehdit

algılamalarındaki radikal değişiklikler, daha uzunca bir süre NATO'ya ihtiyaç duyulacağını göstermiştir. Türkiye'nin dış politika gündemi çeşitlenerek yeni sahalara yayılsa da Türkiye NATO'ya bağlı bir üye olarak kalmış ve AB'ye tam üyelik konusundaki istekliliğini devam ettirmiştir.¹ "NATO üyeleri, Soğuk Savaş sırasında ulusal güvenliklerine yönelmiş tehditlerin neler olduğunu, bu tehditlerin ne zaman, nereden ve ne şekillerde kaynaklanabileceklerini kestirebilirlerken, Soğuk Savaş sonrasında artık bunları kolaylıkla yapamamaktadırlar. Tehditler, yerlerini risklere ve zorluklara bırakmaya başlamış, bu da NATO üyesi ülkeler arasında ortak tehdit tanımlamalarını zorlaştırmıştır."² "Soğuk savaş sonrası düzen, NATO nedeniyle üç problemle karşı karşıyadır. Bunlar, İttifak yapısındaki iç ilişkiler; Atlantik devletlerinin, Doğu Avrupa'daki eski Sovyetler Birliği'nin uydu devletleri ile ilişkileri ve Sovyetler Birliği'nin yerine geçen devletlerin, özellikle Rusya Federasyonu'nun, Kuzey Atlantik ve Doğu Avrupa ülkeleri ile ilişkileridir."³ Soğuk Savaşın bitmesiyle birlikte askeri istila tehlikesi ortadan kalkmış olsa da Avrupa'nın bazı yerlerinde istikrarsızlığın artmış olduğu kısa sürede görülmüştür. Eski Yugoslavya'da ve eski Sovyetler Birliği'nin bazı bölgelerinde genellikle etnik gerginliklerden kaynaklanan birçok bölgesel çatışma patlak vermiş ve bu çatışmaların yayılma riski ortaya çıkmıştır.⁴ SSCB ardılı bölgelerde ortaya çıkan etnik sorunlar, bölgesel çatışmalar ve nükleer ve konvansiyonel silahların kontrol altına alınması ile uluslararası terörizm gibi problemler, NATO misyonlarının belirleyicisi olmuştur.⁵ "1990'lı yıllarda Balkanlar'da Bosna ve Kosova'da etnik - bölgesel çatışmaların başlaması, Sovyetler Birliği'nin sahip olduğu nükleer güç gerçeğinin halen var olması, Ortadoğu'da yaşanan istikrarsızlıklarla birlikte enerji kaynaklarının önemi ve kontrolü, Orta Asya ve Kafkaslardaki istikrarsız ortamın süregelmesi NATO'yu ayakta kalmaya mecbur

¹ William Hale, **Türk Dış Politikası, 1774-2000**, Çeviren Petek Demir, İstanbul, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003, s. 202.

² Tarık Oğuzlu, "NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği," **Ortadoğu Analiz**, Nisan 2012, Cilt: 4, Sayı: 40, s.11.

³ Henry Kissinger, **Diplomasi**, Çeviren: İbrahim H. Kurt, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2004, s. 782.

⁴ **Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak: NATO Broşürü**, NATO Kamu Diplomasisi Dairesi Yayını, Brüksel, 2010, s. 9.

⁵ Haktan Birsal, "Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı "Madalyonun İki Yüzü", **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2012, Sayı:25, s. 109-124.

bırakmıştır.”⁶ Bu kapsamda NATO kendini değişen uluslararası konjonktüre uyarlamıştır ve misyonunu, görev alanlarını değiştirmek zorunda kalmıştır. Doğan’a göre; “Sovyetler Birliği’nin dağılması, silahsızlanma ve askeri gücün de güvenlik için öneminin azalması sonucu ABD’nin Avrupa üzerindeki nüfuzu azalmış ve Sovyet tehdidine karşı oluşturulan NATO ittifakı, bu tehdidin ortadan kalkması ile yeni bir strateji benimseyerek kendisine tehdit alanları olarak daha çok Kuzey Afrika ve Ortadoğu bölgelerini kabul etmiştir.”⁷ ABD’nin de Orta Doğu bölgesi üzerine yoğunlaşmasının, birçoğu çok açık seçik görülen nedenleri vardır.⁸ Bu dönemde, dünyadaki güvenlik anlayışının değişimi ve NATO’nun bu değişime nasıl yaklaştığının analiz edilmesi, dönüşümün anlaşılmasına fayda sağlayacaktır. NATO’nun dönüşümünün amacı, belirsizleşen ve giderek karmaşıklaşan küresel güvenlik ortamına süratle uyum sağlamak ve bu güvenlik ortamının şekillendirilmesinde aktif rol oynamak olarak ifade edilebilir.⁹ Nitekim İttifak üyeleri; uzun süren görüşmeler sonrasında, yeni tehditleri bertaraf edici dönüşüm faaliyetlerine ağırlık vermişler, NATO’yu güvenlik ittifakına dönüştürmeyi planlamışlar ve 1999’da gerçekleştirilen Washington Konferansı sırasında “kolektif güvenlik” anlayışını kabul etmişlerdir. NATO’nun, dönüşüm için ihtiyaç duyulan yetenekler konusunda, bir yandan kurumsal tehdit algılamalarını göz önüne alması gerektiği değerlendirilirken, öte yandan kuruma en yüksek oranda ekonomik destek sağlayan ülkelerin isteği dışında bir yetenek geliştirmenin güç olduğu da ortaya çıkmıştır. Kitle maliyeti bir liderin dış politadaki bir konuyu tırmandırmayı müteakip geri adım attığı şeklinde görülmesi durumunda seçmeni tarafından “cezalandırılmayı” ifade etmektedir. NATO’da kararların oybirliği ile alınması nedeniyle liderlerin iç müzakerelerdeki görüşleri tırmandırıcı olmamaktadır ve bu nedenle NATO faaliyetleri nedeniyle kitle maliyetinin karşılaşılan bir durum olmadığı değerlendirilmektedir. Kitle maliyeti daha

⁶ Enver Bozkurt, NATO’nun Geleceği, Tartışma Platformu, S. 185., (Çevrimiçi) www.usak.org.tr, 07 Ağustos 2021.

⁷ Naci Doğan, “Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO’nun Rolü ve Türkiye’nin Stratejik Konumu”, **Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2004, Cilt:5, Sayı:10, s. 25-41.

⁸ İlhan Uzgel, “ABD Hegemonyasının Yeniden İnşası, Orta Doğu ve NATO,” **Mülkiye**, Cilt: XXVIII, Sayı: 243, s. 15.

⁹ John Kriendler, **Transforming NATO HQ: The Latest Hurrah**, Swindon Conflict Studies Research Center Special Series 06/30, July 2006, s.1

ziyade ülkelerin İttifak dışında kendi politikalarını (self help) seslendirdikleri ve sert çıkışlar yaptıkları dönemde görülmektedir.

İttifak üyelerinin ve diğerlerinin beklentileri dikkate alındığında, NATO'nun demokratik karar süreçleri sonrasında, istenmeyen tehditlerin zamanında bertaraf edilebilmesi için yeterli yeteneğe kavuşturulması, en önemli hususlardan biri haline gelmiştir. Fazla sayıda üyesi olan ve her üyenin veto hakkı bulunan bir ittifakın karar verme, müzakereleri yürütme ve müteakiben harekât (operasyon) icra etme süreçlerinin en az süreye indirilmesi için “mevcut harekât yeteneğinin dönüşümü ve yeni harekât yeteneklerinin kazanılması” ve bunun sürekliliğinin sağlanması önem arz etmektedir.

Güvenlikleştirme, herhangi bir sorunun güvenlik sorunu boyutuna taşınmasında anahtar role sahiptir. Ters güvenlikleştirme (Güveniksizleştirme) ise, güvenlikleştirilerek acil bir güvenlik tehditi hâline getirilen bir konunun, güvenlik gündeminden çıkarılması olarak tanımlar. Ters güvenlikleştirmenin nihai hedefi bir durumun güvenlik unsuru olmaktan çıkarılması, dolayısıyla güvenlik söyleminden de çıkarılmasıdır.¹⁰ “Soğuk Savaş döneminde güvenlik çemberinin içine alınan birçok şey, başka bir ifadeyle güvenlikleştirilen birçok konu SSCB'nin dağılmasıyla son bulmuş ve böylece güvenlik dışlaştırılmıştır.”¹¹ Ters güvenlikleştirme ile Avrupa'da savunma harcamalarının azalacağı ifade edilmektedir.

Gilpin'e göre hegemonik savaşlar tarihte değişimi sürükleyen başlıca olaylardandır.¹² Buna istisna olarak Soğuk Savaş'ın barışçıl şekilde sona ermesiyle ABD tek kutuplu bir dünyada başat güç haline gelmiştir. AB, entegrasyon sürecine hız vererek küresel bir aktör olma çabası içine girmiştir.¹³ Soğuk Savaş, Amerika'nın barış dönemi beklediği bir zamanda başlamış uzayıp giderken son bulmuştur. Sovyetler Birliği tarih sahnesine çıkışından daha ani çökmüş, Amerika tavrını birkaç ay içerisinde düşmanlıktan dostluğa çevirmiştir.¹⁴ Soğuk Savaş sonrası dönemde başka

¹⁰ Tayyar Arı vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1909, Eskişehir, 2013, s. 141.

¹¹ Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, çev: Burcu Yavuz, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt:5, No:18, 2008, s. 108.

¹² Robert Gilpin, **War and Change in the World Politics**, New York, Cambridge University Press, 1981.

¹³ Şuhnaz Yılmaz Özbağcı, “Türkiye ve Batı Dünyası” **XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi**, y.y., y.t., s. 324.

¹⁴ Kissinger, **a.g.e.**, s.740.

tehditler yer almış ve almaya devam etmektedir. “NATO eskiden karşı pakta yer alanlarla kurumsal ilişkiler başlattı ve yeni iş birliği ve güvenlik mekanizmaları oluşturdu. Ayrıca üyelerinin temel savunma rollerini yerine getirmeye devam edebilmelerini garanti etmenin yanı sıra büyük çaplı dönüşüme girilerek üyelerinin kriz yönetimi, barışı koruma ve barışa destek operasyonları gibi yeni görevlere hazır olabilmeleri için askeri yapı ve yeteneklerinde gerekli uyarlamaları yaptı. Soğuk Savaş sonrası dönemdeki güvenlik sorunları karşısında NATO sadece kolektif savunma ittifakı olarak kalmadı ve daha geniş güvenlik alanında iş birliği yapan, kültürel açıdan farklı ülkeler arasındaki bir ortaklığın odak noktası haline geldi.”¹⁵

“NATO’nun konseptinde üyeler arası iş birliğini ve yeni devletlerle ortaklıkları öngören, temelde barışı hedefleyen daha küresel politikalar üretilmeye başlanmış, zirvelerde bu barış ve iş birliği ortamının önemi vurgulanmıştır.¹⁶ Müdahaleler, kriz yönetimi ve barışı destekleme operasyonlarına bakıldığında “insani ilkelerin” ön planda tutulduğu ve NATO’ya egemen olduğu görülmüştür.¹⁷ “NATO; devletlerin ve uluslararası örgütlerin güvenlik ve diğer konu başlıklarında iş birliğini kolaylaştırdığı, insani sorumluluk prensibiyle krizlere ve çatışmalara müdahale ettiği gerekçesiyle meşruiyetini devam ettirmiş ve böylece kendisini alan dışına da taşıyıp adeta “dünya polisi” statüsü kazanmıştır.”¹⁸ Esasında 1980’lerde de ABD tarafından “alandışılık” (out of area) stratejisi ortaya atılmıştı. Bu yaklaşım, NATO’nun üye ülke sınırları dışına da müdahalede bulunmasının yolunu açıyordu. ABD için Afganistan’daki ve İran’daki olaylar bunun gerekliliğini ortaya koymuştur. NATO üyelerinin çoğu ise bu öneriye sıcak bakmamıştır. Onlara göre NATO sınırları dışında bir harekât, merkezi daha savunmasız bırakabilir ve bir kaynak sıkıntısı yaratabilirdi.¹⁹

11 Eylül 2001 sonrası dönemde bilim insanlarının ve politikacıların “biz” hissini verdiği gerekçesiyle NATO’ya sahip çıktığı; NATO’nun da bu çerçevede

¹⁵ Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak NATO Broşürü, NATO Public Diplomacy Division, 2010, s. 9.

¹⁶ A.e., s. 43.

¹⁷ A.e., s. 193

¹⁸ Güngör Şahin, “Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz” *Savunma Bilimleri Dergisi*, Kasım 2017, Cilt 16, Sayı 2, s. 59-81.

¹⁹ Hüseyin Bağcı, Kemal Yakut (eds.), *Türk Dış Politikası-I*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2693, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1659, Eskişehir, t.y., s. 211.

zirvelerinde bu yönde söylemler geliştirdiği gözlemlenmiştir.”²⁰ “Devlet güvenliğini değil, insani güvenliği; devlet çıkarını değil, insan haklarını; devlet egemenliğini değil, demokratik, hukuk devletini savunan bu yaklaşım, uluslararası ilişkiler içine insan ve insani durum unsurlarını sokmuştur. Eğer devlet sorumluluğu yerine getirmiyorsa ve aksine insan hakları ihlallerini yaratacak bir yönetim anlayışına sahip oluyorsa uluslararası hukuk ve normlar temelinde, devlete yaptırım insani ya da askerî müdahale şeklinde uygulanabilir. Güney Afrika’da ırkçı rejimi engellemek, eski Yugoslavya’da, Bosna’da Sırp milliyetçilerinin uyguladıkları etnik kısıymı durdurmak için uygulanan ilk olarak ekonomik ve diplomatik yaptırımlar, ikinci olaraksa, NATO öncülüğünde askerî müdahale, insani müdahale örnekleridir.”²¹

Araştırma kapsamında; harekât/operasyon, yetenek ve dönüşüm kavramları önem kazanmaktadır. Askerî harekât, gelişmekte olan veya gelişmiş bir duruma tepki olarak bir devlet/ittifak/koalisyon tarafından gerçekleştirilen koordine edilmiş askeri bir eylemdir. Askeri Harekâtın alan (domain) bazlı kara, hava-uzay, deniz, siber, özel kuvvetler vb. birçok çeşidi olduğu gibi bunların her birinin uyguladığı harekât neveleri bulunmaktadır. Harekât/operasyon planlaması sürecinde, mevcut şartlar (en basit biçimiyle düşman, hava, arazi, mevcut kuvvetler ve eldeki zaman) çerçevesinde uygun bir harekât nevi veya karışımına karar verilir. NATO’nun harekât/operasyonları icra edebilmesi için yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Bu yetenek, harekât yeteneği olarak adlandırılmaktadır.

Yetenek kelime anlamıyla “Bir kimsenin bir şeyi anlama, yapabilme ya da bir etkiyi alabilme yeterliliği, gücü” anlamına gelmektedir ve “Bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan doğal güç” demektir. NATO’nun mevcut ve gelecekteki güvenlik sorunlarının üstesinden gelmek için belirli yeteneklere ihtiyacı vardır. NATO içinde bir yetenek şu şekilde tanımlanır: “İstenen hedeflere / etkilere ulaşmak için eylemleri gerçekleştirme yeteneğidir.” Tipik bir “yetenek” örneği, kuvvetleri konuşlandırma yeteneğidir. Bir diğer örnek, NATO birimleri arasında bilgi alışverişi yapabilme becerisidir. Bu tür yetenekleri elde etmek için NATO’nun fiziksel

²⁰ Güngör Şahin, “Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Anlayışı Bağlamında NATO”, **Basılmamış Doktora Tezi**, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, 2015, s. 210.

²¹ Fuat Keyman, Betül Yüce Dural (eds.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3003, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1956, Eskişehir, 2013, s. 14.

altyapı ve teknoloji yoğun iletişim ve bilgi sistemlerine ihtiyacı vardır. Yetenek, “malzeme” unsurlarının dışında, ayrıca doktrini, organizasyonu, eğitimi, liderlik gelişimini, personeli, tesisleri ve birlikte çalışabilirliği (DOTMLPFI) içerir. NATO, yetenek geliştirmeyi yaşam döngüsü terimleriyle veya “politik rehberlikten gereksinim belirleme ve müteakip planlama adımları, satın alma, saha oluşturma, hizmet içi yönetim ve elden çıkarmaya kadar” süreç olarak tanımlar.²²

Yetenek geliştirmek maksadıyla, NATO Savunma Planlama Süreci (NATO Defence Planning Process, NDPP) uygulanmaktadır. Bu süreç, Soğuk Savaş döneminde bölgesel tehditlere karşı “kuvvet oluşturularak” yapılmıştır. NDPP, Soğuk Savaş sonrası dönemde, Barışı Destekleme Harekâtları (Peace Support Operations, PSO) ve Kriz Mukabele Harekâtları (Crisis Response Operations, CRO) esas alınarak yapılmaya başlanmıştır. 2009 yılından itibaren ise NATO, savunma planlama yöntemini değiştirerek yetenek bazlı NATO Savunma Planlama Sürecini (NATO Defence Planning Process, NDPP) başlatmıştır. Bu sistemde, herhangi bir askeri harekât/operasyon türünün veya harekâta/operasyona desteğin yapılabilmesini sağlayan tüm kabiliyetlerin toplamı “yetenek” olarak adlandırılmaktadır. NATO, yeteneklerini artırmak suretiyle gücünü çoğaltmaktadır. Her yetenek, toplam gücün bir parçasıdır. Yeteneklerin, mümkün olduğunca bütüncül bir yaklaşımla ele alınması ön görülmektedir. Örneğin, bir NATO askeri birliğinin bulunduğu ülkeden, harekâtın yapılacağı diğer bir ülkedeki harekât bölgesine intikal ettirilmesi, “intikal yeteneği” adı altında ele alınmaktadır. Söz konusu yetenek; askeri birliğin kara/deniz/hava intikallerini, bu intikaller için ihtiyaç duyulacak vasıtaları, birliklerin intikal esnasındaki lojistik (ikmal, iâşe, ibate vb) desteğini, alt yapı yatırımlarını (yol, havaalanı, liman, boru hattı) kapsamaktadır. İntikal yeteneğinin kazandırılması için yapılacak tedarik vb. süreçler, mümkün olduğunca, bütüncül bir yaklaşımla “İntikal Yetenek Paketi (YP) (Capability Package, CP)” adı altında ihale edilmektedir. Diğer örnekler Hava Üsleri Yetenek Paketi ve Deniz Üsleri Yetenek Paketidir. Bir hava/deniz üssünde olması gerekenler yetenek paketine dahil edilmektedir. Örneğin

²² Summary note to Council on the need to improve NATO’s capability package process, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/issues/iban/performance_audits/170201-improve-capability-package-process-eng.pdf, 11 Mayıs 2021.

Hava Üsleri Yetenek Paketi; Havada Yakıt İkmali CP, Çok Maksatlı Hava Unsurları CP, Hava Savunma ve Hava Taarruz Unsurları CP ve Hava Üsleri Yakıt İhtiyacı CP'lerinden oluşmaktadır. Buradan da anlaşılacağı üzere, standart bir yetenek paketi, buna ilişkin kriter ve parametreler koymak mümkün gözükmemektedir. Bir başka deyişle, NATO Savunma Planlama Sürecinde (NDPP) her bir yetenek paketi, gerekli kabiliyeti tanımlar, kriter ve parametreleri belirler, ihtiyaç duyulan varlıkları mevcut varlıklarla karşılaştırır ve kapasiteyi gerçekleştirmek için gerekli olan projeler hakkında maliyet tahminleri de dahil olmak üzere ilk bilgileri sağlar. Bir başka ifadeyle her yetenek paketi ayrı ayrı kendisi için gerekli kabiliyeti tanımlar, kriter ve parametreleri ortaya koyar. Yetenek Paketi, ilgili NATO dokümanında şu şekilde tanımlanmıştır: “Bir Yetenek Paketi, bir Büyük NATO Komutanlığının belirli bir askeri işlevi veya gereksinimi yerine getirmesini sağlayacak ulusal ve NATO tarafından finanse edilen varlıkların ve destek tesislerinin birleşimidir. Stratejik Komutan tarafından askeri bir gereksinimi yerine getirmek için ihtiyaç duyulan bir yeteneği sağlamak için kaynak topluluğu tarafından kullanılan araç olarak bilinir. Bir Yetenek Paketi (Capability Package, CP)'nin onaylanması, CP'de önerilen NSIP projeleri için ihtiyaç duyulan ortak fonların programlanmasıyla sonuçlanır.”²³ Bu süreçte ilgili politik rehber, NATO mevzuatı ve uzmanlardan yararlanılır. CP gözden geçirme süreçlerinde değişiklik ve ilave yapılabilir. Daha ziyade “durumsal” veya doktrinde tanımlanan harekât nevelerine yönelik ihtiyaçların, kazanılması gereken “yetenek” olarak belirlendikleri görülmektedir.

Dönüşüm (transformasyon), kelime anlamıyla, “olduğundan başka bir biçime ya da duruma girme, değişme” demektir. Bilindiği gibi değişmeyen tek şey dönüşümün/değişimin kendisidir. NATO'nun her dönemde yetenek dönüşümü söz konusu olmuş ve bunun için yöntem geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliğinin çöküşü öncesinde, üye sayısının az olduğu dönemde, düşmanın bilindiği ve buna göre tedbir alındığı görülmektedir. NATO'nun kaynakları, ağırlıklı olarak NSIP (NATO Security Investment Program, NATO Güvenlik Yatırım Programı) çerçevesinde harcanmaktaydı. Bu program kapsamında yetenek

²³ NATO Security Investment Programme Financial Activity as at 31 December 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191106_1911-NSIP-2018-financial-acti.pdf, s. 1-26., 15 Mayıs 2021

kazanılmasına yönelik yatırım yapılacak her bir üye ülkede, hasım ülkeye/ülkelere yönelik bir İhtimalat Planı (Contingency Operations Plan, COP) hazırlanmakta ve bu planın gerektirdiği tüm yeteneklerin kazanılması için harcama yapılabilmektedir. Bu durumda, ülkeler, alt yapı yatırımı alabilmek maksadıyla, adeta İhtimalat Planı hazırlama rekabeti içine girmişlerdir. NATO, dönüşüm öncesi durum ile dönüşüm sonrası durum arasında “yetenek” bakımından fark yaratılmasını hedeflemiştir. Bir başka ifadeyle, dönüşüm (transformasyon) ile hedeflenen kabiliyetlerin önemli bir bölümü, “yeteneğin” elde edilmesi suretiyle kazanılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında tehdidin “belirsiz ve çok yönlü” olması, ihtimalat planı yapılmasını imkânsız hale getirmiştir. Artık bilinmeyen ve dünyanın dört bir tarafındaki herhangi bir tehdide tedbir almak söz konusu hale gelmiştir. Bu ise, kazanılacak yeteneklerin ne olacağını, nereye kaynak ayrılacağını zorlaştırmıştır. NATO, Müttefik Dönüşüm (Transformasyon) Komutanlığı’nı kurmuştur. Bu çerçevede NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP) sistemi geliştirilmiş ve halen uygulanmaktadır. Bu sistemin ayrıntıları ilgili bölümde tartışılacaktır. Soğuk Savaş döneminde, ülkeler yetenek dönüşümünü destekleyip mümkün olduğunca NATO kaynaklarından yararlanmaya çalışmışlardır. Günümüzde ise, savunma harcamalarını kısmak isteyen AB ülkeleri, dönüşüme karşı çıkmamakla birlikte ihtiyatlı yaklaşmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. ABD ise, AB’nin savunma harcamalarını artırması ve kendi savunmasını daha fazla üstlenmesi yönündeki düşüncelerini her fırsatta açıklamaktadır. Bu kapsamda, dönüşümün hangi konularda ve bölgelerde istendiği önemli bir çalışma sahasıdır.

NATO, icra ettiği harekâtları ve tatbikatları, yeteneklerinin mevcut durumu ve muhtemel dönüşüm alanlarının belirlenmesi için kullanmaktadır. Bunun yanı sıra ülkelerin veya ülke gruplarının icra ettiği bölgesel faaliyetleri de yakından izleyerek, üye ülkelerin durumunu gözlemlemektedir. Tatbikat sonuç raporlarında geliştirilmesine ihtiyaç duyulan alanlar belirtilmekte ve yetenek dönüşümü gündemde tutulmaktadır. Geçmişte, farklı tür harekâta liderlik etmiş veya katılmış NATO ülkelerinin, her zaman arzu edilen yetenekleri zamanında bir araya getirememeleri, yeteneklerin oluşturulması için çok fazla zamana ihtiyaç duymaları, dünya kamuoyunun süratle müdahale beklentileri nedeniyle, harekâtın gerektirdiği stratejiyi uygulamaktan uzak kalabildikleri bilinmektedir. Örneğin Kosova’ya NATO

operasyonu, 24 Mart 1999-9 Haziran 1999 tarihleri arasında 78 gün sürmüştür. Kara harekâtı icra edilmeksizin sonuca ulaşılmıştır. NATO harekâtının üçüncü safhasında uyguladığı stratejik hedeflerin bombalanması taktiği ve bunun neticesinde Sırpların kafasında oluşturduğu korku ve umutsuzluk ile savaşı sona erdirmiştir.²⁴ Kara harekâtı yerine hava harekâtının tercih edilmesinin sebepleri aşağıdaki gibi özetlenmektedir:

-Harekâtın mümkün olduğunca sınırlı tutulmak istenmesi ve çok fazla zayıyat yaşanmadan sonuca varma isteği,

-Hava harekâtı ile daha kolay bir şekilde sonuca ulaşılabileceği inancı,

-Kara harekâtına yönelik hazırlıkların aylar boyunca sürebileceği,

-Kara saldırısının çok büyük zayıyata ve birçok belirsizliklere neden olabileceği endişesi.

Çeşitli eleştirilere karşılık, Kosova’da oynadığı rol NATO’ya hayat vermiştir.²⁵ Harekâtın başlamasını müteakip ABD Başkanı Bill Clinton, harekâtın amacının, NATO’nun ciddiyetini göstermek, Kosova halkına yönelik Sırp saldırısını caydırmak ve Sırp ordusunun bu tür bir askerî harekâta tekrar yönelmemesi için askeri kapasitesine zarar vermek olduğunu belirtmiştir.²⁶ ABD başkanı Bill Clinton, “Biz ve Müttefiklerimiz, harekâta yönelik bütün seçenekleri masada tutmalıyız” diyerek kara harekâtının da seçenekler arasında olduğunu belirtmiştir.²⁷ NATO’nun, kendi yetenek eksikliğini ve zamana olan ihtiyacını dikkate alarak, hava harekâtı seçeneğine zorlandığı görülebilir. Bu örnekte, hava harekâtının başarılı olması NATO için önemli bir şans olmuştur. Hava harekâtı ile başarılı olunamasa, kara harekâtı yeteneğinin ciddi bir testten geçeceği beklenebilirdi.

Bu kapsamda; araştırmanın bağımsız değişkeni, uluslararası sistem-bölgesel alt sistem, soğuk savaş sonrası dönem; ara değişkenleri, inceleme birimi, İttifak yapısı/harekât yeteneği ve çok uluslu bir askeri örgüt olarak NATO; bağımlı değişkeni ise, araştırmanın konusu, NATO’nun harekât yeteneğinin

²⁴ Ahmet Çevikbaş, “Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO’nun Kosova’ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarından Değerlendirilmesi,” **Savunma Bilimleri Dergisi**, Kasım 2011, Cilt 10, Sayı 2, s. 18-57.

²⁵ Murat Çetin (ed.), **Uluslararası Ekonomi Politik**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2941, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1897, Eskişehir, 2012, s.73.

²⁶ Mark Webber, “The Kosovo war: a recapitulation,” **International Affairs**, 85 (3), 2009, pp. 447-459.

²⁷ “Congressional Research Service Report for Congress,” **The Library of Congress**, 1999, p. 6.

dönüşümü olarak tespit edilmiştir. Araştırmanın amacı, mevcut ve gelecek güvenlik ve tehdit algısı çerçevesinde, NATO’da harekât yeteneği dönüşümünün, NATO’nun etkin olabilmesinin en önemli koşullarından biri olduğunu ortaya koymak ve organizasyonun devamlılığı için harekât yeteneği dönüşüm tedbirlerinin alınıp alınmadığını, uygunluğunu ve sürekliliğini incelemektir. Bu amaçla, araştırmada yanıtı aranan temel soru, kurulduğu zamandan beri dönüşüm geçiren NATO’nun harekât yeteneğinin Soğuk Savaş sonrası dönemde dönüşüp dönüşmediğidir. Bu kapsamda kabul edilen hipotez “Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO’nun harekât yeteneği; dönüşmüştür ve sürekli dönüşmeye devam etmektedir.” Araştırmada aşağıdaki alt hipotezler, harekât yeteneği dönüşümünün uygunluğunu test etmek için destekleyici olarak tespit edilmiştir.

H1. 21nci yüzyılda, güvenlik, güvenlik stratejileri, çatışma ve tehdit kavramlarında, harekât yapma biçimlerinde, harekât yeteneğinin en önemli unsuru “kuvvet yapılanmasını” büyük ölçüde değiştirecek değişimler meydana gelmiştir.

H2. NATO’nun, çatışma ve tehditlerin karşılanmasını gerektiren yeni güvenlik yaklaşımlarına ve harekât yeteneği dönüşümüne ihtiyacı vardır.

Günümüzde, mevcut güvenlik sorunlarına ve tehditlere “karaya botun basmadığı” çözümler, risk getirmemesi nedeniyle kolayca alınabilmekte, kamuoyu ikna edilebilmektedir. İleride bunun mümkün olmadığı durumlarda, müdahale yeteneklerinin yetersizliği ayrı bir sorun olmaya adaydır. Bu nedenle her türlü müdahale yeteneğine sahip olunması, kriz ve/veya çatışma dönemlerinde karar vericilerin elini güçlendirecektir.

Geçmişteki güvenlik durumu ve tehditlere müdahalelerin birçoğunun konvansiyonel ve önceden tahmin edilebilir olduğu değerlendirilmektedir. Öngörölmüş tehditlere tedbir ve yetenek geliştirilememesi veya geliştirilmiş yeteneklerin siyasi sebepler veya ülkeler tarafından konulan tahditler yüzünden uygulanamaması dikkate değerdir. Arktik Bölge, Gürcistan ve günümüzde Ukrayna’ya hasmın yaptığı harekâtlara etkili tedbir geliştirilememesi önemli örneklerdir. Özellikle son ikisinin siyasi olarak Batı’ya yakınlaşmasının, karşı tarafta “müdahale hakkım var” anlayışı yarattığı düşünülmektedir. Geleceğin belirsiz tehditlerine tedbir geliştirmek, şüphesiz geçmişten daha zor olacaktır. İşte tam da burada “nasıl bir dönüşüm” sorusu gündemdedir. Geçmişten de ders alınarak,

günümüzdeki ve gelecekteki tehditleri etkisiz hale getirecek şekilde; karar alma, planlama ve harekât yeteneğini dönüştürmek suretiyle her türlü güvenlik ortamında ve tehditler için etkinliği korumak esas olmalıdır. Bu çerçevede; NATO karargâhları ve üye ülkelerin zirvelere hazırlıklı katıldıkları ve düşüncelerini serbestçe ifade ettikleri ve öneriler yaptıkları, zirveler ve Stratejik Konseptlerin NATO'nun dönüşümüne yön verdikleri göz önüne alınarak, Soğuk Savaş sonrası dönemde hazırlanan NATO Stratejik Konseptlerinin sebep-sonuç anlayışı ile incelenmesi ve bu konseptlere göre alınan tedbirlerin belirlenmesi, günümüz NATO karar alma, planlama ve harekât yeteneğinin incelenmesi, problem sahalarının belirlenmesi ve bunlara tedbir getirilmesi için önem arz etmektedir.

Bu kapsamda, konseptlerin içeriğinin nasıl oluştuğu dikkate değer bir konudur. Kolektif güvenlik anlayışında, üye devletler güvenlik anlayışlarını ortaklarına göre değiştirmezler. Belirli tehdit karşısında güç birliği oluşturur ve gerekli önlemleri birlikte alırlar.²⁸ Bu nedenle, NATO konseptleri, algının peşinden her zaman gitmeyen ülkelerin bulunması ve ülkelerin güvenlik ve tehdit algılarının farklı olması nedeniyle, ülkelerin ve İttifakın güvenlik ve tehdit algısının “kesiştği” esasları içermektedir. Bir başka deyişle, konseptler yalnızca bütün üyelerin üzerinde anlaştığı konuları içermektedir. Yani NATO'nun mekanizması “ortak tespit edilmiş” tehditlere karşı çalıştırılabilmektedir. Konseptlerin, nasıl bir mekanizma getirdiği, güncel ve gelecek güvenlik durumlarını ve tehditleri tespit etmede yeterli olup olmadığı, eski sistemin tecrübelerinden yararlanıp yararlanmadığı, kurumsal, yapısal, ilkesel (askeri tavsiye ve politik direktif) ve çalışma yöntemleri bakımından dinamik olup olmadığı, yeni birimlerin oluşturulmasında siyasetçilerin tercihleri ve içeriden-dışarıdan kitle maliyetinin (audience cost) olup olmadığı, NATO'nun tehdit-güvenlik inşasında “öteki” yaratıp yaratmadığı dikkate değer hususlardır. Bunun yanı sıra “NATO, benimsediği stratejik konseptlerle demokrasi, insan hakları ve ekonomik iş birliğine atıfta bulunmaktadır. 1991 (güncelleştirilmiş haliyle 1999) ve 2010 yılında benimsenen stratejik konseptlerde İttifakın üzerinde yükseldiği vurgulanan “özgürlük,

²⁸ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yeni Yüzyıl Yayınları, 2014.

demokrasi, insan hakları, hukukun üstünlüğü” gibi ortak değerlerin, askeri bir güvenlik/savunma yapısını tanımlamak için kullanılması dikkate değerdir.”²⁹

Bu kapsamda; birinci bölümde, harekât yeteneği dönüşümünün teorik ve kavramsal çerçevesi gözden geçirilmiş, güvenlik, tehdit, ortak ve kolektif güvenlik, güç ve askeri güç kavramları ve aralarındaki ilişki incelenmiş, harekât yeteneği ve dönüşümü ortaya konmuş; ikinci bölümde, Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO’nun organları ve çalışma usulleri, zirveler, sonuç bildireleri ve Stratejik Konseptler incelenerek NATO’nun savunma ittifakından güvenlik ittifakına dönüşüm süreci tartışılmış ve değişen güvenlik ortamının NATO’ya etkileri değerlendirilmiş, NATO’nun kurumsal yapısı ve sivil-asker karar alma süreçleri tartışılmış; üçüncü bölümde, NATO’nun savunma planlama süreci ve kazanılmış yetenekleri incelenmiş ve önceki bölümlerdeki bilgi ve verilerle karşılaştırmalı olarak harekât yeteneğinin dönüşüp dönüşmediği ve sürekliliği sorgulanmıştır. Ulaşılan sonuçlar ve geleceğe dair değerlendirmeler ifade edilmiştir.

Araştırmada kullanılan olgusal ve yargısal veriler; NATO ve SHAPE yayınları, kütüphaneler, akademik veri tabanları, bilimsel yayın tarama siteleri, medya ve internet arşivleri, resmi internet sitelerindeki birincil ve ikincil kaynaklardan istifade edilerek literatür tarama yöntemi ile elde edilmiştir. NATO’nun tarihi ve mevcut harekât verilerinden istifadeyle “Pozitivist Yaklaşım” tekniği uygulanacak, 21’nci yüzyılda, güvenlik ve tehdit kavramlarında, kuvvet yapılanmalarını değiştirecek değişimlerin incelenmesinde, “Yorumlayıcı Yaklaşım” yönteminden yararlanılmış, uluslararası ilişkiler teorilerinden istifadeyle felsefi ve teorik altyapıya dayalı çalışma yapılmış ve “Tanımlayıcı” ve “Sebeup Sonuç Araştırması” metotları uygulanmıştır.

Araştırmada, NATO’nun harekât yeteneği dönüşümünün, uluslararası hukuk ve iş birliği, insan hakları ve demokrasi gibi evrensel değerlerle uyum içinde olacağı, üye ülkelerin NATO’nun devam etmesini isteyeceği varsayılmıştır.

Sınırlılıklar kapsamında; NATO’nun yeteneklerine gizlilik ilkesi (bilmesi gereken prensibi) çerçevesinde, açık kaynaklardan ulaşılabilecektir. Güvenlik ve tehdit kavramlarında meydana gelen gelişmeler Soğuk Savaş sonrası dönemden itibaren

²⁹ Erdem Özlük, Duygu Özlük, “NATO’yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri,” **Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Sayı: 31, 2014, s. 209-225.

ele alınacaktır. NATO'nun politik dönüşümünden ziyade harekât yeteneğinin dönüşümü odak noktası olacaktır. Bununla beraber politik dönüşümün etkileri de mevcuttur. Araştırmada sadece İngilizce ve Türkçe kaynaklardan faydalanılacaktır.

Tez çalışmasından elde edilecek sonuçların özellikle; NATO'nun etkin bir karar alma, planlama ve harekât yeteneği dönüşümü için gerekli kriterleri belirleyeceği, harekât yeteneği dönüşüm çalışmalarına katkı sağlayabileceği değerlendirilmektedir. Ayrıca literatürde NATO'nun “harekât yeteneği dönüşümüne” ilişkin çok fazla çalışmanın olmayışının, bu çalışmayı yararlı bir kaynak haline getireceği değerlendirilmektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEORİK VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde güvenlik, güvenliğin dönüşümü, tehdit, ortak güvenlik kavramları, güvenlik güç ilişkisi, askeri güç ve dönüşümü, güvenlik, harekât ve harekât yeteneği ilişkisi, harekât, harekât yeteneği ve dönüşümü kavramları incelenecektir. Güvenliğe ihtiyaç duyulan ortam ortaya konulacaktır. Güvenliğin hangi koşullarda, hangi araç ve yöntemlerle elde edildiği, tehditin nitelik ve düzeyinin güvenlik tercihlerindeki yeri tartışılacaktır. Aktörleri tehditlere karşı birlikte hareket etmeye ve iş birliği yapmaya yönelten parametreler araştırılacaktır. Bunu yaparken kurumsallaşma, kolektif güvenlik, ortak güvenlik kavramlarının gerekliliği sorgulanacaktır.

A. KAVRAMLAR

1. Güvenlik ve Tehdit Kavramları

Güvenlik yaşamın içinde yer alan ve bireyden başlayan temel bir olgudur.³⁰ Maslow'un ihtiyaçlar teorisinin alttan ikinci basamağında³¹ yer alan güvenlik ihtiyacı farklı düzlemlerde ve farklı şekillerde ortaya çıkar. Kelime anlamıyla güvenlik kişilerin korkusuzca yaşayabilmeleri durumu ve zarar veya tehlikeye karşı emniyet halidir. Hangi durumda olursa olsun sadece hayatta kalmak değil, mümkün olduğunca mutlu bir hayat anlaşılmalıdır.³² Güvenlik, korku ve tehlikeden uzak olma hissidir.³³ Tehditle yüzleşme ve tehdide rağmen hayatta kalma güvenliğin temel dinamikleridir. "Güvenliğin yalnızca bir amaç olarak değil, sonuç olarak da tanımlanabileceğini kabul etmek gerekir. Bu, kaybetmekle tehdit edilene kadar onun ne olduğunu veya ne kadar önemli olduğunu anlayamayabileceğimiz anlamına gelir."³⁴ Bu nedenle, bir anlamda güvenlik, kendisine meydan okuyan tehditler tarafından tanımlanır ve değerlendirilir.

³⁰ Suat Dönmez, "Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO", **Basılmamış Doktora Tezi**, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s. 1.

³¹ Abraham H. Maslow, "A Theory of Human Motivation", **Psychological Review**, 50, p. 370-396. <<http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm>>, 3 Haziran 2019.

³² Thomas Hobbes, **On the Citizen**, ed.ve çev. Richard TuckMichael Silverthorne, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 143-4.

³³ Çağrı Erhan, Soğuk Savaş Sonrası ABD'nin Güvenlik Algılamaları, **Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye**, (der.) Refet Yinanç, Hakan Taşdemir. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 58.

³⁴ Richard H. Ullman, "Redefining Security," Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), **International Security, Volume I The Cold War and Nuclear Deterrence**, Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 299.

Güvenlik demokrasiyi harekete geçirirken; demokrasi güvenliği getirmeyebilir.³⁵ Güvenlik, 1940’larda stratejik çalışmalar adıyla doğan ve 1980’lerde güvenlik çalışmaları adını alan disiplinin anahtar kavramıdır. 1980’lere kadar askeri strateji ve güvenlik kavramları neredeyse eş anlamlı kullanılıyordu. 1980’lerden itibaren güvenlik kavramı farklı tanımlara işaret eden bir dönüşüm geçirmiştir.³⁶ Bir başka deyişle “Güvenlik”, “korku ve tehlikeden uzak olma hissi”dir. Bu tanımdan güvenliğin bir fiziksel, bir de psikolojik boyutu olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Tarih boyunca, daha ziyade güvenliğin fiziksel boyutu üzerinde durulmuş ve devletlerin sınırlarını başka devletlerin saldırıları ve tehditlerinden uzak tutmak, devletlerin güvenlik anlayışlarının en önemli unsuru olarak belirtilmiştir.

“1983 yılında Barry Buzan tarafından yayımlanan ve 1991 yılında revize edilerek tekrar basılan İnsanlar, Devletler ve Korku (People, States and Fear) isimli çalışma, Kopenhag Okulunun yapı taşını oluşturur. Kopenhag Okulu 1985 yılından beri uluslararası güvenlik çalışmalarını, güvenliği dar bir çerçevede askerî güvenlik olarak tanımlayan bir alan olmaktan çıkarıp, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramını daha geniş bir perspektifte ele almaktadır.³⁷ Buzan³⁸, güvenliği, varlık ve değer kavramı üzerinde şu şekilde ifade etmektedir: “...bir konunun güvenlik konusu olması için, bir grup insan tarafından değer verilen bir nesneye yönelik belirgin bir tehdit olmalı ve bu tehdit acil önlemlerin alınmasını gerekli kılmalıdır...” Burada söz edilen zenginlikler, mutlaka ekonomik yaşama kazandırılmış zenginlikler olmayabilir. Örneğin çöldeki kabilelerin kaybedecek somut pek fazla şeylerinin olmaması güvenlik ihtiyaçlarının sınırlı kalmasını sağlamıştır.³⁹ Arnold Wolfers’a⁴⁰ göre güvenlik, kazanılan değerlere yönelik bir tehdidin olmaması halidir. Burada güvenliğin fiziksel boyutundan bahsedilmektedir. Güvenlik kelimesi siyasal söylemde öncelik ifade eder.

³⁵ Amitai Etzioni, **Security First for a Muscular, Moral Foreign Policy**, New Haven & Londra, Yale University Press, 2007, s. IX.

³⁶ Mustafa Aydın vd. (eds.), **Strateji ve Güvenlik**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2731, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1692, Eskişehir, 2012, s. 12.

³⁷ Tayyar Arı vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1909, Eskişehir, 2013, s. 135.

³⁸ Barry Buzan, “Security Concept” konulu mülakatı, **Canadian International Policy**, 6 Aralık 2004, (Çevrimiçi) <http://www.international.gc.ca/cip-pic/discussions/security-secure/video/buzan.aspx?lang=eng>, 11 Mayıs 2020.

³⁹ Dönmez, a.g.e., s.3.

⁴⁰ Oktay F. Tanrısever, “Güvenlik”, **Devlet ve Ötesi**, (der.) Atilla Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s.108.

Bir ülkenin başkanı “En büyük ulusal sorunumuz suçtur.” dediğinde suçla mücadelenin öncelik verilmesi gerektiği anlamına gelir.”⁴¹

“Güvenliğin fiziksel boyutunun yanı sıra diğer taraftan psikolojik boyutu, her zaman fiziksel bir saldırı gibi somut tehditleri içermeyebilir. Ian Bellemy⁴² güvenliği savaş yapmama hali, savaştan bağımsız olma hali olarak tanımlar. Arnold Wolfers’a göre⁴³, güvenlik sahip olunan değerlere yönelik herhangi bir tehdidin bulunmaması ve böylece bu değerlere bir saldırı olacağı korkusunun bulunmaması halidir. Güvenlik kapsamında, varlığın korunması ve sürdürülmesine yönelik, bir ya da birkaç iç tehdidin,

- ve/veya bir ya da birkaç dış tehdidin,
- ve/veya bu tür algılanmaların ve tahminlerin bulunması gerekmektedir.”⁴⁴

Doğu Bloku’nun dağılmasından sonra NATO’nun geleneksel tehdit değerlendirmesi sona ermiştir. Bunun yerini belirsizlik, istikrarsızlık, çok yönlü tehdit ve riskler almıştır. Buna göre; 1990’lı yıllardan itibaren Türkiye ve NATO için esas risk, Rusya’nın cepheden planlı bir taarruzundan ziyade, bölgesel kriz ve çatışmaların teşkil ettiği riskler teşkil etmeye başlamıştır.⁴⁵ “Bir güvenlik ittifakı olarak NATO’nun dehası, özellikle modern kalkınma ve güvenlik açıklamalarının geniş ölçüde meşru bir stratejik caydırıcılık söylemi içinde çerçevelenmesiydi. Stratejik söylem, kendisini belirgin bir şekilde modern, Batılı, Atlantik-merkezli bir kültürel projenin savunmasına etkin bir şekilde dahil ederek, İttifak’ın aksi halde bariz çelişkilerine yönelik eleştirileri saptırdı.”⁴⁶

Toplum içerisinde güvenlik, sosyal güvenlik ve bireylerin fiziksel güvenliği anlamı taşıırken, uluslararası alandaki güvenlik büyük ölçüde güç politikalarına dayalıdır. Bir konunun uluslararası güvenlik konusu olup olmadığına ilişkin ayrım geleneksel askeri politik yaklaşım içerisinde bulunabilir. Bu anlayışta güvenlik

⁴¹ Ken Booth, **Dünya Güvenliği Kuramı**, İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s. 137.

⁴² Ian Bellamy, “Towards a Theory of International security”, **Political Studies**, 29/1 (1981), s.100-105.

⁴³ Arnold Wolfers, **Discord and Collaboration** (Baltimore: John Hopkins University Press, 1962, s.150.

⁴⁴ Beril Dedeoğlu, 2008, s.22-23.

⁴⁵ Veli Yılmaz, **Siyasi Tarih**, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1998, s.251.

⁴⁶ Bradley S. Klein, “How the West was One: Representational Politics of NATO,” Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), **International Security, Volume II The Transition to the Post-Cold War Security Agenda**, Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 176.

devletin bekasıyla ilgilidir ve buna yönelik yaşamsal bir tehdit söz konusudur. Bu güvenlik anlayışı, tehdidin ortadan kaldırılması için kuvvet kullanımı dahil olağanüstü önlemler alınmasını meşru görür.⁴⁷ Güvenliğin farklı boyutlarına yönelik tehditler de birbirlerinden farklılık göstermektedir. Politik, sosyal, ekonomik ve çevre tehditlerinin değişik amaçları mevcuttur. Askeri alandaki tehdit ise genellikle devletin varlığına yöneliktir.⁴⁸

“Soğuk Savaş dönemindeki iki kutuplu uluslararası yapı ve konjonktür, güvenliğin (daha doğrusu güvensizliğin) genelde bloklar, özelde ise ABD ve SSCB arasına sıkışmasına ve güvenlik pratiğinin rekabet-çatışma eksenli gelişmesine sebebiyet vererek paradigmanın sınırlı tutulmasına zemin hazırlamıştır. Soğuk Savaş yılları boyunca güvenliğin askeri ve hatta nükleer olmayan boyutları gündeme gelmemiştir.”⁴⁹ “Soğuk Savaş sonrası dönemde uluslararası ilişkilerde, uluslararası ve ulusal tehditlerin niteliğinin değişmesi ile birlikte, güvenlik anlayışında ciddi dönüşümler ve ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş yıllarında hüküm süren geleneksel güvenlik düşüncesi, hegemonyaya dayalı olarak oluşan askeri tehditler, güç dengesi çerçevesinde statükonun devamına yönelik eğilim ve devlet merkezli yaklaşımlara dayanmaktaydı. Soğuk Savaş sonrasında ise güvenlik algısında bir komşu ülke ordusunun işgalinden duyulan korku, yerini ekonomik kriz, politik baskı, kıtlık, nüfus sorunları, kitle imha silahlarının yayılması ve terörizme bırakmıştır. Soğuk Savaş döneminin belirleyici özelliği, büyük devletler arasındaki rekabet iken, Soğuk Savaş sonrasında uluslararası güvenlik yeni tehditler ve engellerle karşı karşıya kalmıştır.”⁵⁰

Uluslararası ilişkiler alanında yer alan tüm aktörlerin, büyüklük ve amaçlarına göre farklı güvenlik anlayışlarına ve arayışlarına sahip olduklarını ifade etmek mümkündür. Aktörlerin farklı tehdit anlayışları, onları farklı güvenlik arayış ve faaliyetlerine yönlendirmektedir. Bu durum, aktörün uluslararası sistemde taşıdığı ağırlığa, güç ve kapasite büyüklüğüne, içsel dinamiklerine, uluslararası sistemi

⁴⁷ Barry Buzan, Ole Waever, Jaap de Wilde, **Security: A New Framework for Analysis**, Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 21.

⁴⁸ **A.g.e.**, s. 22-24.

⁴⁹ Pınar Bilgin, “Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, **SAREM**, Cilt: 8, Sayı: 14, 2010, s. 73-74.

⁵⁰ Rana İzci, “Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, **Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar**, der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s. 404-405.

algılayış biçimine ve kendisine biçtiği role göre değişmektedir. Ayrıca, uluslararası sistemdeki gelişmelere karşı davranışı, gerginlik ve kriz durumlarına karşı hassasiyeti, bölgesel/küresel süreçleri etkileyiş biçimleri de güvenlik anlayışının gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, uluslararası ilişkilerde güvenlik kavramının temelde birkaç düzlemde bulunacağı söylenebilir⁵¹:

- Uluslararası sistemin bütünü ya da bütüne yakınının güvenliği,
- Coğrafi ya da işlevsel alt sistemlerin, bölgelerin güvenliği,
- Devletin güvenliği,
- Toplumun güvenliği,
- Toplumsal alt grupların güvenliği,
- Bireylerin güvenliği

“1980’lere kadar askeri strateji ve güvenlik kavramları neredeyse eş anlamlı kullanılıyordu. 1980’lerden itibaren güvenlik kavramı farklı tanımlara işaret eden bir dönüşüm geçirdi.⁵² 1980’lerin sonlarında, süper güçler arasındaki nükleer gerilim ortadan kalkarken, güvenliğin askeri sorunların yanı sıra yoksulluk, nüfus fazlalığı, çevre sorunları, siyasi baskılar, suç, ekonomik istikrarsızlık, hastalık, göç vb. sorunlarla tehdit edildiği anlayışı yerleşmeye başlamıştı.⁵³ Askeri nitelik taşımayan bu tehditler hep vardı, fakat Soğuk Savaş yılları boyunca askeri konuların gölgesinde kalmıştı. “Türkiye’nin Sovyetler Birliği’ne karşı stratejik konumu ve NATO’nun güney kanadının en önemli ülkesi oluşu ABD’nin ve Avrupa’nın NATO üyesi ülkelerinin Türkiye’ye yönelik politikasında belirleyici bir rol oynamaktaydı. Bu doğal olarak Kıbrıs sorununa da yansımaktaydı. Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle birlikte ise farklı bir uluslararası yapı ortaya çıkmış ve Soğuk Savaş döneminin uluslararası politikaya hâkim olan parametreleri tamamen değişmiştir.”⁵⁴ Soğuk Savaş sonrası dönemde askeri tehditlerin uluslararası güvenlik ilişkilerindeki önemi arka plana itildi. Güvenlik gündemine alınan yeni sorunların devletlerin karşılaştığı askeri sorunların askeri gücün maksimizasyonu çerçevesinde çözümünü öngören “güç” kavramı ile açıklanması mümkün değildi. Bu çerçevede, güvenlik kavramının askeri

⁵¹ Dedeoğlu, **a.g.e.**, s. 24-25.

⁵² Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 12.

⁵³ **A.e.**, s. 13.

⁵⁴ Kamer Kasım, “Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu, **Akademik Bakış**,” 58 Cilt 1, Sayı 1, Kış 2007.

tehditler ötesinde kavramsallaştırılmasına ihtiyaç duyuldu.⁵⁵ Yeni güvenlik gündemi artık yalnızca devletleri değil, bireylerden uluslararası sisteme, çok uluslu şirketlerden azınlıklara kadar uluslararası politikanın farklı aktörlerini etkilemeye başlamıştı. Günümüzde bireysel, ulusal, bölgesel, uluslararası, küresel güvenlik ile askeri, siyasi, toplumsal, çevresel, ekonomik, insani güvenlik kavramları bir arada bulunmaktadır. Bir başka deyişle, güvenlik kavramı, devletten grup ve bireyler ile biyosfere doğru dikey olarak; askeri tehditlerden siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve insani konulara doğru yatay olarak ve ulus-devletten bölgesel-yerel hükümetler, uluslararası kuruluşlar, hükümet-dışı örgütler, kamuoyu, basın, piyasa ve doğa güçlerine doğru genişletilmiştir.⁵⁶ Böyle bir uluslararası ortamda/yapıda aktörler güvenliğe ihtiyaç duymaktadır.”

Güvenlik kavramının ana unsurlarının ne olduğuna dair kapsamlı ilk çalışmayı Arnold Wolfers yapmıştır.⁵⁷ Wolfers, güvenliği “kazanılmış değerlere kasteden tehditlerin ya da bu tehditlerin varlığına dair korkuların bulunup bulunmaması” olarak tanımlayıp, kavramın ana unsurlarının belirlenmesinde “hangi değerlere kasteden tehditlerin, hangi araçlarla, ne pahasına bertaraf edileceği” sorularının cevaplanması gerektiğini ifade etmiştir.⁵⁸ Wolfers’dan esinlenen David Baldwin de, güvenliğin yedi unsurunu şu şekilde sıralamaktadır: “Kim ve hangi değerler için, hangi tehditlere karşı, hangi araçlarla, ne pahasına, ne kadar sürede, ne ölçüde güvenlik?”⁵⁹ Buna karşılık, güvenlik kavramını tanımlayan eserleri genel olarak incelediğimizde yoğunlukla iki unsurun kullanıldığını görürüz: Bu unsurlardan ilki olan güvenlik özneleri, kim için güvenlik sorularında, ikincisi olan güvenlik tehditleri ise, neye karşı güvenlik sorusuna cevap vermektedir.

“Kimin güvenliği sorusunun cevabını ortaya koymayan güvenlik kavramı bir anlam ifade etmez. Günümüz Güvenlik Çalışmaları literatüründe güvenlik öznelerinin kimler olduğuna dair bir uzlaşısı yoktur. Her bir güvenlik teorisi bireylerden uluslararası

⁵⁵ A.e., s. 13.

⁵⁶ Emma Rothschild, “What is Security?”, **Daedalus: Journal of the American Academy of Arts and Sciences**, Cilt 124, No 3., s. 53-98.

⁵⁷ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 14.

⁵⁸ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol,” **Political Science Quarterly**, Cilt 67, No 4., Dec. 1952, s. 481-502.

⁵⁹ David Baldwin, “The Concept of Security”, **Review of International Studies**, Cilt 23, No:1, 1997, s. 5-26.

sisteme kadar değişen tercihlere sahiptir. Kimi teoriler yalnızca herhangi bir öznenin güvenliğine odaklanırken (feministler ve kadın), kimileri de örneğin, Kopenhag Okulu, güvenlik aktörleri bakımından çok boyutlu bir anlayışı benimsemektedir. Çok boyutlu yaklaşımda, bireylerin, çeşitli etnik ve dini kimliklere sahip gruplardan oluşan toplumun, ulusun, devletin ve sistemin güvenliğinin bir arada bulunabileceği görüşü hâkimdir. Güvenlik Çalışmaları alt-disiplininde “kim için güvenlik” sorusuna yaklaşık kırk yıl boyunca neredeyse hep bir ağızdan “devlet” yanıtı verilmişti. 1940’lardan 1980’lerin sonlarına kadar devam eden devlet-merkezli güvenlik anlayışının kökeninde stratejik çalışmalar’ın başat gücünden kaynaklanan analitik ve normatif nedenler bulunmaktadır. Stratejik çalışmalar’ın dayandığı geleneksel realist anlayışta devletler, uluslararası ilişkilerin merkezindedir. Dolayısıyla, uluslararası ilişkiler analitik açıdan devletler arasındaki ilişkileri inceler. Normatif açıdan bakıldığında, güvenliğin ana teminatı olan devlet, içeride bireyin güvenliğini sağlayıp, diğer devlet ve toplumlardan yönelen tehditlere karşı en güçlü kolektif yanıtı veren birimdir. Bu iki nedenle realist teoride güvenlik ilişkilerinin merkezinde devlet vardır. Buna karşılık bu bakış açısında yalnızca devletin karşılaştığı güvenlik sorunları analiz edildiğinden devlet tarafından bireye yöneltilen tehditler göz ardı edilmekte, yani bireyin güvenliği analiz kapsamı dışında bırakılmaktadır.”⁶⁰

Sonuçta, kim için güvenlik sorusunun tek bir cevabı yoktur. Güvenlik teorilerinin büyük bir kısmı tek bir aktöre yönelmek suretiyle güvenliği kavramsallaştırsa da yukarıdaki örneklerden de anlaşılacağı üzere güvenlik çalışmalarını tek ve yeknesak bir aktör çerçevesinde şekillendirmek mümkün değildir. Tek bir güvenlik öznesi benimsemek yerine, somut analizler yapılarak; zaman, mekân ve konuya bağlı uygun bir güvenlik öznesi tespit edilmesi daha sağlıklı bir yaklaşımdır.⁶¹ Bu çerçevede, “güvenliği tehdit edilen şey” bazen birey, bazen devlet, bazen de sistem düzeyinde kendini gösterebilir. Son yıllarda, Kopenhag Okulunun da böylesine bir yaklaşım benimsediğini söylemek mümkündür.⁶²

⁶⁰ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 14.

⁶¹ Richard, Wyn-Jones, “Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War”, M. Jane Davis (der.). **Security Issues in the Post-Cold War World**, Cheltenham: Edward Elgar, 1996.

⁶² Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 16.

“Geleneksel güvenlik anlayışında benimsenen güvenlik gündeminin özünde askeri tehditler vardır. Günümüzde, realist akımlar dışında neredeyse tüm güvenlik teorileri, güvenliğin çevreden sağlık sorunlarına, ekonomik istikrarsızlıklardan göçe kadar çok geniş bir çerçevede ele alınması gerektiği konusunda hem fikirdir. Kopenhag Okulu ise her şeyin güvenlik sorunu olarak algılanması görüşüne karşıdır. Çünkü böylesi bir tutum güvenlik çalışmaları alanını sınırlarından yoksun hale getirecektir. Bunu engellemek için bulunan formül, “güvenlikleştirme” kavramıdır. Bu çerçevede, askeri, ekonomik, toplumsal, çevresel ve siyasi sektörlerde bir sorunun güvenlik tehdidi olarak benimsenmesi, yani güvenlikleştirilmesi şartlara bağlanmıştır. Bir başka deyişle, bir sorun ilgili aktör tarafından söylem doğrultusunda tehdit olarak inşa edilmediği sürece güvenlik tehdidi olarak nitelendirilemeyecektir.”⁶³

“Uluslararası iş birliği sorunsalına, yukarıda da bahsedildiği üzere, en çekimser ve hatta kötümser yaklaşan uluslararası ilişkiler kuramı Realizmdir. Neo-liberal kuram, ana aktörleri devlet ve yapısı anarşik olan uluslararası sistemde iş birliğinin rejimler sayesinde mümkün olabileceğini savunurken realist düşünürler aynı şartlar altında rejimlerin oluşmasının ya çok zor ya da oluşsa bile, işlevlerinin farklı olacağını iddia etmişlerdir. Güç bazlı bir kuram olan realizm okulunda rejimlere farklı açılardan yaklaşan düşünürler olsa da hepsinin analizlerinin ortak noktası, devletlerin güç kazanımı ve kaybıyla ilgili hesaplarının ve bununla ilgili olarak, uluslararası sistemdeki güç dağılımının rejimlerle ilgili konularda belirleyici rol oynadığıdır. Kenneth Waltz, John Mearsheimer ve Joseph Grieco gibi realizm kuramının önde gelenleri, uluslararası sistemde iş birliğinin önündeki temel engelin belirsizlik ve bu belirsizliğe bağlı olarak ortaya çıkan korku ve güvensizlik siyaseti olduğunu öne sürerler. Söz konusu belirsizlik, başkalarının niyet ve tercihleriyle ilgili olarak yüzde yüz emin olamama hâlidir.⁶⁴ Bu durum, aktörler arasında ister birey ister devlet olsun, karşılıklı kuşku ve güvensizlik hâlini besleyip, ihtiyatlı davranmayı gerekli kılmaktadır. Kural koyup ihlal durumunda yaptırım uygulayan merkezî otoritenin bulunmadığı anarşik uluslararası sistemde bu belirsizlik hâli had safhadadır. Realistlere göre, ana amacı güvenliğini sağlayıp varlığını korumak olan devletlerin

⁶³ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 16.

⁶⁴ Ken Booth ve Nicholas J. Wheeler, **The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics**, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2008, 21-41.

izlemesi gereken başlıca siyaset güç kazanımıdır. Devletler ancak güçlü oldukları takdirde potansiyel tehditlerle başa çıkabilirler. Her ne kadar bu kuramın öğrencileri ‘ne kadar güç gerekli?’ sorusuna farklı cevaplar vermişse de özellikle askerî güç kazanımının önemi konusunda aralarında görüş birliği vardır.⁶⁵ Sadece askerî açıdan güçlü olan ülkeler gerçek veya potansiyel saldırgan devletlerle başa çıkıp, bağımsızlıklarını koruyabilirler. Kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olan devletler arasında ortaklık ilişkileri mümkün ve kimi hâllerde gerekli görülmüşse de realistler bu tip ortaklıkların bencil çıkarlara dayalı geçici birliktelikler olduğunu savunurlar. Mearsheimer, bencilce davranmanın devletler için en kazançlı yol ve bunun sadece kısa dönemde değil uzun dönemde de gerekli bir siyaset olduğunu iddia etmiştir.”⁶⁶ ⁶⁷ “Uluslararası ilişkiler literatüründe farklı rejim kavramsallaştırmalarına rastlamak mümkündür. En yaygın şekilde kullanılan 1980’lerin başında Stephen D. Krasner tarafından ortaya konan tanımdır: Uluslararası rejim, uluslararası ilişkilerin belli bir (sorun) alanına yönelik olarak aktörlerin beklentilerinin örtüştüğü bir dizi açık veya îmâ edilen ilke, norm, kural ve karar alma prosedürlerine verilen addır. Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere, uluslararası rejimler, belli bir alan veya soruna yönelik olarak devletlerin ortak çıkarlarını gerçekleştirmek amacıyla üstünde anlaştıkları ve kendi davranışlarını düzenleyen ve/veya kısıtlayan ilke, norm, kural ve prosedürler bütünüdür. Bu kavramsallaştırma ile ilişkili fakat daha genel bir bakış açısı ise rejimi bir dizi hak ve sorumluluklar içeren bir sosyal kurum olarak görür.”⁶⁸

Konstrüktivizmden bahsedilmesinin uygun olacağı değerlendirilmektedir. Konstrüktivizmin ortaya çıkışının dört sebebi vardır. Bunlardan birisi; Soğuk Savaş’ın bitmesi neo-liberal ve neo-realistlerin açıklayıcı tezlerini akamete uğratmıştır. Her iki teori küresel düzeni yeniden şekillendiren sistematik değişimi ne tahmin edebilmiş ne de anlayabilmiştir.⁶⁹ “Devlet güvenliğini değil, insani güvenliği; devlet çıkarını değil,

⁶⁵ John J. Mearsheimer, “Structural Realism,” Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith (eds.) **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, New York: Oxford University Press, 2007, ss. 71-88.

⁶⁶ Tayyar Arı vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1909, Eskişehir, 2013, s. 33.

⁶⁷ John J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions,” **International Security**, Vol. 19, No. 3, 1994/95, s. 11.

⁶⁸ A.e., s. 41.

⁶⁹ Scott Burchill v.d., **Uluslararası İlişkiler Teorileri**, Çev.Muhammed Ağcan, Ali Aslan, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 293.

insan haklarını; devlet egemenliğini değil, demokratik, hukuk devletini savunan bu yaklaşım (konstrüktivizm), uluslararası ilişkiler içine insan ve insani durum unsurlarını sokmuştur. Eğer devlet sorumluluğu yerine getirmiyorsa ve aksine insan hakları ihlallerini yaratacak bir yönetim anlayışına sahip oluyorsa uluslararası hukuk ve normlar temelinde, devlete yaptırım insani ya da askerî müdahale şeklinde uygulanabilir. Güney Afrika’da ırkçı rejimi engellemek, eski Yugoslavya’da, Bosna’da Sırp milliyetçilerinin uyguladıkları etnik kırımı durdurmak için uygulanan ilk olarak ekonomik ve diplomatik yaptırımlar, ikinci olaraksa, NATO öncülüğünde askerî müdahale, insani müdahale örnekleridir.”⁷⁰

Konstrüktivistlere göre uluslararası yapı, örneğin neorealistlerin öngördüğü gibi salt maddi kaynakların dağılımından değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerden de oluşmaktadır. Buna göre, herhangi bir sistem maddi koşullar, çıkarlar ve fikirler olmak zere üç unsurdan oluşur. Üstelik bunlar birbirlerinden bağımsız olmayıp iç içe geçmiş durumdadırlar.^{71 72}

“İstikrarı ve düzeni anlatmakta son derece muktedir makro teorilerin; Soğuk Savaş sonrası sistemin çoğulcu ve parçalanmış resmini yorumlayamaması ve değişimi açıklamada yetersiz kalması literatürde yeni bir kan arayışına neden olmuştur. Pozitivizm ile postmodernizm; realizm ile liberalizm arasında bir ara kuram olarak karşımıza çıkan konstrüktivizm; küreselleşmenin yarattığı ikilemlerin, krizlerin, değişim ve dönüşümlerin, çarpışma ve birleşmelerin açıklanmasında oldukça ön plana çıkmıştır. Çünkü konstrüktivizm uluslararası ilişkileri güç ya da piyasa etkileşimi gibi maddi yapılar yerine fikirler, normlar, kültürler ve algılamalar sayesinde oluşan sosyal yapılar ekseninde değerlendirmektedir.”⁷³

“Güç ve çıkar gibi diğer Uluslararası ilişkiler kuramlarının sıklıkla vurgu yaptığı hususlar konstrüktivistler tarafından da göz ardı edilmemektedir. Ancak ağırlıklı olarak ele alınan konu, fikirlerin ve kimliklerin nasıl oluşturulduğu, nasıl bir

⁷⁰ Fuat Keyman, Betül Yüce Dural (eds.), **Uluslararası İlişkilere Giriş**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3003, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1956, Eskişehir, 2013, s. 14.

⁷¹ Alexander Wendt, “Constructing International Politics”, **International Security**, Vol. 20. No 1. s. 73.

⁷² Alexander Wendt, **Social Theory of International Politics**, Cambridge: Cambridge University Press, s. 139.

⁷³ “21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği” **Uluslararası Balkan Kongresi**, Kocaeli, 2011 s. 31.

evrim geçirdikleri, devletleri ve devlet davranışlarını anlamada bunların ne gibi etkileri olduğudur.⁷⁴ Benzer bir biçimde, kimliğin çıkarların ve faaliyetlerin oluşumundaki belirleyici rolüne yapılan güçlü bir vurgu da bir başka ortak paydadır. Bunlar, aynı zamanda konstrüktivist düşünceyi disiplinin rasyonalist kuramlarından ayırt eden noktaları da oluşturmaktadır.”⁷⁵

“Konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler bulmacasında kimlik, norm, algılama ve önyargılar gibi parçaları daha iyi birleştiren sosyal gerçekliklere vurgu yapması, Soğuk Savaş döneminde dondurulan başka bir ifadeyle “güvenlik-dışı” bırakılan ve/veya yok sayılan olguları (cinsiyet, kimlik, göç, insan hakları, refah toplumu vb.) güvenlik gündeminde üst sıralara taşımıştır.”⁷⁶

2. Ortak Güvenlik ve Kolektif Güvenlik Kavramları

Ortak güvenlik fikri geleneksel ulusal güvenlik anlayışından farklı bir mantığa sahiptir. Geleneksel anlayış uluslararası sistemin anarşik yapısından hareketle bir devletin güvenliğini sağlamak için kendisinden başka kimseye güvenemeyeceği ve bu sebeple askerî açıdan sürekli diğer devletlere karşı güçlü olması gerektiği fikri üzerine kuruludur. Ortak güvenlik fikri ise devletlerin birbirine karşı değil birlikte hareket ettikleri zaman gerçek anlamda güvenli olacağını ve bunu gerçekleştirmenin yolunun da gerçek veya potansiyel anlamda tehdit oluşturan devletlerle iş birliği yapmaktan geçtiğini savunur⁷⁷

“ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki silahlanma yarışına tanıklık eden Soğuk Savaş döneminde Avrupa’daki konvansiyel silahların azaltılması konusunun bir rejim çerçevesinde ele alınması, ancak ‘**ortak güvenlik**’ (**common security**) fikrinin özellikle Sovyet lider kadrosu tarafından benimsenmesiyle mümkün olmuştur.”⁷⁸ Bu ve benzeri örneklerde değişik normatif fikirler devletlerin çıkar tanımlamalarını yeniden gözden geçirmelerine yol açarak davranış şekillerinin değişmesine yol açmıştır. Bazen

⁷⁴ Stephen M. Walt, “Uluslararası İlişkiler: Bir Dünya Binbir Kuram”. Başak Çalı (çev.), **Foreign Policy: Bilginin Ufukları**, İstanbul: Bilgi Üni. Yayınları, 1998, s. 24-25.

⁷⁵ Chris Reus-Smit, “The Constructivist Turn: Critical Theory After The Cold War”. Australian National University, **Department of International Relations Working Paper**, No. 1996/4., p. 1.

⁷⁶ “21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği” **Uluslararası Balkan Kongresi**, Kocaeli, 2011 s. 32.

⁷⁷ Ken Booth ve Nicholas J. Wheeler: **The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics**, Hampshire, Palgrave Macmillan, s. 137-138.

⁷⁸ Andreas, Hasenclever, Peter Mayer ve Volker Rittberger, “Integrating Theories of International Regimes,” **Review of International Studies**. Vol. 26, 2000, s. 19-25.

bu değişim, hegemonik bir gücün gerekirse zora başvurarak kurallarını belirlediği ve uygulattığı bir rejim, bazen de kimi devlet ve grupların öncülüğünü yaptıkları fikirlerin diğer devletler tarafından zaman içinde benimsenmesiyle (veya sömürgecilik örneğinde görüldüğü gibi, benimsenmek zorunda kalmasıyla) kurala dayalı bir iş birliği hâlinde ortaya çıkmıştır.”⁷⁹

Kuvvet kullanmaya ilişkin temel kurallara baktığımızda, BM Antlaşması çerçevesinde oluşturulan birbirini tamamlayan üç güvenlik sistemi karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, BM Antlaşması VI. ve VII. Bölümleri’nde düzenlenmiş olan güvenlik sistemi, VIII. Bölüm’de yer alan bölgesel düzenlemeler ve 51. maddedeki bireysel veya birlikte meşru müdafa hakkıdır.⁸⁰ BM Antlaşması madde 24’e göre, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunmasından başlıca sorumlu organdır. Antlaşma’nın VII. Bölümü’ndeki 39 ile 43 arasındaki maddeler bu konuyu düzenlemektedir. 39. maddeye göre Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptar ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması veya yeniden tesis edilmesi için tavsiyelerde bulunur ya da 41 ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırır. BM Antlaşması’nın 42. maddesinde Güvenlik Konseyi’ne verilen yetki, Konseyin gerektiğinde barışı zorlama operasyonları düzenleyebilmesini sağlamakta ve Birleşmiş Milletler güçleri, saldırgan olarak nitelendirilen tarafa karşı güç kullanabilmektedir.⁸¹ BM Antlaşmasının meşru müdafaaya ilişkin hükmü olan 51. maddeye göre: “Bu antlaşmanın hiçbir hükmü, Birleşmiş Milletler üyelerinden birinin, silahlı saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin doğal olan bireysel veya ortak meşru müdafa hakkına hâlel getirmez.”

BM Antlaşması, Madde 2(4) ile kuvvet kullanılmasına ilişkin genel yasaklamayı getirip, Madde 51’de meşru müdafa istisnasını düzenledikten sonra VII. Bölümde “Barışa yönelik tehdit, barışın bozulması ve saldırı eylemi durumunda alınacak önlemleri” belirlemiştir. BM Güvenlik Konseyinin uluslararası barış ve

⁷⁹ Tayyar Arı vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 38.

⁸⁰ Murat Yılmazarslan: **Kuvvet Kullanma: NATO’nun Uluslararası Güvenlikte Artan Rolü**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008, s. 16.

⁸¹ Yücel Acer, **Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu**, Ankara, Roma Yayınları, 2004, s.60.

güvenliğin tesisi için yetkisi, Madde 39'da şu şekilde ifadesini bulmuştur. "Güvenlik Konseyi barışa yönelik tehdit, barışın bozulması veya saldırı eyleminin varlığını tespit eder ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için tavsiyelerde bulunur veya Madde 41 ve 42 gereği hangi önlemlerin alınacağına karar verir."

"Devletler arasında kurulan birçok iş birliği şekli BM Antlaşmasının VIII. Bölümünde belirtilen bölgesel düzenleme ya da bölgesel örgütler olarak nitelendirilebilir. Antlaşmada bu terimlerin kapsamı konusunda yol gösterecek bir "düzenleme" veya "örgüt" tanımı bulunmamaktadır. Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul da böyle bir tanımı belirlememiştir. Bölgesel örgütler başlıca amaçlarına göre farklılıklar gösterir. Örneğin bölgesel ekonomik entegrasyon veya topluluk oluşturma (AB veya ASEAN vb.), dış tehditlere karşı bölgesel savunma (NATO vb.), içerden tehditlere karşı bölgesel savunma (OAS vb.) ve aynı anda birçok fonksiyona sahip olan örgütler. Bu nedenle bu örgütlerin ne zaman Bölüm VIII kapsamında mütalaa edileceği her zaman belirgin değildir.

Bir düzenleme veya örgütün VIII. Bölüm kapsamında olup olmadığını tespit etmenin en iyi yolu, üye devletlerin böyle bir iddiada bulunup bulunmadıkları ve bu iddianın BM uygulamaları doğrultusunda kabul edilip edilmediğine bakılmasıdır. Amerikan Devletleri Örgütü (Organization of American States-OAS) Antlaşmasında açıkça "BM içerisinde OAS bir bölgesel örgüttür." ifadesi yer almaktadır.⁸² Afrika Birliği Örgütü (Organization of African Unity-OAU) Antlaşması bunu açıkça belirtmemiştir. Ancak hazırlık görüşmeleri Bölüm VIII kapsamında mütalaa edilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Arap Birliği (League of Arab States) Antlaşması örgütün hem BM Antlaşması Bölüm VIII kapsamında bölgesel örgüt olarak hem de BM Antlaşması Madde 51 kapsamında kolektif savunma örgütü olarak harekât icra ettiğini ifade etmektedir.⁸³ NATO bir kolektif savunma örgütü olarak kurulmuş ve üyeleri tarafından BM Antlaşması Bölüm VIII kapsamında bölgesel örgüt olarak mütalaa edilmemiştir. Bununla birlikte prensip olarak, sadece kolektif savunma maksadıyla kurulmuş bir örgütün, bazı durumlarda sorunların barışçı yollarla çözülmesinin

⁸² **Amerikan Devletleri Örgütü Antlaşması**, 30 Nisan 1948, art.1,2 U.S.T. 2394, 119 U.N.T.S. 3.

⁸³ Yılmazarslan, **a.g.e.**, s.33.

desteklenmesi gibi uluslararası barış ve güvenliğin korunması maksadıyla görevlendirilmesinde bir sorun yoktur ve bu durumda örgüt Bölüm VIII kapsamında görevlendirilebilir.⁸⁴ NATO benzersiz değildir, ancak demokrasiler arasındaki güvenlik toplulukları için oldukça yaygın olan etkileşim kalıplarını ve kolektif kimlikleri örneklemektedir.”⁸⁵

“Realizm özellikle güvenlik alanında önemini ve etkisini korumuştur. Bir başka deyişle uluslararası örgütlerin tümünün liberalizmin etkisi altında ortaya çıktığını iddia etmek doğru olmayacaktır. Özellikle kolektif güvenlik örgütlerinin realizmin temel varsayımlarını doğrulayan ve liberalizmin öngördüğü anlayıştan farklı bir doğaya sahip olduğunu ifade etmek gerekir. Kolektif güvenlik örgütlerinin doğası liberalizmle gelişen ve bütünleşme olgusu içinde açıklanan örgütlerden oldukça farklıdır. Söz konusu örgütler egemen birimler olarak devletlerin algıladığı güvenlik krizi çerçevesinde ortaya çıkmıştır. İş birliğinden daha çok var olmak, güvenlik içinde gelişmek hedeflerini sağlamaya yönelmiş olan egemen devletler, uluslararası sistemde algıladıkları tehditleri dengelemek ve kendilerini güvenlik altına almak için güvenlik örgütleri oluşturmaya yönelmişlerdir. Bunlardan özellikle kolektif güvenlik örgütleri, bir tehde karşı ve devletlerin varlığını ya da çıkarlarını korumak üzere oluşturdukları örgütlerdir. Realizm uluslararası sistemin anarşik ve kaotik bir yapıda olduğunu ileri sürmektedir. Realistler, sadece çıkar dürtüsü ile hareket ettiği varsayılan devletlerin askerî güç kullanma eğiliminde olduğunu tespit etmişlerdir. Bu açıdan askerî güç kullanımını engelleyecek olan ise bir başka devletin ya da devlet grubunun dengeleyici/caydırıcı bir askerî gücü ortaya koymasıdır. Realizm güç dengesi olgusunu, uluslararası sistemde askerî güç kullanılmasını ortadan kaldıracı tek mekanizma olarak açıklamaktadır. Güvenlik krizi içinde kendini bir saldırıya maruz kalmak tehlikesi altında hisseden egemen devletler, düşman olarak algıladığı devletlerin gücünü dengelemek, saldırı riskini azaltmak ve kendi güvenliğini tesis etmek için kolektif güvenlik örgütleri tesis ederler. NATO, Soğuk Savaş döneminde

⁸⁴ Sean D. Murphy, **Humanitarian Intervention, The United Nations in an Evolving World Order**, University of Pennsylvania Press, Philadelphia, s. 339.

⁸⁵ Thomas Risse-Kappen, “Collective Identity in a Democratic Community: The Case of NATO,” Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), **International Security, Volume III Widening Security**, Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 194.

kurulmuş ve realist anlayışa uygun bir kolektif güvenlik örgütü işlevi kazanmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği dağıldığı ve karşıt blok ideolojisinin ortadan kalktığı bir durumda NATO'nun varlığı tartışılmaya başlanmıştır. NATO bağlamında, temelde iki sorun ortaya çıkarmıştır. Bunlardan birincisi artık NATO'ya gerek kalmadığı ve tehdidin ortadan kalktığı yönünde iken, diğeri NATO'nun bir uluslararası güvenlik teşkilatı olarak varlığını devam ettirmesi gerekliliğidir.⁸⁶ Gündemi belirlemek için İttifak'ın kendisini yeniden düzenlemesi gerekiyordu; var olmak için yeni bir nedene ihtiyacı vardı. Dönüşümün ilk kısmı, İttifak'ı demokrasi ve hukukun üstünlüğü normlarına göre yeniden yönlendirmekle geldi. Bununla birlikte NATO refleksif bir şekilde çalışmaya başladı. NATO, ortak savunmaya dayalı bir topluluktan, kapsamaya (inclusion) dayalı ve ortak değerlere bağımlı bir topluluk haline geldi.⁸⁷ NATO'nun Soğuk Savaş sonrası varlığı ile işlevindeki değişim bu bağlamda uluslararası örgüt teorisi açısından da önem kazanmıştır. Soğuk Savaş'ın sona ermesi güvenlik tanımında da değişikliklere yol açmıştır. Güvenlik giderek daha fazla devlet dışı, ulusötesi aktörlerden kaynaklanan tehditlere odaklanmaya başlamıştır (Göç, sınıraşan suçlar ve suç örgütleri, terörizmi bir siyasal araç olarak kullanan ulusötesi gruplar vs.) Bu bağlamda güvenlik örgütleri liberalizmin öngördüğü işlevleri yerine getirmek üzere yapı değiştirmeye başlamıştır. NATO'nun dönüşümünü bu açıdan da değerlendirmek gerekir.”⁸⁸

“Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen güvenlik anlayışı uluslararası kuruluşların yeni roller üstlenmesi gerekliliğini de ortaya çıkarmıştır. Bu çerçevede NATO, bir dönüşüm süreci içerisine girmiştir. NATO'nun yeni stratejiler oluşturmada ve yeni tehditleri algılamada, yeni dünya düzeninde egemen olmak isteyen ABD'nin tutumu belirleyici olmuştur. Bu belirleyiciliğin nedeni ise, tehdit ve güvenlik algılamasının ve bunlara yönelik politikaların belirlenmesinde nispeten daha güçlü olan aktörlerin söylemlerinin uluslararası toplumda daha kolay kabul

⁸⁶ Öner Akgül, “Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO-AB İlişkilerinde Rekabet-İş birliği Analizi ve Türkiye Faktörü,” **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 2008, Cilt: 4, Sayı: 7, s. 91-124.

⁸⁷ M. J. Williams, **NATO, Security and Risk Management From Kosovo to Kandahar**, Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2009, s. 35.

⁸⁸ Çınar Özen vd. (eds.), **Uluslararası Örgütler**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2920, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1877, Eskişehir, 2013, s. 8.

görmesidir.”⁸⁹ Bu çerçevede, ABD’nin NATO üzerinde en az Soğuk Savaş döneminde olduğu kadar etkili ve yönlendirici olduğu söylenebilir.⁹⁰

“1980’lerden itibaren güvenlik, stratejik çalışmaların dar kalıbına sığmayan bir kavrama dönüşmüştür. 1980’lerin sonlarında, süper güçler arasındaki nükleer gerilim ortadan kalkarken, güvenliğin askeri sorunların yanı sıra yoksulluk, nüfus fazlalığı, çevre sorunları, siyasi baskılar, suç, ekonomik istikrarsızlık, hastalık, göç vb. sorunlarla tehdit edildiği anlayışı yerleşmeye başlamıştı. Askeri nitelik taşımayan bu tehditler hep vardı, fakat Soğuk Savaş yılları boyunca askeri konuların gölgesinde kalmıştı. SSCB lideri Mihail Gorbaçov’un Soğuk Savaşın tarihe karışması ile sonuçlanacak politikalar benimsediği, Doğu Avrupa’da devrimlerin gerçekleştiği, Berlin duvarının yıkıldığı, Varşova Paktının ve en nihayetinde de SSCB’nin dağıldığı yıllarda askeri tehditlerin uluslararası güvenlik ilişkilerindeki önemi arka plana itildi. Bu şekilde, uluslararası güvenlik ilişkilerini etkileyen yeni sorunların belirginleşmesi, güvenliğin, stratejik çalışmalar ötesinde tanımının yapılmasını gerektirdi. Bir başka deyişle, güvenlik gündemine alınan yeni sorunların devletlerin karşılaştığı askeri sorunların askeri gücün maksimizasyonu çerçevesinde çözümünü öngören güç kavramı ile açıklanması mümkün değildi. Bu çerçevede, güvenlik kavramı nın askeri tehditler ötesinde kavramsallaştırılmasına ihtiyaç duyuldu.”⁹¹

“Soğuk Savaşın son yıllarında yalnızca güvenlik tehditleri bazında değil, bu tehditlerden etkilenen ana özneler bakımından da değişim gözlenmişti. Yeni güvenlik gündemi artık yalnızca devletleri değil, bireylerden uluslararası sisteme, çok uluslu şirketlerden azınlıklara kadar uluslararası politikanın farklı aktörlerini etkilemeye başlamıştı. Ayrıca, Soğuk Savaş yıllarında uluslararası politikanın asıl aktörü olan devletin bu başat niteliği, devlet dışındaki aktörlerin varlığıyla sorgulanıyordu. Bu çerçevede, devlet-merkezli güç analizleri ile stratejik çalışmalar’ın örneğin, bir devlete göç eden bir topluluğun söz konusu devletin toplumu üzerinde oluşturduğu güvenlik tehditlerini açıklamak olanaksızdı. Dolayısıyla, güvenliğin devlet merkezli anlayış

⁸⁹ Jutta Weldes v.d., “Introduction”, **Cultures of Insecurity: States, Communities and the Production of Danger**, ed. Jutta Weldes v.d., Minneapolis, University of Minnesota Press, 1999, s. 10-12

⁹⁰ Arif Bağbaşıoğlu, “NATO’nun Genişlemesi ve Balkanlar,” **Basılmamış Doktora Tezi**, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2011, s. 9.

⁹¹ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 13.

ötesinde kavramsallaştırılması gereksinimi doğmuştu. Güvenlik kavramının stratejik çalışmalar ötesinde de tanımlanmasıyla birlikte güvenlik çok boyutlu bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Bugün artık tek ve yeknesak bir güvenlik kavramından söz etmek mümkün değildir. Günümüzde bireysel, ulusal, bölgesel, uluslararası, küresel güvenlik ile askeri, siyasi, toplumsal, çevresel, ekonomik, insani güvenlik kavramları bir arada bulunmaktadır. Bir başka deyişle, güvenlik kavramı, devletten grup ve bireyler ile biyosfere doğru dikey olarak; askeri tehditlerden siyasi, ekonomik, sosyal, çevresel ve insani konulara doğru yatay olarak ve ulus-devletten bölgesel-yerel hükümetler, uluslararası kuruluşlar, hükümet-dışı örgütler, kamuoyu, basın, piyasa ve doğa güçlerine doğru genişletilmiştir.”⁹² Çevresel kaygılar, birçok Batılı devletin bürokrasilerinde değerlendirilmektedir. Bu politika temaları, NATO tarafından güvenlik politikalarını yeniden formüle etmeye yönelik son girişimlerle bağlantılıdır.⁹³

“SSCB’nin dağılması ve iki kutuplu düzenin sona ermesiyle güvenlik gündemi, hızla genişlemiş ve dönüşmüştür. Daha önce ifade edildiği gibi Buzan’ın *People, States and Fear* (1983) başlıklı kitabı ile Ullman’ın *Redefining Security* (1983) başlıklı makalesi, güvenlik kavramını askeri tehditlerin ötesine geçecek şekilde kavramsallaştırmıştır. Buzan, devletlerin askeri, siyasi, toplumsal ekonomik ve çevresel sorunlarla tehdit edildiği görüşünü ortaya atarak, “beş sektörde güvenlik” yaklaşımını benimsemiştir.⁹⁴ Ullman “güvenlik tehdidini, bir devlette yerleşenlerin yaşam kalitesini düşüren veya bir devletteki özel, hükümet dışı birimler (birey, grup, şirket) ile hükümetlerin politika tercihlerini daraltan tehdit” olarak tanımlar. Askeri ekolün hâkim olduğu dönemde farklı fikirler ileri sürdükleri için Buzan ve Ullman “yerleşmiş geleneğe karşı çıkan yazarlar” olarak betimlenirler.⁹⁵ Soğuk Savaşın sona ermek üzere olduğu yıllarda askeri güvenlik anlayışını sorgulayan ve güvenlik gündeminin genişletilmesi yaklaşımını benimseyen yazarlar arasında Jessica Tuchman Mathews, Brad Roberts, Theodore Moran da bulunmaktadır. Mathews, güvenlik

⁹² Emma, Rothschild, “What is Security?”, *Daedalus: Journal of the American Academy of Arts and Sciences*, Cilt 124, No 3., 1995.

⁹³ Simon Dalby, “Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse” Keith Krause and Michael C. Williams (Eds.) *Critical Security Studies*, Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, s. 3-4.

⁹⁴ *A.e.*, s. 104.

⁹⁵ Richard Wyn Jones, “Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War”, M. Jane Davis (der.), *Security Issues in the Post-Cold War World*, Cheltenham, Edward Elgar.

tanımının çevresel ve demografik unsurları da içerecek şekilde genişletilmesini savunurken, Moran ekonomik, Roberts da insan hakları konularının güvenlik gündemine dahil edilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Stone, siyasa yapıcılarının, askeri güvenlik hâlâ baskın olsa da, diğer sektörlerin hala mevcut olduğunun ve her an askeri güvenliği atlayabileceğinin (by pass) farkında olmaları gerektiğini ifade etmiştir.⁹⁶ Soğuk Savaşın sona ermesiyle birlikte güvenlik gündeminin açıktan kadın sorunlarına, çevrenin kirletilmesinden ekonomik istikrarsızlıklara ve hatta salgın hastalıklara karşı geniş bir yelpazede ele alınmasını destekleyen eserler artan biçimde yazına girmiştir.”⁹⁷ Genişleyen güvenlik gündemi ile birlikte alanın “Yeni Güvenlik Çalışmaları” olarak adlandırıldığı görülür. Türkiye’de güvenlik çalışmaları disiplini temsilcilerinden Bilgin’e göre, “adına yeni güvenlik denilen yaklaşım, doksanlı yıllarda güvenlik gündeminin salt askeri konuların ötesinde, insan, devlet, hatta üzerinde yaşadığımız gezegenin güvenliğini ilgilendiren başka hususları da içerecek şekilde geliştirilmesi çağrıları ile karşımıza çıkmıştır”⁹⁸

“1990’ların ilk yarısında geniş güvenlik gündemi taraftarlarına karşı, geleneksel gündemin muhafaza edilmesini, yani güvenlik kavramının dar tutulması gerektiğini savunan görüşler de ileri sürülmüştür. Bu çerçevede, güvenlik çalışmaları alanının askeri güç kullanımı, kullanım tehdidi veya denetimi ile sınırlı tutulmasını iddia eden Stephen M. Walt’ın görüşlerine özellikle değinmek gerekir”⁹⁹ Bazı yazarlar, güvenlik kavramının yoksulluk, AIDS, çevre sorunları, uyuşturucu kaçakçılığı gibi konuları kapsayacak şekilde derinleştirilmesini önermektedir. Güvenlik çalışmalarını aşırı derecede genişletmek, kirlilik, çocuk istismarı ve ekonomik sorunların güvenlik tehdidi olarak görülmesini sağlar. Alanı bu şekilde tanımlamak, onun entelektüel tutarlılığına zarar verir ve önemli sorunlara çözüm üretmeyi zorlaştırır.”¹⁰⁰ Walt’a göre teorilerde üç kriter belirtilmiştir-mantıksal tutarlılık, yaratıcılık ve ampirik geçerlilik-ancak nihayetinde, diğer yaklaşımlara göre mantıksal tutarlılığına bakılmaksızın politika tartışmalarına doğrudan katkıda bulunmadıkça hiçbir resmi

⁹⁶ Marianne Stone, “Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis,” **Security Discussion Papers Series**, Spring 09, 2009, s. 1-11.

⁹⁷ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 104.

⁹⁸ Bilgin, **a.g.e.**, s. 73-74.

⁹⁹ **A.e.**, s. 106.

¹⁰⁰ Stephen M. Walt, “The Renaissance of Security Studies,” **International Studies Quarterly**, Cilt 35, No 2, 1991, s. 213.

modelin değerli olduğu kabul edilmez. Diğer bir deyişle, bu üç kriter hiçbir şekilde eşit ağırlıkta değildir ve güvenlik çalışmalarında alternatif yaklaşımlara sistematik bir şekilde uygulanmamaktadır.¹⁰¹

“Walt gibi, Shultz, Godson ve Greenwood tarafından 1993’te derlenen kitabın giriş bölümünde alan, askeri güçle sınırlı olarak değerlendirilmiştir. Benzer şekilde, Dorff da ekonomik, ekolojik ve toplumsal konuların önemli sorunlar olduğunu kabul ederken, bunların güvenlik tehdidi niteliğini taşımadığını, sadece askeri sorunlarla ilişkili olmaları halinde güvenlik sorununa dönüşebileceğini ileri sürmektedir. Bu görüşe göre örneğin namus cinayetleri bir güvenlik sorunu değildir, ama savaş sırasında kadın ve çocukların eziyet görmesi güvenlik sorunudur.”¹⁰² Genişleme karşıtı yazarlardan Lawrence Freedman ise, “yaşam kalitesini düşüren her şeyin güvenlik sorunu olarak algılanması halinde alanın odaklandığı konudan uzaklaşacağını” savunmaktadır.¹⁰³ Güvenlik gündeminin genişlemesi tartışmasına paralel olarak, güvenlik çalışmaları alanının geleceği konusunda üç farklı görüş ortaya çıkmıştır:¹⁰⁴ İlk görüşe göre, alan askeri konularla sınırlı tutularak, uluslararası ilişkilerin alt-disiplini olarak varlığını sürdürmelidir. Bu çerçevede, güvenlik çalışmalarının, realist güvenlik çalışmaları ile sınırlı kalması düşüncesi hakimdir. İkinci görüşe göre, güvenlik çalışmaları alt-disiplini yeni gündem ile birlikte anlamını yitirmiştir, bu nedenle Uluslararası İlişkiler genel çatısına yeniden entegre edilmelidir. Örneğin, Richard Betts’e göre, güvenlik kavramının çıkar ve refaha ilişkin tüm konularla özdeşleştirilmesi sonucunda alanın sınırları belirsizleşmiştir.” “Bir alt-disiplin konuya ilişkin tüm sorunları kapsayacak kadar geniş, ana alan ve diğer alt-alanlardan ayrıştırılabilecek ve tutarlı bir araştırma alanı olabilecek kadar da dar tutulmalıdır.”¹⁰⁵ Benzer bir görüş de David Baldwin tarafından ileri sürülmüştür: “Güvenlik çalışmaları’nın kapsamının genişletilmesi, zaten alt-disiplin olan güvenlik çalışmaları ile ana alan uluslararası ilişkiler ve dış politika çalışmaları arasındaki belirsiz ayrımı

¹⁰¹ Stephen M. Walt, “Rigor or Rigor Mortis-Rational Choice and Security Studies”, **International Security**, Cilt 23, No 4., Spring 1999, s. 71.

¹⁰² Robert H. Dorff, “A Commentary on Security Studies for the 1990s as a Model Core Curriculum”, **International Studies Notes**, Cilt 19, No 3., Fall 1994, s. 27.

¹⁰³ Lawrence Freedman, “International Security: Changing Targets”, **Foreign Policy**, Cilt 110, Spring 1998, s. 48-63.

¹⁰⁴ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 106.

¹⁰⁵ Richard Betts, “Should Strategic Studies Survive”, **World Politics**, Cambridge University Press, Cilt 50, No 1, October 1997, p. 7-33.

daha da belirsiz hale getirmiştir. Belki de güvenlik çalışmaları alt-disiplinini ortadan kaldırmanın zamanı gelmiştir.”¹⁰⁶ Üçüncü görüşe göre, alan askeri tehditler dışındaki sorunları da içerecek şekilde uluslararası ilişkiler disiplininin parçası olmaya devam etmelidir. Bugün gelinen noktada, genel eğilimin üçüncü görüşle uyumlu olduğu söylenebilir. Yeni güvenlik çalışmaları genişleyen güvenlik gündemini de içerecek şekilde uluslararası ilişkilerin alt-disiplini olarak varlığını sürdürmektedir. Buna karşılık, güvenlik çalışmalarının yeni tartışmalarına baktığımızda, gündemin ya da güvenlik sektörlerinin ötesinde güvenlik özneleri, tehditlerin iç/dış boyutları, güvenlik siyaseti ve güvenlik çalışmalarında epistemoloji gibi konuların yeni yaklaşımların merkezine yerleştiği gözlenmektedir.¹⁰⁷

“Güvenlik bilgisine nasıl ulaşılacağına ilişkin olarak Buzan ve Hansen’in işaret ettiği ilk ayrım nesnel, öznel ve söylemsel yaklaşımlar arasındadır. Nesnel (objektif) güvenlik yaklaşımı, uyarınca önemli olan somut tehditlerin varlığı ya da yokluğudur. Öznel (subjektif) güvenlik yaklaşımı ise, materyal ya da objektif tehditlerle ölçülen objektif güvenliğin tarih, normlar, algılamalar ve ilişkiler (dostluk-düşmanlık gibi) süzgecinden geçirilmesini ifade eder. Söylemsel yaklaşımlarda ise, bir sorunun güvenlik tehdidi olarak siyaset gündemine alınmak üzere dile getirilmesi öngörülür.”¹⁰⁸

“Güvenlik alanında teorik açıdan verimlilik esas olarak 1990’larda başlamıştır. Buzan/Hansen tarafından güvenlik çalışmalarının geçmişi ile mevcut durumunun incelendiği çalışmada çeşitliliği göstermek amacıyla 11 farklı güvenlik teorisine değinilmektedir.¹⁰⁹ Bunlardan Geleneksel İnşacılık; kültür, inanç, fikir, norm ve kimliğin devlet davranışları üzerindeki etkisini inceleyen; tehditlerin askeri boyutuna odaklanan ve özellikle ABD’de pozitivist yöntemlerle çalışılan yaklaşımdır. Başlıca temsilcisi The Culture of National Security başlıklı eseriyle Peter J. Katzenstein’dir. Eleştirel İnşacılık, Devlet yerine toplulukların askeri güvenliğini özellikle söyleme dayalı post-pozitivist yaklaşımlarla inceleyen, ABD’de başlayıp, Avrupa’ya 1990’larda yayılan akımdır. Başlıca temsilcileri, Emanuel Adler ve Michael N.

¹⁰⁶ David Baldwin, **a.g.e.**, s. 5-26.

¹⁰⁷ Mustafa Aydın vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 107.

¹⁰⁸ **A.e.**, s. 107.

¹⁰⁹ **A.e.**

Barnett'tir. Kopenhag Okulu, Temeli 1985'te Kopenhag Üniversitesi bünyesinde kurulan Barış ve Çatışma Araştırma Merkezinde Avrupa Güvenliği çalışma grubunun "Avrupa Güvenliği'nin Askeri-Olmayan Boyutları" başlıklı projesi ile atılmıştır. Okulun belkemiği Barry Buzan ve Ole Wæver Kopenhag Okulu'nun özünü oluşturan üç ana yaklaşımı (Güvenlikleştirme, sektörel analiz ve bölgesel güvenlik kompleksleri) ortaklaşa çalışmalarında geliştirmişlerdir. Güvenlikleştirme yaklaşımına göre, bir sorunun güvenlik tehdidi olabilmesi için bu tehdit karşısında önlem almaya yetkili aktörler tarafından o sorunun herhangi bir öznenin varlığına yöneltilen ve bu nedenle de söz konusu aktörler tarafından rutin siyasi süreçlerin dışına taşan acil ve meşruiyet kazanmış önlemler alınmasını öngören bir sorun olarak tanımlanması ve ilgili dinleyici kitle tarafından tehdit olarak kabul edilmesi gerekir." Bir başka deyişle, söylem yoluyla tehdidin varlığı ve kapsamı inşa edilecektir."¹¹⁰

"Güvenlik çalışmaları alt-disiplinini teşkil eden teoriler bakımından ABD ve Avrupa'da farklı anlayışların hâkim olduğu görüşü sıklıkla dile getirilmektedir. Bu çerçevede, 1980'lerde Avrupa'nın kendi güvenlik yaklaşımlarını oluşturmalarının ardından, özellikle de 1990'larda güvenlik teorileri birisi ABD, diğeri de Avrupa merkezli olmak üzere iki kümede toplanmıştır.¹¹¹ ABD ve Avrupa merkezli güvenlik çalışmaları, ilk olarak uluslararası ilişkilerin genel teorileri ile bağlantıları bakımından ayrılmıştır. ABD kökenli güvenlik çalışmalarında, uluslararası ilişkiler kuramları (neorealizm, inşacılık, kurumsalcılık gibi) güvenliği anlamak ve açıklamak için kullanılır. Bir başka deyişle, ABD'de artık salt güvenliğe özgü teori yoktur. Buna karşılık, Avrupa merkezli güvenlik çalışmaları, sadece güvenliğe özgüdür."

"Deutsch Barışın hâkim olduğu ve sosyal değişimi barışçıl süreçlerle gerçekleştiren siyasal toplumlara "güvenlik toplumu" demektedir. Güvenlik toplumunda, üyeler aralarındaki sorunları şiddete başvurmada çözürler. Deutsch'un tanımladığı şekliyle güvenlik toplumu farklı devletlerin hukuki bağımsızlıklarını devam ettirirken bir siyasal toplum ruhuyla bütünleştikleri bir bütündür."

"Bu koşullar altında güvenlik toplumunun kurumsallaşma sürecinde atacağı ilk adım ortak karar-alma ve sorun çözme mekanizmalarını yaratmak olmaktadır. Ortak

¹¹⁰ A.e., s. 108.

¹¹¹ Mustafa Aydın vd. (eds.), a.g.e., s. 110.

karar-alma ve sorun-çözme mekanizmaları, hem kurumsal ve siyasal diyalogu sağlayacak, böylece ortak değerlerin daha da yakınlaşmasına veya yeni ortak değerlerin yaratılmasına imkân verecek hem de üçüncü koşul olarak saydığımız siyasi birimlerin birbirlerinin ihtiyaçlarına cevap verebilmeleri için gerekli olan ortamı gerçekleştirecektir. Deutsch'un ilham aldığı uluslararası toplum, Atlantik Topluluğu; örgüt ise Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütüdür (NATO). Deutsch açısından Atlantik Topluluğunun varlığı bir örgüt olarak NATO'nun ortaya çıkmasından daha öncedir. Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği siyasi ve ekonomik anlayış karşısında Atlantik Topluluğu, Atlantik'in iki yakasında birbirine daha da yakınlaşmış ve örgütsel bir yapıyı ortaya çıkarmak durumunda kalmıştır. NATO, Sovyetler ve Doğu Bloku karşısında, Atlantik Topluluğunu var eden ortak değerlere sahip devletlerin ve toplumların kapsamlı bir örgütü olarak ortaya çıkmıştır. Bu nedenle kolektif bir güvenlik örgütü olmakla birlikte NATO, Deutsch'a göre bir güvenlik toplumunun üst organıdır. NATO kendisini var eden ortak değerleri Kuzey Atlantik bölgesinde hâkim kılarak yine bu bölgede barışı kalıcı şekilde tesis etmiştir.”¹¹²

ABD'nin Sovyet yayılmacılığını engellemek için attığı ilk kurumsallaşma adımı 1949'da NATO'nun kurulması olmuştur.¹¹³ NATO bir askerî ittifaktır. İttifaka bu özelliğini kazandıran ünlü 5'inci maddesidir: “Taraflar, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Şartı'nın 51'inci maddesinde tanınan bireysel ya da toplu meşru müdafaa hakkını kullanarak Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.”¹¹⁴

Bu kapsamda ittifak kavramından bahsetmekte fayda vardır. Ole Holsti'ye göre ittifak kavramının üzerinde uzlaşılan kesin bir tanımı bulunmamaktadır; yazar birçok farklı tanım arasından sınırlı bir anlamı seçmiştir: “İttifak, iki veya daha fazla ulus

¹¹² Çınar Özen vd. (eds.), **Uluslararası Örgütler**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2920, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1877, Eskişehir, 2013, s. 12-13.

¹¹³ İlber Ortaylı vd. (eds.), **Siyasi Tarih-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3023, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1975, Eskişehir, 2013, s. 115.

¹¹⁴ A.e., s. 70.

arasında ulusal güvenlik meselelerinde iş birliği yapmak üzere varılan resmi bir anlaşmadır.” Çeşitli yazarlar ittifak kavramını birtakım ayrımlarla ele alarak kullanmışlardır. ¹¹⁵ Stephen M. Walt, ittifakları, “iki veya daha fazla egemen devlet arasında, güvenlik konularında iş birliği maksadıyla oluşturulan biçimsel ya da biçimsel olmayan ilişki” olarak tanımlamaktadır. ¹¹⁶ Bu kapsamda ittifaklarda temel saik ortak amaca ulaşma güdüsüdür. Bu ortak amaç devletlerin dış politik arenaındaki hedeflerine yöneliktir. Bazen yayılmacı bazen de statükocu bir yaklaşım içinde olabilecekleri gibi çoğunlukla temelde denge sağlamaya yönelik olduğu gözlemlenir. ¹¹⁷

“Neo-liberal kurumsalcılık, realist kuramın uluslararası sistemin anarşik yapıya sahip olması ve ana aktörlerin devletler olması gibi bazı temel varsayımlarını paylaşırsa da bu kuramdan rejimlerin uluslararası politikada oynadığı rol ve öneme dair görüşleriyle ayrılır. Neo-liberallere göre uluslararası rejim ve örgütler devletlerin ortak çıkarlarını gerçekleştirmede önemli bir rol oynarlar. Onlara göre, devletlerin, çıkarlarına hizmet edeceğini bildikleri hâlde bir araya gelip iş birliği yapmalarını engelleyen çok önemli bir faktör vardır ve rejimler bu faktörün geriletilmesine veya giderilmesine yardımcı olarak iş birliğini kolaylaştırırlar. Söz konusu faktör, devletlerin niyet ve motivasyonlarından tam olarak emin olamama hâline bağlı olarak ortaya çıkan aldatılma korkusudur.” ¹¹⁸

“George Liska'ya göre, devletler arasında iş birliği ve uyumun sağlanmasının ve ittifaklar oluşturmasının temel nedenleri şu şekilde sıralanabilir: Devletler arasında iş birliği ve uyumun oluşturulması, güç dengesinin sağlanmasının bir aracıdır. İttifaklar, sorumlulukları paylaşarak en çok kazancı hedeflerler. Devletler, kendi yeteneklerini artırarak, karşıt bir gücün kendi üzerindeki etkisini ortadan kaldırmak ya

¹¹⁵ Ole Holsti, P. Terence Hopmann, John D. Sullivan: **Unity and Disintegration in International Alliances**, New York, Wiley-Interscience Publication, 1973, s. 2.

¹¹⁶ Stephen M. Walt, **The Origins of Alliances**, New York, Cornell University Press, 1990, s.12.

¹¹⁷ K.J. Holsti, “Diplomatic Coalitions and Military Alliances”, **Alliance in International Politics**, (der.) Julian R. Friedman, Christopher Bladen, Steven Rosen, Boston, Allyn and Boston Inc., 1970, s. 93-94

¹¹⁸ İlber Ortaylı vd. (eds.), **Siyasi Tarih-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3023, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1975, Eskişehir, 2013, s. 29.

da azaltmak için ittifaklara girerler; devletleri bu ittifaklara yönlendiren kendi ulusal çıkarlarıdır.”¹¹⁹

“Morgenthau'ya göre, birbiriyle rekabet halinde olan A ve B uluslarının göreceli güç durumlarını geliştirebilmeleri için üç seçenekleri vardır. Güçlerini artırabilirler, güçlerini diğer ulusların güçleriyle birleştirirler ya da hasımlarının güçlerini diğer ulusların güçleriyle birleştirmelerini engellerler. Bunlardan ilk seçeneğe karar vermeleri halinde silahlanma yarışına girerler. Ancak ikinci ve üçüncü seçeneğe karar vermeleri halinde ise ittifak politikalarına öncelik verirler.¹²⁰ Bu kapsamda ittifaklar, güç dengesinin oluşturulması için bir araç olarak görülmekte ve güç dengesi teorilerinin merkezinde, devletlerin yükselen bir güç karşısında denge oluşturmak maksadıyla bir araya gelmeleri yer almaktadır.¹²¹ Walt'a göre ise, ittifakın oluşmasına yol açan asıl sebep gücün değil, tehdidin dengelenmesi niyetidir.¹²² Sönmezoğlu¹²³ tarafından sentezlenerek devletleri ittifak yapmaya iten sebepler birkaç madde halinde sıralanmıştır. Bunlardan birincisi, devletleri ittifak oluşturmaya iten sebeplerin başında gelen, ortak amacın oluşması, fakat devletlerin öz kaynaklarının, kapasitelerinin bu amaca tek başına ulaşabilmekte yetersiz kalmasıdır. Bu amaç statükocu bir nitelik taşıyabileceği gibi, yayılmacı bir amacı da öngörebilir. Snyder'e göre de devletler, sistemdeki anarşiden kaynaklanan güvensizliklere karşı ya da silahlanma harcamalarını düşürmek maksadıyla ittifak yapabilirler. Başta statükocu gibi gözükse de bu yaklaşım, başka devletler tarafından tehdit olarak da algılanabilir, karşı ittifakların oluşmasına ve düşmanlıkların artmasına yol açabilir.”¹²⁴

“Bazı durumlarda devletler, belirli bir amaca ulaşmak için öz kaynakları yeterli olsa da bu amaca ulaşma çabalarında yine de başka ülkelerle ittifak oluşturmayı tercih edebilirler. Bunun nedeni, söz konusu amaca ulaşmanın maliyetini azaltmak ve/veya

¹¹⁹ George Liska, **Nations in Alliance: The Limits of Interdependence**, Baltimore, The John Hopkins Press, 1962, s. 3.

¹²⁰ Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations**, Revised by Kenneth W. Thompson, M. David Clinton, 7. baskı, New York, McGraw-Hill, 2005, s.193.

¹²¹ Dönmez, **a.g.e.**, s. 56.

¹²² Walt, **a.g.e.**, s. 5.

¹²³ Faruk Sönmezoğlu, **Uluslararası İlişkilere Giriş**, İstanbul, Der Yayınları, 2002, s. 274.

¹²⁴ Glenn H. Snyder, “Alliance Theory: A Neorealist First Cut”, **Journal of International Affairs**, 1990, s. 108.

süresini kısaltmak olabilir.¹²⁵ Devletleri ittifak oluşturmaya yönlendiren üçüncü neden, yapılan eylemin meşruiyetini artırmak amacını taşımaktadır.¹²⁶

Algılanan tehdit karşısında devletler farklı şekillerde tepki gösterirler. Bunlar genel olarak:

(1) Devletlerin tehdide karşı iş birliğine gitmesi. Bu durumda simetrik bir karşılıklı bağımlılık ortaya çıkmaktadır ki bu da iki biçimde kendini gösterir. İş birliği için bir araya gelenlerin güvenliğine yönelik ortaklıklar ve sistemin bütününe güvenliğine yönelik ortaklıklar.

(2) Tehdide karşı en güçlü aktörün denetimi altına girmek. Bu durum asimetrik bir karşılıklı bağımlılık ilişkisi anlamına gelebileceği gibi bir bağımlılık ilişkisine de karşılık gelebilir.”¹²⁷

“Stephen M. Walt'a göre tehdit karşısında devletlerin iki yaklaşımı vardır. Bunlardan biri, ittifaklara yönelerek tehdidi dengelemeye çalışmaktır. Devletlerin ortaya çıkan güçlü bir devleti dengelemek için ittifak kurmaları geleneksel güç dengesi teorisiyle açıklanabilir. Buna göre, devletler kendilerini bir devlet ya da koalisyonun tehdidinden korumak için ittifaklara yönelirler. Tehdit karşısında devletlerin diğer yaklaşımı da tehdit eden güce yanaşmak olarak ortaya çıkabilmektedir. Bu davranış biçimi temelde iki gerekçeyle ortaya çıkabilmektedir. Birincisi, büyük bir tehdit karşısında o tehdidin yanında yer alarak egemenliğini kaybetme riskini ortadan kaldırmak; ikincisi ise büyük gücün girişeceği faaliyetler sonucunda elde edilecekler ortak olarak kazanımdan pay alma isteğidir.”¹²⁸

Kant, ittifakla ilgili görüşünü değişik bir açıdan açıklamıştır. Ona göre¹²⁹ “Devlet, dış menfaatlerini desteklemek için borçlanmalara girişmemelidir. Böyle bir durum, borç alan devletin borcunun ödenemez duruma gelmesine, buna karşın borç veren devletin siyasi bir güç kazanmasına neden olmaktadır. Bir sonraki aşama iflas aşamasıdır ve bu aşamada borç alan devlet, tüm vergileri, borç geri ödemesi için

¹²⁵ Sönmezoğlu, a.g.e., s. 275.

¹²⁶ A.e., s. 275.

¹²⁷ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji (2.Baskı)**, İstanbul YeniYüzyıl Yayınları, Mayıs 2008, s. 26.

¹²⁸ Walt, a.g.e., s. 18-21.

¹²⁹ Enver Bozkurt, “Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması ve Anayasa Mahkemesi Denetimi”, Evrensel Barış ve Medeniyetler Buluşmasında Anayasa Mahkemesinin Rolü, Ankara, 25-26 Nisan 2007.

kullanacaktır. Son aşama ise, borçlu devletin içine düştüğü durumdan yararlanan borç veren devletin savaş açarak borçlu devleti mağlup etmesi aşamasıdır. Bu girişime yol açan borçlanma, savaş açmayı kolaylaştıran sebepler ve iktidar sahiplerinin ruh durumları, olumsuz bir bileşim içerisinde Ebedi Barışa engel olan unsurlar olarak ortaya çıkmaktadır. Kant’a göre, bir çözüm yolu olarak ilkin borçlanma yasağı getirmek gerekir. Borç batağına batmaktan kurtulmanın en etkin yolu, borç veren devlete karşı ittifak oluşturmaktır.”

B. GÜVENLİK-GÜÇ İLİŞKİSİ VE KARMAŞIK BİR KAVRAM OLARAK ASKERİ GÜÇ

1. Güvenlik-Güç İlişkisi

“Realizm, uluslararası ilişkilerde, politikayı güç ve çıkar mücadelesi olarak gören yaklaşımın adıdır. Bu teoriye göre, uluslararası politika, özünde güç ve çıkar mücadelesi olarak tanımlanabilecek bir siyasal süreçtir. Bu aynı zamanda realizmin ya da diğer adıyla siyasal gerçekçiliğin ilk ve temel varsayımıdır. Uluslararası politika alanında özellikle 1940’dan 1970’lere kadarki çalışmaların ağırlık noktasını oluşturan klasik realist yaklaşımda güç kavramı ve ulusal güç, merkezi bir öneme sahip olmuştur. Konular arasında hiyerarşi gözeterek, askeri konulara ve güvenlik konularına öncelik veren realist teoriler için güç uluslararası ilişkileri anlamada en temel kavramdır.”¹³⁰ Realizme göre güç; uluslararası sistemde aktörlerin siyasi, askeri, ekonomik kapasitelerine dayalı olarak, birbirlerinin davranışlarına etki edebilme potansiyelleridir.”¹³¹

“Güvenlik ve güvenlikle ilgili konular realizmin ana konusunu oluşturmaktadır. Robert Gilpin, hangi tür realizmi savunurlarsa savunsunlar, hemen hemen bütün realist yazarlar tarafından savunulan üç temel argüman olduğunu belirtmektedir.¹³² Bunlardan birincisi, uluslararası sistemin yapısının *anarşik* olduğudur. Uluslararası ilişkilerde anarşi bir kural; düzen, adalet ve moral ilkelere yer verilen durumlar ise birer istisna olarak görülmektedir. İkinci ortak özellik, *devlet-*

¹³⁰ Tayyar Arı vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-I**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2645, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1612, Eskişehir, 2013, s. 3.

¹³¹ **A.e.**, s. 3.

¹³² Robert. Gilpin, “The Richness Tradition of Political Realism”, **International Organization**, Volume 38, Issue 2, (Spring), 1984, s. 287-304.

merkezli olunmasıdır. İster yapısalcı ister klasik olsun bütün realist yaklaşımlarda devletler uluslararası ilişkilerin temel aktörü olarak kabul edilmektedir. Üçüncü ortak özellik ise bütün realist yaklaşımlarda *güce ve güvenliğe* verilen önemdir. Nitekim, güvenliğe dayalı güç ilişkileri kimi zaman amaç, kimi zaman araç olarak ele alınsa da gücün ve güvenliğin politikalar üzerinde belirleyici olduğu ve doğrudan güvenlikle ilgili olduğu kabul edilmektedir. Savunmacı ve saldırgan realizmi diğer realist yaklaşımlardan farklılaştıran unsur, özellikle güç ve güvenliği ele alış biçimleridir. Nitekim her iki teori de güce ve güvenliğe önem vermekle birlikte güvenliğe ve bunu sağlamak için güce yükledikleri anlam ve misyon farklılaşmaktadır. Bir diğer ifadeyle her iki yaklaşımın da temel hareket noktası güç ve güvenlik olsa da izledikleri yol ve ulaştıkları sonuçlar oldukça farklıdır.”¹³³

“Devletlerin öncelikli olarak güvenlik güdüsüyle hareket ettiklerini öne süren savunmacı realizm, agresif politikalar yerine rakibi provoke etmeyen savunmacı politikalar izlenmesi hâlinde güvenliğin sağlanabileceğini öne sürmektedir. Savunmacı realizmin temel varsayımları şu şekildedir: Güvenlik ikilemi, kaçınılmaz bir olgu olarak uluslararası sistemde yer almaktadır. Güvenlik ikilemi sabit bir olgu değildir. Savunma-saldırı dengesi, coğrafi yakınlık, ham maddelere erişim imkânı gibi bazı faktörlerle ilişkili olarak artmakta veya azalmaktadır. Uluslararası sistem, devletlerin genişlemesine her zaman için müsaade etmemekte, devletlerin genişlemesi, sadece belirli koşullarda gerçekleşmektedir. Bu nedenle devletler, güvenliklerini sağlamak için saldırgan politikalar izlemek yerine ılımlı politikalar izlemeyi tercih etmelidir.

Savunmacı realizm, Kenneth Waltz’ın öne sürdüğü ve sadece gücün referans olarak ele alındığı “güç dengesi” kavramı yerine “tehdit dengesi” kavramını ortaya atmaktadır. Tehdit dengesi, devletlerin salt güç unsurundan hareketle ittifaklara girişmediğini öne sürmektedir. Devletlerin tehdit algılamaları, bütünleştirilmiş güç, coğrafi yakınlık, saldırı nitelikli güç ve agresif niyetler gibi dört faktörden etkilenecek şekilde oluşmaktadır. Devletler bu faktörler çerçevesinde bir tehdit algıladıklarında bu tehdiye boyun eğme yerine, tehdidi dengeleme yolunu tercih etmektedirler. Devletler

¹³³ Tayyar Arı vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1909, Eskişehir, 2013, s. 49.

tarafından genellikle dengeleme politikası tercih edilmektedir. Dengeleme politikasında özellikle ittifak politikası ön plana çıkmaktadır. Statükoyu savunan devletlerin çoğunlukta olduğu bir uluslararası sistemde revizyonist eylemlere girişen bir devlet karşısında ittifaklar yoluyla dengeleme politikası kaçınılmaz olarak uygulanmaktadır.

Stephen Walt tarafından öne sürülen Tehdit Dengesi Teorisi, Kenneth Waltz'ın Güç Dengesi teorisine ve dolayısıyla neorealizme savunmacı anlamda bir alternatif oluşturmaktadır. Walt, devletlerin ittifaka girişmelerinde güç yerine tehdit olgusunun temel etken olduğunu ileri sürmektedir. Bu bağlamda güç, ittifaklara girişmede önemli bir rol oynamakla beraber tek başına açıklayıcı değildir ve diğer değişkenlerle birlikte ele alınmalıdır.¹³⁴ ¹³⁵ Walt'a göre bir devletin algıladığı tehdidin dört kaynağı bulunmaktadır.¹³⁶ *Bütünleştirilmiş güç, coğrafi yakınlık, saldırı nitelikli güç ve agresif niyetler.* Bunlardan güç ile başlamak gerekirse bir devletin, sadece askerî boyuta indirgenmeyen ve nüfus, endüstriyel kapasite ve teknolojik düzey gibi unsurları da içeren bütünleştirilmiş gücü (aggregate power) ne kadar fazlaysa diğer devletler açısından o kadar büyük tehdit oluşturacağı öngörülmektedir. Coğrafi yakınlık kriterinde, aradaki mesafe arttıkça gücün etkisinin azalacağı varsayımından hareket edilmektedir. Bir diğer ifadeyle şartlar aynı kalmak koşuluyla devletler yakın coğrafyadaki bir devletten daha fazla tehdit algılayarak söz konusu mesafenin artması ölçüsünde algılanan tehdidin azalacağı öngörülmektedir. Saldırı nitelikli güç (*offensive power*) açısından bakıldığında ise bir devletin bu nitelikteki gücü ne kadar fazlaysa diğer devletlerin söz konusu devletten algılayacağı tehdidin o denli fazla olacağı öngörülmektedir. Son kaynak olan agresif niyetler, diğer değişkenler sabit kalmak koşuluyla devletlerin algıladığı tehdidin derecesini etkileyebilmektedir.”

“Bir devletin saldırgan niyetlere sahip olmasının belirlenmesi, diğerlerine göre daha zor gibi gözükse de ilişkilerin geçmişi ve devlet adamlarının söylemi gibi belirtiler, bir devletin niyeti hakkında ipuçları verebilmektedir. Buradan hareketle devletler diğerlerinin revizyonist mi statükocu mu olduğuna karar vererek tehdit

¹³⁴ Stephen M. Walt, “Alliance Formation and the Balance of World Power”, **International Security**, Vol. 9, No. 4, (Spring), 1985, s. 8.

¹³⁵ Stephen M. Walt, “Testing Theories of Alliance Formation: The Case of Southwest Asia”, **International Organization**, Vol. 42, No. 2, (Spring), 1988, s. 279-280.

¹³⁶ Stephen M. Walt: **The Origins of Alliances**, New York: Cornell University Press.,1990, s. 21-26.

algılamalarını şekillendirmektedir. Dolayısıyla tehdit dengesi yaklaşımında bir devlete karşı yürütülecek olan bir dengeleme politikasına girişilmesi için o devletin güçlü olması yeterli bir kriter değildir. Bu bağlamda sistemde güç açısından en büyük devlete karşı değil de coğrafi açıdan daha yakın, saldırgan kapasiteye ve/veya agresif niyetlere sahip bir devlete karşı dengeleme politikasına girişilebilmektedir. Bu noktada Walt, değişkenlerin neden olduğu bir dış tehditle karşı karşıya kaldıklarında, devletlerin dengeleme veya boyun eğme (bandwagoning) davranışlarından birini seçeceğini belirtmektedir.¹³⁷ Boyun eğme davranışı genellikle büyük bir devletten tehdit algılayan küçük devletlerin gösterdiği bir davranış biçimi olarak değerlendirilmektedir. Zira düşük kapasitedeki devletler, savunmacı amaçla kurulacak bir koalisyona çok az katkı yapabilecekken bu vesileyle tehdit kaynağı olan devletin bütün tepkisini üzerine çekme riski bulunmaktadır. Bu nedenle küçük devletler için boyun eğme davranışı daha sık rastlanan bir davranıştır. Kapasite unsurunun yanı sıra, algılanan bir tehdidi dengelemeye yönelik Müttefiklerin bulunmaması da bir devletin boyun eğme davranışına yönelmesine neden olabilmektedir. Zira tehdit algılanan bir devlet karşısında kendisine hiçbir dış yardımın gelmeyeceğini gören devlet, yok olmak yerine boyun eğme davranışını seçmektedir. Savaş dönemlerinde ise ister tehdit algılsın ister algılanmasın, devletlerin savaşın muhtemel galibi olacak tarafın lehine boyun eğme politikasını uygulaması daha olasıdır.”

“Devletleri boyun eğme davranışına yönlendiren bu faktörlere rağmen, Walt’a göre algılanan bir tehdide karşı ittifaklara girme yoluyla sergilenen dengeleme davranışı daha baskın konumdadır.¹³⁸ Bir diğer ifadeyle devletler boyun eğmeden ziyade dengeleme politikasına yönelmektedir. Bu bağlamda dengeleme politikasının seçilmesi, neredeyse genel bir kural olmakla beraber, tehdit algılanan devletin bütünleştirilmiş gücü belirgin bir şekilde rahatsız edici boyuttaysa, yakın bir coğrafyada yer almaktaysa, saldırı nitelikli gücü büyükse ve agresif niyetlere sahip olduğu algılanmışsa, dengeleme politikasının uygulanması kaçınılmaz hâle gelmektedir. Zira bu özelliklerden birkaçına veya tümüne sahip olan bir devlet, bundan

¹³⁷ Walt, *Testing Theories of Alliance Formation: The Case of Southwest Asia*, s. 278.

¹³⁸ Walt, *The Origins of Alliances*, s. 32.

tehdit algılayan diğer devletlerin bir araya gelerek savunmacı ittifaklar oluşturmalarına neden olmaktadır.”

“Savunmacı ittifakların niteliğine ilişkin öngörülerde de bulunan Walt’a göre, tarafların sahip olduğu ideolojinin ittifak oluşturmada rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda taraflar arasındaki ideoloji ne kadar benzerse tarafların algıladıkları tehdide karşı ittifaka girmesi o kadar kolay olmaktadır.¹³⁹ Ancak oluşturulan ittifaklar ideolojik anlamda ne kadar merkezîyetçi ve hiyerarşikse ittifakın etkinliği o denli düşük ve kırılganlığı da yüksek olmaktadır. Devletlerin var olan bir tehdide karşı kendilerini nispi anlamda daha güvenli hissetmeleri, kurulan ittifakta ideolojinin rolünü artırmaktadır. Bununla beraber özellikle iç politika açısından meşruiyeti sorunlu olan yönetimler, iç istikrarını ve dış güvenliğini sağlamak için diğer devletlere göre daha fazla ideolojik ittifak arayışına girmektedir. Kurulan bir savunmacı ittifakta taraflar arasındaki kapasitelerin asimetrik bir dağılıma sahip olması da ittifakın niteliğini etkileyebilmektedir. Bu bağlamda Walt’a göre ortak tehdide karşı kurulan bir ittifakta güçlü olan tarafın nispeten güçsüz olan tarafa yaptığı yardımların artması, ittifakın oluşumunu kolaylaştırmaktadır. Zira dış yardım, dengeleme davranışının özel bir şekli olarak değerlendirilmektedir. Buradan hareketle küçük olan devletin daha fazla tehdit algılaması, dış yardımın etkili bir dengeleme unsuru olarak devreye girmesini kolaylaştırmaktadır. Bunun yanı sıra ittifakın tarafları arasındaki asimetrinin fazla olması, büyük olan tarafın bu durumu bir baskı unsuru (leverage) olarak kullanmasını kolaylaştırmaktadır.”¹⁴⁰

Savunmacı realizm, anarşik bir uluslararası sistemde devletlerin herhangi bir çatışmaya girmeden de güvenliklerini sağlayabileceklerini öne sürmektedir. Devletler güvenliklerini belirli alanlarda iş birliği yaparak sağlayabilmektedirler. Bu noktada savunma-saldırı dengesi, realizmin önemli unsurlarından birisi olan güvenlik ikilemini azaltmanın veya sona erdirmenin yolu olarak görülmektedir. Gücü monolitik bir yapı olarak ele almayan bu yaklaşıma göre gücün niteliği önemlidir ve algılanan tehdidin derecesini etkilemektedir. Zira silahlar veya askerî örgütlenme biçimi, savunma veya saldırı karakterine göre ayırt edilebilmektedir. Buradan hareketle güvenliğini

¹³⁹ A.e., s. 40.

¹⁴⁰ A.e., s. 46.

sağlamak amacıyla savunma niteliği daha ön planda olan silah sistemlerini envanterlerine katan bir devlet, rakipleri açısından daha düşük dereceli bir tehdit oluşturmaktadır. Oysa aynı amacı taşıyan ve saldırı niteliği daha ön planda olan silah sistemlerini satın alan/üreten bir devletin, rakipleri açısından oluşturacağı tehdit algısı ilkinde göre daha fazla olacaktır.

“Realist paradigmanın minimal ve hayati bir versiyonu olarak tanımlanan saldırgan realizm, güvenlikle güç arasında doğru orantılı bir ilişki kurmaktadır. Saldırgan realizm için anarşik bir uluslararası sistemde bir devlet askerî açıdan ne kadar güçlüyle o kadar güvendedir. Güç ve güvenlik ilişkisinin yanı sıra saldırgan realizmde caydırıcılık da önemli bir yer tutmaktadır. Saldırgan realizmin temel varsayımları şu şekildedir: Uluslararası sistemin yapısı anarşıktır. Buna rağmen bir üst otoriteye gerek yoktur; devletler anarşik bir ortamda rahatlıkla yaşamlarını sürdürebilmektedir. Bunun için belirli bir bölgede veya uluslararası alanda hâkim konuma gelene kadar güç arayışında bulunmak gerekmektedir. Saldırgan realizme göre niyetler değişkendir ve bu nedenle devletler birbirlerinin niyetlerinden emin olamazlar. Buradan hareketle gelişmiş silah sistemlerine sahip olmasalar bile birbirlerine yönelik tehdit oluşturabilmektedir. Saldırgan realizme göre koşullar, devletleri saldırgan düşünmeye ve bazen de saldırgan davranmaya yöneltmektedir. Devletler güvenliklerini sağlamak için ittifaklara girişmekten ziyade sadece kendi güçlerine güvenmelidir.

Saldırgan realizme göre devletlerin başlıca güç elde etme yolları, savaşlar, şantaj stratejisi, rakibi yıpratma ve rakibe dolaylı zarar vermektir. Savaşlar, güç elde etmenin başlıca yolu olmakla beraber, devletler açısından maliyeti yüksek olabilmektedir. Eğer bir devletin savaş sonucunda sağlayacağı fayda, uğrayacağı zarardan fazlaysa savaş yöntemine başvurulmalıdır. Şantaj stratejisi ise her zaman başarılı olmayan ancak maliyeti daha düşük bir yöntemdir. Rakibi yıpratma veya rakibe dolaylı zarar verme yöntemlerinde devlet, rakip devletlerle doğrudan karşı karşıya gelmemekte ancak sürece dolaylı müdahalelerde bulunarak rakiplerinin zayıflamasını sağlamaktadır. Rakibi kontrol stratejileri ise dengeleme veya sorunu başkasına havale etme yöntemlerinden oluşmaktadır. Eğer devlet, rakibinden doğrudan tehdit algılıyorsa ve bu tehdit giderek artıyorsa dengeleme yöntemi tercih edilmektedir. Dengeleme yöntemi, kendi içinde askerî kapasitenin artırılması veya

ittifaklar kurulması şeklinde gerçekleşmektedir. Sorunu diğer devletlere havale etme yöntemi ise nispeten daha az tehdit algılanan bir rakibin güçlenmesini engellemek için kullanılmaktadır. Bu noktada devlet doğrudan devreye girmek yerine, sorunu çok daha düşük bir maliyetle diğer güçlere havale etmektedir.” Örnek olarak Hyde-Price’a göre; ABD’nin büyük stratejisinin saldırgan realizm ile açıklanabileceği ve bunun Soğuk Savaş sonrasında NATO’ya yönelik politikasındaki değişikliklerle yansıtıldığı değerlendirilmektedir.¹⁴¹

“Saldırgan ve savunmacı realizm arasındaki temel farklılık, anarşik bir uluslararası sistemde nasıl hareket edileceğine ilişkindir. Savunmacı realizme göre güç, bir amaç değildir; sadece güvenliği sağlamanın bir aracıdır. Bu nedenle güvenliği sağlayacak ölçüde güç yeterli görülmekte ve devletlerin anarşik yapıda ılımlı politikalar izlemesi savunulmaktadır. Saldırgan realizme göre ise güç hem bir amaç hem de güvenliği sağlamanın aracıdır ve devletler yaşamlarını sürdürmek için mümkün olduğunca fazla güç elde etmelidir.”¹⁴² Mearsheimer, büyük güçlerin uluslararası politika üzerinde daha büyük etkisinin bulunduğunu ve ister küçük ister büyük devlet olsun, bütün devletlerin kaderinin büyük güçlerin almış olduğu kararlar ve uygulamış olduğu politikalarla belirlendiğini savunmaktadır. Soğuk Savaş döneminde ABD ile Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasındaki rekabetin hemen hemen dünyanın bütün bölgelerinde kendini hissettirmesini buna örnek olarak veren Mearsheimer’ın “büyük güç” kriteri, bir devletin sahip olduğu nispi askerî kapasiteyle ölçülmektedir. Bu bağlamda bir devletin büyük güç olması için dünyadaki en büyük güçle topyekûn konvansiyonel bir savaşa girişebilecek derecede askerî kapasiteye sahip olması gerekmektedir.¹⁴³

“Realistlere göre, ana amacı güvenliğini sağlayıp varlığını korumak olan devletlerin izlemesi gereken başlıca siyaset güç kazanımı olmalıdır. Devletler ancak güçlü oldukları takdirde anarşik sistemde daha da belirginleşen belirsizlik sorunuyla yani potansiyel tehditlerle başa çıkabilirler. Her ne kadar bu kuramın öğrencileri ‘ne

¹⁴¹ Adrian Hyde-Price, **European Security in the Twenty-First Century-The challenge of multipolarity**, Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2006, s. 14.

¹⁴² Tayyar Arı vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1909, Eskişehir, 2013, s. 56.

¹⁴³ Mearsheimer, John J., “The Tragedy of Great Power Politics,” New York, W.W. Norton & Co., 2003, Ed.by., Paul, T.V. et.al., **Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century**, California, Stanford University Press, 2004, s. 5.

kadar güç gerekli?’ sorusuna farklı cevaplar vermişse de özellikle askerî güç kazanımının önemi konusunda aralarında görüş birliği vardır.¹⁴⁴ Sadece askerî açıdan güçlü olan ülkeler gerçek veya potansiyel saldırgan devletlerle başa çıkıp, bağımsızlıklarını koruyabilirler. Kendi başlarının çaresine bakmak zorunda olan devletler arasında ortaklık ilişkileri mümkün ve kimi hâllerde gerekli görülmüşse de realistler bu tip ortaklıkların bencil çıkarlara dayalı geçici birliktelikler olduğunu savunurlar. Mearsheimer, bencilce davranmanın devletler için en kazançlı yol ve bunun sadece kısa dönemde değil uzun dönemde de gerekli bir siyaset olduğunu, çünkü kısa dönemde hata yapan devletlerin uzun dönemi görecektir kadar yaşayamayabileceğini iddia etmiştir.”¹⁴⁵

2. Gücün Tanımı ve Gelişimi

Güç kavramı, çeşitli tanımlamalarla açıklanmaya çalışılan ve farklı anlamlar yüklenen bir kavramdır. Kavramı sıklıkla kullanan Morgenthau¹⁴⁶, politikayı güç mücadelesi olarak tanımlamış, gücü, politikanın temel amacı ve herhangi bir siyasal davranışın temel güdüsü olarak belirtmiştir. Morgenthau’ya göre güç, bir ulusu diğer uluslar karşısında güçlü kılan faktörler ve doğrudan ulusal güç olarak kabul edilen nicel ve nitel unsurlardan oluşmaktadır. Bunlar arasında coğrafya, doğal kaynaklar, endüstriyel kapasite, askeri hazırlık derecesi ve nüfus nicel unsurları; ulusal moral, ulusal karakter, diplomasi niteliği ve hükümetin niteliği ise niteliksel unsurları oluşturmaktadır.¹⁴⁷

Michael Sullivan’a göre “... güç büyüklük, büyüklük etki ve etki de diğer ülkeleri etkilemek” demektir.¹⁴⁸ Karl Deutsch’a göre güç, “çatışmalarda üstün gelme ve engelleri aşma yeteneği”, Joseph Nye’a¹⁴⁹ göre güç, istediğiniz sonuçları elde etme

¹⁴⁴ John J. Mearsheimer, “Structural Realism,” Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith (eds.) **International Relations Theories: Discipline and Diversity**, New York, Oxford University Press, 2007, s. 71-88.

¹⁴⁵ John J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions,” **International Security**, Vol. 19, No. 3, Winter 1994, s. 5-49.

¹⁴⁶ Hans J. Morgenthau, **Politics Among Nations**, (yenileştiren) Kenneth W. Thompson ve M. David Clinton, 7. baskı, New York, McGrawHill, 2005, s. 29-30.

¹⁴⁷ Hans J. Morgenthau, **Uluslararası Politika. Cilt 1**, Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s. 130-94.

¹⁴⁸ Faruk Sönmezoglu, **Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi (2.Baskı)**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s.135.

¹⁴⁹ Joseph S. Nye, **Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz?**, Literatür Yayınları 2003, s. 6.

ve bu sonuçları elde etmek için gerekirse başkalarının davranışlarını değiştirme yeteneğidir. Güç aynı zamanda aşk gibidir de onu yaşamak, tanımlamak ve ölçmekten kolaydır; fakat bu onun gerçekliğini azaltmaz.¹⁵⁰ Yumuşak güç başkalarının tercihlerini şekillendirme becerisine dayanır. Bir ülkenin yumuşak gücü üç kaynağa dayanır: kültürüne, siyasi değerlerine ve dış politikalarına.¹⁵¹ 11 Eylül 2001 saldırılarından sonra ABD'nin teröre karşı başlattığı mücadelede sadece askeri gücün yeterli olmayacağı anlaşılmıştır. Hem Müttefik ülkelerin kamuoylarından hem de Müslüman ülkelerden yükselen tepkiler, Amerika'nın ulusal çıkarları açısından büyük bir sorun haline gelmiştir. "Avrupalıların ve Amerikalıların dünya hakkında ortak bir görüşü paylaştıklarını, hatta aynı dünyayı işgal ettiklerini iddia etmekten vazgeçmenin zamanı geldiği değerlendirilmiştir."¹⁵² ABD bu dönemde "akıllı güç (sert güç+yumuşak güç)" stratejisine yönelmiştir ve askeri ve ekonomik gücünün yanı sıra yumuşak gücü de harekete geçirmeye çalışmıştır.¹⁵³

"Bu tanımlardan ortak bir sonuca varılmaya çalışıldığında gücün, etki ve kapasite gibi iki temel unsurdan oluştuğu ortaya çıkmaktadır.¹⁵⁴ Bu bağlamda, güç kavramının anlaşılabilmesi için, gücün sahip olmaya ilişkin yönü (kapasite) ile ilişkisel yönü (etki/kontrol oluşturabilme) arasındaki ayrımın belirtilmesi gerekmektedir. Günümüzde gücü kapasite ile eş tutan görüşler zayıflamış ve gücün ilişkisel bir olgu olarak değerlendirilmesi önem kazanmıştır.¹⁵⁵ Nitekim Morgenthau¹⁵⁶ politik gücü tanımlarken de gücün ilişkisel yanına vurgu yapmış; politik gücü, bu gücü uygulayanlar ile üzerinde güç uygulananlar arasındaki psikolojik ilişki olarak ifade etmiştir."

"Öte yandan gücün ilişkisel yönü çerçevesinde iki kavramın öne çıktığı görülmektedir: kontrol ve etki. Bazı yazarlar, kaynakların kontrolü çerçevesinde

¹⁵⁰ Joseph S. Nye, **Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç**, Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, Elips Kitap, 2005, s. 11.

¹⁵¹ A.g.e., s. 20.

¹⁵² Robert Kagan, "Power and Weakness," Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), **International Security, Volume IV Debating Security and Strategy and the Impact of 9-11**, Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 247.

¹⁵³ Emel Oktay, "NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü", **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 125-149.

¹⁵⁴ Arı, 2002, s.152.

¹⁵⁵ Sönmezoglu, 1995, s. 135.

¹⁵⁶ Morgenthau, 2005, s. 29-30.

“kontrol”e vurgu yaparlarken, bazıları da etkiyi öne çıkarmaktadırlar.¹⁵⁷ Birçok yazar gerçek gücün kullanılabilen ve diğer ülkeler üzerinde etki oluşturan güç olduğunu ifade etmektedir. Örneğin Raymond Aron, gücü bir diğer devlet üzerinde etki yapabilme onların davranışlarını değişikliğe uğratabilme ve isteklerini onlara kabul ettirme yeteneği olarak görmüştür.¹⁵⁸ Buradan yola çıkarak güçlü devletlerin de güç unsurlarını diğerleri üzerinde etki oluşturabilecek biçimde kullanabilen veya bu yeteneğe sahip olan devletler olduğu belirtilmektedir. Bir devletin sahip olduğu kapasitenin ve diğer devletler üzerinde yaratabileceği etkinin ölçülmesi çabası ise ulusal güç kavramını ortaya çıkarmıştır. Ulusal güç, güç tanımından hareketle, bir devletin diğer bir devleti, belirli tutum ve davranışlara zorlama açısından kullanabileceği kaynakların toplamı olarak ifade edilebilir.¹⁵⁹ Ulusal güç; bir milletin, milli hedeflere erişme ve onları gerçekleştirme yolunda kullanabileceği fiziki, ekonomik, duygusal ve düşünsel kuvvetlerin toplam verimliliğidir. Bunlar; politik, ekonomik, askeri, sosyo-kültürel, coğrafi ve teknolojik güçlerdir.¹⁶⁰ Morgenthau’a göre¹⁶¹, bir ulusu diğer uluslar karşısında kuvvetli kılan ulusal güç faktörleri nicel ve nitel unsurlardan oluşmaktadır.”

“Devletlerin güç mukayesesinde, sahip oldukları gerçek kapasiteden çok bunları dış politikada nasıl kullandıkları öne çıkmaktadır.¹⁶² Güç kavramı üzerinde klasik realistler ile neorealistler arasında birtakım farklı yaklaşımlar göze çarpmaktadır. Klasik realistler gücü bir devletin sahip olduğu başta askeri ve ekonomik güçten oluşan kapasite toplamı olarak görme eğiliminde iken, Waltz gibi neorealistler ise, gücün sürekli değişen ve dinamik bir kavram olduğuna dikkat çekmektedirler. Dolayısıyla devletleri güçlerine göre sıralamak kolay bir iş olmamaktadır.¹⁶³ Bunun da ötesinde neorealist teoride güç, devletin toplam kapasitesi olarak tanımlanmaktadır ve uluslararası sistemin yapısı da kapasitenin

¹⁵⁷ Sönmezoğlu, 1995, s.136.

¹⁵⁸ Arı, 2002, s.171.

¹⁵⁹ Dedeoğlu, 2008, s. 55.

¹⁶⁰ Servet Cömert, **Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji**, Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2000, s. XI.

¹⁶¹ H.J. Morgenthau, 2005, s.122-162.

¹⁶² Tayyar Arı, **Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika**, İstanbul, 2006, Alfa Yayınları, s. 37.

¹⁶³ Arı, 2002, s.171.

devletlerarasındaki dağılımı tarafından belirlediğinden, güç kavramı teoride merkezi bir konuma yerleşmektedir.¹⁶⁴

Güç konusunda klasik realistler ile neorealistler arasındaki önemli fikir ayrılıklarından biri de gücün bir amaç mı, yoksa araç mı olduğu konusunda yaşanmaktadır. Kenneth N. Waltz¹⁶⁵, klasik realistlerin aksine gücü devletin amacı olarak değil, devletin varlığını sürdürmesinin ve güvenliğinin sağlanmasının aracı olarak görmektedir. Güçsüz olmanın başka devletlerin saldırılarını davet edebileceğini, çok güçlü olmanın ise diğer devletler tarafından tehdit olarak algılanabileceğini belirten Waltz’a göre güç, uygun miktarda bulundurulduğunda devletin güvenliğinin sağlanmasının etkili bir yoludur.”

Joseph S. Nye’in¹⁶⁶ güç kavramı üzerindeki çalışmaları, realist yaklaşımların ötesinde, gücün yeni boyutlarını ortaya koymuştur. “Nye gücü diğerlerini etkileyerek onlara istediğini yaptırma yeteneği olarak tanımlamakla birlikte, bu ilişkinin daima içinde bulunulan durum ve üzerinde güç uygulanan kişinin bu eyleme yönelik düşüncesi çerçevesinde geliştiğini belirtmektedir. Öyle ki, bir eylemi yapmaya zaten gönüllü olan ya da başka bir seçeneği bulunmayanlar üzerinde bir isteği gerçekleştirmek ile bu isteğe şiddetle karşı çıkanları istenen şekilde hareket ettirmek birbirinden çok farklı şeylerdir. Nye’a¹⁶⁷ göre gücün etki kapasitesi ve diğerlerini bu çerçevede hareket ettirme olasılığının ölçülmesi konusunda karşılaşılan zorluklar nedeniyle, gücü, sahip olunan yetenekler ve kaynaklarla ölçmek ve tanımlamak pratikte tercih edilen bir yöntem olmuştur. Buna göre daha büyük nüfusa, geniş topraklara, zengin doğal kaynaklara, ekonomik-askeri kapasiteye ve sosyal istikrara sahip olmak güçlü olmanın kriterleri olarak görülmüştür. Bu yaklaşım daha belirgin ve karşılaştırılabilir ölçütler sağlamakla birlikte bazı ikilemleri de bünyesinde barındırmaktadır. Örneğin bu ölçütler açısından güçlü olarak değerlendirilen kimi devletlerin istedikleri sonuçları elde edemedikleri görülmektedir. Öte yandan birçok devletin uluslararası siyasal sistemde kapasiteleri ile doğru orantılı bir ağırlığa sahip

¹⁶⁴ Kenneth N. Waltz, “Realist Thought and Neorealist Theory”, **The Evolution of Theory in International Relations**, (der.) Robert L. Rothstein, South Carolina, University of South Carolina Press, 1992, s. 36.

¹⁶⁵ A.g.e., s. 36.

¹⁶⁶ Joseph S. Nye, **Soft Power, The Means to Success in World Politics**, New York, 2004, Public Affairs, s. 2.

¹⁶⁷ A.g.e., s. 3.

olmadıkları da gözlenmektedir. Poker oyununda en yüksek kâğıtlara sahip olmanın kazanmayı garanti etmemesi gibi, sahip olunan kaynakları istenen sonucu elde edecek şekilde güce dönüştürmek, iyi belirlenmiş stratejiler ve yetenekli liderlik gerektirmektedir. Örneğin I. Dünya Savaşı'nın ardından ABD kaynaklar açısından yine dünyanın en büyük gücü konumunda bulunmaktaydı. Oysa bu durum Almanya'nın yükselişini, II. Dünya Savaşı'nı ve Pearl Harbour baskınının önlenmesini sağlayamamıştır.¹⁶⁸ Sahip olunan kaynakların faydası, içinde bulunan çevreye bağlı olarak da değişmektedir. İngiltere'nin sahip olduğu zengin kömür kaynakları ancak buharlı makinenin icadından ve yaygınlaşmasından sonra önem kazanmıştır.¹⁶⁹ Sanayi devriminden önce petrol, nükleer teknolojinin geliştirilmesinden önce uranyum herhangi bir anlam ifade etmemekteydi. Benzer şekilde 20'nci yüzyıla kadar nüfus büyük bir güç iken teknolojik gelişmenin etkisiyle önemini gittikçe yitirir hale gelmiştir.”¹⁷⁰

“Nye, gücü, sert güç ve yumuşak güç¹⁷¹ olarak tanımlama yoluna gitmiş, bu ayırım literatürde kendine geniş ölçüde yer bulmuştur. Bu yaklaşıma göre askeri ve ekonomik üstünlükler gücün sert yüzünü oluştururlar ve havuç-sopa politikası ile diğerlerinin davranışlarını etkilemek mümkündür. Öte yandan gücün bir de ikinci yüzü vardır ki, istenen sonuçlara dolaylı yoldan ulaşmayı mümkün kılar. Diğer devletler bir devletin değerler sistemini takdir edebilir; gerçekleştirdiği kalkınmayı örnek alabilir, refah düzeyine ve açık toplum yapısına özenabilir ve böylece o devleti takip etmek isteyebilirler. Bu da takip edilen devletin, uluslararası politikada istediği sonuçlara sert güç kullanmadan ulaşmasını sağlayabilir. Yumuşak güç olarak tanımlanan bu güç sayesinde diğerlerine baskı yapmadan iş birliği elde edilebilmektedir. Yumuşak gücün unsurları ise kültür, politik değerler ve dış politika uygulamaları olarak ifade edilmektedir.”

Güçle ilgili bir diğer konu da algılamadır. Güç unsurlarını doğru olarak ölçmenin her zaman mümkün olmaması nedeniyle değerlendirmelerde algılama konusu önem kazanmaktadır. A ülkesi B ülkesinin gücünü değerlendirirken, davranış

¹⁶⁸ Nye, 2003, s. 6.

¹⁶⁹ Kışlalı, 2000, s. 239.

¹⁷⁰ Nye, 2004, s. 3.

¹⁷¹ A.g.e., s.5.

biçimini onu nasıl algıladığına bağlı olarak belirleyecektir. Eğer B ülkesinin gücünü gerçekte olduğundan daha farklı ve abartılı bir biçimde algılıyorsa, onun isteklerine boyun eğme olasılığı artabilecektir.¹⁷² Bu nedenle, ülkeler sahip oldukları kapasiteleri diğer devletlere karşı hep olduğundan daha büyükmüş gibi gösterme eğilimi içine girerler.

Geçmişte devletlerin askeri güçlerinin kutlama, tören geçişi, sergi vb. faaliyetlerine yabancı elçilik mensuplarını özellikle davet etmeleri ve onlara bu şekilde mesaj vermek istemeleri yaygın bir uygulama idi. Ayrıca devletler güçlerini kullanma konusunda kararlılıklarını vurgulamak için çeşitli diplomatik ve askeri gösterilere de zaman zaman başvurumaktadırlar. Bunlardan askeri anlamda en önemli olanları özellikle sınır bölgelerinde ülkenin en etkin askeri kapasite unsurlarını kullanarak yapılan askeri tatbikatlardır. Bu yöntemler sadece devletlerin değil, ittifakların da sıkça başvurduğu yöntemlerdir.

“Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyetler Birliği dağıldığı ve karşıt blok ile ideoloji ortadan kalktığı bir durumda NATO’nun varlığı tartışılmaya başlanmıştır. NATO’yu salt bir askerî ittifak olarak ele alan ilk görüştekiler, örgütün karşısındaki tehdidin ortadan kalkması ile NATO’nun da varlığına son verilmesi gerektiğini değerlendirmiştir. İkinci görüştekiler ise, NATO’nun siyasi bir işlevinin de olduğunu, bu durumun ortak bir kimlik anlamına da geldiğini ve kolektif güvenlik kimliğinde buluşan üyelerin karşısında örgüte ihtiyaç duyacağı yeni tehditlerin belirlemekte olduğunu savunmuştur.¹⁷³ NATO’nun Soğuk Savaş sonrası varlığı ile işlevindeki değişim bu bağlamda uluslararası örgüt teorisi açısından da önem kazanmıştır.

NATO’nun kolektif güvenlik ve kriz yönetiminden sonra ortaya koyduğu esaslardan birisi de İş birliği Yoluyla Güvenliktir (Cooperative Security). Bu başlık altında, olası güvenlik sorunlarını ortaya çıkmadan önce ve diğer uluslararası aktörlerle iş birliği yapmak yoluyla gidererek daha güvenli ve istikrarlı bir dünya yaratılması hedeflenmiştir. Bu başlık altında, Silahlanma Denetimi, Silahsızlanma ve

¹⁷² Arı, 2006, s. 136.

¹⁷³ Hasan Deniz Pekşen, “NATO’nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği,” **Güvenlik Stratejileri**, Yıl: 12 Sayı: 23, s. 41-42.

Kitle İmha Silahlarının Yayılmanın Önlenmesi, ile diğer uluslararası aktörlerle (BM, AB, Rusya) ortaklık ilişkileri kurulması esasları sayılmıştır.”¹⁷⁴

3. Karmaşık Bir Kavram Olarak Askeri Güç ve Dönüşümü

a. Askeri Güç

Milli güç ise bir ulusun milli hedeflere erişme ve onları gerçekleştirme yolunda kullanabileceği fiziksel, ekonomik, duygusal ve düşünsel kuvvetlerin toplam verimliliğidir. Bunlar politik, ekonomik, askeri, sosyo-kültürel, coğrafi ve teknolojik güçlerdir. Milli gücü oluşturan unsurlardan birisi de askeri güçtür ve milli gücün uygulanmasında ve milli hedeflerin elde edilmesinde kullanılan fiziki güçtür. Milli gücün tüm unsurlarından yararlanır ve etkinliği bakımından onlara bağımlıdır. Askerliğe, silahlı kuvvetlere, milli savunma ve milli güvenliğe ilişkin, beşerî, bilimsel, fiziksel, ekonomik, moral ve kültürel tüm nitelikler ve nicelikleri kapsayan güçtür.¹⁷⁵ 11 Eylül saldırıları, Afganistan’daki savaş, Irak savaşı ve “teröre karşı savaş”, terörist grupların şiddeti silah olarak kullanmaları, devletler arası ve içi anlaşmazlıkların sonuçlanmasında askeri gücün öneminin devam ettiğini göstermektedir.¹⁷⁶

Realist teorisyenlerin hemen hepsine göre, devletler yeterli ve gerekli ulusal güce sahip olabilmek için sürekli askeri hazırlık içinde olmak durumundadır; zira devletlerin varlıklarını sürdürebilmelerinin ve ulusal güvenliklerini sağlayabilmelerinin en önemli unsuru askeri güçleridir.¹⁷⁷ Realist teoride güç denildiğinde öncelikle askeri güç akla gelirken, jeopolitik teoride coğrafi gücün akla gelmesidir.¹⁷⁸

Bu gücün oluşturulması, askeri kültürün geliştirilmesi ve devam ettirilmesi, hiyerarşik sistemin tesis edilmesi, yeterli kaynak sağlanması başta gelen konulardandır. Sivil ve asker tanımlarının biri birinden farklılığı bulunmaktadır. Sivil yapılarda çalışanlar bir yerde veya birimde kendisine ait işi yaparlar ve üretime/çıktıya katkı sağlarlar. Bunun için takım çalışması da yapılabilir. Bununla beraber çalışanların

¹⁷⁴ Çınar Özen vd. (eds.), **a.g.e.**, s. 78.

¹⁷⁵ Servet Cömert, 2000, s. XXI-XXII.

¹⁷⁶ John, Baylis, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt: 5, Sayı: 18 (Yaz 2008), s. 69-85.

¹⁷⁷ Mustafa Aydın, “Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği”, **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt: 1, Sayı:1, 2004, s. 39.

¹⁷⁸ Arı, Tayyar vd. (eds.), **Uluslararası İlişkiler Kuramları-I**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2645, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1612, Eskişehir, 2013, s. 63.

aynı yerde ve zamanda toplu bulunmalarını, en zor arazi koşullarında ve iklim şartlarında mücadele etmelerini, karşıdaki gücü etkisiz hale getirmek için silah sistemleri bulundurmalarını gerektiren şartlar ortaya çıkmaz. Askeri faaliyetlerde, çok sayıdaki insan gruplarının ve araç/sistemlerin bir hedefe ilerlemek için birlikte ilerleme ve manevra düzenlerine ihtiyaç duyulur. Bunun için de sürekli tatbikat ve provalar yapılır. Tatbikatlarda emniyet tedbirleri alınmalıdır. Örneğin NATO kapsamında, 23 Eylül-14 Ekim 1992 tarihleri arasında Türkiye’de Saros Körfezi ve civarında Display Determination (1992 yılı) kıtali komuta yeri tatbikatı ve onunla bağlantılı Allied Express 92 AMFL (Allied Maritime Force Land) tatbikatı icra edilmiştir. Bu tatbikata kara, hava ve deniz unsurları katılmış, Türk ve NATO Komutanları tatbikatı denetlemiş, Tatbikat Sonu İncelemesi (After Action Review) Harp Akademileri Komutanlığında yapılmıştır.¹⁷⁹ Tatbikat sırasında 02 Ekim 1992’de Ege Denizi’nde ABD Saratoga uçak gemisinden atılan füze ile Türkiye’ye ait Muavenet Zırhlısı vurulmuş, daha sonra “yanlışlıkla” yapıldığı söylenen olayda Türkiye 5 askerini kaybetmiş, 22 asker yaralanmıştır.

Askerlerin gerektiğinde savaş aldatmalarını uygulamaları gerekir. Örneğin işgal altındaki Afyon’u kurtarmak için, Bursa’ya harekât yapılacağı aldatma haberi yayılmış, Yunanlılar askeri birliklerini Afyon’a kaydırmamıştır. 8 Nisan 1921’de taarruzla Afyon işgalden kurtarılmıştır.¹⁸⁰

Askeri güç oluşturmak için öncelikli olarak nitelikli insan gücüne ihtiyaç vardır. Günümüzde teknoloji her geçen gün yeni sistemleri üretmektedir ve bu sistemleri etkili olarak kullanacak insanlar gereklidir. Orduyu stratejik planlar çerçevesinde seferber edebilecek ve savaşçı kılacak bir kurmay heyetine ihtiyaç duyulmaktadır.¹⁸¹ Uygun askeri personelin temin edilmesi, yetiştirilmesi, maddi ve manevi olarak desteklenmesi, personel temininin kesintisiz devam etmesi için tedbirler alınmalıdır. Mesela 15’inci yüzyılda sipahi ve bunlara tahsisli tımar, Osmanlı vilayet yönetim sisteminin temeliydi. Tımar, tek sipahiyi atı ve donanımıyla birlikte besleyecek köy veya köylerden oluşuyordu. Bir üstü zeamet, zaim adı verilen orta

¹⁷⁹ M. Hikmet Bayar, **Yarım Asırlık Asker, Cilt II, Generallik Dönemi**, O Kitaplar, İstanbul, 2006, s. 366-367.

¹⁸⁰ Mesut Günsev, **Savaş Aldatmaları**, Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2007, s. 39.

¹⁸¹ Mehmet Tanju Akad, **Strateji Üzerine**, Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 126.

seviye subaylara veriliyordu. Üst düzey subaylar has adı verilen araziye sahip oluyordu. Her sipahi veya zaim kendi arazisinde yaşıyor ve yerli köylülerden vergi alıyordu. Sipahi vergiyle malzeme alıyor ve savaşta cepheye gidiyordu.¹⁸² Ülkelerin askerlik sistemleri farklılık gösterse de hepsinin maksadı göreve en uygun olanları bulmak ve istihdam etmektir. Her seviyedeki personelin farklı eğitim ve öğretimi için planlamalar yapılmalıdır. Bu kapsamda hem personel hem de silah/sistemler için doktrin geliştirilmeli ve uygulanmalıdır. Eğitim ve öğretimin doktrine uygun yürütülmesi istenir. Komutanlar ve heyetler tarafından diğer ülkelere yapılan tetkik ziyaretleri eğitim, öğretim ve doktrine katkı sağlar. Örneğin diğer ülke Eğitim ve Doktrin Komutanlığı ile Lojistik Komutanlığına yapılan ziyaretlerin ülkede bu kapsamdaki çalışmalarda çok faydalı olduğu ifade edilmektedir.¹⁸³ Askeri gücün lokomotif lider kadrodur. Personelin birçok süreçte görülmesi ve test edilmesi ile liderlik vasıfları öne çıkanlar ayırt edilmeli ve lider eğitimi verilmelidir. Örneğin, 19'uncu yüzyılda Prusya'da, geleceğin subaylarının liseden mezun olmaları ve üniversiteye giriş için uygunluk belgesi elde etmeleri veya entelektüel kapasitesi ile analitik yeteneğini test etmek için tasarlanmış altı gün süren detaylı bir sınavı başarı ile tamamlamaları şartı aranmıştır.¹⁸⁴ Uygun teşkilatlanma ve görevin niteliğine uygun teşkilat kurma en önemli konulardan biridir. Türk askerlik sisteminde tarihten beri onlu sistem teşkilatı uygulanmaktadır. Askeri gücün mutlaka bir komutanı, karargâhı, birlikleri ve emir komuta sistem ve süreçleri olmak durumundadır. Askerler her zaman durum muhakemesi yaparlar ve özetle vazife, düşman, arazi ve hava koşulları, mevcut kuvvetler ve zamanı (VDAM+Z) değerlendirirler. Askerlerin özellikle arazi ve hava koşullarına uygun silah, teçhizata ve ikmal maddelerine sahip olmaları ve lojistik yönünden desteklenmeleri içi tedbirler alınmalıdır. Örneğin 1'inci Dünya Savaşı'nda, Bahriye Nazırı ve 4'üncü Ordu Komutanı Cemal Paşa, 8'inci Kolordunun Sina çölünden Kanal'a harekât planını incelemiş ve yiyecek maddelerinin çölden Kanal'a götürülemeyeceğini, bu nedenle "Çöl Tayını" verileceğini görmüştür. Bu tayın,

¹⁸² Francis Fukuyama, **Siyasi Düzenin Kökenleri**, Çev. Ezgi Başer, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 212-213.

¹⁸³ Kemal Yamak, **Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler**, Doğan Kitap, İstanbul, 2006, s. 579, 585.

¹⁸⁴ Samuel P. Huntington, **Asker ve Devlet, Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyaseti**, Çev. Kazım Uğur Kızılaslan, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 45.

ağırlığı bir kilogramı geçmeyen peksimet, hurma ve zeytindir ve günde bir matara sudur. Çölü geçmek için ihtiyaç duyulan 14.000 deveyi temin etmiş ve harekâtın çölün yağmur mevsimi aralık ve ocakta yapılmasına karar vermiştir.¹⁸⁵ Dönemin koşullarında bu konuların iyi planlanması gerekmişti.

Askerliğin idari, adli ve mali konularını düzenleyen yasalar mevcuttur. Bunlar ihtiyaca göre geliştirilmektedir. Liman Von Sanders'e göre Osmanlı Ordusunda görevli Alman Askeri Heyetinin 14 Ocak 1918'de sona eren sözleşmesi yenilenmemiştir. Enver Paşa, kendisine şahsi sözleşme yaparak Osmanlı Ordusunda kalmasını teklif etmiş, O ise kabul etmediğini bildirmiştir.¹⁸⁶ Askeri gücün en önemli özelliği disiplindir. "Türk askeri sisteminde disiplin kanunlara nizamla ve amirlere mutlak bir itaat ve astının ve üstünün hukuna riayet demektir. Askerliğin temeli disiplindir."¹⁸⁷ Askerlerin, askerlik mesleğinin değerlerine uygun hareket etmesi ve askeri atmosferi muhafaza etmesi beklenir.

Askeri gücün, tarihten beri unsurları olagelmıştır. Kara, Deniz, Hava/Uzay Kuvvetlerinin yanı sıra çağa uygun unsurlar askeri güce dahil edilmiştir. Örneğin Türkiye Selçuklu askeri kuvvetleri başlangıçta tamamen kara ordusundan oluşmakta idi. Kara ordusu ise atlı ve yaya olmak üzere iki kısımdan meydana geliyordu. Özellikle Antalya'nın fethinden (1207) sonra Deniz Kuvvetlerinin de oluşturulmaya başlandığı düşünülmektedir.¹⁸⁸ Günümüzde Özel Kuvvetler, İHA/SİHA sistemleri, siber ve diğer unsurlar önem kazanmıştır. Askeri gücün unsurlarının biriyle harekât planlaması yapılabileceği gibi birden fazlasıyla müşterek harekât planlanabilmektedir.

b. Askeri Gücün Dönüşümü

Askeri gücün rolü, gelişen siyasi durum ve politikalarla göre değiştirilmektedir. "Başkan Bush ve izleyen ABD yönetimlerinin (Bill Clinton yönetimleri) 1990'lı yıllarda yeni dünya düzenini oluşturmak için ortaya koyduğu politikaları üç gruba ayırabiliriz: Birincisi, ABD askerî gücünün yaygınlaştırılmasıdır

¹⁸⁵ **Hatıralar Cemal Paşa**, Yayına Haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, s. 176, 179.

¹⁸⁶ Liman Von Sanders, **Türkiye'de Beş Sene**, Çev. Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Yayına Haz. Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 284.

¹⁸⁷ **Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu**, md. 13.

¹⁸⁸ Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları'nda Savaş Geleneği Hile ve Taktikleri," **Eskiçağ'dan Modern Çağ'a Ordular-Oluşum, Teşkilat ve İşlev**, Ed. by Feridun M. Emecen, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 243-266.

ki bunun ilk örneği Irak'ın Kuveyt'i işgalini sona erdirmek amacıyla Körfez bölgesine 500.000 civarında ABD askerinin yerleştirilmesidir. İkincisi, Körfez Koalisyonu başarısına güvenen Başkan Bush, uluslararası sorunların BM öncülüğünde çözülebileceği yönünde bir beklenti ortaya çıkardı. BM kapsamında yeni bir dünya düzeni kurulabileceği ümidi doğdu. Üçüncüsü, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan yeni alanlara, gelişmelere ve oluşumlara dönük geliştirdiği yeni politikalarıdır. Bunların başında, Soğuk Savaş örgütü NATO'nun sürekliliğini sağlamak için Müttefiklerle birlikte yapılan yeni görev tanımı geldi. NATO'nun klasik güvenlik görevi yanında, insani kurtarma, kriz yönetimi ve barış koruma operasyonları yapmasına karar verildi. Doğu Bloku'ndan ayrılan Doğu ve Orta Avrupa ülkelerinin NATO'ya üye olması veya NATO'yla iş birliği geliştirmesi sağlandı.”¹⁸⁹ Bu maksatla NATO askeri gücünün dönüşümüne ağırlık verilmeye başlanmıştır. Diğer bir görüşe göre, bu dönemde, ABD'nin üç temel dış politika öncelikleri bulunuyordu: ABD'nin ve Müttefiklerinin güvenliğini tehdit edecek her türlü saldırıyı caydırmak ve bölgesel askeri dengeleri korumak, uluslararası pazarlara, enerji ve maden kaynaklarına ulaşımı güvence altına almak ve Dünya genelinde (Rusya ve Çin dahil olmak üzere) demokratikleşmeyi teşvik etmek.¹⁹⁰

Askeri güç tarihi süreç içerisinde dönüşüm geçirmiştir. Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir. Teknoloji sürekli kendini yenilemektedir. Kaçınılmaz olarak yeni stratejiler, taktikler ve askeri birlikler ve yapılanmalar gündeme gelmiştir. Klasik askeri güç denildiğinde aşağıdaki kara, deniz ve uzay-hava güçleri ayrımı akla gelmektedir. Yeni uygulamalar, yetenekler, stratejiler ve taktikler her hâlükârda bu üç güç ve/veya bunların birleşimi bir güç içerisinde yer almaktadır. Bir başka deyişle her gelişme kara, deniz ve uzay-hava gücü içerisinde ifade edilmektedir. Bu güçlerin hiyerarşik yapısı içerisinde yer bulmaktadır. Örneğin müşterek olan Özel Kuvvetlerde kara, deniz ve hava personeli olabilir. Silahları farklı olabilir. Yine de icra ettiği harekât nevine göre klasik üç güçten birindedir. Siber alan yenidir. Ancak güçlerden

¹⁸⁹ Ramazan Gözen (ed.), **Amerikan Dış Politikası**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2609, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1577, Eskişehir, t.y., s. 24-25.

¹⁹⁰ Howard J. Wiarda ve Lana L. Wylie, “The New Challenges in U.S. Foreign Policy”, Steven W. Hook (der.), **Comparative Foreign Policy: Adaptation Strategies of the Great and Emerging Powers**, New Jersey, Pearson Education, 2002, s. 12-45.

biri içerisinde veya birinin faaliyetine destek olur. Bu nedenle askeri gücün üçlü klasik tasnifi geçerliliğini korumaktadır. Bu güçler aşağıda tartışılmış ve değerlendirilmiştir.

(1) Kara Gücü

Kara gücü, askeri gücün önemli bir parçasıdır. Diğer güçlerle benzerlik ve farklılıkları bulunmaktadır. Tarihi süreç içerisinde kara gücünün kullanıldığı, fetihler yapıldığı, ülkenin milletin haklarının korunduğu ve birlik beraberliğinin sağlandığı görülmektedir. Aslında kara gücünün birçok unsuru ve kriteri olmakla beraber nüvesini insanın teşkil ettiği görülebilir. Yaya piyade kılıç, ok ve yay, mızrak, kalkanlı iken ata binerek hareketli hale gelmiştir. Fillerin ve diğer hayvanların kullanımı ile düşmana karşı üstünlük sağlanmıştır. Ateşli silahların icadı ile kara gücünün teşkilatı ve taktiği değişmeye başlamıştır. Ateş gücü yüksek topların icadı ile surların arkasında savunma dönemi kapanmaya başlamıştır. Kara gücünün zorluğu yüzlerce, binlerce insanı bir araya toplamak, beraber hareket etmeleri için çaba sarfetmek, taktik ve tekniği öğretmek uygulamak, sonrasında onları muharebe meydanlarının karmaşası içerisinde düşmana yöneltmek ve kazanmalarını istemek, bu esnada etkili liderlerle muharebeleri sevk ve idare etmektir. İşin zorluğu buradadır. Tarih boyunca kara gücünün alt unsurları olmuştur. Türkiye Selçuklu kara ordusu, Kapıkulu; Tımarlı Sipahi ve Geçici Ücretli Askerler (Ecrî Har) gibi bölümlere ayrılıyordu. Kapıkulu askeri, sultanın şahsına mahsus askerdir ve çeşitli milletlerden esir edilerek veya köle olarak satın alınmak suretiyle oluşturulan bir kuvvettir.¹⁹¹ Her ne kadar teknoloji gelişse de geniş bir alana yayılmış bütün savaşçıları yönetmek hala zor bir görev olmaya devam etmektedir.

Kara gücünün tarih içerisinde dramatik dönüşümleri olmuş ve olmaya devam etmektedir. Günümüzün küresel ortamında kara gücünü dünyanın öte tarafına sevk etmek ve muharebe kazanmasını beklemek olağanlaşmıştır. Uzun yaya ve atlı yürüyüşleri yapmadan modern intikal araçları ile bunu yapmak mümkün hale gelmiştir. Teknolojinin desteği ile liderlik başka bir boyuta taşınmıştır. Bununla birlikte iletişimin güçlenmesi sanılanın aksine liderlik sorumluluklarını ve beceri ihtiyaçlarını artırmıştır. Bu nedenle lider eğitimleri farklılaşmış ve ağırlaşmıştır. Kara gücünün etkili olması maksadıyla tek erden en üst düzey teşkilata kadar ihtiyaçların

¹⁹¹ İ. Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal**, Ankara, 1988, s. 100-101.

tespit edilmesi, kıtalardan geri bildirim sağlanması ve tedbir alınması zaruridir. Bu iş süreklilik arz etmelidir. Örneğin Topçu Okulu'nda programlar kıtalarla koordineli oluşturulmakta ve temas muhafaza edilmektedir. Diğer sınıflarla (piyade, tank vb.) koordinasyon Eğitim ve Doktrin Komutanlığı'na sağlanmaktadır.¹⁹² Bu eğitim güç şartlarda dahi sürekli olmalıdır. Örneğin Büyük Taarruz öncesinde Topçu Okulu Konya'da genç subayları yetiştirmiştir. Yunanlıların işgali altındaki bölge halkı çocuklarının okuduğu askeri lise çok iyi izlenimler bırakmıştır¹⁹³.

Tek erin teçhizatı, silah ve mühimmatı, fiziksel kabiliyeti sürekli geliştirilmelidir. Eğer bir özel araç, sistemin bir parçası ise o konularda da geliştirilmelidir. Herhangi bir konuda mürettebata dahil olanların birbirlerini tamamlayıcı hareket etmeleri gerekir. Aksi takdirde o mürettebatın başarılı olması zordur. Bu durum, kısım ve takım seviyelerinde, hatta yukarı kademelerdeki birliklerde de geçerlidir. Bir başka ifadeyle birlikte hareket eden karacıların önce kendi ferdi eğitimini ve eksikliğini tamamlaması sonra da grup çalışmasına geçmesi beklenir. Bazen tek erin başarısının yeterli olduğu durumlar mevcuttur ancak birlikte çalışmak ve görev yapmak esastır.

Günümüzde kara gücünün yapısı sürekli değişmektedir. Eğer rekabet edebilen ve milli menfaatlerin tahakkukunu sağlayan bir güç oluşturmak ve muhafaza etmek hedefi mevcutsa, sürekli dönüşüme ihtiyaç vardır. Küresel sistemde teknoloji her yeri yakın etmiş ve teknoloji olmaksızın rekabetin mümkün olmadığı bir ortam yaratmıştır. Kara gücünün fonksiyon alanlarına bu gözle bakmak gerekir. Eğer büyük bir gücünüz varsa her seferinde yüksek maliyetli yatırımlar yaparak teknolojik gelişmeye ayak uydurulabilir. Yatırım tamamlandığında tekrar büyük bir yatırım ihtiyacı olduğu ve başa döndüğü durumlarla karşılaşılabilir. Bunun için her bir silah ve sistem projesinin sürekli gözden geçirilmesi ve modifiye edilmesi için yollar aranmalıdır. Örneğin, komuta kontrol fonksiyon alanında dönüşümün hızı inanılmaz boyuttadır. Mobil telefon uygulamalarında bir altyapı sistemine geçilmekte ve bu sistem daha tamamlanmadan üst modelleri gündeme gelmektedir. Uzay teknolojileri, dijital

¹⁹² M. Hikmet Bayar, **Yarım Asırlık Asker, Cilt I, Askeri Öğrencilik ve Subaylık Dönemi**, O Kitaplar, İstanbul, 2006, s. 157.

¹⁹³ Semyon İvanoviç Aralov, **Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları, 1922-1923** (Çev.Hasan Ali Ediz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 102.

uygulamalar, görüşme sistemleri komuta kontrolü kolaylaştırmıştır. Ancak bir başkası (hacker) bunlara nüfuz edebildiğinde yeni bir sistem bulma mecburiyeti ortaya çıkmaktadır. Ateş desteği fonksiyon alanında tanklar, zırhlı muharebe araçları, toplar, çok namlulu roketatarlar (ÇNRA) sürekli dönüşüme uğramaktadır. Bu sistemlerin tedarik süreçleri onlarca yıl alabilmektedir. Tedarik süreci bittiğinde elinizdeki sistemin doğru sistem olduğu ve bir o kadar yıl envanterde tutabileceğinizi garanti edebilirsiniz iyi bir sonuç alınmış olur. Ancak bu süreci yürütmek zordur. Tanksavar (TAS) sistemleri ve tanklar birbirinin zıttıdır. Bir başka deyişle bunlardan ilkinin zırh delme kabiliyeti gelişirse ikincisinin zırh kalınlığı veya koruması gelişir. Müteakiben zırh delme kabiliyeti tekrar geliştirilir. Bu sefer ikincisi yeni koruma metodu bulur. Bu döngü yıllardır devam etmektedir ve edecektir.

Savaş sürekli dönüşmektedir. Hibrit savaşlar yoğun olarak görülmektedir. Bunlar nüfusu direkt etkileyen ve kapsayan askeri ve askeri olmayan taktikleri ve yasal ile yasadışı faaliyetleri içerebilmektedir.¹⁹⁴ Çoğunlukla kara gücünün girmesi ve sonuç alması beklenen birçok kriz gelişmektedir. Bu nedenle kara gücünün, helikopterler, üstün ateş gücü, dronlar, İHA/SİHA, özel kuvvetler, yüksek teknoloji kullanarak düşmanı etkisiz hale getirmesi, hedefi ele geçirmesi ve kontrol altına alması beklenmektedir. En başta ifade edildiği gibi eğitilmiş bir insan kaynağı, liderlik, etkin bir lojistik ve sıhhiye desteğine ihtiyaç duyulmaktadır. “Lojistik kapsamında, hafif kara kuvvetleri için ağır teçhizatın muhtemel harekât bölgesine yerleştirilmesi ve kuvvetlerin bölgeye götürülerek oradaki teçhizatı kullanmaları planlanmalıdır.”¹⁹⁵ Sivil asker iş birliği ve hükümet dışı organizasyonların rolü sürekli göz önünde tutulmalıdır. Özellikle soğuk savaş sonrası dönemde kapsamlı yaklaşım öne çıkmış ve salt askeri güçle sonuç almanın zor olduğu anlaşılmıştır. “Silahlanma ve kuvvet oluşturma konusunda İttifakın, “asgari yeterli gücün muhafazası” ilkesini her dönemde başarıyla uyguladığı, zorunluluklar dışında silahlanmada tırmanışı körüklediği görülmektedir. İttifakın, gerilimin düştüğü dönemlerinin başlangıç evrelerinde genel olarak temkinli bir tutum izlediği, müteakiben süratle ortamın gerektirdiği kaynak

¹⁹⁴ Hall Gardner, “Hybrid Warfare: Iranian and Russian Versions of “Little Green Men” and Contemporary Conflict”, **NATO Defence College Research Paper**, No:123, December 2015, s. 2.

¹⁹⁵ Dennis M. Drew and Donald M. Snow, **Making Twenty-First-Century Strategy, An Introduction to Modern National Security Processes and Problems**, Alabama, Air University Press, November 2016, s. 224.

tasarrufuna ve kuvvet indirimine gittiği görülmektedir. Bunda da istikrarlı bir yumuşamanın mütecavizi caydıracak yeterlilikte kuvvete sahip olmaktan geçtiği düşüncesi hâkim olmuştur.”¹⁹⁶ “NATO komuta yapısında değişikliklere gidilmiş; operasyonlardan ve dönüşümden sorumlu stratejik seviye iki komutanlık teşkil edilmiştir. Sorumluluk sahaları kaldırılmış, ikinci ve üçüncü seviye komutanlıkların tamamıyla intikal edebilir yapıda olması hedeflenmiş, gelişen kriz ortamlarına etkin ve en kısa sürede cevap verilmesi amaçlanmıştır. Muharebe sahasındaki kara gücünün kapsamlı yaklaşımdaki rolü artmıştır.”¹⁹⁷ Hedef odaklı planlama etki odaklı¹⁹⁸ olmuştur. NATO Mukabele Kuvveti “Kuvvet Oluşturma Metodu” ile ülkelerden katkılarla oluşturulmaktadır. Bu nedenle NATO ülkeleri kara güçlerinin modüler ve birlikte çalışabilir olması (plug&play) mutlaka sağlanmalıdır. Bunu sağlamak için çaba gösterildiği bilinmektedir.

NATO’ya üye olmadan önceki süreçte Türkiye Kore’ye asker gönderme kararı ile ABD’nin ardından kara gücünü Kore’ye gönderme kararı alan ikinci ülke olmuştur. 1950 yılından 1953 Temmuz’una kadar Türk Tugayı, kendisine verilen her türlü muharebe görevlerini başarı ile yerine getirmiştir.¹⁹⁹ Kara gücü, bugün devam eden Türk-Kore kardeşliğinin temelini atılmasına önemli katkı sağlamıştır.

(2) Deniz Gücü

Deniz gücünün etkisi tarih boyunca görülmüştür. Esasen deniz yolu ile yeni keşifler yapılmış ve ticaret yaygınlaşmıştır. Deniz ortamı beslenme, ulaşım, ticaret isteklerinin karşılanması için kullanılmış ve çıkar çatışması yaşanmıştır. Bu nedenle deniz tarihinde ilk akla gelen deniz savaşlarıdır.²⁰⁰ Deniz savaşlarının tarihte özel bir yeri olmuştur. 1350 yılına kadar geçen sürede gerek kürek gerekse onu izleyen yelken döneminde deniz savaşları, kara savaşlarına çok benzer biçimde uygulanmıştır. Son aşamada düşman gemisine çıkan gemiciler, göğüs göğüse, kılıç ve

¹⁹⁶ Ali Bilgin Varlık, “Askerî ve Ekonomik Veriler Işığında NATO’nun Esnekliği,” **Savunma Bilimleri Dergisi**, Kasım 2012, Cilt 11, Sayı 2, s. 71-123.

¹⁹⁷ James L. Jones, “Transforming NATO’s Military Structures,” **NATO Review**, Spring 2004, s. 9.

¹⁹⁸ NATO, **Effect Based Approach to Operations (EBAO) Handbook**, NATO, 4 Aralık 2007

¹⁹⁹ Bülent Akkaya, “Türkiye’nin Nato Üyeliği ve Kore Savaşı,” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 28, 2012, s. 16.

²⁰⁰ Derya Şerif Yarkın, Gökhan Atmaca, “Deniz Taktik İşaretlerinin Yazılı İlk Kaynağı,” **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Merkez Basımevi, Cilt 15, Sayı 31, Eylül 2019, s. 548.

mızraklarıyla ölesiye savaşıyorlardı.²⁰¹ Önceleri gemiler yakından savaşırken top teknolojisindeki gelişmelerle uzaktan savaş taktikleri kullanılmaya başlanmıştır.²⁰² Deniz ve okyanuslar insanlığın gelişimine çok katkı sağlamışlardır. Deniz gücünün gelişimi birçok yeni uygulama ve yeniliğin yaygınlaşmasına öncülük etmiştir. Büyük devletler her zaman deniz gücüne önem vermiş ve yatırım yapmıştır. 1914'den önceki yirmi yıl içerisinde hiçbir şey İngilizlerin canını Alman Donanmasının onlara meydan okuması kadar sıkılamamıştır. Kayser II'nci Wilhelm "Almanya'nın geleceği denizdedir." demiştir. Alman filosu, İngilizlerin arkasında ikinci sıradaydı. Böylece sadece Almanya, İngilizlere meydan okuyabiliyordu.²⁰³

BM üyesi ülkelerin %70'i deniz sınırı olan ülkelerdir. Buradan denizlerin önemi görülmektedir.²⁰⁴ Denizlerle irtibatı kısıtlı kara devletleri dahi deniz gücünü geliştirmenin yolunu aramıştır. Deniz ulaştırması aynı anda hacimli malzemeleri uzun mesafelere daha ucuz taşıyabilmekte ve ekonomileri geliştirmektedir. Çünkü gemilerin taşıma kapasiteleri kara ve hava taşımacılığından fazladır.²⁰⁵ Bunun için altyapı, limanlar, gemiler ve denizci personel ve denizcilik kültürünün yerleşmesine ağırlık verilmelidir. Eskiden beri devletler denizyolu ile taşıdıkları mallarını korumak için çareler aramış ve deniz gücüne önem vermişlerdir. İngiltere Kraliçesi I'inci Elizabeth, 16'ncı yüzyılda amirallerine, savaşın sonunda ne düşmanı ne tarafsız devletleri ne de Müttefikleri, zengin ve İngiltere'den daha güçlü hale getirmeyecek şekilde savaşı yönetin talimatı vermiştir. İngiltere, bu talimat ile denizlerdeki ticareti kendi tekeline almıştır. Donanmanın görevinin sadece savunma olmadığı görülmüştür.²⁰⁶ Osmanlı Devleti, ilişkileri geliştirmek maksadıyla Ertuğrul Fırkateyni'ni onbir ay süren yolculuk sonrasında Japonya'ya ulaştırmış, ancak gemi

²⁰¹ A.g.e., s. 550.

²⁰² İlhan Ekinci, Ateş Gemileri ve Osmanlı Denizlerinde Kullanımları, **History Studies**, V.5 Issue 1, Ocak 2013, s. 129-156.

²⁰³ William Woodruff, **Modern Dünya Tarihi**, Çev. Hale Vardar&Arda Vardar, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2010, s. 226.

²⁰⁴ Geoffrey Till, **Seapower: A Guide for the Twenty-First Century**, London, Frank Cass Publishers, 2004.

²⁰⁵ Jonathan Alford, **Seapower and Influence**, Gower Publishing, ABD, 1980.

²⁰⁶ Erol Mütercimler, **Ertuğrul Faciası, 21'inci Yüzyıla Doğru Türkiye-Japonya İlişkisi**, İstanbul, Alfa Yayınları, 2010, s. 11.

dönüşte 16 Eylül 1890 tarihinde Japon Denizi'nde batmıştır.²⁰⁷ Bu olayda uygun geminin hazırlanmasının önemi ortaya çıkmıştır.

Deniz gücü, askeri kuvvet aktarımının en önemli aracı olmuştur. Bunun yanı sıra deniz unsurlarında mevcut top, füze ve silahlardan hem kara, deniz ve havadaki hedeflere karşı yararlanılmaktadır. Denizaltılar düşman su üstü unsurlarına en büyük tehdit olmaya devam etmektedir. Büyük devletlerin sahip olduğu uçak gemileri, bu devletlerin deniz gücüne hava gücü eklemelenmesini ve hayati bir güç olmasını sağlamaktadır. Bu gücü dünyanın dört bir tarafına aktarma kabiliyeti ve hakkını beraberinde getirmektedir. Böylece deniz gücü, milli menfaatin gerektirdiği her yere güç sevk etmenin en kolay yollarından biri haline gelmiştir. Deniz gücünün Mahan gibi stratejistleri vardır ve bu gücü etkin kullanmanın yollarını anlatmaktadırlar. Alfred Thayer Mahan, 1890 yılında yayımladığı “Deniz Gücünün Tarihe Etkisi (1660–1783) adlı eserinde, deniz gücünün önemini açıkça vurgulamıştır. Ona göre; dünyaya hâkim olmanın tek yolu, denizlerde güçlü olmaktır. O, deniz gücünü; coğrafi konum, fiziksel yapı, ülkenin büyüklüğü, ülkenin nüfusu, halkın ve hükümetin karakterinin oluşturduğunu söylemiştir.²⁰⁸

Günümüzde denizlerdeki zenginlikler ve balıkçılık dikkate değer hale gelmiştir. Sondaj sistemlerindeki gelişmeler ülkeleri denizlerde sondaj yapmaya ve bunu ağırlıklı deniz ve hava gücü ile korumaya yöneltmiştir. Teknolojik gelişmeler gemilere de yansımış ve bu kapsamdaki projelerin eş zamanlı yürütülmesini elzem hale getirmiştir. NATO Daimî Deniz Gücü (NATO Standing Naval Force, SNF), ülkelerin gemi ve sistemlerinin katılımıyla üst düzey komuta kontrol sistemlerine sahip karargâhlar tarafından yönetilmektedir. Denizcilerin birlikte harekât icra etmeleri beklenmektedir. Bu nedenle birçok tatbikat ve eğitim yapılmaktadır. Denizcilerin dikkate değer uygulamaları mevcuttur. Örneğin iki ülke gemileri karşı karşıya geldiklerinde süratle geçiş eğitimleri (passex), denizde gemiden gemiye ikmal (Replenishment At Sea, RAS), posta çantası eğitimleri planlar ve yaparlar. Denizde teknolojiye azami yararlanılmalıdır. Radarların etkili kullanımı, denizaltı sistemleri ve torpidolar, gemilerde arama kurtarma ve ambulans helikopterler, güdümlü mermi

²⁰⁷ A.g.e., s.1.

²⁰⁸ Alfred Thayer Mahan, **The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783**, Qontro Classic Books, 2010, s. 46.

sistemleri, lojistik sistemler önemli kuvvet çarpanlarıdır. Denizlerde hak ve menfaatleri takip etmek, sancak varlık göstermek ülkenin mücadele gücünü de göstermektedir. Ülkeler denizcilik bakanlığı kurmuş ve denizciliği yönetmiştir. Tarihte deniz gücünü koruyamayanlar yenilgiyle tanışmıştır. NATO, deniz gücünün farkındadır ve geliştirmek için çaba göstermektedir.

(3) Hava Gücü

Hava gücü teknolojinin gelişmesiyle ortaya çıkmış ve vazgeçilmez hale gelmiştir. Diğer askeri güçler gibi tarihi geçmişe sahiptir. Muhteşem bir ilerleme göstermiştir. Dünyada havacılığın başlangıcı sayılan ilk motorlu uçak 1903 yılında havalanmış ve 1909 yılında Türkiye’de havacılık faaliyetleri başlamıştır. Türk Hava Kuvvetlerinin başlangıcı kabul edilen Tayyarecilik Komisyonu 1 Haziran 1911 tarihinde kurulmuştur. İlk hava harekât görevi 29 Kasım 1912’de Balkan Savaşı’nda; ilk hava zaferi 30 Kasım 1915 tarihindedir. Türk havacıları Çanakkale, Filistin ve Türk İstiklal Harbi’nde görev yapmıştır.²⁰⁹ Hava gücü ve sivil havacılık birlikte gelişmeye devam etmektedir. Havacılığın esas ve usulleri birçok ülkede standart hale gelmiş, sivil havacılık ilkeleri benimsenmiş ve yaygın bir kültür haline dönüşmüştür. Havacılıkta uçuş malumat bölgeleri tahsis edilmiş ve belirlenen rotalarda uçuşlara müsaade edilmektedir. Teknoloji, bütün bu sistemde ağırlıklı olarak kullanılmaktadır. Diğer güçlere göre havacılık sistem ve malzemeleri ve personelin yetiştirilmesi ve istihdamı pahalıdır. Bu nedenle simülasyon metodundan yararlanılmaktadır. Hava gücünün sivil havacılıktan farkları bulunmaktadır. Hava gücünün esasını çevik, süratli ve muharip uçaklar ve diğerleri oluşturmaktadır. Akıllı mühimmat ve lazer teknolojisi hedeflerin vurulmasını kolaylaştırmıştır. Bunları destekleyen keşif uçakları, SEAD (Düşman Hava Savunmasının Baskı Altına Alınması), hava yer sistemleri, radarlar, havadan ihbar ve kontrol (HİK) uçağı ve tanker uçakları, nakliye vasıtaları, SAM (Yerden Havaya Füze) sistemleri ve füze savunma sistemleri, insansız hava araçları ve uçakları hava gücünün unsurlarıdır. Türk Hava Kuvvetleri ilk HİK uçağı 21 Mart 2014 tarihinde envantere girmiş, ilk İHA uçuşu 23 Mart 2010 tarihinde yapılmıştır.²¹⁰ A400 M Atlas uçağı 12 Mayıs 2014 tarihinde

²⁰⁹ Deniz Kurt, Yavuz Pehlivan, Erdal Korkmaz, **Türk Hava Kuvvetleri Birlik Yerleşke ve Komutanlık Tarihçeleri**, Ankara, Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, 2018, s. Önsöz.

²¹⁰ A.e., s. 33.

hizmete girmiştir.²¹¹ Özellikle II'nci Dünya Savaşında hava gücünün düşmana üstünlük sağlamada rolü görülmüş ve hava vasıtaları nükleer bomba atmak için kullanılmıştır. Soğuk savaşta Berlin'e ikmal için hava köprüsü kurulmuş, casus uçaklar gündeme gelmiş ve füze sistemlerinin konuşlandırılması önemli siyasi krizlere yol açmıştır. Vietnam Savaşı'nda helikopterler kullanılmış ve buradan alınan dersler ile geliştirilmeye devam edilmiştir. 1990'lı yıllarda Balkanlar'da anlaşmazlıkların çözümü kapsamında uçuşa yasak bölgelere ve güvenli bölgelere ilişkin Güvenlik Konseyi kararları çıkartılmış ve bu bölgeleri korumak için NATO'ya havadan müdahalede bulunma yetkisi verilmiştir.²¹² Körfez Savaşın'da Irak'ın vazgeçirilmesi için hava gücü ile etkili harekâtlar icra edilmiştir. Türk Hava Kuvvetleri, 1993-1994 yılları arasında Somali'de; 1993-1995 yılları arasında Bosna Hersek'te; 1999'da Kosova'da; 2002-2005 yılları arasında Afganistan'da; 2006'da Kongo Demokratik Cumhuriyeti'nde ve 2011 yılında Libya'da BM ve NATO kararları uyarınca harekâtlara katılım sağlamıştır.²¹³ Kara harekâtı başlamadan önce hava harekâtı yapılmasının dost zayıflığını azalttığı ve harekât alanını şekillendirdiği tecrübe edilmiştir. 2003'teki Irak Savaşı'nda hava gücünün rolü belirleyici olmuştur. NATO Hava Komutanlığı, kuvvet oluşturma sistemi ile oluşturulan hava gücünü komuta ve kontrol edecek sistemlere sahiptir ve bunların sürekli geliştirilmesi hedeflenmektedir.

C. ASKERİ HAREKÂT VE HAREKÂT YETENEĞİ

1. Askeri Harekât

Askerî harekât, gelişmekte olan veya gelişmiş bir duruma tepki olarak bir devlet/ittifak/koalisyon tarafından gerçekleştirilen koordine edilmiş askeri bir eylemdir. NATO üyeleri aşağıdaki harekât nevilerini icra etmek maksadıyla temel yeteneklere kavuşmak için tedbir almaktadırlar. Yetenekleri geliştirmenin ön koşulu; harekâtları, maksatlarını ve çeşitlerini iyi anlamak ve analiz etmek, buna göre ihtiyaçları ortaya koymak ve tedarik etmektir. Yetenekleri işleten insan faktörü unutulmamalı ve tedarikle uyumlu bir insan gücü planı geliştirilmelidir. Yeni tehdit ortamına yanıt olarak NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika hedeflerine saldırı planlayan

²¹¹ A.e., s. 34.

²¹² Merve İrem Yapıcı, "Bosna Hersek'te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri," *Uluslararası Hukuk ve Politika*, C.II, No:8, 2007, s. 1-24.

²¹³ A.e., s. 32.

dünyadaki devletlere ve gruplara yanıt vermek de dahil olmak üzere çeşitli askeri olasılıklar için kendisini hazırlamak zorundadır.²¹⁴

a. Kara Harekâtı

Kara Harekâtı, eski dönemlerden beri uygulanmaktadır. Yapılış biçimleri ve sistemleri sürekli dönüşüm gösterse de maksat benzerdir. Maksudı, düşman taarruzunu durdurmak ve taarruz gücünü kırmak, bir bölgeyi elde bulundurmak, elverişli koşullar oluşturulmasını müteakip, harekâtı hasım ülke topraklarına aktarıp zaman ve mekân itibarıyla durum üstünlüğü sağlayarak düşmanın savaşma azim ve iradesini kırmak, düşman kuvvetlerini imha etmek veya tepki gösteremeyecek hâle sokmaktır. Tarihte bir dönem at, kılıç, ok, mızrak öne çıkmıştır. Barutun icadı ile ateşli silahlar ve özellikle topların kullanılması tarihi bir dönüşüm olmuştur. Fakat dönüşüm hız kesmeden devam etmektedir. Motorun icadı, zırhların çeşit ve kalitesinin artması, makinalı sistemler, gelişmiş roketler, zırhlı ve taktik tekerlekli araçlar, yüksek ateş gücü, topçunun yüksek teknoloji kullanması, balistik füzeler, etkin hava savunma sistemleri, taarruz helikopterleri, İHA ve SİHA'lar, uçarbirlik harekât yeteneği kara harekâtının uygulamasını değiştirmiş ve dönüştürmüştür. Bu yetenekler pahalıdır ve yıllara sarî tedarik edilmesi ve uygun askerlerin yetiştirilmesi, doktrin geliştirilmesi önemli konular olmaya devam etmektedir.²¹⁵ Kara Harekât Çeşitleri aşağıdadır.

Taarruz Harekâtı

Taarruz harekâtı, kesin sonuç almak için icra edilir. Stratejik, operatif ve taktik düşünceler geçici olarak belli bir süre savunmayı gerektirmesine rağmen, düşmanın imhası için mutlaka taarruz icra edilir. İnisiyatifi ele geçirme ve elde bulundurma ancak taarruzla mümkün olur. Düşmanın ilk şoku atlatarak toparlanmasını, dengesini tekrar sağlamasını, yeniden etkili bir savunma tesis etmesini ve karşı taarruz icra etmesini engellemek için taarruz harekâtı aralıksız sürdürülür.

Stratejik seviyede taarruz, yığınaklanmanın tamamlanmasından sonra veya düşman taarruzlarının durdurulmasını müteakip başlatılır. Taarruzun başlatılması

²¹⁴ James M. Goldgeier, **The Future of NATO**, Council on Foreign Relations Special Report No.51, New York, 2010, s. 14.

²¹⁵ "FM 3-0 Operations," Department of the Army, Washington, 06 Dec 2017, s. 1-1;1-38, (Çevrimiçi) https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN6687_FM%203-0%20C1%20Inc%20FINAL%20WEB.pdf, 06 Haziran 2021.

esnasındaki duruma ve harekâtın icrasına bağılı olarak taarruz harekâtı düşmana yaklaşma, koordineli taarruz, başarıdan faydalanma ve takip harekâtının veya bunların bir kısmının icrasını gerektirir.

Savunma Harekâtı

Taarruz için elverişli koşullar oluşturuluncaya kadar veya mütecaviz duruma düşmemek için başlangıçta geçici olarak uygulanan muharebe şeklidir. Başarılı savunma hiçbir zaman sadece düşman harekâtına tepki göstermek suretiyle icra edilmez. “En iyi savunma taarruzdur.” anlayışı savunmanın temelini oluşturur. Muharebe sahasında, savunmadan taarruza veya taarruzdan savunmaya geçiş süratle ve sık sık meydana gelebilir. Operatif seviyede savunma yapılırken, taktik seviyedeki unsurlar savunma, taarruz, karşı taarruz ve oyalama muharebesi icra edebilir. Savunma; düşmanın taarruz emareleri ve niyeti ortaya çıktıktan sonra mümkün olduğu kadar ileriden itibaren koordineli bir şekilde aktif muharebelerle başlayarak, düşman birliklerini yıpratın, düşmanın muharebe inisiyatifini tahdit eden, derinliğine kademelenmiş ve manevra ağırlıklı bir tarzda icra edilir.²¹⁶

Kesin sonucun mutlaka taarruzla alınacağı göz önünde tutularak savunma, çıkan fırsatlardan istifadeyle taarruzi hareketlere başvurulmasını, düşmanın hedefini ele geçiremeden dönüm noktasına ulaştırılarak yıpratılmasını, düşmanın taarruz gücünün kırılmasını ve neticede taarruzu devam ettiremez hâle getirilmesini sağlayarak imhasını gerektirir. Şartlar elverdiğinde harekât, genel karşı taarruzla düşman topraklarına aktarılır.

Geri Harekât

Düşmandan uzaklaşmak için geriye doğru yapılan bir manevradır. Geri harekât; oyalama muharebesi, muharebeyi kesme ve geri çekilme tarzında icra edilir. Oyalama muharebesi; mevcut kuvvetler taarruz veya savunma yapmak için yetersiz kaldığında veya harekâtın amacı, düşmanı bilahare yapılacak bir karşı taarruz için bir bölgeye kanallize etmeye zorlamak olduğunda icra edilebilir. Savunmayı yeniden tesis etmek, savunan veya çekilen birliği örtmek, dost birliğin yanını korumak ve kuvvet tasarrufu sağlamak için icra edilen oyalama muharebesi dost birliklere zaman

²¹⁶ A.g.e. s. 1-1;1-38.

kazandırır. İstiklal Harbi'nde Sakarya Nehrinin doğusuna çekilme orduya toparlanma imkânı sağlamıştır.

Kara Destek Harekâtı

Müşterek harekât kara unsurlarının müşterek kuvvet içinde yer alan diğer kuvvet unsurlarına sağladığı desteği (düşman hava savunmasının topçu/çok namlulu roket atar (ÇNRA)/roket atışlarıyla baskı altına alınması, uzun menzilli füze/top/ÇNRA ve taarruz helikopterleriyle aktif hava ve füze savunma harekâtına katkıda bulunulması, taarruz helikopterleri ve uzun menzilli silah sistemleriyle suüstü harbine destek sağlanması vb.) kapsar.

b. Deniz Harekâtı

Deniz harekâtının nihai hedefi; harekâtın icra edildiği deniz alanlarında deniz kontrolünü tesis ve idame etmektir. Deniz Harekâtı Çeşitleri aşağıdadır.

Suüstü Harbi

Suüstü harbi esas itibariyle taarruzi karakterdedir ve hava savunma harbi (HSH), mayın harbi, KBRN savunma harbi ve elektronik harp (EH) ile birlikte düşünülür. Özellikle kıyı sularında deniz harekâtı çok tehditli bir ortamda gerçekleşmektedir. Bu nedenle suüstü harbinin planlaması diğer harekât çeşitlerinin planlamaları ile ilişkilendirilir. Hava Savunma Harbinin amacı, Deniz Kuvvetlerinin yüzer ve uçar birliklerini muhasım uçak ve gemilerine karşı savunmak ve bekalarını sağlamak, genel ve bölge hava savunmasını aşarak gelen hava tehdidine karşı; sistemlerinin/silahlarının, azami etkinlikle kullanılmasını planlamak ve erken ihbar sağlamak, anavatanın hava savunmasına açık denizlerden itibaren katkı sağlamaktır.

Denizaltı Savunma Harbi

Bu kapsamda tatbikatlar icra edilir.²¹⁷ Denizaltı savunma harbinin amacı; öncelikle deniz hava vasıtaları kullanılarak; harekât alanında; muhasım denizaltıların bekleme, karakol ve gözetleme mevkileri olabileceği değerlendirilen sahalar ile harekât bölgelerinin kontrolünün sağlanacağı boğaz yaklaşma suları ve geçiş noktalarını, birliklerin üs/liman veya boğaz çıkışlarından harekât bölgelerine güvenli intikalini sağlamak maksadıyla muhasım denizaltıların bulunabileceği yerleri denizaltı

²¹⁷ “The Secretary General’s Annual Report 2018,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 15 Mart 2019, s. 51, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf, 06 Haziran 2021.

tehdidinden arındırmak, yüksek değerlikli birlikleri, deniz nakliyatını, askerî ve sivil konvoylar ile amfibi kuvvetleri denizaltı tehdidine karşı koruyarak varış limanlarına/noktalarına emniyetle intikallerini sağlamak, muhasımın denizaltılarını tesirsiz hâle getirmek/imha etmektir.

Denizaltı Harbi

Denizaltı harbinde amaç; öncelikle dost suüstü unsurlarının harekât icra edemediği, düşmanın yoğun olarak kuvvet bulundurduğu/faaliyet gösterdiği sahalarda düşman deniz kuvvetleri unsurlarını ve deniz ulaştırmasını, stratejik/ekonomik kara hedeflerini imha etmektir. Denizaltı harbinin fiziki hedefi, muhasım deniz kuvvetleri unsurları, deniz ulaştırması ve stratejik nitelikli kıyı hedefleridir.

Mayın Harbi

Mayın döküş harekâtı ve mayın karşı tedbirleri harekâtını içeren bir bütündür. Mayınların tasarımı, imal edilmesi ve dökülmesi hususları ile mayın karşı tedbirlerinin planlanması, uygulanması ve diğer hususları kapsar. Mayın silahı gerek imal kolaylığı/ucuzluğu, gerek döküş/kullanım kolaylığı ve gerekse etkinliği açısından deniz harekâtında önemli rol oynar.

Diğer Deniz Harekât Çeşitleri, Deniz-Hava Harekâtı, Keşif-Gözetleme, Deniz Ulaştırması İçin İş Birliği ve Rehberlik (DUİR) Harekâtı, Üs ve Liman Savunma Harekâtı, Asimetrik Tehdide Karşı Koyma Harekâtı ve Denizde Denetim Harekâtıdır.

Denizde Denetim Harekâtının amacı belirlenmiş mal/kişilerin bir ülkeye veya belli bir sahaya giriş/çıkışlarının denizde uygulanan tedbirlerle kontrol edilmesi ve gerektiğinde engellenmesidir. Denizde denetim harekâtında, genellikle sorgulama ve durdurmanın dışında, gerektiğinde kargolarının tespiti maksadıyla gemilere çıkılabilir, gemi saptırılabilir, mala ve gemiye el konulabilir.

Sualtı Taarruz (SAT) Harekâtı: Düşmanın bekleme, gizleme/demir mevkiinde ya da limandaki suüstü unsurlarının, SAT unsurları tarafından imha edilmesi/etkisiz hâle getirilmesidir.

Sualtı Savunma (SAS) Harekâtı: Patlayıcı maddelerin zararsız hâle getirilmesine yönelik SAS harekâtı, Amfibi harekâta SAS harekâtı, Mayın harbi dalgıçlığı harekâtı, Sinsi taarruz, baskın ve sabotaja karşı koyma harekâtıdır.

Denizden Tahliye Harekâtı: yabancı bir ülkede yaşayan ve o ülkenin unsurlarının (isyancı gruplar ve askerî kuvvetler vb.) tehdidine maruz kalan elçilik

mensupları, askerî temsilciler ile vatandaşları, ev sahibi ülke vatandaşları ve ülke ile ittifak hâlinde olan üçüncü ülke vatandaşlarını tahliye etmek için icra edilen bir harekâttır.

Deniz Arama/Kurtarma Harekâtı: Denizde kazaya uğrayan personelin kurtarılması, deniz harekâtının önemli görevlerinden biridir. Arama ve kurtarmanın başlıca gayesi kazazedelerin hayatlarının kurtarılmasıdır.

Elektronik ve Akustik Harp: Gelişebilecek krizlerde denizdeki tüm birliklerin elektronik ve akustik harbin tesirlerine maruz kalması ve buna bağlı olarak sensör ve silahların kullanımına tahditler getirilmesi kaçınılmazdır. Elektronik ve akustik harp, deniz harbinin başarısında en önemli unsurlardan biri olan bir harekât çeşididir.

c. Hava Harekâtı

Hava unsurlarının hedefi, hava üstünlüğünü tesis ve idame etmek ve kazanılan hava üstünlüğünün derecesine bağlı olarak, artan bir şekilde satih kuvvetlerinin harekâtını desteklemektir. Hava Harekât Fonksiyonları aşağıdadır.²¹⁸

Stratejik Taarruz

Düşmanın lider kadrosu, hassas kaynakları ve stratejik hedefleri üzerinde millî hedeflerimizi gerçekleştirecek şekilde doğrudan etki yaratabilecek taarruzi hareketleri kapsar. Stratejik taarruzla, düşmanın komuta kademeleriyle birlikleri arasındaki iletişim koparılarak, lider kadrosunun algılaması, harbi okuyabilmesi ve düşman kuvvetlerinin muharebe sahasındaki varlığını devam ettirebilme kabiliyeti engellenir. Uygun kullanıldığı takdirde stratejik taarruz, uzun süren satih muharebelerine gerek duymaksızın düşmanın gücünün kaynağına taarruz edebilme imkânı verir.²¹⁹

Mukabil Hava Harekâtı

Düşman hava gücünün tahrip edilmesi veya tesirsiz hâle getirilmesiyle, hava ve uzay kontrolünün istenen derecede kazanılması ve devam ettirilmesi maksadıyla yapılan harekât çeşitlerini kapsar. Dost kuvvetlere tehdit teşkil eden düşman taarruzi hava ve füze kabiliyetini yok ederek, dost hava unsurlarının hava sahasını kullanabilmelerine imkân verir. Mukabil hava harekâtı, kuvvet tasarrufu ve teksif

²¹⁸ “JP 3-30 Joint Air Operations,” 25 Jul 2019, s. III-1; III-36, (Çevrimiçi) https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_30.pdf, 06 Haziran 2021.

²¹⁹ A.g.e. s. III-1; I II-36.

prensiplerini yerine getirmek amacıyla merkezî kontrol ve yerinden icra prensibine uygun olarak bir havacı komutan tarafından kontrol edilmelidir.

Taarruzi Hava Harekâtı

Düşman hava gücünü mümkün olduğu kadar konuşlu bulunduğu yerde tahrip etmeyi veya tesirsiz hâle getirmeyi sağlar.

Hava Savunma Harekâtı

Daha çok dost topraklarında veya yakın bölgelerde icra edilen hava savunma harekâtı; düşmanın taarruzi unsurlarının tespit, teşhis ve tahrip edilmesini, önlenmesini ve tesirsiz hâle getirilmesini sağlar. Hava savunma harekâtı; düşmanın taarruz planlarını bozmak ve düşmana beklenmedik kayıplar verdirmek; dost kuvvetleri, teçhizat ve altyapıyı düşman hava ve füze tehdidinden korumak amacıyla icra edilen aktif ve pasif hava savunma tedbirlerini kapsar.

Hava Gücünün Kara Harekâtında Kullanılması

Hava gücü, harekât sahasındaki düşman kara kuvvetleri ve bunları doğrudan destekleyen altyapıya ilişkin hedeflere dost kara unsurlarıyla koordineli olarak taarruzlar icra ederek muharebe sahasının şekillendirilmesine yardımcı olmak suretiyle kara harekâtına katkıda bulunur. Hava gücünün kara harekâtında kullanılması fonksiyonları, hava tecrit ve yakın hava desteği görevleriyle gerçekleştirilir.

Hava Tecridi

Dost kuvvetlerin ateş ve hareketiyle detaylı koordinasyonun gerekmeyeceği uzaklıkta icra edilir. Hava tecrit harekâtı, derinliğine icra edilir ve etkisi oranında düşmanın ileri harekâtını güçleştirir. Hava tecrit harekâtında seçilen hedeflerin, dost birliklerin harekâtını sekteye uğratmamasına dikkat edilir.

Yakın Hava Desteği (YHD)

Hava gücünün, dost kuvvetlerin ateş ve hareketleriyle detaylı koordinasyonunu gerektiren bir hava harekâtıdır. Bu nedenle, desteklenen kuvvetle güvenilir ve karşılıklı çalışabilen muhaberenin sağlanması, yakın hava desteği ortamı için gerekli bir özelliktir. YHD görevlerinde, dost ateşinden kaçınılması ve hedef tespitinin yapılabilmesi açısından ileri hava kontrolörü (İHK) kursu görmüş, tecrübeli bir İHK'ya veya ateş destek timi (ADESTİM)'ne ihtiyaç vardır. YHD, dost kara kuvvetlerinin yakınında bulunan düşman kuvvetlerini gece ve gündüz tahrip etmek,

geciktirmek veya etkisiz hâle getirmek için taarruz ve savunma harekâtında kara ve amfibi kuvvetlere ateş gücü sağlar.²²⁰

Hava Gücünün Deniz Harekâtında Kullanılması

Hava gücü deniz muharebelerinde tehditlerin imha edilmesi, engellenmesi, saptırılması, şaşırtılması ya da başka şekilde etkisiz hâle getirilmesi suretiyle deniz kontrolünün elde edilmesine/idame ettirilmesine katkıda bulunmak amacıyla kullanılır.

Uzay Harekâtı

Uzay sistemleri, sivil ve ticari uzay sistemleri ile dost ve Müttefik ülkelerin uzay sistemlerinden sağlanacak servis, hizmet ve ürünlerin kullanımıyla stratejik, operatif ve taktik seviyede harekâtın desteklenmesine, uzay sistemlerinin uzaya yerleştirilmesine, yer kesimleri ile birlikte işletilmesi ve idame edilmesine, bu sistemlerden elde edilen servis, hizmet ve ürünlerin kullanıcılara ulaştırılmasına, millî güç unsurları kapsamında yer alan uzay sistemlerinin bekasının sağlanmasına, tehdit ülkelerin sahip olduğu uzay yeteneklerini etkin olarak kullanmasının engellenmesine yönelik faaliyetleri kapsar.

İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (İGK)

Hava istihbaratı planlama esnasındaki belirsizlikleri gidermek için uzay dâhil keşif ve gözetleme vasıtalarını bütünleştirir, icra esnasında bilgileri zamanında temin eder, taarruz sonu hasar kıymetlendirmesi ve mühimmat etkinlik kıymetlendirmesiyle de muharebenin değerlendirilmesini sağlar. Hava ve uzay gücü bu alanda tüm silahlı kuvvetlere keşif ve gözetleme yetenekleri ile hedef istihbaratı oluşturur ve bu istihbaratın dağıtımını kesintisiz sağlayacak şekilde teşkilatlanır.

Gözetleme; hava, uzay, satıh veya satıh altındaki bölge, yer, şahıs ve nesnelerin görsel, sesli, elektronik, optik veya diğer vasıtalarla sistemli bir şekilde gözlemlenmesini kapsar. Keşif; düşman veya düşman olması muhtemel unsurların faaliyetleri ve kaynakları hakkında belirli bir bilgiye ulaşmada veya belirli bir bölgenin, meteorolojik, hidrografik ve coğrafi bilgilerini güncellemede gözetleme görev fonksiyonunu tamamlayıcı rol oynar.

²²⁰ A.g.e. s. III-1; I II-36.

Harbin her seviyesinde keşif yapılacağı ve bir seviyede yapılan keşfin diğer seviyeleri de etkileyebileceği göz önünde bulundurulur. Bu kapsamda tatbikatlar yapılır.²²¹

Hava Ulaştırması

Personel ve malzemenin taktik seviyeden stratejik seviyeye kadar her seviyede etki edebilecek ve askerî harekâtın tüm çeşitlerini destekleyebilecek şekilde havadan ulaştırılmasını içerir.

Havada Yakıt İkmali

Bir uçağın havada kalış zamanı yakıt yükü ile sınırlıdır. Havada yakıt ikmali; menzili, faydalı yükü, havada bekleme süresini ve sonuç olarak muharebe, muharebe destek ve taşıma uçaklarının esnek ve değişik kullanımlarını artıran bir kuvvet çarpanıdır. Havada yakıt ikmali tüm askerî harekât çeşitlerinde kullanılabilen, müşterek harekâta hava taşımasıyla birlikte silahlı kuvvetlerin hareket kabiliyetini de artıran önemli bir fonksiyondur. Özellikle deniz aşırı harekât ortamlarında icra edilen harekâta veya paket kol konseptinin uygulanmasında intikal etmeksizin görev icra edilmesini sağlar. NATO-AB ortak yeteneği mevcuttur.²²²

Personel Kurtarma

Personel kurtarma harekâtı; barışta, harpte ve savaş dışı harekâta, kazazede durumuna düşmüş personelin kurtarılması ve sisteme yeniden kazandırılması için yerine getirilmesi gereken askerî, diplomatik ve sivil gayretleri içerisine alan bir harekât çeşididir. Personel kurtarma harekâtının askerî seçenekleri kapsamında personel kurtarma, muharebe arama kurtarma (MAK) ve satıhtan kurtarma görevlerini yerine getirir. Sahip olunan kurtarma imkân ve kabiliyeti öncelikle kazazede durumuna düşmüş uçucu personeli kurtarmak için kullanılır. Kurtarmada hava vasıtalarından başka uygun deniz vasıtaları ve kara birliklerinden de yararlanılabilir.

Seyrüsefer ve Konumlama

²²¹ The Secretary General's Annual Report 2018," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 15 Mart 2019, s. 49, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf, 06 Haziran 2021.

²²² "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 57, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 06 Haziran 2021.

Stratejik, operatif ve taktik seviyedeki her türlü müstakil ve müşterek harekâtı desteklemek maksadıyla hassas mevki ve referans zaman bilgisi sağlar. Seyrüsefer ve konumlama hava kuvvetlerine; havada yakıt ikmali için buluşma, ortak zamanlama ile gayretlerin eş güdümü; hassas güdümlü mühimmatın kullanımı, hedefe gidiş, hedeften dönüş ve arama kurtarma görevleri için zaman ve konum yardımı sağlar. Seyrüsefer ve konumlama, bilgi ve durum üstünlüğü için önemlidir.

Diğer Hava Harekât Fonksiyonları

Hava kuvvetleri ayrıca, KBRN savunma harekâtı, savaş dışı harekât, bilgi harekâtı ve komuta kontrol fonksiyonlarının kendi görev ve sorumluluk alanında yer alan bölümlerini yerine getirir.

ç. Özel Kuvvetler Harekâtı

Özel olarak teşkil ve teçhiz edilmiş, eğitilmiş özel kuvvet unsurları tarafından muhasıma yönelik askerî, siyasi, ekonomik vb. hedefleri elde etmek maksadıyla; harekât alanında taktik, operatif ve stratejik seviyelerde icra edilen bir harekâttır.

Gayri Nizami Harp

Harekât alanında düşmanın faaliyetlerini ortaya çıkarmak, engellemek ve karşı tedbirler uygulamak, düşmanın otoritesini sarsmak, yıkmak veya zayıflatmak, harekâtını engelleyerek bölgeye hâkim olmak maksadıyla, çoğunlukla yerli halkın desteğiyle yapılan askerî veya yarı askerî bir harekâttır.

Özel Keşif Harekâtı

Sınırları ve niteliği iyi tanımlanmış stratejik veya operatif seviyedeki hedeflere yönelik bilgi ihtiyaçlarını karşılamak veya bir bölgeye ait meteorolojik, hidrografik, coğrafi ve insana yönelik bilgileri elde etmek maksadıyla, özel harekât birliklerince nizami veya gayri nizami metotlarla yürütülen keşif, gözetleme ve bilgi toplama faaliyetidir.

Direkt Görev Harekâtı

Özel harekât birlikleri tarafından belirli bir hedefi, personeli veya malzemeyi ele geçirmek, etkisiz hâle getirmek, zarara uğratmak veya kurtarmak maksadıyla icra edilen, harekâtın icrasını müteakip planlı geri çekilmeyi ihtiva eden kısa süreli ve taarruzi bir harekâttır. Direkt görev harekâtının icrasında özel kuvvetler; taktik akın veya pusu tekniklerini kullanarak diğer birliklerin imkân-kabiliyet ve etki alanlarının

dışında bulunan stratejik veya operatif öneme sahip düşman personelini ya da kritik bir malzemeyi ele geçirir, etkisiz hâle getirir, düşman elindeki dost personeli kurtarır, hassas angaje silahlarını ve hava kuvvetleri uçaklarını yönlendirerek kendisine tahsis edilen hedefi tahrip veya etkisiz hâle getirir ve gerektiğinde hasar kıymetlendirmesi yapar, düşmanın savunma unsurlarının, savunmasını destekleyen tesis ve kaynakların kullanılmasını önlemek amacıyla sabotaj faaliyetleri icra eder, özel görev nişancı timleri ile kendisine tahsis edilen hedefleri etkisiz hâle getirir.

d. Amfibi Harekât

Amfibi Harekâtın Amacı, Müteakip harekât için elverişli bir arazi kesimi elde etmek, harekât alanında yeni bir cephe açmak, Önceden belirlenen nihai bir hedefi ele geçirmek veya kontrol altına almak, Bir arazi parçası veya tesisin düşman tarafından kullanılmasına engel olmak için, düşman elinde veya kontrolünde bulunan bir kıyıya denizden taarruza dayanan zorla giriş yapmaktır. Amfibi harekât; kara, deniz, hava kuvvetleri ile özel kuvvetlerin müşterek harekât esnasında amfibi harekât için müşterek özel görev kuvvetine tahsisli unsurları ile koordineli bir şekilde düşmanın elinde veya kontrolünde bulunan bir kıyıya denizden icra edilen ve gerektiğinde hava indirme/hava hücum harekâtı ile desteklenen müşterek harekâtı kapsar.

e. Hava İndirme Harekâtı

HİH, muharip kuvvetlerle bunlara ait muharebe destek ve muharebe hizmet destek unsurlarının düşman derinliklerinde önceden saptanan elverişli hedef bölgelerine havadan taşınıp atılması, atlatılması veya indirilmesidir.

f. Hava Hücum Harekâtı

Kara muharebesine girişmek için muharip kuvvetlerin ve donanımlarının hava hücum görev kuvvet komutanı (HHGKK)'nın kontrolünde, muharebe sahasına kara havacılık araçları ile (normal olarak helikopterlerle) nakledildikleri bir harekâttır.

g. Savaş Dışı Harekât

Savaş dışı harekât; iç güvenlik harekâtı, barışı destekleme harekâtı ve doğal afet yardım harekâtı şeklinde sınıflandırılır.

İç Güvenlik Harekâtı

Silahlı Kuvvetler; kolluk kuvvetlerinin devletin varlığına ve bekasına yönelik terörist tehdidi bertaraf etme ve güvenliği sağlamada yetersiz kalması ve kuvvet talebinde bulunulması hâlinde ilgili yasal mevzuat çerçevesinde iç güvenlik harekâtına katılır. Terörle mücadelede devletin ilgili bütün kurum ve kuruluşları yer alırken, teröristle mücadele güvenlik güçleri tarafından yürütülür. Teröristle mücadele, terörle mücadelenin güvenlik boyutudur.

Barışı Destekleme Harekâtı (BDH)

Uluslararası barış ve güvenliğin korunması, çatışmaların ortaya çıkmadan önlenmesi veya durdurulması, barışın yeniden tesis edilmesi, bir ülkenin iç istikrarının sağlanması ve insani yardım maksadıyla; Birleşmiş Milletler (BM) veya diğer uluslararası güvenlik örgütleri tarafından doğrudan veya verecekleri yetkiyle, bir veya birden fazla teşkilat üyesinin önceden belirlenmiş şartlar ve esaslar çerçevesinde, belirlenen sürede, normal olarak açıkça belirlenmiş amaçların gerçekleştirilmesi için, gözlemcilikten büyük çapta silahlı güç kullanılmasına kadar değişen bir yelpaze içinde yürüttükleri faaliyetlerdir. Silahlı Kuvvetlerin uluslararası alanda barışı destekleme faaliyetlerine iştirak ederek bu görevi en iyi şekilde ifa etmesi caydırıcılık ve gelecekteki güvenlik ortamının şekillendirilmesi için etkili bir yöntemdir. BDH genel olarak aşağıdaki şekilde sınıflandırılır:²²³

Çatışmaların Önlenmesi: BM Antlaşması VI'ncı Bölümü çerçevesinde, uyuşmazlıkların silahlı bir çatışmaya dönüşmesini veya yayılmasını önlemek amacıyla diplomatik girişimlerden önleyici kuvvet kullanımına kadar değişen çeşitli faaliyetlerdir.

Barış Yapma: Bir çatışmanın başlamasını müteakip taraflar arasında çatışmaya neden olan uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözülmesi için yürütülen diplomatik ağırlıklı faaliyetlerdir. Barışı yapma sürecinde gerçekleştirilen diplomatik faaliyetler; siyasi görüşmeler, dostça girişim, arabuluculuk, uzlaştırma, diplomatik baskı, izole etme, ekonomik/politik yaptırımlardır.

Barışa Zorlama: Çatışan tarafların çatışmanın sona erdirilmesine ilişkin rızalarının sağlanamaması veya niyetlerinin belirsiz olması hâlinde, barış, düzen ve

²²³ "Crisis management," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 174, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Eylül 2021.

güvenliğin muhafazası veya yeniden tesisini sağlamak için, tarafları karar ve yaptırımlara uymaya zorlamak maksadıyla BM Antlaşması'nın VII'nci Bölümü çerçevesinde icra edilen ateşkese ve barışa zorlayıcı nitelikte askerî bir harekâttır. Bu harekât; askerî kuvvet kullanımını veya kuvvet kullanma tehdidini kapsar.

Barışı Tesis: Çatışmaların sona ermesi ve ateşkesin imzalanmasını müteakip çatışmanın nedenlerini ortadan kaldırmak, idari altyapı ve kurumları güçlendirmek suretiyle barış ortamını oluşturarak kalıcı bir barış antlaşmasının imzalanmasını sağlamak için, politik çözümleri kolaylaştırmayı amaçlayan politik, ekonomik, sosyal ve askerî tedbirleri destekleyen faaliyetlerdir.

Barışı Koruma: Barışı koruma harekâtı; bir barış antlaşmasının imzalanmasından sonra bu barış antlaşmasının uygulanmasını takip etmek, kolaylaştırmak ve diplomatik çabaları desteklemek amacıyla, BM Antlaşması'nın VI'ncı ve VII'nci Bölümleri çerçevesinde, çatışan tüm tarafların rızası sağlanarak diplomatik girişimlerden askerî faaliyetlere kadar değişen uygulamaları içeren ve tarafsız olarak icra edilen faaliyetlerdir.

İnsani Yardım Harekâtı: İnsani yardım harekâtı; doğal afet veya çatışma bölgesindeki insanlara, yetkili makamların yeterli himaye, koruma ve hizmet sağlayamamaları veya isteksiz olmaları ya da özellikle iç çatışma ve harpte belli bir topluluğa karşı temel hak ve özgürlüklerin ortadan kaldırılması ve yoğun insan hakları ihlallerinde bulunulması durumlarında halka temel hizmetleri sağlamak ve sıkıntılarını hafifletmek maksadıyla icra edilen faaliyetlerdir. İnsani yardım harekâtı, BDH içinde veya tamamen bağımsız görevler şeklinde, normal olarak silahlı kuvvetler unsurları ve diğer kurum ve kuruluşların ortak çalışmaları ile icra edilir.

Doğal Afet Yardım Harekâtı: Doğal afet yardım harekâtı; deprem, sel, toprak kayması, çığ, büyük yangın gibi doğal afetlerle; terör olayları, petrol, radyoaktif ve kimyasal madde sızıntısı gibi suni afetler sonrası meydana gelebilecek can ve mal kaybını önlemek, afetzedelere yardım etmek, afet bölgesinde devlet otoritesini devam ettirmek ve devletin diğer kuruluşlarına yardım ederek afet bölgesinde hayatın normale dönmesini sağlamak maksadıyla, yasal mevzuat çerçevesinde ve afet sırasında yapılacak yasal düzenlemeye (olağanüstü hâl ilanı vb.) uygun olarak personel, teçhizat ve malzemelerin kullanılmasıdır.

ğ. Bilgi Harekâtı

Bilgi harekâtı harekât vazifesindeki hedeflerin elde edilmesini desteklemek üzere, düşmanın ve/veya potansiyel düşmanın bilgi ve bilgi tabanlı süreçlerinin etki altına alınması suretiyle, muhasımın irade, anlayış ve imkanları üzerinde arzu edilen tesirlerin yaratılabilmesi için bilgi faaliyetlerinin koordinasyonunu sağlamayı ve gerekli yönlendirmeleri yapmayı amaçlayan askerî bir fonksiyondur.

2. Askeri Harekât Yeteneği ve Dönüşüm

a. Askeri Harekât Yeteneği

Daha önce ifade edildiği gibi askerî harekât, gelişmekte olan veya gelişmiş bir duruma tepki olarak bir devlet/ittifak/koalisyon tarafından gerçekleştirilen koordine edilmiş askeri bir eylemdir. Askeri Harekâtın kuvvet (domain) bazlı kara, hava-uzay, deniz, siber, özel kuvvetler vb. birçok çeşidi mevcuttur: Ayrıca her bir kuvvetin kendi içinde uyguladığı harekât neveleri bulunmaktadır. İki veya daha fazla kuvvetini katıldığı harekâta Müşterek Harekât, iki veya daha fazla ülkenin katıldığı harekâta Birleşik Harekât ve hem müşterek hem de birleşik olan harekâta Birleşik Müşterek Harekât denilmektedir.

Harekât/operasyon planlaması sürecinde, mevcut şartlar (en basit biçimiyle düşman, hava, arazi, mevcut kuvvetler ve eldeki zaman) çerçevesinde uygun bir harekât nevi veya karışımına karar verilir. Soğuk Savaş'tan hemen sonra alan (domain) bazlı harekât uygulamaları yapılmıştır. Bununla birlikte değişen güvenlik ortamında farklı ihtiyaçlar ortaya çıkmıştır. NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ile yeni misyonlar yüklenmek zorunda kalmıştır. "Soğuk Savaş sonrasında SSCB ardılı bölgelerde ortaya çıkan etnik sorunlar, bölgesel çatışmalar ve nükleer ve konvansiyonel silahların kontrol altına alınması ile uluslararası terörizm gibi problemler, NATO misyonlarının belirleyicisi olmuştur."²²⁴ İki kutuplu düzende konvansiyonel silahların ve askeri birliklerin önceden mevzilendirilmesi ve etkin istihbarat toplama ve yönetimi ile tehditlerin karşılanmasına ağırlık verilmiştir. Bu uygulamaların sonuç verdiği değerlendirilebilir. Bununla beraber güvenlik kavramının

²²⁴ Haktan Birsal, "Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı "Madalyonun İki Yüzü," **SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Mayıs 2012, Sayı:25, s.109-124.

insan güvenliği boyutu, harekâtların planlama ve yapılma biçimini değiştirmiştir. NATO'nun planlama ve kuvvet üretme sistemleri diğer tüm organizasyonlardan daha gelişmiştir. Bu köklü kurallar ve prosedürler, NATO üyesi olmayan askeri birliklere katkıda bulunanların görüşlerinin dikkate alınacağı anlamına gelir.²²⁵ NATO, Soğuk Savaş sonrasında icra ettiği zirveler ve faaliyetlerle durumu kavramaya çalışmış, bir taraftan harekâtların alan (domain) unsurlarını etkili kullanmak için tedbirler geliştirirken öte yandan bu harekât alanlarının mevcut tehditlere adaptasyonunu sağlamak için çareler aramıştır.

Gerek zirve sonuçları gerekse de stratejik konseptler incelendiğinde harekât alanlarında yeni yetenekler ve dönüşüm için sürekli bir arayışın olduğu söylenebilir. Stratejik Konseptlerin askeri uygulaması, Askeri Komite tarafından yayımlanan Stratejik Konseptin Askeri Uygulaması için Rehber'de yer alır. NATO, bütün faaliyetlerde önce tehditi tanımlamakta ve tedbirleri planlamaktadır. Zaman zaman eleştirilmekle birlikte tehditler tüm ülkelerin kabul ettikleridir. Ortak tehdit kabul edildikten sonra ona yönelik yetenek geliştirme süreçleri de başlamaktadır. Bu noktada ülkeler kendi kitle maliyetlerini göz önüne alarak bu tehdit değerlendirmesine etki etmeye gayret ederler. Bu süreç aslında NATO'daki en zorlu süreçlerden birisidir. Diğer bir ifadeyle tehdit belirleme süreci, ülkelerin kendi kamuoyunun beklentilerini NATO'da kabul ettirdikleri (veya ettiremedikleri) süreçtir. Sonuç ne olursa olsun her ülkenin veto hakkı vardır ve tehdit değerlendirmesi bütün üye ülkeler tarafından kabul edilmelidir. Aksi takdirde sonraki süreç tehlikeye girer. Yani tehditte anlaşılamayan ülkeler, bu defa neyi dönüştürecekleri ve hangi sistemi geliştirecekleri konusunda fikir birliği sağlayamazlar. Diğer bir ifadeyle, kolektif güvenlik anlayışında, üye devletler güvenlik anlayışlarını ortaklarına göre değiştirmezler. Belirli tehdit karşısında güç birliği oluşturur ve gerekli önlemleri birlikte alırlar.²²⁶ Öte yandan, herhangi bir silahlı kuvvetin veya NATO'nun harekât/operasyonları icra edebilmesi için yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Bu yetenek, harekât yeteneği olarak adlandırılmaktadır.

²²⁵ Jamie Shea, "NATO's Future Strategy: Ready for the Threats of the Future or Refighting the Battles of the Past?," **Strategy in NATO**, Ed. by. Liselotte Odgaard, Palgrave Macmillan, New York, 2014, p. 30.

²²⁶ Beril Dedeoğlu, **Uluslararası Güvenlik ve Strateji**, İstanbul, Yeni Yüzyıl Yayınları, 2014.

Daha önce ifade edildiği gibi yetenek kelime anlamıyla “Bir kimsenin bir şeyi anlama, yapabilme ya da bir etkiyi alabilme yeterliliği, gücü” anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle “Bir duruma uyma konusunda organizmada bulunan doğal güç” demektir. NATO, yetenek geliştirmek maksadıyla, NATO Savunma Planlama Sürecini (NATO Defence Planning Process, NDPP) uygulamaktadır. Bu süreçte, herhangi bir askerî harekât/operasyon türünün veya harekâta/operasyona destek sisteminin yapılabilmesini sağlayan tüm kabiliyetlerin toplamı “yetenek” olarak adlandırılmaktadır,

b. Askeri Harekât Yeteneğinin Dönüşümü

Dönüşüm (transformasyon), kelime anlamıyla, “olduğundan başka bir biçime ya da duruma girme, değişme” demektir. Bilindiği gibi değişmeyen tek şey dönüşümün/değişimin kendisidir. NATO’nun her dönemde harekât yeteneğinin dönüşümü söz konusu olmuş ve bunun için yöntem geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Soğuk Savaş döneminde, Sovyetler Birliğinin çöküşü öncesinde, üye sayısının az olduğu dönemde, düşmanın bilindiği ve buna göre tedbir alındığı görülmektedir. NATO, dönüşüm öncesi durum ile dönüşüm sonrası durum arasında “yetenek” bakımından fark yaratılmasını hedeflemiştir. Bir başka ifadeyle, dönüşüm (transformasyon) ile hedeflenen kabiliyetlerin önemli bir bölümü, “yeteneğin” elde edilmesi suretiyle kazanılmıştır. Soğuk Savaş sonrasında tehdidin “belirsiz ve çok yönlü” olması, ihtimalat planı yapılmasını imkânsız hale getirmiştir. Artık bilinmeyen ve dünyanın dört bir tarafındaki herhangi bir tehdide tedbir almak söz konusu hale gelmiştir. Bu ise, kazanılacak yeteneklerin ne olacağına, nereye kaynak ayrılacağına dair kararların alınmasını zorlaştırmıştır. NATO, Müttefik Dönüşüm (Transformasyon) Komutanlığı’nı kurmuş ve sorularına cevap aramaya başlamıştır.

Soğuk Savaş öncesi dönemde, ülkeler yetenek dönüşümünü destekleyip mümkün olduğunca NATO kaynaklarından yararlanmaya çalışmışlardır. Günümüzde ise, savunma harcamalarını kıstak isteyen AB ülkeleri, dönüşüme karşı çıkmamakla birlikte ihtiyatlı yaklaşmayı alışkanlık haline getirmişlerdir. ABD ise, AB’nin savunma harcamalarını artırması ve kendi savunmasını daha fazla üstlenmesi yönündeki düşüncelerini her fırsatta açıklamaktadır. Bu kapsamda, dönüşümün hangi konularda ve bölgelerde istendiği önemli bir çalışma sahasıdır.

NATO, icra ettiği harekâtları ve tatbikatları, yeteneklerinin mevcut durumu ve muhtemel dönüşüm alanlarının belirlenmesi için kullanmaktadır. Bunun yanı sıra ülkelerin veya ülke gruplarının icra ettiği bölgesel faaliyetleri de yakından izleyerek, üye ülkelerin durumunu gözlemlemektedir. Tatbikat sonuç raporlarında geliştirilmesine ihtiyaç duyulan alanlar belirtilmekte ve yetenek dönüşümü gündemde tutulmaktadır.

Günümüzde, mevcut güvenlik sorunlarına ve tehditlere “karaya botun basmadığı” çözümler, risk getirmemesi nedeniyle kolayca alınabilmekte, kamuoyu ikna edilebilmektedir. İleride bunun mümkün olmadığı durumlarda, müdahale yeteneklerinin yetersizliği ayrı bir sorun olmaya adaydır. Bu nedenle her türlü müdahale yeteneğine sahip olunması, kriz ve/veya çatışma dönemlerinde karar vericilerin elini güçlendirecektir.

Geçmişteki güvenlik durumu ve tehditlere müdahalelerin birçoğunun konvansiyonel ve önceden tahmin edilebilir olduğu değerlendirilmektedir. Ön görülmüş olmasına rağmen, bunlara tedbir ve yetenek geliştirilememesi veya geliştirilmiş yeteneklerin siyasi sebepler veya ülkeler tarafından konulan tahditler yüzünden kullanılamaması dikkate değerdir. Bir başka ifadeyle, yetenek kazanma süreci, bu yeteneklerin gelişen durumlarda kullanılması sürecinden ayrı değerlendirilebilir. Yani harekât yeteneğiniz vardır ancak bu yetenek kullanılacak mıdır? sorusuna her durumda (case by case) bir cevap aranması gerekecektir. NATO bir harekât yapmak durumunda kaldığında tüm üyelerin onayını alacaktır. Bu anlamda Arktik Bölge, Gürcistan ve günümüzde Ukrayna’ya hasmın yaptığı harekâtlara etkili tedbir geliştirilememesi önemli örneklerdir. Özellikle son ikisinin siyasi olarak Batı’ya yaklaşmasının, karşı tarafta “müdahale hakkım var” anlayışı yarattığı düşünülmektedir. Geleceğin belirsiz tehditlerine tedbir geliştirmek, şüphesiz geçmişten daha zor olacaktır. İşte tam da burada “nasıl bir dönüşüm” sorusu gündemdedir. Her hâlükârda, geçmişten de ders alınarak, günümüzdeki ve gelecekteki tehditleri etkisiz hale getirecek şekilde; karar alma, planlama ve harekât yeteneğini dönüştürmek suretiyle her türlü güvenlik ortamında ve tehditler için etkinliği korumak esas olacaktır. Bu çerçevede; NATO kurulduğundan itibaren zirveler ve stratejik konseptler, yetenek dönüşümüne esas yön verenlerdir. Bu nedenle, konseptler, algının peşinden her zaman gitmeyen ülkelerin bulunması ve ülkelerin güvenlik ve tehdit

algılarının farklı olması nedeniyle, ülkelerin ve İttifakın güvenlik ve tehdit algısının “kesiştği” esasları içermektedir. Bir başka deyişle, konseptler yalnızca bütün üyelerin üzerinde anlaştığı konuları içermektedir. Yani NATO’ nun mekanizması “ortak tespit edilmiş” tehditlere karşı çalıştırılabilmektedir. Soğuk Savaş yıllarındaki gibi sistemde eğer ikili güç dengesi oluşturabilecek bir “biz” ve “öteki” dengesi varsa ittifak/iş birliği ve tehdit tanımlamaları daha kolay yapılabilen; benzer algı ve beklentideki aktörler farklı kamplarda yer alarak ilişkilerini bu kutuplaşma üzerinden sürdürebilmektedir. Fakat sistem, Soğuk Savaş sonrasındaki gibi karmaşıklıktıkça oyuncuların güvenlik algılamalarını, birbirlerinin farklılığı üzerinden tanımlamaları da artmaktadır.²²⁷ Benzerlik ve farklılıkların eş zamanlı olarak iç içe girdiği ve arttığı 21’inci yüzyıl küresel sisteminde güvenlik ve tehdit tanımlamaları da çeşitlenmektedir.”

Zirveler ve stratejik konseptler, yeni tehditlere tedbir getirilmesini öngörürken, alan (domain) bazlı yeteneklerden vazgeçmemiştir. Bir başka ifadeyle, Askeri Harekâtın; alan veya kuvvet (Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri vb.) (domain) bazlı kara, hava-uzay, deniz, siber, özel kuvvetler vb. yeteneğine ihtiyacı devam etmektedir. Bu harekâtlar yalnız başına yapılabildiği gibi birkaçı beraber de yapılabilmektedir. İki veya daha fazla alanın/kuvvetin birlikte icra ettiği harekâta Müşterek (Joint) Harekât; İki veya daha fazla üye ülke kuvvetinin birlikte icra ettiği harekâta Birleşik (Combined) Harekât olarak denilmektedir. Soğuk Savaş öncesi dönemde Birleşik, Müşterek ve Birleşik Müşterek harekâtlar belirli bir seviyenin üzerinde (genellikle Kolordu ve üstü) yapılırken günümüzdeki tehditler bu seviyenin daha aşağıda tesis edilmesini gerektirmektedir. Zirveler ve stratejik konseptler incelendiğinde NATO’nun “Değişmeyen tek şey değişimin kendisidir.” ilkesini benimsediği görülmektedir. NATO, tehdit değişimini sürekli sorgulamış ve buna göre harekât nevrlerini tekrar gözden geçirmiş ve yeteneklerini geliştirme çarelerini aramıştır.

Özellikle Bosna Hersek’te alınan tedbirler dikkat çekicidir. NATO, BM’nin müdahalesi sonrasında görevi devralmış, Dayton Barış Antlaşmasının uygulanması için çaba göstermiş ve müteakibinde istikrar sağlama safhasına geçmiştir. Daha önce bahsedilen kara harekâtı nevrleri ve buna yönelik tedbirler uygulanmıştır. Mevcut

²²⁷ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt:1, No:4, 2004, s. 2.

asker, silah ve sistemleri etkin olarak kullanılmış, bununla beraber yeni yetenekler ihtiyaçları harekât sırasında ortaya konmuş ve geliştirilmiştir. Özellikle mekanize birliklerin meskûn mahallerde etkin olarak kullanılması, gece görüş sistemlerinden yararlanılması, olası bireysel saldırılara karşı korunaklı olması, gelişen durumlarda ihtiyaç duyulan kontrol noktası tesisi etme, toplumsal olaylara ve hasmın saldırılarına karşı koymada etkin kullanılması dikkate değerdir. Bu birliklerin seçim güvenliğini ve hareket serbestisini sağlaması, hükümet dışı organizasyonlara destek ve emniyet sağlaması, afet yardım harekâtında zor arazi koşullarına uyması istikrara katkı sağlamıştır.

NATO'nun dönüşümü harekât boyunca devam etmiştir. Zirvelerde alınan kararlar ile bu dönüşüm sürekli hale getirilmiştir. Bosna Hersek'teki mayınlara ve patlayıcılara karşı süratle Patlayıcı Madde İmha (Explosive Ordnance Demolition, EOD) Timleri oluşturulmuştur. Keskin nişancılara karşı tedbirler geliştirilmiştir. Ülkedeki nehirlerin suyu bol ve debisinin yüksek olması, köprülerin birçoğunun savaşta zarar görmesi süratli köprü kurulması ihtiyacını ortaya çıkarmıştır. Özellikle köprücü birlikleri dönüşüm geçirmiş, köprü eksiklerini süratle tamamlamış ve yolların açılması suretiyle seyahat özgürlüğüne katkı yapmıştır. Barışı Destekleme Harekâtındaki lojistik destek, klasik harekâtlardan farklılık göstermiştir. Müttefikler dayanışma örneği göstermişler ve birbirlerini desteklemişlerdir. Örneğin Lider Ülke (Lead Nation) ve Uzman Ülke (Role Specialist Nation) uygulamaları hayata geçirilmiştir. Uzman ülke, bir konuda (havaalanı hizmetleri, sağlık, akaryakıt, yiyecek vb.) bütün harekât alanında sistem tesis etmiş ve o konuda lojistik sağlamıştır. Burada yük paylaşımı (burden share) kuralı işletilmiş ve masraflar ülkelerin asker mevcudu dikkate alınarak bölüşülmüştür. DROPS (Demountable Rack Off Palletized System) araçları üzerindeki konteynerler ile yük aktarma süre ve masrafları azaltılmıştır. Birliklerin kuruluşu çok uluslu hale getirilmiştir. NATO'nun Bosna Hersek'teki varlığı sürekli bir dönüşüme uğramış ve gelişmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE NATO

Bu bölümde NATO Antlaşması, NATO'nun yapısı, sivil-askeri işleyişi, zirveler ve sonuçları incelenecektir. NATO'da sivil asker karar alma süreçleri ve sivil askeri birimlerin yetki ve sorumlulukları tartışılacaktır. NATO Zirveleri araştırılacak, bu zirvelerde alınan dönüşüm kararlarının neler olduğu, hangi ulusal/uluslararası ortamda alındığı, dönüşüm kararlarının uygulamaya geçirilme durumu incelenerek NATO'nun harekât yeteneğinin dönüşümü tartışılacaktır.

A. NATO ANTLAŞMASI VE YAPISI

1. NATO Antlaşması

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) temelleri, 4 Nisan 1949'da daha yaygın olarak Washington Antlaşması olarak bilinen Kuzey Atlantik Antlaşması'nın imzalanmasıyla resmen atıldı.

a. Antlaşma Temel Değerleri ve İlkeleri

Sadece 14 madde uzunluğundaki Antlaşma, türünün en kısa belgelerinden biridir. Özenle hazırlanmış maddeler, Antlaşma imzalanmadan önce birkaç aylık tartışmalara ve müzakerelere konu olmuştur. Ancak, Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ve ABD bu konuları tartıştıktan sonra, Kuzey Atlantik İttifakını oluşturacak bir belge üzerinde anlaştılar. 4 Nisan 1949'da 12 ülke, adını Antlaşmaya veren Washington DC'de Kuzey Atlantik Antlaşması'nı imzaladı. Antlaşma her bir üyeyi kolektif savunmanın riskini, sorumluluklarını ve faydalarını paylaşmaya adanmış.²²⁸

b. İttifak'ın Kalbinde Bir Konsept

1949'da antlaşmanın temel amacı, Sovyetler Birliği'nin Doğu Avrupa kontrolünü kıtanın diğer bölgelerine yaymaya çalışacağı riskine karşı bir karşılıklı yardım paktı yaratmaktır. Antlaşma ayrıca üyelerin Antlaşma ile çelişen hiçbir uluslararası taahhütte bulunmamalarını ve Birleşmiş Milletler Şartı (BM)'nin amaç ve ilkelerine bağlı kalmasını gerektirmiştir. Ayrıca NATO üyelerinin bireysel özgürlük,

²²⁸ "Founding Treaty," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 242-245, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ilkelerine bağlı benzersiz bir değerler topluluğu oluşturduğunu belirtti. Kolektif savunma ve kilit değerlere ek olarak, fikir birliği ile karar alma ilkesi ve istişarenin önemi, örgütün ruhunu, savunma niteliği ve esnekliği vurguladı.

Antlaşmanın imzalanması İttifak'ın kurulmasına yol açtı ve ancak daha sonra tam teşekküllü bir organizasyon gelişti. Açıkçası, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) İttifak'ın hedeflerinin uygulanmasını sağlayan bir yapı sunmaktadır. Bugüne kadar, bu hedefler kökten değişmedi ve Antlaşma yeniden yazılmadı. Şimdiye kadar yapılan tek “değişiklik”, yeni üyelerin katılımı ile eklenen katılım taslaklarının serilerinden kaynaklanıyor ve hazırlayanların öngörülerini ve uluslararası endişeleri ve hedefleri ulusal çıkarlarla evlendirme yeteneklerini gösteriyor.

c. İttifak'ın Doğuşunun Politik Bağlamı

1917'den beri Sovyet ve Batılı güçler arasındaki ilişkileri karakterize eden düşmanlıklar, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda yavaş yavaş yeniden ortaya çıktı. Bu “Doğu-Batı” ayrılığı, çatışan çıkarlar ve siyasi ideolojilerle beslendi. Barış anlaşmaları ve tazminatları konusunda çatışmalar yaşandı ve Nisan 1948'de Berlin ablukası, Çekoslovakya'daki Haziran 1948 darbesi ve Norveç, Yunanistan ve Türkiye'nin egemenliğine doğrudan tehditler gibi olaylar nedeniyle gerginlikler arttı.

Sovyetler Birliği'nin gücü birçok Doğu Avrupa ülkesine yayıldıkça, Batı Avrupa ülkeleri arasında Moskova'nın ideolojisini ve otoritesini Avrupa'ya dayatacağı endişesi vardı. 1945'teki İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan itibaren, Batı hükümetleri savunma kurumlarını azaltmaya ve güçlerini terhis etmeye başladılar. Bununla birlikte Ocak 1948'de İngiliz Dışişleri Bakanı Ernest Bevin, BM Şartı çerçevesinde bir “ittifak ve karşılıklı yardım antlaşması,” bir savunma ittifakı ve bir bölgesel gruplaşma ihtiyacından bahsetti.²²⁹

ABD, Avrupa'ya ancak birleşmişse askeri destek sağlamayı kabul edecekti. Buna karşılık, Belçika, Fransa, Lüksemburg, Hollanda ve Birleşik Krallık, Mart 1948'de Batı Avrupa Birliği'ni oluşturarak Brüksel Antlaşması'nı imzaladı. Ortak bir savunma sistemi sağlarken imzalayanlar arasındaki bağları güçlendirmek üzere tasarlanan Brüksel Antlaşması nihayetinde Washington Antlaşması'nın temelini

²²⁹ A.g.e., s. 242-245.

oluşturdu. Bu arada ABD Senatosu, Amerika'nın barış zamanlarında anayasal olarak karşılıklı savunma sistemine katılmasına izin verdiği için Amerikan dış politikasının seyrini değiştirecek bir karar olan Vandenberg Kararını kabul etti. Transatlantik bir antlaşma ile müzakerelerin başlatılması için zemin hazırlandı.

ç. Antlaşma Taslağının Hazırlanması

Washington Antlaşması'nın ne olacağına ilişkin görüşmeler, Brüksel Anlaşması'nın yetkileri (Belçika tarafından temsil edilen Lüksemburg hariç) ile ABD ve Kanada arasında gerçekleşti. Çekirdek hazırlık ekibini Kanada, İngiltere ve ABD'den temsilciler oluşturdu, ancak diğer ülkelerden katılımcılar da bir çalışma grubunun yardımıyla ilk tartışmalara katkıda bulundu. "Altı güç müzakereleri" olarak nitelendirilen, 9 Eylül 1948'de yayımlanan ve Antlaşma için gelecekteki olası maddelerin ana hatlarını içeren Washington Gazetesi'ni doğurdu.

Resmi müzakereler 10 Aralık 1948'de Washington DC'de Büyükelçiler Komitesi ile başladı. Bu görüşmeler için Lüksemburg kendi temsilcisini gönderdi. Danimarka, İzlanda, İtalya, Norveç ve Portekiz daha sonra 8 Mart 1949'da başlayan müzakerelerin son oturumlarına davet edildiler. Katılımcı ülkeler kolektif savunmanın yeni İttifak'ın merkezinde olacağına karar verdiler, ancak bazı konuların çözülmesi gerekiyordu.²³⁰

d. Kolektif Savunma

5'inci maddenin uygulanmasına ilişkin görüşler farklıydı. ABD, 5'inci maddenin antlaşma yükümlülükleri yoluyla ülkeyi çatışmaya çekeceğinden endişe ediyordu. ABD'nin savaş ilan etmek zorunda kalmadan saldırıya uğramış ülkelere yardım göndermesine izin verecek bir şey yapılması gerekiyordu.

Öte yandan Avrupa ülkeleri, imzalayanlardan biri saldırıya uğrarsa ABD'nin yardım etmesini istiyordu. ABD bu sözü vermeyi reddetti ve ABD kamuoyunun buna uymayacağına inandı, bu yüzden her ülkenin diğer imza sahiplerine "gerekli gördüğü gibi" yardım etmesini sağlayacak bir seçenek önerdiler. Başka bir deyişle, üye ülkelerin askeri olarak taahhütte bulunmaları için otomatik bir savaş ilanı veya yükümlülüğü olmayacaktır; yapılacak eylem her üye ülkeye bağlı olacaktır.

²³⁰ A.g.e., s. 242-245.

e. Siyasi ve Askeri İş Birliği

Bazı ülkeler, taslağı imzalayanlar arasındaki askeri iş birliğinden daha fazlasını istiyordu. Sosyal ve ekonomik iş birliğini genişletmek istediler, ancak askeri olmayan sorunların nasıl ele alınacağı konusunda farklı görüşler vardı. Nihayetinde 2'nci madde yürürlüğe girdi ve şimdi İttifak'ın siyasi ve askeri olmayan çalışmalarının temelini oluşturmaktadır. 2'nci madde, Müttefikleri gerekli gördüklerinde “birlikte danışmaya” teşvik eden 4'üncü madde ile pekiştirilmiş ve böylelikle konsensüs oluşturmayı kolaylaştırmıştır. Düzenli olarak bilgi alışverişi ve birlikte danışmanlık uygulaması, ortak politikalar üzerinde anlaşabilmeleri veya daha kolay eyleme geçebilmeleri için hükümetler arasındaki bağlantıları güçlendirir.²³¹

f. İttifak'ın Coğrafi Kapsamı

İttifak'ın sorumluluk alanı açısından coğrafi kapsamı, müzakerecilerin görüş ayrılıkları yarattığı bir diğer konuydu. ABD ve Birleşik Krallık NATO'yu bölgesel bir örgüt olarak görürken, Fransa gibi diğer ülkeler bunun daha küresel bir rol üstlenmesi gerektiğini düşünüyorlardı. Washington Antlaşması'nın 6'ncı maddesi, Kuzey Atlantik bölgesi tarafından anlaşılanın yanı sıra İttifak'ın belirli koşullarda saldırıya uğrayan adaları, gemileri veya uçakları kapsayacak şekilde İttifak'ın sorumluluğunun Yengeç Dönencesi güneyine kadar genişletilebileceğini detaylandırmaktadır. Antlaşmanın bu yönü, terörizmle mücadele bağlamında Mayıs 2002'de Reykjavik'teki NATO dışişleri bakanları tarafından yeniden onaylandı.

Sömürge bölgelerinin statüsü, Washington Antlaşması'nın hazırlanmasında en büyük çekişmelerden biriydi. Fransa Cezayir'i dahil etmede ısrar ederken, Belçika Kongo'nun dahil edilmesini talep etti. Bununla birlikte, ABD ve Kanada tüm sömürge bölgelerini dışlamak istiyordu, asıl endişe NATO'nun denizaşırı bölgelerin yerli nüfusunun neden olduğu sorunları çözmek zorunda kalmasıydı.

g. İttifak Üyeliği ve Antlaşmanın Süresi

İttifak'a kimlerin davet edileceği konusunda, taslağı hazırlayanlar yine farklı görüşlere sahiptiler. Birleşik Krallık İttifak'ı küçük ve güçlü tutmak, çevre ülkeler için taahhütlerden kaçınmak isterken, ABD daha zayıf ülkeleri veya Sovyet saldırganlığına düşme olasılığı daha yüksek olan ülkeleri davet etti. Fransa ise esas

²³¹ A.g.e., s. 242-245.

olarak sömürge bölgelerini korumakla ilgileniyordu. Her üç ülkeyi de endişelendiren, durumunun karmaşıklığı nedeniyle üyeliği hemen dikkate alınmayan Almanya idi. Taslağı hazırlayanlar ayrıca İtalya, Yunanistan, Türkiye, Portekiz, İzlanda ve İskandinav ülkelerini stratejik değerleri için davet etmeyi tartıştılar. İtalya, Portekiz ve İzlanda kurucu üyeler arasındaydı ve nihayetinde Yunanistan ve Türkiye 1952’de İttifaka katıldı. İzlanda, üyeliğini 1949’da kurucu üyelerden Danimarka ve Norveç’e bağladı. Öte yandan İsveç, tarafsızlığa güçlü bağlılığı nedeniyle kategorik olarak NATO ile herhangi bir bağlantı kurmayı reddetti. İrlanda, İran, Avusturya ve İspanya’ya üyelik teklifleri de dikkate alındı, ancak fikir her ülkedeki iç koşullar nedeniyle büyük ölçüde düştü.²³²

Müzakere eden ülkeler Antlaşmanın ne kadar sürmesi gerektiği konusunda anlaşamadılar. Bazı ülkeler, başlangıç süresini 20 yıl olarak belirleyecek uzun vadeli bir anlaşmayı desteklerken, bazıları 10 yılı aşan herhangi bir şeyin savaş çabalarının gereksiz bir uzantısı olarak görülmesinden korkuyordu. Son olarak, Portekiz’in ısrarıyla, Antlaşma 10 yıllık bir süre için geçerli kılınmıştır. Antlaşma yürürlüğe girdikten 20 yıl sonra bir üye Örgütten çekilebilir. Bugüne kadar, bu iki hüküm hiç kullanılmamıştır.

ğ. Antlaşma Metni²³³

“Bu Antlaşma’nın Tarafları, Birleşmiş Milletler Yasası’nın amaçları ve ilkelerine olan inançlarını ve bütün halklar ve bütün hükümetlerle barış içinde bir arada yaşama arzularını teyid ederler. Demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü ilkeleri temelinde bütün halkların özgürlüklerini, ortak miraslarını ve uygarlıklarını korumakta kararlıdırlar. Kuzey Atlantik bölgesinde istikrar ve refahın geliştirilmesini amaçlarlar. Toplu savunma ve barış ile güvenliğin korunması için çabalarını birleştirmekte kararlıdırlar. Bundan dolayı bu Kuzey Atlantik Antlaşması’nı kabul etmişlerdir.

Madde 1- Taraflar, BM Yasası’nda ortaya konduğu üzere, karışmış olabilecekleri herhangi bir uluslararası anlaşmazlığı, uluslararası barış ve güvenlik ve adaleti tehlikeye sokmadan barışçıl yollarla çözmeyi ve uluslararası ilişkilerinde

²³² A.g.e., s. 242-245.

²³³ NATO El Kitabı, 50’nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 515-519.

BM'in amaçlarına aykırı olacak şekilde güç kullanımı ya da tehdidinden sakınmayı taahhüt etmektedirler.

Madde 2- Taraflar, özgür kurumlarını güçlendirerek, bu kurumların üzerine kurulu olduğu ilkelerin daha iyi anlaşılmasını sağlayarak ve istikrar ile refah koşullarını geliştirerek barışçıl ve dostça uluslararası ilişkilerin daha da geliştirilmesine katkı yapacaklardır. Uluslararası ekonomi politikalarında çatışmayı ortadan kaldırmaya yönelecekler ve taraflardan herhangi biri ya da hepsi ile ekonomik iş birliğini teşvik edeceklerdir.

Madde 3- Bu Antlaşma'nın amaçlarına daha etkin biçimde ulaşabilmek için Taraflar, tek tek ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz-yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve kolektif direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir.

Madde 4- Taraflardan herhangi biri, Taraflardan birinin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm Taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır.

Madde 5- Taraflar²³⁴, Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51'inci Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan Taraf ya da Taraflara yardımcı olacakları konusunda anlaşmışlardır.

Böylesi herhangi bir saldırı ve bunun sonucu olarak alınan bütün önlemler derhal Güvenlik Konseyi'ne bildirilecektir. Güvenlik Konseyi, uluslararası barış ve güvenliği sağlamak ve korumak için gerekli önlemleri aldığı zaman, bu önlemlere son verilecektir.

Madde 6*- Madde 5 açısından, Taraflardan bir ya da daha çoğuna karşı silahlı saldırı, aşağıdakileri de kapsar:

²³⁴ A.e.

- Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına, Fransa'nın Cezayir Bölgesine (**), Türkiye topraklarına veya Taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı;

- Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan, ya da Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte Taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesi'nin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan Tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere, ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı.

“Madde 7- Antlaşma, BM üyesi olan Tarafların BM Yasası uyarınca sahip oldukları hak ve yükümlülüklerini veya Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliğin sağlanması konusundaki temel sorumluluğunu herhangi bir şekilde etkilemez ve etkilediği şeklinde yorumlanamaz.

Madde 8- Her bir Taraf, kendisi ile diğer Taraflar ya da üçüncü bir devlet arasında şu an yürürlükte olan uluslararası sözleşmelerin, bu Antlaşma'nın hükümleri ile çelişmediğini beyan eder ve Antlaşma ile çelişen uluslararası sözleşmelere girmemeyi taahhüt eder.

Madde 9- Taraflar, bu Antlaşma'nın uygulanması ile ilgili konulan ele almak üzere hepsinin temsil edileceği bir Konsey oluştururlar. Konsey, herhangi bir zamanda acil olarak toplanabilecek şekilde düzenlenecektir. Konsey, gerekli gördüğü ikincil organları oluşturacaktır. Özellikle Madde 3 ve Madde 5'in uygulanmasına ilişkin önlemleri önerecek bir savunma komitesi derhal oluşturulacaktır.

Madde 10²³⁵- Taraflar, bu Antlaşma'nın ilkelerini geliştirebilecek ve Kuzey Atlantik Bölgesinin güvenliğine katkı yapacak durumda olan herhangi bir Avrupa devletini bu Antlaşma'ya katılmaya oy birliği ile davet edebilirler. Davet edilen Devlet katılım belgesini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne vererek bu Antlaşma'ya taraf olabilir. Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti aldığı her bir katılma belgesinden tüm Tarafları haberdar edecektir.

²³⁵ A.e.

Madde 11-Bu Antlaşma Taraflarca kendi anayasal süreçleri uyarınca onaylanacak ve hükümleri uygulanacaktır. Onay belgeleri en kısa zamanda Amerika Birleşik Devletleri Hükümetine teslim edilecek, bu Hükümet de aldığı her belgeden tüm Tarafları haberdar edecektir. Antlaşma, Belçika, Kanada, Fransa, Lüksemburg, Hollanda, Birleşik Krallık ve Amerika Birleşik Devletleri dahil olmak üzere imzacıların çoğunluğu tarafından onaylanır onaylanmaz, onaylayan Devletler arasında yürürlüğe girecektir; diğer Devletler açısından ise onaylarının verildiği tarihte yürürlüğe girecektir. (***)

Madde 12- Antlaşma 10 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra, ya da daha sonra herhangi bir tarihte, Taraflar, içlerinden herhangi birinden talep geldiği takdirde, Kuzey Atlantik Bölgesinde barış ve güvenliği etkileyen faktörleri ve BM Yasası uyarınca uluslararası barış ve güvenliği korumak amacıyla yapılan evrensel ve bölgesel düzenlemeleri göz önüne alarak, Antlaşmanın gözden geçirilmesi amacıyla görüşmelerde bulunacaklardır.

Madde 13²³⁶- Antlaşma 20 yıl boyunca yürürlükte kaldıktan sonra herhangi bir Taraf, ayrılma bildirimini Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ne vermesinden bir yıl sonra Taraf olmaktan çıkabilir. ABD Hükümeti aldığı her ayrılma bildiriminden tüm Tarafları haberdar edecektir.

Madde 14- İngilizce ve Fransızca metinleri aynı derecede otantik olan bu Antlaşma, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'nin arşivlerinde saklanacaktır. Onaylı kopyalar, bu hükümet tarafından imzacı diğer hükümetlere iletilecektir.

* Yunanistan ve Türkiye'nin katılımı üzerine Kuzey Atlantik Antlaşması Protokolü'nün 2.Maddesi doğrultusunda değiştirilmiş haliyle.

** 16 Ocak 1963 tarihinde Konsey, Fransa'nın Cezayir Bölgesi söz konusu olduğunda, bu Antlaşmanın ilgili hükümlerinin 3 Temmuz 1962 tarihinden itibaren uygulanamaz hale geldiğini kaydetti.

*** Antlaşma, bütün imzacı devletlerin onayları verildikten sonra 24 Ağustos 1949'da yürürlüğe girdi.

²³⁶ A.e.

2. NATO'nun Yapısı, Sivil-Asker Karar Alma Süreçleri ve İşleyişi

a. Genel

Bu başlık altında, NATO'nun organları, çalışma usulleri ve bağlı askeri birlikleri, sivil-asker karar alma süreçleri ve işleyişi tartışılacaktır. Bu sayede ülkelerin rolleri ve örgütün kendini sürekli yenileyerek ilerlemesinin altyapısı araştırılacaktır. NATO'nun yapısı Şekil-1'de gösterilmiştir.²³⁷

Çalışmalar esnasında, NATO'yu diğer uluslararası kuruluşlardan farklılaştıran özellikler tespit edilmiştir. Aslında NATO, askeri bir örgütlenme gibi algılanmasına rağmen mevcut duruma bakıldığında uluslararası sistemdeki politik gücünü inkâr etmek imkânsız hale gelmiştir. Başka bir deyişle NATO, üye ülkelerin konsensüs metoduyla etkin bir şekilde kontrol ettiği politik ve askeri bir örgütlenmedir. Bazen “yavaş” kalmasının sebebi konsensüs ile karar almadır. Bir başka ifadeyle, üye ülkelerin hem kendi hem de NATO'nun çıkarını savunduğu ve sonunda üye ülkelerin tamamının onay verdiği bir karar verme süreci söz konusudur. Bu süreç, uzun sürebilmekte ve ortak bir noktada buluşabilmek için NATO bürokratları ve ülke temsilcileri gayret göstermektedir. Ülkeler tarafından, ülke sivil/askeri temsilcilikleri ve NATO karargâhları kadrolarındaki askeri personel belirli bir süreyle (2-3 yıl) olarak görev yapmaktadır. NATO bütçesinden istihdam edilen NATO sivil çalışanları ise sürekliliği sağlamaktadırlar. Kurumsal hafızanın korunmasına yardımcı olmaktadır. Sivil veya askeri her yerde NATO sivil çalışanı istihdam edilmektedir. NATO sivil bütçesi, NATO bütçesinde önemli bir yere sahiptir.

Tablo 1 NATO Sivil Bütçesi²³⁸

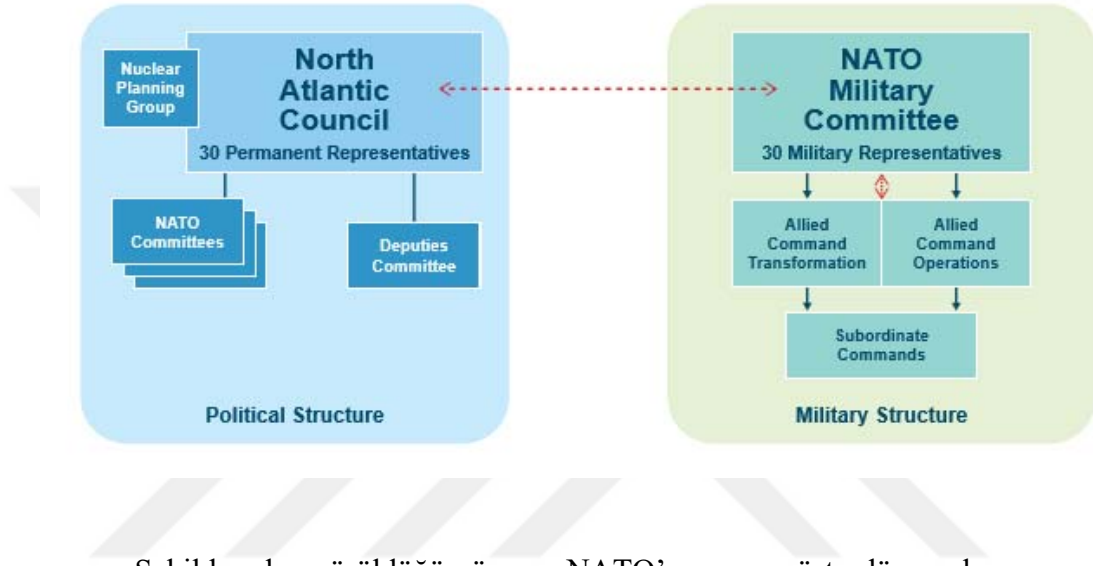
Description	2019	2020	2020-2019 Change	% Change
Core Civil Budget (excluding IBAN)	204,117,114	207,555,046	3,437,932	1.7%
IBAN	3,637,054	3,664,114	27,060	0.7%
TOTAL CORE CIVIL BUDGET (EUR)	207,754,168	211,219,160	3,464,992	1.7%
NATO Pension Schemes	44,759,500	45,261,000	501,500	1.1%
TOTAL GROSS CIVIL BUDGET (EUR)	252,513,668	256,480,160	3,966,492	1.6%
Projected Income	(13,717,560)	(13,011,052)	706,508	-
Group Insurance Compensatory Payment	-	(663,827)	(663,827)	-
TOTAL CIVIL BUDGET CONTRIBUTION (EUR)	238,796,108	242,805,281	4,009,173	1.7%

²³⁷ NATO El Kitabı, 50'nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 33-64.

²³⁸ “Funding NATO,” (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/1/pdf/2020-cbc-recommendations-ex-sum.pdf, 11 Mayıs 2021.

Bu noktada, daha sonraki tartışmaların izlenebilmesi maksadıyla, NATO'nun yapısını, sivil asker karar alma süreçlerinin nasıl işlediğini incelemeye ihtiyaç duyulmuştur. Öncelikle sivil yapının nasıl çalıştığı incelenecektir.

Şekil 1 NATO'nun Politik ve Askeri Yapısı²³⁹

Şekilde de görüldüğü üzere NATO'nun en üst düzey karar organı Brüksel/BELÇİKA'da NATO karargâhındaki Kuzey Atlantik Konseyidir (NAC). Sivil bir yapıdır. Her ülke bir Daimî Temsilci (Permenant Representative, PERMREP) ile temsil edilmektedir. Bu Temsilci NATO Büyükelçisidir (Türkiye'nin Brüksel Büyükelçisi ve AB Büyükelçisi de mevcuttur). Devlet Başkanları/Cumhurbaşkanları, NATO Zirvesinde; Milli Savunma Bakanları, NATO Savunma Bakanları oturumunda; Dışişleri Bakanları, NATO Dışişleri Bakanları oturumunda ülkelerini NAC'da temsil etmektedirler.

²³⁹ "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 113, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 14 Mayıs 2021.

Resim 1 Kuzey Atlantik Konseyi (NAC)²⁴⁰

NAC’da konsensüs ilkesi, yani alınacak kararlara üye ülkelerin tamamının onay vermesi şartı mevcuttur. Bu ise, kararların alınmasını zamana yaymakta, bununla birlikte ülkelere eşit temsil ve ağırlık imkânı vermekte, NATO’nun birlikteliğini (solidarity) güçlendirmektedir. NATO Genel Sekreteri (SECGEN), NATO Karargâhı’ndaki işleyişi daha önce üzerinde konsensüs sağlanmış kurallar çerçevesinde sağlamaktadır. NATO Karargâhı’nın gündemindeki konular, askeri karargâhlardan gelen yazı ve teklifler; Uluslararası Askeri Karargâh (International Military Staff, IMS), Uluslararası Sivil Karargâh (International Staff, IS) ve ülke temsilcilerinin katılımı ile oluşturulan çalışma komitelerinde (working group) değerlendirilmekte, bilgi notları ve teklifler hazırlanmaktadır. Genel olarak tekliflere Askeri Komite (Military Committee, MC), askeri tavsiye vermekte, NAC tarafından gündeme alınmakta, tartışılmakta ve konsensüs ile kabul edilmektedir. NAC’ın kararları (NATO politik direktifi) üye ülkeleri bağlayıcı niteliktedir. Daha önce alınmış bir NAC kararının iptal edilmesi için NAC’ın iptal kararı vermesi gerekmektedir.

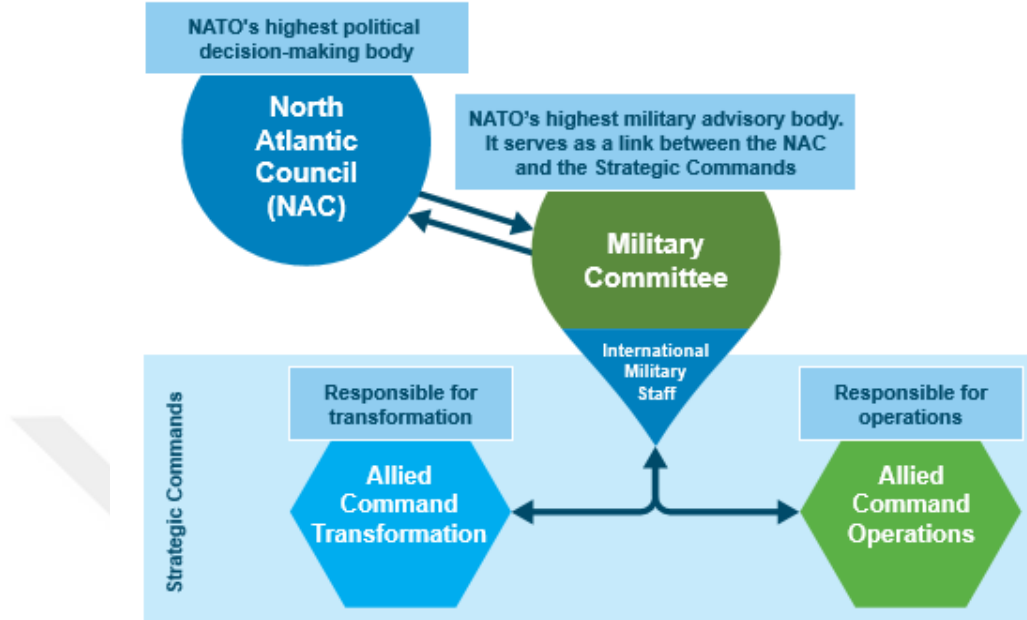
²⁴⁰ “The Secretary General’s Annual Report 2020,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 112, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 14 Mayıs 2021.

NAC'ın kararları siyasidir. Bir başka deyişle, alınan kararlarda uluslararası sistem ve hukuk dikkate alınmakla birlikte öncelikle NATO'nun ve üye ülkelerin menfaatleri gözetilmektedir. Alınacak kararı menfaatine uygun görmeyen ülkenin veto yetkisi mevcuttur. Bir kararın veto edilmesi durumunda Genel Sekreter, mevcut karargâhı, çalışma komiteleri ve ülke temsilcileriyle görüşmeler yoluyla kararın konsensüs ile kabul edilmesi için çaba sarf eder. Bu çaba bazen kriz yönetimine evrilebilir. Geçmişte gündeme gelen bir konunun belirtilmesinde fayda olacağı değerlendirilmektedir. Karadeniz'de NATO Deniz Daimî Unsurlarının Varlık Göstermesine ilişkin bir direktif bir ülke tarafından veto edilmiştir. O ülke tarafından, gerekçe olarak direktifte geçen Türk Boğazları, Çanakkale Boğazı ve İstanbul Boğazı tabirlerinin Montreux Sözleşmesinde "The Straits, Dardanelles, Bosphorus" olarak geçtiği ve sözleşmedeki şekliyle yazılması gerektiği, aksi takdirde veto edeceği ifade edilmiştir. Türkiye, karşı argüman olarak uluslararası hukuka göre her ülkenin kendi topraklarındaki coğrafi adlandırmayı istedikleri gibi yapma hakkının olduğu, Montreux Sözleşmesinin konusunun isim düzenlemek olmadığı, örneğin bu sözleşmede geçen bazı ülke isimlerinin bugünkünden farklı olduğunu ifade ederek itiraz etmiş ve NAC'ın direktifi onaylamasını talep etmiştir. Biraz önce ifade edildiği gibi Genel Sekreter ve ilgili birimler tarafından konu üzerinde çalışılmıştır. Sonuç olarak Türkiye'nin haklı olduğu ifade edilmiş, bununla beraber ilgili ülkenin veto hakkına sahip olduğu belirtilmiştir. Bu konuda tarafların üzerinde anlaşabileceği formüller aranmıştır.

Sivil yapıyı müteakip askeri yapının nasıl çalıştığı ve sivil-asker ilişkileri incelenecektir. Askeri yapının en üs kademesinde Askeri Komite (Military Committee, MC) mevcuttur.²⁴¹ Her ülke, Genelkurmay Başkanlarını temsilen

²⁴¹ "Military Committee," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 339-341, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

Şekil 2 Askeri Komite (MC)²⁴²

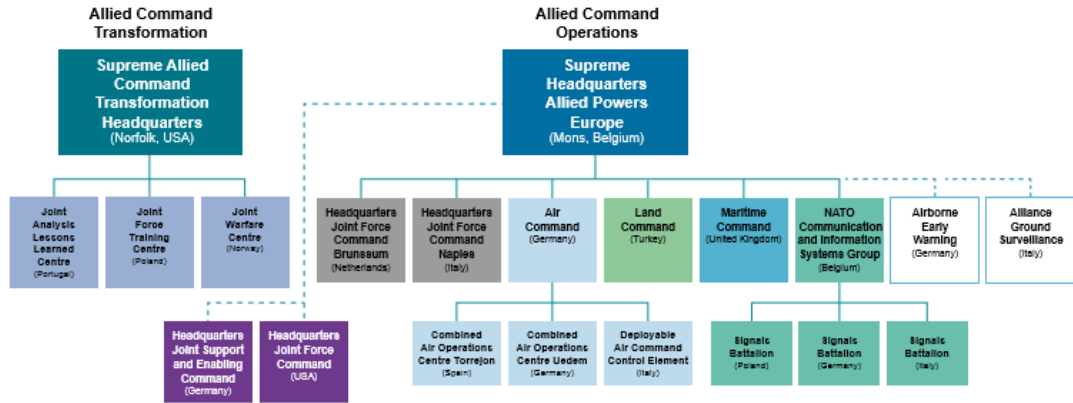

Korgeneral rütbesinde daimî bir Askeri Temsilci (Military Representative, MILREP) görevlendirmektedir. Türkiye, Türk Temsil Heyet Başkanı (TMR Başkanı) (Turkish Military Representative, TMR) bir korgeneral ve karargâhı ile temsil edilmektedir. Askeri Komite, konsensüs ile çalışmaktadır. Bir başka deyişle, temsilcilerin veto hakkı bulunmaktadır. Askeri Komite Başkanı, ülkelerin göstereceği adaylar arasından oylama ile seçilmektedir. Askeri komite, yılda iki defa Genelkurmay Başkanları ile toplanmaktadır. Askeri Komite'ye bağlı Uluslararası Askeri Karargâh (International Military Staff, IMS) ve ülke temsilcilerinin katılım sağladığı askeri çalışma grupları mevcuttur. Uluslararası Askeri Karargâh Başkanı, atamalı general kadrosudur. Askeri Komite, karargâhı ve çalışma komitelerinden yararlanır ve kendisine bağlı en üst düzey askeri komutanlıkları, yani Müttefik Harekât Komutanlığı ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığını uygun gördüğü konularda görevlendirir, onlardan gelen teklifler veya kendi çalışmaları sonrasında ortaya çıkan görüşü NAC'a askeri tavsiye olarak verir. Askeri tavsiye, siyasi değerlendirme yapmaksızın ve ekonomik maliyeti

²⁴² "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 116, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 14 Mayıs 2021.

düşünmeksizin askeri olarak en uygun seçenekleri içerir. Askeri Komite'nin, bundan başka ülkeler tarafından üzerinde anlaşılmış bazı konularda NAC'dan onay almaksızın karar alma yetkisi bulunmaktadır. Örneğin general kadroları ile ilgili çalışmalar Askeri Komite tarafından yürütülmektedir. Askeri yapıda karar alıcı Askeri Komite'nin, askeri komutanlıklarla uyumlu ve verimli çalışması, karşılıklı koordinasyonun sağlanması gereksiz zaman ve emek kayıplarının önüne geçmektedir. Örneğin ast komutanlıktan gelecek bir teklifin daha önceki NAC direktiflerine ve NATO mevzuatına aykırı olduğunun anlaşılması ve Askeri Komite'ye gelmeden düzeltilmesi buna örnektir. Aksi takdirde dokümanın ilgili komutanlığa iadesi gerekmektedir. Aksi takdirde, ülkeler mevzuata aykırı hususları takip ve itiraz etmekte, süreçler uzamaktadır. Sonuç olarak Askeri Komite'nin ast komutanlıklarla koordineli çalışması ve NAC'a uygulanabilir, NATO mevzuatına uygun tavsiyeler vermesi, kendi yetkisi dahilindeki kararları hakkaniyetle alması önem arz etmektedir. NATO Komuta Yapısında yer alan unsurların fonksiyonları aşağıda sunulmuştur.²⁴³

Şekil 3 NATO Komuta Yapısı (NCS)²⁴⁴

²⁴³ "Allied Command Operation (ACO)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

²⁴⁴ "The Secretary General's Annual Report 2019," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 19 Mart 2020, s. 100, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf, 29 Mayıs 2021.

b. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)/SHAPE

SHAPE (Supreme Headquarters of Allied Powers in Europe, NATO'nun Müttefik Harekât Komutanlığı (Allied Command Operations, ACO) Karargâhıdır. Mons/BELÇİKA'dadır. SACEUR (Supreme Allied Commander in Europe, NATO'nun en üst düzey askeri Komutanı, ACO'nun Komutanı)'ün ofisi buradadır. SACEUR, ACO Komutanı olarak Karargâhta veya askeri birliklerdeki faaliyetlere katılmak suretiyle emir komuta etmektedir. Kendisine direk bağlı DSACEUR (Deputy Supreme Allied Commander in Europe, NATO'nun en üst düzey askeri Komutanı Yardımcısı), bu Karargâhta görev yapmakta ve kendisine tahsisli görevleri yerine getirmektedir. Kurmay Başkanı (COS, Chief of Staff), Karargâhın amiridir. DSACEUR ve COS, her biri, SACEUR'e direk bağlıdırlar.²⁴⁵ Her ülke, Genelkurmay Başkanlarını temsilen daimî olarak Mill Askeri Temsil Heyet Başkanı/NMR Başkanı (National Military Representative, NMR) bir tümgeneral ve karargâhı ile temsil edilmektedir. SHAPE'te ülkeler tarafından, askeri temsilcilikler ve karargâh kadrolarındaki askeri personel belirli bir süreyle (2-3 yıl) olarak görev yapmakta; sivil veya askeri her yerde NATO sivil çalışanı istihdam edilmektedir.

SHAPE, Askeri Komite tarafından belirlenen ve NAC tarafından onaylanan esaslar çerçevesinde stratejik seviye planlama ve icra faaliyetlerinden sorumludur. Görüş ve tekliflerini Uluslararası Askeri Karargâh (IMS)'a gönderir. IMS, bu görüş ve önerileri Askeri Komite (MC)'ye sunar. Bundan başka ülkeler tarafından üzerinde anlaşılmış ve yetki verilmiş operatif konularda karar alma ve uygulama yetkisi bulunmaktadır. Örneğin Kuvvet Oluşturma (FOG) faaliyetini sevk ve idare etmektedir. Bununla birlikte Avrupa Birliği ile yapılan iş birliği kapsamında gerekli politik onayın alınmasına müteakip Avrupa Birliği (AB) tarafından yürütülen askerî harekâtlar için Harekât Karargâhı oluşturulması ile yükümlüdür. SACEUR'ün, görüşlerini temsil etmek ve NATO Kh.ile koordinasyon sağlamak maksadıyla Askeri Komitede bir temsilcisi bulunmaktadır. Ortaklıklar Direktörlüğü, stratejik seviyede askeri iş birliği konularında koordinasyon, destek ve değerlendirme sağlayan, ACO'ya

²⁴⁵ "Allied Command Operations," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

bağlı (2019 yılında yapılan düzenleme sonrasında) bir kuruluştur. NATO'nun askeri iş birliği faaliyetlerinden sorumludur.

Müşterek Kuvvet Komutanlıkları, operasyonel seviye faaliyetlerin sevk ve idaresinden sorumludur. Brunssum ve Napoli'de konuşlu müşterek kuvvet komutanlıkları, Büyük Çaplı Müşterek Harekât + (Major Joint Operations +, MJO +) seviyesine kadar icra edilen harekâtlara, harekât alanına konuşlandırılacağı bir unsur ile 12 aya kadar komuta kontrol desteği sağlar. Komutanlıklar konuşlandırılabilir komuta unsuru ile bir harekâtı destekleyebilirler. SACEUR'ün teklifi, NAC ve MC onayı ile bölgesel odaklı faaliyetler icra edebilirler.

NATO komuta yapısında Kara, Deniz ve Hava olmak üzere (Single Service Command, SSC olarak tanımlanan) üç adet Kuvvet Komutanlığı bulunmaktadır. Kara Komutanlığı, İzmir/TÜRKİYE'de konuşludur. Bu karargâh MJO+ seviyesinde icra edilecek bir harekâtın komuta kontrol faaliyetleri kapsamında çekirdek bir karargâh oluşturarak Müşterek Kuvvet Komutanlıklarını desteklemektedir. Aynı zamanda MJO seviyesine kadar olan harekâtların Kara Unsur Komutanlığı Karargâhının çekirdek yapısının oluşturulması, ya da bir kara harekâtının sevk ve idaresi için konuşlandırılabilir karargâh teşkil edilmesi için de görevlendirilebilmektedir. İttifakın kara harekâtı alanındaki başdanışmanı Kara Komutanlığı, kendi alanına giren konularla ilgili gelişim ve dönüşüm faaliyetlerine katkıda bulunur. Deniz Komutanlığı, Northwood/ İNGİLTERE'de konuşludur. Deniz ağırlıklı Küçük Çaplı Müşterek Harekât (Small Joint Operations, SJO) seviyesinde harekâtların sevk ve idare edilmesinden doğrudan sorumludur ve MJO+ seviyesinde icra edilen harekâtların deniz unsur komutanlığı görevini üstlenir. İttifakın deniz harekâtı alanındaki başdanışmanıdır. Hava Komutanlığı, Ramstein/ALMANYA'da konuşludur. NATO harekâtlarının hava bölümünün planlama ve icrası, hava ve füze savunma görevlerinin icrası ile gerektiğinde Birleşik Hava Harekât Merkezleri (Combined Air Operations, CAOC)'lerinin yedeklenmesini de içine alan destek faaliyetlerini yürütmekten sorumludur. Müşterek Kuvvet Hava Unsuru (Joint Force Air Component, JFAC)'nın çekirdek yapısını oluşturur. Takviye edilmesi halinde hava ağırlıklı SJO seviyesinde harekâtları sevk ve idare edebilir, MJO+ seviyesinde icra edilen harekâtların hava unsur komutanlığı görevini üstlenir. İttifakın hava harekâtı alanındaki

başdanışmanıdır. Bünyesinde iki adet Birleştirilmiş Hava Harekât Merkezi ve bir Konuşlandırılabilir Hava Komuta ve Kontrol Merkezi yer almaktadır.

Udem (ALMANYA) ve Torrejon (İSPANYA)'da konuşlu iki Birleşik Hava Harekât Merkezi (Combined Air Operations Centre, CAOC) bulunmaktadır. CAOC'lar Sabit Hava Savunma Merkezi (Static Air Defence Centre, SADC) ve Konuşlandırılabilir Hava Harekât Merkezi (Deployable Air Operations Centre, D-AOC) olmak üzere iki bölümden oluşur. Sabit Hava Savunma Merkezi unsurları, NATINAMDS ve Hava Polisliği görevlerine katkıda bulunur, Balistik Füze Savunması görevine raporlama, pasif tedbirler ve teknik destekle katkı sağlar. Konuşlandırılabilir Hava Harekât Merkezi unsurları ise harekât planlarının hazırlanması ve muharebenin icrasına yönelik faaliyetleri yerine getirir. Barış zamanında sorumlu olduğu bir bölge bulunmamaktadır. Hava Komutanlığı tarafından teşkil edilecek JFAC'in desteklenmesinden sorumludur.

Konuşlandırılabilir Hava Komuta ve Kontrol Merkezi (Deployable Air Command and Control Centre, DACC), Poggio Renatico/İTALYA'da konuşludur. Barış dönemi temel görevi JFAC kadrolarına atanan personelin intibak eğitimini icra etmektir. Üç unsurdan oluşmaktadır; (I) Konuşlandırılabilir Hava Kontrol Merkezi hava görevlerinin kontrolünden sorumludur. Hava savunma füzeleri, hava trafik kontrolü ve diğer taktik kontrol fonksiyonlarını icra eder. (II) Konuşlandırılabilir Hava Harekât Merkezi CAOC bünyesinde yer alan unsurlarla aynı görevleri icra eder. Teşkil edilmesi durumunda JFAC'in birinci öncelikle bu unsur tarafından oluşturulması esastır. (III) Konuşlandırılabilir Sensör Kısmı ise konuşlandırılabilir hava savunma radarı ve pasif elektronik destek kabiliyetlerini bünyesinde barındırır.

Karargâhı Mons'da (BELÇİKA) bulunan NATO Muhabere ve Bilgi Sistemleri Grubuna (NATO Communications and Information Systems Group, NCISG) bağlı İtalya, Almanya ve Polonya'da bünyelerinde Konuşlandırılabilir Muhabere ve Bilgi Sistemleri Modülleri yer alan üç Muhabere Taburu bulunmaktadır. NCISG tüm konuşlandırılabilir muhabere ve bilgi sistemleri kabiliyetlerinin yönetilmesinden ve harekâtlara sağlanan komuta kontrol hizmetlerinin koordinasyonundan sorumludur. Sabit ve merkezi muhabere ve bilgi sistemleri kabiliyetlerinden NATO Muhabere ve Bilgi Sistemleri Ajansı (NATO Communications and Information Agency, NCIA) sorumludur. NCIA, NATO Kuvvet Yapısının bir parçası değildir.

c. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT)

Müttefik Dönüşüm Komutanlığı, NATO'nun süratle değişen küresel güvenlik ortamına adapte olabilmesi maksadıyla dönüşüm ve gelişim faaliyetlerinin yürütülmesinden sorumludur.²⁴⁶ Müttefik Dönüşüm Komutanlığı Yüksek Karargâhı (HQ SACT), Norfolk/ABD'de konuşlanmıştır. SACT (Supreme Allied Commander Transformation, NATO'nun en üst düzey askeri dönüşüm Komutanı, ACT'ın Komutanı)'ın ofisi buradadır. Her ülke, Genelkurmay Başkanlarını temsilen daimî olarak Mill İrtibat Temsilcisi (NLR Başkanı) bir albay ve karargâhı ile temsil edilmektedir (National Liaison Representative, NLR). ACT'da ülkeler tarafından, askeri temsilcilikler ve karargâh kadrolarındaki askeri personel belirli bir süreyle (2-3 yıl) görev yapmakta; sivil veya askeri her yerde NATO sivil çalışanı istihdam edilmektedir.

ACT, bünyesindeki unsurlar ile NATO'nun müşterek ve birleşik konseptleri, teknoloji ve eğitim/öğretim alanlarının geliştirilmesinden sorumludur. Karargâhın kuruluşunda yer alan başkanlıklar bu vazifelerin yerine getirilmesi maksadıyla farklı fonksiyonlara sahiptir.²⁴⁷ (1) Stratejik Plan ve Siyasa Başkanlığı, stratejik seviyede dönüşüm için gereklilik arz eden konuların geliştirilmesi ve NATO konseptlerinin yazımı ile güncellenmesinden sorumludur. (2) Kapasite Geliştirme Başkanlığı, ihtiyaç duyulan kabiliyetlerin tespit edilmesi ve bu kabiliyetlerin geliştirilerek mevcut sisteme entegre edilmesini sağlayan Kapasite Geliştirme Sürecinin yürütülmesinden sorumludur. (3) Müşterek Kuvvet Eğitim Başkanlığı, İttifakın görev yelpazesinde yer alan konular kapsamında bireysel eğitim/öğretim faaliyetleri ile her seviyede icra edilen kolektif eğitim ve tatbikatların koordine ve icrasından sorumludur. (4) Kaynak Yönetim Başkanlığı, kaynak yönetim sürecinin stratejik plan içerisinde yürütülmesinden sorumludur. Burada söz konusu olan kaynaklar, cari faaliyetlerin yürütülmesi için gerekli malzemelerden ziyade doktrinlerin uygulanması için tahsis ve talep edilen kuvvet unsurlarını kapsamaktadır.

Müttefik Dönüşüm Komutanlığı Avrupa Temsilcisi, Müttefik Dönüşüm Komutanı namına NATO Karargâhında Askerî Komite çalışmalarına iştirak eder,

²⁴⁶ "Allied Command Transformation (ACT)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 41-45, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021

²⁴⁷ A.g.e., s.41-45.

NATO Kh.ile koordinasyonu sağlar ve SACEUR ile SACT (Müttefik Yüksek Dönüşüm Komutanı) arasında, her iki komutanlığı da ilgilendiren konularda ortak bir anlayış oluşturulması maksadıyla irtibat noktası olarak görev yapar. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı Avrupa Karargâh Unsuru SHAPE’de konuşludur. IMS, IS, Müttefik Harekât Komutanlığı, Müttefik ülkeler ve diğer NATO unsurları ile çoğunlukla savunma ve kaynak planlama konularında birlikte çalışır.

Müşterek Harp Merkezi (JWC), SACEUR’ün öncelikleri doğrultusunda operasyonel seviyede müşterek planlama ve icra faaliyetlerinin eğitimi konusunda NATO’nun odak noktasını oluşturur. Bununla birlikte müşterek harekât doktrinlerinin geliştirilerek hayata geçirilmesi, Müttefikler ve ortaklık ülkeleri ile bölgesel güvenlik organizasyonlarının eğitim konularında ilişkilerinin geliştirilmesi de Müşterek Harp Merkezi sorumluluğunda yürütülür. Müşterek Harp Merkezi Stavanger/NORVEÇ’de konuşludur. Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi POLONYA’da konuşludur.

Müşterek Analiz ve Alınan Dersler Merkezi NATO tarafından icra edilen harekât, tatbikat ve eğitimlerin analiz edilmesinden sorumludur. Elde edilen bilgilerin işlenerek etkileşimli bir alınan dersler veri tabanı haline getirilmesi, düzeltici tedbirlerin tavsiye niteliğinde ilgili unsurlara iletilmesi ve eksikliklerin tanımlanarak faaliyetlerin iyileştirilmesi merkezin başlıca faaliyet alanlarıdır. NATO Öğretim ve Eğitim Kurumları ile NATO Mükemmeliyet Merkezleri, NATO Kuvvet Yapısında yer almadıkları halde faaliyet icra ettikleri alanların doğası gereği Müttefik Dönüşüm Komutanlığı ile koordinasyonda bulunmaktadır.²⁴⁸

NATO Mükemmeliyet Merkezleri, millî ya da çok uluslu olarak finanse edilirler. Mükemmeliyet Merkezleri ile ilişkiler katkıda bulunan ülkelerle yapılan Mutabakat Muhtırası (Anlaşması) (Memorandum of Understanding) ile düzenlenir. Mükemmeliyet Merkezleri NATO ve Barış İçin Ortaklık ülkeleri arasında birlikte çalışabilirlik ve kapasite geliştirme konularında fırsatlar sunmanın yanında doktrinlerin geliştirilmesi ve testi, konseptlerin denenerek onaylanması gibi çok geniş bir yelpazede faaliyet gösterirler.

NATO Öğretim ve Eğitim Kurumları faaliyet icra ettikleri alanlarda lider ve uzman personele eğitim ve öğretim vermektedir. Yunanistan’da konuşlu NATO Deniz

²⁴⁸ A.g.e., s.41-45.

Müdahale Harekâtı Eğitim Merkezi ise NATO kuvvetlerine Deniz Müdahale Harekâtı kapsamında gerekli harekât nevelerinin eğitim faaliyetlerini icra etmektedir. NATO Öğretim ve Eğitim Kurumları fonksiyonları tanımlanırken öne çıkan husus, diğer okullar için sadece genel bir açıklama yapılırken, NATO Deniz Müdahale Harekâtı Eğitim Merkezi ayrı olarak ve görece detaylı bir tanımlama ile dokümanda yer almaktadır.

NATO Komuta Yapısı, hiyerarşik bir yapıdır. Bununla birlikte her seviyede Komutan ve Komutanlıkların sorumlulukları, örgütteki her ülkenin görüş ve menfaatlerini göz önüne alarak ayrı ayrı düzenlenmiştir. Bir başka ifadeyle milli bir Komutan, komutası altındaki Karargâh, birlik ve kurumlar üzerinde, komuta kontrolünü, yetki ve sorumluluklarını tam olarak uygularken, tahsisli kaynaklarını kullanırken; NATO'daki komutan ve karargâh başkanları, belirlenmiş bir çerçevede hareket etmek zorundadır. Yani NATO içerisindeki değişik birimlerin (NAC, MC vb.) ve kurulların belirlediği esasları dikkate almak ve buna göre davranmak gerekmektedir. Bu durum zaman zaman eleştirilmekte, İttifakın hızlı karar alamadığı ve reaksiyon gösteremediği ifade edilmektedir. Bununla beraber karşıt görüş olarak, bu zafiyetlere karşın İttifakın hep birlikte karar aldığı, her ülkenin bu kararların arkasında durduğunu savunanlar mevcuttur.

Böylesine büyük bir örgütün çalışma yöntemlerinin gözden geçirilmesi, emir komuta sistemi ve araçlarının ne olması gerektiği özellikle devam eden Harekâtlar ve tatbikatlarla test edilmesi önem arz etmektedir. NATO'nun Harekât yeteneğinin geliştirilmesi için Komuta yapısının her unsuru ile yeniden ele alınmasına ihtiyaç olduğu değerlendirilmektedir. Örneğin SACEUR, birkaç konu hariç birliklere emir verme yetkisine sahip değildir. Kriz veya harp döneminde durumun ortaya konması ve Askeri Komitenin (MC, Military Committee) tavsiyesine istinaden Kuzey Atlantik Konseyinin (NAC, North Atlantic Council), NAC Başlatma Direktifi (NAC Initiation Directive, NID) vermesi gerekmektedir. NID'in bütün üyeler tarafından kabul edilmesi şartı vardır. Bu nedenle, işlemler zaman alabilmekte ve rasyonelden ziyade daha politik bir planlama yapılabilmektedir. Böyle bir durumda zaman kazanmak için senaryolara dayalı çalışmalar ve planlar yapılması ve NID'in önceden hazırlanması düşünülmelidir.

B. STRATEJİK KONSEPTLER VE NATO ZİRVELERİ

1. Genel

NATO zirve toplantıları, İttifak'ın başlıca siyasi karar alma organı Kuzey Atlantik Konseyi'nin (NAC), Devlet ve Hükümet Başkanları katılımıyla icra edilen en üst düzeydeki toplantıdır. Zirve toplantılarının politik önemi nedeniyle, gündem maddeleri genellikle kapsayıcı politik veya stratejik öneme sahip konuları ele almaktadır. Maddeler İttifak'ın iç işleyişi ve NATO'nun dış ortaklarla ilişkileri ile ilgili olabilmektedir.²⁴⁹

“Zirveler ve zirve sonuç bildirileri, NATO'nun güvenlik anlayışının dönüştüğünü gösteren temel metinler olmuşlardır. Bu temel metinler, Soğuk Savaş sonrasında değişen güvenlik anlayışı çerçevesinde kaleme alınmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönemde devletlerin ordularıyla girdikleri savaşın yaratabileceği güvenlik açığının yerine yeni birçok risk ve tehdit NATO'nun gündemine girmiş ve örgütün varlık gerekçesini oluşturmuştur.”²⁵⁰ Bu çalışma kapsamında stratejik konseptlerdeki ve zirve sonuç bildirilerindeki NATO'da kazanılmasına ihtiyaç duyulan yetenekler için yönlendirmeler tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle konseptler ve zirvelerde “yetenekler” konusunun ayrıntılı incelemesi yapılmıştır.

Soğuk Savaş Sonrası dönemde günümüze kadar 1991, 1999 ve 2010 yıllarında olmak üzere üç stratejik konsept yayımlanmıştır. Strateji Konseptler, NATO'nun gelişmeler karşısındaki yeni duruşu ve dönüşümüne yön veren dokümanlardır. Bu çalışmanın konusu olan yetenek dönüşümüne, ağırlıklı olarak zirve bildirileri ve stratejik konseptler yön vermektedir. NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP), yetenek dönüşümünü yönlendiren sistemin adıdır. Bu nedenle NAC; Stratejik Konseptlerin dışında, her dört yılda bir NDPP döngüsüne yön veren, kurumsal olarak bu süreci başlatan Politik Rehber (Political Guidance) yayımlamaktadır. 2015 ve 2019 yıllarında yayımlanan Politik Rehberler bir sonraki yıldan itibaren dört yıl süreyle

²⁴⁹ “Summit Meetings,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2020.

²⁵⁰ Güngör Şahin, **Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Anlayışı Bağlamında NATO**, Basılmamış Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, 2015, s. 162.

geçerli olmaktadır. Halen 2019 Politik Rehberi yürürlüktedir. Bu belgeler, açık kaynaklarda yer almamaktadır.

a. Stratejik Konseptler

Soğuk Savaş Sonrasının üç Stratejik Konseptindeki “NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler” özet olarak aşağıdaki tabloya çıkartılmıştır. NATO’nun, yeni dönemde güvenliğe ilişkin risklerin çok yönlü ve boyutlu olması nedeniyle, kolektif savunmaya göre kurulmuş statik askeri gücünü dönüştürmek için yetenek geliştirmeye başladığı görülmektedir.

Tablo 2 Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Stratejik Konseptler

Konsept	NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
1991 Stratejik Konsepti	NATO’nun güvenliğine ilişkin riskler çok yönlüdür ve boyutludur. Bu da onları tahmin etmeyi ve değerlendirmeyi zorlaştırır. İttifak savunmasının temel özellikleri, kolektif kuvvet planlaması, müşterek operasyonel planlama, çok uluslu oluşumlar, karşılıklı olarak uygun olduğu hallerde, kendi toprakları dışına kuvvetlerin yerleştirilmesi, kriz yönetimi ve güçlendirme düzenlemeleri, danışma prosedürleri, teçhizat, eğitim ve lojistik için ortak standartlar ve prosedürler, müşterek ve birleşik tatbikatlar ve altyapı, silahlanma ve lojistik iş birliğidir. Müttefik kuvvetlerinin hem krizleri yönetmek hem de herhangi bir Müttefike karşı saldırganlığa karşı etkili bir rol oynayabilmelerini sağlamak için, daha fazla esneklik ve hareketlilik ve gerektiğinde güçlendirme için garantili bir yetenek ihtiyacı vardır. Bu nedenle mevcut güçler, sınırlı ancak askeri açıdan önemli bir oranda, birçoğu öngörülemeyen çok çeşitli olasılıklara yanıt verebilecek kara, hava ve deniz acil ve hızlı tepki unsurlarını içerecektir.
1999 Stratejik Konsepti	Soğuk Savaş sonrası dönem daha karmaşık bir güvenlik ortamı getirmiştir. ²⁵¹ Bu eğilimin 21’inci yüzyılda da devam edeceği tahmin edilmektedir. İttifak’ın 1999’da onayladığı Stratejik Konsept yeni güvenlik ortamının sorunlarını ve tehditlerini ele almaktadır. İttifak, sürekli bir değişim ortamında faaliyet göstermektedir. Son yıllardaki gelişmeler genel olarak olumlu olmuştur, ancak krizlere dönüşebilecek belirsizlikler ve riskler devam etmektedir. Bu gelişen bağlamda NATO,

²⁵¹ NATO El Kitabı, 50’nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 67.

Konsept	NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
	Soğuk Savaş’ın sona ermesinden bu yana Avrupa-Atlantik güvenliğinin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. İç reform, Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) konsepti, İttifak’ın tüm görevleri için kuvvetlerin hızlı bir şekilde konuşlandırılmasına izin verecek düzenlemelerin oluşturulması ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)’nin oluşturulması dahil yeni bir komuta yapısı içeriyor. Yeterli askeri kapasitenin sürdürülmesi ve ortak savunmada (common defence) kolektif olarak harekete geçmeye hazırlıklı olması İttifak’ın güvenlik hedeflerinin merkezinde yer almaktadır. Böyle bir yetenek, siyasi dayanışma ile birlikte, İttifak’a zorlama veya yıldırma girişimini önleme ve İttifaka yönelik askeri saldırganlığın hiçbir başarı şansı ile asla bir seçenek olarak algılanamamasını sağlama yeteneğinin merkezinde yer alır. İttifak’ın birleşik askeri kuvvetleri, ona karşı olabilecek herhangi bir saldırganlığı caydırabilecek, yine de bir saldırının gerçekleşmesi durumunda saldırganın ilerlemesini olabildiğince ileride durdurabilecek ve üye devletlerin siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğü sağlayacaktır. Ayrıca, çatışmanın önlenmesine katkıda bulunmaya ve 5’inci madde dışı Kriz Mukabele Operasyonlarını yürütmeye hazır olmalıdırlar. İttifak güçleri, İttifak’ın tüm görevlerinin gereksinimlerini etkin bir şekilde karşılayacak ve gelecekteki zorluklara cevap verecek şekilde adapte edilmeye devam etmelidir. İttifak’ın askeri güçlerinin büyüklüğü, hazırlığı, mevcudiyeti ve konuşlandırılması, Müttefik topraklarının ötesi de dahil olmak üzere, bazen kısa sürede, kendi kıışlarından uzakta kriz savunması operasyonları ve kriz mukabele operasyonları yürütme taahhüdünü yansıtacaktır. İttifak, genel olarak hem yakın hem de uzun vadede ve görevlerinin tamamı için etkili bir angajman (engagement) kabiliyeti, konuşlandırılabilirlik ve hareketlilik, kuvvetlerin ve altyapının hayatta kalması (BEKA), lojistik ve kuvvet rotasyonunu içeren sürdürülebilirlik gibi önemli operasyonel yeteneklere ihtiyaç duyacaktır. Müttefiklerin askeri güçlerinin İttifak’ın tüm görevlerini yerine getirme konusunda güvenilir bir yeteneğe sahip olması önemlidir.
2010 Stratejik Konsepti	İttifak, uluslararası hukuka uygun olarak üç temel görevi yerine getirmelidir (Kolektif savunma, kriz yönetimi ve iş birliği ile güvenlik). Stratejik mesafeler de dahil olmak üzere, ortak savunma ve kriz müdahalesi için eşzamanlı büyük ortak operasyonları ve birkaç küçük operasyonu sürdürme yeteneğini sürdürmek. 5’inci madde sorumlulukları ve

Konsept	NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
	İttifak’ın NATO Mukabele Gücü (NRF) de dahil olmak üzere seferi operasyonları yürütmek için mobil ve konuşlandırılabilir kuvvetler geliştirmek ve sürdürmek. NATO’nun İttifak’a yönelik tüm tehditlere karşı caydırıcılık ve savunma konusundaki genel duruşunu gözden geçirmeye devam etmek. Savunma planlamasında maksimum tutarlılığı sağlamak, gereksiz tekrarları azaltmak ve kapasite geliştirmeyi modern gereksinimlere odaklamak.

b. Başlıca Kararlar

NATO’nun zirve toplantılarının çoğu İttifak’ın evriminde dönüm noktası sayılabilir.²⁵² Örneğin, ilk Soğuk Savaş sonrası zirvesi 1990 yılında Londra’da yapıldı ve Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle ilişkilerin geliştirilmesi için öneriler ortaya konuldu. Bir yıl sonra, Roma’da NATO Devlet ve Hükümet Başkanları yeni güvenlik ortamını yansıtan yeni bir Stratejik Konsept yayımladı.²⁵³ **Bu belge ilk kez kamuya açık bir belge olarak yayımlandı.** Aynı zirvede NATO, NATO ve Avrupa, Orta Asya ve Kafkasya’dan Ortak ülkeleri resmen bir araya getiren bir forum olan Kuzey Atlantik İş Birliği Konseyi’ni kurdu. “NATO 1991’de yeni dünya düzenine uyum çabasıyla “kapsamlı güvenlik kavramı stratejisi”ni sunmuştur. NATO’nun “yeni stratejisi”, çok yönlü ve farklılaşan tehditlere karşı esneklik ve hareket yeteneğini geliştirerek Avrupa’da NATO’nun rolünü yeniden belirleme arayışlarına odaklanmaktadır. NATO’nun sunduğu öncelikli hedefler, çatışma risklerini en aza indirmek, güven duygusunu artırmak, NATO Müttefiklerini tehdit eden güvenlik sorunlarına müdahale etmektir. NATO, “yeni stratejisi” uyarınca silahlı güçlerde indirim yaparken çok uluslu acil müdahale birimi oluşturma kararı almıştır. Nükleer silah kullanmadan çözüm arama ilkesinin önemsenmesiyle diyalog, iş birliği ve kolektif savunma ilkelerine dayanan yeni stratejisi, “NATO’nun siyasal stratejisini askerî stratejisinin önüne geçirme” eğilimine vurgu yapar. NATO 1999 Washington zirvesi’nde, ‘Kitle İmha Silahları Merkezi’ oluşturma kararıyla ortak değerler sistemini paylaşmadığı ve

²⁵² “Summit Meetings,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

²⁵³ “Strategic Concepts,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 655-664, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

barış için tehdit oluşturduğu düşünölen ölkelerde bulunan kitle imha silahlarının (Nökleer, biyolojik, kimyasal vb.) ortadan kaldırılma beklentisini belirlemiştir. Ortak hedefleri paylaştığı düşünölen ve büyük çoğunluğu bizzat NATO üyesi olan Avrupa Birliği ile ortak proje arayışları da NATO'nun Avrupa'da yeni rol arayışı bağlamında anlaşılabilir. Örneğın, 2002'de NATO'nun AB ile imzaladığı Berlin + Anlaşması'yla AB'nin NATO'nun askerî donanımını gerek görölen durumlarda kullanabilmesinin yolu açılmıştır.”²⁵⁴

1997 Madrid ve Paris Zirveleri, eski Varşova Paktı'nın ilk ölkelerini (Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya) NATO'ya katılmaya davet etti ve 2002 Prag Zirvesi, NATO'nun yeteneklerini geliştirme konusunda büyük taahhütlerde bulundu ve askeri komuta yapısını değıştirdi. Bunlar, onlarca yıldır alınan birçok karardan sadece birkaçıdır.

Dönüşüm için; zirve kararları, NATO karargâhlarında yapılan çalışmalar sonrasında Askeri Komite ve Kuzey Atlantik Konseyi'nin aldığı kararlar, ortak tehditin tanımlandığı NATO istihbarat dokümanları, NATO Politik Rehberi ve buna dayanarak icra edilen NATO Planlama Süreci (NDPP); dönüşümün sürekliliğini sağlayan, yön veren ve parametreleri belirleyen belgelerdir. Zirvelerde alınan kararlar NATO karargâhları ve ölkeler tarafından hayata geçirilmektedir. NATO'nun harekât yeteneğinin ne kadar dönüştüğü ve bu konu üzerinde çalışıldığını zirvelerde dönüşüme ilişkin kararlardan anlamak mümkündür. Bir başka ifadeyle zirve kararları dönüşümü sürökleemektedir. Tablo-3'de dönüşüme ilişkin kararlar özet olarak verilmektedir. Buradan da göröldüğü üzere NATO'nun gündeminde eksik olmayan tek şey dönüşümdür. Alınan kararların yıllara sarî olarak hayata geçirilmesine önem verilmektedir. Bu kararlar kapsamında alınan tedbirler ve dönüşümün durumu müteakip bölümlerde incelenecektir.

Zirvelerin hazırlığı gerek NATO sivil/asker karargâhlarında gerekse milli sivil/asker karargâhlarda yapılmaktadır. Özellikle NATO çalışma grupları birçok konuda ölkelerin de katılımıyla görüş oluşturmakta ve zirve toplantılarına katkı sağlamaktadır. Bazen NATO karargâhından askeri karargâhlara verilen görevler

²⁵⁴ Fuat Keyman, Betöl Yöce Dural (eds.), **a.g.e.**, s. 134.

ilgililer tarafından ayrıntılı çalışılmakta ve NATO karargâhında Askeri Komite'ye sunulmakta, oradan da siyasi karar için Kuzey Atlantik Konseyine gönderilmektedir. Uluslararası Askeri Karargâh (IMS) ve komiteler gelen doküman ve teklifleri inceleyerek Askeri Komite'ye sunmaktadır. NATO Zirve bildirileri, bu çalışmada vurgulanan NATO'nun harekât yeteneği dönüşümünü ve yönünü ana başlıklarıyla yansıtmıştır.

Genelde, bir zirve toplantısında alınan kararlar beyan ve tebliğlerde verilir. Bunlar İttifak'ın kararlarını açıklayan ve Müttefiklerin NATO politikalarına ilişkin desteğini yeniden teyit eden halka açık belgelerdir. Daha sonra kararlar, yetkinlik ve sorumluluk alanına göre ilgili aktörler (NAC'ın alt komiteleri ve örgütün tüm işlev ve faaliyetlerini kapsayan NATO komuta yapısı) tarafından eyleme dönüştürülür.²⁵⁵

c. Yer ve Zaman

Zirveler, Daimî Temsilciler (veya Büyükelçiler) veya Dışişleri ve Savunma Bakanları düzeyinde NAC tarafından onaylandıktan sonra toplanır. NATO'nun kuruluşundan Soğuk Savaş'ın sonuna kadar on zirve toplantısı yapıldı. 1990'dan bu yana, yeni güvenlik sorunlarının getirdiği değişiklikleri ele almak için sıklıkları önemli ölçüde artmıştır. NATO zirve toplantıları Belçika dahil olmak üzere üye ülkelerden birinde ve NATO Karargâhı'nda yapılır. Üyeler bir zirve toplantısına ev sahipliği yapmaya gönüllü olurlar ve tüm teklifleri değerlendirdikten sonra NAC, yerle ilgili nihai kararı verir. Son yıllarda, zirve yerleri bazı tematik önem taşıdılar. Örneğin, 1999 Washington Zirvesi, bu şehirde Kuzey Atlantik Antlaşması'nın imzalanmasının 50'nci yıldönümünü kutladı. 2004 yılında bir zirve toplantısına ev sahipliği yapan İstanbul, Avrupa ile Asya'nın birbirine bağlandığı ve İttifak'ın İstanbul İş birliği Girişimi'ni başlattığı yerdir. Bu girişim NATO ve daha geniş Orta Doğu arasındaki bağlantıları güçlendirmeyi amaçlamıştır.²⁵⁶

²⁵⁵ "Summit Meetings," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

²⁵⁶ "NATO Summit Meetings", http://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50115.htm, (Çevrimiçi), 09 Mayıs 2021.

Tablo 3 Soğuk Savaş Sonrası Zirvelerin Yeri, Zamanı ve Kuramlar

Yıl	Zirvenin Adı	Tarih	Yapıldığı Ülke	Başat Kuram
1989	Brüksel Zirvesi	29-30 Mayıs 1989 04 Aralık 1989	Belçika	Neo-liberal Kuram
1990	Londra Zirvesi	5-6 Temmuz 1990	Birleşik Krallık	Neo-liberal Kuram
1991	Roma Zirvesi	7-8 Kasım 1991	İtalya	Neo-liberal Kuram
1994	Brüksel Zirvesi	10-11 Ocak 1994	Belçika	Neo-liberal Kuram
1997	Paris Zirvesi	27 Mayıs 1997	Fransa	Neo-liberal Kuram
1997	Madrid Zirvesi	8-9 Temmuz 1997	İspanya	Neo-liberal Kuram
1999	Washington Zirvesi	23-25 Nisan 1999	ABD	Neo-liberal Kuram
2002	Roma Zirvesi	28 Mayıs 2002	İtalya	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2002	Prag Zirvesi	21-22 Kasım 2002	Çek Cumhuriyeti	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2004	İstanbul Zirvesi	28-29 Haziran 2004	Türkiye	Neo-liberal Kuram
2005	Brüksel Zirvesi	22 Şubat 2005	Belçika	Neo-liberal Kuram
2006	Riga Zirvesi	28-29 Kasım 2006	Letonya	Neo-liberal Kuram
2008	Bükreş Zirvesi	2-4 Nisan 2008	Romanya	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2009	Strasbourg / Kehl Zirvesi	3-4 Nisan 2009	Fransa-Almanya	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2010	Lizbon Zirvesi	19-20 Kasım 2010	Portekiz	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2012	Şikago Zirvesi	20-21 May 2012	ABD	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2014	Galler Zirvesi	4-5 Eylül 2014	Birleşik Krallık	Neo-liberal Kuram
2016	Varşova Zirvesi	08-09 Temmuz 2016	Polonya	Neo-liberal Kuram ve Sosyal İnşacılık
2018	Brüksel Zirvesi	11-12 Temmuz 2018	Belçika	Neo-liberal Kuram
2019	Londra Zirvesi	03-04 Aralık 2019	Birleşik Krallık	Neo-liberal Kuram

2. Zirve Toplantıları

İlk toplantı NATO ülkelerinden Devlet ve Hükümet Başkanlarının ilk kez 4 Nisan 1949'da gerçekleşen Kuzey Atlantik Anlaşması'nın imza töreninde yapıldı,

ancak bu bir zirve toplantısı değildi. İlk zirve toplantısı sekiz yıl sonra, 1957’de Paris’te yapıldı ve müteakip zirveler İttifak tarihinin kilit noktalarında gerçekleşti.²⁵⁷

a. Brüksel Zirvesi (1989)

(1) Brüksel, 29-30 Mayıs 1989

İttifak’ın 40. yıldönümünü kutlayan ve İttifak savunmasını sürdürmeyi, yeni silah kontrol girişimlerini başlatmayı, siyasi istişareyi güçlendirmeyi, Doğu-Batı iş birliğini geliştirmeyi ve küresel zorlukları karşılamayı amaçlayan 1990’lar için İttifak politikaları ve güvenlik hedefleri belirleyen Deklarasyon; kapsamlı bir silah kontrolü ve silahsızlanma kavramının kabulünü içermektedir. Zirvenin açılış konuşmasında ABD Başkanı George Bush, Avrupa’daki Amerikan askeri gücünün, yüzde 20 oranında indirileceğini bildirmiş ve SSCB’ye de bir teklifte bulunarak; iki tarafın 1993 yılına kadar Avrupa’daki asker sayılarını 275 binle sınırlandırılmasını teklif etmiştir.²⁵⁸ SSCB ve Doğu Avrupa ülkelerindeki reformlar ve silahsızlanma çalışmaları kararlarda etkili olmuştur.²⁵⁹

(2) Brüksel, 4 Aralık 1989

Orta ve Doğu Avrupa’daki temel değişikliklerin ve Avrupa bölünmesinin sona ermesi ihtimaline karşı, ABD Başkanı Bush, Malta’da Sovyet Başkanı Gorbacov ile yaptığı zirve toplantısının ardından İttifak liderlerine danışmıştır. NATO zirvesi toplantısı yapılırken, Varşova Paktı liderleri 1968 Çekoslovakya işgalini kınadı ve Brejnev sınırlı egemenlik doktrinini reddetti.

Zirvede, ortak değerlere ve çıkarlara ve amaç birliğine dayanan bir ortaklığın meyvelerine vurgu yapılmıştır. Fikirlerin sınırları daha kolay aştığı hızla değişen dünyamızda, demokrasi ve özgürlüğün gücü ve başarıları giderek daha belirgin hale gelmektedir. Baskıcı sistemlerin vatandaşlarının isteklerini yerine getirememesindeki doğal yetersizlik de aynı şekilde belirginleşmiştir. Avrupa’nın bölünmesinin üstesinden gelineceği belirtilmiştir. Avrupa’da yeni bir siyasi barış düzeni oluşturmaya çalışılmaktadır. Bunun için Harmel Raporu’nun politikaları esas alınmalıdır: yeterli

²⁵⁷ “Summit Meetings,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

²⁵⁸ Ahmet Sever, “Bush’un Sürprizi”, Milliyet, 30 Mayıs 1989, s. 15.

²⁵⁹ Alptekin Molla, “NATO Savunma Politikaları Çerçevesinde Türk-Amerikan İlişkilerinin Analizi,” **Basılmamış Doktora Tezi**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Danışman: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, 2008, s. 23.

askeri güç ve siyasi dayanışma ve bu temelde silahlar dahil olmak üzere yapıcı diyalog ve iş birliği arayışı Avrupa’da adil ve kalıcı bir barış düzeni getirmenin bir yoludur.²⁶⁰

İttifak’ın uzun vadeli hedefi, Doğu ve Batı bölgeleri arasında, ideolojik ve askeri düşmanlığın yerini iş birliği, güven ve barışçıl rekabet ile değiştirecek ve insan hakları ve siyasi özgürlüklerin herkes tarafından tamamen garanti altına alınacağı ve bunlardan yararlanacağı yeni bir ilişki modeli oluşturmaktır. İlave olarak, tüm dünya gerginliklerini azaltmak, anlaşmazlıkları barış içinde çözmek ve yoksulluk, sosyal adaletsizlik ve çevre gibi evrensel endişe verici konulara çözüm aramak için hukukun üstünlüğü üzerine kurulmuş uluslararası bir topluluk için çaba göstermek hedeflenmiştir.

Öngörülebilir gelecek için, İttifak’ın savaşın önlenmesi stratejisine alternatifi yoktur. Bu, gerektiğinde güncel tutulmaya devam edecek yeterli ve etkili nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun bir karışımına dayanan bir caydırıcılık stratejisidir. Güvenlik güçlerini mümkün olan en düşük seviyede tutarken, bu güçlerin geçerliliğini ve güvenilirliğini devam ettirmek önem arz eder. Güvenlik menfaatlerini etkileyen dünya çapındaki gelişmeler, istişare edilecektir. Bölgesel çatışmalar büyük endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. İttifak üyelerinin koordineli yaklaşımı son zamanlarda dünyanın en tehlikeli ve uzun süredir devam eden anlaşmazlıklarının çözümüne yardımcı olmuştur.

Modern askeri teknolojilerin kontrolsüz yayılması ve uygulanmasından kaynaklanan yeni güvenlik tehditlerinin ve istikrarsızlaştırıcı sonuçların kontrol altına alınması gerekmektedir. Washington Antlaşması’nın 2’nci maddesi gereğince, özellikle çevresel bozulma, kaynak çatışmaları ve ciddi ekonomik eşitsizlikler olmak üzere güvenliği etkileyen dünya çapındaki sorunları daha fazla ele almak gerekecektir. Bu, uygun çok taraflı forumlarda, diğer devletlerle mümkün olan en geniş iş birliği ile yapmaya çalışılacaktır. Birleşmiş Milletler’in, çatışmaların çözümü ve barışı koruma konusundaki rolünü ve dünya barışı için çabalarını kuvvetlendirmek için çalışmalar artırılacaktır.²⁶¹ Zirve sonundaki yeterli ve etkili nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin

²⁶⁰ “Summit Meetings,” **NATO-Encyclopedia 2019_Eng**, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 52, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/1/pdf/2019-nato-encyclopedia-eng.pdf, 09 Mayıs 2021.

²⁶¹ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23554.htm?, (Çevrimiçi) 08 Nisan 2020.

uygun bir karışımına dayanan bir caydırıcılık stratejisi kararı; NATO'nun yeni dönemde, neo-liberal kuramın görüşleri etkisinde varlığını koruyacağını, barışı bozmak isteyen tehdit ve riskler karşısında iş birliğini geliştirip caydırıcı özelliğini muhafaza edeceğini göstermiştir.²⁶²

b. Londra Zirvesi (1990)

5-6 Temmuz 1990 Londra Zirvesinde; NATO stratejisi ve NATO kuvvet yapısında köklü değişim yapılması karara bağlanmış ve yayımlanan bir deklarasyon ile eski Varşova Paktı üyesi devletlere dostluk eli uzatılmıştır.

Tablo 4 Londra Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
NATO, asla hiçbir koşulda ilk güç kullanmayı düşünmemektedir. İttifak'ın entegre kuvvet yapısı ve stratejisi temel olarak aşağıdaki unsurları içerecek şekilde değişecektir. NATO, daha küçük ve yeniden yapılandırılmış aktif güçleri toplayacak, bu güçler son derece hareketli ve çok yönlü olacak, böylece Müttefik liderler bir krize nasıl tepki vereceğine karar verme konusunda maksimum esnekliğe sahip olacaklar, ulusal birimlerden oluşan çok uluslu birliklere giderek daha fazla güvenecek, eğitim birimlerini ve tatbikat sayısını azaltarak, aktif birimlerin hazır bulunmasını sağlayacaktır. NATO, ihtiyaç duyulması halinde ve gerektiğinde daha büyük kuvvetler inşa etme yeteneğine güvenecektir. Revize edilmiş savunma ve silah kontrolü planları bağlamında ve NATO Askeri Otoriteleri ve ilgili tüm üye ülkelerin tavsiyeleri ile NATO; uygun olan yerlerde “ileri savunmadan” nükleer silahlara olan bağımlılığı azaltacak şekilde, düşük ileri mevcudiyete ve yeni “esnek tepki” ye geçecektir. ²⁶³

Bu zirve, “İttifak'ın dönüşüm konusundaki açık niyet bildirimi” olması itibarıyla büyük önem taşımaktadır.²⁶⁴ Londra Bildirisi'nin yayımlanması, NATO ile düzenli diplomatik irtibatın kurulması da dahil olmak üzere geniş bir siyasi ve askeri faaliyet

²⁶² Güngör Şahin, “Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Anlayışı Bağlamında NATO,” **Basılmamış Doktora Tezi**, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, 2015, s. 165.

²⁶³ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm?, 16 Mayıs 2020.

²⁶⁴ Philip H. Gordon, **NATO's Transformation; The Changing Shape of the Atlantic Alliance**, New York, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 1997, s. 85-105.

yelpazesinde Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle iş birliğini geliştirme önerilerini özetlemektedir. Zirvede²⁶⁵; İttifakın, demokrasiye ortak inancın, bireyin hakları ve anlaşmazlıkların barışçıl çözümü ile güvenliği ve istikrarı destekleyen daha birleşik bir kıtanın yapılarını inşa etmeye yardımcı olabileceği ifade edilmiştir. Güvenlik ve istikrarın sadece askeri boyutta yer almadığı teyit edilmiş ve NATO Antlaşmasının 2'nci maddesi uyarınca İttifakın siyasi bileşenini geliştirmek hedeflenmiştir.²⁶⁶ Yaklaşık çeyrek asır sonra bir makalede zirvenin “yeniden doğuş” anlamına geldiği iddia edilmiştir.²⁶⁷ Yeni Avrupa’da her devletin güvenliğinin, komşularının güvenliği ile ayrılmaz bir şekilde bağlantılı olduğu kabul edilmiştir. NATO, Avrupalıların, Kanadalıların ve Amerikalıların sadece ortak savunma için değil, aynı zamanda tüm Avrupa uluslarıyla yeni ortaklıklar kurmak için birlikte çalıştıkları bir kurum haline gelmelidir. Atlantik Topluluğu, Soğuk Savaş’taki rakip Doğu ülkelerine ulaşmalı ve onlara dostluk eli uzatmalıdır.

Savunma ittifakı olarak üyelerin tüm toprakları savunmaya devam edilecektir. **Saldırgan bir niyet yoktur ve tüm anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne gayret edilecektir. NATO, asla hiçbir koşulda ilk güç kullanmayı düşünmemektedir.** Askeri gereksinimlerin azaltılması için silah kontrol anlaşmaları şarttır. Sovyet birlikleri Doğu Avrupa’dan ayrıldıkça ve geleneksel silahlı kuvvetleri sınırlayan bir antlaşma uygulandığında, **İttifak’ın entegre kuvvet yapısı ve stratejisi temel olarak aşağıdaki unsurları içerecek şekilde değişecektir:**

Barışı korumak ve öngörülebilir bir gelecek için İttifak, Avrupa merkezli nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun bir karışımını sürdürmeli ve güncel kalmalıdır. Ancak, savunmacı bir İttifak olarak NATO, her zaman kendini savunma dışında hiçbir silahı kullanmayacağını ve savaşın önlenmesini sağlamak için gereken en düşük ve en istikrarlı nükleer güç seviyesinin arandığını vurgulamıştır. Zirveden sonraki dönemlerde yayımlanan bir makalede Londra Zirvesinin, NATO için “yeniden doğuş” anlamına geldiği söylenmiştir.²⁶⁸

²⁶⁵ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm?, 16 Mayıs 2020.

²⁶⁶ “London Declaration On a Transformed North Atlantic Alliance,” updated 27 October 2000 (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm>, 06 Temmuz 2020.

²⁶⁷ Mark Webber, Ellen Hallams, Martin A. Smith, “Repairing NATO’s Motors”, **International Affairs**, Vol:90, No:2, 2014, s. 773.

²⁶⁸ Mark Webber, Ellen Hallams ve Martin A. Smith, “Repairing NATO’s Motors”, **International Affairs**, Vol:90, No:2, 2014, s.773.

c. Roma Zirvesi (1991)

Temmuz 1990'da Londra'da yaptıkları toplantıda NATO Devlet ve Hükümet Başkanları, Atlantik İttifakının Avrupa'daki yeni, daha ümit verici dönemi yansıtması gerektiğine karar verdiler. İttifak'ın kuruluşundan bu yana dayandığı temel ilkeleri yeniden teyit ederken, Avrupa'da meydana gelen gelişmelerin, hedefleri üzerinde geniş kapsamlı bir etkisi olacağını kabul ettiler. Özellikle, temel bir stratejik gözden geçirme hazırladılar. Roma Zirvesinde ortaya çıkan yeni Stratejik Konsept²⁶⁹ ilkeleri aşağıda belirtilmiştir. NATO, 14 Haziran 1996'da stratejik konsepti uygulama kararı almış ve 1998'de yeni komuta yapısını kesinleştirmiştir.²⁷⁰

Tablo 5 Roma Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Yeni bir askeri strateji ve gözden geçirilmiş bir kuvvet konuşlanmasının hazırlanması kabul edildi. Müttefik kuvvetlerinin hem krizleri yönetmelerini hem de herhangi bir Müttefike karşı saldırganlığa karşı etkili bir rol oynayabilmelerini sağlamak için, daha fazla esneklik ve hareketlilik ve gerektiğinde güçlendirme için garantili bir yetenek ihtiyacı vardır. Bu nedenle mevcut güçler, sınırlı ancak askerî açıdan önemli bir oranda, birçoğu öngörülemeyen çok çeşitli olasılıklara yanıt verebilecek kara, hava ve deniz acil ve hızlı tepki unsurlarını içerecektir. Sınırlı bir saldırıyı caydırmak ve gerekirse Müttefiklerin topraklarını saldırılara karşı, özellikle de uzun uyarı süresi olmadan başlatılanları savunmak için yeterli nitelik ve nicelikte hazır olacaklardır.

(1) Stratejik Konsept (1991)

Yeni Stratejik Çevre

Soğuk Savaşın sona ermesi, uluslararası ilişkilerin tüm modelinde ve kalitesinde dikkate değer bir akışkanlık ve açıklık yarattı. 1989 olayları Avrupa merkezli olmasına rağmen, bir bütün olarak uluslararası sistem için bir dönemin sona erdiğinden bahsetmek için uygun büyüklükteki değişiklikleri temsil etmektedir.²⁷¹ 1989'dan bu yana, Orta ve Doğu Avrupa'da, Kuzey Atlantik İttifakının hedeflerine

²⁶⁹ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm?, 20 Haziran 2020.

²⁷⁰ Sertaç Hami Başeren, **Ege Sorunları**, Türk Deniz Araştırmaları Vakfı Yayınları, Yayın No:25, Ankara, 2006, s. 205.

²⁷¹ Barry Buzan, "New Patterns of Global Security in the Twenty-first Century," International Affairs (Royal Institute of International Affairs), Vol. 67, No. 3, July, 1991, p. 431-451

ulaşmak için aradığı güvenlik ortamını kökten iyileştiren derin siyasi değişiklikler meydana gelmiştir. SSCB'nin eski uyduları egemenliklerini tamamen geri kazanmıştır. Sovyetler Birliği ve Cumhuriyetleri radikal bir değişim geçirmektedir.  Baltık Cumhuriyeti bağımsızlıklarını geri kazandı. Sovyet kuvvetleri, Macaristan ve Çekoslovakya'dan ayrıldı ve 1994'e kadar Polonya ve Almanya'dan çekilmelerini tamamlayacakları ifade edildi. Daha nce NATO muhalifi tüm lkeler Batı'ya ideolojik düşmanlığı reddetti. Farklı derecelerde, çoğulcu demokrasiye, hukukun üstünlüğüne, insan haklarına saygıya ve piyasa ekonomisine ulaşmaya yönelik politikaları benimsemiş ve uygulamaya başlamışlardır. Soğuk Savaş döneminin askeri çatışmasının kaynağı olan Avrupa'nın siyasi bölünmesi aşıldı.²⁷²

Silahların kontrolündeki önemli ilerleme, silah seviyelerini düşürerek ve askeri şeffaflığı ve karşılıklı güveni artırarak istikrarı ve güvenliği sağlamaktadır. İlk kırk yıl içinde İttifak'ın temel kaygısı yekpare, büyük ve potansiyel tehdit ortadan kalkmıştır. **te yandan, gelecek hakkında büyük bir belirsizlik ve İttifak'ın güvenliği için riskler devam etmektedir. NATO'nun karşılaştığı güvenlik sorunları ve riskleri geçmişte olduğundan farklıdır. NATO'nun tüm Avrupa cephelerine eşzamanlı, topyekn bir saldırı tehdidi etkin bir şekilde ortadan kaldırıldı. Özellikle Orta Avrupa'da, sürpriz saldırı riski önemli ölçüde azaltılmış ve buna bağlı olarak minimum Müttefik uyarı süresi artmıştır. Geçmişin baskın tehdidinin aksine, Müttefiklerin güvenliğine ilişkin riskler çok yönlüdür ve boyutludur, bu da onları tahmin etmeyi ve değerlendirmeyi zorlaştırır.** Avrupa'daki istikrar ve İttifak yelerinin güvenliği korunacaksa NATO bu tür risklere cevap verebilmelidir. Bu riskler çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir. Müttefik güvenliğine riskler, daha ziyade etnik rekabet ve toprak anlaşmazlıkları da dahil olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa'daki birçok ülkenin karşı karşıya olduğu ciddi ekonomik, sosyal ve politik istikrarsızlıkların olumsuz sonuçlarından doğabilecektir. İttifak güvenliği çıkarları, kitle imha silahlarının çoğalması, hayati kaynakların akışının bozulması ve terör ve sabotaj eylemleri gibi daha geniş nitelikteki diğer risklerden etkilenebilir. Doğu-Batı atışmasının sona ermesi, Avrupa'da büyük çatışma riskini önemli ölçüde azaltmıştır.

²⁷² "The Alliance's New Strategic Concept," 07 November 1991, (evrimii) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 09 Mayıs 2021.

Öte yandan, hızlı bir şekilde gelişebilecek ve hızlı bir tepki gerektirecek farklı krizlerin ortaya çıkma riski daha yüksektir, ancak muhtemelen daha az büyüklüktedir. **Değişen ortam, İttifak’a stratejisini geniş bir güvenlik yaklaşımı çerçevesinde çerçevelemesi için yeni fırsatlar sunmaktadır.**²⁷³

NATO, Kuzey Amerika güvenliğinin kalıcı olarak Avrupa güvenliğine bağlı olduğu transatlantik bağlantıyı somutlaştırmaktadır. İttifak amacına ulaşmak için temel güvenlik görevlerine vurgu yapmıştır: “Herhangi bir NATO üyesi ülkenin topraklarına karşı herhangi bir saldırganlık tehdidini caydırmak ve savunmak, Avrupa içindeki stratejik dengeyi korumak.” Üye devletler, İttifak’ın temel işlevlerini yukarıda belirtilen terimlerle tanımlarken, İttifak’ın kapsamının yanı sıra Washington Antlaşması’nda öngörülen hak ve yükümlülüklerinin değişmeden kaldığını teyit etmişlerdir. İttifak, üyelerinin güvenliğini ve toprak bütünlüğünü koruma, siyasi ve askeri yollarla Avrupa’da adil ve kalıcı bir barış düzeni kurma hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır. Bu kapsamlı yaklaşım İttifak’ın güvenlik politikasının temelini oluşturmaktadır. Güvenlik durumundaki köklü değişikliklerle İttifak’ın hedeflerine siyasi yollarla ulaşma fırsatları hiç olmadığı kadar büyüktür. Güvenlik ve istikrarın siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel unsurların yanı sıra vazgeçilmez savunma boyutuna sahip olmasından tüm sonuçları çıkarmak artık mümkündür. **İttifak’ın karşılaştığı zorlukların çeşitliliğini yönetmek, güvenliğe geniş bir yaklaşım gerektirir. Bu, Müttefik güvenlik politikasının karşılıklı olarak birbirini güçlendiren üç unsuruna yansımaktadır; diyalog, iş birliği ve kolektif savunma yeteneğinin sürdürülmesidir.** İttifak, temel hedeflerini ve temel güvenlik işlevlerini yerine getirirken, başkalarının meşru güvenlik çıkarlarına saygı göstermeye ve Birleşmiş Milletler Şartı’nda ortaya konan uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüne devam edecektir.²⁷⁴

Kolektif Savunma

Güvenlik konusundaki politik yaklaşım giderek daha önemli hale gelecektir. Bununla birlikte, askeri boyut şart olmaya devam etmektedir. **Ortak bir savunmada**

²⁷³ A.g.e.

²⁷⁴ “The Alliance's New Strategic Concept,” 26 Ağustos 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 09 Mayıs 2021.

birlikte hareket etmeye yeterli askeri kapasitenin ve hazırlığın sürdürülmesi İttifak'ın güvenlik hedeflerinin merkezinde yer almaktadır. Bu tür bir yetenek, siyasi dayanışma ile birlikte, herhangi bir zorlama veya yıldırma girişimini önlemek ve İttifaka yönelik askeri saldırganlığın hiçbir başarı şansı olmayacağını ve asla bir seçenek olarak algılanamayacağını garanti etmek için gereklidir. Bu çerçevede “Zirvede NATO’nun askeri komuta yapısı yeniden şekillendirildi ve savunma planlaması ve yöntemleri, kriz yönetimi ve barışı korumaya uyarlandı.”²⁷⁵ Diyalog ve iş birliğinin güvenle üstlenilebilmesi ve arzu edilen sonuçların elde edilebilmesi de aynı derecede vazgeçilmezdir.

Kriz Yönetimi ve Çatışma Önleme

İttifak'ın başarısı, geçmişte olduğundan daha fazla önleyici diplomasinin etkinliğine ve üyelerinin güvenliğini etkileyen krizlerin başarılı bir şekilde yönetilmesine bağlıdır. Avrupa'daki herhangi bir büyük saldırganlık çok olası değildir ve öncesinde önemli bir uyarı süresi olacaktır. Çok daha küçük bir ölçekte de olsa, İttifak'ın karşı karşıya olduğu diğer potansiyel risklerin çeşitliliği öncekinden daha az tahmin edilebilir. Bu yeni koşullarda, krizlerin erken aşamada başarılı bir şekilde çözüme kavuşturulması için artan fırsatlar vardır. İttifak politikasının başarısı için, İttifak'ın siyasi makamları tarafından belirlenen ve askeri alandakiler de dahil olmak üzere bir dizi politik ve diğer önlemlerden gerekli olan uygun kriz yönetimi önlemlerini seçen ve koordine eden tutarlı bir yaklaşım gerekmektedir.

Londra Zirvesi'nde, değişen koşullara yanıt olarak yeni bir askeri strateji ve gözden geçirilmiş bir kuvvet konuşlanmasının hazırlanması kabul edildi. İttifak stratejisi bir dizi temel ilkeyi yansıtmaya devam edecektir. İttifak tamamen savunma amaçlıdır. Kendisini savunma dışında hiçbir silah kullanılmayacak ve kendisini kimsenin düşmanı olarak görmemektedir. Müttefikler, herhangi bir potansiyel saldırganı, Müttefiklerden birinin topraklarına karşı güç kullanımının, herkes tarafından kolektif ve etkili bir eylemle karşılanacağına ve çatışmayı başlatma risklerinin öngörülebilir kazançlardan daha ağır basacağına ikna etmeye yetecek askeri gücü koruyacaktır. **Bu nedenle Müttefik güçleri, İttifak sınırlarını savunabilmeli, Müttefik ulusların toprak bütünlüğünü koruyabilmeli, geri kazanabilmeli ve**

²⁷⁵ Harun Bodur, **Kronolojik 20'nci Yüzyıl Siyasi Tarihi**, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 887.

savaşı hızla sona erdirebilmelidir. İttifak'ın askeri kuvvetlerinin rolü, üye devletlerinin toprak bütünlüğünü ve siyasi bağımsızlığını sağlamak ve böylece Avrupa'da barış ve istikrara katkıda bulunmaktır.

İttifak savunmasının temel özellikleri, kolektif kuvvet planlaması, müşterek operasyonel planlama, çok uluslu oluşumlar, karşılıklı olarak uygun olduğu hallerde, kendi toprakları dışına kuvvetlerin yerleştirilmesi, kriz yönetimi ve güçlendirme düzenlemeleri, danışma prosedürleri, teçhizat, eğitim ve lojistik için ortak standartlar ve prosedürler, müşterek ve birleşik tatbikatlar ve altyapı, silahlanma ve lojistik iş birliğidir.²⁷⁶ Barışı korumak ve savaşı ya da her türlü zorlamayı önlemek için İttifak, öngörülebilir bir gelecekte Avrupa merkezli ve nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun bir karışımını önemli ölçüde azaltılmış olsa da güncel tutacaktır. İttifak'ın yeni kuvvet konuşlanması kapsamında Londra Zirvesi'nde, Müttefikler, uygun görüldüğü takdirde, ileri savunma kavramından ileriye dönük bir mevcudiyeti ve nükleer silahlara olan bağımlılığı azaltacak esnek tepki ilkesini değiştirmeyi kabul ettiler. Yeni stratejik ortamdan kaynaklanan değişiklikler ve İttifak'ın şu anda karşı karşıya olduğu değişen riskler, Müttefiklerin askeri güçlerinin görevlerinde ve duruşlarında önemli değişiklikler yapılmasını sağlamaktadır.

İttifak Askeri Misyonları

İttifak askeri güçlerinin üye devletlerin güvenliğini ve toprak bütünlüğünü garanti altına alma birincil rolü değişmemiştir. İttifak güçlerinin barış, kriz ve savaşta farklı işlevleri vardır. Barış içinde, Müttefik askeri kuvvetlerin rolü İttifak üyelerinin güvenliğini risklerden korumak, Avrupa'da istikrar ve dengenin ve barışın korunmasını sağlamaktır. İttifak üyelerinin güvenliği için askeri bir tehdide yol açabilecek krizler durumunda, İttifak'ın askeri güçleri geniş bir güvenlik yaklaşımı içinde siyasi eylemleri tamamlayabilir, güçlendirebilir ve böylece krizlerin/barışın yönetimine katkıda bulunabilir. Yeni güvenlik ortamında Avrupa'daki genel bir savaş pek olası değildir ama tamamen dışlanamaz. Barışı koruma temel görevi olan İttifakın askeri güçleri, her türlü savaşı önlemek ve

²⁷⁶ "The Alliance's New Strategic Concept," 26 Ağustos 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 09 Mayıs 2021.

saldırganlık meydana gelmesi durumunda barışı yeniden sağlamak için garanti sağlamak zorundadır. Bu nedenle, daha önce tarif edilen yeteneklere ve uygun kuvvet karışımına ihtiyaç vardır.

İttifak'ın Askeri Kuvvetleri

İttifak'ın askeri kuvvetlerinin büyüklüğü, hazırlığı, mevcudiyeti ve konuşlandırılması, kesinlikle savunma niteliğini yansıtmaya devam edecek ve silah kontrol anlaşmaları da dahil olmak üzere yeni stratejik ortama göre uyarlanacaktır. **Müttefik kuvvetlerinin toplam büyüklüğü azaltılacak ve yerinde hat savunması duruşuna gerek kalmayacaktır. Barış zamanı coğrafi dağılımı, İttifak bölgesi boyunca, gerekli yerlerde uygun kuvvetlerin ileriye konuşlandırılması da dahil olmak üzere yeterli askeri mevcudiyeti sağlayacaktır.**²⁷⁷ Müttefik kuvvetlerinin hem krizleri yönetmelerini hem de herhangi bir Müttefike karşı saldırganlığa karşı etkili bir rol oynayabilmelerini sağlamak için, daha fazla esneklik ve hareketlilik ve gerektiğinde güçlendirme için garantili bir yetenek ihtiyacı vardır. Müttefiklerin güçleri, gerektiğinde askeri kapasitelerinin geliştirilmesine izin verecek şekilde yapılandırılacaktır. Bu yetenek, yedek kuvvetleri harekete geçirerek veya güçleri yeniden oluşturarak İttifak güvenliğine yönelik olası tehditler ile orantılı hale gelmelidir. Gerilimleri azaltmak ve etkisiz hale getirmek için esnek ve zamanında tepkilere izin vermek üzere uygun kuvvet yapıları ve prosedürleri geliştirilecektir.

Müttefiklerin konvansiyonel kuvvetleri, İttifak'ın toprak bütünlüğünü ve irtibat hatlarının (ulaşım yollarının) engelsiz kullanımını sağlamak için **acil ve hızlı tepki kuvvetlerine ek olarak ana savunma kuvvetlerini ve belirli bir bölgedeki mevcut kuvvetlerin güçlendirilmesi için güçlendirme (augmentation) kuvvetlerini içerecektir. Ana savunma ve güçlendirme kuvvetleri hem aktif hem de taşınabilir unsurlardan oluşacaktır.**²⁷⁸ Kara, deniz ve hava kuvvetleri, maksada ulaşmayı sağlayan operasyonlarda birbirleriyle yakın iş birliği içinde olmalı ve yardım etmelidir. Bu kuvvetler aşağıdakilerden oluşacaktır. Kara Kuvvetleri: Bölgeyi tutmak veya yeniden kazanmak için gerekli olan kara

²⁷⁷ A.g.e.

²⁷⁸ "The Alliance's New Strategic Concept," 26 Ağustos 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 09 Mayıs 2021.

kuvvetleridir. Çoğunluk normalde daha düşük hazır olma durumunda olacak ve genel olarak seferberlik ve yedeklere daha fazla güvenecektir. Tüm kara kuvvetleri kategorileri, esnek konuşlandırma için uygun şekilde geliştirilmiş bir kabiliyeti ve savaş etkinliği gerektirecektir. Deniz Kuvvetleri: Hareketliliği, esnekliği ve dayanıklılığı nedeniyle İttifak'ın kriz müdahale seçeneklerine önemli katkıda bulunan deniz kuvvetlerinin temel görevleri Müttefiklerin deniz ulaşım hatlarını korumak, kara ve amfibi operasyonları desteklemek ve İttifak'ın deniz temelli nükleer caydırıcılarının konuşlandırılmasını korumak için deniz kontrolünü sağlamaktır. Hava Kuvvetleri: Bağımsız hava ve birleşik operasyonlarda (karşı hava, hava müdahalesi ve taarruzi hava desteği) temel rollerini yerine getirme kabiliyetinin yanı sıra gözetleme, keşif ve elektronik harp operasyonlarına katkıda bulunma kabiliyetli hava kuvvetleri, Müttefiklerin askeri kuvvetleri için hayatidir. Karada ve denizde destek operasyonlarındaki rolleri, uzun mesafeli havadan ikmal ve havada yakıt ikmali yeteneklerini gerektirecektir. Güvenli bir hava savunma ortamı sağlamak için modern hava komuta ve kontrol sistemleri de dahil olmak üzere hava savunma kuvvetleri gereklidir. Olası riskler ışığında, balistik füzelerin ve kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine özel önem verilmelidir. Bu sorunun çözümü, örneğin teslimat kontrolü ve füze savunması gibi tamamlayıcı yaklaşımlar gerektirecektir. “Son 30 yıla bakıldığında; İran-Irak Savaşı’nda, Afganistan İç Savaşı’nda (1989-1992), Yemen Savaşı’nda, 1991’deki ve 2003’teki Körfez savaşlarında, Rusya’nın Çeçenistan ve Gürcistan’a düzenlediği askeri müdahalelerde ve yakın zamanda da Suriye’de cereyan eden çatışmalarda balistik füzelerin kullanıldığına şahit olunmuştur. Mevcut nitelikleri ve potansiyel yetenekleriyle balistik ve seyir füzelerinin yarattığı tehdit, günümüzde otuzdan fazla ülkenin balistik füze teknolojisine sahip veya sahip olmak üzere olduğu da hatırla tutulduğunda, özellikle KİS teknolojisinin gelişmesi ve yayılmasıyla birlikte artarak devam etmektedir.”²⁷⁹

Yeni güvenlik ortamında ve gelecekte genel kuvvet seviyelerinin azalması göz önüne alındığında, İttifak kaynaklarının maliyet etkin kullanımını kolaylaştıracak

²⁷⁹ Merve Seren, Türkiye’nin Füze Savunma Sistemi Raporu, SETA, 2015, s. 13. Bu konuda bkz. NATO, “Ballistic Missile Defence,” (Çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm, 22 Haziran 2020.

şekilde birlikte çalışma yeteneği, Müttefik kuvvetlerinin misyonlarının başarılmaları için özellikle önemli olacaktır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) ile İttifak arasında karşılıklı karşılıklı şeffaflık ve tamamlayıcılığın sağlanması için pratik düzenlemeler geliştirilecektir. Çok çeşitli olasılıklara esnek bir şekilde yanıt verebilmek için etkili gözetleme ve istihbarat, esnek komuta ve kontrol, bölgeler içinde ve arasında hareketlilik ve intikal kapasiteleri de dahil olmak üzere uygun lojistik yetenekleri gerekecektir. **Müttefikler için, kolektif savunma, NATO'ya ulusal taahhütleri yerine getiren çok uluslu güçlere dayanacaktır. Çok uluslu kuvvetler İttifak'ın güvenilir bir kolektif savunma kararlılığını göstermektedir.** Müttefiklerin nükleer kuvvetlerinin temel amacı politiktir: barışı korumak ve her türlü savaşı önlemek. Nükleer kuvvetler, Müttefiklerin askeri saldırganlığa tepkisinin doğası hakkında herhangi bir saldırganın zihninde belirsizlik sağlayarak önemli bir rol üstlenmeye devam edeceklerdir. Bu Stratejik Konsept, İttifak'ın savunma niteliğini ve üyelerinin güvenlik, egemenlik ve toprak bütünlüğünü korumak için kararlılıklarını yeniden teyit etmektedir. İttifak'ın güvenlik politikası, barışı korumak için karşılıklı olarak güçlendirici araçlara, diyaloga, iş birliğine ve kolektif savunmaya dayanmaktadır.

Doğan'a göre; "kurulan yeni dünya düzeninde Türkiye'ye yönelecek olası tehditlerin nitelik ve nicelik olarak eskisinden daha az olduğunu söylemek güçtür. Türkiye aslında, NATO' nun yeni stratejisi içinde, Soğuk Savaş dönemindekilerden farklı nedenlerle, yeniden önemli bir konuma gelmektedir."²⁸⁰

ç. Brüksel Zirvesi (1994)

Londra ve Roma'daki kararlara ve yeni Stratejik Konsepte dayanarak, her zaman İttifakın temel hedefi olan tüm Avrupa'da kalıcı barış, istikrar ve esenliğe katkıda bulunmak için girişimler yürütüldüğü ve **Müttefiklerin aşağıdaki konularda anlaştıkları ifade edilmiştir: İttifak'ın siyasi ve askeri yapılarını hem rollerinin tüm yelpazesini hem de ortaya çıkan Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin gelişimini yansıtacak şekilde daha fazla adapte etmek ve Birleşik Müşterek Görev Kuvvetleri (CJTF) kavramını onaylamak, İttifak'ın diğer**

²⁸⁰ Naci Doğan, "Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO'nun Rolü ve Türkiye'nin Stratejik Konumu", *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2004, Cilt:5, Sayı:10, s. 25-41.

Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğunu teyit etmek, Ortakları İttifak ile birlikte çalışmak için yeni siyasi ve askeri çabalara katılmaya davet eden Barış İçin Ortaklık (BiO) girişimini başlatmak, kitle imha silahlarının yayılmasına ve bunların teslimat araçlarına karşı çabaları yoğunlaştırmaktır.

281

Tablo 6 Brüksel Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
NATO, İttifak’ın Stratejik Konseptinde yer alan esnek ve zamanında yanıtlar için gereklilikler doğrultusunda komuta ve kuvvet yapısının uyarlanmasına devam etmelidir. Ayrıca NATO ve Batı Avrupa Birliği operasyonları için askeri yeteneklerin kullanımını kolaylaştırarak İttifak’ın Avrupa sütununu güçlendirmek ve NATO üyesi olmayan Ortakların, Barış için Ortaklık (BİO) kapsamında öngörülen ortak barışı koruma operasyonlarına ve diğer olasılıklara katılmasına yardımcı olmak gerekecektir. ²⁸²

NATO’nun temel taşı transatlantik bağlantıya güçlü bağlılık teyit edilmiştir. Amerika Birleşik Devletleri’nin Avrupa’daki kuvvetlerinin devam eden varlığı, bu bağın temelde önemli bir yönüdür. Orta ve Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinin bir Avrupa bütününe ve özgürlüğüne daha tam entegrasyonunun, Atlantik’in her iki tarafındaki tüm Müttefiklerin güçlü ve aktif katılımı olmadan başarılı olamayacağı belirtilmiştir. Maastricht Antlaşması’nda, Avrupa Birliği içindeki ortak bir savunma politikasının uzun vadeli perspektifinde, zaman içerisinde ortak bir savunmaya yol açabilecek bir Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) gelişimine tam destek verilmiştir. Avrupa Birliği’nin savunma bileşeni olarak geliştirilen Batı Avrupa Birliği (BAB) ile NATO arasında yakın ve büyüyen iş birliği desteklenmiştir.²⁸³

²⁸¹ The Brussels Summit Declaration, 11 January 1994, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

²⁸² “Declaration of the Heads of State and Government,” 31 Ekim 2000, <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940111a.htm>, (Çevrimiçi) 09 Mayıs 2021.

²⁸³ “Summit Meetings,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

Tüm Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerini kapsayan önleyici diplomasi, çatışmayı önleme, işbirlikçi güvenlik, demokrasi ve insan haklarının ilerlemesi için bir araç olan Avrupa Güvenlik ve İş birliği Komisyonu (CSCE)'nu güçlendirme kararlılığı ifade edilmiştir. Erken uyarı, çatışma önleme ve kriz yönetimi için CSCE'nin operasyonel yeteneklerini geliştirme çabaları aktif olarak desteklenmektedir. İttifak'ın Washington Antlaşması'nın 10'uncu maddesinde öngörüldüğü gibi, Antlaşmanın ilkelerini ilerletmek ve Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkıda bulunmak amacıyla diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğu teyit edilmiştir. Doğu'ya ulaşacak NATO genişlemesi memnuniyetle karşılanmıştır. Kaufman'a göre; Avrupalı Müttefiklerin birçoğu, ABD'nin bu fikri ileriye taşımadan önce, öncülük ettiği geçmiş olayların görüntülerini çağrıştırarak ve Avrupalı Müttefikleri geride bırakarak onlarla istişare etmediğini hissetmiştir.²⁸⁴ Genişleme kapsamında, NATO ve katılımcı devletler arasındaki ilişkiyi dönüştürecek acil ve pratik Barış için Ortaklık (BİO) Programının başlatılmasına karar verilmiştir. Bu program, PENTAGON Programlarına ilave olarak, Orta Asyaya'daki mevcut tehditleri de kapsamaktadır.²⁸⁵ Barış için Ortaklık (BİO), Kuzey Atlantik İttifakı ve Barış için Ortaklık Ülkeleri arasında yeni güvenlik ilişkileri kuracaktır. Ortak ülkeler, Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) tarafından, Ortaklık faaliyetleriyle ilgili olarak NATO Karargâhındaki siyasi ve askeri organlara katılmaya davet edilecektir. Ortaklık, Avrupa çapında siyasi ve askeri iş birliğini genişletecek ve yoğunlaştıracak, İttifakı destekleyen demokratik ilkelere pratik iş birliği ve bağlılık ruhunu teşvik ederek istikrarı artıracak, barışa yönelik tehditleri azaltacak ve güçlendirilmiş ilişkiler kuracaktır. Ortaklık çerçevesi içinde 1994 yılında başlayan barışı koruma arazi tatbikatları önerilecektir. Ortak askeri faaliyetleri koordine etmek için, Ortaklığa katılan devletler NATO Kh. (Brüksel)'na ve Ortaklık Koordinasyon Hücresi (Mons)'ne kalıcı irtibat görevlileri göndermeye davet edilecektir. Tüm uluslararası terör eylemleri kınanmıştır. "NATO nezdinde Rusya'nın önemi artmış ve Rusya'nın eski müttefikleri ülkeler ile NATO arasındaki yakınlaşmaya karşı sesini yükseltmemesi için, İttifak ile Rusya arasında Rusya'ya

²⁸⁴ Joyce P. Kaufman, **NATO and the Former Yugoslavia: Lessons Learned**, Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, 2002, p. 213.

²⁸⁵ "The Eurasian Security Environment," Testimony of Fiona Hill Senior Fellow, Brookings Institution, House Armed Services Committee (HASC) Threat Panel, 2005.

çeşitli ayrıcalıklar veren kurumsal düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca 11 Eylül sonrasında istihbarat yetenekleri, dünyanın çeşitli bölgelerdeki politik nüfuzu, tehditlere karşı artan duyarlılığı ve coğrafyası ile Rusya, terörizme karşı mücadelede NATO açısından önemli bir partner olarak belirmiştir.”²⁸⁶ “Rusya’nın genişlemeye tepkisi ilk başta etkili olamamıştı. Ancak daha fazla genişlemesine ve ABD’nin Polonya ile Çekoslovakya’ya yerleştirmek istediği “Füze Savunma Kalkanı” ile doğruya doğru genişlemesi konusunda Rusya’nın sert tepkisi söz konusudur. Rusya, bu konuda AB’ye enerji kaynakları kozunu oynamak suretiyle bu genişlemeyi durdurmak istemiştir.”²⁸⁷ Çoğu kaynak, genişlemenin Avrupa’nın yakınındaki (fringes) istikrarsızlığı azaltma yararına sahip olduğu konusunda hemfikirler. AB için, güvenlik ve ekonomik meseleler, özellikle ticaret ve yardımın Doğu Avrupa’da ekonomik ve siyasi istikrarı teşvik edeceği ve bunun da AB güvenliğine fayda sağlayacağı inancı nedeniyle iç içe geçmişti.”²⁸⁸

Eski Yugoslavya’da devam eden çatışma reddedilmiştir. Bosna’daki çatışmanın savaş alanında değil müzakere masasında çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bir ateşkes uygulamak ve bu korkunç çatışmanın mağdurlarına insani yardım sağlanmasına izin vermek için imzalamış oldukları anlaşmaların ihlalleri kınanmıştır. Bosna’da Birleşmiş Milletler Koruma Kuvveti (UNPROFOR) görevinin yerine getirilmesindeki engelleri ortadan kaldırma kararlılığı vurgulanmıştır. Bosna’da Uçuşa Yasak Bölge’yi uygulamak için operasyonlara devam edileceği ifade edilmiştir. UNPROFOR’un güçlendirilmesine ilişkin Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararlarının (UNSCR) tam olarak uygulanması istenmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin yetkisi altında ve İttifak’ın 2 ve 9 Ağustos 1993 tarihli kararlarına uygun olarak tehdit altındaki alanlara hava saldırıları gerçekleştirmeye hazır olduğu tekrar teyit edilmiştir.”²⁸⁹

²⁸⁶ Merve İrem Yapıcı, “Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği,” **38’inci ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ankara, 2007, s. 1451-1474.

²⁸⁷ H. Kantarcı, “Gelecekte Jeopolitik Ortamı Şekillendireceği Öngörülen Menfaatlere Dayalı Koalisyonlar Teorisi,” **2023 Aylık Dergi**, Sayı: 87, Ankara, 2008, s. 68.

²⁸⁸ Asle Toje, **America, the EU and Strategic Culture Renegotiating the Transatlantic Bargain**, Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2008, s. 81.

²⁸⁹ “Declaration of the Heads of State and Government,” 31 Ekim 2000, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c940111a.htm>, 09 Mayıs 2021.

“30 Ağustos 1995 sabahının erken saatlerinde NATO uçakları Sırpların işgali altındaki Bosna ve Hersek’te seçilmiş bazı hedeflere bir dizi hassas vuruş yaptılar. Bu saldırı ile NATO’nun ilk hava harekâtı Kararlı Güç (Deliberate Force) Operasyonu başladı. İki buçuk hafta süren bu operasyon Bosnalı Sırpların iletişim sistemini darmadağın etti ve Soğuk Savaş’ın bitmesinden beri İttifak içinde NATO’nun rolü konusundaki görüşmelere hâkim “alan dışı” tartışmalarına son verdi. Balkanlar, Müttefikleri alan dışı operasyonları düşünmeye ittiler ve Müttefikler sadece NATO’ya böyle bir rol vermeyi gerçekten isteyip istemedikleri sorunuyla değil, aynı zamanda bu rolün meşru temelini tanımlama sorunuyla da karşı karşıya kaldılar.²⁹⁰ O tarihte son derece tartışmalı bir konu olmasına rağmen, aradan geçen on yılın sonunda Kararlı Güç Operasyonunun ve hava gücünün gayet akıllıca kullanılmış olmasının, Bosna Savaşını önemli sonuçlarla sona erdirmekte ne kadar etkili olduğu anlaşılmaktadır. NATO’nun Soğuk Savaş’tan sonraki dönüşümüne herhangi bir başka olaydan çok daha fazla katkısı olmuştur.”²⁹¹

Özetle, son beş yıl Avrupa’ya tarihi fırsatlar, yeni belirsizlikler ve istikrarsızlıklar getirdi. İttifak kendisini yeni koşullara uyarlamak için harekete geçti ve kilit alanlarda kararlar aldı.²⁹² Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)’nin geliştirilmesine tam destek verdi. İttifak’ı gelecekteki görevlerine uyarlamanın bir yolu olarak Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) kavramı onaylanmıştır. Orta ve Doğu Avrupa ülkeleri ve eski Sovyetler Birliği ülkeleriyle giderek daha yakın ilişkilere yeni bir bakış açısı açılmıştır. Ortak ve bölünmez güvenliğini sürekli olarak taahhüt eden Kuzey Amerika ve Avrupa’nın ortak bir çabası olarak İttifak yenilenmiştir.

ç. Paris Zirvesi (1997)

Rusya Federasyonu ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü arasında Karşılıklı İlişkiler, İşbirliği ve Güvenlik Kurucu Kanunu imzalanmıştır. Kurucu

²⁹⁰ Sten Rynning, **NATO Renewed The Power and Purpose of Transatlantic Cooperation**, Hampshire, Palgrave Macmillan, 2005, s. 46.

²⁹¹ Ryan C. Hendrickson, “Crossing the Rubicon,” **NATO Review**, Autumn, 2015, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history.html>, 22 Haziran 2020.

²⁹² https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease, (Çevrimiçi) 20 Haziran 2020.

Kanun NATO ve Rusya'nın artık düşman olmadığını belirtiyor ve NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi'ni kuruyordu.²⁹³

d. Madrid Zirvesi (1997)

İttifak'ın iç adaptasyonunda önemli ilerlemeler kaydedilmiştir. İttifak'ı açma sürecindeki önemli bir adım olarak, üç ülke katılım müzakerelerine başlamaya davet edilmiştir. Yeni Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi ve Barış İçin Ortaklık'ın geliştirilmesi yoluyla Ortaklarla ilişkiler güçlendirilmiştir. NATO'nun Soğuk Savaş sonrası oluşturduğu Ortaklıklar, NATO'nun bölgesel bir örgütten küresel bir örgüte dönüşümünün temel göstergeleri arasında sayılabilir.²⁹⁴ NATO'nun Ortaklık politikası İttifakın Soğuk Savaş Sonrası dönemini yeniden keşfetmesinin ana unsuru olmuştur. 1990'lı yılların başından beri NATO, zaman içerisinde çeşitli fonksiyonları yerine getiren birçok ortaklık yapısını muhafaza etmiştir. Moore'ın açıkça ifade ettiği gibi ortaklık başlangıçta Avrupa'yı demokratikleştirme ve entegre etmenin temel politik aracı olmuştur.²⁹⁵

Tablo 7 Madrid Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
İttifak'ın iç adaptasyonu konusunda kaydedilen ilerleme memnuniyetle karşılanmaktadır. İttifak için yeni bir komuta yapısının geliştirilmesi üzerine yürütülen önemli çalışmalar; Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) kavramının uygulanması ve NATO içinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) inşasıdır. İttifak'ın askeri kuvvetlerinin azaltılması ve yeniden yapılandırılması üzerine inşa edilen yeni komuta yapısı, İttifak'a geleceğin zorluklarını karşılamak için gereken tüm yetenekleri temin edecek ve tüm görevleri daha etkin ve esnek bir şekilde yerine getirmesini sağlayacak, Ortaklarla olan gelişmiş ilişkiyi ve yeni üyelerin kabulünü destekleyecektir. Yeni komuta yapısının temel

²⁹³ "Summit Meetings," NATO-Encyclopedia 2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 670, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

²⁹⁴ Arif Bağbaşıoğlu, "Ortaklık Politikası Çerçevesinde Nato'nun Orta Doğu'ya Bakışı," **Akademik Ortadoğu**, Cilt 6, Sayı 1, 2011, s. 94.

²⁹⁵ Rebecca Moore, "Partnership Goes Global" Gülnur Aybet and Rebecca Moore (eds.), **NATO in Search of a Vision**, Georgetown University Press, Washington, 2010, 219242, p. 232-233.

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
unsurlarının tanımlandığı ve daha fazla çalışma için temel oluşturacağı not edilmiştir. Bu çalışmanın süratinin korunması gerektiği ifade edilmiştir. ²⁹⁶

Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) inşa edilmektedir. İttifak ve Avrupa Birliği, ortak stratejik çıkarları paylaşmaktadır. Kolektif savunma temel fonksiyonunu korurken, siyasi ve askeri yapılar bölgesel kriz ve çatışma yönetimindeki yeni zorluklarla başa çıkabilme yeteneği geliştirmek için uyarlanmıştır.²⁹⁷

NATO üyelerinin güvenliği ayrılmaz bir şekilde tüm Avrupa’nın güvenliği ile bağlantılıdır. Barışın kırılgan olduğu ve istikrarsızlığın hâkim olduğu Avrupa-Atlantik bölgesindeki uluslar için güvenlik ve istikrar ortamının iyileştirilmesi, İttifak’ın büyük bir ilgisi olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) ilkelerine uygun olarak, demokratik ve özgür toplumların tüm kıtada konsolidasyonu İttifak için doğrudan ve maddi bir endişe kaynağıdır. Yeni On iki Avrupa ülkesi İttifaka katılmayı talep etti. Bu ulusların istek ve çabaları memnuniyetle karşılanmıştır. Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya NATO ile katılım müzakerelerine başlamaya davet edilmiştir. NATO’nun Kuzey Atlantik Antlaşması’nın 10’uncu maddesi uyarınca yeni üyelere açık olduğu teyit edilmiştir. Avrupa Atlantik Konseyi (Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC), Avrupa Atlantik bölgesinde güvenliği ve istikrarı artırmak için ortak çabalarda önemli bir unsur olacaktır.

Barış için Ortaklık (BİO) (Partnership for Peace, PfP), güvenlik alanında yeni pratik iş birliği modelleri oluşturma çabalarının odak noktası haline gelmiştir. BİO olmasaydı, Bosna-Hersek’teki Uygulama (Implementation Force, IFOR) ve İstikrar Güçleri (Stabilization Force, SFOR), bu kadar çok ortağın katılımıyla bir araya getirilip bu kadar etkili ve verimli bir şekilde konuşlandırılmazdı. Siyasi danışma unsurunu güçlendirerek, Ortakların BİO karar alma ve planlamada oynadığı rolü

²⁹⁶ “Madrid Declaration,” 08 Temmuz 1997, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25460.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

²⁹⁷ A.e.

artırarak ve BİO'yu daha operasyonel hale getirerek Barış İçin Ortaklığı geliştirme kararı memnuniyetle karşılanmış ve onaylanmıştır. Ortakların 28 Mart 1997'de yürürlüğe giren Brüksel Anlaşması uyarınca NATO'ya diplomatik misyonlar oluşturma olanağı yaratılmıştır.²⁹⁸ Ortak ülkeler bu fırsattan yararlanmaya davet edilmiştir. NATO ile Rusya Federasyonu arasında 27 Mayıs 1997 tarihinde Paris'te imzalanan Karşılıklı İlişkiler, İş birliği ve Güvenlik Kurucu Yasası tarihi bir başarıdır. Kurucu kanun kapsamında oluşturulan yeni forum aracılığıyla NATO-Rusya Daimî Ortak Konseyi, NATO ve Rusya, Avrupa'daki güvenlik sorunlarına çözüm bulmak için danışacak, iş birliği yapacak ve uygun olduğu takdirde birlikte hareket edecektir.

Akdeniz bölgesi, tüm Avrupa'da ve Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ile yakından bağlantılı olduğundan büyük ilgi görmektedir. Brüksel'deki son toplantının ardından başlatılan Akdeniz girişiminin geliştirilmesinden memnuniyet vurgulanmıştır. NATO ile bir dizi Akdeniz ülkesi arasında kurulan diyalog giderek ve başarılı bir şekilde gelişiyor, bölgede güven inşasına ve iş birliğine katkıda bulunuyor ve diğer uluslararası çabaları tamamlıyor.

Kararların uygulanmasında ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (European Security and Defence Initiative, ESDI)'nin geliştirilmesinde kaydedilen önemli ilerleme, NATO- Batı Avrupa birliği (BAB) (Western European Union, WEU) Güvenlik Anlaşması çerçevesinde BAB liderliğindeki operasyonların planlanması ve gelecekteki kullanımı ile NATO varlıklarının serbest bırakılması, izlenmesi ve iadesi ve NATO ile BAB arasında bilgi alışverişi için gerekli pratik düzenlemelerin geliştirilmesine yönelik çalışmalarda kaydedilen ilerleme memnuniyetle karşılanmıştır. BAB, yakın zamanda NATO varlıklarının ve kabiliyetlerinin desteğiyle BAB liderliğindeki olası operasyonlar için zemin oluşturmak da dahil olmak üzere kriz yönetimi ve barışı koruma operasyonlarını (Petersburg görevleri) planlama ve yürütme kapasitesini iyileştirmeyi taahhüt ettiğini bildirdi.²⁹⁹ İttifak'ın NATO'nun savunma planlaması için Bakanlar Rehberine katkıda bulunma davetini kabul etti. Bu nedenle, NATO varlıklarını ve yeteneklerini kullanarak BAB tarafından yürütülen

²⁹⁸ "Madrid Declaration," 08 Temmuz 1997, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25460.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

²⁹⁹ Kari Möttölä, "The European Union and Crisis Management," Heinz Gärtner and Ian M. Cuthbertson (eds.), **European Security and Transatlantic Relations after 9/11 and the Iraq War**, New York, Palgrave Macmillan, 2005, s. 188.

operasyonların planlanması, hazırlanması, yürütülmesi ve uygulanması için gerekli düzenlemeler ve prosedürler geliştirilmeye devam edilecektir. AGİT'in Yirmi Birinci Yüzyıl Avrupa için Ortak ve Kapsamlı Güvenlik Modeli konusundaki çalışmaları, 1996 Avrupa Lizbon Zirvesi'nin kararlarına uygun olarak, Avrupa Güvenliği Şartı'nın geliştirilmesi de dahil olmak üzere desteklenmeye devam edilmektedir. Silahların yayılmasını önleme, silahların kontrolü ve silahsızlanma araçlarını daha da ileriye taşımaya devam edilmektedir. Dünya çapında anti-personel mayınların kullanımı, depolanması, üretimi ve transferini yasaklamak için etkili, yasal olarak bağlayıcı bir uluslararası anlaşmanın güçlü bir şekilde takip edilmesi desteklenmektedir. Silahsızlanma Konferansı'ndaki olumlu gelişmelere dikkat çekilmektedir. Avrupa'da Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması (Treaty on Conventional Armed Forces in Europe, CFE)'na ve bütünlüğüne büyük önem vermeye devam edilmektedir.

e. Washington Zirvesi (1999)

Bu yıldönümü zirvesinde, elli yılı aşkın bir süredir geliştirilen güven ve iş birliği alışkanlıklarını temel alarak bu hedefleri gerçekleştirmeye devam etme kararlılığı teyit edilmiştir. **Kolektif savunma, NATO'nun temel amacı olmaya devam etmektedir.** Barışı, istikrarı ve özgürlüğü destekleme taahhüdü teyit edilmiştir. Kuzey Atlantik Antlaşması'nda belirtildiği gibi, Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine olan inanç tekrar teyit edilmiş ve tüm uluslarla barış içinde yaşama ve uluslararası anlaşmazlıkları barışçı yollarla çözme arzusu yinelenmiştir.³⁰⁰ Gelecekte, geçmişte olduğu gibi yeni zorluklarla başa çıkmada etkili olunmalıdır. 21'inci yüzyıla girerken kolektif savunmaya adanmış, güvenlik için mevcut ve gelecekteki riskleri ele alabilen, yeni üyeler tarafından güçlendirilen ve yeni üyelere açık olan ve diğer kurumlar, Ortaklar ve Akdeniz Diyalogu ülkeleriyle birlikte çalışan bir İttifak olarak Avrupa-Atlantik güvenliğini ve istikrarını artırmak için karşılıklı olarak güçlendirici bir şekilde NATO'nun rotası çizilmektedir.³⁰¹ NATO, Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki hayati ortaklığı temsil eder. Avrupa Müttefiklerinin birlikte daha etkin hareket edebilmeleri ve böylece Atlantik ötesi ortaklıkları güçlendirebilmeleri için

³⁰⁰ "The Washington Declaration," 24 April 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27445.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

³⁰¹ "Summit Meetings," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

Avrupa savunma yeteneklerinin güçlendirilmesine verilen itici güç memnuniyetle karşılanmıştır. Bu zirve, İttifak'ın Soğuk Savaş geçmişi ile küreselleşmekte olan dünyadaki fonksiyonları arasına bir sınır çizgisi çekmesi bakımından NATO tarihinin en önemli zirvesiydi.³⁰² **NATO uluslarını korumak ve gelecek yüzyılın güvenlik zorluklarını karşılamak için hem siyasi dayanışma hem de askeri güçler muhafaza edilecektir.**³⁰³ **İttifak'ın 21'inci yüzyıl görevlerinin tamamını yerine getirmek için savunma kapasitesini geliştirme sözü verilmiştir.** Silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme tedbirleri ile güven ve güvenlik oluşturmaya devam edilecektir. Terörizm kınanmıştır ve bu beladan korunma kararlılığı tekrarlanmıştır. “Washington Bildirisi’nde hayati kaynakların kullanımının engellenmesi, hayati ihtiyaç maddelerinin naklinin durdurulmasını önlemek için harekete geçilmesi ve terör eylemleri, NATO çerçevesinde İttifakın güvenlik çıkarlarını etkileyen riskler arasında kabul edilmiş fakat terörle mücadele için İttifak içi dayanışma ve iş birliği süreci yeterli görülmüştür.”³⁰⁴

Tablo 8 Washington Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
İttifak güçleri, temel güvenlik görevlerini ve stratejisinin ilkelerini uygulamak için İttifak’ın tüm görevlerinin gereksinimlerini etkin bir şekilde karşılayacak ve gelecekteki zorluklara cevap verecek şekilde adapte edilmeye devam etmelidir. İttifak’ın askeri güçlerinin büyüklüğü, hazırlığı, mevcudiyeti ve konuşlandırılması, Müttefik topraklarının ötesi dahil olmak üzere, bazen kısa sürede, kendi kırsallarından uzakta kriz savunması operasyonları ve Kriz Mukabele Operasyonları yürütme taahhüdünü yansıtacaktır. İttifak, genel olarak hem yakın hem de uzun vadede ve görevlerinin tamamı için etkili bir angajman (engagement) kabiliyeti, konuşlandırılabilirlik ve hareketlilik, kuvvetlerin ve altyapının hayatta kalması

³⁰² Z. Tuba Kor, “NATO’nun Washington Zirvesi’yle Yenilenen Kimliği,” Anlayış Dergisi, İstanbul, Sayı 13, Haziran 2004, s. 51.

³⁰³ “The Washington Declaration,” 23 Nisan 1999, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-063e.htm>, 09 Mayıs 2021.

³⁰⁴ Ayşe Nur Tütüncü, Elif Uzun, **Uluslararası Hukuk-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2917, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1874, Eskişehir, 2013, s. 66.

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler

(BEKA), lojistik ve kuvvet rotasyonunu içeren sürdürülebilirlik gibi önemli operasyonel yeteneklere ihtiyaç duyacaktır. ³⁰⁵

İttifak, coğrafyadan bağımsız olarak, üyeliğin sorumluluklarını yerine getirmeye istekli ve katılımı Avrupa’da genel güvenliği ve istikrarı artıracak tüm Avrupa demokrasilerine açıktır. NATO, daha geniş bir paylaşılan değerler ve ortak sorumluluk topluluğunun temel direğidir. Birlikte çalışarak, Rusya ve Ukrayna dahil olmak üzere Müttefikler ve Ortaklar, güvenlik ve refahın paylaşıldığı ve bölünemeyeceği bir Avrupa’yı tamamen ve özgür bir şekilde inşa etmeye yardımcı olmak için Soğuk Savaş tarafından dayatılan bölünmeler ortadan kaldırılmaktadır. NATO’nun kuruluşundan elli yıl sonra, Kuzey Amerika ve Avrupa’nın kaderlerinin birbirinden ayrılmaz olduğu ifade edilmiştir. İttifak’ın tüm Avrupa ve Kuzey Amerika insanları için barış, güvenlik ve özgürlüğe dayanan temel hedefleri olduğu ilan edilmiştir.³⁰⁶

(1) Stratejik Konsept (1999)

Bu başlık altında Stratejik Konsept’in gelişen stratejik çevre, güvenlik sorunları ve riskleri, 21’inci yüzyılda güvenliğe yaklaşımı, İttifak askeri yeteneklerinin idamesi, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK), çatışmaların önlenmesi ve kriz yönetimi, silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme, İttifak’ın kuvvet konuşlanması için kurallar, konvansiyonel kuvvetlerin özellikleri ve İttifak kuvvetleri prensipleri için ilkeler konularındaki yaklaşımı anlatılacak ve tartışılacaktır.

Nisan 1999’da Washington’daki Zirve toplantısında NATO Devlet ve Hükümet Başkanları İttifak’ın yeni Stratejik Konseptini onayladı. NATO, Soğuk Savaş’ın 40 yılı boyunca üyelerinin özgürlüğünü başarıyla sağladı ve Avrupa’da savaşı engelledi. Savunmayı diyalogla birleştirerek, Doğu-Batı yüzleşmesinin (confront) barışçıl sona erdirilmesinde vazgeçilmez bir rol oynadı. Soğuk Savaş’ın

³⁰⁵ “The Alliance’s Strategic Concept,” 24 Nisan 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 09 Mayıs 2021.

³⁰⁶ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27445.htm?mode=pressrelease, 20 Haziran 2020.

sona ermesiyle Avrupa-Atlantik'deki değişiklikler İttifak'ın 1991 Stratejik Konsepti'ne yansdı. Bununla birlikte, o zamandan beri daha derin siyasi ve güvenlik gelişmeleri olmuştur. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana geçen yıllar silah kontrolünde önemli gelişmelere tanıklık etmiştir. İttifak'ın bu olumlu gelişmelerdeki rolü, güvenlik konusundaki yaklaşımının, prosedür ve yapılarının kapsamlı bir şekilde uyarlanmasıyla desteklenmiştir. Ancak son on yıl, Avrupa-Atlantik barışı ve istikrarı için baskı, etnik çatışma, ekonomik sıkıntı, siyasi düzenin çöküşü ve kitle imha silahlarının yaygınlaşması gibi karmaşık yeni risklerin ortaya çıktığını da gördü.

Soğuk Savaş sonrası dönem daha karmaşık bir güvenlik ortamı getirmiştir. Bu eğilimin 21'inci yüzyılda da devam edeceği tahmin edilmektedir. İttifak'ın 1999'da onayladığı Stratejik Konsept yeni güvenlik ortamının sorunlarını ve tehditlerini ele almaktadır.³⁰⁷ Yeni Stratejik Konsept, NATO'nun kalıcı amacını ve doğasını ve temel güvenlik görevlerini ifade eder, yeni güvenlik ortamının temel özelliklerini belirler, İttifak'ın güvenlik konusundaki geniş yaklaşımının unsurlarını belirler ve askeri güçlerinin daha fazla adaptasyonu için kılavuzlar sağlar. NATO'nun Washington Antlaşması'nda belirtilen temel ve kalıcı amacı, tüm üyelerinin özgürlük ve güvenliğini siyasi ve askeri yollarla korumaktır. Demokrasinin, insan haklarının ve hukukun üstünlüğünün ortak değerlerine dayanan İttifak, kuruluşundan bu yana Avrupa'da adil ve kalıcı bir barış düzeni sağlamak için çabaladı. Bunu yapmaya devam edecektir. Bu amaç, Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğini etkileyen kriz ve çatışmalarla riske girebilir. İttifak bu nedenle sadece üyelerinin savunmasını sağlamakla kalmaz, aynı zamanda bu bölgede barış ve istikrara katkıda bulunur. İttifak, Kuzey Amerika güvenliğinin kalıcı olarak Avrupa güvenliğine bağlı olduğu transatlantik bağlantıyı somutlaştırmaktadır. Üye devletleri savunma alanındaki egemen sorumluluklarını üstlenme haklarından ve görevlerinden mahrum etmeden İttifak, temel ulusal güvenlik hedeflerini gerçekleştirmeleri için kolektif çaba göstermelerini sağlar. Washington Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Şartı'na bağlı bir İttifak olarak temel amacına ulaşmak için temel güvenlik görevlerini yerine getirir³⁰⁸: Güvenlik: Demokratik kurumların büyümesine ve hiçbir ülkenin tehdit yoluyla

³⁰⁷ Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak NATO Broşürü, NATO Public Diplomacy Division, 2010, s. 9.

³⁰⁸ "The Alliance's Strategic Concept," 24 Nisan 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 09 Mayıs 2021.

başkalarını korkutamayacağı veya zorlayamayacağı, anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne bağlılık temelinde, istikrarlı bir Avrupa-Atlantik güvenlik ortamı için vazgeçilmez temellerden birini sağlamak veya güç kullanımınıdır. İstişare: Washington Antlaşması'nın 4'üncü maddesinde belirtildiği gibi, üyelerin güvenliği için risk oluşturan olası gelişmeler de dahil olmak üzere hayati çıkarlarını etkileyen her türlü meseleye ilişkin Müttefik istişareleri için gerekli bir transatlantik forumu çabalarıdır. Caydırma ve Savunma: Washington Antlaşması'nın 5 ve 6'ncı maddelerinde belirtildiği gibi, herhangi bir NATO üyesi ülkeye yönelik saldırganlık tehdidini caydırmak ve savunmaktır. Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğini ve istikrarını arttırmak için Kriz Yönetimi: Washington Antlaşması'nın 7'nci maddesine uygun olarak hazır, vaka bazında, fikir birliği içinde olmak, çatışmanın etkili bir şekilde önlenmesine katkıda bulunmak ve kriz müdahale operasyonları da dahil olmak üzere kriz yönetimine aktif olarak katılmaktır. Ortaklık: Şeffaflık, karşılıklı güven ve İttifak ile ortak hareket etme kapasitesini artırmak amacıyla Avrupa-Atlantik bölgesindeki diğer ülkelerle geniş kapsamlı bir ortaklık, iş birliği ve diyalogu teşvik etmektir.³⁰⁹

İttifak, sürekli bir değişim ortamında faaliyet göstermektedir. Son yıllardaki gelişmeler genel olarak olumlu olmuştur, ancak krizlere dönüşebilecek belirsizlikler ve riskler devam etmektedir. Bu gelişen bağlamda NATO, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana Avrupa-Atlantik güvenliğinin güçlendirilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Büyüyen siyasi rolü; Rusya, Ukrayna ve Akdeniz Diyalogu ülkeleri dahil olmak üzere diğer devletlerle artan siyasi ve askeri ortaklığı, iş birliği ve diyalogu, yeni üyelerin katılımına açıklığı, diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği, Balkanlar'da örneklendirilen barışı destekleme operasyonları da dahil olmak üzere çatışma önleme ve kriz yönetimine olan bağlılığı, güvenlik ortamını şekillendirme ve Avrupa-Atlantik bölgesinin barış ve istikrarını artırma kararlılığını yansıtır. Buna paralel olarak NATO, Avrupa-Atlantik barışına ve istikrarına katkıda bulunma yeteneğini geliştirmeye başarılı bir şekilde uyum sağlamıştır. İç reform, Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) konsepti, İttifak'ın tüm görevleri için kuvvetlerin hızlı bir şekilde

³⁰⁹ "The Alliance's Strategic Concept," 24 Nisan 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 09 Mayıs 2021.

konuşlandırılmasına izin verecek düzenlemelerin oluşturulması ve Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin oluşturulması dahil yeni bir komuta yapısı içeriyor.

AGİT, bölgesel bir düzenleme olarak, Kanada ve ABD'yi de içeren ve barış ve istikrarı ve kooperatif güvenliğini artırmada, demokrasiyi ve insan haklarını geliştirmede önemli bir rol oynayan Avrupa'daki en kapsayıcı güvenlik kuruluşudur. AGİT özellikle önleyici diplomasi, çatışma önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası rehabilitasyon alanlarında aktiftir. NATO ve AGİT, özellikle eski Yugoslavya'ya barış getirme amaçlı uluslararası çabalar konusunda yakın ve pratik iş birliği geliştirdiler. Avrupa Birliği, güvenlik ve savunma boyutunu güçlendirmeye yönelik çabalarında önemli kararlar almış ve daha da hızlanmıştır. Bu sürecin tüm İttifak için sonuçları olacaktır ve NATO ve BAB tarafından geliştirilen düzenlemelere dayanarak tüm Avrupa Müttefikleri buna dahil edilmelidir. Kibaroglu'na göre "AGSK'nin oluşturulabilmesi için iki temel seçenek bulunmaktaydı. Birinci seçenek AB ülkelerinin NATO'ya tahsis ettikleri askeri kapasitenin İttifak'tan çekilerek yeni bir çatı altında tümüyle Avrupa ülkeleri tarafından oluşturulmasıydı. İkinci seçenek ise birçoğu halihazırda NATO üyesi olan AB ülkelerinin İttifak'ın imkân ve kabiliyetlerini AB'nin alacağı kararlar doğrultusunda kullanmasıydı."³¹⁰ İkinci seçenek üzerinden devam edilmesine karar verildi. 1994 Zirvesi bildirgesinde belirtildiği ve 1996'da Berlin'de yeniden teyit edildiği üzere İttifak, BAB liderliğindeki operasyonlar için varlıklarını ve yeteneklerini sunarak İttifak içindeki Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin gelişimini tamamen desteklemektedir. Bu amaçla İttifak ve BAB, yakın bir ilişki geliştirmiş ve Berlin'de kararlaştırıldığı üzere AGSK'nin kilit unsurlarını hayata geçirmiştir. Bu süreçte Türkiye'nin en hassas olduğu konu, AGSK'nin oluşum süreci içerisinde AB üyesi olmayan ülkelerin rolünün yeniden tanımlanmasıdır. Türkiye, AB'nin NATO'dan istediği imkân ve kabiliyetlerin otomatik olarak verilmesine karşı çıkmış, durum bazında değerlendirme ve her seferinde Kuzey Atlantik Konseyi onayı istemiştir.³¹¹ AB, Nice Zirvesi'nde, NATO'nun AB üyesi olmayan ülkelerini karar alma mekanizmasının dışında bıraktı. Bunun üzerine Türkiye, bu kararlara otomatik olarak

³¹⁰ Mustafa Kibaroglu, Türkiye-NATO İlişkileri, **Analiz**, SETA, Mart 2017, Sayı:191, s. 11.

³¹¹ Münevver Cebeci, "NATO, AB ve Türkiye: OGSP Açmazı," **Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt 20, Sayı:2, 2012, s. 95-120.

uyulmasının beklenmemesi gerektiğini bildirdi. Aralık 2002’de Kopenhag Zirvesi’nde “Berlin +” anlaşmalarının ve onların uygulamalarına sadece hem NATO veya ‘Barış için Ortaklık’ üyesi olan, hem de NATO ile çift taraflı güvenlik düzenlemelerini tamamlamış AB üyesi ülkeler için geçerli olduğuna karar verdi. Böylece Kıbrıs ve Malta’nın “NATO varlıklarını kullanan AB askerî harekâtları çerçevesinden” çıkarılmasıyla, AB’nin NATO varlıklarına ve olanaklarına erişiminin sağlanması konusunda bir engel aşıldı.³¹² NATO Genel Sekreteri Lord Robertson “Bu, NATO-AB ilişkilerinin tarihinde bir dönüm noktasıdır.”³¹³ diye açıklama yapmıştır. Türkiye, bu konuda yerinde tespit ve müdahalelerle hem kendi milli menfaatini korumuş hem de NATO’nun kurumsal kimliğinin, gücünün ve etkisinin korunmasına katkı sağlamış, NATO-AB ilişkileri başlangıç sürecinde her ne kadar öyle anlaşılmasa da sonradan Türkiye’nin NATO’nun AB etkisi altına girmesini engellediği ve NATO’nun gelişmesinin önünü açtığının görüldüğü söylenebilir.

Silahların kontrolü ve nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşmaları ile sağlanabilecek istikrar, şeffaflık, öngörülebilirlik, daha düşük silahlanma seviyeleri ve doğrulama NATO’nun stratejik hedeflerine ulaşma çabalarını desteklemektedir. Müttefikler bu alandaki başarılarında önemli rol oynadı.

Stratejik ortamdaki olumlu gelişmelere ve İttifaka karşı büyük çapta geleneksel saldırganlığın oldukça düşük olmasına rağmen, uzun vadede böyle bir tehdidin ortaya çıkma olasılığı vardır. İttifak’ın güvenliği, çok yönlü ve tahmin edilmesi zor olan çok çeşitli askeri ve askeri olmayan risklere maruz kalmaktadır. Bu riskler, Avrupa-Atlantik bölgesi içinde ve çevresinde belirsizlik ve istikrarsızlık ile İttifak’ın çevresinde hızla gelişebilecek bölgesel krizlerin olasılığını içerir. Avrupa-Atlantik bölgesi ve çevresindeki bazı ülkeler ciddi ekonomik, sosyal ve politik zorluklarla karşı karşıyadır. Etnik ve dini rekabet, bölgesel anlaşmazlıklar, reformda yetersiz veya başarısız çabalar, insan haklarının kötüye kullanılması ve devletlerin dağılması yerel ve hatta bölgesel istikrarsızlığa yol açabilir. Ortaya çıkan gerilimler Avrupa-Atlantik istikrarını etkileyen krizlere, insanların acı çekmesine ve silahlı çatışmalara yol açabilir. Bu tür çatışmalar, İttifak’ın ve diğer ülkelerin güvenliğini etkileyebilir. İttifak

³¹² Özbağcı, a.g.e., s. 329-330.

³¹³ “NATO and EU Sign Historic Partnership Agreement,” **EU Observer**, 17 Aralık 2002.

dışında güçlü nükleer kuvvetlerin varlığı, Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarın sağlanması için İttifak'ın dikkate alması gereken önemli bir faktördür. Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik ve Nükleer (KBRN) silahlarının yaygınlaşması ve bunların teslimat yöntemleri ciddi bir endişe kaynağı olmaya devam etmektedir. Silahların üretiminde kullanılabilecek küresel teknolojinin yayılması, rakiplerin hava, kara ve deniz yoluyla taşınan çok yetenekli saldırı ve savunma sistemleri, seyir füzeleri ve diğer gelişmiş silahlarda kullanılabilir. Buna ek olarak, devlet ve devlet dışı düşmanlar, NATO'nun geleneksel silahlardaki üstünlüğüne karşı koymak için bu tür stratejiler kullanmaya çalışabilirler.³¹⁴

Müttefiklerin topraklarına herhangi bir yönden silahlı saldırı Washington Antlaşması'nın 5 ve 6'ncı maddeleri kapsamında olacaktır. Ancak İttifak güvenliği küresel bağlamı da hesaba katmalıdır. İttifak güvenliği ve çıkarları, terör eylemleri, sabotaj ve organize suçlar da dahil olmak üzere daha geniş nitelikteki diğer risklerden ve hayati kaynakların akışının bozulmasından etkilenebilir. Çok sayıda insanın, özellikle de silahlı çatışmaların bir sonucu olarak, kontrolsüz hareketi İttifak'ı etkileyen güvenlik ve istikrar sorunları da yaratabilir.

İttifak, barışı korumaya ve Avrupa-Atlantik güvenliğini ve istikrarını şu yollarla güçlendirmeye çalışmaktadır: transatlantik bağın korunması, caydırıcılık ve savunma için yeterli askeri kabiliyetlerin korunması ve görevlerinin tamamını yerine getirilmesi, İttifak içerisinde Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'nin geliştirilmesi, krizleri başarıyla yönetme becerisi, yeni üyelere açıklığın devam etmesi ve silahların kontrolü ve silahsızlanma dahil Avrupa-Atlantik güvenliğine kooperatif yaklaşımın bir parçası olarak diğer ülkelerle ortaklık, iş birliği ve diyalog arayışının devam etmesidir.

Yeterli askeri kapasitenin sürdürülmesi ve ortak savunmada (common defence) kolektif olarak harekete geçmeye hazırlıklı olması İttifak'ın güvenlik hedeflerinin merkezinde yer almaktadır.³¹⁵ Böyle bir yetenek, siyasi dayanışma ile birlikte, İttifak'a zorlama veya yıldırma girişimini önleme ve İttifaka yönelik askeri saldırganlığın hiçbir başarı şansı ile asla bir seçenek olarak

³¹⁴ "The Alliance's Strategic Concept," 24 Nisan 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 18 Mayıs 2021.

³¹⁵ A.e.

algılanmamasını sağlama yeteneğinin merkezinde yer alır. Öngörülebilir tüm koşullar altında etkili askeri yetenekler, İttifak'ın 5'inci madde dışı kriz müdahale operasyonları yoluyla çatışma önleme ve kriz yönetimine katkıda bulunma yeteneğinin de temelini oluşturmaktadır. Bu görevler oldukça zorlayıcı olabilir ve 5'inci Madde durumunda gerekli olabilecek uyum, çok uluslu eğitim ve kapsamlı ön planlama gibi aynı siyasi ve askeri niteliklere prim verebilir.

İttifak, dengeli ve dinamik bir transatlantik ortaklığa bağlı kalmaya devam etmektedir. Avrupa Müttefikleri, Avrupa-Atlantik bölgesinin barış ve istikrarını ve böylece tüm Müttefiklerin güvenliğini artırmak için güvenlik ve savunma alanında daha büyük sorumluluklar üstlenmelerini sağlayacak kararlar aldılar. İttifak tarafından 1996 yılında Berlin'de ve daha sonra alınan kararlar temelinde, Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) NATO içinde geliştirilmeye devam edecektir. Bu süreç NATO, BAB ve gerektiğinde Avrupa Birliği arasında yakın iş birliği gerektirecektir.

NATO barışı koruma, savaşı önleme, güvenlik ve istikrarı artırma ve temel güvenlik görevlerinde belirtildiği gibi, diğer kuruluşlarla iş birliği içinde çatışmayı önlemeye veya bir kriz ortaya çıkarsa, 5'inci madde dışı kriz müdahale operasyonlarının yürütülmesi de dahil olmak üzere, uluslararası hukuka uygun olarak, etkin yönetime katkı yapmaya çalışacaktır. İttifak'ın bu tür operasyonları gerçekleştirmeye hazır olması, istikrarı güçlendirmek ve genişletmek için daha geniş bir hedefi desteklemektedir ve genellikle NATO Ortaklarının katılımını içerir.³¹⁶ NATO, krizlerin önlenmesine katkıda bulunmak için ortaklık, iş birliği ve diyalogu ve diğer kuruluşlarla olan bağlantılarını tam olarak kullanacak ve eğer ortaya çıkarsa, onları erken aşamada etkisiz hale getirecektir. İttifak'ın herhangi bir güç kullanımında olduğu gibi kriz yönetimine tutarlı bir yaklaşım, İttifak'ın siyasi yetkililerinin bir dizi siyasi ve askeri önlemden uygun yanıtları seçmesini ve koordine etmesini ve her aşamada yakın siyasi kontrolünü gerektirecektir. Barış için Ortaklık (BİO), İttifak ve Ortakları arasında pratik güvenlik bağlantıları kurmanın ve Ortaklar ile NATO arasındaki birlikte çalışabilirliği artırmanın temel mekanizmasıdır. Avrupa-Atlantik bölgesinde kalıcı istikrarın sağlanması için NATO ile Rusya arasında güçlü, istikrarlı ve kalıcı bir ortaklık şarttır.

³¹⁶ A.e.

Rusya, Avrupa-Atlantik güvenliğinde benzersiz bir rol oynamaktadır. Kobaladze'ye göre NATO-Rusya iş birliği her iki tarafın menfaatinedir.³¹⁷ NATO-Rusya diplomasisinin siyaseti, eğilimler ve konumlar arasındaki uyum ve yanlış hizalamanın değişen evrelerinden oluşur ve Soğuk Savaş sonrası dönemde güvenlik topluluğunun sınırlı gelişimini açıklayan bir evrimdir.³¹⁸ Ponsard'a göre; NATO'nun doğuya doğru ilk genişlemesi bağlamında, Rusya kısa süre sonra iki farklı çıkar arasında zor bir seçimle karşı karşıya kaldı. Bir yandan Rusya, yakın çevresi üzerindeki etkisini sürdürmeyi amaçladı; öte yandan Batı ile yakınlaşmasına ve yeni uluslararası düzene dahil olmasına büyük önem verdi. Kremlin nihayet NATO'nun genişlemesi karşısındaki güçsüzlüğünü fark ettiğinde, İttifak ile ilişkilerini sürdürmeye karar verdi.³¹⁹ Zaten NATO'ya karşı koymak Rusya için bir 'tercih tehdidi' gibi görünüyordu ve demografik tükenme, ülkenin güney kesimlerinde huzursuzluk, Çin ve ekonomik altüst oluş gerçek tehditlerdir.³²⁰ NATO-Rusya Karşılıklı İlişkiler, İş birliği ve Güvenlik Kurucu Yasası çerçevesinde NATO ve Rusya, demokrasi ve işbirlikçi güvenliği ilkelerine dayalı alan Avrupa-Atlantik'te kalıcı ve kapsayıcı bir barış elde etmek için ilişkilerini ortak ilgi, karşılıklılık ve şeffaflık temelinde geliştirmeye karar verdiler.

Akdeniz, İttifak'ın özel ilgi alanıdır. Avrupa'da güvenlik, Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ile yakından bağlantılıdır. NATO'nun Akdeniz Diyalogu süreci NATO'nun güvenlik konusundaki işbirlikçi yaklaşımının ayrılmaz bir parçasıdır. Güven inşası için bir çerçeve sağlar, bölgede şeffaflık ve iş birliğini teşvik eder ve diğer uluslararası çabalarla pekiştirir. İttifak, bu Diyalogda Ortak olan ülkelerle daha yakın iş birliği ve daha aktif katılım sağlamak amacıyla Diyalogun siyasi, sivil ve askeri yönlerini aşamalı olarak geliştirmeye kararlıdır. İttifak, Washington Antlaşması'nın 10'uncu maddesi uyarınca yeni üyelere açıktır. Komisyon, önümüzdeki yıllarda üyeliğin sorumluluklarını ve yükümlülüklerini üstlenmeye istekli

³¹⁷ Mikheil Kobaladze, "Russia in NATO: Attesting the Impossible," Centro Argentino de Estudios Internacionales Área CEI y Países Bálticos, s. 9., (Çevrimiçi) www.caei.com.ar, 07 Ağustos 2021.

³¹⁸ Vincent Pouliot, **International Security in Practice, The Politics of NATO-Russia Diplomacy**, Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s. 8.

³¹⁹ Lionel Ponsard, **Russia, NATO and Cooperative Security, Bridging the Gap**, Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2007, s. 109.

³²⁰ Daniel Korski, "Shaping a New NATO-Russia Partnership," European Council On Foreign Relations, s. 225-230.

ve kabul edebilen uluslara daha fazla davet yapılmasını bekliyor ve NATO bu ülkelerin dahil edilmesinin İttifak'ın genel siyasi ve stratejik çıkarlarına hizmet edeceğini, etkinliğini ve uyumunu güçlendireceğini belirlediğinden genel Avrupa güvenliğini ve istikrarını artırır.

İttifak, güvenlik konusundaki geniş yaklaşımının önemli bir parçası olarak savunma ve silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme hedeflerinin uyum içinde kalmasını sağlamaya devam edecektir.

İttifak NATO'nun tüm görevlerini yerine getirmek için gerekli askeri yetenekleri koruyacaktır. Müttefik dayanışma ve stratejik birlik ilkeleri tüm İttifak misyonları için en önemli unsurdur. İttifak güçleri NATO'nun askeri etkinliğini ve hareket özgürlüğünü korumalıdır.³²¹ Birine yapılan saldırı herkese yapılan bir saldırıdır. Washington Antlaşması'nın 5'inci maddesi uyarınca kolektif savunma ile ilgili olarak, İttifak'ın birleşik askeri kuvvetleri, ona karşı olabilecek herhangi bir saldırganlığı caydırabilecek, yine de bir saldırının gerçekleşmesi durumunda saldırganın ilerlemesini olabildiğince ileride durdurabilecek ve üye devletlerin siyasi bağımsızlığını ve toprak bütünlüğü sağlayacaktır. Ayrıca, çatışmanın önlenmesine katkıda bulunmaya ve 5'inci madde dışı kriz Mukabele operasyonlarını yürütmeye hazır olmalıdırlar. İttifak'ın güçleri NATO'nun Ortakları ve diğer devletlerle iş birliği ve anlayışın geliştirilmesinde, özellikle Ortakların NATO liderliğindeki BİO operasyonlarına potansiyel katılım için hazırlanmasına yardımcı olmada önemli rollere sahiptir. İttifak'ın amaçlarına ulaşması, kritik olarak ortak savunmanın rollerinin, risklerinin ve sorumluluklarının eşit olarak paylaşılmasına ve yararlarının sağlanmasına bağlıdır. İttifak içinde AGSK geliştirme süreci ilerledikçe, Avrupa Müttefikleri ortak savunmaya ve çok uluslu oluşumlar da dahil olmak üzere uluslararası barış ve istikrara katkılarını daha da artıracaklardır. İttifak savunmasında kolektif çaba ilkesi, Müttefiklerin, egemenliklerini mahrum etmeden, siyasi savunmanın kritik siyasi, askeri ve kaynak avantajlarından yararlanmasını ve savunma politikalarının yeniden ulusallaştırılmasını önleyecek pratik düzenlemelerle somutlaştırılmıştır. Bu düzenlemeler ayrıca NATO güçlerinin 5'inci madde dışı kriz Mukabele

³²¹ A.e.

operasyonlarını yürütmelerine ve olası tüm acil durumlara tutarlı bir İttifak mukabelesi için bir ön şart oluşturlar. Bunlar istişare prosedürlerine, entegre bir askeri yapıya ve iş birliği anlaşmalarına dayanmaktadır.

Barışı korumak ve savaşı ya da her türlü zorlamayı önlemek için İttifak, öngörülebilir bir gelecekte Avrupa merkezli ve nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun bir karışımını minimum düzeyde de olsa güncel tutacaktır. İttifak'ın karşılaşılabileceği risklerin çeşitliliğini göz önünde bulundurarak, güvenilir caydırıcılık ve geleneksel mukabele seçenekleri sağlamak için gerekli kuvvetleri korumalıdır.³²² Ancak İttifak'ın geleneksel güçleri tek başına güvenilir bir caydırıcılık sağlayamaz. Nükleer silahlar, İttifak'a yönelik saldırganlık risklerini hesaplanamaz ve kabul edilemez hale getirmede eşsiz bir katkı sağlar. Böylece, barışı korumak için gerekli olmaya devam ederler. İttifak askeri güçlerinin birincil rolü barışı korumak ve üye ülkelerin toprak bütünlüğünü, siyasi bağımsızlığını ve güvenliğini sağlamaktır. Bu nedenle İttifak'ın güçleri etkili bir şekilde caydırıcı olmalı ve savunabilmeli, Müttefik ulusların toprak bütünlüğünü koruyabilmeli veya geri kazanabilmeli, bir çatışma durumunda, saldırganın kararını yeniden gözden geçirerek, saldırısını durdurabilmeli ve geri çekebilmelidir. NATO güçleri, 5'inci madde dışı etkili kriz mukabele operasyonlarını yürütürken kolektif savunma sağlama yeteneğini sürdürmelidir. Avrupa-Atlantik bölgesinin güvenliğinin ve istikrarının sağlanması çok önemlidir. İttifak ve güçlerinin önemli bir amacı, potansiyel krizlerle erken aşamada ilgilenerken riskleri uzak tutmaktır. Avrupa-Atlantik istikrarını tehlikeye atan ve İttifak üyelerinin güvenliğini etkileyebilecek krizler durumunda İttifak'ın askeri güçlerince kriz Mukabele operasyonları yürütülmesi istenebilir. Ayrıca, diğer uluslararası örgütleri desteklemek için operasyonlar yürüterek, geniş bir güvenlik yaklaşımı içinde siyasi eylemleri tamamlayarak ve pekiştirerek uluslararası barış ve güvenliğin korunmasına katkıda bulunmaya davet edilebilirler. Askeri operasyonlar yoluyla krizlerin yönetimine katkıda bulunurken, İttifak kuvvetleri insani acil durumlar da dahil olmak üzere karmaşık ve çeşitli aktörler, riskler, durumlar ve taleplerle uğraşmak zorunda kalacaktır. 5'inci madde dışındaki bazı kriz mukabele operasyonları, bazı

³²² "The Alliance's Strategic Concept," 24 Nisan 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 09 Mayıs 2021.

kolektif savunma misyonları kadar zorlu olabilir. Etkili askeri katkıların sağlanmasında, uygun destek yapılarını, planlama araçlarını ve komuta ve kontrol yeteneklerini karşılayacak yeterli güce sahip iyi eğitilmiş ve donanımlı güçler şarttır.³²³ İttifak ayrıca, ayrılabilir fakat ayrı olmayan yetenekler temelinde, BAB'ı veya siyasi kontrol ve stratejik yönetim altındaki operasyonları desteklemeye hazır olmalıdır. İttifak askeri kuvvetleri ayrıca, askeri-askeri temaslara, Barış için Ortaklık (BİO) kapsamındaki diğer iş birliği faaliyetlerine ve tatbikatlarına ve NATO'nun Rusya ile ilişkilerini derinleştirmek için örgütlenmiş Avrupa-Atlantik bölgesinde istikrarı artırmaya katkıda bulunur.

İttifak kuvvetlerinin özellikleri, ilgili silah kontrol anlaşmalarının hükümlerini de yansıtacaktır. **İttifak güçleri, herhangi bir Müttefike karşı saldırıyı caydırmak ve karşı koymak için yeterli güç ve yetenekte olmalıdır. Birlikte çalışabilir olmaları ve uygun doktrinlere ve teknolojilere sahip olmaları gerekir. Gerekli hazırlık ve konuşlandırılabilirlikte tutulmalı, Ortaklar ve NATO üyesi olmayan diğer ülkeleri de içerebilecek çok çeşitli karmaşık müşterek ve birleşik operasyonlarda askeri başarı elde edebilmelidirler. Bu özelliklerle:**

Müttefik kuvvetlerinin toplam büyüklüğü, kolektif savunma ve diğer İttifak misyonlarının gerekleriyle tutarlı olarak en düşük seviyede tutulacak, uygun ve dereceli hazır bulunacaklar, kuvvetlerin barış zamanı coğrafi dağılımı, kendi toprakları ve suları dışındaki kuvvetlerin yerleştirilmesi, konuşlandırılması ve gerektiğinde kuvvetlerin ileriye yerleştirilmesi de dahil olmak üzere İttifak toprakları boyunca yeterli askeri mevcudiyeti sağlayacaktır. NATO'nun çevresindeki istikrarsızlıklar, potansiyel olarak kısa uyarı süreleri ile İttifak'ın askeri müdahalesini gerektiren krizlere veya çatışmalara yol açabileceğinden, İttifak içindeki bölgesel ve özellikle jeostratejik değerlendirmelerin dikkate alınması gerekecektir. NATO'nun komuta yapısı, çok uluslu kuvvetleri yönetmek ve kontrol etmek için konuşlandırılabilir birleşik ve müşterek komuta merkezlerinin kullanılması da dahil olmak üzere İttifak'ın askeri misyonlarının tümünün komutasını ve kontrolünü üstlenebilmelidir.

³²³ A.e.

Yetenekler kapsamında çok uluslu operasyonlar için insan faktörleri dahil birlikte çalışabilirlik, uygun ileri teknolojinin kullanımı, bilgi üstünlüğünün korunması ve çok çeşitli becerilere sahip yüksek nitelikli personel geliştirmek önemlidir. Komuta, kontrol ve iletişim, istihbarat ve gözetleme alanlarında yeterli yetenekler gerekli kuvvet çarpanları olarak hizmet edecektir. İttifak'ın hem güvenlik ortamındaki herhangi bir temel değişikliğe yanıt olarak hem de sınırlı gereksinimler için, takviye ederek, yedekleri harekete geçirerek veya gerektiğinde güçleri yeniden oluşturarak daha büyük güçler inşa edebilmesi gerekir. Bu yetenek, uzun vadeli gelişmeler de dahil olmak üzere İttifak güvenliğine yönelik potansiyel tehditlerle orantılı olmalıdır. Hem Avrupa hem de Kuzey Amerika'dan zamanında takviye ve ikmal kabiliyetleri kritik önemini koruyacak ve sonuç olarak yüksek derecede konuşlandırılabilirlik, hareketlilik ve esnekliğe ihtiyaç duyulacaktır. Gerginlikleri azaltmak ve etkisiz hale getirmek için kuvvetlerin esnek, zamanında ve hızlı bir şekilde oluşturulması, konuşlandırılması ve çekilmesini sağlayacak uygun kuvvet yapıları ve prosedürler gereklidir. Bu düzenlemeler barış zamanında bir plan dahilinde yapılmalıdır.

Müttefiklerin askeri güçlerinin İttifak'ın tüm görevlerini yerine getirme konusunda güvenilir bir yeteneğe sahip olması önemlidir. Bu gereksinimin kuvvet yapıları, kuvvet ve teçhizat seviyeleri için etkileri vardır; hazır olma, bulunabilirlik ve sürdürülebilirlik, eğitim ve tatbikatlar, intikal ve konuşlandırma seçenekleri ve güçlendirme ve mobilizasyon yetenekleri önemlidir.³²⁴ Amaç, hızlı ve gerektiğinde derhal kolektif savunma veya 5'inci madde dışı kriz mukabele operasyonlarına başlayabilen yüksek hazırlıklı güçler arasında optimum bir denge sağlamak olmalıdır; kolektif savunma, kriz mukabele operasyonlarını sürdürmek için kuvvetlerin dönüşü veya belirli bir bölgenin daha da güçlendirilmesi için gerekli olanların büyük bir kısmını temin etmeye hazır farklı seviyelerde güçler ve en kötü durum için daha uzun vadeli bir birikim ve güçlendirme yeteneği gerekir (Kolektif savunma için büyük çaplı operasyonlar senaryosu). İttifak kuvvetlerinin önemli bir kısmı bu rollerden birden fazlasını gerçekleştirebilecektir. İttifak güçleri İttifak misyonlarının çok uluslu ve ortak doğasını yansıtacak şekilde yapılandırılacaktır. Temel görevler arasında

³²⁴ A.e.

toprakların kontrolü, korunması ve savunulması; deniz, hava ve kara irtibat hatlarının (ulaşım yolları) engelsiz kullanımının sağlanması; deniz kontrolü ve İttifak'ın deniz temelli caydırıcılık konuşlandırılmasının korunması; bağımsız ve birleşik hava operasyonlarının yürütülmesi; güvenli bir hava ortamı ve etkili bir genişletilmiş hava savunmasının sağlanması; gözetleme, istihbarat, keşif ve elektronik savaş; stratejik çoğaltma; konuşlandırılabilir birleşik ve müşterek karargâh dahil olmak üzere etkili ve esnek komuta ve kontrol tesislerinin sağlanması bulunmaktadır. İttifak stratejisi kimyasal veya biyolojik bir savaş kabiliyeti içermez. Müttefikler, ilgili silahsızlanma rejimlerine evrensel bağlılığı desteklemektedir. Ancak, kimyasal ve biyolojik silahların yasaklanması konusunda daha fazla ilerleme kaydedilse bile, savunma önlemleri gerekli olmaya devam edecektir.

Azaltılmış toplam güç seviyeleri ve kısıtlı kaynaklar göz önüne alındığında, İttifak'ın misyonlarını başarmak için birlikte çalışma yeteneği hayati olmaya devam edecektir.³²⁵ İttifak'ın, entegre askeri yapının kilit rol oynadığı kolektif savunma düzenlemeleri, bu bağlamda önemlidir. NATO'nun savunma planlamasının çeşitli safhalarının, güçlerin ve destekleyici yapıların rollerinin tüm spektrumunu yerine getirebilmelerini sağlamak için her düzeyde etkili koordine edilmesi gerekmektedir. Müttefikler arasında güç planları hakkında bilgi alışverişi, bu rollerin yürütülmesi için gereken yeteneklerin mevcudiyetinin sağlanmasına katkıda bulunur. Ulusal savunma planlarında önemli değişiklikler olması halinde yapılacak istişareler de önemini korumaktadır. Olası acil durumlara esnek bir şekilde yanıt verebilmek ve İttifak misyonlarının etkin bir şekilde yürütülmesine izin vermek için İttifak, her türlü kuvveti etkin bir şekilde konuşlandırmak ve idame etmek için nakliye kapasiteleri, tıbbi destek ve stoklar dahil olmak üzere yeterli lojistik kabiliyetlere ihtiyaç duymaktadır. Standardizasyon, Müttefik güçlere lojistik destek sağlamada iş birliğini ve maliyet etkinliğini artıracaktır. Müttefiklerin toprakları dışında, ev sahibi ülke desteğinin çok az olduğu veya hiç olmayabileceği bütünleme ve idame işlemleri, özel lojistik zorluklar doğuracaktır. Daha büyük, yeterli donanımına sahip ve eğitilmiş güçleri zamanında ve İttifak'ın tüm görevlerini yerine getirebilecek

³²⁵ A.e.

düzeyde inşa etme yeteneği, kriz yönetimi ve savunmaya da önemli bir katkı sağlayacaktır. Bu, risk altındaki herhangi bir alanı güçlendirme ve gerektiğinde çok uluslu bir varlık kurma yeteneğini içerecektir. Çeşitli türlerdeki ve çeşitli hazırlık düzeylerindeki kuvvetler hem Avrupa içi hem de transatlantik takviyede esnek görevlendirilebilecektir. Bu, irtibat hatlarının kontrolünü ve uygun destek ve tatbikat düzenlemelerini gerektirecektir. İttifak kuvvetleri ile içinde bulundukları sivil çevre (hem hükümet hem de hükümet dışı) arasındaki etkileşim, operasyonların başarısı için çok önemlidir. Sivil-asker iş birliği birbirine bağımlıdır. Sivil makamlara yardım etmek için askeri vasıtalar giderek daha fazla talep edilmektedir; aynı zamanda askeri operasyonlara sivil destek lojistik, iletişim, tıbbi destek ve halkla ilişkiler için önemlidir. İttifak'ın askeri ve sivil organları arasındaki iş birliği buna bağlı kalacaktır. İttifak'ın tüm görevlerini yerine getirme kabiliyeti, giderek artan şekilde çok uluslu güçlere dayanacaktır. Çok uluslu kuvvetler, özellikle kolektif savunma veya 5'inci madde dışı kriz mukabele operasyonları için hızlı bir şekilde konuşlanabilen güçler, dayanışmayı güçlendirmektedir.

Avrupa'daki konvansiyonel kuvvet seviyelerinin azaltılması ve artan tepki süreleri dahil olmak üzere güvenlik durumundaki köklü değişikliklerle NATO'nun bir krizi diplomatik ve diğer yollarla etkisiz hale getirme veya gerekli olması halinde başarılı konvansiyonel savunma yapma yeteneği önemli ölçüde iyileşmiştir. Bu nedenle, nükleer silah kullanımının tasarlanması gerekebileceği durumlar son derece uzaktır. Kuzey Atlantik İttifakı altıncı on yılına girerken, yeni bir yüzyılın zorluklarını ve fırsatlarını karşılamaya hazır olmalıdır. Stratejik Konsept İttifak'ın kalıcı amacını doğrular ve temel güvenlik görevlerini yerine getirir. Dönüştürülmüş bir NATO'nun gelişen güvenlik ortamına katkıda bulunmasını sağlayarak, demokrasiye ortak bağlılık ve anlaşmazlıkların barışçıl çözümü yoluyla güvenlik ve istikrar desteklenmektedir. Stratejik Konsept İttifak'ın güvenlik ve savunma politikasını, operasyonel kavramlarını, konvansiyonel ve nükleer kuvvet duruşunu ve kolektif savunma düzenlemelerini yönetecek ve gelişen güvenlik ortamı ışığında gözden geçirilecektir. Belirsiz bir dünyada etkili savunma ihtiyacı devam eder, ancak bu taahhüdü tekrar teyit ederken İttifak, Avrupa'nın bütünü ve özgürlüğünü desteklemek ve teşvik

ederek bölünmemiş bir kıtanın inşasına yardımcı olmak için her fırsatı tam olarak kullanmaya devam edecektir.³²⁶

f. Roma Zirvesi (2002)

NATO Müttefikleri ve Rusya Federasyonu, eşit ortaklar olarak bir araya geldikleri NATO-Rusya Konseyi'ni oluşturmuş ve bu durum NATO-Rusya ilişkilerine yeni bir kalite getirmiştir. NATO-Rusya Konseyi, NATO-Rusya Daimi Ortak Konseyi'nin yerini almıştır.³²⁷

f. Prag Zirvesi (2002)

Zirve öncesinde Özalp'a göre; 21'inci yüzyılın tehditleri beklenenden çok önce ve hiç beklenmeyen bir kimlikle ortaya çıktı. NATO, bu tehditleri ortadan kaldırmak ya da bu tehditler karşısında diz çökmek için global bir rol üstlenmeliydi. Geleneksel görev alanından çıkıp nerede ve ne zaman gerekiyorsa bayrak gösterebilmeliydi. NATO, İttifak'ın üyelerinin barış ve özgürlüğünü koruma genel misyonunu desteklemek için askeri görevini, "gerektiğinde esnek, iyi donanımlı, iyi eğitilmiş kuvvetleri hızlı bir şekilde konuşlandırma ve sürdürme"³²⁸ yeteneğini yerine getirebilmelidir. Tüm bunlar, günler veya haftalar değil, saatlerle ölçülen yanıt süreleri gerektiren küresel ve sağlam bir mali ortamda gerçekleştirilmelidir.³²⁹

Tablo 9 Prag Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Kara, deniz ve hava unsurları dahil olmak üzere teknolojik olarak gelişmiş, esnek, konuşlandırılabilir, birlikte çalışabilir ve sürdürülebilir unsurlardan oluşan bir NATO Mukabele Gücü (NRF) oluşturmaya karar verilmiştir. NRF, ayrıca İttifak'ın askeri yeteneklerindeki gelişmelere odaklanmak ve onları teşvik etmek için bir katalizör olacaktır. İlk operasyonel kabiliyetini mümkün olan en kısa sürede, ancak Ekim 2004'ten geç olmayacak ve tam operasyonel kabiliyetini Ekim 2006'yı geçmeyecek

³²⁶ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?mode=pressrelease, 20 Haziran 2020.

³²⁷ "Summit Meetings," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 670, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

³²⁸ General Joseph Ralston, "Keeping NATO's Military Edge Intact in the 21st Century," (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/speech/2002/s021003d.htm>, 15 October 2019.

³²⁹ Brick T. Miller, "Transforming the NATO Military Command Structure: A New Framework for Managing the Alliance's Future," **Senior Fellows Publication**, 2003, p.1.

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler

şekilde kazanması hedeflenmiştir. Zirve kararları NATO’nun varlığını sürdürme hususundaki net tavrı ve kararlılığı bakımından önem arz etmektedir.³³⁰ Tüm İttifak misyonları için operasyonel gereklilikleri karşılamak amacıyla daha yalın, daha verimli, etkili ve konuşlandırılabilir bir komuta yapısının ana hatlarını gösteren Savunma Bakanlarının raporu ve Prag Yetenekler Taahhüdü (PCC) onaylanmıştır. Müttefikler bireysel olarak yeteneklerini geliştirmek için taahhütte bulundular. Bunlar; istihbarat, gözetleme ve hedef tespiti, havadan yer gözetlemesi, komuta, kontrol ve iletişim; hassas güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmasının bastırılması dahil olmak üzere muharebe etkinliği, stratejik hava ve deniz taşıması (lift), havada yakıt ikmali, konuşlandırılabilir muharebe destek ve muharebe hizmet destek birimleridir.

“Prag Zirvesi öncesinde zirvenin gündemi uluslararası beklentiler doğrultusunda şekillendirilmiş ve gündem belirlenirken sadece yeni üyelerin davet edildiği bir zirve toplantısı izleniminin oluşmasına engel olunmaya çalışılmıştır.”³³¹ Zirve’de Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya İttifaka katılım müzakerelerine davet edilmiştir. NATO’nun kapısı, Washington Antlaşması’nın 10’uncu maddesi uyarınca üyelik sorumluluklarını ve yükümlülüklerini üstlenmek isteyen ve alabilen Avrupa demokrasilerine açık kalacaktır. 11 Eylül 2001’deki trajik olaylar ve Washington Antlaşması’nın 5’inci maddesini çağırma kararı hatırlanarak kuvvetlerinin, nüfus ve toprağın güvenliğine meydan okumaları çözme yeteneğini güçlendirmek için NATO’nun Stratejik Konseptine dayanan kapsamlı bir önlem paketi onaylanmıştır. Zirve kararları İttifak içinde dengeli ve etkili yetenekler sağlayacak, böylece NATO, misyonlarının tamamını daha iyi yürütebilecek, terörizm ve kitle imha silahlarının ve atma vasıtalarının yayılması tehdidi de dahil olmak üzere bu zorluklara kolektif olarak cevap verebilecektir.

³³⁰ Didem Yaman, “NATO’nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Eksende Atılan Adımlar”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt:2, No:7, 2006, s. 47.

³³¹ Michael Ruhle, “NATO After Prague: Learning The Lessons of 9/11,” **Parameters**, 2003, s. 93

Yeni komuta yapısı iki komutanlık altında toplanmıştır. Haziran 2003'te tüm detayları tamamlanarak faaliyete geçen bu ikili komuta merkez ile NATO Müttefik kuvvetlerinin komuta merkez sayısı yirmiden on bire düşürülmüş ve hızlı bir şekilde yayılabilen ve İttifak'ın yeni ihtiyaçlarının yerine getirilmesi için daha iyi uyarlanmış kuvvetlere kavuşturulmuştur.³³² Bu değişimlerin yanı sıra, **askerî dönüşüm çerçevesinde NATO karargâh sayıları yüzde kırk beş oranında azaltılmıştır. NATO bir yandan yetenek ve etkinliğini artırırken bir yandan da personel yapısını yeniden düzenlemiştir. Komuta yapısındaki general/amiral kadro sayıları yüzde otuz beş oranında azaltılmış; NATO harekâtlarının bazı giderlerinin doğrudan NATO bütçesi içinden karşılanması uygulamasına geçilmiştir.**³³³ "NATO'nun askerî dönüşümünün en önemli yönü, İttifak'ın çalışma şekillerinin anlayış ve kültürünün değiştirilmesinin hedeflenmesidir. **Bu çerçevede, NATO kuvvetlerinin yüzde kırkının intikal edebilir, yüzde sekizinin ise her zaman kullanılabilir olması hedeflenmiştir. Buradaki amaç, kriz ortamlarına en etkin ve en kısa sürede müdahil olabilmektir.**"³³⁴

NATO'yu dönüştürme ve uyarlama çabalarının hiçbir ülke veya kuruluş tarafından tehdit olarak algılanmaması gerektiği, bunun yerine nüfusları, bölgeyi ve kuvvetleri terörist saldırı dahil dışarıdan gelen herhangi bir silahlı saldırıdan koruma kararlılığının bir göstergesi olduğunun altı çizilmiştir. Washington Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Şartı uyarınca, gelebilecek her türlü saldırıyı caydırmaya, bozmaya, savunmaya ve korumaya kararlılık vurgulanmıştır. Etkili askeri kuvvetler, nüfusların özgürlüğünü ve güvenliğini korumak ve Avrupa-Atlantik bölgesinde barış ve güvenliğe katkıda bulunmak için hayati öneme sahiptir. Bu nedenle aşağıdaki konularda karar verilmiştir:

NATO'nun askeri komuta düzenlemelerinin kolaylaştırılması kararlaştırılmıştır. Tüm İttifak misyonları için operasyonel gereklilikleri karşılamak amacıyla daha yalın, daha verimli, etkili ve konuşlandırılabilir bir komuta yapısının ana hatlarını gösteren Savunma Bakanlarının raporu

³³² NATO, *A Transformed NATO*, Brusselss, NATO Public Diplomacy Division, 2004, s. 42.

³³³ Daniel S. Hamilton, *Transatlantic Transformations: Equipping NATO for the 21st Century*, Center for Transatlantic Relations, Washington, John Hopkins University Press, 2004, s. 106.

³³⁴ Arif Bağbaşıoğlu, "NATO'nun Genişlemesi ve Balkanlar," *Basılmamış Doktora Tezi*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2011, s. 35.

onaylanmıştır. İttifak'ın komuta düzenlemeler, Asgari Askeri Gereksinimler (Minimum Military Requirements, MMR) belgesine dayanmaktadır. Yapı, transatlantik bağlantıyı geliştirecek, karargâhta ve Birleşik Hava Operasyon Merkezlerinde önemli bir azalmaya neden olacak ve askeri yeteneklerin dönüşümünü teşvik edecektir. Biri operasyonel diğeri işlevsel olmak üzere iki stratejik komutanlık olacaktır. Merkezi Avrupa (Belçika) olan operasyonlar için stratejik komutanlık, kara tabanlı Birleşik Müşterek Görev Gücü (CJTF) ve kendisinden deniz tabanlı Müşterek Görev Gücü (CJTF) çekilebilecek güçlü ama daha sınırlı bir daimî müşterek karargâh oluşturabilen iki Müşterek Kuvvet Komutanlığı tarafından desteklenecektir. ABD'deki Müttefik Dönüşüm Komutanlığı, Avrupa'daki Müttefik Operasyon Komutanlığı ile iş birliği içinde askeri kapasitelerin sürekli dönüşümünden ve İttifak kuvvetlerinin birlikte çalışabilirliğinin geliştirilmesinden sorumlu olacaktır.³³⁵

Yüksek yetenekli bir ortamda modern savaş için yeni askeri yetenekleri iyileştirme ve geliştirme çabalarının bir parçası olarak Prag Yetenekler Taahhüdü (PCC) onaylanmıştır.³³⁶ Müttefikler bireysel olarak, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer savunma alanlarındaki yeteneklerini geliştirmek için sağlam ve özel politik taahhütlerde bulundular. **Bunlar; istihbarat, gözetleme ve hedef tespiti, havadan yere gözetleme, komuta, kontrol ve iletişim; hassas güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmasının bastırılması dahil olmak üzere muharebe etkinliği, stratejik hava ve deniz taşıması (lift), havada yakıt ikmali, konuşlandırılabilir muharebe destek ve muharebe hizmet destek birimleridir. Prag Yetenekler Taahhüdünün tüm yönleri mümkün olan en kısa sürede hayata geçirilecektir. Terörizme karşı savunma için kabul edilen askeri konsept onaylanmıştır. Konsept, NATO'nun bu alandaki yeteneklerini güçlendirmek için geliştirilmiş bir istihbarat paylaşımı ve kriz mukabele düzenlemeleri de içeren paketin parçasıdır. İttifak'ın kitle imha silahlarına karşı savunma yeteneklerini artıracak beş nükleer, biyolojik ve kimyasal silah savunma girişiminin uygulanmasına**

³³⁵ "Prague Summit Declaration," 21 November 2002, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?, 16 Mayıs 2021.

³³⁶ "Summit Meetings," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

karar verilmiştir.³³⁷ Siber saldırılara karşı savunma kapasitesi güçlendirilecektir. İttifak bölgesine, kuvvetlere ve nüfus merkezlerine yönelik artan füze tehdidi caydırılacak, uygun siyasi ve askeri tedbirlerin alınmasına yönelik seçenekler incelenecektir. İttifak bölgesini, güçlerini ve nüfus merkezlerini füze tehditlerine karşı koruma seçeneklerini incelemek için yeni bir NATO Füze Savunması fizibilite çalışması başlatılmıştır.³³⁸

Silahsızlanma, silahların kontrolü ve silahların yayılmasının önlenmesinin; Kitle İmha Silahları (KİS)'nin yayılmasını ve kullanılmasını ve bunların teslimat yollarını önlemeye önemli bir katkı sağladığı teyit edilmiştir. Mevcut çok taraflı silahların yayılmasını önleme ve teslimat kontrol rejimlerine, uluslararası silah kontrolü ve silahsızlanma anlaşmalarına uymanın ve güçlendirmenin önemi vurgulanmıştır. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC) ve Barış için Ortaklık (BİO) (Partnership for Peace, PfP), Avrupa-Atlantik bölgesi genelinde güvenliği ve istikrarı büyük ölçüde artırmıştır. Ayrıca AB'nin tarafsız ülkeleri Avusturya, Finlandiya, İsveç ve İrlanda; geleneksel toprak savunmasına duyulan ihtiyacın yanı sıra insani yardım ve barışı koruma operasyonlarına, özellikle de Barış için Ortaklık (PfP) anlaşmasının NATO çerçevesindeki katılımlarına dikkat çekmiştir.³³⁹ EAPC/PfP ülkeleri ile iş birliğini geliştirmeye karar verilmiştir. Roma'daki tarihi NATO-Rusya Zirvesi toplantısından bu yana NATO-Rusya Konseyi'nin önemli başarıları memnuniyetle karşılanmıştır. Barışı koruma, savunma reformu, KİS'lerin yayılması, arama kurtarma, sivil olağanüstü hâl planlaması (Civil Emergency Planning, CEP), harekât alanı füze savunması ve terörizme karşı mücadele gibi alanlarda ilerleme kaydedilmiştir. Avrupa'daki güvenliğin Akdeniz'deki güvenlik ve istikrar ile yakından bağlantılı olduğunu teyit ile İttifak'ın güvenlik konusundaki işbirlikçi yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olarak Akdeniz Diyalogunun siyasi ve pratik boyutlarını önemli ölçüde yükseltme kararı verilmiştir.³⁴⁰

³³⁷ "Prague Summit Declaration," 21 Kasım 2002, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm, 09 Mayıs 2021.

³³⁸ Lord George Robertson, "NATO'nun Dönüşümü", **NATO Dergisi**, İkbahar 2003, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art1.html>

³³⁹ Monica Gariup, **European Security Culture, Language, Theory, Policy**, Ashgate, 2009, s. 92.

³⁴⁰ "Prague Summit Declaration," 21 Kasım 2002, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm, 05 Haziran 2021.

NATO ve Avrupa Birliği, ortak stratejik çıkarları paylaşmaktadır. NATO-AB, iş birliğini geliştirmek için Washington Zirvesi'nde ve daha sonraki Bakanlar toplantılarında alınan kararlara büyük önem verilmiştir. İşbirliğinin başarısı, Balkanlar'da barışı yeniden tesis etme ve müreffeh ve demokratik toplumlar için koşulları yaratma konusundaki ortak çabalarda açıkça görülmüştür. 11 Eylül 2001 ve sonrasındaki olaylar, güvenlik, savunma ve kriz yönetimiyle ilgili ortak çıkarlar konusunda iki kurum arasında daha fazla şeffaflık ve iş birliğinin öneminin altını çizdi, böylece krizler için en uygun askeri mukabele ve etkili bir şekilde karşılanabilir kriz yönetimi sağlandı. AB üyesi olmayan Avrupalı Müttefiklerin katılımı konusunda gerçek bir stratejik ortaklık elde etmek amacıyla tüm Müttefikler için tatmin edici çözümler bulma ihtiyacına dikkat çekerek ilişkinin çeşitli yönlerinde gerekli ilerlemeyi sağlama kararlılığı vurgulanmıştır. Avrupa-Atlantik Bölgesi'nde barışı ve istikrarı desteklemek için NATO, AGİT ile verimli ve yakın iş birliğine, çatışmayı önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası rehabilitasyon alanlarında devam edecektir. İttifak, Güneydoğu Avrupa'da güvenli bir ortamın sağlanmasında hayati bir rol oynamıştır. Bu stratejik açıdan önemli bölgedeki tüm ülkelerin toprak bütünlüğü ve egemenliğine destek tekrar teyit edilmiştir. SFOR ve KFOR, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği, AGİT ve diğer uluslararası kuruluşlardaki ortaklarla birlikte çalışmaya ve barışçıl, istikrarlı, demokratik ve tüm ülkelerin süreci sahiplendiği ve Euro-Atlantik kuruluşlara entegre edildiği bir Güneydoğu Avrupa kurmaya devam edilecektir.³⁴¹

NATO üyesi ülkeler BM Güvenlik Konseyi'nin Afgan hükümetine Kabil ve çevresindeki güvenliği sağlama konusunda yardım çağrısına yanıt verdiler. Güçleri, Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nün (ISAF) bel kemiğini oluşturmaktadır. Birleşik Krallık ve Türkiye, ISAF lider ülkeleri olarak üst üste yaptıkları katkılardan ötürü övülmüştür. Bununla birlikte, Afganistan genelinde güvenlik, yasa ve düzen sağlama sorumluluğu Afganların kendilerine aittir. CFE Anlaşması'na ve Uyarlanmış Anlaşmanın erken yürürlüğe girmesine olan bağlılık teyit edilmiştir. CFE rejimi, daha güvenli ve entegre bir Avrupa'ya temel bir katkı sağlar. Yürürlüğe girdikten sonra Uyarlanmış CFE Anlaşması'na katılma talebinde

³⁴¹ "Summit Meetings," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 16 Mayıs 2021.

bulunduklarını belirten CFE üyesi olmayan ülkelerin yaklaşımı, Rusya'nın Antlaşma'nın 5'inci maddesi alanındaki güçleri kararlaştırılan seviyelere düşürme çabalarının önemli sonuçları memnuniyetle karşılanmıştır.³⁴²

“NATO'nun Prag Zirvesi'nde çerçevesini çizdiği ve Haziran 2004'te İstanbul Zirvesi'ne konu ettiği yeni stratejisi de benzer özellikler taşımaktadır. İstikrarın Biçimlendirilmesi ya da İstikrara Yön Verilmesi (Shaping Stability) adı verilen strateji, halkların korunması ve özgürlüğü ile güvenliği arasındaki bağının sağlanmasını ilke edinmiş ve demokratikleşme konusunu öncelikli kılmıştır.”³⁴³

g. İstanbul Zirvesi (2004)

Birkaç ay önce yedi yeni üye ülke (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) İttifaka katıldı. İstanbul Zirvesi'nde NATO'nun yapılarını, prosedürlerini ve yeteneklerini 21'inci yüzyılın zorluklarına uyarlamak için dönüşüme daha fazla şekil ve yön verilmiştir. Bu çabaların hiçbir ülke veya kuruluş tarafından tehdit olarak algılanmaması ve İttifakın, güvenliği ve değerleri savunmak için ihtiyaç duyulan yerlerde istikrarı teşvik eden çok çeşitli görevler üstlendiği ifade edilmiştir.³⁴⁴ “İstanbul'da alınan kararlar 2002 Prag zirvesinde başlatılan dönüşüm faaliyetini bir seviye daha yükseltip ilerleterek NATO'nun giderek büyüyen küresel egemenliğini bir kez daha tasdiklemiş ve belirli politika alanlarında İttifakın değişen önceliklerinin habercisi olmuştur.”³⁴⁵

³⁴² (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?, 21 Haziran 2020.

³⁴³ Beril Dedeoğlu, “Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine,” **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, Ed. by Mustafa Aydın vd., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, p. 384.

³⁴⁴ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_56425.htm?, 21 Haziran 2010.

³⁴⁵ Gülnur Aybet, “Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği,” **NATO Dergisi**, 2004 (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, 09 Mayıs 2021.

Tablo 10 İstanbul Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Askeri yetenekleri, İttifak misyonlarının tamamını gerçekleştirmek için daha modern, daha kullanışlı ve daha konuşlandırılabilir hale getirmek için dönüşümü daha da artırmaya karar verilmiştir. NATO Mukabele Gücü (NRF) bu yılın başlarında ilk operasyonel kapasiteye ulaşacaktır, Müttefik Dönüşüm Komutanlığı’nın kurulması da dahil olmak üzere NATO’nun modernleştirilmiş komuta düzenlemelerinin uygulanması devam etmektedir. Ulusal Prag Yetenekleri Taahhütleri (PCC) uygulaması ilerlemektedir ve çok uluslu faaliyetler (stratejik deniz ve hava taşımacılığı, havada yakıt ikmali ve İttifak Yer Gözetleme Sistemi) ilerleme kaydetmeye devam etmektedir. İttifak topraklarına, kuvvetlerine ve nüfus merkezlerine yönelik artan füze tehdidini caydırmanın yanı sıra politik ve savunma çabalarının uygun bir karışımı için seçenekler incelenmektedir. Bugünün zorluklarını karşılamak için doğru yeteneklere ihtiyac vardır.

Afganistan’daki NATO liderliğindeki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü’nü (ISAF), birkaç Eyalet İmar Ekibi (PRT) yoluyla ve yaklaşan seçimlere desteği artırarak genişletme kararı verilmiştir. İttifak, Bosna-Hersek’teki başarılı SFOR operasyonunu sonuçlandırmayı kabul etmiştir. Avrupa Birliği’nin, Berlin + anlaşmaları temelinde ülkede misyonu uygulamaya hazır olması memnuniyetle karşılanmıştır. Kosova’da güvenliği daha da artırmak ve siyasi süreci desteklemek için sağlam bir KFOR varlığının şart olduğu doğrulanmıştır. Akdeniz’deki Aktif Çaba Operasyonunun terörle mücadeleye katkısını artırmaya karar verilmiştir. ABD, uluslararası terörizme karşı NATO tarafından başlatılan “Aktif Çaba Harekâtı”nın Karadeniz’e genişletilmesi arzusunda iken AB’li NATO üyeleri konuya daha temkinli yaklaşmışlardır.³⁴⁶ “Teröre karşı savaş bağlamındaki en açık, yaygın ve en derin tartışma Irak’ın işgalidir. ABD ve İngiliz hükümetleri Saddam Hüseyin rejimi ile kitle imha silahları ve teröristler arasında bağlantı kurarak işgali meşrulaştırmaya çalışmışlardı. Bu güvenlikleştirme hareketi ABD’de başarılı oldu, fakat diğer birçok

³⁴⁶ Gökhan Eşel, “Değişen Karadeniz Jeopolitiğinde: Amerikan Faktörü” VI. Uluslararası Karadeniz Sempozyumu, 6-7 Kasım 2014, s. 45-64.

yerde yoğun bir şekilde tartışıldı ve hem AB hem de NATO içinde büyük ve zarar verici bölünmelerle sonuçlandı.”³⁴⁷ Bununla beraber, Zirve’de Güvenlik güçlerinin eğitimi ile Irak Hükümetine yardım sunmaya karar verilmiştir. NATO’nun kapısının yeni üyelere açık olduğu teyit edilmiş ve Arnavutluk, Hırvatistan ve eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti³⁴⁸ NATO üyeliği yolunda ilerlemek için gerekli reformları sürdürmeye teşvik edilmiştir.

Avrupa-Atlantik Ortaklığını daha da güçlendirmek için, özellikle Ortaklarla Kafkasya ve Orta Asya’nın stratejik açıdan önemli bölgelerinde yer almaya odaklanarak bir dizi adım atılmıştır. “İstanbul İş birliği Girişimi” ile Akdeniz Diyalogunu geliştirmeye ve daha geniş Ortadoğu bölgesine iş birliği sunmaya karar verilmiştir.

Afganistan’da barış ve istikrara katkıda bulunmak NATO’nun temel önceliğidir. NATO’nun BM tarafından yönetilen Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü’nün liderliği, Kuzey Atlantik Konseyinin ortak güvenliği sağlamak için operasyonlar başlatmaya karar vermeye hazır olduğunu göstermiştir. NATO’nun amacı, geniş çaplı, cinsiyete duyarlı, çok etnik gruptan oluşan ve tamamen temsili bir hükümetle, uluslararası topluluğa entegre edilmiş ve komşularıyla iş birliği yapan güvenli ve istikrarlı bir Afganistan’ın ortaya çıkmasına yardımcı olmaktır. Afganistan’da barışın sağlanması ve sürdürülmesi, Afgan halkının refahı ve teröre karşı ortak mücadele için çok önemlidir. Afganistan’daki misyonu başarılı bir şekilde tamamlamak için gerekli güçlerle ISAF’a katkıda bulunmaya kararlılık belirtilmiştir.

Balkanların stratejik öneme sahip bölgesindeki güvenlik ortamı istikrarlıdır ancak kırılgan kalmaktadır. İttifak, Balkanlar’da barış ve istikrar ile bölgedeki bütün ülkelerin toprak bütünlüğü ve egemenliğine bağlı kalmaya devam ediyor. Barış ve güvenlik sıkı bir şekilde sağlanması ve tüm Balkan ülkelerinin Avrupa-Atlantik yapılarına aşamalı entegrasyonu konularında kararlılık ifade edilmiştir. Tüm bölge ülkeleri acil reformların sahipliğini üstlenmeli ve uygulamalıdır. Kendi bölgelerinde daha yakın iş birliği, istikrarı ve refahı artırmaya yardımcı olacaktır. Ülkelerin, Eski

³⁴⁷ Barry Buzan, “Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi,” **Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe**, Ed. by Mustafa Aydın vd., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, p. 333.

³⁴⁸ Türkiye bu ülkeyi anayasal adıyla tanımaktadır.

Yugoslavya Uluslararası Ceza Mahkemesi (International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia, ICTY) ile tam olarak iş birliği yapması, özellikle de mahkeme tarafından belirtilenlerin adalet önüne çıkarılması gerektiği ifade edilmiştir. Kosova’da, güvenliği daha da artırmak ve siyasi süreci desteklemek için sağlam bir KFOR varlığı şart olmaya devam etmektedir. “NATO Zirvesi’nin gündemine Büyük Ortadoğu Projesi (BOP) alınmıştır. Zirve sonuç bildirisinin satır aralarından; Soğuk Savaş’ın bitmesiyle kuruluş amacını yitiren ve varlığı sorgulanan NATO’nun yeni düşmanı olarak belirlenen küresel terörizmin üstüne daha fazla gidileceği anlaşılmaktadır. Zirvede alınan “terörizmle uzun soluklu ve kesintisiz mücadele” kararındaki en önemli ayrıntı, “teröristleri koruyan ülkelerin” de hedef olarak alınabilmesidir. Terörle mücadele kararının içerdiği ikinci önemli unsur da salt şiddet kullanımının yeterli olmayacağı, sosyal ve ekonomik yöntemlerin de kullanılması, demokratikleşme ve sivilleşmeye ağırlık verilmesi gerektiği yaklaşımının benimsenmiş olmasıdır. Sonuç olarak denilebilir ki, ABD bu zirve kararları ile, NATO’yu BOP adına kullanabilme olanağı sağlamıştır.”³⁴⁹ Terörizm ve Kitle İmha Silahlarının (KİS) yaygınlaşması ve bunların teslimat yöntemleri, İttifak ve uluslararası güvenlik için önemli tehditler ve zorluklar doğurmaktadır. Terörizme karşı mücadele, uluslararası hukuk hükümleri ve BM ilkelerine uygun olarak her şekilde sürdürülecektir. Terörizm ve bunun nedenleri konusundaki yaklaşım, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi’nin terörle mücadele 1373 sayılı kararının tam olarak uygulanmasını içerecek, siyasi, diplomatik, ekonomik ve gerektiğinde askeri bakımdan çok yönlü ve kapsamlı olmaya devam edecektir. Önlemler şunları içerir: Terörist Tehdit İstihbarat Birimi (Terrorist Threat Intelligence Unit) ve NATO Karargâhındaki mevcut istihbarat yapılarının gözden geçirilmesi de dahil olmak üzere ülkeler arasında istihbarat paylaşımının iyileştirilmesi, NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Uçağı (AWACS) dahil olmak üzere seçilmiş önemli olayların korunmasına yardımcı olmak, Aktif Çaba Operasyonu ile terörizmle mücadeleye artırılmış katkı, terörizmin gelişemeyeceği koşulların yaratılmasına yardımcı olmak için Balkanlar ve Afganistan’daki operasyonlar boyunca devam eden güçlü çaba, gelişmiş teknolojiler

³⁴⁹ Altuğ Günel, “Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye,” Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, s. 156-164, (çevrimiçi), <http://www.nato.int/docu/review/2004/istanbul/2004-istanbul-e.pdf>, 23 Haziran 2020.

geliştirme çalışma programı da dahil olmak üzere terörist saldırılara karşı savunmak için **gelişmiş yeteneklerdir**. İttifak'ın silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme konusundaki destek politikası; İttifak'ın silahların imhası, çoğalması ve teslimat araçlarını önleme dahil güvenlik hedeflerine ulaşmasında önemli bir rol oynamaya devam edecektir. Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Anlaşması (Nuclear Non-Proliferation Treaty)'nın, silahların yayılmasını önleme ve silahsızlanmanın temel taşı olduğunun ve Anlaşmaya Taraf Devletlerin tümüyle buna tam uyumunu sağlama taahhüdünün altı çizilmiştir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1540 desteklenmiştir. İttifak, KİS, dağıtım sistemleri ve ilgili sevkiyatların engellenmesi ve durdurulması için daha eşgüdümlü ve etkili bir temel oluşturmak için Yayılma Güvenliği Girişimi (Proliferation Security Initiative, PSI) ve Yasaklama İlkeleri Bildirimi (Statement of Interdiction Principles, SIP)'nin amaçlarına güçlü desteğinin altını çizmektedir. Avrupa güvenliğinin temel taşı olarak CFE Anlaşmasına ve Uyarlanmış Anlaşmanın erken yürürlüğe girmesine olan bağlılık tekrar teyit edilmiştir.

İttifak'ın askeri yeteneklerinin dönüştürülmesi, NATO'nun görevlerinin tamamını zorlu bir güvenlik ortamında gerçekleştirebilmesi ve terörizm ve silahların yayılması da dahil olmak üzere bugün karşılaşılan tehditlere cevap verebilmesi için devam etmesi gereken uzun vadeli bir çabadır. NATO, operasyonları mesafe ve zaman boyunca sürdürebilmek için hızla hareket edebilecek kuvvetleri sahaya sürebilmelidir. Kasım 2002'de Prag Zirvesi'nde belirlenen hedeflerden; NATO Çok uluslu KBRN Savunma Taburu tam olarak faaliyete geçti, **esnek NATO Mukabele Gücü (NRF) bu yılın başlarında ilk operasyonel kapasiteye ulaşacaktır, Müttefik Dönüşüm Komutanlığı'nın kurulması da dahil olmak üzere NATO'nun modernleştirilmiş komuta düzenlemelerinin uygulanması devam etmektedir.**³⁵⁰ Ulusal Prag Yetenekleri Taahhütleri (PCC) uygulaması ilerlemektedir ve çok uluslu faaliyetler (stratejik deniz ve hava taşımacılığı, havada yakıt ikmali ve İttifak Yer Gözetleme Sistemi) ilerleme kaydetmeye devam etmektedir. İttifak topraklarına, kuvvetlerine ve nüfus

³⁵⁰ "İstanbul Summit Communiqué," 28 Haziran 2004, <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, (Çevrimiçi) 09 Mayıs 2021.

merkezlerine yönelik artan füze tehdidini caydırmanın yanı sıra politik ve savunma çabalarının uygun bir karışımı için seçenekler incelenmektedir. Bugünün zorluklarını karşılamak için doğru yeteneklere ihtiyaç vardır. Bazı durumlarda uluslar artık ihtiyaç duyulmayan ulusal kuvvet yapılarından ve/veya yeteneklerden kaynakları serbest bırakabilir ve konuşlandırılabilir yeteneklere yeniden yatırım yapabilirler. Bu güçleri ve yetenekleri sağlamak için ulusların daha fazla istekliliğine ve hazır olmasına ihtiyaç vardır. NATO'nun hızlı hareket edebilmesi gerekir ve bunu yapacak şekilde yapılandırılmıştır. Aynı zamanda, ortak bir amaç ve çözümü kolaylaştıran derinlemesine istişareler, bir operasyona başlamadan önce net strateji, hedeflerin tanımlanması ve desteklenecek gelişmiş planlama yoluyla politik karar alma sürecini daha da geliştirme kararlılığı ifade edilmiştir. İttifak üyelerinin, operasyonlara katkıları kapsamında, kendi ulusal güçlerinin kullanımına karar verme konusundaki egemenlik haklarına saygı duyulmaktadır. Operasyonları başarıyla yürütme yeteneğini artırmak ve operasyonlara başlamak ve siyasi anlaşma ile gerekli kuvvetlerin sağlanması arasındaki bağlantıyı güçlendirmek için: Prag Yetenekler Taahhüdü çerçevesinde yedi yeni Müttefik tarafından verilen taahhütler ve PCC ve Avrupa Yetenekleri Eylem Planı grupları arasındaki iş birliği memnuniyetle karşılanmıştır. Ulusal planlarda kalan kritik eksikliklerin üstesinden gelmek, ulusal taahhütleri uygulamak, ülkelerin katıldığı çok uluslu iş birliği projelerini daha da ilerletmek ve yetenekleri birlikte çalışabilir hale getirmek ve bunları gelişen güvenlik ortamına uyarlamak için özel çaba gösterileceği ifade edilmiştir.³⁵¹

İttifak'ın planlama süreçlerinde, mevcut ve gelecekteki operasyonel gereksinimlere daha iyi cevap verecek şekilde yapılan değişiklikler memnuniyetle karşılanmıştır. Daimi Oturum Konseyi, birlikte çalışabilir ve konuşlandırılabilir güçler de dahil olmak üzere İttifak'ın gereksinimlerine yanıt veren tüm İttifak yetenekleri konuları, planlama disiplinleri ve istihbarat konularında Stratejik Konsepti desteklemek için, konuşlandırılabilir ve karşılıklı çalışabilir, karmaşık güvenlik ortamlarında küçük operasyonların yanı sıra büyük operasyonları da yapan, gerekirse aynı anda icra eden, aynı zamanda müşterek çalışabilen

³⁵¹ A.e.

birlikleri de içerecek şekilde ihtiyaçlara cevap veren Kapsamlı Politik Rehber (political guidance) üretmeye yönlendirilmiştir.³⁵² Operasyonel planlama dahil olmak üzere ilgili İttifak planlama disiplinleri arasındaki arayüzler daha ayrıntılı analiz edilmelidir. NATO tarafından kabul edilen operasyonlar ve NATO Mukabele Gücü (NRF) için Güç Oluşturma (FOG) Sürecini iyileştirme çalışmalarında, daha uzun vadeli ve daha kapsamlı ve proaktif bir yaklaşım memnuniyetle karşılanmıştır. Harekât alanı balistik füze savunması konusundaki çalışmaların süratle ileriye götürülmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda bir NATO Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunma programının kurulması ilkesinin onaylandığı, ulusların üç uluslu Genişletilmiş Hava Savunma Görev Gücü'nü İttifak'a sunma istekliliğinin memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. NATO Askeri Otoriteleri tarafından NRF de dahil olmak üzere konuşlandırılmış NATO kuvvetlerinin harekât alanı balistik füzelerine karşı savunmasına ilişkin devam eden çalışmalara dikkat çekilmiştir.

Berlin + düzenlemeleri temelinde ve bu tarihten itibaren NATO-AB stratejik ortaklığının geliştirilmesinde kaydedilen ilerlemeden memnuniyet vurgulanmıştır. NATO ve AB, Batı Balkanlar'da etkin bir şekilde iş birliği yapmaya devam ediyor ve bölge ülkelerine Avrupa-Atlantik yapılarına daha fazla entegrasyon kapsamında yardımcı olmaya kararlılar. NATO-AB ilişkileri artık terörizmle mücadele, tutarlı ve karşılıklı olarak güçlendirici askeri yeteneklerin geliştirilmesi ve sivil olağanüstü hâl planlaması da dahil olmak üzere güvenlik, savunma ve kriz yönetimi ile ilgili çok çeşitli ortak çıkarları kapsamaktadır.³⁵³ Prag Zirvesi'nden bu yana kaydedilen ilerlemeye dayanarak, bugün Avrupa-Atlantik Ortaklığını daha da güçlendirmek için bazı adımlar atılmıştır. Avrupa, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce ve sonra bu alanda iş birliği yapmak için özel çabalar göstermiş, her zaman ABD ve NATO'ya boyun eğmemiş ve NATO'nun sağlamlığına rağmen bu alanda kendi çabalarını geliştirmeye devam etmektedir.³⁵⁴

³⁵² A.e.

³⁵³ A.e.

³⁵⁴ Michael E. Smith, *Europe's Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation*, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 19.

Askeri “birlikte çalışabilirlik” ve dönüşüm, ortaklığın gelişen güvenlik sorunlarını çözmeye, Müttefiklerin ve ortak güçlerin NATO liderliğindeki operasyonlarda etkin bir şekilde faaliyet gösterebilmelerine yardımcı olmadaki etkinliğinin merkezinde yer almaktadır. İttifak’a, özellikle Batı Avrupa ortakları tarafından yapılan bu iş birliğinin değeri, Balkanlarda ve Afganistan’da sürekli olarak gösterilmektedir. Bu nedenle Ortaklara NATO liderliğindeki operasyonlara katkılarını artırmak için daha fazla fırsat sunmak ve Operasyonel Yetenekler Konseptinin (Operational Capabilities Concept) geliştirilmesi de dahil olmak üzere NATO’nun kendi gelişen operasyonel rolleri ve yetenekleri doğrultusunda savunmalarını dönüştürmeye yardımcı olmak hedeflenmektedir. NATO, insan kaçakçılığıyla mücadeleye yönelik uluslararası çabalara katkıda bulunmak için kapsamlı bir politika benimsemiştir. Avrupa-Atlantik Ortaklığını geliştirirken, Kafkaslar ve Orta Asya’nın stratejik açıdan önemli bölgelerinde Ortaklarla etkileşime özellikle odaklanılacaktır. Çelik’e göre; Orta Asya ülkeleri arasındaki sınır sorunları, etnik sorunlar, dini yükselişin bir radikalizme dönüşme potansiyeli taşıması ve kontrolden çıkma olasılığı, ayrıca ekonomik sorunlar ve demokratikleşme sorunları hem bu ülkelerin kendi istikrar ve güvenlikleri için hem de genel anlamda bölgede istikrarlı bir ortamın kalıcı olmasını engelleyebilecek nitelikte oldukları için NATO ve Şanghay İş birliği Örgütü tarafından beraberce ele alınmalıdır.³⁵⁵ NATO, böyle düşünmemektedir. Bosna-Hersek’in BİO üyeliği için önemli bir koşul olan savunma reformundaki önemli ilerlemesi memnuniyetle karşılanmıştır. Sırbistan ve Karadağ da savunma reformunda ilerleme kaydetmiştir ve hükümet, komşularıyla ilişkileri geliştirerek yapıcı bir bölgesel rol oynamıştır.

Akdeniz Diyalogu 1994’deki kuruluşundan bu yana İttifak ve Akdeniz Ortakları arasında güven ve iş birliğinin geliştirilmesine büyük katkı sağlamıştır. Mevcut güvenlik ortamında Akdeniz Diyalogu Ortaklarıyla etkin iş birliği için daha fazla fırsat bulunmaktadır. “İstanbul İş birliği Girişimini (Istanbul Cooperation Initiative)” başlatarak daha geniş Ortadoğu bölgesiyle iş birliği yapma karar alınmıştır. Bu girişim NATO tarafından Körfez İş birliği Konseyi (KİK) ülkeleriyle başlayarak

³⁵⁵ Tayfun Çelik, “Orta Asya Güvenlik Sorunları ve NATO’ya Yansımaları,” **Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi**, Temmuz 2012, Cilt: 4, Sayı: 2, s. 43.

bölgedeki ilgili ülkelere karşılıklı yarar sağlayan ikili ilişkileri geliştirmek ve böylece güvenlik ve istikrarı artırmak için sunulmaktadır. Girişim NATO'nun özellikle savunma ve güvenlik alanlarında değer katabileceği pratik iş birliğine odaklanıyor. Bu girişim diğer uluslararası aktörleri içeren diğer girişimlerden farklıdır, ancak bunları dikkate alır ve tamamlar. Akdeniz Diyaloguna saygı gösterirken, gelişmiş Akdeniz Diyalogu ve “İstanbul İş birliği Girişimi” tamamlayıcı, ilerici ve bireyselleştirilmiş süreçlerdir. İlgili ülkelerle ortak mülkiyet ruhu içinde geliştirileceklerdir. Başarıları için sürekli danışma ve aktif katılım esastır. NATO-Rusya Konseyi iki yıl önce kurulmasından bu yana İttifak ve Rusya arasındaki ilişkinin kalitesini yeni bir seviyeye, tüm Avrupa-Atlantik bölgesinin yararına yükseltmiştir. Karadeniz bölgesinin Avrupa-Atlantik güvenliği için önemine dikkat çekilmiştir. “Türkiye, Nisan 2001’de, NATO’nun daimî olarak Akdeniz ve Atlantik Okyanusu’nda sahip olduğu donanma birimlerine benzer, Karadeniz’de devriye yapacak “Karadeniz İş birliği Görev Gücü/BLACKSEAFOR” ismini taşıyan, çok uluslu bir deniz filosunun oluşturulmasına öncülük etmiştir. 2 Nisan 2001 tarihinde İstanbul’da imzalanan antlaşma ile hayata geçen BLACKSEAFOR, 27 Eylül 2001 tarihinde aktif hâle gelmiştir.”³⁵⁶ NATO ve AGİT hem işlevsel hem de coğrafi olarak büyük ölçüde tamamlayıcı sorumluluklara ve ortak çıkarlara sahiptir. NATO, AGİT ile çatışmayı önleme, kriz yönetimi ve çatışma sonrası rehabilitasyon gibi alanlarda iş birliğini daha da geliştirmeye devam edecektir.

Günümüzün karmaşık stratejik ortamı, siyasi, ekonomik ve askeri unsurlardan oluşan geniş bir güvenlik yaklaşımı gerektirmektedir. İttifak stratejik öneme sahip bölgelerde zorlu operasyonlar yürütmektedir, yeteneklerini yeni tehditleri karşılayacak şekilde dönüştürmektedir ve ortak güvenlik endişelerini ele almak için gerçekten çok taraflı bir çaba içinde Ortak ülkeler ve diğer uluslararası kuruluşlarla daha yakın iş birliği içinde çalışmaktadır. NATO’nun dönüşümü devam ederken, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü ortak değerlerine dayalı temel amaç devam etmektedir.

³⁵⁶ Serdar Kesgin, “NATO’nun Genişleme Politikasının Karadeniz Güvenliğine Etkisi,” **38’inci ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı**, Ankara, 2007, s. 979.

Bu amaç, şimdi ve gelecekte barışı ve istikrarı savunmak maksadıyla Kuzey Amerika ve Avrupa’da danışma için temel Trans-Atlantik forum ve enstrüman olmaktadır.³⁵⁷

2004 yılında, önce ikili ziyaretler, ardından Türkiye’nin “demokratik ortak” sıfatıyla ABD’deki G-8 zirvesine katılması, Haziran 2004’de Türkiye’de gerçekleşen NATO zirvesinde ABD Başkanı George Bush’un gelişi Türkiye ve Amerika arasındaki buzların yavaş yavaş çözülmesi şeklinde yorumlandı. Ancak, iki ülkenin ilişkileri ortak bir gündem üzerine inşa edilen politikalar düzeyinde yakınlaşma seviyesinde oldu. Türkiye ve Amerika arasında sağlam yeni bir iş birliği modeli oluşturulamadı ve yeni bir paradigma üretilmedi.³⁵⁸

ğ. Brüksel Zirvesi (2005)

Liderler Balkanlar, Afganistan ve Irak’ta istikrar yaratma konusundaki desteklerini teyit etmiş ve NATO ile Avrupa Birliği arasındaki ortaklığı güçlendirmeyi taahhüt etmişlerdir.³⁵⁹

h. Riga Zirvesi (2006)

Müttefik güvenliğinin bölünmezliği ilkesi esastır ve dayanışma yeni zorlukları birlikte karşılama gücü vermektedir. Gelişen güvenlik ortamında, terörizm gibi karmaşık, bazen birbiriyle ilişkili tehditlerle, giderek artan ölçüde küresel ve ölümcül, Kitle İmha Silahlarının ve bunların atma vasıtalarının çoğalmasının yanı sıra aciz ve aciz olmaya yakın devletler nedeniyle istikrarsızlıktan kaynaklanan zorluklar mevcuttur. Bu durum Kuzey Amerika ve Avrupa Müttefikleri arasında güvenlik danışmaları için forum olarak NATO’nun oynadığı hayati role değer vermektedir. NATO’nun BM’nin zorunlu kıldığı kriz mukabele operasyonları da dahil olmak üzere, bu tehditlere karşı ortak eyleminin önemi vurgulanmaktadır. NATO’nun yetenek ve ilişkilerinin sürekli dönüşümünün önemle altı çizilmektedir. NATO’nun önümüzdeki 10-15 yıl boyunca tüm İttifak kabiliyetine ilişkin sorunları, planlama disiplinlerini ve istihbarat için öncelikleri belirleyen, sürekli dönüşüm için bir çerçeve ve siyasi yön sağlayan Kapsamlı Politik Rehber (Comprehensive Political Guidance, CPG)

³⁵⁷ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21023.htm?, 21 Haziran 2020.

³⁵⁸ “Türkiye-Avrupa Birliği -ABD İlişkiler Nereye Gidiyor?” Çalıştayı, TOBB Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, 2006, (Çevrimiçi) www.tepav.org.tr, 27 Haziran 2020.

³⁵⁹ “Summit Meetings,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 670, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

onaylanmıştır.³⁶⁰ Afganistan'dan Balkanlara ve Akdeniz'den Darfur'a, üç coğrafi bölgede altı zorlu görev ve operasyonda, demokrasi ve özgürlük ortak değerini savunanlarla barış ve güvenlik geliştirilmekte ve omuz omuza durulmaktadır. Terörizm, uyuşturucu ve korkudan uzak, kendi güvenliğini sağlayan ve komşularıyla barış içinde, istikrarlı, demokratik ve müreffeh bir toplum kurmak isteyen Başkan Karzai Hükümeti ve Afganistan halkı desteklenmektedir. Afgan otoritelerini desteklemek için kalıcı bir rol üstlenmeye hazır olduğu ifade edilmiştir. Kosova'da, BM tarafından yetkilendirilmiş sağlam bir KFOR'un varlığı, güvenliğin sağlanmasına ve siyasi sürecin teşvik edilmesine yardımcı olmak için çok önemlidir. NATO, güvenli ve emniyetli çevreye yönelik tüm tehditlere hızla yanıt vermeye hazır kalacaktır. Afganistan ve Kosova'daki deneyimler, bugünün zorluklarının uluslararası toplumun geniş bir yelpazede sivil ve askeri enstrümanları içeren kapsamlı bir yaklaşımını gerektirdiğini ve tüm aktörlerin kararlarına ve kararlarının özerkliğine tamamen saygı duyulduğunu göstermektedir. NATO'nun kendi kriz yönetimi araçlarının uygulanmasının yanı sıra Ortaklar, BM ve diğer ilgili uluslararası kuruluşlar, Hükümet Dışı Organizasyonlar (Non-Governmental Organizations, NGOs) ve yerel aktörlerle her düzeyde pratik iş birliğinin geliştirilmesi ve gerektiğinde devam eden ve gelecekteki operasyonların planlanması ve yürütülmesi için Konsey (NAC) görevlendirilmiştir.

Tablo 11 Riga Zirvesi-Yetenekler³⁶¹

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
NRF konseptinin, uzun vadeli kuvvet oluşturmaya geliştirmeye yönelik mekanizmalar ve gelecekte kuvvetin kapasitesini korumak için daha sürdürülebilir ve şeffaf bir yaklaşıma olanak tanıyan adımlar yoluyla daha iyi uygulanması desteklenmektedir. Güçlerin adaptasyonu devam etmelidir. Güçlerin çağdaş tehdit ve zorlukları ele alma kapasitesini artıracak bir dizi girişim onaylanmıştır. Bunlar, sırayla aşağıdadır: Ülkesinden çok uzakta ev sahibi ülkeden çok az veya hiç desteklenmeyen veya çok uluslu müşterek sefer operasyonları yürütme ve destekleme ve bunları uzun süreler

³⁶⁰ "Riga Summit Declaration," 29 Kasım 2006, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/37920.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

³⁶¹ A.e.

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler

boyunca sürdürme yeteneği geliştirilmesidir. Bu, tamamen konuşlandırılabilir, sürdürülebilir ve birlikte çalışabilir güçler ve bunları yerleştirme araçları gerektirir. İttifakın görevleri yerine getirebilmesi için gereken kaynakları bireysel ve kolektif olarak sağlamaya devam etmeye kararlılık ifade edilmiştir.

NATO’nun ortaklık, diyalog ve iş birliği politikası İttifak’ın amacı ve görevleri için esastır. Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi (EAPC), Akdeniz Diyalogu (MD) ve İstanbul İş birliği Girişimi (ICI) ülkeleriyle ve Temas Ülkeleri ile güçlü ilişkiler geliştirilmiştir. NATO’nun Ortaklıklarının kalıcı bir değeri vardır ve Avrupa-Atlantik bölgesi ve ötesinde istikrar ve güvenliğe katkıda bulunmaktadır. NATO’nun misyonları ve operasyonları da bu ilişkilerin politik ve operasyonel değerini göstermiştir. İttifak dışındaki on sekiz ülke güçlere katkıda bulunmakta ve operasyonlara ve misyonlara destek vermektedir ve diğerleri NATO ile daha yakın çalışmaya ilgi duyduklarını ifade etmişlerdir. Bunu göz önünde bulundurarak, Daimî Oturum Konseyi (NAC Daimî Büyükelçiler Oturumu) bu politikayı daha da geliştirmesi için görevlendirilmiştir.

İttifak’ın kolektif savunma ve kriz mukabele operasyonları da dahil olmak üzere tüm görevlerini yerine getirebilmesi için savunmada dönüşümün sürdürülmesi esastır. Afganistan ve Balkanlar’daki operasyonlar NATO’nun modern, yüksek yetenekli güçlere, NAC’nin kararıyla ihtiyaç duydukları yere hızla gidebilecek güçlere ihtiyacı olduğunu doğrulamaktadır. Prag ve İstanbul’daki Zirveler’deki kararlara dayanarak, İttifak güçlerini daha yetenekli ve kullanılabilir hale getirmek için çok şey yapıldı. Kapsamlı Politik Rehber’in yön ve öncelikleri doğrultusunda yetenekler daha da güçlendirilecektir. Bugün tam işlevsel kapasiteye sahip NATO Mukabele Gücü (NRF)’nün kurulması önemli bir gelişme olmuştur.³⁶² İttifak’ın hızla ortaya çıkan bir krize tepkisinde hayati bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda dönüşüm ve birlikte çalışabilirlik için bir katalizör görevi görür ve silahlı kuvvetlerin genel kalitesini sadece NATO için değil, aynı zamanda AB, BM veya ulusal amaçlar için de

³⁶² A.e.

artıracaktır. **NRF konseptinin, daha iyi uygulanması desteklenmektedir.**³⁶³ Kuvvetlerin hızla konuşlandırılması için kritik öneme sahip stratejik hava ulaştırmasını artırma konusunda kararlılık ve eksikliklerinin giderilmesi, NATO üyeleri ve Ortaklarının çok uluslu girişimleri arasında halihazırda operasyonel Stratejik Hava Ulaştırması Geçici Çözümü, ekipman yeteneklerini geliştirmek de dahil olmak üzere birlikte eğitim yapma ve birlikte çalışma yeteneklerini artırmayı amaçlayan özel operasyon kuvvetlerini dönüştürme girişiminin başlatılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Önemli bilgi sistemlerinin siber saldırılara karşı korunmasını geliştirirken, İttifak operasyonlarında bilgi, veri ve istihbaratın güvenilir, güvenli ve gecikmeden paylaşılabileceği bir NATO Ağı Etkinleştirilmiş Yeteneği (NATO Network Enabled Capability, NNEC)'nin geliştirilmesi, İttifak operasyonları için bilgi ve istihbarat paylaşımını geliştirmek üzere bir İstihbarat Füzyon Merkezi (Intelligence Fusion Centre, IFC)'nin etkinleştirilmesi, İttifak güçlerini desteklemek için gerçek yetenekler elde etmek amacıyla İttifak Yer Gözetlemesi (Alliance Ground Surveillance, AGS) programında devam eden ilerleme, İttifak'ın lojistik yaklaşımının kısmen çok uluslu çözümlere daha fazla güvenerek dönüştürülmesi, Komuta Yapısının yalın, verimli ve daha etkili olmasını sağlama çabaları ve konuşlandırılan NATO kuvvetlerinin korunmasını geliştirmek için önemli bir adım olan NATO Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunma (NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence) sistemi için ilk büyük sözleşmenin imzalanmasının uygun olduğu değerlendirilmiştir. Kibaroglu'na göre; ABD, 1990'ların ikinci yarısında hava savunma sistemlerini geliştirmede elde ettiği başarılı sonuçlardan sonra tüm dünyadaki askeri birliklerini ve NATO üyesi ülkelerin topraklarının tamamının korunması için sahip olduğu kapasiteyi Müttefikleriyle paylaşmaya karar vermiştir.³⁶⁴

İttifakın görevleri yerine getirebilmesi için gereken kaynakları bireysel ve kolektif olarak sağlamaya devam etmeye kararlılığı ifade edilmiştir. Bu nedenle savunma harcamaları azalan ülkeler bu düşüşü durdurmaya ve savunma harcamalarını gerçek anlamda artırmaya teşvik edilmektedir. **Kapsamlı Politik Rehber'de belirtildiği gibi, yeterli kaynak taahhüdü olmadan yeteneklerin geliştirilmesi**

³⁶³ A.e.

³⁶⁴ Mustafa Kibaroglu, "NATO'nun Balistik Füze Savunma Sistemi ve Türkiye," **Uluslararası İlişkiler Dergisi**, Cilt: 9, Sayı: 34, (Yaz 2012), s. 183-204.

mümkün olmayacaktır. Bu kaynaklar, verimli kullanılmalı ve Kapsamlı Politik Rehber’de belirlenen önceliklere odaklanmalıdır. NATO’nun devam eden genişleme süreci, Avrupa’da istikrarı, barışı ve iş birliğini ilerletmekte, bütün, özgür ve barış içinde bir Avrupa vizyonunu geliştirmede tarihi bir başarıdır. NATO-Rusya ortaklığı, Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenliğin artırılmasında stratejik bir unsur olmaya devam etmektedir. NATO ve AB, ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşmaktadır. NATO-AB ilişkileri, terörizmle mücadele, tutarlı ve karşılıklı olarak güçlendirici askeri yeteneklerin geliştirilmesi ve sivil olağanüstü hâl planlaması da dahil olmak üzere güvenlik, savunma ve kriz yönetimi ile ilgili çok çeşitli ortak çıkarları kapsamaktadır. AB operasyonu Althea’ya ilişkin Berlin Plus düzenlemeleri de dahil olmak üzere Batı Balkanlar’daki başarılı iş birliği barış ve güvenliğe katkıda bulunmaktadır. Avrupa güvenliğinin temel taşı olarak CFE Antlaşması’na ve yeni taraf devletlerin katılımına izin verecek Uyarlanmış Antlaşmanın erken yürürlüğe girmesine bağlılık tekrar teyit edilmiştir. NATO Stratejik Konseptinde vurgulandığı gibi, İttifak’ın güvenlik çıkarları hayati kaynakların akışının aksamasından etkilenebilir. Enerji altyapılarına yönelik riskleri değerlendirmek ve enerji altyapı güvenliğini teşvik etmek için eşgüdümlü, uluslararası bir çaba desteklenmektedir.³⁶⁵ NATO en az iki önemli zorlukla karşı karşıyadır. Bunlardan biri, NATO üyelerinin karşı karşıya olduğu temel güvenlik kaygılarında giderek artan bir farklılıktır. Diğer zorluk, özellikle NATO’nun Avrupalı üyeleri için gelecek vaat eden kurumsal alternatiflerin varlığıdır.³⁶⁶

1. Bükreş Zirvesi (2008)

Arnavutluk ve Hırvatistan, İttifaka katılmak için katılım müzakerelerine başlamaya davet edilmiştir. Bükreş’e bazı Ortak ülkeler (Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri Bay Ban Ki-Moon ve diğer uluslararası kuruluşların önde gelen temsilcileri)’in katılımı memnuniyetle karşılanmıştır. Günümüzün güvenlik sorunları, NATO’nun tek başına hareket etmesiyle başarılı bir şekilde çözülemez.

³⁶⁵ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?mode=pressrelease, (Çevrimiçi) 21 Haziran 2020.

³⁶⁶ John S. Duffield, Cynthia Michota ve Sara Ann Miller “Alliances,” Paul D. Williams (ed.), **Security Studies: An Introduction**, London and New York, Routledge, 2008, s. 305.

Barışı ve istikrarı teşvik etmeye ve birlikte çalışarak güvenliği etkileyen küresel zorlukları aşmaya kararlılık vurgulanmıştır.

Avrupa-Atlantik ve daha geniş uluslararası güvenlik, Afganistan'ın barışçıl, demokratik bir devlet, insan haklarına saygılı ve terör tehdidi içermeyen geleceğiyle yakından ilişkilidir. Bu nedenle, şu anda 40 ülkeden oluşan ve BM tarafından yönetilen Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF) misyonu birinci önceliktir.³⁶⁷ ISAF ortaklarıyla ve Başkan Karzai'nin katılımıyla Afganistan hakkında bir açıklama yapılması planlanmıştır. Bu ifade dört ilke tarafından yönlendirilen net bir vizyon ortaya koymaktadır: sağlam ve paylaşılan uzun vadeli bir taahhüt, Afgan liderliğinin ve sorumluluğunun artırılması, sivil ve askeri çabaları bir araya getiren uluslararası toplum tarafından kapsamlı bir yaklaşım ve Afganistan'ın komşuları, özellikle Pakistan ile artan iş birliği ve katılım. Balkanlar'da bölgesel güvenlik ve istikrara bağlılık kararlılığı korunmaktadır. Şiddet karşısında KFOR'un hızlı, tarafsız ve etkili performansı övülmekte ve BM tarafından yönetilen NATO liderliğindeki KFOR'a ve Kosova'daki diğer uluslararası varlıklara yönelik tüm saldırılar kınanmaktadır. Güvenlik Konseyi aksini kararlaştırmadıkça, Kosova'daki tüm insanlar için hareket özgürlüğü de dahil olmak üzere güvenli ve emniyetli bir ortam sağlamak için KFOR'un Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (UNSCR) 1244 temelinde Kosova'da kalacağı yinelenmiştir.³⁶⁸

Tablo 12 Bükreş Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
NATO Mukabele Gücü (NRF)'nü gerekli kuvvetleri sağlayarak desteklemeye ve operasyonlar için operasyonel ve stratejik yedek kuvvetlerin kullanılabilirliğini artırmaya kararlılık ifade edilmiştir. Görevlerin tamamını yürütmek ve belirli eksiklikleri gidermek için gereken yetenekler daha da geliştirilecektir. İttifak'ın yapı ve süreçlerinin adaptasyonu ve reformu sürdürülmektedir. Bu bağlamda, Kapsamlı Politik Rehber tarafından aranan yeteneklerin zamanında sunulmasını teşvik etmek amacıyla NATO Komuta Yapısı'nın barışçıl, daha etkili ve verimli hale getirilmesi ve

³⁶⁷ "Bucharest Summit Declaration," 03 Nisan 2008, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/8443.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

³⁶⁸ A.e.

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler

savunma planlaması süreçlerinin yeniden düzenlenmesi için barış zamanından itibaren kurulması incelenmektedir. Yeterli ve uygun şekilde önceliklendirilmiş kaynaklar olmadan dönüşüm mümkün değildir. Bu nedenle savunma harcamaları azalan uluslar, bu düşüşü durdurmaya ve savunma harcamalarını gerçek anlamda artırmaya teşvik edilmektedir.

Bugünün bilgi ortamı, özellikle Afganistan ve Kosova’daki operasyonlarla ilgili olarak, NATO’nun politikaları ve uluslararası operasyonlara katılımı ile ilgili zamanında, doğru ve duyarlı bir iletişim ihtiyacının altı çizilmiş ve internette, özellikle Afganistan’ın çeşitli bölgelerinden düzenli haber güncellemeleri ve video raporlarını içerecek yeni bir NATO TV kanalı açılışı memnuniyetle karşılanmıştır. 2009 Zirvesi’ne kadar stratejik iletişimin daha da geliştirilmesi taahhüt edilmektedir. Afganistan ve Balkanlar’daki deneyimler, uluslararası toplumun bugün ve yarının güvenlik sorunlarıyla başarılı bir şekilde başa çıkmak için daha yakından birlikte çalışması ve kapsamlı bir yaklaşım benimsemesi gerektiğini göstermektedir. Kapsamlı bir yaklaşımın etkili bir şekilde uygulanması, Sivil Toplum Kuruluşları ve ilgili yerel organlar da dahil olmak üzere tüm büyük aktörlerin iş birliğini ve katkısını gerektirir. Bu amaçla, tüm büyük uluslararası aktörlerin koordineli bir şekilde hareket etmesi ve geniş bir yelpazede sivil ve askeri enstrümanların kendi güçlü yönlerini ve yetkilerini dikkate alan uyumlu bir çabayla uygulanması esastır. NATO’nun kapsamlı bir yaklaşıma katkısını geliştirmek ve uygulamak için bir dizi pragmatik teklif içeren bir Eylem Planı onaylanmıştır.³⁶⁹

Birleşmiş Milletler ile NATO arasında, Birleşmiş Milletler’in uluslararası barış ve güvenliği sağlamadaki çalışmalarını desteklemek için on yılı aşkın süreden beri iş birliği memnuniyetle karşılanmıştır. Balkanlar ve Afganistan’da BM tarafından yönetilen NATO liderliğindeki operasyonlar yoluyla barışı koruma konusunda operasyonel iş birliği geliştirilmiştir. Bu paylaşılan deneyimler, iki kuruluş arasında etkili ve verimli bir koordinasyonun değerini göstermiştir. Daha fazla iş birliği, uluslararası toplumun yanıt vermeye çağırıldığı tehdit ve zorlukların ele alınmasına

³⁶⁹ A.e.

önemli ölçüde katkıda bulunacaktır. NATO, Washington Antlaşması'nda belirtildiği gibi BM Şartı'nın 51'inci maddesi tarafından tanınan bireysel veya kolektif öz savunma hakkının kullanılması da dahil olmak üzere Birleşmiş Milletler Şartı'nın amaç ve ilkelerine inancını tekrar teyit etmektedir. Uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesine ilişkin birincil sorumluluk Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ne aittir.

NATO-AB ilişkileri, terörizmle mücadele, tutarlı ve karşılıklı olarak güçlendirici askeri yeteneklerin geliştirilmesi ve sivil olağanüstü hâl planlaması da dahil olmak üzere güvenlik, savunma ve kriz yönetimi ile ilgili çok çeşitli ortak çıkarları kapsamaktadır.³⁷⁰ Berlin Plus düzenlemeleri yoluyla AB operasyonu Althea da dahil olmak üzere Batı Balkanlar'daki başarılı iş birliği bölgedeki barış ve güvenliğe katkıda bulunuyor. Ortak değerler ve stratejik çıkarlar ışığında NATO ve AB, kriz yönetimi operasyonlarında yan yana çalışmaktadır ve bunu yapmaya devam edecektir. Daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının, değeri bilinmektedir. Hem NATO hem de AB'nin karşılaştığı ortak sorunların üstesinden gelmek için yetenekler sunulmaktadır. NATO ve AB, Doğu Avrupa ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinde demokratik sivil-asker ilişkileri ilkelerine bağlılığı üyelik için bir koşul haline getirdiğinden, aday ülkeler bu ilkeleri uygulamaya başlamak için muazzam bir teşvike sahipti. NATO ve AB, aday ülkelerde silahlı kuvvetlerin hesap verebilirliğini güçlendirmeye yönelik çabaları destekleme ve sivil yetkililerin savunma sektörünü yönetme kapasitesini geliştirme konusunda bir teşvike sahipti.³⁷¹

Motivasyonları veya tezahürleri ne olursa olsun, tüm terör eylemleri en güçlü şekilde kınanmıştır. Teröristler, asimetrik taktikler de dahil olmak üzere çeşitli geleneksel silahlar ve taktikler kullanıyorlar ve uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmek için Kitle İmha Silahlarını (KİS) kullanmaya çalışabilirler. Nüfusların, bölgelerin, altyapıların ve güçlerin terörist saldırıların sonuçlarına karşı korunmasına büyük önem verilmektedir. Teröristlerin KİS'lere erişimini ve kullanımını önlemek amacıyla, silahların yayılmasını önleme ve bununla mücadeleye karşı politikalar

³⁷⁰ A.e.

³⁷¹ Nicole Ball, "Democratic governance and the security sector in conflict-affected countries," Derick W. Brinkerhoff (ed.), **Governance in Post-Conflict Societies Rebuilding Fragile States**, New York, Routledge, 2007, s. 107.

geliştirmeye ve katkıda bulunmaya devam edilmektedir. Terörist saldırılara karşı yeni teknolojilerin geliştirilmesi de dahil olmak üzere yetenekler geliştirmek için çalışma programını desteklemeye devam edilecektir. İttifak'ın özellikle NATO operasyonlarını desteklemek için terörizmle ilgili bilgi ve istihbarat paylaşma yeteneği güçlendirilmeye devam edilmektedir.³⁷² Darfur'da devam eden şiddet ve vahşetten derin endişe duyulmakta ve tüm taraflar düşmanlığı durdurmaya çağırılmıştır. İttifak'ın Irak Hükümeti'ni, Irak halkını destekleme ve Irak Güvenlik Kuvvetlerinin geliştirilmesine yardım etme taahhüdü yinelenmiştir. Başbakan Al-Maliki'nin 2009 yılında NATO Eğitim Misyonu-Irak (NTM-I)'ı genişletme talebine olumlu yanıt verilmiştir. Irak Hükümeti'nin NTM-I misyonunu aşağıdaki gibi alanlarda geliştirme talebi olumlu değerlendirilmiştir (Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri liderlik eğitimi, polis eğitimi, sınır güvenliği, terörle mücadele, savunma reformu, savunma kurumu inşası ve hafif silahların sorumluluğu). NTM-I, Irak Güvenlik Güçlerini eğitmek ve donatmak için uluslararası çabalara önemli bir katkı sağlamaya devam ediyor ve bugüne kadar bu güçlerin 10.000'den fazla üyesine eğitim verdi. Bu çabaları tamamlayan NATO, Irak'la uzun vadeli ilişkiyi geliştirmek ve Irak'ın ortak zorlukları ve tehditleri ele alma yeteneklerini geliştirmeye devam etmek için yapılandırılmış bir iş birliği çerçevesi önerilerini de onayladı. NATO'nun kapısı, Washington Antlaşması'nın 10'uncu maddesi uyarınca üyelik sorumluluklarını ve yükümlülüklerini üstlenmek isteyen ve alabilen Avrupa demokrasilerine açık kalacaktır.

Mengi'ye göre Zirve, genişlemeden, füze kalkını projesine ve NATO harekâtlarına kadar her konuda Rusya Federasyonu'nun yaklaşımlarını ve fikirlerini dikkate almıştır. Bu kapsamda; Rusya Federasyonu, bu zirveye damgasını vurmuş; adeta bir güvenlik manivelası olarak "Rus Kızıl Ordusu tehdidi" yerini doğal gazı bırakmıştır.³⁷³ NATO-Rusya ortaklığı, demokrasi, sivil özgürlükler ve siyasi çoğulculuk gibi temel ilkelere, değerlere ve taahhütlere dayanarak Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenliğin artırılmasında stratejik bir unsur olarak tasarlanmıştır. On yılı aşkın bir geçmişe bakıldığında, ortak hedefleri ve çıkarları olan çok çeşitli uluslararası

³⁷² A.e.

³⁷³ Ergun Mengi, "NATO Bükreş Zirvesi Sonuçları ve NATO'nun Yakın Geleceği," **Stratejik Analiz Dergisi**, Mayıs 2008, s. 44.

güvenlik konularında siyasi bir diyalogun yanı sıra somut projeler geliştirilmiştir. Avrupa Konvansiyonel Silahlı Kuvvetler Antlaşması (AKKA) konusundaki gibi son Rus açıklamaları ve eylemlerden endişe duymakla birlikte, Rusya ile ortak endişe duyulan alanlarda eşit ortaklar olarak çalışmaya devam etmeye hazır olduğu ifade edilmiştir. Ortakların NATO'nun misyonlarına ve operasyonlarına yaptıkları katkılara çok değer verilmektedir. NATO Güçleri ve Ortak ulusların güçleri arasında daha fazla birlikte çalışabilirliği teşvik etmeye devam edilecek, NATO liderliğindeki operasyonlara katkıda bulunan ülkelerle bilgi paylaşımı ve istişareler daha da geliştirilecek ve Ortak ülkelere reformun eksiklik ve güvenlikle ilgili yönleri hakkında yardım ve tavsiyelerde bulunulacaktır. Bükreş Zirvesi'nde Avrupa-Atlantik Ortaklık Konseyi'nin (EAPC) ve Barış için Ortaklık programının kalıcı değeri tekrarlanmıştır. İstanbul ve Riga Zirveleri'nden bu yana Akdeniz Diyaloğu çerçevesinde kaydedilen önemli ilerlemeye dikkat çekmekten memnuniyet duyulmuştur. Körfez bölgesindeki dört ülkenin İstanbul İş birliği Girişimi (ICI) çerçevesinde iş birliği teklifine verdikleri yanıt memnuniyetle karşılanmış ve bölgedeki diğer ülkeler bu teklifi almaya teşvik edilmiştir. Karadeniz bölgesinin Avrupa-Atlantik güvenliği için önemi teyit edilmiştir.

Balistik füze yayılımı Müttefiklerin güçleri, bölgeleri ve nüfusu için artan bir tehdit oluşturmaktadır. Füze savunması, bu tehdide karşı daha geniş bir mukabelenin bir parçasını oluşturur. Bu nedenle, Avrupa merkezli ABD füze savunma varlıklarının planlı olarak konuşlandırılmasıyla, Müttefiklerin uzun menzilli balistik füzelerden korunmasına büyük katkı sağlanmıştır. Bu kapasiteyi gelecekte NATO çapında füze savunma mimarisinin ayrılmaz bir parçası haline getirmenin bir yolu olarak mevcut NATO füze savunma çabalarıyla ilişkilendirmenin yolları araştırılmaktadır. Müttefiklerin güvenliğinin yanı sıra NATO dayanışmasının bölünmezliği ilkesini göz önünde bulundurarak Daimî Oturum Konseyi (NAC)'ne, Birleşik Devletler sistemi tarafından kapsanmayan tüm Müttefik topraklarına ve nüfuslarına kapsamı genişletmek için kapsamlı bir füze savunma mimarisi için 2009'da incelemek üzere seçenekler geliştirmesi için görev verilmiştir.

SSCB'ye karşı sürdürülen ideolojik ve teknolojik mücadelede daha atak bir politikanın öncülüğünü yapan ABD Başkanı Ronald Reagan Temmuz 1982'de Ulusal Uzay Programını, Mart 1983'te ise kamuoyunda "Yıldız Savaşları" olarak da anılan Stratejik Savunma Girişimini (Strategic Defence Initiative, SDI) başlatmıştı. Soğuk

Savaş'ın sona ermesiyle gündemden düşen SDI, 2000'lerde George W. Bush tarafından Ulusal Füze Savunma Sistemi ("Füze Kalkanı") adı altında tekrar gündeme getirilmiştir.³⁷⁴

Silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasının önlenmesinin barış, güvenlik ve istikrara önemli katkılar yapmaya devam edeceği ve bu bağlamda Kitle İmha Silahlarının yayılması ve kullanılması ve bunların atma vasıtalarını önleme yeniden teyit edilmiştir. NATO'nun bu alandaki profilini yükseltmek için hazırlanan rapor not edilmiştir. Güvenlik konularına daha geniş bir yanıtın bir parçası olarak NATO, silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme konusundaki uluslararası çabalara katkıda bulunmaya devam etmeli ve Daimî Oturum Konsey'i bu konuları aktif olarak gözden geçirme görevini üstlenmelidir.

İttifak, konvansiyonel kuvvetini Soğuk Savaş seviyelerinden önemli ölçüde ve NATO'ya atanan (assigned) nükleer silahları %90'ın üzerinde azaltmıştır. İran'ın nükleer ve balistik füze programlarının yayılma riskleri konusunda derin endişeler vardır. İran, 1696, 1737, 1747 ve 1803 UNSCR'larına tam olarak uymaya çağrılmıştır. Ayrıca, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'nin çoğalma faaliyetlerinden de derinden endişe duyulduğu ve UNSCR 1718'e tam olarak uyması gerektiği ifade edilmiştir. 28 Mart 2008 tarihli Kuzey Atlantik Konseyi'nin beyanı tamamen onaylanmış ve 2006 Riga Zirvesi Bildirgesi'nin 42'inci paragrafında yer alan İttifak'ın AKKA Antlaşması Rejimi'ne olan bağlılığı teyit edilmiştir. Rusya Federasyonu'nun AKKA Antlaşması kapsamındaki yasal yükümlülüklerini tek taraflı "askıya almasını" sürdürmesinden derin endişe duyulmaktadır.³⁷⁵

Güçleri ve yetenekleri, özellikle Kapsamlı Politik Rehber'de belirtilen öncelikler ve operasyonel deneyim doğrultusunda politik hedeflere uygun hale getirmek için çok şey yapılmıştır. İttifak'ın operasyonel taahhütlerini ve görevlerini yerine getirebilmesi sürecine devam edilecektir. Operasyonlar modern, birlikte çalışabilir, esnek ve sürdürülebilir güçlerin geliştirilmesi ve sahaya çıkarılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu güçler, Konsey tarafından

³⁷⁴ İlhan Uzel, "ABD ve NATO ile İlişkiler", Baskın Oran (Der.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, Cilt II, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 36.

³⁷⁵ "Bucharest Summit Declaration," 03 Nisan 2008, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/8443.htm?mode=pressrelease, 18 Mayıs 2021.

karar alındığında, İttifak bölgesinde ve ötesinde, çevresinde ve stratejik mesafede, ev sahibi ülke desteği çok az veya hiç olmadan kolektif savunma ve kriz mukabele operasyonlarını yürütebilmelidir. Ayrıca, 21'inci yüzyılın gelişen güvenlik zorluklarını karşılamak için doğru yeteneklere sahip olduğundan emin olunacak ve bunu yapmak için gerektiğinde dönüştürülecek, uyarlanacak ve reform yapılacaktır. Dönüşüm devam eden bir süreçtir ve sürekli ve aktif dikkat gerektirir. Dolayısıyla, NATO'nun etkili ve verimli kalmasını sağlamak için, özellikle aşağıdaki alanlarda sürekli çaba gösteren Savunma Bakanlarının çalışmaları desteklenmektedir: Operasyonlar ve diğer taahhütler için gerekli kuvvetlerin sağlandığından emin olunacaktır. Bu amaçla daha fazla güç intikal ettirme ve sürdürme çabalarına devam edilecektir. NATO Mukabele Gücü (NRF)'nü gerekli kuvvetleri sağlayarak desteklemeye ve operasyonlar için operasyonel ve stratejik yedek kuvvetlerin kullanılabilirliğini artırmaya kararlılık ifade edilmiştir.³⁷⁶ Görevlerin tamamını yürütmek ve belirli eksiklikleri gidermek için gereken yetenekler daha da geliştirilecektir. Özellikle stratejik taşıma ve harekât alanı içi hava taşıması, özellikle görev kabiliyetli helikopterlerin iyileştirilmesi ve bu çalışmayı destekleyen ulusal girişimlerin yanı sıra çok uluslu lojistiğin ele alınmasına çalışılacaktır. Entegre bir hava komuta ve kontrol sistemi de dahil olmak üzere ağa bağlı yeteneklerle, artan deniz durumsal farkındalığı ve İttifak Yer Gözetleme yeteneğinin zamanında teslimi ile bilgi üstünlüğü daha da güçlendirilecek, özel harekât kuvvetlerinin yeteneklerini ve birlikte çalışabilirliğini artırmaya devam edilecektir. Ortaya çıkan zorluklar ve tehditlerle başa çıkmak için politikalar ve yetenekler geliştirmeye kararlılık vurgulanmıştır. Bu, KİS'lerin çoğalmasını önlemek ve kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer tehditlere karşı savunmak için kapsamlı bir politikanın geliştirilmesini içerir. İttifak'ın yapı ve süreçlerinin adaptasyonu ve reformu sürdürülmektedir. Bu bağlamda, Kapsamlı Politik Rehber tarafından aranan yeteneklerin zamanında sunulmasını teşvik etmek amacıyla NATO Komuta Yapısı'nın barışçı, daha etkili ve verimli hale getirilmesi ve savunma planlaması süreçlerinin yeniden düzenlenmesi için barış zamanından itibaren kurulması

³⁷⁶ A.e.

incelenmektedir. Yeterli ve uygun şekilde önceliklendirilmiş kaynaklar olmadan dönüşüm mümkün değildir. Bu nedenle savunma harcamaları azalan uluslar, bu düşüşü durdurmaya ve savunma harcamalarını gerçek anlamda artırmaya teşvik edilmektedir.³⁷⁷ NATO, siber saldırılara karşı kilit İttifak bilgi sistemlerini güçlendirmeye devam etmektedir. Son zamanlarda Siber Savunma Politikası kabul edilmiş ve bunu gerçekleştirmek için yapılar ve yetkili makamlar (otoriteler) geliştirilmektedir. Riga Zirvesi kapsamında hazırlanan “NATO’nun Enerji Güvenliğindeki Rolü” raporu not edilmiştir.

İttifaka talepler, güvenlik ortamı değiştikçe ve üyeler genişledikçe, misyonların ve operasyonların kapsamı son yirmi yılda karmaşık bir şekilde artmıştır. Bunun için NATO Karargâhının yapı ve süreçlerinde sürekli uyum ve reform yapılması gerekmektedir. NATO’nun genel dönüşümünün bir parçası olarak bu alanda kaydedilen ilerlemeye dikkat çekilmiş; ancak yeni bir karargâh binasına taşınmadan tam olarak yararlanmak da dahil olmak üzere daha yapılacak çok şey vardır. Değişim gereken hususları değerlendirirken, operasyonel, yetenek geliştirme, ortaklık ve stratejik iletişim gereksinimlerini karşılama gibi temel işlevler sağlama konusundaki deneyimlerden çıkarılan derslerden daha fazla yararlanılması gerekir. Savunma Bakanlarının dönüşümün savunma yönlerini ileriye taşımak için yaptıkları çalışmalara dayanarak, Müttefiklerin mutabakatla (konsensüs ile) karar verme sürecini en hızlı ve en tutarlı nasıl sağlayacaklarını düşünmeye ihtiyaçları vardır.³⁷⁸ Mutabakatla karar verme sürecinin dönüşümü sürekli tartışılmaktadır. Bununla birlikte, NATO karargâhındaki mevcut çalışma grupları ve imkânlar değerlendirilerek tam bir mutabakat sağlanması çabası Müttefiklerin birbirini anlamasını sağlamakta ve gerilimi azaltmaktadır. Bir başka ifadeyle mutabakatla karar verme sürecinin sanıldığı kadar aksine faydalı olduğunu değerlendirenler mevcuttur.

i. Strasbourg/Kehl Zirvesi (2009)

NATO’nun 60’ıncı yıldönümünü kutlamak için Strazburg ve Kehl’de bir araya gelindiği ifade edilmiştir. İttifakın temel değerlerini, ilkelerini ve amaçlarını teyit eden İttifak Güvenliği Bildirgesi kabul edilmiştir. NATO’nun 21’inci yüzyılın

³⁷⁷ A.e.

³⁷⁸ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?mode=pressrelease, 21 Haziran 2020.

yeni güvenlik ortamında uzun vadeli rolünü tanımlayacak yeni bir Stratejik Kavram geliştirme süreci başlatılmıştır. Arnavutluk ve Hırvatistan, İttifaka beklenmektedir. Güvenliğin bölünmezliği İttifak'ın temel ilkelerinden biridir. Nüfus, bölge ve kuvvetlerin güçlü bir kolektif savunması İttifak'ın temel amacıdır ve en önemli güvenlik görevi olmaya devam etmektedir. **NATO'nun süregelen dönüşümü İttifak'ın kendi topraklarında, çevresinde ve ötesinde, askeri operasyonların ve görevlerin tamamını topraklarında ve ötesinde yürütebilecek tamamen hazırlanmış ve konuşlandırılabilir güçlerin sağlanması da dahil olmak üzere, mevcut ve ortaya çıkan 21'inci yüzyıl güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalma yeteneğini güçlendirecektir.** Fransa'nın NATO yapılarına tam olarak katılma kararı memnuniyetle karşılanmıştır ve İttifaka katkıda bulunacaktır.³⁷⁹

³⁷⁹ “Strasbourg / Kehl Summit Declaration,” 04 Nisan 2009, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news 52837.htm?mode=pressrelease>, 09 Mayıs 2021.

Tablo 13 Strasbourg/Kehl Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
NATO'nun süregelen dönüşümü, İttifak'ın kendi topraklarında, çevresinde ve ötesinde, askeri operasyonların ve görevlerin tamamını topraklarında ve ötesinde yürütebilecek hazırlanmış ve konuşlandırılabilir güçlerin sağlanması da dahil olmak üzere, mevcut ve ortaya çıkan 21'inci yüzyıl güvenlik tehditleriyle karşı karşıya kalma yeteneğini güçlendirecektir. NATO, daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının önemini farkındadır ve AB'nin, hem NATO'nun hem de AB'nin bugün karşılaştığı ortak güvenlik sorunlarını ele alma kapasitesini güçlendirme çabalarını memnuniyetle karşılamaktadır. Yeni bir savunma planlama süreci üzerinde anlaşmaya varılmıştır.³⁸⁰ Tüm İttifak misyonları için gerekli güçleri sağlamaya kararlılık ifade edilmiştir. Güçleri daha konuşlandırılabilir, sürdürülebilir, birlikte çalışabilir ve dolayısıyla daha kullanışlı hale getirme çabalarını desteklemeye devam edilmektedir. NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün tasarım gereği İttifak'a hızla konuşlandırılabilir, güvenilir bir güç sağlamada ve dönüşüm ve yetenek geliştirmede önemli bir rolü vardır. Ortak savunma veya İttifak sınırlarının ötesindeki kriz operasyonları için yeni ve öngörülemez krizlere cevap verebilmelidir. Görev kabiliyetine sahip helikopterler, stratejik taşıma ve İttifak Yer Gözetleme sistemi (AGS) gibi temel sistemleri geliştirme çalışmaları yoğun bir şekilde sürdürülecektir.

Güvenlik, Afganistan'ın güvenliği ve istikrarı ile yakından bağlantılıdır. Bu nedenle, 42 ülkeden oluşan Afganistan'daki BM tarafından yönetilen Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü misyonu (ISAF) NATO önceliğidir. Afganistan hakkında stratejik vizyonu tekrarlayan ve Afganistan'ın uzun vadeli güvenlik ve istikrarını destekleme kararlılığını gösteren bir Zirve Bildirgesi yayımlanmıştır. Bölge ülkelerinin güçlü yapıcı katılımı da kritik öneme sahiptir ve bu amaçla Afganistan'ın başta Pakistan olmak üzere tüm komşularıyla iş birliğini güçlendirme taahhüt edilmektedir. Balkanlar'da bölgesel güvenlik ve istikrara bağlılık kararlılığı

³⁸⁰ A.e.

korunmaktadır. Kosova'daki herkes için güvenli ve emniyetli bir ortam ve hareket özgürlüğü sağlamaya yardımcı olmak için NATO tarafından yönetilen KFOR'un sürdürdüğü mükemmel çalışmalar mevcuttur. KFOR'un Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı 1244'e dayanarak operasyonel yetkisine göre Kosova'da kalacağı bildirilmiştir. Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu (European Union Rule of Law Mission in Kosovo, EULEX)'nin Kosova'da konuşlandırılması memnuniyetle karşılanmıştır. Irak'taki NATO Eğitim Misyonu (NATO Training Mission Iraq, NTM-I) aracılığıyla Irak Güvenlik Güçlerine geniş bir yelpazede eğitim desteği sunmaya devam edilecektir.

Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin talebi üzerine ve ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları temelinde NATO, denizde korsanlığa ve silahlı soyguna karşı harekete geçti. Özellikle Birleşik Görev Gücü 151 ve AB'nin ATALANTA operasyonu gibi diğer ulusların ve örgütlerin çabalarının yanı sıra denizde korsanlığa ve silahlı soyguna karşı yardımcı olmak için Afrika Boynuzu'nda deniz operasyonları yürütmeyi amaçlayan Müttefik Koruyucu Operasyonu (Operation Allied Protector, OAP) başlatılmıştır.

İttifak, terörizme karşı müdahaleye transatlantik bir boyut kazandırmaktadır. Motivasyonlarına veya tezahürlerine bakılmaksızın, tüm terör eylemlerini en güçlü şekilde kınanmaktadır. Özellikle BMMYK (BM Mülteciler Yüksek Komiserliği) 1373 olmak üzere ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının (UNSCR) tam olarak uygulanmasına katkıda bulunmaya devam edilecektir.³⁸¹

NATO, 60'ıncı yıldönümünde 21'inci yüzyılın zorluklarına uyum sağlarken İttifak'ın gelişen rolleri, hedefleri ve misyonları üzerinde uygun, zamanında, doğru ve duyarlı bir şekilde iletişim kurması giderek önem kazanmaktadır. Stratejik iletişim, İttifak'ın siyasi ve askeri hedeflerine ulaşma çabalarının ayrılmaz bir parçasıdır. Balkanlar ve Afganistan'daki deneyim, uluslararası toplum tarafından, günümüzün güvenlik sorunlarına, sivil ve askeri önlemleri ve koordinasyonu birleştirerek, kapsamlı bir yaklaşım uygulanması gerektiğini göstermektedir. Etkili uygulanması, tüm uluslararası aktörlerin, kendi güçlü ve yetki alanlarını dikkate alarak, ortak bir açıklık ve kararlılık duygusu içinde, ortak bir çabaya katkıda bulunmasını gerektirir.

³⁸¹ A.e.

Bükreş'te kararlaştırılan Eylem Planı doğrultusunda NATO'nun kriz yönetimi araçlarının daha tutarlı bir şekilde uygulanması ve askeri yeteneklerini sivil araçlarla ilişkilendirme çabaları da dahil olmak üzere bu kadar kapsamlı bir yaklaşıma kendi katkısını artırmak için kaydedilen önemli ilerleme memnuniyetle karşılanmıştır.³⁸² NATO ve Birleşmiş Milletler arasında, özellikle Balkanlar ve Afganistan'da on yıldan fazla bir iş birliği iki örgüt arasında etkili ve verimli bir koordinasyonun değerini göstermiştir. NATO ve AB ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşmaktadır. Bu bağlamda NATO ve AB, temel kriz yönetimi operasyonlarında birlikte ve yan yana çalışmakta ve diğerlerinin yanı sıra, terörizmle mücadelede, tutarlı ve karşılıklı olarak güçlendirici askeri yeteneklerin geliştirilmesinde ve sivil olağanüstü hâl planlamasında iş birliği yapmaktadır ve bunu yapmaya devam edecektir. NATO, daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının önemini farkındadır ve AB'nin, hem NATO'nun hem de AB'nin bugün karşılaştığı ortak güvenlik sorunlarını ele alma kapasitesini ve çabalarını memnuniyetle karşılamaktadır. NATO-AB Yetenek Grubu (NATO-EU Capability Group) çerçevesinde çalışmaları daha da yoğunlaştırmanın yollarını araştırmaya hazır olunduğu ifade edilmiştir. NATO-Rusya ortaklığı Avrupa-Atlantik bölgesinde güvenliğin artırılmasında stratejik bir unsur olarak düşünülmüş ve buna bağlı kalmaya devam edilmektedir. NATO ve Rusya arasındaki diyalog ve iş birliği, ortak güvenlik tehditlerini ve zorluklarını etkin bir şekilde karşılama becerisi açısından önemlidir. NATO-Rusya Konseyi'nin tüm üyeleri tarafından 1997 NATO-Rusya Kuruluş Yasası ve 2002 Roma Bildirgesi'nde belirtilen ortak değerlerin ve tüm ilkelerin korunmasının önemini teyit edilmektedir.

NATO'nun güçlerini, yapılarını ve prosedürlerini değişen güvenlik zorluklarını karşılamak için uyarlamaya devam edilecektir. NATO'nun komuta yapısını daha etkili ve verimli hale getirmek için kaydedilen ilerleme memnuniyetle karşılanmış ve bu konuda daha fazla çaba beklenmektedir. NATO'nun savunma planlama süreci, Müttefiklerin mevcut ve gelecekteki zorluklarla başa çıkmak için gereken yetenekleri kapsamlı bir yaklaşımla

³⁸² A.e.

sunmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, ihtiyaç duyulan yeteneklerin sağlanmasına önem veren yeni bir savunma planlama süreci üzerinde anlaşmaya varılmıştır.³⁸³

Tüm İttifak misyonları için gerekli güçleri sağlama kararlılığı ifade edilmiştir. Güçleri daha konuşlandırılabilir, sürdürülebilir, birlikte çalışabilir ve dolayısıyla daha kullanışlı hale getirme çabalarını desteklemeye devam edilmektedir. NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün tasarım gereği İttifak'a hızla konuşlandırılabilir, güvenilir bir güç, dönüşüm ve yetenek geliştirmeyi sağlamada önemli bir rolü vardır. Ortak savunma veya İttifak sınırlarının ötesindeki kriz operasyonları için yeni ve öngörülemeyen krizlere cevap verebilmelidir. Savunma Bakanlarının 2009 Haziran ayındaki toplantıda, NRF kaynaklarının ve istihdam edilebilirliğin iyileştirilmesiyle bu amaçlara ulaşmak için alınacak tedbirler üzerinde anlaşması beklenmektedir. İttifak, misyonlarının tamamını yürütmek, belirli eksiklikleri gidermek ve ortaya çıkan zorluklarla ve tehditlerle başa çıkmak için gerekli olan yetenek ve politikaları geliştirecek ve aynı zamanda yüklerin, risklerin ve maliyetlerin eşit bir şekilde paylaşılmasını kolaylaştıracaktır. **Görev kabiliyetine sahip helikopterler, stratejik taşıma ve İttifak Yer Gözetleme Sistemi (AGS) gibi temel sistemleri geliştirme çalışmaları yoğun bir şekilde sürdürülecektir.** Yeterli planlama, tatbikatlar ve eğitim sağlayarak, diğerlerinin yanı sıra, çevresi de dahil olmak üzere İttifak bölgesi ve ötesinde ortaya çıkan zorluklarla başa çıkabilme yeteneğini geliştirmeye ve göstermeye devam edilecektir. Devlet ve devlet dışı aktörler İttifak'ın ve Müttefiklerin bu sistemlere artan bağımlılığından yararlanmaya çalışabileceklerinden, İttifak için siber saldırılara karşı kritik öneme sahip iletişim ve bilgi sistemlerini güçlendirmeye kararlılık vurgulanmıştır. Bu tür saldırıları önlemek ve bunlara müdahale etmek için, üzerinde anlaşmaya varılan Siber Savunma Politikasına uygun olarak, bir NATO Siber Savunma Yönetim Otoritesi kurulmuş, mevcut Bilgisayar Olaylarına Müdahale Yeteneği geliştirilmiş ve Estonya'daki Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi etkinleştirilmiştir. Bükreş Zirvesi'nde, tüm Avrupa Müttefik topraklarına ve nüfuslarına kapsamı genişletmek için bir füze savunma mimarisi için seçenekler geliştirme görevine yanıt olarak, çeşitli

³⁸³ A.e.

teknik mimari seçenekler geliştirildi ve daha sonra politik-askeri bir perspektiften değerlendirildi. Daimi Oturum Konseyine, Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunması (ALTBMD) programının korumanın ötesinde olası bir genişletilmiş rolüyle ilgili politika, askeri ve teknik çalışmaları belirleme ve üstlenme görevi de verilmiştir.³⁸⁴

Genel Sekreterin NATO Karargâhında reform yapma konusundaki ilerleme raporunda önerilen değişiklikler, süreçlerin ve yapıların verimliliğini ve etkililiğini, NATO'nun çalışmalarının farklı kollarını entegre etme yeteneğini (Askeri Komite'nin rolünü gereğince koruyarak) ve kaynakların optimum kullanımını geliştirmeyi amaçlamaktadır. Genel Sekreterin gelecekteki eylem planları onaylanmış ve ona yetki verilmiştir.

Görevler ve operasyonlar, yeteneklerin modernizasyonu ve diğer uluslar ve kuruluşlarla olan ilişkiler hakkında kararlar alınmıştır. Yeni bir Stratejik Konsepti onaylamak için Portekiz'de bir araya gelinecektir.

j. Lizbon Zirvesi (2010)

İttifak'ın, üç temel görevi (kolektif savunma, kriz yönetimi ve kooperatif güvenlik) etkili bir şekilde ve her zaman uluslararası hukuka uygun olarak yerine getireceği ve sürdüreceği ifade edilmiştir. Önümüzdeki on yıl için üyelerini her türlü tehdide karşı savunabilen, en zorlu krizleri idare edebilen ve uluslararası istikrarı teşvik etmek için diğer kuruluşlar ve uluslarla daha iyi çalışabilen İttifak vizyonunu ortaya koyan yeni bir Stratejik Konsept kabul edilmiştir. NATO daha çevik, daha yetenekli ve daha uygun maliyetli ve barış için gerekli bir araç olmaya devam edecektir. Bu zirve bildirisinin ayrıntılı hükümleri uyarınca uluslararası toplumun çabalarının bir parçası olarak NATO'nun kriz yönetimine kapsamlı bir yaklaşımla katkısını, istikrar sağlama ve yeniden yapılandırma yeteneğini artırmaya karar verilmiştir. Rusya ortak çıkar alanlarında iş birliğini derinleştirmeye davet edilmiştir. Mevcut Ortaklıkları daha da güçlendirme ve ilgili ülkeler ve kuruluşlarla yeni Ortaklıklar geliştirme kabul edilmiştir. NATO'nun genel savunma ve caydırma duruşununun incelenmesine devam edilecektir. Stratejik Konsept ve mevcut silah kontrol antlaşmaları ve çerçeveleri altındaki taahhütler ile uyumlu olarak,

³⁸⁴ A.e.

Müttefiklerin silah kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme çabalarını desteklemeye devam edilecektir. NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçlerini korumak için bir füze savunma yeteneği geliştirmeye karar verildi ve Rusya iş birliği yapmaya davet edildi. Bununla beraber füze savunma sistemi gündeme geldiği günden itibaren Rusya projeye karşıydı. Projenin amacının Rusya'daki askeri tesisleri gözetlemek olduğu ve kendi güvenliğini zaafa uğratacağı gerekçeleri ile ABD'ye itiraz etmekteydi.³⁸⁵ Siber savunma kapasitesini geliştirme kabul edildi. Savunma kabiliyetlerinin daha da geliştirilmesi ve yeni Stratejik Konseptin askeri olarak uygulanması için Politik Rehberin geliştirilmesi için görevlendirme yapılmıştır. İttifak'ın en acil yetenek ihtiyaçları konusunda Lizbon paketi kabul edildi. Daha etkili, daha yalın ve hesaplı bir İttifak Komuta Yapısının uygulanması ve NATO Ajanslarının güçlendirilmesi talimatı verildi. Genel Sekretere ve Konsey'e, gerekli tüm alanlarda reform sürecini gecikmeden ilerletme görevi verildi.³⁸⁶ Mevcut harekâtlardaki 143.000 personele minnet duyulduğu ifade edildi.

³⁸⁵ Selin M. Bölme, "NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi," Analiz, SETA, Aralık 2010, Sayı:30, s. 6.

³⁸⁶ "Lisbon Summit Declaration," 20 Kasım 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

Tablo 14 Lizbon Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Operasyonel deneyim, askeri vasıtaların güvenlikteki birçok karmaşık zorluğu karşılamak için tek başına yeterli olmadığını göstermiştir. Avrupa-Atlantik bölgesi içinde ve dışında NATO, siyasi, sivil ve askeri kriz yönetim araçlarını etkili bir şekilde birleştiren kapsamlı bir yaklaşıma katkıda bulunmak için diğer aktörlerle birlikte çalışmalıdır. Bu Zirvede onaylanan ayrıntılı siyasi rehberine dayanarak İttifak, ülkelerin kabul edilmiş Müttefik misyonları için sivil ve askeri kriz yönetim yeteneklerini planlama, istihdam etme ve koordine etme yeteneğine sahip olmalıdır. NATO’nun kapsamlı bir yaklaşıma katkısını ve gerektiğinde istikrar ve yeniden yapılanmaya katkıda bulunma yeteneğini artırmak için diğer aktörlerle daha etkin bir şekilde iletişim kurmak ve kriz yönetiminde uygun planlama yapmak için mütevazı bir sivil yetenek oluşturma kabul edilmiştir.³⁸⁷ Balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçlerine yönelik tehdit artmaktadır. Füze savunması bu tehdide karşı daha geniş bir tepkinin bir parçası olduğu için İttifak’ın, temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir füze savunma yeteneği geliştirmesine karar verilmiştir. Konsey’e, savunma kabiliyetlerinin ve kuvvetlerin sürekli dönüşümü için Siyasi Rehber geliştirme görevi verilmiştir. İttifak’ın en acil yetenek ihtiyaçlarını içeren Lizbon paketi onaylanmıştır. Yeni bir NATO Komuta Yapısı için daha etkili, daha yalın ve uygun maliyetli bir çerçeve üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Daha çevik, esnek ve operasyonlarda daha iyi konuşlandırma güvencesi sağlanacaktır.

Afganistan’da BM tarafından yönetilen, NATO liderliğindeki Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF)’ne katkıda bulunan ülkelerin Devlet ve Hükümet Başkanları Bildirisi (Declaration by the Heads of State and Government of the nations)’nde ifade edildiği gibi, Afganistan’daki ISAF misyonu İttifak’ın temel

³⁸⁷ A.e.

önceliği olmaya devam ediyor ve kaydedilen önemli ilerleme memnuniyetle karşılanmıştır. Misyonda yeni bir aşamaya girilmektedir. Bazı eyalet ve bölgelerde (provinces and districts), ortak bir Afgan ve NATO/ISAF değerlendirmesi ve kararını müteakip, 2011 başında tam Afgan güvenlik sorumluluğu ve liderliğine geçiş süreci yolundadır. Geçiş, “takvime dayalı değil, koşullara dayalı (conditions-based, not calendar-driven)” olacak ve ISAF birliklerinin geri çekilmesine denk gelmeyecektir. 2014’ün sonunda Afgan güçleri, Afganistan genelinde güvenlik konusunda tam sorumluluk üstlenecektir. Balkanlar bölgesinde bölgesel istikrar ve güvenlik taahhüdünde kararlılık ifade edilmiştir. KFOR, tüm ilgili aktörlerle, NATO kararları ve prosedürlerine göre, özellikle de Kosova’daki Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX) ve Kosova ile iş birliği yaparak, istikrarlı, barışçıl ve çok etnik gruptan oluşan bir ortamı desteklemek için Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (UNSCR) 1244 temelinde Kosova’da kalacaktır. NATO’nun yakın gözetimi altında Kosova Güvenlik Gücü ve Kosova Polisi tarafından kaydedilen ilerleme memnuniyetle karşılanmıştır.³⁸⁸ İttifak diğer operasyonlar ve görevler yoluyla barış ve güvenliğe de katkıda bulunmaktadır. Akdeniz’de Aktif Çaba Harekâtı (OAE), terörle mücadeleye önemli katkılarda bulunmaktadır. Afrika Boynuzu’nda Okyanus Kalkanı Harekâtı NATO’nun denizde korsanlığa ve silahlı soygunla mücadeleye yardımcı olmak için sürekli kapsamlı uluslararası çabalara katkıda bulunma taahhüdünü göstermektedir. Afrika Birliği’nin talebi üzerine Somali’deki misyonu ve Afrika Hazır Kuvveti (Stand-by Force) dahil uzun vadeli barışı koruma yeteneklerinin geliştirilmesine destek verilmektedir. BM Genel Sekreterinin talebi üzerine, Somali’deki Afrika Birliği Misyonusunu desteklemek için BM imtiyazlı gemilere de eşlik edilmektedir. Irak’taki NATO Eğitim Misyonu (NTM-I) İttifak’ın Hükümete ve Irak halkına desteğini göstermektedir.

Bir dizi önemli ilke ve ders tanımlanmıştır ve İttifak uluslararası toplumun etkili ve kapsamlı bir yaklaşıma katkısı bir sonraki aşamaya yaklaştıkça bunlar dikkate alınmalıdır. Genel bir kural olarak, istikrar ve yeniden yapılanma unsurları en iyi şekilde ilgili uzmanlık, yetki ve yetkinliğe sahip aktörler ve kuruluşlar tarafından

³⁸⁸ “Lisbon Summit Declaration,” 20 Kasım 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

üstlenilir. Ancak, diğer aktörlerin bu görevleri NATO ve Birleşmiş Milletler arasında güçlü ve üretken bir iş birliği yapmaya kararlı olduğu belirtilmiştir. NATO ve Avrupa Birliği (AB) ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşır ve kriz yönetimi operasyonlarında yan yana çalışırlar. Bu nedenle, iki kuruluş tarafından kararlaştırıldığı üzere NATO-AB stratejik ortaklığını geliştirmeye kararlı olduğu ifade edilmiştir. Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT), Korfu Süreci'nin gösterdiği gibi, önemli bir bölgesel güvenlik organizasyonu ve Avrupa Atlantik güvenliği ile ilgili konularda diyalog için bir forumdur. Siyasi/askeri, ekonomik/çevresel ve insani boyutları kapsayan AGİT, güvenlik ve iş birliğinin geliştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. İttifak'ın AGİT ile hem siyasi hem de operasyonel düzeyde, özellikle çatışma önleme ve çözüm, çatışma sonrası rehabilitasyon ve yeni güvenlik tehditlerini ele alma gibi alanlarda iş birliğini daha da artırması hedeflenmektedir. Washington Antlaşması'nın 10'uncu maddesi uyarınca NATO'nun kapısı İttifakın değerlerini paylaşan, üyeliğin sorumluluklarını ve yükümlülüklerini üstlenmeye istekli ve üstlenebilecek tüm Avrupa demokrasilerine açık kalacaktır.

Stratejik açıdan önemli Batı Balkanlar bölgesinde, demokratik değerler, bölgesel iş birliği ve iyi komşuluk ilişkileri kalıcı barış ve istikrar için önemlidir. Bu bölgedeki Avrupa-Atlantik beklentileri aktif olarak desteklenmeye devam edilecektir. Bosna-Hersek'in üyelik arzusu tamamen desteklenmektedir. 2008 Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan'ın NATO üyesi olacağına karar verilmiş ve bu kararın tüm unsurları ve sonraki kararlar tekrar teyit edilmiştir. "NATO'nun Gürcistan'ı üyeliğe dahil etme planları Rusya'yı tedirgin ve rahatsız etmiştir. Çünkü Rusya, Gürcistan'ın NATO üyeliğiyle egemenlik alanının uluslararası bir örgüt tarafından tehdit edildiği algısına kapılmıştır. Bu bağlamda Rusya, küresel tepkilere rağmen, Gürcistan'a gerçekleştirdiği askerî müdahaleyi tehdit algısının ciddiyetini göstermek için gerçekleştirmiştir."³⁸⁹ Gürcistan'ın Güney Osetya'ya yönelik müdahalesi üzerine Rusya'nın karşılıklı müdahalesi, ABD ve NATO'dan çok sert tepkiyle karşılaşmıştır. Bunun üzerine ABD, Polonya ile Füze Savunma Kalkanı'nın yerleştirilmesi

³⁸⁹ Murat Çemrek, **Uluslararası Politika-II**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2963, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1918, Eskişehir, 2013, s. 9-10.

konusunda anlaşmaya varmıştır.”³⁹⁰ Gürcistan’ın Güney Osetya ve Abhazya bölgelerini bağımsız devletler olarak tanımasını geri alması için Rusya’ya çağrı yapmaya devam edilmektedir. İstikrarlı, demokratik ve ekonomik açıdan müreffeh bir Ukrayna, Avrupa-Atlantik güvenliği için önemli bir faktördür. Her ülkenin güvenlik düzenlemelerini özgürce seçme hakkını bilen Ukrayna’nın “blok olmayan (non-bloc)” statü politikasına saygı duyulmaktadır. NATO-Rusya iş birliği, bugün NATO-Rusya Konseyi’nin (NRC) Lizbon’daki Devlet ve Hükümet Başkanları düzeyindeki toplantısında yansıtıldığı üzere stratejik öneme sahiptir. Ortak güvenlik çıkarları ışığında, Avrupa-Atlantik Bölgesi’nde Rusya ile birlikte kalıcı ve kapsayıcı bir barış inşa etmeye kararlılık ifade edilmiştir.

Ortaklıklar, Avrupa-Atlantik ve daha geniş uluslararası güvenlik ve istikrarı artırmaktadır ve güvenlik ve savunma alanında siyasi diyalog ve bölgesel iş birliği için çerçeve sağlayabilir. Ortaklarla siyasi diyalog ve pratik iş birliğini daha da geliştirme kararlılığı belirtilmiştir. EAPC/PfP’yi, daha fazla askeri birlikte çalışabilirlik de dahil olmak üzere, önemli siyasi diyalog ve pratik iş birliği için temel çerçeve olarak daha da geliştirme taahhüdü tekrarlanmıştır. Akdeniz bölgesinde barış ve istikrar Avrupa-Atlantik güvenliği için çok önemlidir. Karşılıklı güven oluşturmak ve bu bölgedeki ortak güvenlik zorlukları ile başa çıkmak için Akdeniz Diyalogunu (MD) siyasi ve pratik boyutlarını artırarak daha da geliştirme amaçlanmaktadır. 2004 yılında kurulduğundan bu yana İstanbul İş birliği Girişimi (ICI) çerçevesinde kaydedilen ilerleme memnuniyetle karşılanmıştır.

NATO’nun Ortaklık mekanizmaları: ortaklara tüm iş birliği faaliyetlerini ve tatbikatlarını açmak, Ortaklarla daha iyi ilişki kurmak, güvenlik sorunlarını tartışmak ve siyasi diyalog için esnek formatlar geliştirmek ve NATO’nun eğitim mekanizmalarındaki (NATO Eğitim İş birliği Girişimi dahil) iyileştirmeler üzerine inşa edilecek ve bireysel partnerin kapasite geliştirme yeteneğini geliştirecek yöntemleri dikkate alacaktır. Ortak ülkelerin operasyonlara ve misyonlara yaptığı katkılara büyük önem verilmektedir.³⁹¹ Karadeniz bölgesindeki güvenlik ve istikrar

³⁹⁰ Emin Baydil, “Sovyetler’in Yıkılmasından Sonra NATO’nun Yeni Hedefleri ile Ortadoğu Bölgesi Arasındaki İlişkiler Üzerinde Jeopolitik Bir Değerlendirme,” **Akademik Bakış Dergisi**, Sayı 19, 2010, s. 5.

³⁹¹ “Lisbon Summit Declaration,” 20 Kasım 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

Avrupa-Atlantik güvenliği için önemini korumaya devam etmektedir. Stratejik Konsept, NATO'nun nüfuslarının ve bölgenin güvenliği için herhangi bir tehdidi caydırmak ve savunmak için gereken tüm özelliklere sahip olma taahhüdünün altını çizmektedir. "ABD Dışışleri Bakanı Hillary Clinton'un Nisan 2010'da Estonya'da düzenlenen NATO Dışışleri Bakanları toplantısında söylediği "Nükleer silahlar var olduğu sürece NATO nükleer bir ittifak olarak kalacaktır. Nükleer bir ittifak olarak da NATO'nun nükleer risk ve sorumlulukları paylaşması esastır" şeklindeki sözleri NATO'nun gelecekteki stratejisinin belirleyici unsurlarını ortaya koymuştur. Sonuçta, ABD stratejisi büyük oranda NATO'nun Lizbon Zirvesi'nde kabul ettiği yeni stratejik konseptine de yansımış, nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun karmasına dayalı caydırıcılık genel stratejinin temel unsuru olarak kalmıştır."³⁹² NATO, Avrupa'daki Sovyet konvansiyonel gücüyle asla boy ölçüşemediğinden, genişletilmiş caydırıcılık taahhüdü, ABD'de maksimum caydırıcılık düşüncesini ve politikasını güçlendiren nükleer mantığı besledi.³⁹³ Stratejik konseptte göre NATO, konvansiyonel, nükleer ve füze savunma güçlerinin uygun bir karışımını muhafaza edecektir. Füze savunması, genel savunma duruşunun ayrılmaz bir parçası olacaktır. **Konsej'e, gelişen uluslararası güvenlik ortamındaki değişiklikleri de dikkate alarak NATO'nun İttifak'a yönelik tüm tehditlere karşı caydırıcılık ve savunma konusundaki genel duruşunu gözden geçirmeye devam etme görevi verilmiştir.** İncelemenin temel unsurları arasında NATO'nun nükleer duruşu, füze savunması ve diğer stratejik caydırıcılık ve savunma araçları da dahil olmak üzere NATO'nun gerekli stratejik yetenekleri yer alacaktır.³⁹⁴

Stratejik Konsept ve mevcut silah kontrol antlaşmaları ve çerçeveleri altındaki taahhütleri ile uyumlu olarak, Müttefikler silah kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme çabalarını desteklemeye devam edecektir. İttifak, AKKA Antlaşması Rejimi'ne bağlılığını tüm unsurlarıyla teyit etmektedir. Kitle imha silahlarının (KİS) çoğalmasında endişe duymaya devam edilmektedir. P5 + 1

³⁹² Mustafa Aydın, Ahmet Haluk Atalay (eds.), **Strateji ve Güvenlik**, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2731, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1692, Eskişehir, 2012, s. 68-69.

³⁹³ Barry Buzan and Lene Hansen, **The Evolution of International Security Studies**, Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 82.

³⁹⁴ "Lisbon Summit Declaration," 20 Kasım 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

ile İran arasındaki görüşmelerin yeniden başlaması memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, 1718 ve 1874 numaralı UNSCR'lara ve ilgili uluslararası yükümlülüklerle tam olarak uymaya çağrılmaktadır. Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması (NPT) 'na ve Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı Koruma Anlaşması (IAEASA)'nın ek protokolüne evrensel olarak bağlı kalma ve bunlara uyulması ve UNSCR 1540'ın tam olarak uygulanması talep edilmektedir.

Balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçlerine yönelik tehdit artmaktadır. **Füze savunması bu tehdide karşı daha geniş bir tepkinin bir parçası olduğu için İttifak'ın temel kolektif savunma görevini sürdürmek maksadıyla bir füze savunma yeteneği geliştirmesine karar verilmiştir.** NATO füze savunma yeteneğinin amacı, Müttefiklerin güvenliği ve NATO dayanışmasının bölünmezliği ilkelerine dayanarak, balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan artan tehditlere karşı tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçleri için tam kapsam ve koruma sağlamaktır. Karşılıklılık, maksimum şeffaflık ve karşılıklı güven ruhu ile Rusya ile füze savunması iş birliği fırsatları araştırmaya devam edilecektir.³⁹⁵

NATO sınırlarının ötesindeki istikrarsızlık veya çatışma; aşırılıkçılık (violent extremism), terörizm ve silah kaçakçılığı, uyuşturucu madde ve insan ticareti gibi ulusötesi yasadışı faaliyetlerin teşvik edilmesi de dahil olmak üzere İttifak güvenliğini doğrudan tehdit edebilir. Terörizm özellikle İttifak ve üyelerinin güvenliği için gerçek ve ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. Tüm terör eylemleri, motivasyonlarına veya tezahürlerine bakılmaksızın cezai işlem gerektirir. Bu belayla, uluslararası hukuka ve BM Şartı'nın ilkelerine uygun olarak bireysel ve kolektif olarak savaşıma devam edilecektir. Stratejik Konsepte uygun olarak, ileri teknolojiler ve daha fazla bilgi ve istihbarat paylaşımı da dahil olmak üzere bu tehdidi caydırmak, savunmak, bozmak için NATO'nun katkısının hem siyasi hem de askeri yönlerini geliştirmeye devam edilecektir. Siber tehditler hızla artmakta ve gelişmektedir. Siber uzaya ve kritik sistemlerinin bütünlüğüne kalıcı ve kesintisiz erişim sağlamak için NATO'nun doktrinindeki modern çatışmaların siber boyutu göz önünde bulundurulacak ve İttifak için kritik öneme sahip sistemlere karşı siber saldırı veya olay durumunda tespit etme,

³⁹⁵ A.e.

değerlendirme, önleme, savunma ve kurtarma yetenekleri geliştirilecektir. Özellikle NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Yeteneğinin (NCIRC) Tam Operasyonel Yeteneğe (FOC) ulaşmasını hızlandırmak ve tüm NATO kurumlarını merkezi siber koruma altına almak için çaba gösterilecektir.

İstikrarlı ve güvenilir bir enerji arzı, güzergahların, tedarikçilerin ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji ağlarının birbirine bağılılığı kritik önemini korumaktadır.

Yeni Stratejik Konsept kapsamında Konsey'e, savunma kabiliyetlerinin ve kuvvetlerin sürekli dönüşümü için Siyasi Rehber geliştirme görevi verilmiştir. İttifakın tüm görevlerini yerine getirmek için gereken güçler ve kabiliyetler de dahil olmak üzere kaynakları sağlamaya devam etme kararlılığı tekrar teyit edilmiştir. **Reform ve savunma dönüşümünü sürdürmeye ve güçleri daha konuşlandırılabilir, sürdürülebilir, birlikte çalışabilir ve dolayısıyla daha kullanılabilir hale getirmeye kararlılık vurgulanmıştır.**³⁹⁶ İttifak'ın en acil kapasite ihtiyaçlarını içeren Lizbon paketi onaylanmıştır ve kritik kabiliyetlerin kararlaştırılan bütçe tavanlarında ve İttifak'ın savunma planlama sürecine uygun olarak sunulmasını sağlamak için yenilenmiş bir odaklanma ve yetki sağlanmıştır. **Lizbon paketi İttifak'a şu konularda yardımcı olacaktır: Devam eden operasyonların taleplerini karşılamak, mevcut harekât alanı füze savunma programını genişletmek ve siber saldırılara karşı savunma da dahil olmak üzere mevcut, gelişen ve ortaya çıkan zorluklarla yüzleşmek, daha etkin karar verme ve komuta ve kontrol için bilgi sistemleri ve istihbarat paylaşımı için geliştirilmiş düzenlemeler dahil olmak üzere anahtar etkinleştirme yetenekleri edinmek.**

AB ile iş birliği kapsamında gereksiz tekrarlardan kaçınarak, el yapımı patlayıcı cihazlara karşı koyma, tıbbi destek sağlama ve ağır helikopterlerin kullanılabilirliğini artırma alanlarını içeren yaygın eksiklikler ele alınmaya devam edilecektir. NATO Mukabele Gücü (NRF) kolektif savunma ve kriz operasyonları için hızla konuşlandırılabilir, güvenilir bir güç ve NATO'nun tüm Müttefiklerine planlama, eğitim ve tatbikatlar da dahil olmak üzere caydırıcılık ve kolektif

³⁹⁶ "Lisbon Summit Declaration," 20 Kasım 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

savunmaya bağlılık sağlar. NATO ve uluslar için dönüşüm ve kapasite geliştirme arayışında bir araç olmaya devam eden NRF için benimsenen daha esnek yapı memnuniyetle karşılanmıştır. **Yeni bir NATO Komuta Yapısı için daha etkili, daha yalın ve uygun maliyetli bir çerçeve üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Daha çevik, esnek ve operasyonlarda daha iyi konuşlandırma güvencesi sağlanacaktır. Yeni yapı, karargâh sayısında önemli bir düşüşü ve mümkün olduğunda yaklaşık 5.000 kadroyu veya daha fazlasını temsil eden %35’lik bir iş gücü tasarrufunu temsil ediyor.**^{397 398} NATO Ajansları İttifak’ın en acil kabiliyet ihtiyaçlarını ele almak için değerli bir katkıda bulunmaktadır. NATO Ajanslarının işlevlerinin ve programlarının üç Ajansta birleştirilmesi ve rasyonelleştirilmesi onaylanmıştır. Genel Sekretere ve Konsey’e, aşağıdakilerin uygulanması dahil olmak üzere, gerekli tüm alanlarda reform sürecini gecikmeden ilerletmeleri için görev verilmiştir. Bunlar: Ajansların Gözden Geçirilmesi ve NATO Komuta Yapısı, Kapsamlı Kaynak Yönetimi Reformu, yeni karargâh projesi dahil olmak üzere Karargâh Reformu ve NATO yetenek geliştirme ile ilgili tüm yapıların uçtan uca gözden geçirilmesidir.³⁹⁹

(1) Stratejik Konsept (2010)

Konsepte özetle; İttifak’ın üç temel görevi (kolektif savunma, kriz yönetimi ve kooperatif güvenlik) etkili bir şekilde ve her zaman uluslararası hukuka uygun olarak yerine getireceği ve sürdüreceği ifade edilmiştir. Bugün Avrupa-Atlantik bölgesi barış içindedir ve NATO topraklarına geleneksel saldırı tehdidi düşüktür. Bu, NATO’yu yarım yüzyıldan uzun bir süredir yönlendiren sağlam savunma, Avrupa-Atlantik entegrasyonu ve aktif ortaklık politikaları için tarihi bir başarıdır. Bununla birlikte, geleneksel tehdidin göz ardı edilemeyeceği vurgulanmıştır. Terörizm NATO ülkelerinin vatandaşlarının güvenliği ve uluslararası istikrar ve refah için daha geniş bir tehdit oluşturmaktadır. NATO, herhangi bir tehdidi caydırmak ve savunmak için gerekli tüm özelliklere sahip olacaktır. Bu nedenle: nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerin uygun bir karışımı sürdürülecek; stratejik mesafe de dahil olmak üzere, kolektif savunma ve kriz müdahalesi için eşzamanlı

³⁹⁷ A.e.

³⁹⁸ “Lizbon Sonrası NATO,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, s. 8.

³⁹⁹ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 21 Haziran 2020.

büyük çaplı müşterek operasyonları ve birkaç küçük çaplı operasyonu sürdürme yeteneği devam ettirilecek; 5'inci madde sorumluluklarını ve İttifak'ın NATO Mukabele Gücü (NRF) dahil seferi operasyonlarını yapmak için sağlam, mobil ve konuşlandırılabilir konvansiyonel kuvvetler geliştirilecek; gerekli eğitim ve tatbikatlar yapılacak ve tüm Müttefikler için güvence ve takviye sağlanacaktır. NATO'nun sınırlarının ötesindeki krizler ve çatışmalar İttifak bölgesinin ve nüfuslarının güvenliği için doğrudan bir tehdit oluşturabilir. NATO bu nedenle krizleri önlemek ve yönetmek, çatışma sonrası durumları stabilize etmek ve yeniden inşayı desteklemek için mümkün olduğunda ve gerektiğinde devreye girecektir. **NATO güçlerinin konuşlandırılabilirliği ve arazide operasyonları sürdürme kapasiteleri en üst düzeye çıkarılacaktır. Maliyet-etkinlik ve dayanışma kapsamında yetenekler birlikte geliştirilecek ve işletilecektir. Savunma planlamasında yetenek geliştirme modern gereksinimlere odaklanacak ve sürekli bir reform sürecine girilecektir.**⁴⁰⁰

k. Şikago Zirvesi (2012)

2010 Stratejik Konsepti, üç temel görevi (kolektif savunma, kriz yönetimi ve kooperatif güvenlik) yerine getirme konusunda hukuka uygun olarak yönlendirmeye devam etmektedir. İstikrarlı ve güvenli bir Afganistan yolunda ve Afganistan'ın bölgeyi ve dünyayı tehdit eden teröristler için güvenli bir sığınak olmasını engelleme hedefi üzerinde önemli adımlar atıldı. Tam güvenlik sorumluluğunun Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF)'nden Afgan Ulusal Güvenlik Güçleri (ANSF)'ne geri dönüşümsüz geçişi Lizbon Zirvesi'nde kararlaştırıldığı üzere 2014 yılı sonuna kadar tamamlanma yolundadır. Bu bağlamda, kapsamlı bir yaklaşım ile yönetişim ve kalkınmadaki sürekli iyileştirmelerin yanı sıra başarılı uzlaşma ve yeniden bütünleşmeyi içeren politik bir sürecin öneminin farkında olduğu belirtildi. 31 Aralık 2014 tarihine kadar ISAF misyonunu tamamlamak için güçler yavaş yavaş ve sorumlu bir şekilde aşağı çekilecektir. “Asya'nın Kalbi” ndeki güvenlik ve istikrarın bölge genelinde birbirine bağlı olduğu bilinmektedir. Stratejik açıdan önemli Balkanlar bölgesinin istikrarı ve güvenliğine tam olarak bağlı kalmaya

⁴⁰⁰ “2010 Strategic Concept,” 23 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/68580.htm?, 30 Mayıs 2021.

devam edilmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararı (UNSCR) 1244'te yer alan Birleşmiş Milletler yetkisine uygun olarak dikkatli, sıkı ve tarafsız davranmaya devam eden KFOR'a tam destek verilmiştir. KFOR, Kosova'daki Avrupa Birliği Hukukun Üstünlüğü Misyonu (EULEX) ve AB Özel Komitesi de dahil olmak üzere tüm ilgili aktörlerle iş birliği içinde hareket özgürlüğünün (freedom of movement) korunmasına ve Kosova'daki tüm insanlar için güvenli bir ortam sağlanmasına katkıda bulunmaya devam edecektir. Geçen yıl, BM tarafından yönetilen Birleşik Koruyucu Operasyonu (OUP) aracılığıyla ve Arap Devletleri Ligi'nin desteğiyle İttifak Libya'daki sivil nüfusun korunmasında ve binlerce hayatın kurtarılmasında önemli bir rol oynadı. Libya'daki başarılı operasyon, İttifak'ın daha geniş uluslararası toplumu desteklemek için hızlı ve etkili bir şekilde karmaşık operasyonlar yürütebildiğini bir kez daha gösterdi.

İttifak diğer operasyonlar ve görevler yoluyla barış ve güvenliğe de katkıda bulunmaktadır.⁴⁰¹ Korsanla mücadelede Okyanus Kalkanı Harekâtının görev süresinin 2014 yılına kadar uzatılması memnuniyetle karşılanmıştır. AB Atalanta Harekâtı ile birlikte çalışarak, Birleşik Görev Gücü 151 ve diğer deniz kuvvetleri ile Somali Kıyısı Korsanlığı İrtibat Grubu (Contact Group on Piracy off the Coast of Somalia, CGPCS)'na devam eden katılım da dahil olmak üzere, uluslararası korsanlıkla mücadele çabalarını destekleme kararlılığı ifade edilmiştir. Aktif Çaba Operasyonu, Akdeniz'de terörle mücadeleye katkıda bulunan 5'inci madde deniz operasyonudur. Bu operasyonun geleceği için stratejik seçenekler gözden geçirilmektedir. Talep üzerine Afrika Birliği (AU)'ne operasyonel destek sağlamaya devam edilmektedir. AU'nun Somali'deki Misyonu (AMISOM) için stratejik hava ve deniz ulaştırma desteğini genişletme ve AU'nun Afrika Hazır Gücü de dahil olmak üzere uzun vadeli barışı koruma kabiliyetlerinin geliştirilmesini destekleme kabul edilmiştir. Irak'taki güvenlik kurumlarının kapasitesinin geliştirilmesine yardımcı olarak daha istikrarlı bir Irak'a katkıda bulunan Irak'ta NATO Eğitim Misyonu (NTM-I) başarıyla tamamlanmıştır.

⁴⁰¹ "Chicago Summit Declaration," 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

Tablo 15 Şikago Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
NATO, Stratejik Konseptte belirtilen taahhütlerini yerine getirmek için caydırıcılık ve savunma için nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir karışımını korumaya karardır. İttifak’ın Stratejik Konseptte üstlenilen temel görevleri yerine getirmesi için gereken yeteneklere sahip olmaya devam edilecektir. Bu amaçla, NATO Zirvesi 2020 hedefine doğru bir vizyon ve net bir yol belirleyerek Şikago Zirvesi için Savunma Paketi (Defence Package for the Chicago Summit) onaylanmıştır. NATO ve AB arasındaki stratejik ortaklık için, AB üyesi olmayan Müttefiklerin bu çabalara tam katılımı esastır. Bu bağlamda NATO, Akıllı Savunma ve AB'nin Havuzlama ve Paylaşma girişimlerinin tamamlayıcı ve karşılıklı olarak güçlendirici olmasını sağlamak için üzerinde anlaşıldığı gibi AB ile yakın iş birliği içinde çalışılacaktır. Özellikle havada yakıt ikmali, tıbbi destek, deniz gözetimi ve eğitimi alanlarında AB'nin çabaları memnuniyetle karşılanmıştır. Füze savunması, nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. Bu yetenek tamamen savunmacıdır. İttifak’ın Geçici NATO BMD Yeteneği (Interim NATO BMD Capability)’ne ulaştığı beyan edilmiştir.⁴⁰² NATO Komuta Yapısı: İlk aşaması ve 2012 yılında paket unsurlarının etkili olmasıyla daha yalın, daha etkili ve uygun bir NATO Komuta Yapısı uygulanmaktadır. Alt merkezlerin yanı sıra barış zamanındaki personel ve kuruluş sayısı önemli ölçüde azaltılacak ve uygulama 2015’e kadar tamamlanacaktır.

Çatışma durumlarında yaygın cinsel ve cinsiyete dayalı şiddet, kadınları korumak için etkili kurumsal düzenlemelerin bulunmaması ve kadınların barış süreçlerinde devam eden yetersiz temsili, sürdürülebilir barış inşasında ciddi engeller olmaya devam etmektedir. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi UNSCR 1325’teki kadınların haklarını ve rolünü geliştirmeyi amaçlayan kararların tam olarak uygulanmasına bağlılık ifade edilmiştir. Ayrıca, silahlı çatışmalardan etkilenen

⁴⁰² A.e.

çocukların korunmasına ilişkin UNSCR 1612 ve ilgili kararların uygulanmasına bağlı kalınacaktır. Silahlı çatışmadaki çocuklara yönelik tehditlerin gittikçe artmasıyla ilgili kaygılara dikkat çekilmiş ve giderek artan şekilde işe alınma, cinsel şiddet ve saldırılara maruz kalmaları şiddetle kınanmıştır.⁴⁰³

Operasyonel deneyimler, askeri vasıtaların güvenlikdeki birçok karmaşık zorluğu karşılamak için yeterli olmadığını göstermiştir. Lizbon Zirvesi kararları kapsamlı bir yaklaşımla tekrar teyit edilmiştir. Bu taahhütleri yerine getirmek için NATO'nun kapsamlı bir yaklaşıma katkısı, istikrar ve yeniden yapılanma konularında önemli çalışmalar devam etmektedir.⁴⁰⁴ Lizbon Zirvesinde belirlenen ilkelere ve detaylı siyasi rehberine uygun olarak mütevazı bir sivil kriz yönetimi kabiliyeti oluşturuldu. NATO ve AB ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşmaktadır. AB NATO için eşsiz ve vazgeçilmez bir ortaktır. İki örgütün kabul ettiği ve Stratejik Konsept'de yer alan bu stratejik ortaklığın tam olarak güçlendirilmesi mevcut kemer sıkma ortamında özellikle önemlidir. NATO, daha güçlü ve daha yetenekli bir Avrupa savunmasının öneminin farkındadır. NATO ayrıca AB üyesi olmayan Müttefiklerin devam eden endişelerinin ve AB'nin ortak güvenlik sorunlarını ele alma kapasitelerinin güçlendirilmesine yaptığı önemli katkıların da farkındadır. NATO ve AB arasındaki stratejik ortaklık için, AB üyesi olmayan Müttefiklerin bu çabalara tam katılımı esastır. NATO'daki Akıllı Savunmanın karşılığı AB'de Havuzlama ve Paylaşma Girişimi (Smart Defence and the EU's Pooling and Sharing Initiative)'dir. Bu bağlamda NATO, Akıllı Savunma ve AB'nin Havuzlama ve Paylaşma Girişiminin tamamlayıcı ve karşılıklı olarak güçlendirici olmasını sağlamak için AB ile yakın iş birliği içinde çalışacaktır; özellikle havada yakıt ikmali, tıbbi destek, deniz gözetimi ve eğitimi alanlarında AB'nin çabaları memnuniyetle karşılanmıştır. AB'nin Havuzlama ve Paylaşma Girişimleri; helikopter eğitimi, deniz gözetlemesi, Avrupa Uydu Haberleşme Tedarik Hücresi (European Satellite Communication Procurement Cell, ESCPC) tıbbi sahra hastaneleri, havada yakıt ikmali, geleceğin askeri uydu haberleşmesi, istihbarat, gözetleme ve keşif, pilot eğitimi, Avrupa ulaşım merkezleri (hubs), akıllı mühimmatlar, deniz lojistiği ve eğitimidir. Kibaroglu'na göre; artık

⁴⁰³ A.e.

⁴⁰⁴ A.e.

“küresel süper güç olmak” hayaline kapılan AB’nin, uluslararası güvenlik meselelerinde ABD’den bağımsız karar alabilme ve hareket edebilme yeteneğinin geliştirilmesi gerektiğine inanan yetkilileri, bu yönde bir politika izleyebilmek düşüncesiyle Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)’ni oluşturmaya karar vermişlerdi.⁴⁰⁵ Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) ile özellikle çatışma önleme ve çözümü, çatışma sonrası rehabilitasyon ve yeni güvenlik tehditlerinin ele alınması gibi alanlarda yakın çalışmalar devam etmektedir. NATO’nun geniş bir ortaklık ilişkileri ağı vardır. Şikago’da gerçekleştirilen birkaç Ortaklık toplantısında gösterildiği gibi NATO’nun tüm Ortaklarına ve İttifak’ın çalışmalarına yaptığı katkılar çok değerlidir. Ortaklıklar, uluslararası barış ve güvenliğin geliştirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. NATO’nun Ortaklıkları İttifak’ın temel görevlerinden biri olan İşbirlikçi Güvenliğin kilit bir unsurudur ve İttifak Ortaklıklarını güçlendirmek için etkili politikalar geliştirmiştir. Washington Antlaşması’nın 10’uncu maddesi uyarınca NATO’nun kapısı İttifakın değerlerini paylaşan, üyeliğin sorumluluklarını ve yükümlülüklerini üstlenmeye istekli ve üstlenebilecek tüm Avrupa demokrasilerine açık kalacaktır. Stratejik açıdan önemli Batı Balkanlar bölgesinde, demokratik değerler, bölgesel iş birliği ve iyi komşuluk ilişkileri kalıcı barış ve istikrar için önemlidir. NATO-Rusya iş birliği ortak bir barış, istikrar ve güvenlik alanı yaratmaya katkıda bulunduğu için stratejik öneme sahiptir. Akdeniz ve daha geniş Orta Doğu’da benzeri görülmemiş bir değişim döneminde NATO, ortak güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya olduğu ve barış, güvenlik ve istikrar için aynı hedefleri paylaştığı bölgedeki ülkelerle Ortaklık ilişkilerini güçlendirmeye ve geliştirmeye kararlıdır.⁴⁰⁶ NATO, bölge halkının demokrasi, bireysel özgürlük ve hukukun üstünlüğü değerlerine olan isteklerini desteklemektedir.

NATO, Akdeniz Diyalogu (MD) ve İstanbul İş birliği Girişimi (ICI), ikili istişareler ve 28 + n formatları ile ortak endişe konusu olan güvenlik konularında daha düzenli olarak danışmaya hazırdır. MD’ye ve ICI’ye ve bunların temelini oluşturan ilkelere bağlılık hatırlatılmaktadır. MD, karşılıklı anlayışı, siyasi diyalogu, pratik iş

⁴⁰⁵ Tarık Oğuzlu and Mustafa Kibaroglu, “Incompatibilities in Turkish and European Security Cultures Diminish Turkey’s Prospects for EU Membership”, **Middle Eastern Studies**, Cilt: 44, Sayı: 6, (Kasım 2008), s. 945-962.

⁴⁰⁶ “Chicago Summit Declaration,” 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease_06 Haziran 2021.

birliğini ve uygun olduğu üzere birlikte çalışabilirliği güçlendirmeye yardımcı olur. Fas liderliğindeki girişimin MD için yeni, politik bir çerçeve belgesi geliştirmesi memnuniyetle karşılanmıştır. ICI’de siyasi diyalog ve pratik iş birliği güçlendirilecektir. Suriye krizinin evrimi artan bir endişeyle takip edilmekte ve Birleşmiş Milletler ve Arap Devletleri Birliği’nin krize barışçıl bir çözüm bulma çabaları kuvvetle desteklenmektedir. Karadeniz bölgesi Avrupa-Atlantik güvenliği için önemini korumaya devam etmektedir. Siber saldırılar sayıca önemli ölçüde artmaya devam etmekte ve karmaşıklık bakımından gelişmektedir. Lizbon Zirvesi’nde verilen siber savunma taahhütleri tekrar teyit edilmiştir. Lizbon’un ardından geçen yıl, halen uygulanan Siber Savunma Konsepti, Politikası ve Eylem Planı kabul edilmiştir. NATO’nun mevcut yeteneklerine dayanarak, bilgisayar ve kullanıcıların korunması da dahil olmak üzere NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Yeteneği (NCIRC)’nin Tam Operasyonel Yeteneği (FOC)’nin kritik unsurları 2012 yılı sonuna kadar yerinde olacaktır. Nükleer silahların ve diğer kitle imha silahlarının (KİS) çoğalması ve bunların teslimat yöntemleri konusunda derin endişe duymaya devam edilmektedir. Nükleer silahların yayılması, Nükleer Silahların Yayılmasını Önleme Antlaşması’nın (NPT) hedeflerine uygun olarak nükleer silahı olmayan bir dünya için gerekli koşulları yaratma vizyonunu tehdit etmektedir. İran, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu Yönetim Kurulu’nun ilgili tüm kararları da dahil olmak üzere tüm uluslararası yükümlülüklerine tam olarak uymaya çağırılmıştır. Terörizm tüm biçimleri ve tezahürleriyle asla hoş görülmemiştir. Uluslararası hukuka ve BM Şartı’nın ilkelerine uygun olarak teröre karşı mücadele etme taahhüdü tekrar teyit edilmiştir. NATO’nun Terörle Mücadele Politika Kılavuzları (NATO’s Policy Guidelines on Counter-Terrorism) onaylanmış ve Konsey’e bir Eylem Planı hazırlama görevi verilmiştir. İstikrarlı ve güvenilir bir enerji arzı, güzergahların, tedarikçilerin ve enerji kaynaklarının çeşitlendirilmesi ve enerji ağlarının birbirine bağlılığı kritik önemini korumaktadır. Bu konular öncelikle ulusal hükümetlerin ve ilgili diğer uluslararası kuruluşların sorumluluğunda olsa da NATO enerji güvenliğindeki ilgili gelişmeleri yakından takip etmektedir.⁴⁰⁷

⁴⁰⁷ “Chicago Summit Declaration,” 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease_06 Haziran 2021.

Lizbon’da, gelişen uluslararası güvenlik ortamındaki değişiklikleri dikkate alarak NATO’nun İttifak’a yönelik tüm tehditlere karşı caydırıcılık ve savunma genel duruşunun gözden geçirilmesi çağrısında bulunulmuştur. Caydırma ve Savunma Duruş İncelemesi (Deterrence and Defence Posture Review, DDPR) sonuçları onaylanmış ve kamuoyuna duyurulmuştur.⁴⁰⁸ NATO, Stratejik Konseptte belirtilen taahhütlerini yerine getirmek için caydırıcılık ve savunma için nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir karışımını korumaya kararlıdır.⁴⁰⁹ **İttifak’ın Stratejik Konseptte üstlenilen temel görevleri yerine getirmesi için gereken yeteneklere sahip olmaya devam edilecektir. Bu amaçla, NATO Zirvesi 2020 hedefine doğru bir vizyon ve net bir yol belirleyerek Şikago Zirvesi için Savunma Paketi (Defence Package for the Chicago Summit, DPCS) onaylanmıştır. Konsey’in Baltık ülkelerinde NATO Hava Polislik Misyonu (NATO Air Policing Mission)’na devam etme kararı memnuniyetle karşılanmış ve Baltık ülkelerinin katılımcı Müttefiklere ev sahibi ülke desteklerini artırma konusundaki son taahhüdü takdir edilmiştir. Müttefikler, aynı zamanda uygulamada Akıllı Savunma örneği olan bu misyona katkıda bulunmayı taahhüt ediyorlar.** Bu barış zamanı misyonu ve diğer İttifak hava polisliği düzenlemeleri İttifak’ın kolektif savunma ve dayanışma konusundaki kararlılığını ve görünürlüğünü göstermektedir. Larrabee tarafından havuz oluşturma ve kaynak paylaşma teşvik edilmektedir. Ona göre Avrupa hükümetleri bir telafi aracı olarak bu fikre daha fazla dikkat etmeye başladılar. Bununla beraber havuz oluşturma ve paylaşma savunma çabalarını rasyonelleştirmeye ve maliyetleri azaltmaya yardımcı olurken, savunma harcamalarındaki sürekli düşüşleri telafi edemez. İkili ortaklıklar maliyetleri düşürmek ve sinerji sağlamak için daha etkili bir yol sağlayabilir.⁴¹⁰

İttifak’ın son operasyonel deneyimleri NATO kuvvetlerinin sorunsuz ve hızlı bir şekilde birlikte hareket etme yeteneğinin başarı için kritik olduğunu göstermektedir. Bu nedenle İttifak kuvvetlerinin genişletilmiş eğitim, öğretim ve tatbikatlar yoluyla iyi bir şekilde bağlı kalması sağlanacaktır. İttifak’ın şeffaflık

⁴⁰⁸ A.e.

⁴⁰⁹ A.e.

⁴¹⁰ F. Stephen Larrabee v.d., “Can NATO Meet Defence Challenges in an Era of Austerity?” (Çevrimiçi) www.rand.org/pdfrd/pubs/research_briefs/rb9675.html, 22 Haziran 2020.

taahhüdü doğrultusunda ve mütekabiliyet beklentisiyle, bu faaliyetler, iş ortağı katılımı ve gözlemine ayrı ayrı açıktır. Bu bağlamda, NATO tatbikatı için gelecek yılki “İstikrarlı Caz (Steadfast Jazz)” tatbikatına, diğer tatbikatlarla birlikte NATO güçlerinin İttifak topraklarında ve daha geniş kriz yönetimi operasyonlarında herhangi bir yerde birlikte çalışma yeteneğine katkıda bulunacak şekilde özel önem verilmiştir.⁴¹¹

“Günümüzde, balistik füze kabiliyetine sahip bazı ülkeler, uluslararası politika yolu ile elde edemedikleri amaçlarına ulaşmak için, stratejik öneminden dolayı bu silahları baskı unsuru olarak kullanabilmektedirler.”⁴¹² Balistik füzelerin yayılmasıyla İttifaka yönelik artan tehditlerden duyulan endişe devam etmektedir. Lizbon’daki Zirvede, temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir NATO Balistik Füze Savunması (BMD) yeteneği geliştirmeye karar verildi. Bu yeteneğin amacı, Müttefik güvenliğinin ve NATO dayanışmasının bölünmezliği, eşit risk paylaşımı ilkelerine dayanarak, balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan artan tehditlere karşı tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve kuvvetleri için tam kapsama ve koruma sağlamaktır. Füze savunması, nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. Bu yetenek tamamen savunmacıdır. İttifak’ın Geçici NATO BMD Yeteneği (Interim NATO BMD Capability)’ne ulaştığı beyan edilmiştir. NATO’nun güney Avrupa’sındaki nüfus, bölge ve kuvvetleri balistik bir füze saldırısına karşı savunmak için mevcut araçlarla maksimum kapsama alanı sunan Lizbon kararı, operasyonel olarak bir ilk adım sağlayacaktır. NATO BMD kabiliyeti bağlamında, Türkiye ileriye yönelik erken uyarı radarına ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye’nin radar sistemlerinin yerleştirilebileceği ideal konuma sahip olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.⁴¹³ NATO’nun tüm operasyonlarında olduğu gibi, Müttefiklerin bu Geçici Yetenekler tarafından gerçekleştirilen askeri eylemler üzerinde tam siyasi kontrolü sağlanacaktır. Geleneksel silahların kontrolüne bağlılık ifade edilmiştir. NATO AKKA (CFE) Müttefikleri, Rusya Federasyonu’nun tam uygulamaya dönmesi durumunda, Kasım 2011’de Rusya

⁴¹¹ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease 21 Haziran 2020.

⁴¹² “NATO Füze Savunma Sistemi ve Türkiye,” **SDE Analiz**, 2011, s. 3.

⁴¹³ Kibaroglu, **a.g.e.**, s. 183-204.

Federasyonu ile ilgili belirli AKKA yükümlülüklerini uygulamayı bırakma kararlarının geri alınabileceğini hatırlatmaktadır.

Lizbon zirvesinde iddialı bir reform programı üzerinde karar verilmişti. İlk aşaması ve 2012 yılında paket unsurlarının etkili olmasıyla daha yalın, daha etkili ve uygun bir NATO Komuta Yapısı uygulanmaktadır. Alt merkezlerin yanı sıra barış zamanındaki personel ve kuruluş sayısı önemli ölçüde azaltılacak ve uygulama 2015'e kadar tamamlanacaktır. NATO Karargâhında, Uluslararası Karargâh (IS) ve Uluslararası Askeri Karargâh (IMS) arasında bir dizi hizmet rasyonelize edilmiştir. 2016 yılında yeni karargâha taşınmak İttifak'ın çalışmalarına daha verimli ve etkili bir destek sağlamak için eşsiz bir fırsat sunmaktadır.⁴¹⁴ IS'in devam eden gözden geçirilmesi ve sonra IMS'in gözden geçirilmesi memnuniyetle karşılanmaktadır. Mevcut NATO Ajanslarının işlev ve hizmetlerinin konsolidasyonu ve rasyonelleştirilmesi, 1 Temmuz 2012 tarihinde yeni NATO Destek, İletişim ve Bilgi ve Satın Alma Ajansları (NATO Agencies for Support, Communication & Information, and Procurement) ile devam etmektedir. Yeni Ajans yöneticileri, tasarrufları ve iyileştirmeleri optimize etmek için çalışacaktır. Programlama, şeffaflık, hesap verebilirlik ve bilgi yönetimi alanlarında NATO kaynaklarının yönetiminde reform yapma konusunda sağlam ilerleme kaydedilmiştir.⁴¹⁵ Bu reformlar NATO kaynak ve finansal yönetimini daha verimli hale getiriyor ve kaynakları ihtiyaçlarla eşleştirmeye yardımcı oluyor.

1. Galler Zirvesi (2014)

Zirvede, Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik saldırıların temelinde özgür ve barış içinde bir Avrupa vizyonuna meydan okuduğu ifade edilmiştir. Ortadoğu'dan Kuzey Afrika'ya güneyde artan istikrarsızlığın yanı sıra ulusötesi ve çok boyutlu tehditler de güvenliğe meydan okuyor. Bunların hepsinin, Avrupa-Atlantik bölgesinde barış, güvenlik ve dünya genelinde istikrar için uzun vadeli sonuçları olabilir. İttifak'ın en büyük sorumluluğu, Washington Antlaşması'nın 5'inci maddesinde belirtildiği gibi, bölgeleri ve nüfusları saldırılara karşı korumak ve

⁴¹⁴ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 15 Temmuz 2020.

⁴¹⁵ "Chicago Summit Declaration," 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease_06 Haziran 2021.

savunmaktır. Bugün yayımlanan Transatlantik Deklarasyonda transatlantik bağı güçlendirmek ve İttifakın her türlü zorluğa karşı hazır kalmasını sağlamak için gereken kaynakları, yetenekleri ve siyasi iradeyi sağlama taahhüdü ile Stratejik Konseptte belirtilen üç temel görevi (Kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik) yerine getirme taahhüdü teyit edilmiştir. **İttifakın yeni güvenlik sorunlarına hızlı ve sıkı bir şekilde yanıt vermeye hazır olmasını sağlamak için NATO Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) onaylandı.** Bu, Rusya'nın getirdiği zorluklara ve stratejik sonuçlara yanıt veriyor. Ayrıca güneyde Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan kaynaklanan risklere ve tehditlere de tedbir alıyor. Plan; NATO'nun kolektif savunması ve kriz yönetimi yeteneğini güçlendirmekte, mevcut ve gelecekteki zorlukları karşılayabilecek güçlü, hazır, sağlam ve duyarlı bir İttifak olarak kalmasına katkıda bulunmaktadır.⁴¹⁶ NATO, Batı'nın Sovyet sonrası dönemde karşılaştığı tüm zorluklara en iyi şekilde uyum sağlamaktadır.⁴¹⁷

⁴¹⁶ “Wales Summit Declaration” 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

⁴¹⁷ Charles L. Glaser, “Why NATO is Still Best: Future Security Arrangements for Europe,” *International Security*, Vol. 18, No. 1, Summer, 1993, p. 5-50.

Tablo 16 Galler Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Stratejik Konseptte belirtilen üç temel görevi (Kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik) yerine getirme taahhüdü teyit edilmiştir. İttifakın yeni güvenlik sorunlarına hızlı ve sıkı bir şekilde yanıt vermeye hazır olmasını sağlamak için NATO Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) onaylandı. Hızla hareket edebilen ve potansiyel zorluklara ve tehditlere cevap verebilecek kuvvet paketleri geliştirerek NATO Mukabe Gücünün (NRF) yanıt verme kabiliyeti önemli ölçüde artırılacaktır. Bunun bir parçası olarak, özellikle NATO toprakları çevresinde ortaya çıkan zorluklara yanıt vermek için birkaç gün içinde konuşlandırılacak Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) kurulacaktır. Bu kuvvet, uygun hava, deniz ve özel operasyon kuvvetlerine sahip bir kara unsurundan oluşmalıdır. NATO’nun, son derece entegre bir tasarımla çok çeşitli açık, gizli askeri, paramiliter ve sivil önlemlerin kullanıldığı hibrit savaş tehditlerinin yarattığı belirli zorlukları etkin bir şekilde ele alabilmesi sağlanacaktır. Savunma için harcanan GSYİH oranı bu seviyenin altında olan Müttefikler, on yıl içinde %2’yi hedefleyecektir. NATO Güçleri 2020’nin iddialı hedefi belirlendi. NATO’nun Hırs Seviyesini (Level of Ambition, LoA) karşılayabilecek bağlantılı güçler ve herhangi bir ortamdaki Ortaklarla birlikte çalışabilecek şekilde donatılmış, eğitilmiş, tatbikat yapmış ve komuta edilmiş modern kuvvetlerdir.

Güvence tedbirleri arasında sürekli hava, kara ve deniz varlığı ve İttifak’ın doğu kesiminde dönüşümlü askeri faaliyetler bulunmaktadır. Güvence ve caydırıcılık için temel gereksinimi sağlarlar ve gelişen güvenlik durumuna yanıt olarak esnektirler ve yükseltilebilirler. Uyum önlemleri İttifak’ın karşılaşılabileceği güvenlik sorunlarına tam olarak cevap verebilmesini sağlamak için gerekli unsurları içermektedir. Goure’e göre; İttifak NRF’yi düzeltmeli ya da dağıtmalıdır. Bu, NATO’nun stratejik yatırımlar için bir numaralı önceliği olmalıdır. NATO’nun NRF’nin hızla konuşlandırılabilir bir askeri yetenek olup olmadığına, İttifak’ın çok çeşitli öngörülemez krizlere tepki

verme yeteneğinin mi yoksa artan bir dönüşüm aracı mı olduğuna karar vermesi gerekiyor. NRF, caydırıcılık ve kriz mukabelesi için güvenilir bir güç olacaksa, tamamen kaynak sağlanmalı ve personel çalıştırılmalıdır. Buna ek olarak, eğitim ve tatbikatları, gerçekleştirmesi istenecek görev türlerini yansıtmalıdır.⁴¹⁸ Hızla hareket edebilen ve potansiyel zorluklara ve tehditlere cevap verebilecek kuvvet paketleri geliştirerek NATO Mukabe Gücünün (NRF) yanıt verme kabiliyeti önemli ölçüde artırılacaktır. Bunun bir parçası olarak, özellikle NATO toprakları çevresinde ortaya çıkan zorluklara yanıt vermek için birkaç gün içinde konuşlandırılabilen Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) kurulacaktır.⁴¹⁹ Bu kuvvet, uygun hava, deniz ve özel operasyon kuvvetlerine sahip bir kara unsurundan oluşmalıdır. VJTF öğelerinin hazır olma durumu kısa bildirimli tatbikatlar ile test edilecektir. Ayrıca Müttefiklerin katkıları dönüşümlü olarak, kolektif savunma senaryolarının planlanması ve uygulanmasına odaklanarak, her zaman uygun bir komuta ve kontrol mevcudiyeti ve doğu Müttefiklerinin topraklarında kuvvet sağlayıcıları kurulacaktır. Gerekirse, NATO'nun çevresinde bulunan Müttefiklerin caydırıcılık ve kolektif savunma için güçlendirilmesini kolaylaştıracaklardır. **Müttefikleri, altyapı hazırlama, teçhizat ve malzeme hazırlama ve üslerin belirlenmesi de dahil olmak üzere hızlı ve etkili bir şekilde güçlendirme kapsamında NATO'nun yeteneği daha da artırılacaktır. Bu bağlamda yeterli ev sahibi ülke desteği kritik olacaktır. Ayrıca, Müttefik kuvvetlerin, saldırganlığı caydırmak ve NATO bölgesini savunmaya hazırlıklı olmak da dahil olmak üzere NATO'nun tüm misyonlarını yürütmek için gereken yeterli hazırlığı sürdürmesi sağlanacaktır.**

Denizler, küresel ölçekteki büyüklüğüyle kendisinden yararlananlara yine küresel ölçekte etki yaratma olanağı sağlayabilmektedir.⁴²⁰ “Deniz ticaretinin, deniz ulaştırma yollarının, enerji aktarım hatlarının, deniz ortamındaki canlı/cansız kaynakların ve kritik altyapının küresel ekonominin işleyişi açısından artan önemi denizleri refah ve güvenliğin ayrılmaz bir unsuru haline getirmiştir.”⁴²¹ Daimî Deniz

⁴¹⁸ Daniel Goure, “NATO’s Last Chance: Invest Its Scarce Resources Wisely or Accept Strategic Irrelevance,” **Lexington Institute**, 2014, p. 2.

⁴¹⁹ “Wales Summit Declaration” 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

⁴²⁰ **Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi**, Deniz Basımevi Mügürlüğü, 2015, s. 6.

⁴²¹ A.e.

Kuvvetleri, deniz durumsal farkındalığını desteklemek ve konvansiyonel deniz operasyonlarının tüm yelpazesini yürütmek için geliştirilecektir.

Mevcut NATO Komuta Yapısının sağlam, çevik olması ve eşzamanlı zorluklar için etkili komuta ve kontrolün tüm unsurlarını üstlenmesi sağlanacaktır. Bu, bölgesel uzmanlığı kullanmak ve durumsal farkındalığı artırmak için bölgesel bir odağı da içerir. Katkıda bulunan Müttefikler, Kuzeydoğu Çok uluslu Kolordu Karargâhı'nın hazır bulunma kabiliyetlerini ve yeteneklerini ve bölgesel iş birliği merkezi olma rolünü de artıracaktır. İstihbarat ve stratejik farkındalık artırılacak ve önceden planlamaya yeni bir vurgu yapılacaktır. **Karmaşık sivil-askeri senaryolara kapsamlı yanıtlar uygulamak da dahil olmak üzere, kolektif savunmaya odaklanan gelişmiş bir tatbikat programı oluşturulacaktır. Şikago'da kabul edilen Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI), Hazırlık Eylem Planının eğitim ve tatbikat unsurlarının tam olarak uyumlu olmasını sağlamada etkili olacaktır.**⁴²²

Uyum önlemlerinin geliştirilmesi ve uygulanması, İttifak'ın doğu ve güney çevre birimleri de dahil olmak üzere, yakından izlenecek, değerlendirilecek ve hazırlanacak endişe verici bölgelerde gelişen stratejik ortam temelinde yapılacaktır. Savunma Bakanları, derhal başlayacak Hazırlık Eylem Planının hızlı bir şekilde uygulanmasını denetlemekle görevlendirildi.

NATO'nun, son derece entegre bir tasarımda çok çeşitli açık, gizli askeri, paramiliter ve sivil önlemlerin kullanıldığı hibrit savaş tehditlerinin yarattığı belirli zorlukları etkin bir şekilde ele alabilmesi sağlanacaktır. İttifak'ın hibrit savaş tehditlerini caydırmak ve etkili bir şekilde mukabele etmek için gerekli araç ve prosedürlere ve ulusal kuvvetleri güçlendirme yeteneklerine sahip olması önemlidir. Bu aynı zamanda stratejik iletişimin artırılmasını, hibrit tehditler ışığında tatbikat senaryolarının geliştirilmesini ve NATO ile diğer kuruluşlar arasında, ilgili kararlar doğrultusunda bilgi paylaşımını, siyasi istişareleri ve karargâh personelini iyileştirmek amacıyla koordinasyonu güçlendirmeyi de içerecektir.⁴²³

Savunma bütçelerinin düşme eğiliminin tersine çevrilmesi, fonların en verimli şekilde kullanılması ve maliyet ve sorumlulukların daha dengeli bir şekilde

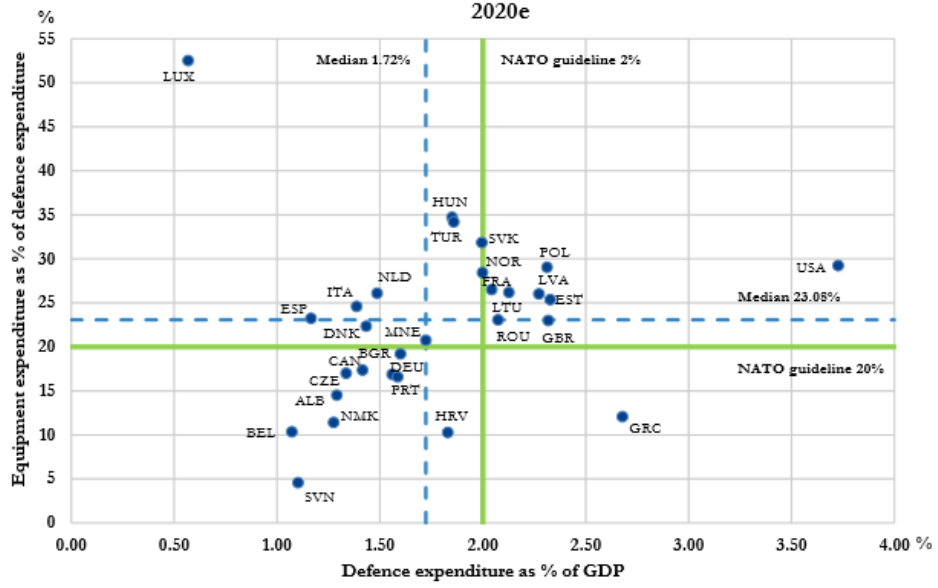
⁴²² "Wales Summit Declaration" 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

⁴²³ A.e.

paylaşılması kabul edilmiştir. Artan yatırımlar, yetenek önceliklerini karşılamaya yönelik olmalıdır ve Müttefikler ayrıca gerekli yetenekleri sağlamak ve gerektiğinde güçleri görevlendirmek için siyasi iradeyi sergilemelidir. İttifak, Avrupa ve Atlantik genelinde daha fazla savunma sanayi iş birliği de dahil olmak üzere güçlü bir savunma endüstrisi, gerekli yeteneklerin sağlanması için gerekli olmaya devam etmektedir. NATO ve AB'nin savunma yeteneklerini güçlendirme çabaları tamamlayıcı niteliktedir. Mevcut taahhütleri göz önünde bulundurarak, aşağıdaki hususlara rehberlik edilmektedir: Hali hazırda NATO Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının (GSYİH) %2'sini savunma için harcamak üzere NATO rehberini karşılayan Müttefikler buna devam etmeyi hedefleyeceklerdir. Benzer şekilde, Müttefikler savunma bütçelerinin %20'sinden fazlasını ilgili araştırma ve geliştirme de dahil olmak üzere büyük ekipmanlara harcıyorlar. **Savunma için harcanan GSYİH oranı bu seviyenin altında olan Müttefikler: on yıl içinde %2'yi hedefleyecektir. Mevcut savunma harcamalarının %20'sinden azını ilgili araştırma ve geliştirme de dahil olmak üzere büyük yeni ekipmanlara harcayan Müttefikler, on yıl içinde yıllık yatırımlarını toplam savunma harcamalarının %20'sine veya daha fazlasına çıkarmayı hedefleyeceklerdir. Tüm Müttefikler; kara, hava ve deniz kuvvetlerinin konuşlandırılabilirlik, sürdürülebilirlik ve üzerinde mutabık kalınan diğer ölçütler için NATO tarafından kabul edilen kurallara uymasını, silahlı kuvvetlerinin, üzerinde mutabık kalınan NATO standartlarının ve doktrinlerinin uygulanması da dahil olmak üzere, birlikte etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlayacaktır.**⁴²⁴

⁴²⁴ A.e.

Şekil 4 Savunma Harcamaları

Note: Figures for 2020 are estimates.

Rusya'nın Ukrayna'ya yasadışı askeri müdahalesi en güçlü şekilde kınanmış ve Rusya'nın kuvvetlerini Ukrayna içinden ve Ukrayna sınırı boyunca durdurup geri çekmesi talep edilmiştir. Ukrayna'nın egemenliğine ve toprak bütünlüğüne müdahale, uluslararası hukukun ciddi bir ihlali ve Avrupa-Atlantik güvenliğine büyük bir meydan okumadır. Rusya'nın, Kırım'ı yasadışı ve gayri meşru ilhakı tanınmamıştır. Rusya'nın uluslararası hukuka ve uluslararası yükümlülük ve sorumluluklarına uyması, Kırım'ın gayri meşru işgaline son vermesi, Ukrayna'ya karşı yapılan saldırgan eylemlerden kaçınması, birliklerini geri çekmesi, ayrılıkçılara sınır ötesi silah, teçhizat, insan ve para akışını durdurması, Ukrayna sınırında ve ötesinde gerginliği durdurması talep edilmiştir⁴²⁵

Bölgede Rusya ve Rus destekli ayrılıkçıların yol açtığı şiddet ve güvensizliğin, Ukrayna'nın doğusundaki insani durumun kötüleşmesinden ve maddi tahribatla sonuçlanmasından derin endişe duyulmaktadır. Yerli Kırım Tatarlarına ve Kırım yarımadasındaki diğer yerel topluluk üyelerine karşı ayrımcılık konusunda endişe duyulmaktadır. Rusya'nın yarımada yaşayan herkesin güvenliği, hakları ve özgürlüklerini sağlamak için gerekli önlemleri alması istenmektedir. NATO ve Rusya

⁴²⁵ "Wales Summit Declaration" 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

arasında uluslararası hukuka saygıya dayalı bir ortaklığın stratejik değer taşıyacağına inanmaya devam edilmektedir. İttifak çatışma aramaz ve Rusya için tehdit oluşturmaz denilmektedir. Demokrasiye ve hukukun üstünlüğüne sıkı sıkıya bağlı, bağımsız, egemen ve istikrarlı bir Ukrayna, Avrupa-Atlantik güvenliğinin anahtarıdır. Ukrayna'nın güvenliğinin zayıfladığı bir dönemde İttifak, Ukrayna'nın egemenliği, bağımsızlığı ve toprak bütünlüğüne uluslararası olarak tanınan sınırları dahilinde tam desteğini sürdürmektedir. Ukrayna'nın Bölgesel Bütünlüğü hakkında 68/262 sayılı Birleşmiş Milletler Genel Kurulu Kararı'na verilen geniş destek, Rusya'nın yasadışı ve gayri meşru Kırım 'ilhakının' uluslararası olarak reddedildiğini göstermektedir. Ukrayna, demokratik değerlere ve insan haklarına, azınlıklara ve hukukun üstünlüğüne saygıya dayalı kapsayıcı bir siyasi sürece teşvik edilmektedir.

Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde istikrarsızlığın ve ulusötesi çok boyutlu tehditlerin artmasından büyük bir endişe duyulmaktadır. Bu tehditler, orada yaşayan insanların güvenliğini ve NATO güvenliğini doğrudan etkiler. Bu bölgedeki barış ve istikrar İttifak için çok önemlidir. Bu nedenle, kalıcı bir sakinlik için şiddete son verilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Sözde Irak İslam Devleti (İŞİD), Irak halkına, Suriye halkına, daha geniş bölgeye ve uluslara ciddi bir tehdit oluşturmaktadır. İŞİD'in tüm sivil nüfusa, özellikle dini ve etnik toplulukların sistematik ve kasıtlı hedeflenmesine yönelik barbar saldırıları karşısında öfke mevcuttur. NATO-Irak ortaklığına bağlılık tekrar teyit edilmiştir. Suriye'de devam eden kriz büyük bir endişe ile takip edilmektedir. Suriye rejimi tarafından Suriye halkına yönelik şiddet kampanyası kınanmıştır. Üç yıldan fazla süren mücadele, insani durumun dramatik bir şekilde sonuçlanmasına ve bölge ülkelerinin güvenliği üzerinde artan bir etkiye sahiptir. Ekonomileri ve toplumları üzerindeki olası istikrarsızlaştırıcı etkilere rağmen NATO üyesi Türkiye, bölgesel Ortak Ürdün ve komşu Lübnan milyonlarca mülteciye ve yerinden edilmiş Suriyelilere cömertçe ev sahipliği yapıyor. Patriot füzelerinin Türkiye nüfusu ve topraklarını savunmak için konuşlandırılması Müttefiklere karşı potansiyel tehdidi savunma ve caydırma yeteneğinin güçlü bir göstergesidir. Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü (OPCW), Birleşmiş Milletler Ortak Misyonu ve Müttefiklerinin, UNSCR 2118 ve OPCW Yürütme Konseyi kararlarında belirtildiği üzere, Suriye'de beyan edilen kimyasal silahlarının kaldırılmasının başarılı bir şekilde tamamlaması memnuniyetle karşılanmıştır. İŞİD, Irak'a ulusötesi bir tehdit haline

gelmiştir. Suriye rejimi, IŞİD'in Suriye'de ortaya çıkmasına ve ötesine genişlemesine katkıda bulundu. IŞİD'in Suriye ve Irak'taki varlığı bölgesel istikrara yönelik bir tehdittir. Suriye'deki siyasi yerleşimin önünde önemli bir engel ve Irak'ın istikrarı ve toprak bütünlüğü için ciddi bir risk haline geldi. Suriye ve Irak halkının ve bölgenin diğer yerlerinin bu tehdide karşı koymaları için uluslararası toplumun desteğine ihtiyacı vardır. Eşgüdümlü bir uluslararası yaklaşım gereklidir.⁴²⁶

Libya halkının bu kadar çok acı çektiği ve daha geniş bölgeye tehdit oluşturan şiddet ve kötüleşen güvenlik durumdan derin endişe duyulmaktadır. Tüm partiler demokratik sürecin bir parçası olarak Libya halkının yararına kapsayıcı bir siyasi diyalogu teşvik etmeyi amaçlayan yapıcı çabalara gecikmeden katılmaya çağrılmaktadır. Mali yeniden anayasa düzenini oluştururken, terör eylemlerinin ve bölgesinde silah, uyuşturucu ve insan kaçakçılığının güvenliği tehdit ettiği kabul edilmiştir. Stratejik açıdan önemli Batı Balkanlar bölgesinde demokratik değerler, hukukun üstünlüğü ve iyi komşuluk ilişkileri, kalıcı barış ve istikrarı sağlamada önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. İttifak, bölgenin istikrarı ve güvenliğine tamamen bağlı kalmaya devam ediyor. Aralık 2014'te ISAF'ın sona ermesiyle, Afganistan ile ilişkinin niteliği ve kapsamı değişecektir. Üç faaliyet dizisi öngörülmektedir. Kısa vadede NATO Müttfikleri ve Ortak ülkeler, 2014'ten sonra çatışma dışı Kararlı Destek Misyonu (Resolute Support Mission) aracılığıyla Afgan Ulusal Güvenlik Kuvvetleri'ni (ANSF) eğitmeye, tavsiye vermeye ve yardım etmeye hazır olacak, orta vadede, ANSF'nin finansal olarak sürdürülmesine katkıda bulunma taahhüdü tekrar teyit edilecek, uzun vadede NATO'nun Afganistan ile Ortaklığını güçlendirme kararlılığı devam edecektir.⁴²⁷

UNSCR 1244 Kosova Gücü (KFOR), son 15 yıldaki başarısı nedeniyle takdir edilmiştir. KFOR'un misyonunu yerine getirebilmesi için sağlam ve güvenilir kabiliyetini korumaya devam edilecektir. Güvenlik durumundaki sürekli iyileşme ve AB ile Belgrad ve Priştine arasındaki diyalogda imzalanan anlaşmaların başarılı bir şekilde uygulanması NATO'nun kuvvet duruşunda (force posture) olası bir değişikliği dikkate almasını sağlayacaktır. Birlik varlığındaki herhangi bir azalma koşullara

⁴²⁶ "Wales Summit Declaration" 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

⁴²⁷ A.e.

dayalı olmaya devam edecektir. Akdeniz’de Aktif Çaba Operasyonu, İttifak’ın temel stratejik çıkarları alanında gelişen güvenlik risklerini karşılamak için adapte olmaya devam edecektir. Somali merkezli korsanlık ortadan kaldırılmamıştır. NATO, alınan kararlara uygun olarak AB ve diğer uluslar da dahil olmak üzere ilgili uluslararası aktörlerle koordineli olarak çalışan Okyanus Kalkanı Harekâtı ile korsan faaliyetlerinde sürekli bir azalmaya katkıda bulundu. NATO varlıklarının kullanımını optimize etmek için odaklanmış bir mevcudiyet kullanarak NATO’nun Somali kıyılarında karşı korsan Mukabelesini 2016 sonuna kadar sürdürmesi kabul edilmiştir. Bu operasyonların her ikisi de İttifak’ın denizcilik durumsal farkındalığının, birlikte çalışabilirliğinin ve Ortaklarla ilişkisinin geliştirilmesine katkıda bulunmaktadır.

İttifak’ın en büyük sorumluluğu, Washington Antlaşması’nın 5’inci maddesinde belirtildiği gibi, bölgeyi ve nüfusları saldırılara karşı korumak ve savunmaktır. Üyelerinden herhangi birinin güvenliği tehdit edilecekse hiç kimse NATO’nun kararından şüphe etmemelidir. NATO, nerede olursa olsun, nüfusların güvenliği ve emniyeti için herhangi bir tehdidi caydırmak ve bunlara karşı savunmak için gereken tüm yetenekleri sürdürecektir. Nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir karışımına dayanan caydırma genel stratejinin temel unsurudur. Nükleer silahlar bulunduğu sürece NATO nükleer bir ittifak olmaya devam edecektir. İttifak’ın stratejik nükleer kuvvetleri, özellikle Amerika Birleşik Devletleri, Müttefiklerin güvenliğinin en büyük garantisidir. Birleşik Krallık ve Fransa’nın bağımsız stratejik nükleer kuvvetleri kendi caydırıcı rolüne sahiptir ve İttifak’ın genel caydırıcılığına ve güvenliğine katkıda bulunur. Herhangi bir nükleer silah kullanımının düşünülmesi gerekebilecek koşullar son derece uzaktır.

Müttefiklerin konvansiyonel kuvvetleri çok çeşitli tehditlerin caydırılmasına önemli katkılarda bulunmaktadır. NATO’nun uyumunun görünür güvencesinin yanı sıra İttifak’ın her bir Müttefikin güvenlik endişelerine yanıt verme yeteneği ve taahhüdüne katkıda bulunurlar. Füze savunması, nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. Yetenek tamamen savunmacıdır.⁴²⁸

⁴²⁸ “Wales Summit Declaration” 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

Silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasının önlenmesi İttifak'ın güvenlik hedeflerine ulaşılmasında önemli bir rol oynamaya devam etmektedir. Bu çabaların hem başarısı hem de başarısızlığı NATO'nun tehdit ortamı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilir. Bu bağlamda, Avrupa-Atlantik güvenliğinin önemli bir unsuru olan Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler (INF) Antlaşması da dahil olmak üzere mevcut anlaşmalar kapsamında silahsızlanma ve silahların yayılmasını önleme taahhütlerinin yerine getirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, Müttefikler Rusya'yı INF Antlaşmasının tam ve doğrulanabilir bir uyum sağlayarak yaşayabilirliğini korumaya çağırmıştır.

Balistik füzelerin çoğalmasıyla ortaya çıkan tehdit artmaya devam etmekte ve füze savunması buna karşı daha geniş bir yanıtın bir parçasını oluşturmaktadır. 2010 yılında Lizbon'daki Zirvede, temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir NATO Balistik Füze Savunması (BMD) yeteneği geliştirmeye karar verildi. Füze savunması İttifak'ın genel savunma duruşunun ayrılmaz bir parçası olacak ve İttifak'ın bölünmez güvenliğine katkıda bulunacaktır. Bu yeteneğin amacı, Müttefiklerin güvenliği ve NATO dayanışmasının bölünmezliği ilkelerine dayanarak, balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan artan tehditlere karşı tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve kuvvetleri için tam kapsama ve koruma sağlamaktır. Aegis Ashore'un Romanya'nın Deveselu kentinde konuşlandırılmasının 2015 zaman diliminde tamamlanacağını belirtmekten memnuniyet duyulmaktadır. Aegis Ashore NATO'ya sunulacak ve NATO BMD kabiliyetinde önemli bir artış sağlayacaktır. BMD özellikli Aegis gemilerinin İspanya'nın Rota kentine yerleştirilmesinden de memnuniyet ifade edilmiştir. Geçici Yeteneğe dayanarak, Aegis BMD özellikli ek gemiler NATO'ya sunulabilir. İttifak, Avrupa-Atlantik güvenliğinin kilit bir unsuru olarak geleneksel silah kontrolüne uzun zamandır devam eden taahhüdünü tekrar teyit etmekte ve güveni yeniden inşa etmek için tam uygulamanın ve uyumun önemini vurgulamaktadır. **Şikago'daki zirvede NATO Güçleri 2020'nin iddialı hedefi belirlendi.**⁴²⁹ **NATO'nun Hırs Seviyesini (Level of Ambition) karşılayabilecek ve sıkı bağlantılı güçler ve herhangi bir ortamdaki Ortaklarla birlikte çalışabilecek şekilde donatılmış, eğitilmiş, tatbikat yapmış ve komuta edilmiş modern kuvvetlerdir.**

⁴²⁹ A.e.

Hedefin geçerliliğini koruduğu ve bunu gerçekleştirme taahhüdü tekrar teyit edilmiştir. Hazırlık Eylem Planı, genel hazırlığı ve yanıt verme yeteneğini geliştirerek NATO Güçleri 2020'yi tamamlar ve güçlendirir.⁴³⁰

NATO şimdiki ve gelecekteki zorlukların üstesinden gelebilmek için her zamankinden daha fazla, hazır, havada, karada ve denizde modern, sağlam ve yetenekli güçlere ihtiyaç duymaktadır. Yetenekleri daha da geliştirmeye kararlılık ifade edilmiştir. Bu amaçla, eğitim ve tatbikatları artırma ve pekiştirme, zorlu hava operasyonları dahil olmak üzere komuta ve kontrol, istihbarat, gözetleme ve keşif, NATO'nun balistik füze savunma yeteneği, 2010 Lizbon ve 2012 Şikago Zirvelerinde alınan ve ulusal katkıların gönüllü niteliği dahil siber savunma hem kara kuvvetlerinin hem kolektif savunma hem de kriz Mukabelesi için sağlamlığı ve hazırlığı iyileştirilecektir. Bu önceliklerin yerine getirilmesi İttifak'ın kolektif yeteneklerini artıracak ve NATO'yu mevcut ve gelecekteki tehdit ve zorlukları ele almaya daha iyi hazırlayacaktır. Savunma yatırımlarını bildirmek ve Müttefiklerin ulusal envanterlerdeki yeteneklerini geliştirmek için bu paket kabul edilmiştir. Bu bağlamda NATO müşterek hava gücü yetenekleri daha uzun vadeli düşünmeyi gerektirir.

Çok uluslu iş birliği vurgulanmaya devam edilmiştir. Şikago Zirvesi'nde başlatılan Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) girişiminin ardından, 2016'dan itibaren NATO operasyonlarını ve NATO Mukabele Gücü (NRF) rotasyonlarını desteklemek için ilk operasyonel kabiliyetin sağlanması için çalışmalar devam ediyor. Bu bağlamda, 2017 yılında operasyonel konuşlandırma için kullanılabilecek İttifak Yer Gözetleme (AGS) yeteneğinin geliştirilmesindeki ilerlemeye dikkat çekilmiştir. Ayrıca NATO'nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü, tam operasyonel kapasitesini korumak için modernleştirilmeye devam edilecektir. JISR, Müttefikler arasında kapasite geliştirme ve istihdamda önemli operasyonel ve maliyet avantajları sağlayan çok uluslu iş birliğinin avantajlarını örneklemiştir. Bu ruhla, birkaç Müttefik, özellikle birlikte çalışabilirliği artırmak ve toplam maliyetleri azaltmak için çok uluslu bir MQ-9 uzaktan kumandalı hava sistemi kullanıcı grubu kurmaktadır. Benzer bir

⁴³⁰ A.e.

şekilde, Şikago Zirvesi'nde Akıllı Savunma girişimi başlatıldığından beri, Müttefiklerin gereksinimleri, havuz kaynakları ve operasyonel etkinlik ve maliyet verimliliği kapsamında; çok uluslu projelerin kurulduğu vurgulanmaktadır.⁴³¹

NATO Çerçeve Ulusları Konsepti onaylandı. Bu, çerçeve ulus tarafından kolaylaştırılan, İttifak'ın gerektirdiği güçlerin ve yeteneklerin ortak gelişimi için çok uluslu bir şekilde çalışmak üzere bir araya gelen Müttefik gruplarına odaklanmaktadır. Uygulanması İttifak'a, özellikle Avrupa'da uyumlu kuvvetler ve kabiliyetler sağlanmasına katkıda bulunacaktır. Bu, Avrupalı Müttefiklerin ortak güvenlik için daha fazlasını yapma istekliliğini göstermeye yardımcı olacak ve aynı zamanda ABD ve Avrupalı Müttefikler arasında yetenek sağlama dengesini geliştirecektir. Bugün, bu kavramı uygulamak için, Almanya tarafından bir çerçeve ulus olarak kolaylaştırılan ve kapasite geliştirmeye odaklanan on ülke Müttefik grubu, ortak bir mektup aracılığıyla, birlikte sistematik olarak çalışmaya, işbirliklerini uzun vadede derinleştirmeye ve yoğunlaştırmaya karar verdiler. **Bir çerçeve ulus olarak İngiltere tarafından kolaylaştırılan yedi Müttefikten oluşan başka bir grup yüksek yoğunluklu operasyonlar da dahil olmak üzere tüm operasyon yelpazesini yürütebilecek hızlı bir şekilde konuşlandırılabilen bir Müşterek Sefer Gücü (JEF) kurmayı kabul ettiler.** JEF, mevcut ve ortaya çıkan askeri yeteneklerin ve birimlerin verimli bir şekilde konuşlandırılmasını kolaylaştıracaktır. Buna ek olarak, bir çerçeve ulus olarak İtalya tarafından kolaylaştırılan ve bölgesel bağlara dayanan altı Müttefikten oluşan bir grup, istikrar ve yeniden yapılanma, kolaylaştırıcıların sağlanması, arazi oluşumlarının kullanılabilirliği ve komuta gibi çeşitli İttifak kabiliyet alanlarının geliştirilmesine odaklanacaktır.

Son operasyonlarda kazanılan deneyimler üzerine inşa etmeye ve Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI) aracılığıyla birlikte çalışabilirliği geliştirmeye devam edilmektedir. İspanya, Portekiz ve İtalya'nın ev sahipliğinde 25.000 personelin yer aldığı, yüksek görünürlüklü Trident Juncture 2015 Tatbikatı da dahil olmak üzere altı temel çıktıdan oluşan önemli bir CFI Paketi

⁴³¹ "Wales Summit Declaration" 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

onaylandı. Bu bağlamda NATO, Akıllı Savunma ve AB'nin Havuzlama ve Paylaşım girişimlerinin tamamlayıcı ve karşılıklı olarak güçlendirici olmasını sağlamak ve kapasite geliştirmeyi ve birlikte çalışabilirliği desteklemek için AB ile yakın bir şekilde çalışmaya devam edecektir.⁴³²

21. yüzyılda denizcilik alanının jeopolitik ve ekonomik önemi artmaya devam etmektedir. Uluslararası sular, küresel ticaretin bel kemiğidir. Tüm hammadde ve malların yüzde 90'ından fazlası gemi ile taşınmaktadır.⁴³³ NATO'nun, karmaşık, daha kalabalık, hızla gelişen ve gittikçe daha tahmin edilemez bir deniz güvenliği ortamına uyum sağlaması gerekiyor. Bu, İttifak'ın tek başına görülmemesi gereken, İttifak'ın çıkarlarını korumak için NATO'nun daha büyük alet çantasının ayrılmaz bir parçası olarak görülen denizcilik yeteneklerinin güçlendirilmesini gerektiriyor.

İttifak geleceğe baktıkça, siber tehditler ve saldırılar daha yaygın, sofistike ve potansiyel olarak zarar verici olmaya devam edecektir. Bu gelişen zorlukla yüzleşmek için İttifak'ın temel görevlerinin yerine getirilmesine katkıda bulunan Gelişmiş Siber Savunma Politikası (Enhanced Cyber Defence Policy, ECDP) onaylandı. Devletler ve devlet dışı aktörler tarafından nükleer silahların ve diğer kitle imha silahlarının (KİS) çoğalmasının yanı sıra bunların teslimat araçları (atma vasıtaları) da nüfuslara, bölgeye ve güçlere tehdit oluşturmaya devam etmektedir. Terörizm, NATO ülkelerinin vatandaşlarının güvenliği ve uluslararası istikrar ve refah için daha geniş bir tehdit oluşturmaktadır ve öngörülebilir gelecek için bir tehdit olmaya devam edecektir. Avrupa Birliği (AB) NATO için benzersiz ve temel bir ortak olmaya devam etmektedir. İki kuruluş ortak değerleri ve stratejik çıkarları paylaşıyor.⁴³⁴

m. Varşova Zirvesi (2016)

Zirve sonuç bildirisinde şu hususlar yer almıştır. NATO'nun temel misyonu değişmemiştir: İttifak'ın bireysel özgürlük, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü dahil olmak üzere benzersiz bir özgürlük, barış, güvenlik ve paylaşılan değerler topluluğu olarak kalmasını sağlamaktır. İttifak, Stratejik Kosept'te belirtilen üç temel görevi (Kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik)

⁴³² A.e.

⁴³³ Jeff Kline, "Maritime Security," Scott Jasper (ed.), **Securing Freedom in the Global Commons**, Stanford, Stanford University Press, 2010, s. 67.

⁴³⁴ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 21 Haziran 2020.

etkin bir şekilde yerine getirmeli ve sürdürmeye devam etmelidir. 2014'den bu yana, kolektif savunmayı güçlendirmek, yetenekleri geliştirmek ve dayanıklılığı güçlendirmek için bir dizi adım atıldığı ve silahlı kuvvetlere yeterli ve sürekli kaynak sağlamanın taahhüt edildiği vurgulanmıştır. NATO'nun çevresinde ve ötesinde, güvensizlik ve istikrarsızlık bulunmaktadır. İttifak hem doğudan hem de güneyden, devlet ve devlet dışı aktörlerden, askeri güçlerden ve terörist, siber veya melez saldırılardan kaynaklanan bir dizi güvenlik sorunu ve tehdidi ile karşı karşıyadır, NATO bölgesi çevresinde kışkırtıcı askeri faaliyetler ve güç tehdidi ve güç kullanımı ile siyasi hedeflere ulaşma istekliliği de dahil olmak üzere Rusya'nın saldırgan eylemleri, bölgesel istikrarsızlık kaynağıdır. Güvenlik, tüm bölgede önemli ölçüde kötüleşen Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki güvenlik durumundan derinden etkilenmektedir. Terörizm, özellikle Irak İslam Devleti ve Levant (İŞİD/Da'esh) tarafından sürdürüldüğü gibi, benzeri görülmemiş bir yoğunluğa yükselmiştir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika'daki istikrarsızlık da mülteci ve göçmen krizine katkıda bulunmaktadır.

Değişen ve gelişen güvenlik ortamı, her türlü zorluk ve tehdidi her yönden karşılama yeteneğini gerektirir. Dayanışma, İttifak uyumu ve güvenliğin bölünmezliğine dayanan NATO, güçlü kolektif savunma için transatlantik çerçeve ve Müttefikler arasında güvenlik danışma ve kararları için gerekli forum olmaya devam ediyor. İttifak'ın en büyük sorumluluğu, Washington Antlaşması'nın 5'inci maddesinde belirtildiği gibi, bölgeyi ve nüfusları saldırılara karşı korumak ve savunmaktır. Böylece caydırıcılığa ve kolektif savunmaya yeniden vurgu yapılmıştır. Aynı zamanda NATO, sınırlarının ötesindeki krizlere tepki verme yeteneğini korumalı ve Ortaklar ve diğer uluslararası kuruluşlarla birlikte çalışarak istikrarı yayma (Project stability) ve uluslararası güvenliği artırma konusuyla aktif olarak meşgul olmalıdır.⁴³⁵

⁴³⁵ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

Tablo 17 Varşova Zirvesi-Yetenekler

NATO’da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
VJTF rotasyon planı oluşturulmuştur.⁴³⁶ Rotasyon planı hazır bulunmayı kolaylaştırmaktadır. İttifak kuvvetlerinin eğitimine ve gerektiğinde takviyelerin alınmasına yardımcı olmak için İttifak’ın doğu kesiminde Müttefiklerin topraklarında sekiz çok uluslu NATO Gücü Entegrasyon Birimi (NATO Force Integration Units, NFIU) kuruldu. Gelişmiş İleri Mevcudiyet (enhanced Forward Presence, eFP) kurulmasına karar verildi. İttifakı gelişen tehditlere yanıt verecek şekilde konuşlandırmak için NATO istihbarat reformu devam eden dinamik bir süreç olmalıdır.⁴³⁷ NATO Komuta Yapısının sağlam ve çevik kalması ve tüm görev yelpazesinde eşzamanlı mücadeleler için etkili komuta ve kontrol unsurlarının tümünü üstlenebilmesi sağlanacaktır. NATO’nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (AWACS), modernleştirilmeye ve 2035 yılına kadar hizmet sunmaya devam edecek. 2035’e kadar İttifak’ın E-3 AWACS’ın takip eden (follow-on) 2035 sonrası yeteneğine sahip olması gerekiyor. Üst düzey askeri gerekliliklere dayanarak, gelecekteki NATO gözetleme ve kontrol yetenekleri için seçenekleri tanımlama sürecine birlikte başlamaya karar verilmiştir.

Müttefikler, nüfusların güvenliği ve uluslararası istikrar ve refah için daha geniş bir tehdit oluşturan çok çeşitli terörist zorluklarla yüzleşiyor. Küresel terörizm tehdidi, sınır, milliyet veya din tanımamaktadır. Bu tehdide, uluslararası hukuka ve BM Şartı’nın amaç ve ilkelerine uygun olarak, kararlılıkla ve terörist saldırıların kurbanı olan Müttefikler ve Ortaklarla dayanışma içinde savaşmaya devam edilecektir.

Yirmi yılı aşkın bir süredir NATO, NATO-Rusya Konseyi (NRC) mekanizması da dahil olmak üzere Rusya ile ortaklık kurmaya çalışmaktadır. Rusya’nın son zamanlardaki faaliyetleri ve politikaları istikrarı ve güvenliği azalttı, öngörülemezliği artırdı ve güvenlik ortamını değiştirdi. Devam eden yasadışı ve gayri meşru Kırım ilhakı; egemen sınırların zorla ihlali; doğu Ukrayna’nın kasıtlı istikrarsızlaştırılması; Viyana Belgesinin ruhuna aykırı büyük ölçekli tatbikatlar ve

⁴³⁶ A.e.

⁴³⁷ A.e.

Baltık ve Karadeniz bölgeleri ile Doğu Akdeniz dahil olmak üzere NATO sınırlarına yakın kışkırtıcı askeri faaliyetler; sorumsuz ve saldırgan nükleer retorik, askeri konsept ve NATO Müttefik hava sahasının tekrar tekrar ihlal edilmesi, buna ek olarak, Rusya'nın askeri müdahalesi, Suriye'de önemli askeri mevcudiyet ve Karadeniz'deki askeri mevcudiyetini Doğu Akdeniz için kullanması, Müttefiklerin ve diğerlerinin güvenliği için daha fazla risk ve zorluk yaratmıştır.⁴³⁸

İttifak ve Ortakları için stratejik öneme sahip Baltık ve Karadeniz bölgelerinde, Kuzey Atlantik'te ve Akdeniz'de gelişen zorluklarla karşı karşıya kalmıştır. Rusya askeri duruşunu güçlendirmeye, askeri faaliyetlerini artırmaya, yeni üst düzey yetenekler uygulamaya ve bölgesel güvenliğe meydan okumaya devam ediyor. Karadeniz bölgesinde güvenlik durumu da son yıllarda kötüleşti. Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesinde, özellikle Suriye, Irak ve Libya'da süregelen krizler ve istikrarsızlık, ayrıca bölge ve ötesinde terörizm ve şiddet içeren aşırıcılık tehdidi, bölgenin güvenliği ve doğrudan NATO'nun güvenliği için çıkarımları ortaya koymaktadır. Başarısız ve aciz devletler (failing and failed states), terörizm ve şiddet içeren aşırılıkçıktan kaynaklanan çatışmaların yanı sıra, hafif silah kaçakçılığı, kitle imha silahlarının yaygınlaşması ve bunların teslimat araçları (atma vasıtaları) gibi diğer ulus ötesi güvenlik tehditleri ve zorluklarıyla, deniz güvenliği ve enerji arzına yönelik tehditler ile karşı karşıya bulunmaktadır.

Savunma ve caydırma duruşu güneyden gelen tehditler ve zorluklara yanıt verecek şekilde uyarlanmaktadır. Suriye'de bölgesel istikrar ve NATO'nun güneydoğu sınırının güvenliği için doğrudan sonuçları olan süregelen krize karşı endişeli ve uyanık kalmaktadır. Irak'ta, ülkede istikrarı ve güvenliği sağlayabilecek kurumlar inşa etme çabalarına destek verilmektedir. Libya siyasi anlaşmasına yol açan BM ve Libya liderliğindeki çabaları desteklenmekte ve Libya'nın tek meşru hükümeti olarak Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (Government of National Accord, GNA) tanınmaktadır.

İttifak'ın askeri duruşu doğal olarak savunmacıdır. Caydırıcılık ve savunma İttifak'ın misyonunun ve amacının kalbidir. Caydırıcılığı ve savunma duruşunu güçlendirmek için atılan tüm eylemler, yeteneklere uygun yatırım

⁴³⁸ A.e.

yapılmasını ve yüksek yetenekli ve konuşlandırılabilir güçlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Müttefikler ayrıca güçlerin konuşlandırılabilir, sürdürülebilir ve birlikte çalışabilir olmasını sağlamalıdır. Galler Zirvesi'nde kabul edilen Savunma Yatırım Taahhüdü (Defence Investment Pledge) bu yönde önemli bir adımdır.⁴³⁹

Galler'de NATO'nun sınırları ve Müttefikleri ilgilendiren diğer alanlardaki güvenlik ortamındaki temel değişikliklere hızlı bir şekilde yanıt vermek için Hazırlık Eylem Planı (RAP) onaylandı. Rusya'nın getirdiği zorluklara yanıt veriyor. Ayrıca güney komşu, Orta Doğu ve Kuzey Afrika'dan kaynaklanan risklere ve tehditlere de yanıt veriyor. İki yıldan kısa bir süre sonra NATO'nun askeri duruşunun önemli bir adaptasyonuna katkıda bulundu.

Hazırlık Eylem Planı Güvence Tedbirleri (Readiness Action Plan Assurance Measures, RAP AM) İttifak'ın doğu kesiminde, son iki yıldır dönüşümlü olarak sürekli askeri varlık ve anlamlı faaliyetler sağlamıştır. Güvence Tedbirleri, güvence ve caydırıcılık için temel temel gereksinimi sağlar. Ayrıca, Türkiye'nin güneyden artan güvenlik sorunlarına yanıt vermesi için uyarlanmış güvence önlemleri İttifak'ın güvenliğine bir bütün olarak katkıda bulunmakta ve tamamen uygulanacaktır.

NATO, Hazırlık Eylem Planı Uyum Önlemleri (Adaptation Measures of the Readiness Action Plan) sayesinde NATO Mukabele Gücü (NRF)'nü geliştirdi, hazırlığını artırdı ve büyüklüğünü önemli ölçüde genişleterek, hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri unsurlarına sahip bir tümen (İngiliz Tümeni çapında olduğu değerlendirilmektedir.) büyüklüğündeki kara unsurundan oluşan daha yetenekli ve esnek bir ortak güç haline getirdi. İki ila üç gün içinde konuşlanmaya başlayabilen yeni bir Çok Yüksek Hazırlıklı Müsterek Görev Gücü (VJTF) oluşturdu. 2015 yılından bu yana sertifikalı ve hazır beklemede (stand-by) olarak uygulanmaktadır. Yedi VJTF çerçeve ülkesi tanımlanmış ve 2022 yılına kadar bir VJTF rotasyon planı oluşturulmuştur.⁴⁴⁰ Rotasyon planı hazır bulunmayı kolaylaştırmaktadır. Bir başka ifadeyle bir kriz durumunda en önce görev alacak birliklerin hazır bulunması için sertifikasyonları yapılmakta ve bir nöbet sistemine

⁴³⁹ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

⁴⁴⁰ A.e.

girmeleri sağlanmaktadır. Örneğin; Kara gücü için Tugay seviyesinde diğer güçler için eşidi seviyede bir kuvvet hazır edilmekte ve bir yıl boyunca krizlere müdahale etmek için hazır bekler (Stand-by) durumda olmaktadır. Bir önceki yıl bekler durumdaki Tugay ise bekleme (stand down) durumuna geçmektedir. Herhangi bir kriz durumunda ikinci öncelikle görev almaktadır. Müteakip yıl için görev alacak Tugay ise ayağa kalkma (stand-up) safhasındadır ve eğitim sertifikasyon faaliyetleri devam etmektedir. Bu Tugay ise üçüncü öncelikli görev alacaktır. Herhangi bir kriz durumunda bu üç Tugayın harekât icra etme yeteneği mevcuttur ve toplamda bir Kolorduya denk gelmektedir. Böylece NATO, çok kısa sürede bir Tugay ve devamında iki Tugay olmak üzere bir Kolordu çapında kuvveti sahaya sürebilmektedir. Dünyada bunu yapabilecek başka bir ittifak mevcut değildir. Söz konusu her bir Tugay, emir komuta çerçeve ülke sorumluluğunda olmak üzere SHAPE’de Kuvvet Oluşturma Konferansı ile ülkelerin gönüllü katılımıyla oluşturulmaktadır. Bu üç Tugaya emir komuta edecek Kolordu Karargâhı ise rotasyon ile NATO Kuvvet Yapısındaki Kolordu Karargâhları (NATO Rapid Deployable Corps, NRDC) tarafından rotasyonla belirlenmektedir (Türkiye, NRDC-Turkey (Ayazağa/İSTANBUL) ile katkı sağlamaktadır. Milli adı 3’üncü Kolordudur). Bu birliklerin birlikte çalışabilmesi için ülkelerin NATO Standartlaştırma Ajansı (NATO Standardization Agency, NSA) standartlarına uygun tedarik yapmaları beklenmektedir. Bu suretle birlikler bir araya geldiğinde hem kendi aralarında hem de NATO Karargâhları ile (“plug and play” prensibi) birlikte çalışabilmekte ve uyum süreçleri kısa olmaktadır. VJTF masrafları bazı istisnalar dışında ülkeler tarafından karşılanmaktadır.⁴⁴¹

İttifak kuvvetlerinin eğitime ve gerektiğinde takviyelerin alınmasına yardımcı olmak için İttifak’ın doğu kesiminde Müttefiklerin topraklarında sekiz çok uluslu NATO Gücü Entegrasyon Birimi (NATO Force Integration Units, NFIU) kuruldu. NATO Gücü Yapısı’nın bir parçası olarak, Polonya’daki Çok uluslu Kolordunun Karargâhı tamamen faaliyete geçirildi. NATO Deniz Gücünü ek yeteneklerle geliştirme kararı verildi. Daha iddialı bir NATO tatbikat programı sunuldu. Ulusal tatbikatlar bu çabanın önemli bir parçasıdır. Yalnızca 2015 yılında

⁴⁴¹ “Warsaw Summit Communiqué,” 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

NATO ve Müttefikler, NATO'nun on yıldan uzun bir süredir İtalya, Portekiz ve İspanya'daki Trident Juncture 2015'teki en büyük ve en karmaşık tatbikatı da dahil olmak üzere **300 tatbikat yaptılar. NATO'nun güneyden gelen artan zorluklara ve tehditlere yanıt olarak adaptasyonu için bir çerçeve oluşturuldu. Değişen ve gelişen güvenlik ortamının ışığında daha fazla adaptasyona ihtiyaç vardır. Bu nedenle İttifak'ın caydırıcılığını ve savunma duruşunu güçlendirmeye karar verildi.** Hazırlık Eylem Planının başarısına dayanarak, bugün NATO'nun emrindeki tüm araçlardan yararlanan caydırıcılığa ve savunmaya yönelik geniş bir yaklaşım benimseniyor. Bu, İttifaka herhangi bir tehdide ortaya çıktıkları yerden yanıt verebilmek için bir dizi seçenek sunacaktır. Tehditlerin farklı doğası, türleri ve kökenleri göz önüne alındığında, yanıt belirli koşullara uyarlanacaktır. Çatışmayı ve savaşı önlemek için güvenilir bir caydırıcılık ve savunma esastır. Aynı zamanda, İttifak'ın NATO nüfusu ve bölgesi için güvenlik sağlama konusundaki genel yaklaşımının bir parçası olarak, caydırıcılığın karşılıklı şeffaflık ve risk azaltımı için anlamlı diyalog ve Rusya ile angajmanla tamamlanması gerekmektedir. Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'da, genel duruşun bir parçası olarak Müttefiklerin dayanışma, kararlılık ve herhangi bir saldırganlığa derhal bir Müttefik tepkisini tetikleyerek hareket etme kabiliyetini açıkça göstermek için Gelişmiş İleri Mevcudiyet (enhanced Forward Presence, eFP) kurulmasına karar verildi.⁴⁴² 2017'nin başlarından itibaren, gelişmiş ileri mevcudiyet, çerçeve uluslar ve diğer katkıda bulunan Müttefikler tarafından gönüllü, sürdürülebilir ve dönüşümlü olarak sağlanan çok uluslu güçlerden oluşacaktır. Bunlar, bu ülkelerde her zaman mevcut ve uygulanabilir bir takviye stratejisi ile desteklenen ulusal güçlerle birlikte çalışabilecek dört tabur muharebe grubuna dayanacaktır. Hazırlık Eylem Planı'nın bir parçası olarak ve caydırıcılık ve savunma duruşuna bir katkı olarak, NATO'nun güneyden gelen artan zorluklara ve tehditlere yanıt olarak adaptasyonu için bir çerçeve oluşturulmuştur. "NATO Varşova Zirvesinde alınan kararlarla Polonya'ya konuşlandırılması kabul edilen 1000 Amerikan askeri ve Baltık ülkelerine Kanada, İngiliz ve Alman askerlerinin rotasyon usulü ile yerleştirilecek olması eskiye benzer bir caydırıcılık

⁴⁴² A.e.

mantığını işletecektir. Yani NATO bir bakıma yeniden ileri savunma sistemine geri dönmüş oldu.”⁴⁴³

NATO Komuta Yapısının sağlam ve çevik kalması ve tüm görev yelpazesinde eşzamanlı mücadeleler için etkili komuta ve kontrol unsurlarının tümünü üstlenebilmesi sağlanacaktır. Özellikle doğu, güney ve Kuzey Atlantik’te İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (ISR) yetenekleri ve kapsamlı istihbarat düzenlemeleri yoluyla potansiyel düşmanların eylemlerini anlama, izleme ve nihayetinde öngörme yeteneği giderek daha önemli hale gelmektedir. İttifakın deniz duruşu, kolektif savunma ve caydırıcılık, kriz yönetimi, kooperatif güvenliği ve deniz güvenliğinden oluşan dört rolü desteklemekte ve bu nedenle istikrarın projelendirilmesine katkıda bulunmaktadır. İttifak’ın genel denizcilik gücünün tüm potansiyelini kullanarak deniz duruşu güçlendirilmeye devam edilecektir. Silahlı kuvvetlerimizin birlikte çalışabilirliği başarının ve İttifakın önemli bir katma değerinin temelidir. Eğitim ve tatbikatlar, NATO Mukabele Gücü (NRF), Güvence Tedbirleri (Assurance Measures, AM), İttifak’ın doğusundaki ileri mevcudiyet ve Afganistan, Kosova ve Akdeniz’deki müşterek operasyonlar yoluyla, tüm Müttefikler NATO içinde olduğu kadar Ortaklarıyla birlikte çalışabilirlik, NATO standartlarının ve ortak teknik çözümlerin geliştirilmesi sağlanmaktadır. Bağımsız olarak veya İttifakı güçlendiren Akıllı Savunma veya Çerçeve Uluslar Kavramı himayesinde yürütülen somut çok uluslu ve ulusal girişimler memnuniyetle karşılanmaktadır. Yetenek gelişimine ve güçlendirilmiş caydırmaya ve savunma duruşuna doğrudan katkıda bulunmaktadır.⁴⁴⁴

Çatışmayı ve savaşı önlemek için güvenilir bir caydırıcılık ve savunma esastır. Bu nedenle, nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir karışımına dayanan caydırıcılık ve savunma, genel stratejinin temel unsuru olmaya devam etmektedir. İttifak’ın stratejik güçleri, özellikle ABD güçleri, Müttefiklerin güvenliğinin en büyük garantisidir. Birleşik Krallık ve Fransa’nın bağımsız stratejik

⁴⁴³ Şafak Beren Yıldırım, Nurşin Ateşoğlu Güney ile Söyleşi, **Varşova’daki NATO Zirvesi ve Türkiye**, Bilgesam, Ağustos 2016, s. 4.

⁴⁴⁴ “Warsaw Summit Communiqué,” 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

nükleer güçleri kendi başlarına caydırıcı bir role sahiptir ve İttifak'ın genel güvenliğine katkıda bulunur. Füze savunması nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. Yetenek tamamen savunmacıdır. Balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan NATO nüfusu, bölgesi ve güçlerine yönelik tehdit artmaya devam etmekte ve füze savunması buna karşı daha geniş bir yanıtın bir parçasını oluşturmaktadır. 2010 yılında Lizbon'daki zirvede, temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir NATO Balistik Füze Savunması (BMD) yeteneği geliştirmeye karar verildi.⁴⁴⁵ Bu yeteneğin amacı, Müttefiklerin güvenliği ve NATO dayanışmasının bölünmezliği, adil paylaşım ilkelerine dayanarak, balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan artan tehditlere karşı tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve kuvvetleri için tam kapsama ve koruma sağlamaktır. 2012 yılında Şikago'daki Zirvede, Geçici NATO BMD Yeteneğinin elde edildiği ilan edildi. Galler Zirvesi'nde BMD destekli Aegis gemilerinin NATO (Rota, İspanya)'ya gönderilmesi memnuniyetle karşılandı. **Bugün NATO BMD'nin geliştirilmesinde yeni bir dönüm noktasına ulaşıldı ve NATO BMD İlk Operasyonel Kapasitesinin başarısı beyan edilmektedir.** Bu, güney NATO Avrupa'sındaki nüfusları, bölgeyi ve güçleri potansiyel bir balistik füze saldırısına karşı daha güçlü bir şekilde savunmak için bir yetenek sunan NATO BMD'nin amacına yönelik önemli bir adımdır. Deveselu, Romanya'daki Aegis Kıyı sahası (Aegis Ashore site), bu kapasite artışının önemli bir bölümünü temsil etmektedir ve Aegis Kıyı sahasının komuta ve kontrolü (C2) NATO'ya aktarılmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Kürecik'te ileriye yönelik erken uyarı BMD radarına; Polonya'nın Redzikowo askeri üssünde bir Aegis Kıyı sahasına ev sahipliği yapması memnuniyetle karşılanmıştır. Ayrıca Müttefikler tarafından ek gönüllü ulusal katkılar sunulmasından da memnuniyet duyulmakta ve gönüllü katkı teşvik edilmektedir.

NATO füze savunması Rusya'ya yönelik değildir ve Rusya'nın stratejik caydırıcılık yeteneklerini zayıflatmayacaktır. NATO füze savunması Avrupa-Atlantik bölgesi dışından kaynaklanan potansiyel tehditlere karşı savunma amaçlıdır. Siber saldırılar İttifak'ın güvenliğine açık bir meydan okumadır ve modern toplumlar için geleneksel bir saldırı kadar zararlı olabilir. Galler'de siber savunmanın NATO'nun

⁴⁴⁵ A.e.

temel kolektif savunma görevinin bir parçası olduğu kabul edildi. Şimdi Varşova’da NATO’nun savunma yetkisi yeniden teyit ediliyor ve siber alan, NATO’nun havada, karada ve denizde olduğu kadar etkili bir şekilde savunması gereken bir operasyon alanı olarak kabul ediliyor. NATO’nun Siber Savunma Geliştirilmiş Politikası (Enhanced Policy on Cyber Defence, EPCD)’nı uygulamaya ve yeni teknolojilerden yararlanarak siber savunma yeteneklerini güçlendirmeye devam edilecektir. Siber Savunma Taahhüdü aracılığıyla, öncelikli olarak ulusal ağların ve altyapıların siber savunmalarını geliştirme taahhüt edilmiştir. Geleneksel ve konvansiyonel olmayan araçların geniş, karmaşık ve uyarlanabilir bir kombinasyonu ile askeri, paramiliter ve sivil önlemlerin açık ve gizli olduğu hibrit savaşın getirdiği zorlukları etkin bir şekilde çözme yeteneğini sağlamak için adımlar atıldı. NATO’nun hibrit savaşa karşı koymada oynadığı rolle ilgili bir strateji ve eyleme geçirilebilir uygulama planları kabul edildi. Hibrit tehditlere veya saldırılara yanıt verme birincil sorumluluğu hedeflenen ülkeye aittir. NATO, melez bir kampanyanın herhangi bir aşamasında bir Müttefike yardım etmeye hazırdır. İttifak ve Müttefikler kolektif savunmanın bir parçası olarak hibrit savaşa karşı koymaya hazır olacaklardır. **2012 yılında Şikago’da Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) girişimi başlatılmıştır.**⁴⁴⁶ JISR, yüksek değerli, karmaşık ve geniş kapsamlı bir yetenek alanıdır. Taahhütleri takiben, NATO Mukabele Gücü (NRF)’nün durumsal farkındalığını, bilgi ve istihbarat toplama ve takas etme konusundaki yeterliliğini artıran ilk operasyonel JISR kabiliyetinin Şubat 2016 bildirisi memnuniyetle karşılanmıştır. Müttefikler ayrıca NATO platformlarını ve ağlarını kullanarak ve JISR Akıllı Savunma projesi dahil (ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere) genel JISR çabalarını geliştirmek için çok taraflı platformların ve ağların kullanımını optimize ederek istihbarat paylaşımını teşvik etmek için birlikte çalışmayı planlıyor.⁴⁴⁷

İleride, bu başarılar sürdürülecek ve gelecekteki NATO Mukabele Gücü (NRF) rotasyonları gerekli JISR yetenekleriyle desteklenecektir. Ayrıca, stratejik beklentileri ve farkındalığı artırmak için Müttefiklerin tamamlayıcı JISR katkılarından en etkili

⁴⁴⁶A.e.

⁴⁴⁷A.e.

şekilde yararlanarak JISR girişiminin kapsamı genişletilecektir. Bu bağlamda NATO İttifak Yer Gözetlemesi (AGS) konusunda kaydedilen önemli ilerleme de dikkat çekicidir. Bu yetenek 2017’de planlandığı gibi faaliyete geçecek ve bazı durumlarda Müttefiklerin katkılarıyla tamamlanacaktır.

NATO’nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (AWACS) sadece hava sahasını izlemek için değil, aynı zamanda NATO’nun komuta ve kontrol yeteneklerinin de kritik bir parçası olarak kendini kanıtlamaya devam ediyor. NATO AWACS, modernleştirilmeye ve 2035 yılına kadar hizmet sunmaya devam edecek. 2035’e kadar İttifak’ın sonraki dönem için yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Üst düzey askeri gerekliliklere dayanarak, gelecekteki NATO gözetleme ve kontrol yetenekleri için seçenekleri tanımlama sürecine birlikte başlamaya karar verilmiştir.

Çok uluslu ve ulusal girişimler, yetenek gelişimine ve güçlendirilmiş duruşa önemli bir katkı sağlar. NATO, Akıllı Savunma ve AB’nin Havuzlama ve Paylaşım girişimlerinin tamamlayıcı ve karşılıklı olarak güçlendirici olmasını sağlamak için anlaşmaya varıldığı gibi AB ile yakın bir şekilde çalışma devam edecektir.

İttifakı gelişen tehditlere yanıt verecek şekilde konuşlandırmak için NATO istihbarat reformu devam eden dinamik bir süreç olmalıdır.⁴⁴⁸ Planlama, operasyon ve karar alma süreçlerini bilgilendirmede istihbaratın önemi artmaya devam ediyor. NATO’nun çok çeşitli istihbarat kaynaklarından yararlanma yeteneğini geliştirmek için, İstihbarat ve Güvenlik Genel Sekreter Yardımcısı tarafından yönetilecek yeni bir Müşterek İstihbarat ve Güvenlik Bölümünün kurulması kabul edildi. Yeni İstihbarat ve Güvenlik Genel Sekreter Yardımcısı (Assistant Secretary General for Intelligence and Security), NATO’nun istihbarat ve güvenlik faaliyetlerini yönlendirerek, mevcut personel ve kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlarken Müttefikler tarafından sağlanan istihbaratın etkin kullanımını en üst düzeye çıkaracaktır.

İttifak’ın istikrarı yansıtmadaki rolünü artırma çabaları, 360 derecelik bir yaklaşım, demokrasiye bağlılık, insan hakları ve hukukun üstünlüğü, başta BM, AB olmak üzere uluslararası aktörlerle tamamlayıcılık, AGİT ve NATO’nun katma değeri, yerel sahiplik ve katılım, ortak katılımı, kapsayıcılık, özel iş birliği, uzun vadeli

⁴⁴⁸ A.e.

bağlılık, önceliklendirme ve sürdürülebilirlik ve genel tutarlılık üzerine odaklanmaktadır.

Savunma Bakanlarının Şubat 2016’da aldığı kararların ardından, Müttefikler, mülteci ve göçmen krizi bağlamında Ege Denizi’nde düzensiz göç akışını ortadan kaldırmak için uluslararası çabalara katkıda bulundular. NATO faaliyeti, Türkiye, Yunanistan ve AB’nin Sınır Yönetim Ajansı FRONTEX’e düzensiz göçmen akışları hakkında gerçek zamanlı bilgi sağlayarak değer kattı. Faaliyet, ilgili ulusal makamlarla iş birliği içinde ve Müttefik Deniz Komutanlığı (MARCOM) ile FRONTEX arasında operasyonel düzeyde doğrudan bağlantıların kurulması yoluyla yürütülmektedir. Bölgedeki düzensiz göçün kontrolündeki mevcut çabalara etkin bir katkı sağlamakta ve düzensiz göçün başlaması bağlamında taktik ve operasyonel seviyelerde AB ile iş birliğinin artırılması için yeni fırsatlar sunmaktadır. Prensip olarak, Orta Akdeniz’de olası bir NATO rolü konusunda, Avrupa Birliği’nin talebi üzerine, Sophia Operasyonu’nun istihbarat dahil olmak üzere bir dizi yetenek sağlayarak desteklenmesi kabul edildi.

n. Brüksel Zirvesi (2018)

Zirvede önemli hususlar ele alınmıştır. NATO, güçlü kolektif savunmanın temeli ve Müttefikler arasında güvenlik danışma ve kararları için gerekli transatlantik forum olmaya devam ediyor. **İttifak, güvenliğe 360 derecelik bir yaklaşım sürdürmeye ve Stratejik Konsept’de belirtilen üç temel görevi de etkin bir şekilde yerine getirmeye devam edecektir.**⁴⁴⁹

Tehlikeli, öngörülemeyen ve akışkan bir güvenlik ortamıyla karşı karşıya olduğu; devlet ve devlet dışı aktörlerden, askeri güçlerden, terörist, siber ve melez saldırılardan, tüm stratejik yönlerden kalıcı zorluklar ve tehditler olduğu ifade edilmektedir. Rusya’nın siyasi hedeflere ulaşmak için tehdit ve güç kullanımı da dahil olmak üzere agresif eylemlerinin İttifaka meydan okuduğu ve Avrupa-Atlantik güvenliğini ve kurallara dayalı uluslararası düzeni baltaladığı belirtilmiştir. Orta Doğu ve Kuzey Afrika’da istikrarsızlık ve devam eden krizler terörizmi körüklemektedir. Bunlar düzensiz göç ve insan kaçakçılığına da katkıda bulunmaktadır. Suriye’de

⁴⁴⁹ “Brussels Summit Declaration,” 11 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/156624.htm?mode=pressrelease 09 Mayıs 2021.

devam eden durumun, bölgenin istikrarı ve İttifak'ın bir bütün olarak güvenliği üzerinde doğrudan bir etkisi vardır. Dezenfermasyon kampanyaları ve kötü niyetli siber faaliyetler gibi zorluklarla karşı karşıya olunduğu ifade edilmiştir. Kitle imha silahlarının ve gelişmiş füze teknolojisinin yaygınlaşması güvenliği tehdit etmeye devam etmektedir.

Adil yük paylaşımı İttifak'ın uyumu, dayanışması, güvenilirliği, 3 ve 5'inci madde taahhütlerini yerine getirme yeteneğinin temelini oluşturmaktadır. Tüm Müttefikler savunma için harcadıkları miktarı gerçek anlamda artırmaya başladılar ve Müttefiklerin üçte ikisinin Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının %2'sini 2024 yılına kadar savunma için harcamak üzere ulusal planları vardır. Müttefikler, ihtiyaç duyulan daha ağır, üst düzey yeteneklerden daha fazlasını sağlıyor ve güçlerinin hazır olmalarını, konuşlandırılabilirliklerini, sürdürülebilirliklerini ve birlikte çalışabilirliklerini geliştiriyorlar.⁴⁵⁰

Tablo 18 Brüksel Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Müttefikler NATO'nun eğitilmiş, birlikte çalışabilir, konuşlandırılabilir ve tüm İttifak gereksinimlerini karşılamaya hazır tüm yetenek ve güçlere sahip olmasını sağlamaya devam ediyor. NATO Hazırlık Girişimi (NRI)'nin başlatılması kabul edilmiştir. NATO'ya yüksek hazırlıklı, kaliteli, savaş kabiliyetine sahip ulusal güçler sağlanacaktır. Müttefikler, toplam kuvvet havuzunun içinden 30 gün veya daha az bir sürede ek 30 büyük savaş gemisi, 30 ağır veya orta manevra taburu ve olanak sağlayan kuvvetleri olan 30 kinetik hava filosu sunacaktır. ⁴⁵¹ Transatlantik irtibat hatlarını korumaya odaklanmak için ABD'de bir Müşterek Kuvvet Komutanlığı (Norfolk) ve birliklerin ve teçhizatın Avrupa'ya ve Avrupa'dan hızlı hareketini desteklemek için Lojistik Etkinleştirme Komutanlığı (Almanya) kurulmaktadır. Bugünün ve yarının gereksinimlerini karşılayan yeni, güçlendirilmiş bir NATO Komuta Yapısı üzerinde anlaşmaya varılmıştır.

⁴⁵⁰ A.e.

⁴⁵¹ A.e.

NATO, yirmi yılı aşkın bir süredir, NATO-Rusya Konseyi (NRC) mekanizması dahil Rusya ile bir ortaklık kurmak için çalışmıştır. Rusya'nın son zamanlardaki faaliyetleri ve politikaları istikrarı ve güvenliği azalttı, öngörülemezliği artırdı ve güvenlik ortamını değiştirdi. Galler ve Varşova Zirvelerinde kabul edilen Rusya'ya yönelik kararlar tekrar teyit edilmiştir. İttifak'ın doğu kesimindeki ileri mevcudiyet de dahil olmak üzere, caydırıcılığı ve savunma duruşunu artırarak kötüleşen güvenlik ortamına cevap vermeye devam edildiği ifade edilmiştir. Avrupa-Atlantik güvenlik ortamı, Rusya'nın Kırım'ın yasadışı ve gayri meşru ilhakının ve doğu Ukrayna'nın istikrarsızlığının bir sonucu olarak daha az istikrarlı ve öngörülebilir hale geldi. Rusya, seçim süreçlerine müdahale girişimi, yaygın dezenformasyon kampanyaları ve kötü niyetli siber faaliyetler de dahil olmak üzere hibrit eylemlerle Avrupa-Atlantik güvenliğine ve istikrarına meydan okuyor.⁴⁵²

Terörle mücadele, üzerinde anlaşıldığı üzere yeterli ve sürdürülebilir insan ve finansal kaynaklarla desteklenmeye devam edilmelidir. Caydırıcılığa ve kolektif savunmaya yeniden vurgu yapılırsa da NATO'nun istikrarı yansıtma ve terörle mücadele yeteneğini koruması sağlanmıştır

İttifak'ın düzenli tatbikatlar da dahil olmak üzere siyasi ve askeri yanıt verebilirliği sağlanmaya devam edilmektedir. Bu amaçla İttifak'ın genel duruşunu aktif ve tutarlı bir şekilde yönetme ve istihbaratı, stratejik farkındalığı, planlamayı ve karar verme sürecini geliştirmeye devam edilecektir. NATO'nun istihbaratı, özellikle terörizm, melez ve siber olmak üzere gelişmiş uyarı ve istihbarat paylaşımı da dahil olmak üzere Müttefiklerin karar verme ve operasyonlarına zamanında desteği kolaylaştırmak için optimize edilmeye devam edilecektir.

Müttefikler NATO'nun eğitilmiş, birlikte çalışabilir, konuşlandırılabilir ve tüm İttifak gereksinimlerini karşılamaya hazır tüm yetenek ve güçlere sahip olmasını sağlamaya devam ediyor. NATO'nun genel caydırıcılığını ve savunma duruşunu desteklemek için daha büyük muharebe oluşumlarının unsurları olarak örgütlenecek ve eğitileceklerdir. NATO'nun Hazırlık Girişimi, İttifak'ın yüksek yoğunluklu savaşlar da dahil olmak üzere caydırıcılık, kolektif savunma ve kriz mukabelesi için hızlı mukabele kabiliyetini geliştirecektir. Caydırıcılık ve savunma duruşu, Atlantik'in

⁴⁵² A.e.

dört bir yanından da dahil olmak üzere, uygulanabilir askeri takviye ile desteklenmektedir. **Varşova’da bu yana, İttifak kuvvetlerinin ve teçhizatının İttifak topraklarının tamamında intikali ve idamesi için adımlar atılmıştır.** Bu amaçla, SACEUR’ün Sorumluluk Alanı için Etkinleştirme Planının uygulanmasına ulusal düzeyde en yüksek öncelik verilecektir. Avrupa’da kısa sürede, sınır ötesi hava hareketine izin vermeyi amaçlayan Hızlı Hava Hareketliliği (Rapid Air Mobility)’nin ilk operasyonel kapasitesi beyan edilmiştir. İttifak ve ötesinde kuvvetlerin ve teçhizatların kara, hava veya deniz yoluyla, askeri hareketliliği mümkün olan en kısa sürede, ancak en geç 2024’te iyileştirme hedeflenmiştir.⁴⁵³ Bu sistemde özel NATO çağrı kodları kullanılarak hava trafik ve diplomatik kleransın hızlandırılması hedeflenmiştir. (Aksi takdirde birkaç gün zaman alabilmektedir). RAM, 31 Mart 2021 tarihinde başlatılmıştır.

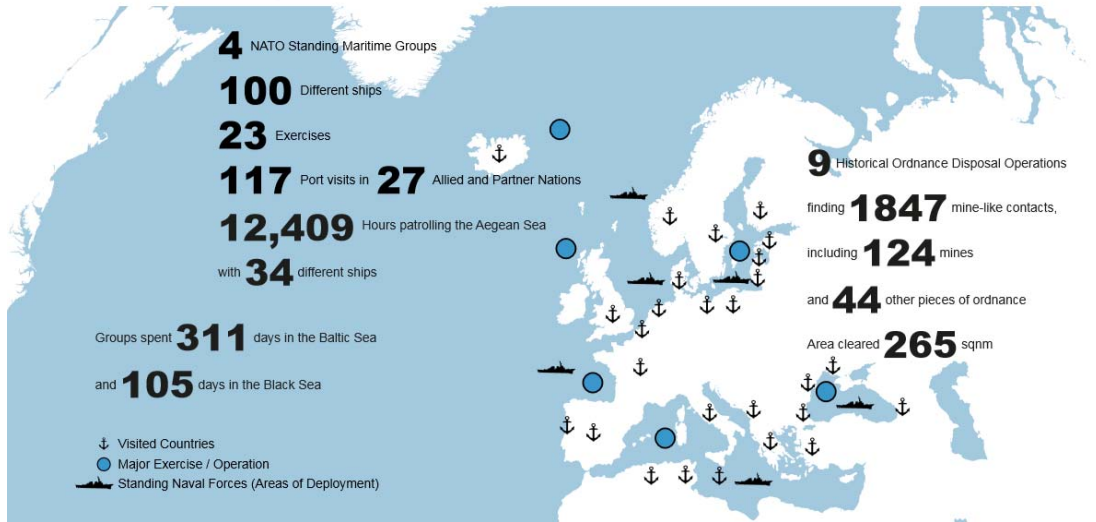
Şekil 5 Hızlı Hava Hareketliliği (Rapid Air Mobility)

⁴⁵³ "Brussels Summit Declaration," 11 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/156624.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

Zirve müteakip maddelerdeki hususları açıklamıştır: İttifak'ın tüm alanlardaki caydırıcılığını ve savunma duruşunu güçlendirme kabul edilmiştir. Deniz duruşu pekiştirilmektedir ve genel deniz durumu bilincini geliştirmek için somut adımlar atılmıştır. Baltık ve Karadeniz, Kuzey Atlantik ve Akdeniz ile ilgili stratejik değerlendirmeler hazırlanmıştır. Geliştirilmiş bir tatbikat programı sayesinde, denizaltı harbi, amfibi operasyonlar ve deniz irtibat hatlarının korunması gibi kilit alanlarda kolektif deniz savaşı becerileri canlandırılacaktır. Duruş ayrıca, Kuzey Atlantik'in stratejik takviye için bir irtibat hattı olması gibi transatlantik boyut da dahil olmak üzere deniz yoluyla ve denizden takviye desteğini sağlayacaktır.

Şekil 6 NATO Daimî Deniz Varlığı 2020

Hava (domain) kapsamında NATO'nun barış zamanında Hava Polisliği ve Balistik Füze Savunma misyonları için önemli bir kolaylaştırıcı Müşterek Hava Gücü Stratejisi (Joint Air Power Strategy, JAPS) üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Bu strateji, Entegre Hava ve Füze Savunması (Integrated Air and Missile Defence, IAMD)'nı güçlendirecek ve uzay yetenekleri üzerinde barış zamanında, krizde ve çatışmada, daha hızlı ve etkili bir şekilde, birlikte çalışmaya yönlendirecektir. Ayrıca seyir füzeleri ve ilgili teknolojinin yaygınlaşmasının yanı sıra insansız hava araçları gibi yeni tehditler ve İttifak güvenliğini etkileyebilecek gelişmeler izlenecektir. Uzayın, İttifak caydırıcılığı ve savunma duruşu için gerekli, oldukça dinamik ve hızla gelişen

bir alan olduğu değerlendirilerek, kapsayıcı bir NATO Uzay Politikası (NATO Space Policy, NSP) geliştirilmesi kabul edilmiştir.

İttifak'ın güvenliğine yönelik siber tehditler daha sık, karmaşık, yıkıcı ve zorlayıcı hale geliyor. NATO, devlet destekli dahil devlet ve devlet dışı aktörlerden etkilenen siber tehdit ortamına uyum sağlamaya devam edecektir. Siber savunma NATO'nun ortak kolektif savunma görevinin bir parçasıdır. Hibrit tehditlere yanıt vermenin birincil sorumluluğu hedeflenen ülkeye ait olmakla birlikte NATO, Konsey kararı üzerine hibrit bir kampanyanın herhangi bir aşamasında bir Müttefike yardım etmeye hazırdır. Hibrit savaş durumunda Konsey, silahlı saldırı durumunda olduğu gibi Washington Antlaşması'nın 5'inci maddesini çağtırmaya karar verebilir. Esneklik artırılmakta, durumsal farkındalık geliştirilmekte, caydırıcılık ve savunma duruşu güçlendirilmektedir. Düşmanca hibrit faaliyetleri ele almak için eldeki araçlar da genişletilmektedir. NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün yeteneği artırıldı ve Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) kısa sürede konuşlandırılmaya hazırdır⁴⁵⁴.

Ayrıca İttifak'ın askeri omurgası NATO Komuta Yapısını uyarlamak ve güçlendirmek için geniş kapsamlı kararlar alınmıştır. Yüksek Komutanlar, herhangi bir zamanda, kolektif savunma için büyük ölçekli operasyonlar da dahil olmak üzere herhangi bir yönden herhangi bir askeri güçlük veya güvenlik tehdidiyle başa çıkmalarını ve kontrol etmelerini ve gelecek için yeterli dönüşüm ve hazırlığı özellikle yetenek geliştirme, eğitim ve öğretim yoluyla sağlayacaktır.⁴⁵⁵ Siber alandaki NATO operasyonel faaliyetinin durumsal farkındalığını ve koordinasyonunu sağlamak için Belçika'da bir Siber Operasyon Merkezi, transatlantik irtibat hatlarını korumaya odaklanmak için ABD'de bir **Müşterek Kuvvet Komutanlığı (Norfolk)** ve birliklerin ve teçhizatın Avrupa'ya ve Avrupa'dan hızlı hareketini desteklemek için **Lojistik Etkinleştirme Komutanlığı (Almanya)** kurulmaktadır. Çatışmayı ve savaşı önlemek için, güvenilir caydırıcılık ve savunma esastır ve nükleer, konvansiyonel ve füze

⁴⁵⁴ "Brussels Summit Declaration," 11 Temmuz 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/156624.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

⁴⁵⁵ A.e.

savunma yeteneklerinin uygun bir karışımına dayandırılmaya devam edecektir. Füze savunması, nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. 2010 Lizbon Zirvesi'nde, temel kolektif savunma görevini sürdürmek ve tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçlerinin maruz kaldığı artan tehdide karşı tam koruma sağlamak için bir NATO Balistik Füze Savunması (BMD) yeteneğinin geliştirilmesi kabul edilmişti. NATO BMD, Avrupa-Atlantik bölgesi dışından kaynaklanan potansiyel tehditlere karşı savunma amaçlıdır.

NATO'nun Ortaklıkları, NATO'nun çalışma şekli için zorunludur ve olmaya devam edecektir. NATO'nun Ortaklıklarının başarısı, İttifaka ve uluslararası güvenliğe stratejik katkılarıyla görülmektedir. Yapısal ortaklıklar ve BM, AB, AGİT ve Afrika Birliği (AU) dahil olmak üzere diğer uluslararası aktörler ve kuruluşlarla olan geniş bir iş birliği güvenlik ağı sürdürülüyor, siyasi diyalog derinleştiriliyor ve pratik iş birliği teşvik ediliyor. Avrupa Birliği NATO için eşsiz ve vazgeçilmez bir ortak olmaya devam etmektedir. **Hibrit tehditlere karşı mücadele, denizcilik konuları da dahil olmak üzere operasyonel iş birliği, siber güvenlik ve savunma, savunma yetenekleri, savunma sanayi ve araştırma, tatbikatlar ve savunma ve güvenlik kapasite geliştirme gibi çeşitli alanlarda somut sonuçlar elde edilmiştir.** Bu iş birliğini ilerletmek için NATO ve AB arasındaki siyasi diyalog şart olmaya devam ediyor. Ayrıca her iki örgütün askeri hareketliliği geliştirme taahhütleri memnuniyetle karşılanmaktadır. **Çabaların tutarlılığına ve tamamlayıcılığına katkıda bulunan ortak 74 konu uygulanarak iş birliğini geliştirmeye ve derinleştirmeye devam edilecektir.**

NATO, sürekli modernize olan ve yeni tehdit ve zorluklara uyum sağlayan bir ittifaktır. NATO'yu güvenlik ortamına daha fazla uyarlamak için önemli kararlar alınmıştır. Bugünün ve yarının gereksinimlerini karşılayan yeni, güçlendirilmiş bir NATO Komuta Yapısı üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Devam eden kurumsal adaptasyonun bir parçası olarak, paylaşılan NATO yeteneklerini daha hızlı sunmak için yeni bir model üzerinde karar alınmıştır. Ayrıca stratejik

iletişim geliştirmeye devam edilmektedir. NATO'nun yeni merkez binasında buluşmaktan memnuniyet ifade edilmiştir.⁴⁵⁶

Zirvelerde dönüşüm kararları alınmış ve uygulamaya geçilmiştir. Yeni yaklaşımlar ile ortaya çıkan düşünceler ışığında NATO, işlevsellik anlamında yeniden gözden geçirilmiş, görevleri, kullanım amaçları ve bu amaçlara hizmet edecek askeri teşkilatların yenilenmesi kapsamında önemli gelişmeleri ve düşünceleri içerecek şekilde yeni bir yapıya ulaştırılmıştır.”⁴⁵⁷

o. Londra Zirvesi (2019)

Zirve bildirisinde NATO'nun, tarihin en güçlü ve en başarılı İttifakının, yetmişinci yıldönümünü ve Demir Perde'nin düşüşünün otuzuncu yıldönümünü kutlamak için toplanıldığı ifade edilmektedir.⁴⁵⁸ Çatışmayı önlemek ve barışı korumak için birlikte çalışırken NATO, kolektif savunmanın temeli ve Müttefikler arasında güvenlik danışma ve kararları için gerekli forum olmaya devam ediyor. NATO, Savunma Yatırım Taahhüdü ile savunma yatırımını % 2 ve % 20 ilkeleri doğrultusunda artırıyor, yeni yeteneklere yatırım yapıyor, misyonlara ve operasyonlara daha fazla güç katıyor. ABD dışındaki savunma harcamaları beş yıldır arttı; savunmaya 130 milyar dolardan fazla yatırım yapılıyor. Washington Antlaşması'nın 3'üncü maddesinde belirtilen taahhüt doğrultusunda, her türlü saldırıya karşı koymak için bireysel ve kolektif kapasiteyi güçlendirmeye devam edilmektedir.

Tablo 19 Londra Zirvesi-Yetenekler

NATO'da Kazanılmasına İhtiyaç Duyulan Yetenekler için Yönlendirmeler
Askeri yetenekler, strateji ve planlar İttifak genelinde 360 derecelik güvenlik yaklaşımına göre uyarlanmaktadır. Kuvvetlerin, herhangi bir tehdide, herhangi bir zamanda, herhangi bir yönden cevap vermeye hazır olmaları için geliştirilmesine karar verilmiştir.

⁴⁵⁶ https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?mode=pressrelease (Çevrimiçi), 28 Haziran 2020.

⁴⁵⁷ Birsell, **a.g.e.**, s. 109-124.

⁴⁵⁸ “London Declaration,” 04 Aralık 2019, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm?selectedLocale=en_09 Mayıs 2021.

İttifak, tüm stratejik yönlerden kaynaklanan farklı tehdit ve zorluklarla karşı karşıyadır. Rusya'nın saldırgan eylemleri Avrupa-Atlantik güvenliğini tehdit ediyor; terörizm tüm biçimleri ve tezahürleriyle kalıcı bir tehdit olmaya devam etmektedir. Devlet ve devlet dışı aktörler kurallara dayalı uluslararası düzene meydan okumaktadır. Sınır ötesindeki istikrarsızlık da düzensiz göçe katkıda bulunuyor. Siber ve hibrit tehditlerle karşı karşıya bulunmaktadır.

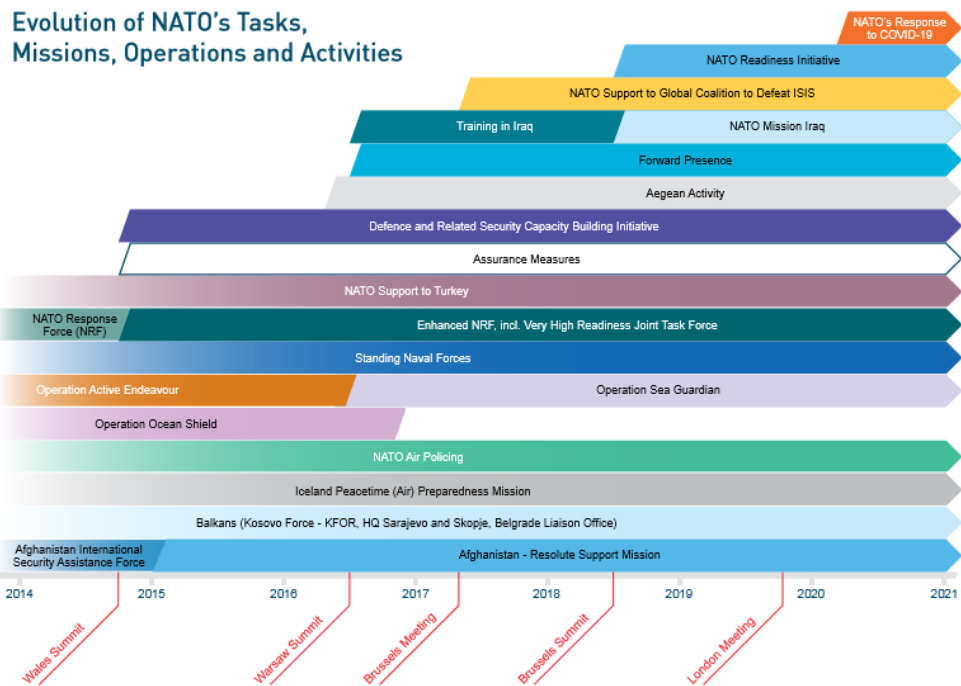
NATO bir savunma İttifakıdır ve hiçbir ülke için tehdit oluşturmaz. Askeri yetenekler, strateji ve planlar İttifak genelinde 360 derecelik güvenlik yaklaşımına göre uyarlanmaktadır. **Kuvvetlerin, herhangi bir tehdide, herhangi bir zamanda, herhangi bir yönden cevap vermeye hazır olmaları için geliştirilmesine karar verilmiştir.**⁴⁵⁹ Terörizmle mücadele taahhüdünde kararlılık mevcuttur ve onu yenmek için birlikte daha güçlü adımlar atılmaktadır. Rusya'nın Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler Antlaşması'nın çöküşüne neden olan ve Avrupa-Atlantik güvenliği için önemli riskler oluşturan yeni orta menzilli füzeler konuşlandırılması konusu, ölçülü ve sorumlu bir şekilde ele almaya devam edilmektedir. Uyarlamaya devam edilen nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir karışımı ile caydırma ve savunma yeteneği daha da güçlendirilmektedir. Nükleer silahlar var olduğu sürece NATO nükleer bir ittifak olmaya devam edecektir. Geçerli güvenlik ortamını göz önünde bulundurarak, etkili silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önlemenin korunması ve güçlendirilmesi için kararlılık mevcuttur. Rusya'nın eylemleri bunu mümkün kıldığında diyaloga ve Rusya ile yapıcı bir ilişkiye açık kalındığı ifade edilmiştir.

Herkes için güvenliği artırmaya çalışılmaktadır. Çevredeki ve ötesindeki Ortaklıklar güçlendirildi, siyasi diyalog, destek ve Ortak ülkelerle ve uluslararası kuruluşlar ile ilişkiler artırıldı. Afganistan'da uzun vadeli güvenlik ve istikrar taahhüdü tekrar teyit edilmiştir. Birleşmiş Milletler (BM) ile iş birliği artmaktadır. "NATO ile BM arasında, birincisinin askeri görevleri yerine getirmesi ve ikincisinin sivil rollerin yürütülmesini takip etmesiyle bir işbölümüne ilişkin olarak, şu ana kadar ki eğilimin

⁴⁵⁹ "London Declaration," 04 Aralık 2019, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_171584.htm?selectedLocale=en, 09 Mayıs 2021.

gerçekten de bu olduğu genel olarak açıktır.”⁴⁶⁰ NATO-AB iş birliğinde benzeri görülmemiş bir ilerleme vardır. NATO’nun İttifakı güçlendiren ve milyonlarca Avrupalıya güvenlik getiren Açık Kapı politikasına bağlılık devam etmektedir. Kuzey Makedonya’nın yakında en yeni Müttelik olacağı ifade edilmiştir. Teknolojik üstünlüğü korumak için yeni teknolojilerin genişliği ve ölçeği ele alınacaktır. Zirve, gelişmekte olan stratejik ortamı göz önünde bulundurarak, Genel Sekreteri Konsey tarafından kabul edilmiş bir teklif sunmaya davet etmiştir. NATO, İttifak olarak daha güçlü ve halklar daha güvenlidir. Üyelerin birbirine bağlı ve karşılıklı taahhütlerinin, yetmiş yıl boyunca özgürlükleri, değerleri ve güvenliği garanti ettiği vurgulanmıştır.⁴⁶¹ **Şekil NATO Faaliyetleri incelendiğinde zirvelerde alınan kararların uygulamaya geçirildiği görülmektedir. Bir başka deyişle NATO Harekât Yeteneğini dönüştürdükçe bu yeteneklere dayalı faaliyetlerini artırmaktadır. Buradan alınan derslerle yetenekler yükseltilmektedir (Upgrade).**

Şekil 7 NATO Faaliyetleri (2014-2021)⁴⁶²

⁴⁶⁰ Richard Kareem Al-Qaq, **Managing World Order, United Nations Peace Operations and the Security Agenda**, London and New York, Tauris Academic Studies, 2009, s. 5.

⁴⁶¹ A.e.

⁴⁶² “The Secretary General’s Annual Report 2020,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 18, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 23 Mayıs 2021.

ö. Değerlendirme

NATO'nun zirve bildirilerinde ve stratejik konseptlerde politik askeri durum değerlendirmesi yapıldığı, kazanılması gereken yeteneklere ilişkin talimatlar verildiği ve yönlendirmeler yapıldığı tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle bildiriler ve konseptler “yetenek kazanma” konusunda dikkat edilmesi gereken dokümanların en başında gelmektedir. Nitekim aşağıdaki Tabloda Soğuk Savaş Sonrası dönemdeki değişen güvenlik ortamında NATO'nun nasıl bir dönüşüm geçirdiği ve yeteneklerini geliştirme gayretine girdiği görülmektedir.

Tablo 20 Zirveler ve Yetenekler

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek
1	Brüksel-1	1989	-Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma
2	Brüksel-2	1989	-Yeterli Askeri Güç
3	Londra	1990	-Küçük, Hareketli ve Çok Yönlü Güçler -Düşük İleri Mevcudiyet
4	Roma	1991	-1991 Stratejik Konsepti -Askeri Komuta Yapısına Şekil Verilmesi -Kriz Yönetimi -İleriye Dönük Mevcudiyet (FP) -Uygun Kuvvet Karışımı -Yeterli Askeri Mevcudiyet (Acil ve Hızlı Tepki Verme) -Konvansiyonel Kuvvetlerin Özellikleri -Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) ile İlişkiler -Diyalog, İş birliği ve Kolektif Savunma
5	Brüksel	1994	-Komuta ve Kuvvet Yapısı Dönüşümü (Devam) -Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) -Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'ne Destek

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek
			-Barış için Ortaklık (BiO) ⁴⁶³
6	Madrid	1997	-Askeri Dönüşüm (Devam)
7	Washington	1999	-1999 Stratejik Konsepti (Geniş Askeri Yetenek Tanımı) -Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) Geliştirmeye Devam -5'inci md. Dışı Kriz Müdahale Harekâtı -İhtiyaç Duyulan Harekât Yetenekleri
8	Prag	2002	-Komuta Yapısının Modernleştirilmesi (ACO ve ACT Kurulması) -NATO Mukabele Kuvveti (NRF) -Prag Yetenekler Taahhüdü (PCC)
9	İstanbul	2004	-Askeri Yetenek Dönüşümünün Artırılması -Kuvvet Oluşturma (Force Generation, FOG) Sürecini İyileştirme (Harekâtlar ve NRF için) -Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunması (Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence, ALTBMD) Programı Onaylanması -Operasyonel Yetenekler Konsepti (Ortaklar için)
10	Riga	2006	-Kapsamlı Politik Rehber (Comprehensive Political Guidance, CPG) -NRF Konsepti ve Adaptasyonu
11	Bükreş	2008	-Güçlerin ve Yeteneklerin Uygun Hale Getirilmesi -NRF Yeteneklerini Geliştirmeye Devam -Yeni Komuta Yapısının Barış Zamanından İtibaren Kurulması

⁴⁶³ NATO El Kitabı, 50'nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 97-108.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek
			-Siber Savunma Politikası
12	Strasbourg/Kehl	2009	-Güçlerin ve Yeteneklerin Uygun Hale Getirilmesi -Yeni Savunma Planlama Süreci (NDPP) -NRF Yeteneklerini Geliştirme (Devam)
13	Lizbon	2010	-2010 Stratejik Konsepti -NATO Balistik Füze Savunması (BMD) Yeteneği Geliştirme Kararı -Lizbon Paketi -NRF Esnek Yapısı -Yeni Komuta Yapısı -Stratejik Konseptte AGS'nin Harekât İhtiyacı Olduğu Vurgusu
14	Şikago	2012	-Akıllı Savunma ve AB'nin Havuzlama ve Paylaşma Girişimleri -Geçici NATO BMD Yeteneği -Yeni Komuta Yapısının 2015'e kadar Tamamlanması -NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Yeteneği'nin (NCIRC) Tam Operasyonel Yeteneği -Şikago Zirvesi için Savunma Paketi -Caydırma ve Savunma Duruşu İncelemesi -Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) Girişimi
15	Galler	2014	-NATO Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) -Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) -Savunma Yatırım Taahhüdü (%2) -NATO Çerçeve Ulusları Konsepti

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek
			-Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (Connected Forces Initiative, CFI) (Müttefiklerin, Altı kritik CFI Üzerinde Anlaşması) -Müşterek Sefer Gücü (JEF) -Hibrit Savaş
16	Varşova	2016	-Caydırıcılık ve Savunma Duruşu -Hazırlık Eylem Planı (RAP) -Güvence Tedbirleri (AM) -VJTF Rotasyon Planı -Kapsamlı NATO Tatbikat Programı -NATO Gücü Entegrasyon Birimi (NFIU) -Gelişmiş İleri Mevcudiyet (eFP) -NATO BMD İlk Operasyonel Kapasitesi -Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) Girişimi -AGS -NATO'nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (AWACS)'nün, (follow-on, 2035 sonrası) Yeteneği
17	Brüksel	2018	-Üç Temel Görev: Kolektif Savunma, Kriz Yönetimi ve İşbirlikçi Güvenlik. -360° Güvenlik -NATO Hazırlık İnisiyatifi (NRI) -SACEUR'ün Sorumluluk Alanı için Etkinleştirme Konsepti (CESAR) -Hızlı Hava Hareketliliği -Müşterek Hava Gücü Stratejisi (JAPS) -Müşterek Kuvvet Komutanlığı (Norfolk) ve Lojistik Etkinleştirme Komutanlığı (Ulm/Almanya) Kurulması

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek
			-Hibrit Tehditler -Güçlendirilmiş NATO Komuta Yapısı
18	Londra	2019	-360 Derecelik Güvenlik Yaklaşımı

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI DÖNEMDE NATO’NUN HAREKÂT YETENEĞİNİN DÖNÜŞÜMÜ

Bu bölümde NATO zirvelerinde alınan kararlar sonrasında NATO Savunma Planlaması Süreci (NDPP) ve diğer süreçler kapsamında karargâh ve kurumlarının yıllara sarî dönüşümü incelenecektir. Bunun yanısıra kazanılan “yetenekler” tespit edilecektir. Bu suretle NATO’nun harekât yeteneği tartışılacak ve ortaya konacaktır. **Dönüşümün nedenleri, hangi alanlarda dönüşüme ihtiyaç duyulduğu ve nasıl gerçekleştirildiği, dönüşümde ortak kararın nasıl oluşturulduğu ve bunun NATO’nun harekât yeteneğini/kapasitesini nasıl etkilediği, güncel güvenlik tehditlerini karşılama durumu belirlenecek ve dönüşümün uygunluğu değerlendirilecektir.**

A maddesinde sistemin özünü oluşturan NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP)⁴⁶⁴ ve diğer uygulamalar tartışılacak, yetenek kazanmak için izlenilen usul ve esaslar, kriter ve parametreler ortaya konulacaktır. Daha sonraki B-Ş madde başlıklarının her biri NDPP’den başka uygulamalar, Yetenek Paketleri veya destekleyicisi olarak ele alınacak, her birinin kendisine ait süreçleri tartışılacak, kriter ve parametreler değerlendirilecektir. Burada ortak kriter belirlemenin güçlükleri vardır ve özü itibarıyla birbirinden farklı şu yetenekler mevcuttur: Komuta yapısının geliştirilmesi kapsamında Stratejik karargâhlar, çalışma usulleri ve süreçleri, komuta kontrol usul, esas ve sistemleri; dijital ve elektronik sistemler, siber faaliyetler, modern harp silah araç ve sistemleri, muhabere ve bilgi sistemleri gibi tedarik yoğun yeteneklerin yanı sıra caydırma ve savunma, birlikte çalışabilirlik gibi faaliyetler, harekât (operasyon) ve tatbikat gibi yeteneklerin birlikte test edildiği yetenekler incelenecektir. Bunların tamamı harekât yeteneği olarak NATO’nun başarısında pay sahibidirler. Bahsekonu yeteneklerin, NATO zirvelerinde gündeme alındığı Tabloda görülmektedir. Bir başka deyişle yetenekler uzunca bir süredir zirvelerin en önemli gündem maddesi olagelmıştır. Tablodaki yeteneklerin bir kısmı bu çalışmada yer almaktadır.

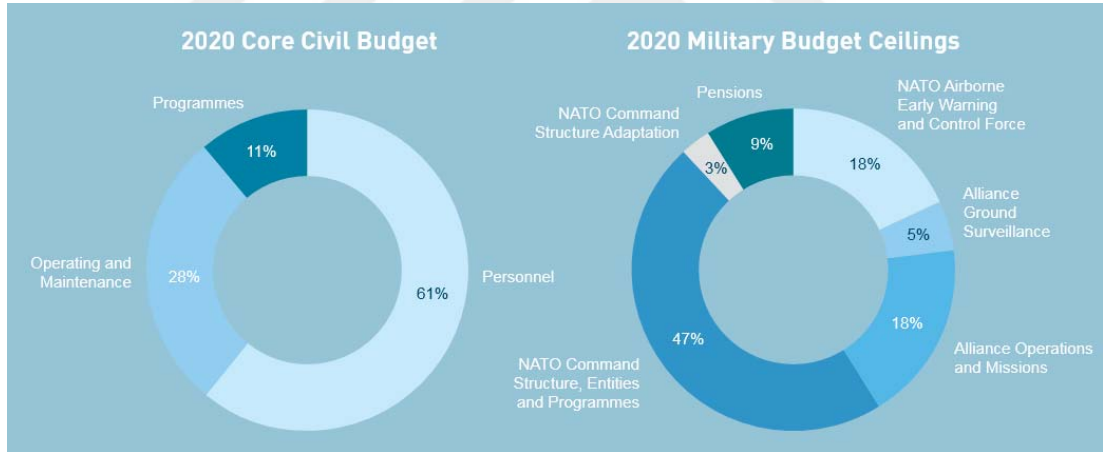
⁴⁶⁴ “NATO Defence Planning Process,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 196-199, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 15 Mayıs 2021.

Yetenek Paketlerinin önemli bir kısmı NATO bütçesi içerisindeki NATO ortak fonlarından karşılanmaktadır. NATO ortak fonları (bütçesi); sivil (personel) bütçe, askeri bütçe ve NATO Güvenlik Yatırım Programı (NATO Security and Investment Programme, NSIP) bütçesi olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.⁴⁶⁵ 2017 NATO Bütçesi Ülke Katkıları Toplamının dağılımı Tabloda sunulmuştur

Tablo 21 NATO Bütçesi (milyon Euro) (2017)

2017 (ESTIMATED NATIONAL CONTRIBUTIONS)					
COUNTRY	Grand Total	International Military Budget	NSIP	Civil Budget	Pension Budget
Grand Total	2180.84	1181.16	655.00	234.38	110.30

Şekil 8 NATO Sivil ve Askeri Bütçesinin Dağılımı (2020)⁴⁶⁶

NATO bütçesinde yer alan ve ortak fonları kullanan NATO Güvenlik Yatırım Programı (NATO Security Investment Programme, NSIP) kapsamında ortak fonlardan yararlanabilmek için 4 farklı yöntem olduğu ifade edilmişti. Bunlar; 1. Yetenek Paketi (Capability Package, CP) 2. Bağımsız Proje (Stand Alone Project, SAP) 3. Acil

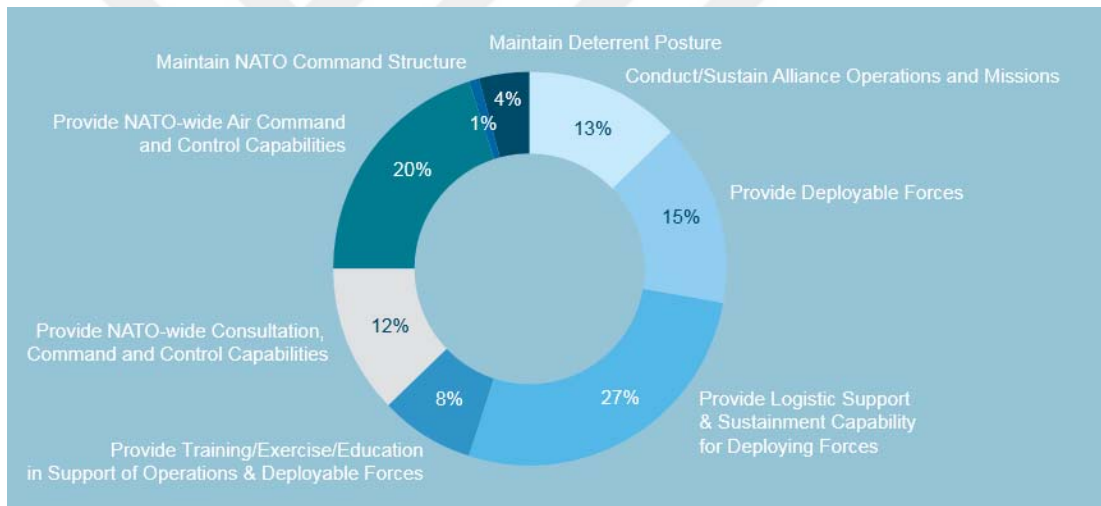
⁴⁶⁵ "Funding NATO," 07 May 2021, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm, 15 Mayıs 2021.

⁴⁶⁶ "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 123-124, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 23 Mayıs 2021.

ihtiyaçlar (Urgent Requirements, UR) 4. Küçük Kapsamlı Yatırımlar (Minor Works, MW)'dır.

NATO ülkeleri, ortak fon kullanan NDPP Yetenek Paketlerine dahil oldukları zaman belirlenen kriterler çerçevesinde kendilerine fayda sağlayabilirler. Örneğin bir hasım ülkeye karşı yapılan bir planlamadan kaynaklı İleri Mevcudiyet veya Hava Üssü Yetenek Paketinden o ülke ile sınırdaş üye ülke daha fazla yararlanmaktadır. Sınır uzaktaki bir ülkeye havaalanı yapılmazken, yakındaki ülkeye beş havaalanı yapılabilir. Bu planlama harekât ihtiyacına göre belirlenir. Bir başka deyişle Ortak fon kullanan Yetenek Paketinden her ülke eşit yatırım almak durumunda olmaz.

Şekil 9 NATO Güvenlik Yatırım Programı (NSIP) Bütçesinin Dağılımı (2020)⁴⁶⁷

Yetenek kazanmak için farklı finansman modelleri ve yöntemleri mevcuttur. Örneğin Akıllı Savunma ile ilgili bir pakette her ülke katılmak zorunda değildir ve ortak fonlardan yararlanılmaz. Bir başka deyişle NDPP sürecinden tamamen bağımsız olarak, savunma bütçelerindeki azalmalar nedeniyle yüksek maliyetli bazı yeteneklerin çok uluslu ve/veya ortak bir yaklaşımla ele alınmasını öngören Akıllı Savunma (Smart Defence, SD) kavramı farklı özellikleri içermekte ve NDPP'ye rakip olmaktadır (Bu çalışmanın Akıllı Savunma bölümünde ayrıntılı tartışılmıştır). Akıllı Savunmaya katılan ülkeler kendi milli menfaatlerini ve ihtiyaçlarını dikkate alarak

⁴⁶⁷ A.e.

kendi kararlarıyla “ortak fondan yararlanmayan” bu yetenek süreçlerine dahil olabilmektedirler. Her bir Yetenek Paketinin kendi özel şartları mevcuttur.

AGS Örneği: Üyelerin yetenek edinme sürecine katkıları farklılık arz eder. AGS ilk kez “yetenek tedariki” olarak 1995’te tanımlanmıştır. NATO Genel Sekreteri tarafından, İlk Harekât Yeteneği (Initial Operational Capability, IOC)’ne 01 Şubat 2021’de ulaşacağı bildirilmiştir.⁴⁶⁸ Müteakip gelişmeler şöyledir⁴⁶⁹:

Resim 2 NATO AGS (RQ-4D Remotely Piloted Aircraft)⁴⁷⁰

2009’da program ortakları mutabakat muhtırası (Memorandum of Understanding, MoU) imzaladılar. 2010 Lizbon zirvesinde ve Stratejik Konseptte AGS’nin kuvvetli bir harekât ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır. 2012’de NAC, işletme giderlerinin ortak fonlardan ödenmesi kararı aldı (Bütün NATO üyeleri işletme giderlerine katılmış oldu.) 2012 Şikago zirvesinde NATO ülkeleri NATO’nun sahip

⁴⁶⁸ AGS Initial Operational Capability, 17 February 2021, (Çevrimiçi) <https://www.nagsma.nato.int/NewsRoom/Pages/Initial-Operational-Capability-on-1-February-2021.aspx>

⁴⁶⁹ “Alliance Ground Surveillance (AGS),” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 31-35, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 15 Mayıs 2021.

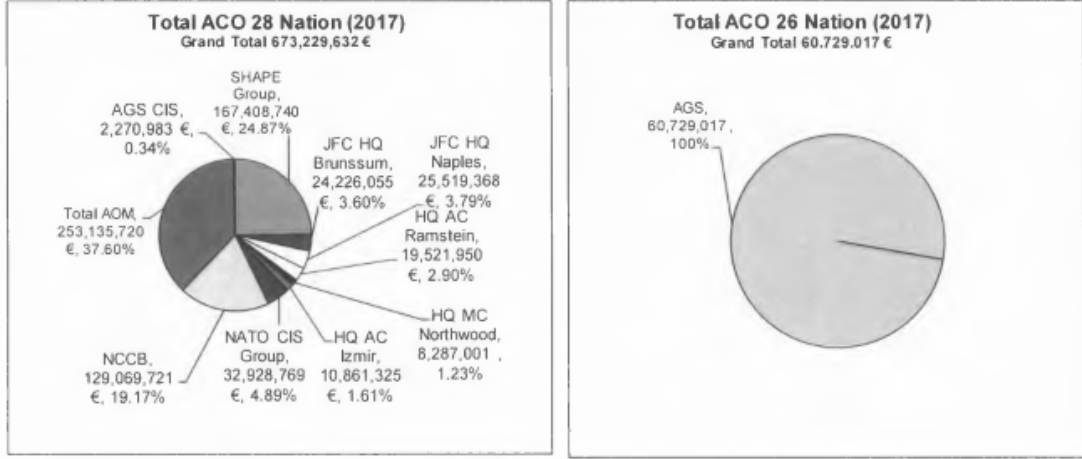
⁴⁷⁰ NATO Alliance Ground Surveillance (AGS) Program Overview, (Çevrimiçi) <https://www.northropgrumman.com/what-we-do/air/nato-ags/>, 15 Mayıs 2021.

olacağı ve işleteceği yetenek teslimatı için önemli adım attılar. 2012’de tedarik sözleşmesi (procurement contract) yapıldı. Projede toplam beş uçak ve uçuş kontrol elemanları vardır. 2019’da beş AGS uçağından ilki Sigonella (İtalya)’ya teslim edildi. Müteakiben tüm sistemin NATO AGS Kuvvetine teslim edilmesi planlıdır. 2016 Varşova Zirve bildirisinde NATO İttifak Yer Gözetleme (AGS) konusunda kaydedilen önemli ilerlemeye de dikkat çekilmiş ve bu yeteneğin planlandığı gibi faaliyete geçeceği ve bazı durumlarda Müttefiklerin aynı katkılarıyla tamamlanacağı belirtilmiştir. Bir başka ifadeyle bu zirvede İttifak üyeleri, tedarikçi ülkelere siyasi ve askeri iş birliği ve koordinasyon mesajı vermiştir. (AGS bölümünde ayrıntılı inceleneceği üzere) İttifak Yer Gözetleme Sistemi (Alliance Ground Surveillance, AGS), 15 NATO Müttefiki (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Almanya, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve ABD’dir.) tarafından satın alınmıştır. Bir başka ifadeyle satın almada NATO ortak fonları kullanılmamıştır. Bununla beraber, tüm Müttefikler İtalya’nın Sigonella kentinde AGS Ana İşletme Üssü’nün kurulmasını kapsayan mali katkılarla AGS kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunuyorlar ve AGS filosunun iletişim ve yaşam döngüsü desteğine de katkıda bulunacaklardır. Bu çerçevede AGS; NATO Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)’nın 2017 yılı bütçesine (ortak fonlar) dahil edilmiştir (Şekil ACO Bütçesi (NATO Ortak Fonu) ve AGS). 2017 yılında mevcut 28 NATO üyesinin⁴⁷¹ tamamının katkı yaptığı ACO bütçesinde AGS CIS (Communication and Information Systems, CIS) için %0.34 (2.270.983 euro) ayrılmıştır. Ayrıca 26 üyenin katkısıyla ACO bütçesinde AGS⁴⁷² için %6.03 (60.729.017 euro) tahsis edilmiştir.

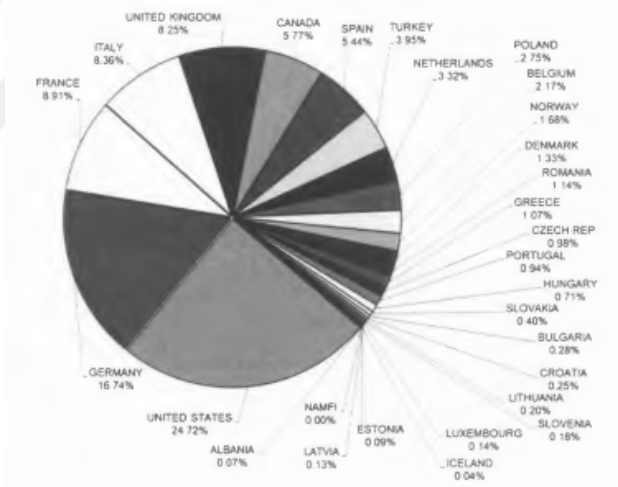
⁴⁷¹ Karadağ ve Kuzey Makedonya’nın 2017 yılından sonra NATO’ya katılımıyla üye sayısı 30 olmuştur.

⁴⁷² İşletme masrafları, personel, ikmal ve hizmetler giderleri ile sermaye ve yatırımlar içindir.

Şekil 10 NATO Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) Bütçesi ve AGS (2017)

Şekil 11 NATO Bütçesine Ülkelerin Katkı Oranları (2017)

AGS, 15 NATO ülkesi tarafından tedarik edilmektedir.⁴⁷³ Bununla beraber NATO bütçesinden (ortak fonlar) AGS işletme giderleri karşılanmaktadır. Ülkeler, AGS giderlerine “Katkı Oranları” kadar katkı yapmaktadırlar. Örneğin Türkiye’nin NATO Bütçesine katkı oranı %3,95 olarak belirlenmiştir (Şekil NATO Bütçesine Ülkelerin Katkı Oranları). Bütçede AGS’ye ayrılan 60.729.017 euro kaynağın %3,95’i Türkiye tarafından karşılanmaktadır. Diğer ülkelerin durumu aynı yöntemle hesaplandığında

⁴⁷³ “Alliance Ground Surveillance (AGS),” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 31-35, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 15 Mayıs 2021.

doğal olarak ülkeler arası farklılık mevcuttur. Bu uygulama, NATO'nun usul ve esaslarına uygundur.

İttifak Yer Gözetleme Sistemi (AGS) NATO Acil Müdahale Yeteneğinin bir parçasıdır. AGS, katkıda bulunan ülkeler tarafından imzalanan mutabakat muhtırası ve teknik düzenleme (MOU/TA) çerçevesinde harekât (operasyon) yeteneğidir.⁴⁷⁴ AGS'nin kullanımına ve işletme giderlerine ilişkin konular mutabak çerçevesinde NATO politik ve askeri yetkili kurulları ve karargâhları tarafından planlanmakta ve uygulanmaktadır. ACO bütçesine dahil olması bunun bir göstergesidir. AGS'de olduğu gibi, bütün yeteneklerin kendine has kriterleri ve tedarik süreçleri mevcuttur. Başka bir ifadeyle tek tip yetenek tedarik süreci uygulaması mümkün gözükmemektedir. Yetenek paketi ile ilgili NDPP düzenlemesi bir çerçeve sunmaktadır. AGS, ACO kuruluşunda görev yapacaktır. AGS'ye ilişkin detaylar ACO bölümünde tartışılacaktır.

A. NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP)

NATO'nun harekât yeteneğinin dönüşümüne ilişkin tüm konular (hangi alanlarda dönüşümüne ihtiyaç duyulduğu, nasıl gerçekleştirildiği, kararların nasıl alındığı vb.) kurumsal olarak NATO Savunma Planlama Süreci (NATO Defence Planning Process, NDPP) sistemi ile takip edilmektedir. Bir başka deyişle dönüşümün kurumsal adı konmuştur ve bir sorumlusu vardır. Bu sistem, kapsamlı ve birbirinden farklı birçok süreci içermektedir. Bir başka ifadeyle bir ülkenin izlediği süreç ile otuz ülkenin birlikteliğinden oluşan NATO'nun süreçleri birbirinden farklıdır. NDPP'den önce NATO'nun askeri yapısını kısaca gözden geçirmeye ihtiyaç vardır. Daha önce belirtildiği üzere NATO'nun Komuta ve Kuvvet Yapısı olmak üzere iki askeri yapılanması mevcuttur.⁴⁷⁵ Bu ikisi arasındaki fark aşağıda özetle ifade edilmiştir.

Komuta Yapısı, barış şartlarından itibaren çalıştırılan, esas itibarıyla biri yeni olmak üzere üç stratejik komutanlıktan oluşan, üye ülkelerin personeli ve NATO sivillerinin görev yaptığı, NATO ortak bütçesi ile desteklenen ve tatbikat, planlama, askeri değerlendirme, kuvvet oluşturma (Force Generation) dönüşüm vb. konuları

⁴⁷⁴ A.e.

⁴⁷⁵ The NATO Command Structure, February 2018, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_02/1802-Factsheet-NATO-Command-Structure_en.pdf, (10 Mayıs 2021).

alışan, takip eden karargâh ve unsurlardan oluşmaktadır. Bu kapsamda NATO'nun stratejik komutanlarından NATO Müttefik Harekât Komutanlığının (ACO)'nın komutanı SACEUR'ün krizlere süratle müdahale etmesi için NATO imkanları ile kurulmuş komuta kontrol sistem ve usulleri ile tesisleri, füze savunma, AGS, NAEW, havaalanları, limanlar vb. harekât yetenekleri mevcuttur. Bir başka ifadeyle NATO'nun sahip olduğu harekât yeteneklerinin bir kısmı Komuta Yapısında hemen kullanıma (employment) hazırken diğer kısmı ise ülkeler tarafından sağlanmaktadır. Bu kısma ise Kuvvet Yapısı denilmektedir.

Kuvvet yapısı⁴⁷⁶ bazı istisnalar saklı kalmak koşuluyla her bir ülkenin kendi imkanlarıyla oluşturulmakta ve emir komuta edilmektedir. NATO'nun kara gücünü oluşturan dokuz kolordu mevcuttur. Kolordular, NATO usul ve esaslarına göre faaliyetlerini planlamakta ve icra etmektedir. Bir başka deyişle Komuta Yapısı tarafından barış şartlarında yönlendirilirler ve tatbikat/kriz/harekât durumunda emir komuta edilirler. Kısacası Komuta Yapısı ile sistematik olarak ilişkilendirilmişlerdir. Barış şartlarında bir kolordu göreve hazır bekler (stand-by) durumundayken diğerlerinin eğitimleri ve sertifikasyonları Komuta Yapısı denetiminde bir plan dahilinde yapılmakta, tatbikat/kriz/harekât durumunda kolorduların görevlendirilmesi planlanmaktadır. Bu kolorduların her biri bir ülke tarafından tek başına veya birkaç ülke tarafından kurulmuştur. Bu nedenle kolordular millidir ve bütçeleri millidir, yetenek dönüşümü milli olmak zorundadır. Komuta Yapısı, kendisine tahsis edilen kolorduya emir komuta etmektedir. Komuta ve Kuvvet Yapısı arasındaki ilişkiler NATO ve milli mevzuat ile düzenlenmektedir.

NATO'nun devam ettiği cari harekâtlara kuvvet tahsisi için farklı düzenleme mevcuttur. Bunun adı Kuvvet Oluşturma (Force Generation)'dır. Harekât Komutanlığı Karargâhı (SHAPE)'nda mevcut Kuvvet Oluşturma birimi her sene NATO yeleri ve Ortakların katılımıyla Kuvvet Oluşturma Konferansı düzenlemektedir. Bu konferansta müteakip 2-3 yıl için NATO'nun birlik, gemi, uçak vb. ihtiyaçları ortaya konmakta ve ülkeler tarafından gönüllü olarak sağlanan imkanlarla bu ihtiyaçlar karşılanmaktadır. lkeler, mevcut rekabet ortamı, harekâttan beklentileri, birlikte eğitim ve tatbikat

⁴⁷⁶ The NATO Force Structure, 13 February 2015, (evrimii), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69718.htm, 10 Mayıs 2021.

yapmanın sağladığı faydaları dikkate alarak gönüllü olarak kuvvet sağlamakta ve sistem işlemektedir. Kuvvet Yapısından sağlanan bütün birlik, gemi, uçakların masrafları, sağlayan ülke tarafından karşılanmaktadır (“Costs lie where they fall” ilkesi gereğince) Dönüşüme ilişkin hususlar da milli sorumluluktur.

Yetenekler, her bir ülke tarafından, bir ülkeler grubu tarafından veya tüm ülkeler tarafından toplu olarak geliştirilebilir. NATO ülkeleri bireysel olarak, İttifak’ın yeteneklerinin büyük çoğunluğunu geliştirir. Ulusal yetenek geliştirme ile karşılaştırıldığında, toplu çabalar nispeten küçük bir ölçekte gerçekleşir. Kolektif yetenekler “ortak finansman (common funding)⁴⁷⁷” ilkesine dayanmaktadır. NATO ortak finansmana hak kazanabilmek için, bir kabiliyetin mevcut kabiliyetin “üzerinde” ve ulusal kaynaklarla ilgili makul beklentilerin “üzerinde” sayılması gerekir (“Over and above” prensibi). Ortak olarak finanse edilen yetenekler, bir veya daha fazla NATO kaynak “ayağı” ile ilgilidir. Bunlar; NATO’nun varlıklarını geliştirmek ve güncellemek için gerekli kaynak, askeri ve sivil bütçeler (NATO’nun uluslararası işgücü) ve NATO Güvenlik Yatırım Programı, yani askeri yetenekler oluşturmak veya sürdürmek için yapılan bir sermaye yatırımları grubudur. 1992’de ülkeler, Yatırım Programının işlediği çerçeveyi yeniden yapılandırarak kaynak yönetimi ortamındaki değişikliklere yanıt vermişlerdir. Bu çabanın sonuçları, Yetenek Paketi (CP) sürecinin oluşturulmasını içeriyordu. NATO şu anda ortak olarak finanse edilen harcamalarda 11 milyar Euro’dan fazlasını temsil eden çok sayıda Yetenek Paketi (CP) uygulamakta veya geliştirmektedir. Bu miktarın neredeyse yarısı ortak finansman harcamasıdır. NATO, CP’leri, birlikte yeteneğin malzeme unsurlarını oluşturan bireysel Yatırım Programı projeleri olarak uygular. Bir yetenek paketi, gerekli kabiliyeti tanımlar, ihtiyaç duyulan varlıkları mevcut varlıklarla karşılaştırır ve kapasiteyi gerçekleştirmek için gerekli olan projeler hakkında maliyet tahminleri de dahil olmak üzere ilk bilgileri sağlar. NATO, Sivil Bütçe ile finanse edilen NATO karargâhı yeteneklerini geliştirmek için CP sürecini kullanmaz.⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ Ortak finansman, üye ülkelerin toplu olarak NATO’ya fon sağladığı resmi düzenlemedir.

⁴⁷⁸ Summary note to Council on the need to improve NATO’s capability package process, (Çevrimiçi) [https:// www.nato.int/issues/iban/performance_audits/170201-improve-capability-package-process-eng.pdf](https://www.nato.int/issues/iban/performance_audits/170201-improve-capability-package-process-eng.pdf), 11 Mayıs 2021.

NATO ortak fonları (common funding), üye ülkelerin Gayri Safi Milli Gelirinin (Gross National Income, GNI) maliyet paylaşımı (cost-sharing) ilkesine göre belirlenen oranlardaki parasal miktarı NATO'ya aktarmasıyla oluşan bütçedir. Ülkelerin NATO bütçesine katkı oranları tablodadır. 2017 yılında NATO ortak fonlarına ülkelerden aktarılan bütçe miktarları bir örnek olarak mevcuttur. Buna göre; toplamı 2,44 milyar dolar olan 2017 yılı NATO ortak bütçesine 540,32 milyon dolar (%22,14) ile en çok katkı yapan ülke ABD'dedir. NATO ortak fonlarına yüksek katkı yapan diğer ülkeler sırasıyla Almanya (%14,65), Fransa (%10,63), İngiltere (%9,85) ve İtalya (%8,41)'dır. Türkiye (%4,39) 8. sırada yer almaktadır. **NATO ortak fonları, sivil (personel) bütçe, askeri bütçe ve NATO Güvenlik ve Yatırım Programı (NATO Security and Investment Programme, NSIP) olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır.**⁴⁷⁹ NATO Karargahında çalışan Uluslararası Personelin (International Staff, IS) özlük hakları ile NATO Karargâh binasının işletme maliyetleri sivil bütçeden karşılanmaktadır. NATO Komuta Yapısı (NATO Command Structure, NCS) içinde çalışan sivil personelin özlük hakları, NATO'ya ait tesislerin/sistemlerin işletme-bakım-tutum giderleri ile NATO Tatbikat, Eğitim ve Araştırma birimlerinin giderleri askeri bütçeden karşılanmaktadır. NATO'nun mevcut kapasitesinin üstüne çıkaracak ve üye ülkeler tarafından karşılanamayacak kadar yüksek maliyetli ("Over and above" prensibi) yetenekler NSIP bütçesinden karşılanmaktadır.

Daha önce ifade edildiği gibi, NSIP kapsamında ortak fonlardan yararlanabilmek için 4 farklı yöntem vardır:

1. Yetenek Paketi (Capability Package, CP): NATO Savunma Planlama Süreci (NATO Defence Planning Process, NDPP) kapsamında tespit edilen eksik ihtiyaçların giderilmesinde CP yöntemi kullanılmaktadır. CP, onaylanması en uzun zaman alan (en az 5 yıl) yöntemdir. Ortalama olarak CP'ler Komutanların ihtiyaç duyduğu tarihten dört yıl sonra tamamlanabilmektedir.⁴⁸⁰

2. Bağımsız Proje (Stand Alone Project, SAP): CP'den farkı, sadece tek bir bağımsız projeyi kapsaması ve bu nedenle onay sürecinin CP'den daha kısa olmasıdır.

⁴⁷⁹ NATO El Kitabı, 50'nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 213-230.

⁴⁸⁰ A.e.

3. Acil ihtiyaçlar (Urgent Requirements, UR): Harekât, güvenlik, ekonomik ve çevresel nedenlerle CP ve SAP süreçlerini bekleyemeyecek kadar acil olan ihtiyaçlar, UR kapsamında değerlendirilmektedir. Bir yıl içinde yapılmazsa çok büyük olumsuz askeri sonuçlar doğuracak ihtiyaçlar UR kapsamına alınmaktadır.

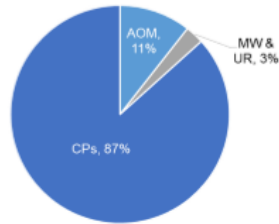
4. Küçük Kapsamlı Yatırımlar (Minor Works, MW): Detaylı planlama istemeyen küçük rutin projeler MW olarak değerlendirilmektedir. MW'yi diğer fonlardan ayıran en önemli özellik, parasal bir üst limitin olmasıdır. Halihazırda bir projenin MW olarak değerlendirilmesi için maliyetinin 1.500.000 milyon euro'dan düşük olması gerekmektedir. NSIP kapsamında ortak fonlardan yararlanabilmek için 4 farklı yöntemle faydalanma oranları mevcuttur. Bu yöntemlere 5'inci yöntem olarak İttifak Operasyon ve Görevleri (Alliance Operations and Missions, AOMs) ilave edilmiştir (Şekillerde 2017 ve 2018 yıllarındaki planlanan ve harcanan oranlar görülmektedir.)

Şekil 12 NATO Güvenlik Yatırım Programı (NSIP) Planlanan Oranlar⁴⁸¹

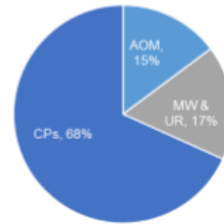
1.2. Annual Programming by Programming Type (in KEUR)

Programming Type	2018 Total	2017 Total
Programmed by the NAC (Capability Packages)		
Bulk Fuel Assets for NATO Airfields	605,292	
Air to Air Refuelling Assets	336,614	
Provide Maintain Facility Equipment NAEW&C F	123,354	
CIS Security - Cybersecurity Services	72,092	
Provide JWC JFTC Infrastructure	26,006	
PMIC Extension	19,900	
Defensive and Offensive Air Assets* Sub-total	656,181	
	1,839,439	306,754
Programmed by the IC (Delegated Authority)		
Alliance Operations and Missions	224,418	66,400
Minor Works (MW) and Urgent Requirements (UR) Sub-total	58,267	76,362
	282,685	142,762
Total	2,122,124	449,516

Programming 2018: KEUR 2,122,124

Programming 2017: KEUR 449,516

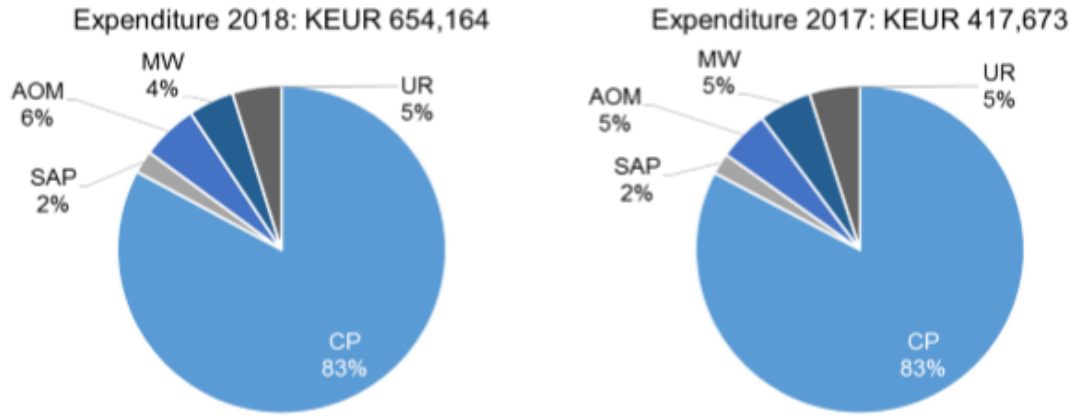

⁴⁸¹ NATO Security Investment Programme Financial Activity as at 31 December 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191106_1911-NSIP-2018-financial-acti.pdf, s. 1-4., 15 Mayıs 2021.

Şekil 13 NATO Güvenlik Yatırım Programı (NSIP) Harcanan Oranlar⁴⁸²

Expenditure	2018	2017
Capability Packages (CP) Projects	542,080	345,543
Stand Alone Projects (SAP)	14,559	8,758
AOM Projects	36,403	20,780
MW Projects	29,424	21,821
UR Projects	31,698	20,771
Total	654,164	417,673

Note: Annual expenditures include expenditures for the reimbursement of prefinanced and completed projects totalling KEUR 145,916 in 2018 and KEUR 26,561 in 2017.

Bu durumda NATO hangi harekât yeteneğinin dönüşümünden sorumludur? Zirvelerde alınan dönüşüm kararları kimleri bağlamaktadır? soruları gündeme gelmektedir. Zirvelerde bu husus da gündeme gelmekte ve her bir durum için tedarik usul ve esaslarına ilişkin karar alınabilmektedir. Bir başka ifadeyle harekât yeteneği tedarikine ilişkin en temel parametreler zirvelerde belirlenmekte ve ülkeler tarafından onaylanmaktadır. Bununla beraber diğer önem arz eden hususlar şöyle ifade edilebilir. Herşeyden önce ülkelerin sahip olduğu yetenekleri dönüştürme kendi sorumluluğundadır. NATO ise Komuta Yapısını ve SACEUR'ün krizlere süratle müdahale etmesi için NATO imkanları ile kurulmuş komuta kontrol sistem ve usulleri

⁴⁸² NATO Security Investment Programme Financial Activity as at 31 December 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191106_1911-NSIP-2018-financial-acti.pdf, 15 Mayıs 2021.

ile tesisleri, füze savunma, AGS, NAEW vb. harekât yeteneklerini dönüştürmeyi planlar ve icra eder. Bir başka ifadeyle gördüğümüz her NATO aracı veya sistemi NATO'nun ortak malı olmayabilir. Bir ülke veya ülkeler tarafından belli süre ve kısıtlamalar (caveats) ile NATO'ya tahsis edilmiş olabilir. Zirveler dönüşüm kararları alırlar. Bu kararlardan hangisinin NATO ortak bütçesiyle gerçekleştirileceği ve ülkelere düşen sorumlulukların ne olduğu belirlenir. Yani ülkelerin dönüşüm süreci de yönlendirilir. NATO'nun ve ülkelerin dönüşüm süreci, ayrıntılı olarak, NATO Savunma Planlaması Süreci (NDPP) ile yönetilir. NDPP ile, tüm üyelerin katıldığı süreç ile NATO dönüşümü sürdürülür ve ülkelere görevler verilir. Ülkelerin mecburiyeti yoktur. NDPP kapsamlı ve çok yönlüdür ve birçok parametreyi içermektedir. İlave olarak, NSA (NATO Standardization Agency, NATO Standartlaştırma Ajansı) tarafından NATO yeteneklerinin standartları, ülkelerin katılımıyla belirlenmekte ve yayımlanmaktadır. Bu standartlar her konuda parametreleri içermektedir. Ülkelerin bu standartlara uygun yetenek sahibi olmaları teşvik edilmektedir. Bunun yanı sıra NATO Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) Kuvvet Standartları Dokümanı NATO Kuvvetlerinin sahip olması gereken parametreleri belirtmektedir. Eğer her ülke uyarsa, bir araya gelen sistem ve usullerin birlikte çalışması (interoperability) kısa süre sağlanmakta ve harekât yapılabilir.

NATO Savunma Planlaması Süreci (NDPP)'nin amacı,⁴⁸³ Müttefiklerin gerekli güçleri ve yetenekleri en etkili şekilde sunmasını sağlamak için ulusal ve İttifak savunma planlama faaliyetlerinin uyumlu hale getirilebileceği bir çerçeve sağlamaktır. İttifak'ın tüm görevlerini yerine getirebilmek için birlikte çalışabilir ve yeterince hazır, donanımlı, eğitilmiş ve desteklenmiş gerekli kuvvet yelpazesinin yanı sıra ilgili askeri ve askeri olmayan yeteneklerin zamanında tanımlanmasını, geliştirilmesini ve teslim edilmesini kolaylaştırmalıdır. Soğuk Savaş döneminde NATO savunma planlaması, bölgesel tehdide dayalı kuvvet bazlı yapılmıştır. 1990'ların başında Soğuk Savaşın sona ermesiyle NATO savunma planlaması, Barış Destekleme Harekâtları (Peace Support Operation, PSO) ve Kriz Mukabele Harekâtları (Crisis Response Operations,

⁴⁸³ "NATO Defence Planning Process," 28 June 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, 10 Mayıs 2021.

CRO) esas alınarak yapılmaya başlanmıştır. 2009 yılından itibaren ise NATO, savunma planlama yöntemini değiştirerek yetenek bazlı NATO Savunma Planlama Sürecini (NATO Defence Planning Process, NDPP) başlatmıştır. NDPP'nin ilk döngüsü (cycle) 2012 yılında başlamıştır.

Her biri 4 yıllık bir döngüden oluşan NDPP'nin amacı, NATO üyesi ülkelerin savunma planlamaları ile NATO'nun savunma planlarını birbiriyle uyumlu hale getirerek NATO'nun istediği hedeflere en etkin şekilde ulaşmasını sağlamak ve harekât için askeri ve askeri olmayan her türlü yeteneği kullanarak eğitilmiş, donanımlı, yeterince hazır ve birbiriyle uyumlu bir kuvvet havuzu oluşturmaktır. NDPP, on dört planlama alanı üzerinde çalışmaktadır.⁴⁸⁴

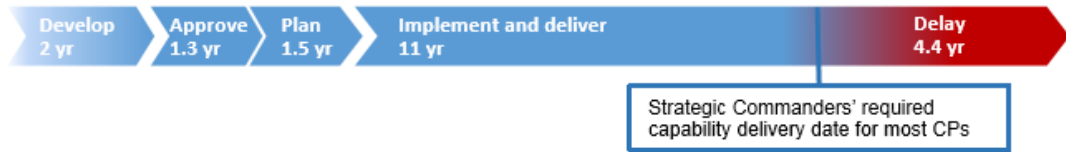
NDPP'nin ikinci döngüsü 2016 yılında başlamış, sonraki döngünün 2020 yılında başlaması planlanmıştır. 2015 yılında hazırlanarak yayımlanmış olan Politik Rehber (Political Guidance, PG 2015) NDPP'nin 2016-2020 yıllarını kapsayan döngüsüne kılavuzluk yapmak üzere hazırlanmıştır. Politik Rehber, NATO doküman hiyerarşisinin en üst basamağında yer alan dokümandır. Stratejik Konsept gibi daha yüksek stratejik politika belgelerinden, daha önce ülkeler tarafından onaylanmış NAC Politik Talimatlarından (Political Order, PO), MC Memorandumlarından (Military Committee Memorandum, MCM), Müşterek İstihbarattan yararlanılarak hazırlanan Politik Rehber, gerekli yetenekleri belirlemek için planlama alanlarının savunma planlama çabalarını yönlendirmek için ayrıntı verir ve yönlendirme yapar. 2016 yılı öncesindeki zirveler, gelişmeler ve alınan kararlar göz önüne alındığında; Politik Rehber 2015'de; 2010 Stratejik Konsept dikkate alınarak, İttifakın üç temel vazifesinin vurgulandığı (Kolektif Savunma, Kriz Yönetimi ve İş birliği ile Güvenlik), caydırıcılığın İttifak'ın genel stratejisinde temel unsur olduğunun dile getirildiği ve 2010-2015 arasındaki zirve bildirileri göz önünde bulundurularak aşağıdaki onaltı konuya savunma planlama önceliği verilmiş olabileceği değerlendirilmektedir (Bu tespit, Tablo Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler'deki verilerden yararlanarak değerlendirilmiştir). Eğitim ve Tatbikatlar, NATO Komuta Yapısı Komuta Kontrol Sistemi (İntikal Ettirilebilir ve Büyük Çaplı Harekât için Sürdürülebilir), Müşterek

⁴⁸⁴ A.e.

İstihbarat, Gözetleme ve Keşif, Balistik Füze Savunması, İntikal Ettirilebilir Hava Komuta Kontrolü, Siber Savunma, İntikal Ettirilebilir Ağlar, Kara Manevra Unsurlarının Kullanımı, Özel Kuvvetler Havacılığı, Özel Kuvvetler Komuta Kontrolü, İntikal Ettirilebilir Sıhhi Tedavi Kolaylık Tesisleri, Denizaltı Karşı Harbi, Düşman Hava Savunmasının Baskı Altına Alınması, Havadan Elektronik Taarruz, Havada Yakıt İkmalı, Hassas Güdümlü Mühimmat.

NDPP dört yıllık bir süreçte gerçekleştirilen beş adımdan oluşur. Beş adım genellikle sırayla gerçekleştirilir. Adım 4 (uygulamayı kolaylaştırma) sürekli bir faaliyettir ve Adım 5 (inceleme sonuçları) her dört yılda iki kez gerçekleştirilir.⁴⁸⁵ CP süreçlerinin ortalama gerçekleşme zamanları şekildedir.

Şekil 14 Yetenek Paketi (CP) Gecikme Süresi

Source: IBAN analysis of data provided by auditees. We used all available milestone data. See paragraphs 2.1.3-2.1.4.

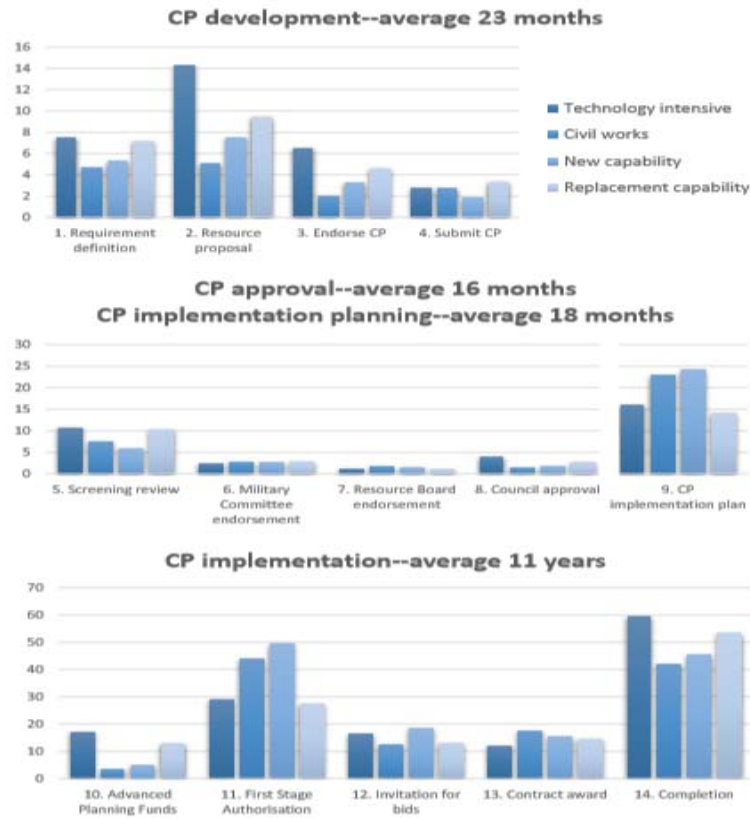
1'nci Safha-Politik Rehber (Political Guidance, PG) Oluşturulması:

Savunma planlaması için tek ve birleşik bir politik rehber, İttifak'ın ulaşması gereken genel amaç ve hedefleri ortaya koymaktadır. 2020-2024 NDPP döngüsüne yön verecek Politik Rehber, 2019 yılında onaylanmıştır. Politik Rehber hazırlanırken, daha önce ülkelerin MC ve NAC'da onaylamış oldukları dokümanların referans alınması Politik Rehberin NAC onayını kolaylaştırmaktadır. Bir başka deyişle dönüşümü yönlendirecek politik rehber ülkelerin rızasıyla oluşturulmaktadır. İttifak'ın gelecekte yürütmesi gereken operasyonların sayısı, ölçeği ve niteliğinin bir tanımını içerir (genellikle NATO'nun Hırs Seviyesi (Level of Ambition, LoA) olarak adlandırılır). Hırs seviyesi aşağıdakine benzer şekilde ifade edilir. (Örnek: Çok alanlı ve çok bölgeli bir 5'inci madde kolektif savunma senaryosunda bir akran devlet (peer state) aktörüne karşı SACEUR'ün sorumluluk sahası (AOR) içinde veya bitişiğinde bir Büyük Çaplı Müşterek Operasyondan (MJO +) daha büyük bir müşterek operasyon

⁴⁸⁵ A.e.

düzenleyecek ve yürütecek veya SACEUR'ün sorumluluk sahasının içinde, bitişiğinde veya dışında üç adede kadar Büyük Çaplı Müşterek Operasyon (MJO) ve beş adede kadar Küçük Müşterek Operasyonu (SJO) aynı anda yürütecek ve sürdürecektir.) Ayrıca bu seviyeyi desteklemek için nitel yetenek gereksinimlerini de tanımlar. Bu suretle Müttefikler ve NATO içindeki yetenek geliştirme çabalarını yönlendirir. Planlama etki alanlarının kullanımı için ilişkili öncelikleri ve zaman çizelgelerini tanımlar. **Politik rehber normal olarak 'Güçlendirilmiş' Savunma Politikası ve Planlama Komitesi (Defence Policy and Planning Committee 'Reinforced', DPPC R) tarafından her dört yılda bir gözden geçirilir. DPPC R, savunma planlamasıyla ilgili politikanın geliştirilmesinden ve NDPP faaliyetlerinin genel koordinasyonundan ve yönünden sorumludur.**⁴⁸⁶

Şekil 15 Yetenek Paketi (CP) Süreci⁴⁸⁷

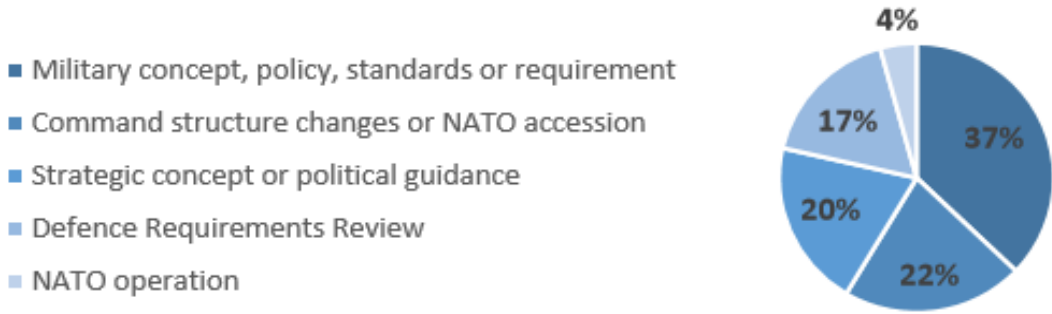
⁴⁸⁶ "NATO Defence Planning Process," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 196-199, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

⁴⁸⁷ Summary note to Council on the need to improve NATO's capability package process, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/issues/iban/performance_audits/170201-improve-capability-package-process-eng.pdf, 11 Mayıs 2021.

2'nci Safha-İhtiyaçların Belirlenmesi (Determine Requirements):

NATO'nun yetenek gereklilikleri, Minimum Yetenek Gereklilikleri (Minimum Capabilities Requirements, MCR) adı verilen tek bir listede birleştirilmiştir. Bu gereksinimler, iki Stratejik Komutanlık, yani Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) tarafından tanımlanır. ACT, ihtiyaçların belirlenmesinde öncüdür. Süreç yapılandırılmış, kapsamlı, şeffaf ve izlenebilirdir ve ilgili NATO uzman analizi ile birlikte analitik araçlar kullanılır. Bu, her dört yılda bir yapılır, ancak belirli yetenekler için döngü dışı etkinlik, koşulların gerektirdiği şekilde gerçekleştirilebilir. Yapılan bir araştırmada mevcut yetenek paketi ihtiyaçlarının hangi dokümandan ve/veya faaliyetten tespit edildiği şekilde görülmektedir. Yetenek paketi ihtiyaçlarının %37'si askeri konsept, siyasa, standart ve ihtiyaçtan; %22'si komuta yapısı değişiklikleri veya NATO'ya girişten; %20'si stratejik konsept ve politik rehberden; %17'si Savunma İhtiyaçları Gözden Geçirmesi ve %4'ü NATO harekâtından tespit edilmiştir.

Şekil 16 Yetenek Paketi (CP) İhtiyaçlarının Tespit Edildiği Dokümanlar/Faaliyetler

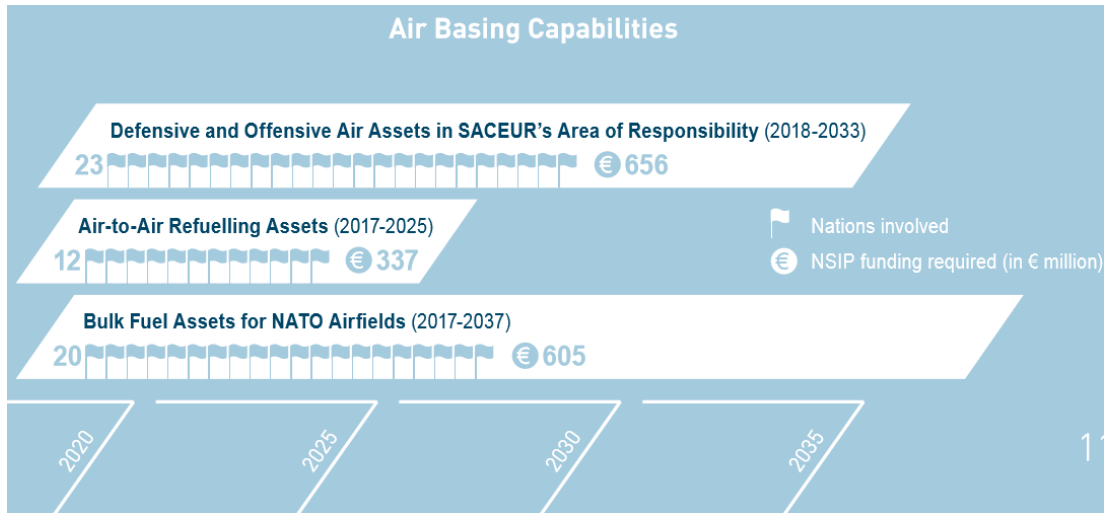
3'üncü Safha-İhtiyaçların Ülkelere Tahsisi ve Hedeflerin Belirlenmesi (Apportion Requirements and Set Targets):

Bir önceki NDPP döngüsünde belirlenen Asgari Yetenek İhtiyaçları (Minimum Capability Requirements, MCR) miktarları esas alınarak ihtiyaç duyulan yetenekler ülkelere tahsis edilmektedir. Bazı yetenekler tek bir ülkeye (national) tahsis edilirken

bazı yetenekler ise birden fazla ülkeye (multinational) ortaklaşa verilebilmektedir. Ülkelerin tek başına veya ortak kapasitelerini aşan yetenekler ise Kolektif Yetenek (Collective Capability) olarak değerlendirilmekte ve bu yetenekler NATO ortak fonları (common funding) kullanılarak karşılanmaktadır.⁴⁸⁸ Yetenekler ülkelere tahsis edilirken Eşit Yük Paylaşımı (Fair Burden Sharing), Makul İtiraz (Reasonable Challenge) ve bir yeteneğin %50'sinden fazlasının tek bir ülkeye tahsis edilmemesi (%50 Guideline) ilkeleri göz önünde bulundurulmakta ve yeteneklerin üye ülkeler arasında dengeli bir şekilde tahsis edilmesine özellikle dikkat edilmektedir. NATO'nun ihtiyaç duyduğu ancak ülkelerin tek başlarına veya ortaklaşa karşılayamayacakları Kolektif Yetenekler, NATO tarafından desteklenen ortak fonlarla (common funding) karşılanmaktadır. NATO ortak fonlarından desteklenebilecek yeteneklerden bazıları aşağıdadır.

- Deniz Üsleri, Demir Yolları,
- Hava Üsleri ve Akaryakıt Tesisleri,
- CBRN'ye İlişkin Yetenekler,
- Keşif-Gözetleme (ISR, AGS).

Şekil 17 Hava Üsleri Yetenek Paketi⁴⁸⁹

⁴⁸⁸ "Funding NATO," 07 May 2021, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_67655.htm, 15 Mayıs 2021.

⁴⁸⁹ "The Secretary General's Annual Report 2018," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 15 Mart 2019, s. 111, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20190315_sgar2018-en.pdf, 06 Haziran 2021.

NDPP'nin 4 yıllık döngüsü dışında tutulmakta ancak bu yetenekler de ortak fonlardan desteklenmektedir. Akaryakıt Tesisleri Yetenek Paketi (POL Capability Package, CP) tamamlanmış ve yürürlüktedir. NATO ortak fonlarından desteklenecek Deniz Üsleri (MCM-0020-2016) seçimi tamamlanmış ve Deniz Üsleri CP çalışmaları devam etmektedir. Hava Meydanları Seçim Çalışması tamamlanmış ancak İngiltere'nin itirazı nedeniyle süreç yeniden gözden geçirilmektedir. 3'üncü safhanın bu kısmı Uluslararası Karargâh (International Staff, IS) tarafından yürütülmektedir.⁴⁹⁰ NATO Ortak Fonlarına ait detaylı bilgiler mevcuttur.

Stratejik Komutanlıklar mevcut ve gelecekteki yetenekler için ilgili öncelikler ve zaman çizelgeleriyle birlikte bir Hedef Paketi (Target Set) geliştirmektedir. Hedefler yetenek terimleriyle ifade edilir ve yenilikçi çözümlerin geliştirilmesine izin verecek kadar esnektir. Müttefikler, Yetenek Hedefi Paketlerini gözden geçirmektedir. Her bir Müttefik için hedef paketi “konsensüs eksi bir” temelinde kabul edilmektedir. Bu ise, bir Müttefik'in kendi Yetenek Hedefi Paketinde oybirliğiyle alınacak bir kararı “veto edemeyeceği” anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle NATO'nun oybirliği işletmediği bir konudur. Kabul edilen yetenek hedef paketleri daha sonra kabul için savunma bakanlarına sunulmak üzere Kuzey Atlantik Konseyi'ne iletilmektedir. Savunma bakanları, yetenek hedefi paketlerini kendi ulusal savunma planlama süreçlerine almayı kabul etmektedirler. Savunma bakanları için bir Kapasite Hedefi Özet Raporu (Capability Target Summary Report, CTSR) hazırlanır. Bu, risk ve olası etkiler hakkında bir Askeri Komite değerlendirmesini içerir.⁴⁹¹

4'üncü Safha-Uygulamanın Kolaylaştırılması (Facilitate Implementation): Ülkelere tahsis edilen yetenekler bu safhada IS tarafından takip edilmekte ve ülkelerin tahsis edilen yetenekleri yerine getirmeleri için onlara yardımcı olunmaktadır. Özellikle ortaklaşa (multinational) ve ortak fonlardan (common funding) karşılanacak yetenekler için ülkeler arasında koordinasyon sağlanmakta ve Birlikte Çalışabilir Yeteneklerin (Interoperable Capabilities, IC) birbiriyle uyumlu olması sağlanmaktadır. Diğer bir ifadeyle bu safha, ulusal önlemlere yardımcı olur,

⁴⁹⁰ “NATO Defence Planning Process,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 196-199, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

⁴⁹¹ “NATO Defence Planning Process,” 28 June 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49202.htm, 10 Mayıs 2021.

çok uluslu girişimleri kolaylaştırır ve NATO'nun kararlaştırılmış hedefleri yerine getirme çabalarını yönlendirir. Süreçteki diğer adımlardan farklı olarak bu adım süreklidir.

5'inci Safha-Sonuçları Gözden Geçirme (Review Results): Bir savunma planlama süreci olan NDPP, orta (7-19 yıl) ve uzun (20+ yıl) vadeli planları içerir. Harekât planları ise güncel ve kısa vadeli (0-6 yıl) planları kapsamaktadır. Savunma planlaması ile harekât planlaması birbiriyle karıştırılmamalıdır. NDPP'nin 5'inci adımı; NATO'nun siyasi hedeflerinin, amaçlarının, yetenek hedeflerinin ne ölçüde karşılandığını incelemeyi ve savunma planlama sürecinin bir sonraki döngüsü için geri bildirim/yönlendirme yapmayı gaye edinir. 5'inci adım, İttifak güçlerinin ve yeteneklerinin NATO Hırs Seviyesi dahil olmak üzere Politik Rehberi karşılama derecesinin genel bir değerlendirmesini sunmaktadır. Stratejik Komutanlıkların desteğiyle NATO Uluslararası Karargâhı (IS) öncülüğünde bir Savunma Planlama Yetenek İncelemesi (Defence Planning Capability Review, DPCR) yürütülmektedir. Yetenek İncelemesi, kapasite geliştirme ve NATO yetenek hedeflerinin uygulanmasına özel bir vurgu yaparak, Müttefiklerin finansal planları da dahil olmak üzere savunma politikalarını ve planlarını, inceler ve değerlendirir. Her iki yılda bir, Müttefiklerin NATO yetenek hedeflerini ele alma çabaları (ulusal, çok uluslu ve kolektif) dahil olmak üzere ulusal plan ve politikaları hakkında veri arayan bir Savunma Planlama Yetenek Araştırması Anketi (Defence Planning Capability Survey, DPCS) gerçekleştirilmektedir. Anket, ayrıca askeri kuvvetlerin ulusal envanteri ve ilgili yetenekler, İttifak operasyonları için potansiyel olarak mevcut askeri olmayan tüm kabiliyetler ve personel harcamaların arasındaki denge, işletme maliyetleri ve büyük ekipmanlara yatırım da dahil olmak üzere savunma harcamaları için ulusal planlar hakkında bilgi istemektedir.⁴⁹²

Değerlendirmeler, her Müttefik için Stratejik Komutanlıklar ve Uluslararası Karargâhı (IS) tarafından üretilir ve Müttefiklerin bilgisi için hazırlanan detaylı bir Personel Analizi ve Personel Analizinden alınan daha kısa bir Genel Bakış içerir. Personel Analizleri, kuvvet yapıları dahil olmak üzere ulusal planların ve yeteneklerin kapsamlı bir analizini oluşturur. Personel Analizi, Stratejik Komutanlıklar tarafından

⁴⁹² A.e.

her ülkenin planlarının Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR)'nın, NATO'nun mevcut ve beklenen misyonlarını ve görevlerini yerine getirme kabiliyeti üzerindeki etkisine ilişkin bir açıklama içermektedir. Değerlendirmeler, 'konsensüs eksi bir' yaklaşımı kullanan bir dizi çok taraflı inceleme içerir ve DPPC'ye (R) incelenmek üzere gönderilir. Stratejik Komutanlıklar, Askeri Komite'nin bir Uygunluk ve Risk Değerlendirmesi (Suitability and Risk Assessment, SRA) geliştirmesine temel teşkil eden bir Uygunluk ve Risk Değerlendirmesi hazırlarlar. Bu, NATO'nun güçleri ve yeteneklerindeki eksikliklerin ortaya çıkardığı risklerin değerlendirilmesini, Müttefiklerin NATO'nun Hırs Seviyesini (LoA) karşılama durumunu ve ana eksiklik alanlarının listesini de içerir. Bireysel Müttefiklerin yetenek ve planlarının değerlendirmelerinden yararlanan DPPC (R), NATO'nun Hırs Seviyesi ile ilgili olarak yetenek geliştirme konusundaki bireysel ve toplu ilerlemeyi vurgulayan bir NATO Yetenek Raporu hazırlar. Her Müttefik ile ilgili değerlendirmelerin onaylanmış genel durumunu içeren Yetenek Raporu, Kuzey Atlantik Konseyi'ne ve daha sonra onaylanması için Müttefik Savunma Bakanlarına aktarılır.

Şekil 18 NATO Askeri Bütçesi⁴⁹³

Table 1: Military Budget by Budget Group

Title	2016 BA1	2020 CEILING	2020 RECOMMENDED (per BC Screened)	RECOMMENDED vs CEILING
NAEW&CF TOTAL	278,000,000	281,000,000	281,000,000	-
NAGSF TOTAL	12,849,767	79,000,000	78,979,416	(20,584)
AOM TOTAL	204,078,204	278,000,000	277,907,813	(92,187)
NCSEP TOTAL	566,900,000	728,000,000	726,153,893	(1,846,107)
NCS-ADAPTATION		49,500,000	49,500,000	-
MB PENSION TOTAL	101,900,000	135,300,000	128,910,000	(6,390,000)
TOTAL	1,163,727,971	1,550,800,000	1,542,451,122	(8,348,878)

Her biri kapasite geliştirme ile uğraşan on dört farklı planlama alanı tanımlanmıştır. Bu planlama alanları; hava ve füze savunması, havacılık planlaması, teçhizat, sivil olağanüstü hâl planlaması, danışma, komuta ve

⁴⁹³ Tablodaki kısaltmalar: The NATO Airborne Early Warning and Control Force (NAEW&CF), The NATO Alliance Ground Surveillance Force (NAGSF), Alliance Operations and Missions (AOMs) (Resolute Support, NATO Mission Iraq, the Balkans Operation, Sea Guardian and Support to the African Union), The NATO Command Structure Entities and Programmes (NCSEP), NATO Command Structure Adaptation (NCS-A), The Budget Committee (BC).

kontrol, siber savunma, kuvvet planlaması, istihbarat, lojistik, tıp, nükleer caydırıcılık, kaynakları, bilim ve etknoloji ve standardizasyon ve birlikte çalışabilirliktir.

NDPP metodolojisi statik değildir ve gelişmeye devam etmektedir. 2009 yılında, çeşitli planlama alanlarının uyumlaştırılması için girişimlerde bulunulmuş ve Müttefikler NATO çabalarını tamamlamak için ulusal savunma planlama faaliyetlerini entegre etmeye teşvik edilmişlerdir. 2016 yılında NDPP önemli ölçüde güçlendirilmiştir. 2'nci safhadaki gereksinimlerin türetilmesine yönelik güncellenmiş bir metodoloji içermiştir. Dört yıllık NDPP döngüsü devam etmiş, ancak planlama süresi değiştirilmiş ve kısa vade (0-6 yıl), orta vade (7-19 yıl) ve uzun vade (20+ yaş) olarak belirlenmiştir. NDPP kısa ve orta vadeye odaklanmaktadır. Savunma Politikası ve Planlama Komitesi (DPPC) savunma planlaması kıdemli komitesidir. Savunma planlaması ile ilgili politikanın geliştirilmesinden ve NDPP faaliyetlerinin genel koordinasyonundan sorumludur. DPPC, Kuzey Atlantik Konseyi adına savunma planlaması alanlarından sorumlu NATO organlarının ve komitelerinin çalışmalarını denetleyen merkezi organdır. Geri bildirim ve savunma planlamasıyla ilgili yönlendirme sağlayabilir. DPPC genellikle düzenli temsilcileri güçlendirmek için davet edilen uygun konu uzmanlarıyla görüşür. Bu formatta toplantı yapılırken DPPC'ye DPPC "Güçlendirilmiş" veya DPPC (R) adı verilir.

B. Akıllı Savunma (Smart Defence)

1. Genel

NDPP sürecinden tamamen bağımsız olarak, savunma bütçelerindeki azalmalar nedeniyle yüksek maliyetli bazı yeteneklerin çok uluslu ve/veya ortak bir yaklaşımla ele alınmasını öngören Akıllı Savunma (Smart Defence, SD) kavramı farklı özellikler içermektedir.⁴⁹⁴ Bu kavramın, uzun süren tedarik süreçleri nedeniyle, tehditi bölgesel algılayan, birbirine coğrafi olarak yakın olan, kaynaklarını ekonomik kullanmak isteyen ülkelerin istekli olmaları ve uygulamaları hayata geçirme çabaları sonrasında ihtiyaç duyulan önemli yetenek/sistemlerin daha kısa sürede farklı

⁴⁹⁴ "Smart Defence," 20 February 2017, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_84268.htm, 10 Mayıs 2021.

yöntemlerle NATO güçlerine sağlanması için gündeme alındığı değerlendirilmektedir. Buradaki ana düşünce tek bir tedarik sistemine bağlı kalmamak olarak özetlenebilir.

NATO Genel Sekreteri tarafından 2010 yılında Münih Konferansı'nda ilk defa gündeme getirilen Akıllı Savunma (Smart Defence, SD), ülkelerin savunma yeteneklerinin inovatif çözümler kullanılarak uluslararası bir yaklaşımla ele alınmasını ve Müttefik ülkelere, ekonomik zorluklar nedeniyle tek başına karşılamaları zor olan yetenekleri ortaklaşa geliştirmeyi, tedarik etmeyi ve yürütmeyi teklif etmektedir. NATO'nun 2010 Stratejik Konseptini de destekleyen SD, Müttefiklerin milli savunma yetenek ihtiyaçlarının birlikte karşılanmasını amaçlamaktadır. **2012 Şikago Zirvesi'nde NATO Kuvvet 2020'nin amacı “birlikte ve herhangi bir ortamdaki Ortaklarla birlikte çalışmak üzere donanımlı, eğitilmiş, uygulamalı ve komuta edilmiş uyumlu, konuşlandırılabilir, birlikte çalışabilir ve sürdürülebilir güçler” olarak benimsenmiş ve iki kilit programın bu hedefi desteklediği ifade edilmiştir. Bunlar: Akıllı Savunma Girişimi ve CFI'dır.** CFI, Müttefik kuvvetlerin operasyonlar ve ortaklarla elde ettiği yüksek düzeyde birbirine bağlılığı ve birlikte çalışabilirliği artırmayı amaçlamaktadır.⁴⁹⁵

Müttefik olarak birlikte çalışmak, NATO dışındaki oyuncularla iş birliği aramak anlamına da geliyor. NATO ve Avrupa Birliği, tasarrufların aciliyetini modern ve yetenekli bir savunma kabiliyetini sürdürmenin mali yönlerini uzlaştırmak gibi bir zorluk ile karşı karşıyadır. NATO ve AB, özellikle Avrupa Savunma Ajansı, işin gereksiz bir şekilde tekrarlanmasından kaçınmak ve sinerji aramak için çabaları (Özellikle tıbbi destek, el yapımı patlayıcı cihazlarla mücadele alanlarında ve ayrıca nükleer, biyolojik ve kimyasal silahlar) koordine ediyorlar. İttifak, katılan ülkeler aynı fikirde olduğunda, Ortak ülkeleri belirli Akıllı Savunma çabalarına da dahil ediyor.

Şikago zirvesinde Akıllı Savunma konusunda alınan kararlar şöyledir: NATO ve AB arasındaki stratejik ortaklık için, AB üyesi olmayan Müttefiklerin bu çabalara tam katılımı esastır. Akıllı savunma kavramı Avrupa Birliği (AB) Güvenlik ve Savunma Politikası'nın da bir unsuru olan “havuzlama (birleştirme) ve paylaşma

⁴⁹⁵“Chicago Summit Declaration,” 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

(pooling and sharing)” ilkesine dayanmaktadır.⁴⁹⁶ NATO’daki Akıllı Savunmanın karşılığı AB’de Havuzlama ve Paylaşma Girişimi (Smart Defence and the EU’s Pooling and Sharing Initiative)’dir. Bu bağlamda NATO, Akıllı Savunma ve AB’nin Havuzlama ve Paylaşma Girişiminin tamamlayıcı ve karşılıklı olarak güçlendirici olmasını sağlamak için AB ile yakın iş birliği içinde çalışacaktır; özellikle **havada yakıt ikmali, tıbbi destek, deniz gözetimi ve eğitimi alanlarında AB’nin çabaları memnuniyetle karşılanmıştır.**⁴⁹⁷ **AB’nin Havuzlama ve Paylaşma Girişimleri; helikopter eğitimi, deniz gözetlemesi, Avrupa Uydu Haberleşme Tedarik Hücresi (European Satellite Communication Procurement Cell, ESCPC) tıbbi sahra hastaneleri, havada yakıt ikmali, geleceğin askeri uydu haberleşmesi, istihbarat, gözetleme ve keşif, pilot eğitimi, Avrupa ulaşım merkezleri (hubs), akıllı mühimmatlar, deniz lojistiği ve eğitimidir.**⁴⁹⁸ Akıllı Savunma, çok uluslu iş birliğinin kritik yeteneklerin geliştirilmesi için etkili ve verimli bir seçenek olarak yeni bir öneme sahip olduğu yenilenmiş bir iş birliği kültürünü temsil eder.⁴⁹⁹ **Projeler, hassas güdümlü mühimmat, siber savunma, balistik füze savunması ve müşterek istihbarat, gözetleme ve keşif gibi en kritik yetenek gereksinimlerini ele alan çok çeşitli çabaları kapsamaktadır.**⁵⁰⁰ NATO, bu kapsamda, Müttefiklere AGS sistemi veya AWACS gibi Akıllı Savunma projeleriyle toplanan veri ve bilgileri ve yerdeki birlikler, deniz ve hava varlıkları ve Özel Harekât Kuvvetleri gibi çok çeşitli ulusal ISR yeteneklerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır.⁵⁰¹

Birlikte çalışabilirlik (interoperability) ise, teknik (donanım, ekipman, silahlar ve sistemler dahil), prosedürel (doktrinler ve prosedürler dahil) ve insan (terminoloji

⁴⁹⁶ Cristina Bozgeanu, “Pooling and Sharing and Smart Defence, Beyond the Concept,” International Scientific Conference with the theme Complex and Dynamic Nature of the Security Environment, Carol I National Defence University, Bucharest, 22-23 November 2012, s. 412.

⁴⁹⁷ “Chicago Summit Declaration,” 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

⁴⁹⁸ Jon Mulin, “Pooling and Sharing is an art not a science,” Issue May-July 2012, European Defence Matters on 21 May 2012, pp. 12-14, (çevrimiçi) <http://www.eda.europa.eu/docs/brochures/EDMIssue1.pdf>, 13 Mayıs 2021.

⁴⁹⁹ “Chicago Summit Declaration on Defence Capabilities: Toward NATO Forces 2020,” 20 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87594.htm?mode=pressrelease_13 Mayıs 2021.

⁵⁰⁰ “Smart Defence,” 20 Feb 2017 (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84268.htm?, 14 Mayıs 2021.

⁵⁰¹ “Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 295-297, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

ve eğitim dahil) boyutları ile Akıllı Savunma ve Bağlantılı Kuvvetler gibi NATO girişimlerinin uygulanmasını desteklemektedir.⁵⁰²

NATO'nun Akıllı Savunma girişimlerine Siber savunma da entegre edildi. Akıllı Savunma, ülkelerin tek başına tedarik edemedikleri yetenekleri geliştirmek, sürdürmek ve diğer yetenekleri geliştirmek maksadıyla kaynakları serbest bırakmak için birlikte çalışmalarını sağlar. Siber savunmadaki Akıllı Savunma projeleri, Zararlı Yazılım Bilgi Paylaşım Platformu (Malware Information Sharing Platform, MISP) ve Akıllı Savunma Çok Uluslu Siber Savunma Yeteneği Geliştirme (Smart Defence Multinational Cyber Defence Capability Development, MN CD2) projesini içerir. Çok uluslu Siber Savunma Öğretim ve Eğitimi (Multinational Cyber Defence Education and Training, MN CD E&T) projesi yakın zamanda çalışmalarını tamamladı.⁵⁰³ **Bu çalışmalar ile tabloda Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler karşılaştırıldığında; zirvelerde karar verilen yeteneklerin kazanılması için çabaların her fırsatta devam ettirildiği görülmektedir. NATO'nun gündeminde dönüşüm süreklidir ve hız kesmeden devam etmektedir.**

SD, ülkeler arasında ikili ve çoklu görüşmeleri destekleyerek ölçek ekonomisini gerçekleştirmeyi, yüksek maliyetlerden kaçınmayı ve ülkelerin tek başına karşılamakta zorlanacakları yetenekleri ortaklaşa yapmayı sağlamaktadır. Ülkeler ortaklaşa amaçlarını gerçekleştirirken aynı zamanda mümkün olduğunca NATO'nun eksik yeteneklerinin giderilmesine odaklanmaktadır. SD'nin önem verdiği diğer konu ise önceliklendirmedir. NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP) kapsamındaki ihtiyaçlar ile ülkelerin öncelikli ihtiyaçları orta ve uzun vade olarak ele alınmakta ve birbiri ile uyumlu olmasına özen gösterilmektedir. Uzmanlaşma ise Müttefiklerden hangilerinin hangi konularda uzmanlaşacağını yönetmeyi amaçlamaktadır. SD kapsamında yapılan işlemler 3 katmana (Tier) bölünmüştür.⁵⁰⁴

⁵⁰² "Interoperability: Connecting NATO Forces," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 286-287, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 14 Mayıs 2021.

⁵⁰³ "Cyber Defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 178-183, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 14 Mayıs 2021.

⁵⁰⁴ "Smart Defence", 20 Feb 2017 (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84268.htm?, 14 Mayıs 2021.

1'inci katman, 138 Proje: Bu projeler üzerinde anlaşılmış, öncü ülke (lead nation) tarafından diğer Ortak ülkelerle birlikte yürütülen ve dublikasyon olmaması amacıyla Avrupa Birliği ile koordine edilmiş projelerdir.

2'nci katman, 49 teklif: Öncü ülkesi henüz belli olmayan, Müttefiklerin ilgilendiği ancak henüz sorumluluk almadığı ve AB ile görüşülen çeşitli tekliflerdir.

3'üncü katman, 19 fikir: Çeşitli kaynaklardan elde edilmiş, geliştirilmesi ve üzerinde çalışılması gereken güzel fikirlerdir.

Resim 3 Akıllı Savunma (AWACS)

SD kapsamındaki gelişmelerin takip edilmesi amacıyla ACT, IS, IMS, ACO ve ilgili NATO Komitelerinin üyelerinden oluşan Müşterek Sivil-Askeri Tim (Joint Civil-Military Team, JCMT) kurulmuştur. Bahse konu tim tarafından projelerin son durumları aylık rapor olarak yayımlanmaktadır. Türkiye, Çok Uluslu Deniz Güvenliği Mükemmeliyet Merkezi (Multinational Maritime Security Center of Excellence) ve Çok Uluslu Askeri Uçuş Ekip Eğitimi (Multinational Military Flight Crew Training), projelerinde öncü ülkedir.

Akıllı Savunma, İttifak'ın gelecek için ihtiyaç duyduğu modern savunma yeteneklerini üretme konusunda işbirlikçi bir düşünme şeklidir. Bu yenilenmiş iş birliği kültüründe Müttefikler, İttifak'ın NATO'nun Stratejik Konseptinde kararlaştırılan temel görevleri üstlenmek için askeri yetenekleri geliştirmek, elde

etmek, işletmek ve sürdürmek için birlikte çalışmaya teşvik edilmektedir. Bu, gereksinimleri uyumlaştırma, havuz oluşturma ve paylaşma, yeteneklerin önceliklerini belirleme ve çabaları daha iyi koordine etme anlamına gelir.⁵⁰⁵

2008 yılından bu yana, dünya ekonomisi İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden sonra en kötü mali dönemiyle karşı karşıyadır. Hükümetler, savunma harcamaları üzerinde önemli bir etkisi olan bu ciddi durgunluğun üstesinden gelmek için bütçe kısıtlamaları uyguluyorlar. Ayrıca İttifak'ın güvenlik ortamı değişiyor ve daha çeşitli ve öngörülemez hale geliyor. Ukrayna'daki en son kriz barış ve istikrarın sağlanamadığını ve İttifak'ın yeterli savunma yeteneklerine yatırım yapması gerektiğini hatırlatıyor. Savunma harcamalarını ve Avrupa üye ülkeleri, Kanada ve ABD arasında üretilen yetenekleri yeniden dengelemek artık her zamankinden daha fazla bir zorunluluktur. Diğer Müttefikler, kendilerini kritik, konuşlandırılabilir ve sürdürülebilir kabul edilen yeteneklerle donatarak boşluğu azaltmalı ve siyasi kararlılık göstermelidir. Savunma yükünün eşit paylaşımı sağlanmalıdır. Akıllı Savunma NATO'nun bu zorluğu aşan araçlarından biridir.

2. Unsurlar

Müttefik ülkeler NATO'nun en çok ihtiyaç duyduğu yeteneklere öncelik vermeli, en iyi yaptıkları işte uzmanlaşmalı ve paylaşılan sorunlara çok uluslu çözümler aramalıdır. NATO, aracı olarak hareket edebilir ve ülkelerin, daha düşük maliyetle birlikte neler yapabileceklerini kurmalarına ve geliştirmelerine yardımcı olabilir. Ulusal yetenek önceliklerini NATO'nun öncelikleriyle uyumlu hale getirmek zorlu bir iştir. Akıllı Savunma, temel yetenek gereksinimlerini karşılamak için şeffaf, işbirlikçi ve uygun maliyetli bir yaklaşım için fırsattır. Bütçeler baskı altında olduğunda, ülkeler ekipman planlarını şekillendirirken genellikle tek taraflı kararlar alırlar. Bu olduğunda, diğer ülkeler belirli yetenekleri koruma yükümlülüğü altına girebilir. Böyle bir uzmanlık (varsayılan olarak) koordine edilmemiş bütçe kesintilerinin kaçınılmaz sonucudur. NATO, milli tasarım yoluyla özel uzmanlaşmayı teşvik etmeli, böylece üyeler ulusal güçlerine odaklanmalı ve Müttefikler ile planlanan savunma bütçe kesintilerini koordine etmeyi kabul etmelidir.

⁵⁰⁵ "Smart Defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 645-647, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

Birlikte hareket eden ülkeler, örneğin karmaşık askeri yeteneklerin sıklıkla dikkate değer geliştirme maliyetlerini paylaşarak ve sadece ölçek ekonomileri yoluyla tasarruf elde ederek, bireysel olarak karşılayamayacakları yetenekler geliştirebilirler. İş birliği yapan ulus grupları, başka bir ulus tarafından yönetilen küçük bir ulus grubu veya coğrafya, kültür veya ortak ekipman gereksinimleri açısından birbirine yakın olanlar tarafından stratejik paylaşım gibi farklı biçimlerde birlikte olabilirler.

3. Mekanizmalar

NATO Genel Sekreteri, Müttefik Yüksek Dönüşüm Komutanı (SACT) ve Genel Sekreter Yardımcısını Akıllı Savunma Özel Temsilcileri olarak atadı. Hem Akıllı Savunma kavramı hem de somut çok uluslu projelerin geliştirilmesi konusunda ulusal destek şarttır. Özel Elçiler, Müttefik ulusların katılımını teşvik etmek için üst düzey askeri ve siyasi liderlerle iş birliği yaparlar.⁵⁰⁶

Akıllı Savunma, endüstrinin yenilikçi çok uluslu iş birliğinden de yararlanır. Endüstriyel ortaklar bu girişimde önemli oyuncular ve tedarikçilerin sağlayabileceği yenilik ve yaratıcılığı kullanmanın yeni yollarını geliştirmek için NATO-Endüstri Katılımı Çerçevesi kapsamında çalışmalar devam etmektedir.

Savunma harcamalarının artırılması konusu gündemdedir. İngiltere'nin başkenti Londra'da düzenlenen NATO Zirvesi'nde NATO üyelerinden 5'i, 2017 yılındaki yüzde 2 hedefini tutturdu, 2019 yılında bu sayı yüzde 9'a yükseldi. GSYİH'nın yüzde 3,42'sini savunmaya ayıran ABD, 730 milyar doların üzerinde savunma bütçesi ile NATO'ya en fazla katkıda bulunan ülke konumunda. GSYİH'ya oranla ABD'yi yüzde 3,25 ile Bulgaristan ve yüzde 2,28 ile Yunanistan takip ediyor. Harcama miktarında ise 60 milyar dolar ile İngiltere listenin ikinci sırasında yer alıyor.⁵⁰⁷ Türkiye'nin 14 milyar dolara yakın askeri harcamaları GSYİH'nın yüzde 1,89'una tekabül ediyor.

“Soğuk Savaş sonrası oluşan yeni güvenlik ortamında İttifak’ın varlığını kalıcı kılabilmek, dönüşüm sürecini dinamik tutabilmek ve üyeler arasındaki dayanışmayı artırmak amacıyla örgüt içerisinde birçok politika, kavram ve proje üretilmiştir.

⁵⁰⁶ “Smart Defence,” 20 Feb 2017 (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_84268.htm?, 14 Mayıs 2021.

⁵⁰⁷ “NATO üyeleri savunmaya ne kadar harcıyor? GSYİH'nın ne kadarı savunmaya ayrılıyor?,” 04 Aralık 2019, <https://tr.euronews.com/2019/12/03/nato-uyeleri-savunmaya-ne-kadar-harciyor-gsyihn-nin-ne-kadar-savunmaya-ayriliyor> (Çevrimiçi) 14 Mayıs 2021.

“Genişleme politikası, Ortaklık politikası, füze savunma politikası, kapsamlı yaklaşım, mükemmeliyet merkezleri, çoklu gelecekler projesi ve küresel ortaklar, bu çerçevede sayılabilirler. Bu teşebbüsler esasında kuruluşa temel teşkil eden Sovyet tehdidinin yokluğunda, yeni tehdit ve risklere yönelik olarak ve İttifak’ı dinamik tutabilmek için tasarlanmışlardır. Bu bağlamda, İttifak’ın temel dönüşüm kavramı olma potansiyeline sahip olarak gösterilen akıllı savunma da söz konusu teşebbüslerin içinde özel bir öneme sahiptir.”⁵⁰⁸ Akıllı savunma kavramı, Avrupa Birliği (AB) Güvenlik ve Savunma Politikası’nın da bir unsuru olan “Havuzlama (birleştirme) ve paylaşma (pooling and sharing)” ilkesine dayanmaktadır.⁵⁰⁹

C. AWACS: NATO’nun “Gökyüzündeki Gözleri”

1. Genel

NATO, İttifakın sahip olacağı Havadan Erken İkaz Sistemi olarak işletmek üzere, ABD Hava Kuvvetleri Havadan İkaz ve Kontrol Sistemine dayanan 18 adet E-3A uçağını 1978’de almaya karar vermiş ve 1982-1985 yılları arasında uçaklar ve gerekli yer sistemleri mevcut tedarik süreçleri ile teslim alınmıştır.⁵¹⁰ NAEW&C Kuvveti, AWACS uçakları ve diğer destek sistemlerine emir komuta etmekte ve harekâtlara destek sağlamaktadır.

Resim 4 AWACS

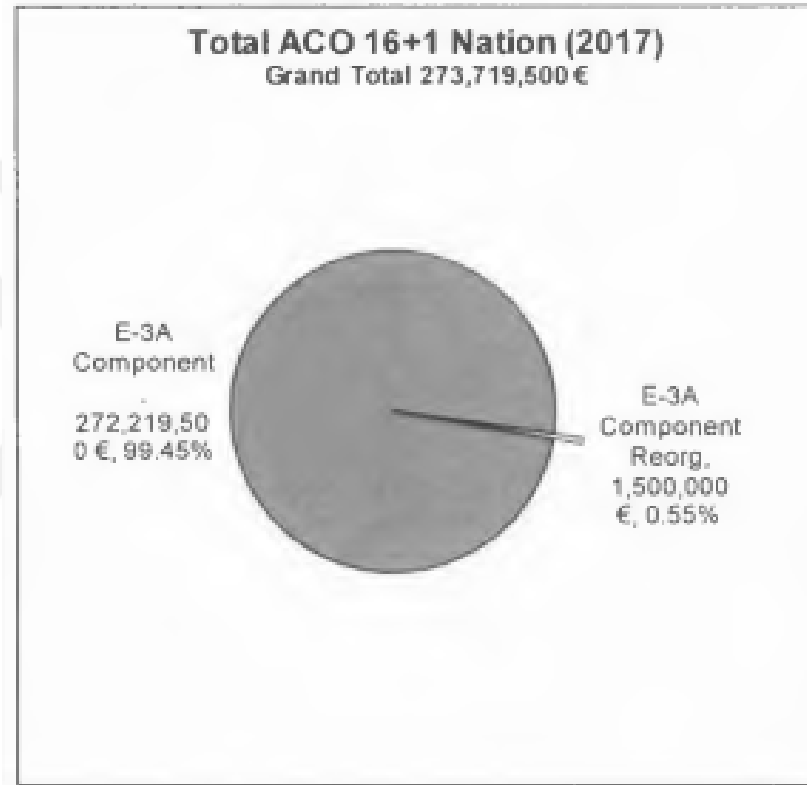
⁵⁰⁸ Arif Bağbaşıoğlu, “Güncelliğini Yitirmeyen Bir Sorun Olan Yük Paylaşımına Yeni Bir Çözüm Arayışı: Akıllı Savunma ve NATO,” Akademik Bakış, Cilt 10, Sayı 19, Kış 2016, s. 210-211.

⁵⁰⁹ A.e. s. 216.

⁵¹⁰ “AWACS: NATO’s ‘eyes in the sky’,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 67-72, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Kuvveti (NAEW & C) Program Yönetim Organizasyonu (NAPMO) ülkeleri (On altı+bir), bugüne kadar 13 milyar ABD Doları harcama yapmıştır. Yıllık işletme bütçesi şekil’de görülmektedir.

Şekil 19 NAEW&C (AWACS) Bütçesi

Uçakların ömrü 2035 yılında dolacaktır. 2035 sonrası çözümlerini araştırmak için NATO İttifakı Geleceğin Gözetleme ve Kontrol İnisiyatifi (NATO Alliance Future Surveillance and Control Initiative, AFSC Initiative) başlatmıştır. NATO üyeleri bu inisiyatifin planlanması ve kaynağının bulunmasında iş birliği yapmaktadırlar.⁵¹¹ NATO’nun AWACS tedarikinden yaklaşık otuz yıl sonra NATO Genel Sekreteri tarafından 2010 yılında Münih Konferansı’nda ilk defa gündeme getirilen Akıllı Savunma (Smart Defence, SD), ülkelerin savunma yeteneklerinin inovatif yöntemlerle ortaklaşa geliştirilmesi, tedarik edilmesi ve yürütülmesini önermiştir. NATO AWACS tedarik süreci, Akıllı Savunma kavramından önce

⁵¹¹ A.e.

gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte daha sonra ortaya atılan Akıllı Savunma kavramıyla örtüştüğü görülmektedir. Bir başka deyişle NATO AWACS, Bir ülkenin tek başına tedarik ve idame ettirmesi zordur ve gönüllülük esasına göre katılım sağlanmış çok uluslu bir Akıllı Savunma yeteneği olarak görülmektedir.

NATO, günümüzde, İttifak’a hava gözetlemesi, komuta ve kontrol, harekât alanı yönetim iletişimi sağlayan farklı radar kubbeleriyle gövde üzerine monte edilmiş bir Boeing E-3A Havadan Uyarı ve Kontrol Sistemi (AWACS) uçağı filosu işletiyor. NATO Hava Üssü (NAB) Almanya, Geilenkirchen, 14 AWACS uçağına ev sahipliği yapıyor.⁵¹²

Tablo Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler’de Varşova zirvesinde AWACS’ın geleceğine ilişkin karar alındığı görülmektedir. Yeteneğin 2035 sonrasında sürdürülmesi ve dönüşümü takip edilmektedir. NATO zirveleri yetenek dönüşümüne rehberlik etmeye devam etmektedir. NAEW&C Kuvveti (NATO AWACS) sürekli dönüşmekte, daha önceki zirve kararları sonrasında ulaştığı harekât yeteneği ile Müttefik operasyonlarına destek sağlamak ve NATO’nun gökyüzündeki gözü olmaya devam etmektedir. Ayrıca NAEW&C Kuvveti (NATO AWACS) Karargâhı, kuvvetin daha etkin ve koordineli çalışmasını sağlamak amacıyla, zirvelerde alınan kararlar çerçevesinde, ACO SHAPE (Mons/Belçika)’ten Müttefik Hava Kuvvet Komutanlığı (Ramstein/Almanya)’na taşınmıştır.

Müttefikler arasında hangi iş birliğinin başarılabilirliğinin en görünür ve somut örneklerinden biri olan NATO Havadan Uyarı ve Kontrol Sistemi (AWACS), NATO’ya hava kaynaklı komuta ve kontrol, hava ve deniz gözetlemesi ve harekât alanı yönetimi yeteneği sağlar. NATO’nun AWACS filosunun modernizasyonu, tüm Müttefiklerin güvenliğini sağlamak için hayati önem taşıyor ve İttifak’ın stratejik tahmin için farkındalığını ve kapasitesini güçlendirecektir.

2. AWACS Yeteneği

NATO E-3A (veya AWACS), geniş mesafelerde hava ve yer temaslarını tespit edebilen uzun menzilli radar ve pasif sensörler ile donatılmış modifiye Boeing 707’dir. AWACS tarafından toplanan bilgiler doğrudan uçaktan karadaki, denizdeki veya havadaki diğer kullanıcılara iletilebilir. NATO Havadan

⁵¹² A.e.

Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (NAEW & C Force) İttifak'ın iş birliği girişimidir ve NATO üyesi ülkelerin kaynaklarını bir araya getirerek ve gerçekten çok uluslu bir ortamda birlikte çalışarak neler başarılabilceğinin bir örneğidir. NAEW & C Gücü; hava polisliği, terörle mücadele, sonuç yönetimi, savaşmayanları (non combatants) tahliye operasyonları (Non-combatant Evacuation Operations, NEO), ambargo, ilk giriş, kriz mukabelesi ve gösteri gücü operasyonları gibi çok çeşitli misyonlar yürütmektedir. Uçak, Müttefik uçakların savaşçı (fighter) kontrolünü sağlamanın yanı sıra düşük irtifada çalışan potansiyel düşman uçağı izleyip tanımlayabiliyor. Aynı zamanda deniz temaslarını izleyip tanımlayabilir ve Müttefik satih kuvvetlerine koordinasyon desteğı sağlayabilir. Normal şartlar altında, hava aracı yaklaşık 9.150 metre (30.000 feet) hızla sekiz saat (tanker uçağı ile havadan yakıt ikmali ile daha uzun süre) çalışabilir. Aktif gözetleme sensörleri, AWACS'ın radar kubbesinde ("rotodome") bulunur. Bu yapı her 10 saniyede bir döner ve AWACS uçağına, uçağı 215 deniz milinden (400 kilometre) daha fazla bir mesafeye kadar tespit edebilen 360 derece radar kapsama alanı sağlar. 30.000 feet yükseklikte uçan bir uçağın gözetleme (kapsama) alanı 120.000 milkareden (310.798 kilometrekare) fazladır ve üst üste binen, koordine edilmiş yörüngelerde çalışan üç uçağın tamamı Orta Avrupa'nın kesintisiz radar kapsamasını sağlayabilir.

Resim 5 NATO AWACS Kokpit

3. NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Kuvveti (NAEW & CF)

NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Kuvveti (NATO Airborne Early Warning and Control Force, NAEW & CF), üç unsurdan oluşur: çok uluslu bir Karargâh (Ramstein)⁵¹³ ve iki operasyonel unsur, çok uluslu E-3A ve E-3D. NATO'ya ait 14 NATO E-3A uçağını işleten NATO Hava Üssü (NATO Air Base, NAB Geilenkirchen) merkezli E-3A Unsuru (filolar 16 ülkeden entegre uluslararası ekipler tarafından yönetilmektedir) ve altı Boeing E-3D uçağını işleten İngiltere Kraliyet Hava Kuvvetleri (RAF) Waddington merkezli E-3D Unsuru (RAF personeli tarafından yönetilir)'dir. Kuvvet ayrıca, Türkiye Konya'da ileri operasyon üssüne (FOB), Yunanistan'da Aktion, İtalya'da Trapani ve Norveç'de Ørland şehrinde ileri harekât üssü (forward-operating location, FOL)'ne sahiptir.

NATO, İttifak'a hava komuta ve kontrolü (C2), hava ve deniz gözetlemesi ve harekât alanı hava sahası yönetimi yeteneği sağlayan bu filoyu işletiyor. NAPMO üyesi olan Birleşik Krallık sınırlı katılım gösterir, ancak E-3D uçak filosu NAEW & C Kuvvetinin ayrılmaz bir parçasıdır.⁵¹⁴Fransa'nın gözlemci bir rolü vardır ve E-3F uçaklarının diğer E-3 filolarıyla birlikte çalışabilir olmasını sağlamak için sürekli koordinasyonu sağlar. Fransa ayrıca NAEW & C Force ile koordineli operasyonlarda yardımcı olmaktadır.

Resim 6 NATO AWACS⁵¹⁵

NATO AWACS airplane at Melsbroek Air Base, Belgium, November 2019.

⁵¹³ 2018-2019 yıllarında Mons'dan Ramstein'a taşınmıştır.

⁵¹⁴ "Allied Command Operations (ACO)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 39, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 13 Mayıs 2021.

⁵¹⁵ "The Secretary General's Annual Report 2019," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 19 Mart 2020, s. 53, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf, 06 Haziran 2021.

NAEW & C Force, son yıllarda gittikçe karmaşılaşan ve zorlu taktik görevlere konuşlandırıldı. Bunlar; deniz operasyonlarına destek, yakın hava desteği (CAS), hava sahası yönetimi, savaş arama ve kurtarma (CSAR), afet yardımı ve korsanlığa karşı harekâttır. 11 Eylül saldırılarının bir sonucu olarak NATO hükümetleri, NAEW & C Force tarafından halka açık hava olaylarının güvenliğine yardımcı olmak için sunulan hava gözetlemesi ve kontrol yeteneğini talep etti. Bu yüksek görünürlüklü etkinlikler arasında Yunanistan'daki 2004 Yaz Olimpiyat Oyunları, Almanya'daki 2006 Dünya Kupası Futbol Şampiyonası, Polonya'daki 2012 Avrupa Futbol Şampiyonası ve 2010'da İsveç'te Nobel ödül töreni gibi diğer uluslararası organizasyonların önemli toplantıları yer aldı. Hollanda Amsterdam'daki 2013 Hollanda kraliyet devir teslimi ve Hollanda'nın Lahey kentindeki 2014 Nükleer Güvenlik Zirvesi de vardı. Ayrıca, NAEW & C filoları NATO zirve toplantılarına sürekli destek sağlamıştır.⁵¹⁶

4. Kriz Yönetimi'nde AWACS'ın Rolü

1982 yılında uçuş operasyonlarına başladığından bu yana, NAEW & C Force kriz yönetimi ve barışı destekleme operasyonlarında kilit bir varlık olduğunu kanıtlamıştır. 1990'da Irak'ın Kuveyt'i işgalinin ardından NATO E-3A Bileşeni'nden (NATO Hava Üssü (NAB) Geilenkirchen) gelen uçaklar, savaş sırasında NATO'nun güney kanadını güçlendirmek için Türkiye'nin doğusuna konuşlandı. Anchor Guard Operasyonu, Doğu Akdeniz'de hava ve deniz trafiğinin izlenmesini ve Irak-Türkiye sınırı boyunca havadan izleme yapılmasını içermiştir. Görev Ağustos 1990 ile Mart 1991 arasında gerçekleştirildi. 1990'ların çoğunda hem NATO hem de İngiltere filolarından gelen uçaklar Balkanlar'da yoğun bir şekilde faaliyet göstererek Birleşmiş Milletler'in kararlarını ve Bosna'daki İttifak misyonlarını destekledi. Fransız Hava Kuvvetleri (Armée de l'air) ve ABD Hava Kuvvetleri (USAF)'nden AWACS uçakları da bu misyonların hedeflerine ulaşmasına yardımcı oldu.

Uçakların konuşlandırılmasında bazı güçlükler yaşanmıştır. 1'inci Körfez Savaşı'nda, TBMM 108 sayılı karar ile ülkeye davet edilen Amerikan kuvvetlerinin, 126 sayılı karardaki "bu kuvvetlerin kullanılmalari" ibaresine dayanılarak

⁵¹⁶ "AWACS: NATO's 'eyes in the sky'," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 67-72, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

Türkiye’deki üslerden yararlanmalarına izini verilmişti.⁵¹⁷ Bu karar ile birlikte 18 Ocak’ta, kırk bir Amerikan savaş uçağı daha İncirlik’e inerken, aynı gün Pentagon İncirlik’ten kalkan yirmi beş savaş uçağının Irak’taki hedefleri bombaladığını açıkladı.⁵¹⁸ Orta Doğu’da kullanılmayacağı söylenen üsler için Türkiye’den izin alan ABD, İncirlik’ten kalkan ve Batman, Muş ve Diyarbakır’daki havaalanlarından yakıt ikmali yapan uçaklarla Irak’ı bombalamıştır.⁵¹⁹ İncirlik’in kullanımına izin vererek, Irak’ı bir saldırı için kışkırttığı gerekçesi ile bazı NATO üyeleri bir savaş halinde Türkiye’ye destek verme konusunda tereddüt içindeydiler. Fransa Almanya, Danimarka ve Belçika’nın da dahil olduğu bu ülkeler, böyle bir durumda Türkiye’nin Irak’ın saldırısına uğramasının NATO antlaşmaları çerçevesinde öngörülen savunma dayanışması kapsamına girmeyeceğini düşünüyorlardı.⁵²⁰ NATO Genel Sekreteri Manfred Wörner, Türkiye’ye saldırı durumunda İttifakın otomatik olarak harekete geçmeyeceğini ve kararın NATO Konseyi’nde oybirliği ile alınacağını ifade ederken, NATO’nun Türkiye’ye destek vermeme konusunda direneceğinin işaretini veriyordu.⁵²¹ ABD ile yeni “Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması” (SEİA), 29 Mart 1980’de imzalanmış ve Türkiye’deki Amerikan askeri varlığı ve faaliyeti tamamen NATO savunma görevleri çerçevesinde kalmıştır. İncirlik anlaşma kapsamında yer almıştır.⁵²² Kısacası NATO’ya tahsisli bir üs olan İncirlik’in savaşta kullanılması, diğer üyeler tarafından ABD ve Türkiye arasındaki bir antlaşmanın sonucu olarak görülüyor, bunun sonuçlarının NATO’ya sirayet etmesi istenmiyordu.

Ateşkesten sonra durum değişmiştir. 6 Nisan 1991’de Kuzey Irak’a gerçekleştirilecek insani yardım operasyonlarını yürütecek bir Müşterek Görev Gücü (Joint Task Force Provide Comfort)’nün oluşturularak İncirlik’in ana karargâh olmasına karar verildi.⁵²³ İngiliz ve Fransız kargo uçaklarının katılması ile İncirlik’teki birliğin adı Birleşik Görev Gücü (Combined Task Force)’ne dönüştürüldü. Nisan ayının ortasından itibaren İncirlik’teki uçak ve personel sayısı artmaya başladı. Üste

⁵¹⁷ Selin M. Bölme, **İncirlik Üssü ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye**, İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s. 340.

⁵¹⁸ A.e.

⁵¹⁹ Uzgel, **a.g.e.**, s. 48.

⁵²⁰ Bölme, **A.g.e.**, s. 341.

⁵²¹ **A.g.e.**, s. 342.

⁵²² Selin M. Bölme, “Soğuk Savaş’ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim”, **Uluslararası İlişkiler**, Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 51-71.

⁵²³ Bölme, **A.g.e.**, s. 344.

bulunan on tanker uçağı, dört AWACS erken uyan uçağı ve F-15, F-16, F-111 filolarına ek olarak, Suudi Arabistan'dan A-10 bombardıman uçakları da İncirlik'e kaydırıldı.⁵²⁴ Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye ile ABD arasında ortak çıkarlar varlığını devam ettirdiyse de iki ülke dış politika alanında daha sık karşı karşıya gelmeye başlamıştır.⁵²⁵

2007'den 2016'ya kadar NAEW & C Force, NATO'nun Akdeniz'deki Aktif Çaba Operasyonu sırasında terörle mücadele faaliyetlerini desteklemek için başarıyla kullanıldı. 2011'de Birleşik Koruyucu Operasyonu sırasında NAEW & C Force, Libya üzerinde çalışan tüm İttifak hava varlıklarına kumanda etme ve kontrol etme gibi önemli bir işlevi de yerine getirdi. Bu, NATO savaş uçaklarına gerçek zamanlı taktik emir ve görevlerin verilmesini, gözetleme ve keşif uçaklarını, sığınmacıları veya insansız hava araçlarını (İHA'lar) içeriyordu. AWACS uçağı aynı zamanda havadan deniz gözetlemesi yeteneğı sağlayarak Libya'ya karşı deniz silahları ambargosunu uygulayan Müttefik gemilerini ve denizaltılarını da destekledi.

2011'den 2014'e kadar, NAB Geilenkirchen'den gelen uçaklar, Afgan Yardımı Operasyonunun bir parçası olarak hava gözetlemesi sağlayarak Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF)'nü desteklemek için Afganistan'a yerleştirildi. Afganistan'da AWACS uçağı hava gözetlemesi, dost uçakların desteklenmesi ve kontrolü, harekât alanı hava müdahalesi, muharebe arama ve kurtarma, keşif ve taktik hava taşımacılığı gibi taktik savaş yönetimi işlevlerini gerçekleştirdi. 25 Eylül 2014'te son NATO AWACS uçağı, Afganistan'daki Mezar-ı Şerif'ten Geilenkirchen'deki ana üssüne geri döndü. NATO, Afgan güçlerine eğitim, danışmanlık ve yardım etmeye odaklandığı için 1 Ocak 2015'te AWACS uçağının Kararlı Destek Destek Misyonu (Resolute Support) için gerekli olmayacağına karar vermiştir.

5. Müttefiklerin Güvencesi AWACS

2001 yılının başlarında Kuvvet NATO'nun Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ne Kararlılık Gösterisi Operasyonu sırasında savunma konuşlanmasını destekledi. 2001'de Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 9/11 terörist saldırılarının ardından

⁵²⁴ A.e.

⁵²⁵ Levent Duman, "Ortak Çıkarlar, Farklı Öncelikler: 2001-2008 Döneminde Türkiye, ABD ve İsrail Lobisinin İsrail-Filistin Sorununa Yaklaşımları," *Akademik Orta Doğu*, Cilt 5, Sayı 2, 2011, s. 155-180.

AWACS uçağı, Amerika Kıtası Kartal Yardımı Harekâtı sırasında ABD anakarasının daha fazla saldırıya karşı savunulması için konuşlandırıldı. Bu, İttifak tarihinde ilk defa NATO varlıklarının üye ülkelerinden birinin savunmasını desteklemek üzere konuşlandırıldığını temsil ediyordu.

1 Aralık 2015 tarihinde, NATO dışişleri bakanları, İttifak'ın güneyden gelen güvenlik sorunları için adımlar attı ve bölgedeki tırmanışı azaltmak için Türkiye için özel güvence önlemleri üzerinde anlaştılar. Bu destek AWACS gözetleme uçuşlarını, doğu Akdeniz'de artan deniz varlığını, Daimî Deniz Kuvvetleri liman ziyaretlerini, tatbikatlara katılımı, gelişmiş hava polisliğini ve deniz devriye uçağı uçuşlarını içerdi. 11 Şubat 2016'da AWACS uçağı NATO'nun güvence tedbirlerini desteklemek amacıyla 1000'inci görevi tamamladığında önemli bir dönüm noktasına ulaşıldı. Bu önlemler, Orta ve Doğu Avrupa'daki NATO Müttefiklerinin topraklarında, çevresinde bir dizi kara, deniz ve hava faaliyetleridir ve nüfusları güvence altına almak ve potansiyel saldırganlığı caydırmak için tasarlanmıştır. Rusya'nın NATO'nun doğusuna yönelik saldırgan eylemlerine yanıt olarak alınmaktadır.

6. Küresel Koalisyon Destek

11 Şubat 2016'da NATO savunma bakanları, prensip olarak NATO AWACS gözetleme uçaklarının IŞİD'e karşı uluslararası koalisyonu desteklemesine karar verdiler. Bu karar, ABD'den gelen bir talebe yanıt olarak verildi. Temmuz 2016'da Müttefikler prensip olarak, koalisyonun durumsal farkındalığını artırmak için doğrudan NATO AWACS desteği sağlayarak İttifak'ın IŞİD'e karşı koalisyon çabalarına katkısını artırmayı kabul ettiler.⁵²⁶

Koalisyonu destekleyen ilk NATO AWACS uçuşu 20 Ekim 2016 tarihinde gerçekleşti. Türkiye'de Konya Havaalanı'nda faaliyet gösteren uçaklar, gözetleme, durumsal farkındalık sağlayarak ve Koalisyonun genel hava resmini destekleyerek gökyüzünü daha güvenli hale getiriyor (NATO'nun AWACS uçağı, Koalisyon hava saldırılarına komuta ve kontrol etmiyor. Durumsal farkındalık sağlıyor.) AWACS uçakları sadece uluslararası hava sahasında veya Türkiye üzerinden uçmaktadır. AWACS uçakları Türkiye'nin içinden yüzlerce kilometre uzakta Irak ve Suriye'deki

⁵²⁶ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

hava sahasını tespit edebilir. Bu, IŞİD karşıtı çabalara önemli bir katkı ve NATO'nun terörizmle mücadeledeki kararlılığının açık bir işaretidir. Mayıs 2017'de Müttefikler, koalisyon için hava sahası yönetimini geliştirmeye yardımcı olan daha fazla AWACS uçuş saatiyle IŞİD'i Yenmek için Küresel Koalisyon'a desteklerini artırmayı kabul ettiler.⁵²⁷

7. Dönüşüm

1960'larda askeri uçakların artık havadan karaya füzeleri önleyecek kadar yükseğe uçamayacakları anlaşıldı. Giderek daha ölümcül bir hava savunma ortamında hayatta kalmak için, uçaklar ağaç tepesinden biraz daha yüksek seviyelere indirildi. 1970'lere gelindiğinde, düşük seviyeli nüfuz kabiliyetine sahip yüksek hızlı savaş uçaklarını tespit etme gereksinimi NATO'nun yer tabanlı radar sistemini yeni yöntemlerle geliştirmeyi gerekli kıldı. NATO askeri yetkilileri, Havadan Erken Uyarı (Airborne Early Warning, AEW) özelliğinin bu sorunun çözüm anahtarını sağlayacağını belirledi. NATO AEW sisteminin operasyonel gerekliliği Uzun menzilli küçük, yüksek hızlı saldırgan uçakları tespit etme ihtiyacını vurguladı. AEW uçağının çalışması gereken coğrafi bölgeler nedeniyle deniz yüzeyi hedeflerinin (gemiler ve tekneler gibi) tespit edilmesi ihtiyacı da belirtildi. Sistemin, özellikle kontrol fonksiyonu için içsel hareketliliği ve esnekliği NATO plancıları tarafından hava, deniz ve kara kuvvetleri komutanlarına gelişmiş bir komuta ve kontrol (C2) kabiliyeti sağlaması olarak da öngörülmüştü. Bir NATO AEW Gücü oluşturulması, İttifak'ın caydırıcı duruşuna önemli bir katkıda bulunmak üzere tasarlanmıştır. Aralık 1978'de NATO Savunma Planlama Komitesi, İttifak'ın sahip olduğu bir Havadan Erken Uyarı Sistemi olarak işletilmek üzere ABD Hava Kuvvetleri (USAF) Havadan Uyarı ve Kontrol Sistemi'ne (AWACS) dayalı 18 uçağın ortak tedarikini onayladı. 18 E-3A uçağının Şubat 1982 ile Mayıs 1985 arasında teslimatına ek olarak, NAEW & C programı 40 NATO Hava Savunma Kara Ortamı (NADGE) sahasının iyileştirilmesini ve üç İleri Harekât Üssü (Forward Operating Base, FOB), bir İleri Harekât Yeri (Forward Operating Location, FOL) ile birlikte Almanya Geilenkirchen'de bir Ana Harekât Üssünün (Main Operating Base, MOB) kurulmasını içerd. ⁵²⁸

⁵²⁷ "AWACS: NATO's 'eyes in the sky'," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 67-72, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

⁵²⁸ A.e.

Başlangıçta bir radar platformu olarak tasarlanan AWACS uçağı, jeopolitik değişimin gerçeklerine ve NATO'nun son 30 yıldaki yeni misyonuna hitap etmek için sürekli gelişti. AEW & C'nin kontrol yönünü vurgularken, AWACS uçağı hava muharebe yönetiminin önemli bir parçası haline geldi ve en son mühendislik ve imalat gelişmelerini içeren ardışık modernizasyon programları ile operasyonel olmaya devam etti. İlk NAEW & C Devralma Programından Nihai Ömür Boyu Uzatmaya kadar, NAPMO ülkeleri toplu olarak yaklaşık 13 milyar dolar harcadı/taahhüt etti. Bu, herhangi bir ülke için engelleyici derecede pahalıdır ve ancak NAPMO uluslarının toplu katkısıyla gerçekleştirilebildi.

Tüm AWACS uçakları modernizasyon, operasyonlar ve destek için sürekli modifikasyonlar geçirir. Takip Eden Yükseltme Programı (FUP) olarak bilinen son modernizasyon turu, analog kokpiti modern dijital teknolojiyle ("cam" kokpit olarak bilinen) değiştirirken, iş birliği yapan birimlerin durumsal farkındalığını (Mod 5/gelişmiş Mod S) desteklemek için sistemleri geliştirdi. Aralık 2018'de, en son iyileştirilen uçak, ana yüklenici tarafından NATO'ya teslim edildi, filonun mevcut ve öngörülen hava trafiği yönetimi gerekliliklerine uymasını sağladı. İnternet Protokolü (IP) kullanan iletişim sistemleri de diğer komut ve kontrol (C2) varlıklarıyla metin (text) iletişimini desteklemek için geliştirilmekte ve sahaya yerleştirilmektedir.⁵²⁹

NATO'nun AWACS filosunun hizmet ömrünü 2035'e çıkarmak için son kez bir modernizasyon söz konusudur. Sonrasında yeni bir sistem tedariki gerekecektir. 1 milyar ABD doları değerinde olan ve AWACS programına katılan 16 Müttefik tarafından finanse edilen bu çaba, AWACS'a sofistike yeni iletişim ve ağ oluşturma olanakları sağlayacaktır. NE-3A'nın veri bağlantısı ve sesli iletişim yeteneklerini yükseltme ve gelişmiş ağ özelliği sağlayacaktır. Modernizasyon sözleşmesi, diğer katılımcı Müttefik endüstrilerinin katkılarıyla Boeing'e ana yüklenici olarak verilmiştir.

NAEW & C Gücü ile ilgili olarak, AWACS kapasitesinin gelecekteki boyut ve şeklini belirleyen kapsamlı bir gözden geçirme yapılmıştır. Bu temelde Müttefikler, NATO AWACS'ın modernizasyonunu taahhüt ederek filonun ömrünü 2035'e kadar uzattılar ve bu tarihten sonra uzatma artık uygulanabilir değildir.

⁵²⁹ A.e.

Modernizasyon projelerinin yürütülmesi de dahil olmak üzere AWACS programı, Hollanda'nın Brunssum şehrinde bulunan NAEW & C Program Yönetim Ajansı (NAPMA) tarafından yönetilmektedir.⁵³⁰ Ajansta, atanmış askeri görevliler ve programa katılan ulusların sivil yetkilileri görev yapmaktadır. 2011 yılında NAPMA Genel Müdürü, NAPMO ülkeleri tarafından NATO E-3A filosu için Teknik Uçuşa Elverişlilik Kurumu (Technical Airworthiness Authority, TAA) olarak atanmıştır. Özel bir mühendislik ofisi tarafından desteklenen TAA, filo operasyonlarından ve desteğinden sorumlu olan NAEW & C Kuvvet Komutanı ile birlikte uçuşa elverişlilik sertifikasyonu ile ilgili sorumlulukları paylaşmaktadır.

8. AWACS'ın Geleceği

NATO'nun E-3 AWACS filosunun 2035 yılında emekli olacağı daha önce ifade edilmişti. 2016'daki Varşova Zirvesi'nde Müttefikler "2035 yılına kadar İttifak'ın E-3 AWACS'yi takip etme yeteneğine sahip olması gerektiğini açıkladı. Yüksek seviye askeri gerekliliklere dayanarak, gelecekteki NATO gözetleme ve kontrol yetenekleri için seçenekleri tanımlama sürecine birlikte başlamaya karar verildi. Bu çaba o zamandan beri İttifakın Gelecekteki Gözetleme ve Kontrol (AFSC) girişimi olarak ileri sürülmüştür. Şubat 2017'de NATO savunma bakanları, yeni teknolojileri değerlendirmek ve bilgi toplamak ve paylaşmak için bir araya getirilmiş hava, yer, uzay veya insansız sistemlerin potansiyel kombinasyonları da dahil olmak üzere bir sistem yaklaşımı sistemini keşfetmek için bir dizi çalışmadan oluşan AFSC Konsept Aşamasına başlamayı kabul etti. Bu çalışmalar sonunda NATO, bireysel Müttefikler veya çok uluslu grupların gelecekte yeni sistemler edinme kararlarını bildirmeye yardımcı olacaktır. NATO Müttefikleri'nin tamamı şu anda AFSC'nin planlanması ve kaynaklanması konusunda iş birliği yapmaktadır.⁵³¹

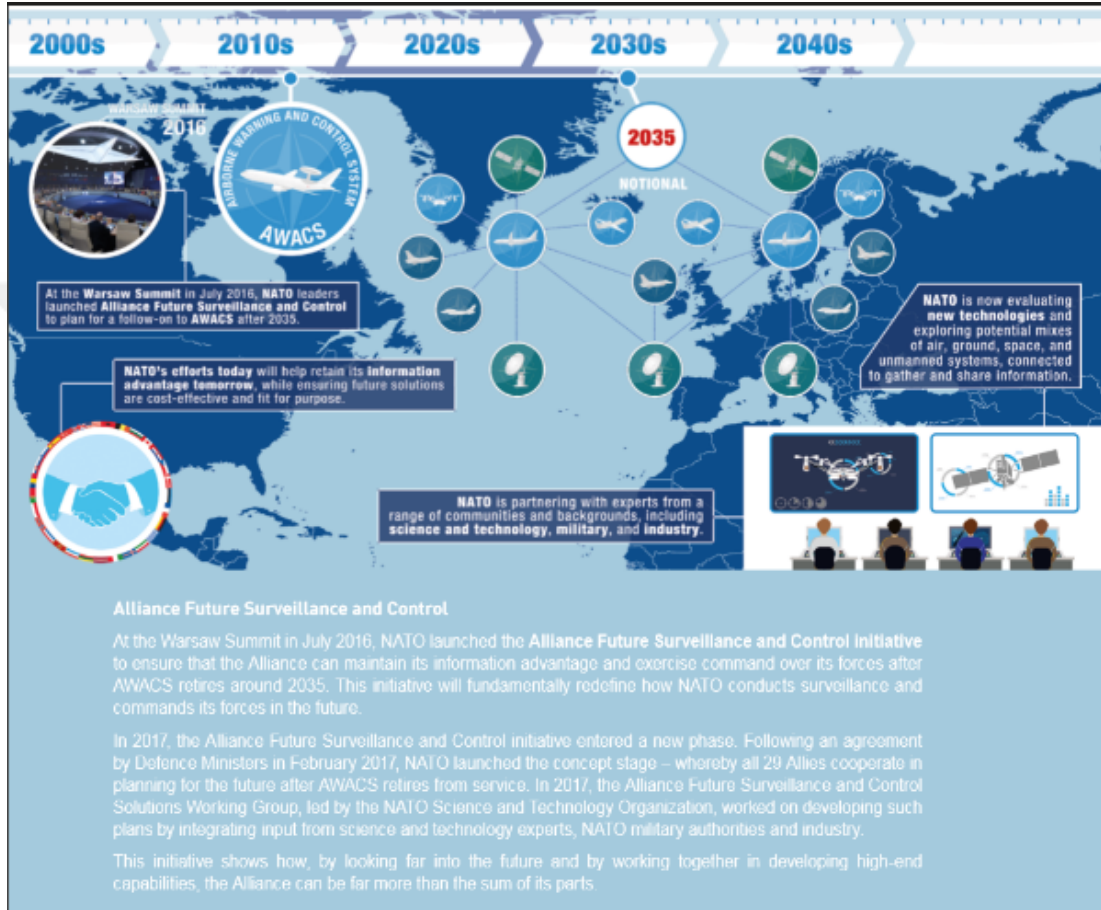
Aralık 2018'de Kuzey Atlantik Konseyi, AFSC Konseptinin ilk aşamasını programa ve bütçeye göre tamamladığını ilan etti ve ikinci aşamaya geçmeyi kabul etti. İkinci aşamada NATO, İttifak endüstrilerinin uzmanlığından faydalanacaktır.

⁵³⁰ NATO AEW&C Programme Management Agency, (Çevrimiçi) <https://www.napma.nato.int/>, 15 Mayıs 2021.

⁵³¹ "AWACS: NATO's 'eyes in the sky'," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 67-72, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

2019 yılında NATO’nun 2035 yılındaki gereksinimlerini karşılamak için bir dizi endüstriyel yarışma başlatılacaktır.

Şekil 20 AWACS’ın Geleceği⁵³²

Ç. NATO Entegre Hava ve Füze Savunması (NATO IAMD)

1. Genel

NATO Entegre Hava ve Füze Savunması (NATO IAMD) barış zamanı, kriz ve çatışmalarda, İttifak bölgesini, nüfusu ve kuvvetleri hava ve füze tehdidine ve saldırılara karşı korumak için sürekli bir görevdir. Caydırıcılığa, İttifak’ın bölünmez güvenliğine ve hareket özgürlüğüne katkıda bulunur. Bu görev, SACEUR yetkisindeki NATO Entegre Hava ve Füze Savunma Sistemi (NATINAMDS) ile sağlanmaktadır.

⁵³² “The Secretary General’s Annual Report 2017,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, s. 46, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/20180315_SG_AnnualReport_en.pdf, 21 Mayıs 2021.

Müttefik liderler, 2010'daki Lizbon Zirvesi'nde NATO Entegre Hava ve Füze Savunma Sistemi (NATINAMDS) geliştirerek hava ve füze savunmasını bütüncül bir şekilde ele almayı kabul ettiler. NATINAMDS, yeni BMD unsurları tarafından geliştirilen önceden var olan NATO Entegre Hava Savunma Sistemine (NATINADS) dayanmaktadır. 1961 yılından beri, NATO Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) komutası ve kontrolü altında NATO Entegre Hava Savunma Sistemi (NATO Integrated Air Defence System, NATINADS) NATO savunma konseptinin kilometre taşlarından birisi olmuştur. Önceleri sadece hava savunması olarak icra edilen göreve ilave olarak, Kitle İmha Silahlarının (KİS) yayılımının hızlanması ile beraber İttifakın bir füze savunma yeteneği geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Soğuk Savaş sırasında NATINADS, insanlı uçakların tek yönlü ve iyi tanımlanmış bir tehdidine karşı büyük ölçüde statik bir sistemdi. 50 yılı aşkın bir süredir NATINADS, günümüzün daha az öngörülebilir ortamının zorluklarını karşılayan ve tüm hava ve füze tehditlerine çare üreten NATO Entegre Hava ve Füze Savunma Sistemine (NATINAMDS) dönüştü.

NATO IAMD çerçevesinde iki barış zamanı misyonu var: NATO Hava Polisliği (NATO Air Polising, AP) ve NATO Balistik Füze Savunması (Ballistic Missile Defence, BMD). NATO Hava Polisliği; İttifak hava sahasının güvenliğini koruyor. Bu kolektif bir görevdir ve hava sahası ihlallerine hızlı bir şekilde tepki vermeye hazır av önleme uçağının (fighter interceptor aircraft) 24 saat sürekli varlığını içerir.⁵³³ NATO BMD; Avrupa-Atlantik bölgesi dışından artan tehdide karşı Avrupa'daki nüfusu, toprakları ve kuvvetleri savunmaktadır. NATO BMD, bu bölümde ayrıca incelenecektir.

Kriz zamanlarında NATO IAMD saldırganlığını caydırmaya ve İttifak'ın düşmanca eylemlere karşı kararlı ve hazır olduğunu göstermeye katkıda bulunur. **NATO IAMD, NATO'nun kriz mukabele sisteminin ayrılmaz bir parçasıdır. Kriz ve çatışmadaki bir NATO IAMD misyonu tehdidin özel doğasına bağlıdır. Ancak, beş belirli alt göreve ayrılabilir: Hava Savunması (Air Defence, AD), Balistik Füze Savunması (Ballistic Missile Defence, BMD), Harekât Alanı Balistik**

⁵³³ "NATO Integrated Air and Missile Defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 272-274, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

Füze Savunması (Theatre Ballistic Missile Defence, TBMD), Cruise Füze Savunması (Cruise Missile Defence, CMD), Roketler, Hava ve Topçuya Karşı Savunma (Counter Rockets, Mortar and Artillery, CRMA); İnsansız Uçak Sistemlerine Karşı Savunma (Counter Unmanned Aircraft Systems, CUAS).⁵³⁴

Çok katmanlı bir NATO IAMD, her türlü hava veya füze tehdidine karşı çoklu katılım fırsatları sağlayan hava ve yüzey tabanlı yeteneklerin bir karışımı ile sağlanır. Entegrasyon, mevcut tüm hava ve füze savunma yeteneklerinin koordinasyonunu ve senkronizasyonunu sağladığından IAMD için önemli bir gerekliliktir. Entegrasyonda temel ön koşul birlikte çalışabilirliktir.

2. Mekanizmalar

Hava ve Füze Savunma Komitesi (Air and Missile Defence Committee, AMDC) NATO'nun Entegre Hava ve Füze Savunması'nın tüm unsurlarından ve ilgili hava gücü yönlerinden sorumlu kıdemli siyasa komitesidir. İttifak'ın başlıca politik karar alma organı Kuzey Atlantik Konseyi (NAC)'ne rapor vermektedir.⁵³⁵ Hava ve Füze Savunması Askeri Komitesi Çalışma Grubu (Military Committee Working Group for Air and Missile Defence, MCWG AMD) NATO'nun üst düzey askeri otoritesidir ve hava ve füze savunma konularının askeri yönlerini gözden geçirmek ve Askeri Komiteye tavsiyelerde bulunmaktan sorumludur. Hava ve füze savunması ile ilgili konularla ilgilenen diğer gruplar arasında NATO'nun Füze Savunması için Savunma Siyasa ve Planlama Komitesi (Takviyeli) ve NATO'nun silahlanma alanındaki ülkeler arasında iş birliğini geliştirmekten sorumlu üst komitesi olan Ulusal Silahlanma Direktörleri Konferansı bulunmaktadır.⁵³⁶ NATO Askeri Makamları, BMD ve ilgili operasyonel planlama, eğitim ve uygulama için askeri doktrinel çerçeve geliştirmekten sorumludur.⁵³⁷ NATO'nun diğer üst düzey komiteleri NATO BMD'sini sivil olağanüstü hâl planlaması veya kriz yönetimi gibi daha geniş başlıklarda ele alıyor.

⁵³⁴ A.e.

⁵³⁵ Air and Missile Defence Committee (AMDC), (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_69342.htm#:, 17 Mayıs 2021.

⁵³⁶ "NATO Integrated Air and Missile Defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 272-274, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵³⁷ Defence Policy and Planning Committee, 10 December 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_69128.ht 15 Mayıs 2021.

NATO Entegre Hava ve Füze Savunma Sistemi (NATINAMDS)'nin amacı tüm kuvvetlerde bulunan hava ve füze savunma kabiliyetlerinin birleştirilerek, İttifakın hava sahasının bütünlüğünün korunması, İttifak nüfusunun, topraklarının ve kuvvetlerinin savunmasının sağlanmasıdır. NATINAMDS, NATO kolektif savunma prensibinin ayrılmaz bir parçasıdır ve hedefi barış zamanından itibaren başlayarak, öncelikle tüm hava ve füze tehdidini caydırmak ve caydırıcılık başarılı olmazsa tehdidi aktif savunma ile etkisiz hale getirmektir. Aktif savunma ile tehdidin önlenemediği durumda ise pasif savunma tedbirleri ile etkisinin azaltılması planlanmaktadır. Hava ve Balistik Füze Savunmasının daha etkin icra edilebilmesi için elde mevcut tüm kaynakların ve yeteneklerin entegre edilmesi ihtiyacına binaen mevcut planların birleştirilmesi kararlaştırılmıştır. NATO barış zamanı hava ve füze savunma faaliyetleri, 7/24 yürütülmektedir. NATO Hava Savunma unsurları, ülkelerin deklere ettiği Hızlı Reaksiyon Alarm (Uçakları) (Quick Reaction Alert-QRA) ve Karada Konuşlu Hava Savunma Sistemleri (Surface Based Air Defence, SBAD) vasıtalarından oluşmaktadır. Barış zamanı görevi Hava Polisliği, birleştirilmiş hava resminden yola çıkarak, NATO hava sahasında faaliyet gösteren ya da yaklaşan teşhis edilememiş izlerin meşru müdafaa ve angajman kuralları çerçevesinde önlenmesi ve teşhis edilmesi usullerine dayanmaktadır. Hava Polisliği,⁵³⁸ tüm üye ülkelerde harekât kontrolü NATO'ya devredilmiş unsurlar ile icra edilir. Plan, aynı zamanda kriz ve savaş durumları için de düzenlemeler ihtiva etmektedir ve herhangi bir harekât planı yürürlüğe girinceye kadar tüm NATO Hava Sahasının savunulması için kullanılacaktır. Türkiye, yoğun çabalar sonucu, NATO zirvelerinde tekrarlanan tam kapsama ve koruma terimlerinin tanımlanmasını sağlamış ve bu tanım plana ithal edilmiştir. Türkiye'nin tam kapsama ve koruması için gerekli savunma tasarımı ilgili bölüme işlenmiştir. Tam kapsama sağlanması, ülkelerin yapacağı gönüllü katkılara bağlıdır.⁵³⁹

⁵³⁸ The Secretary General's Annual Report 2020, 16 March 2021, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 15 Mayıs 2021, s. 20.

⁵³⁹ "Air policing: securing NATO airspace," 16 May 2018, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

3. Balistik Füze Savunması (BMD)

Kitle imha silahlarının yayılmasına ve dağıtım sistemlerine (atma vasıtalarına) daha geniş bir yanıt verilmesi bağlamında NATO Balistik Füze Savunması programı, Müttefik kuvvetlerini 3.000 kilometreye kadar menzilli balistik füze tehditlerine karşı korumak için başlatıldı. 2010'daki Lizbon Zirvesi'nde NATO liderleri, NATO Avrupa sivil nüfusunu ve bölgesini koruma kapsamını genişletmeye karar verdiler. **2016 Varşova Zirvesi sırasında, Müttefikler NATO BMD'nin ilk operasyonel kapasitesini resmen ilan ettiler** ve bu NATO'nun Güney Avrupa'daki İttifak sivil nüfusunu, bölgesini ve kuvvetlerini balistik bir füze saldırısına karşı savunmak için daha güçlü bir yetenek sunuyor. NATO BMD'nin nihai amacı, tüm NATO Avrupa'sına kapsama ve koruma sağlayan tam operasyonel kapasiteye ulaşmaktır.

Kasım 2010'daki Lizbon Zirvesi'nde NATO liderlerinin bölgesel bir BMD kapasitesi geliştirme kararı sonrasında, İttifak halihazırda devam etmekte olan Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunması (ALTBMD) programının kapsamını, karaya atılan füze savunması sağlamak için NATO'nun uyguladığı güçlerin korunmasının ötesinde genişletmeye karar verdi.⁵⁴⁰ Mayıs 2012'deki Şikago Zirvesi'nde İttifak, Geçici NATO BMD yeteneğinin elde edildiğini açıkladı. Operasyonel olarak önemli bir ilk adım sağladı ve potansiyel NATO balistik füze saldırısına karşı güney NATO Avrupa'sındaki nüfusu, bölgeyi ve kuvvetleri savunmak için mevcut vasıtalar dahilinde maksimum kapsama alanı sundu.⁵⁴¹ Temmuz 2016'da Müttefikler NATO BMD'nin Operasyonel Kapasitesinin, NATO'nun güney Avrupa çapında İttifak nüfuslarını, topraklarını ve güçlerini potansiyel bir balistik füze saldırısına karşı savunmak için daha güçlü bir yetenek sunan başarısını açıkladılar.⁵⁴²

İttifak'ın güneydoğu sınırının yakınında balistik füzelerin çoğalmasıyla artan tehdit, NATO'nun Avrupa-Atlantik bölgesi dışından gelen tehditlere karşı koymak için yapılandırılmış bir balistik füze savunma sisteminin geliştirilmesinde ve konuşlandırılmasında bir itici güç olmaya devam etti. NATO BMD'nin nihai amacı,

⁵⁴⁰ "Lisbon Summit Declaration," 20 November 2010, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

⁵⁴¹ "Chicago Summit Declaration," 20 May 2012, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

⁵⁴² "Warsaw Summit Communiqué," 09 Jul 2016, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve kuvvetleri için balistik füzelerin yayılmasıyla artan tehditlere karşı tam kapsama alanı ve koruma sağlamaktır. Bu kapsama alanı, Müttefik güvenliğinin ve NATO dayanışmasının bölünmezliği, risklerin ve yüklerin eşit paylaşımı ve makul zorluk ilkelerine dayanmaktadır. Aynı zamanda tehdit, karşılanabilirlik ve teknik fizibilite düzeyini de dikkate almaktadır ve İttifak tarafından kabul edilen en son ortak tehdit değerlendirmelerine uygundur. Uluslararası çabaların balistik füze yayılımının yarattığı tehditleri azaltması durumunda NATO füze savunması buna göre adapte olacaktır.⁵⁴³

NATO BMD, ulusal olarak finanse edilen durdurucular ve sensörler (interceptors and sensors), evsahipliği düzenlemeleri (hosting arrangements) dahil gönüllü ülke katkılarına (Voluntary National Contributions, VNC) ve NATO BMD Programı aracılığıyla sunulan komuta ve kontrol omurgasına dayanmaktadır. Yalnızca komuta ve kontrol sistemleri ortak finansman için uygundur. ABD, Avrupa Aşamalı Uyum Yaklaşımı (EPAA) aracılığıyla NATO BMD'sine katkıda bulunuyor. Türkiye Kürecik'te ABD BMD radarına; Romanya, Deveselu Hava Üssü'nde bir ABD Aegis Ashore sitesine; Almanya Ramstein Hava Üssü komuta merkezine ev sahipliği yapıyor. Polonya Redzikowo Askeri Üssü'nde bir başka Aegis Ashore sahasına ev sahipliği yapacak. Buna ek olarak, EPAA bağlamında İspanya, Rota'daki deniz üssünde dört adet çok amaçlı BMD özellikli Aegis gemisine ev sahipliği yapıyor. Bu varlıkların tümü gönüllü ulusal katkılardır ve NATO BMD kapasitesinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bazı Müttefikler şu anda diğer BMD varlıklarının güç koruması olarak başka kara tabanlı hava ve füze savunma sistemleri (Patriot veya SAMP/T gibi) veya tamamlayıcı gemiler sunmaktadır (Şekil Balistik Füze Savunması). Diğer Müttefikler, BMD özellikli varlıklar geliştirmekte veya satın almaktadır.

⁵⁴³ “NATO Integrated Air and Missile Defence,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 272-274, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 15 Mayıs 2021.

Şekil 21 Balistik Füze Savunması⁵⁴⁴

NATO'nun BMD alanındaki faaliyetleri için çerçeve oluşturan kilit politika belgesi NATO'nun 2010 Stratejik Konseptidir. Buna ek olarak BMD, 2012 Caydırıcılık ve Savunma Duruş İncelemesinin (Deterrence and Defence Posture Review, DDPR) önemli bir yönüdür.

Stratejik Konsept, diğer şeylerin yanı sıra, “Nükleer silahların ve diğer kitle imha silahlarının ve bunların teslimat sistemlerinin (atma vasıtalarının) çoğalmasının, küresel istikrar ve refahı hesaplanamaz biçimde tehdit ettiğini kabul eder. Önümüzdeki on yıl içinde, dünyanın en değişken bölgelerinde çoğalma en şiddetli olacaktır. Bu nedenle NATO, İttifakın bölünmez güvenliğine katkıda bulunan kolektif savunmanın temel bir unsuru olarak, nüfusları ve bölgeleri balistik füze saldırısına karşı savunma yeteneğini geliştirecektir.” Savunma yeteneği olarak BMD, balistik füzelerin yayılması tehdidine daha geniş bir yanıtın unsurlarından biri olacaktır.

⁵⁴⁴ The Secretary General's Annual Report 2020, 16 March 2021, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 15 Mayıs 2021, s. 22.

2012 Caydırıcılık ve Savunma Duruş İncelemesi, füze savunmasının nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabileceğini; onların yerini tutamayacağını belirtir. Tamamen savunma kabiliyetidir ve Avrupa-Atlantik bölgesinin dışından gelen tehditler ışığında oluşturulmaktadır. NATO'nun füze savunma kabiliyetlerinin bir rakibin planlamasını zorlaştırması ve hasarı azaltması sağlaması bekleniyor. Etkili füze savunması, kriz zamanlarında değerli karar alanı da sağlayabilir. Diğer silah sistemleri gibi, füze savunma yetenekleri de tam ve kalıcı bir etkinlik vaat edemez. NATO füze savunma kabiliyeti, etkili nükleer ve konvansiyonel kuvvetlerle birlikte, Avrupa-Atlantik bölgesi dışından nüfusların emniyet ve güvenliğine yönelik herhangi bir tehdidi caydırma ve savunma konusundaki kararlılığı gösterecektir.⁵⁴⁵

2003 yılından bu yana NATO ve Rusya, NATO-Rusya Konseyi (NRC) himayesinde TBMD ile ilgili tartışma ve faaliyetlerde bulundular. 2010 yılından bu yana, tartışmalar ve faaliyetler Harekât Alanı Balistik Füze Savunması (Theatre Ballistic Missile Defence, TBMD)'ndan bölgesel BMD'ye doğru genişledi. NATO ve Rusya bu alanda iş birliği için olası alanları incelediler. Ancak ilerleme zordu ve Ekim 2013'te BMD ile ilgili tartışmalar Rusya tarafından durduruldu. Nisan 2014'te NATO, Kırım'ın yasadışı ve gayri meşru ilhakına cevaben Rusya ile tüm pratik iş birliğini askıya aldı.

D. Stratejik Hava İkmali

NATO üyesi ülkeler, İttifak'a dünya çapında birlik, ekipman ve malzeme taşıma yeteneği kazandıran özel uçaklar kiralamak için kaynaklarını bir araya getiriyor. Sağlam stratejik hava taşıması yetenekleri NATO ülkelerinin güçlerini ve ekipmanlarını ihtiyaç duydukları her yere hızlı bir şekilde konuşlandırabilmelerini sağlamak için hayati öneme sahiptir.

1. Stratejik Hava İkmali Uluslararası Çözümü (SALIS)

10 ülkeden oluşan çok uluslu bir konsorsiyum, Antonov AN-124-100 uçağını Stratejik Hava Taşıması Uluslararası Çözümü (Strategic Airlift International Solution, SALIS) olarak kiralamaktadır. SALIS, NATO ve Avrupa Birliği operasyonlarını desteklemek için altı AN-124-100 uçağına (kriz durumunda dokuz

⁵⁴⁵ "Deterrence and Defence Posture Review Chicago Summit," 20 May 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87597.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

gün içinde göreve hazır olur) güvenli erişim sağlar. Aralık 2016'da NATO Destek ve Satın Alma Ajansı (NSPA), Leipzig-Halle Havalimanı, Almanya'da (Antonov SALIS Gmbh ve Ruslan SALIS Gmbh) bulunan iki şirketle iki sözleşme imzaladı. Bu sözleşmeler uyarınca, SALIS katılımcı ülkelere, yıllık kararlaştırılan uçuş saatleri kotasına dayanarak, büyük boyutlu yükler için stratejik hava taşıması kabiliyetine erişim sağlanmaktadır. 2017/2018 yılları için imzalanan yeni sözleşme beş yıl daha uzatma opsiyonludur ve Aralık 2016'da sona eren ilk geçici SALIS sözleşmesinin yerini alıyor.⁵⁴⁶

SALIS sözleşmeleri, iki Antonov AN-124-100 uçağı, altı günlük bildirimde, ikisi dokuz günlük bildirimde iki uçak daha sağlıyor. Konsorsiyum ülkeleri uçakları yılda en az 1.600 uçuş saati kullanmayı taahhüt etmişlerdir. Tek bir Antonov AN-124-100, 120 tona kadar yük taşıyabilir. SALIS katılımcı ülkeleri geçmişte Afganistan'a ekipman taşımak, Pakistan'daki Ekim 2005 depremzedelerine yardım sağlamak ve Darfur'da Afrika Birliği barış gücüne hava taşıması için Antonov uçaklarını kullandı. Konsorsiyum 10 NATO Müttefikinden oluşuyor: Belçika, Çek Cumhuriyeti, Fransa, Almanya, Macaristan, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Slovakya ve Slovenya.

Yetenek, Hollanda'nın Eindhoven kentinde bulunan NATO Hareket Koordinasyon Merkezi Avrupa (Movement Coordination Centre Europe, MCCE) ile birlikte bulunan Stratejik Hava İkmal Koordinasyon Hücresi tarafından günlük olarak koordine edilmektedir. NSPA, SALIS sözleşmelerini ve ortaklığını yöneterek destek sağlamaktadır.⁵⁴⁷

Bu yeteneğin gelişimi kapsamında, Haziran 2003'te NATO savunma bakanları stratejik hava ve deniz taşıması niyet mektubu imzaladı. Ocak 2006'da 15 ülke, NATO Bakım ve Tedarik Ajansını (şimdi NATO Destek ve Satın Alma Ajansı), Rus şirketi Volga-Dnepr Airlines ile Ukraynalı Antonov (eski) ortak ortaklığı olan Ruslan SALIS GmbH (Leipzig, Almanya merkezli) Tasarım Bürosu ile sözleşme imzalamakla görevlendirdi.

⁵⁴⁶ "Strategic Airlift," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 652-654, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵⁴⁷ A.e.

Resim 7 Stratejik Hava İkmali Uluslararası Çözümü (SALIS)⁵⁴⁸

Mart 2006'da çok uluslu sözleşmenin yürürlüğe girmesi için 15 orijinal imza sahibi, İsveç Leipzig'deki özel bir törene katıldı. Bu, uzun vadeli bir tedarik çözümü bulunana kadar konsorsiyum ülkeleri için stratejik hava taşıması sağlamak amacıyla Stratejik Hava İkmali Geçici Çözümü (SALIS) girişiminin başlatılmasına da işaret etti. Sözleşmenin başlangıç süresi üç yıldır. Finlandiya ve Polonya da SALIS programına katıldı. SALIS sözleşmesi 2012'de yeniden ihale edildi ve Ruslan SALIS GmbH yeni bir sözleşme (2013/2014) aldı. SALIS sözleşmesi yenilenmiş ve Aralık 2016 sonunda sona ermiştir.

2. Stratejik Hava Taşımaya Yeteneği (SAC)

NATO ülkelerine ve Ortaklarına stratejik hava taşımacılığına erişim sağlamayı amaçlayan ikinci girişim, 10 NATO Müttefiki grubu ve iki Ortak ülke adına birkaç Boeing C-17 nakliye uçağı tedarik eden Stratejik Hava Taşıma kabiliyetidir (SAC). İlk C-17 Temmuz 2009'da ikinci ve üçüncü uçaklar sırasıyla Eylül ve Ekim 2009'da teslim edildi. Macaristan'daki Pápa Hava Üssü'ndeki Ağır Hava Filosu (Heavy Air Wing, HAW) harekâtı yönetiyor. HAW, tüm katılımcı ülkelerin personeli tarafından yönetilir ve görevleri ulusal gereklilikleri destekler. Operasyonlar arasında Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (Afganistan)'ne, Kosova Gücü (KFOR)'ne,

⁵⁴⁸ "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 37, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 06 Haziran 2021.

Libya’da Birleşik Koruyucu Operasyona destek, Haiti ve Pakistan’da insani yardım, Afrika barışı koruma ve Rusya’daki hava felaketinin ardından Polonya makamlarına yardım yer aldı. Son zamanlarda Irma Kasırgası sonrasında Barbados ve Guadalupe’deki kurbanları rahatlatmak için iki insani SAC uçuşu düzenlendi. Buna ek olarak, 180 Airbus A400M uçağının yedi NATO ülkesi tarafından satın alınması ve Kanada ve Birleşik Krallık tarafından C-17’lerin ulusal kullanım için satın alınması da dahil olmak üzere hava taşıması kapasitelerini geliştirmek için ulusal tedarik programları bulunmaktadır.⁵⁴⁹

C-17, 4.450 kilometreden (2.400 deniz mili) fazla 77.000 kilogram (169.776 pound) yük taşıyabilen ve zorlu ortamlarda ve sert koşullarda çalışabilen büyük bir stratejik nakliye uçağıdır. Uçaklar, ABD Hava Kuvvetleri tarafından işletilen C-17’lerle aynı genel standarda göre yapılandırılmış ve donatılmıştır. Mürettebat ve destek personeli ülkeler tarafından kabul edilen misyon profilleri ve standartları konusunda eğitilir. Bu stratejik hava aracı, ulusal gereklilikleri karşılamak için kullanılır, ancak NATO, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği misyonları veya diğer uluslararası amaçlar için de tahsis edilebilir. Katılımcılar arasında 10 NATO ülkesi (Bulgaristan, Estonya, Macaristan, Litvanya, Hollanda, Norveç, Polonya, Romanya, Slovenya ve ABD) ve iki NATO Ortak ülkesi (Finlandiya ve İsveç) bulunmaktadır. Hava taşımacılığı filosuna üyelik, konsorsiyum üyelerinin mutabakatı ile diğer ülkelere açıktır.

Mekanizmalar kapsamında, Çok uluslu SAC Yönetim Kurulu, programın rehberliği ve gözetimi için genel sorumluluğa sahiptir ve gereksinimlerini formüle eder. NATO Hava Taşıması Yönetimi Programı (NATO Airlift Management Programme, NAMP), Pápa Hava Üssü’ndeki Ağır Hava İkmal Filosuna idari destek sağlar.

Bu yeteneğin gelişimi kapsamında, 12 Eylül 2006 tarihinde, 13 NATO ülkesi tarafından sözleşme müzakereleri başlatma niyet mektubu halka açıklandı. Aradan geçen dönemde, Finlandiya ve İsveç konsorsiyuma katıldı ve NATO’nun katılımı mevcut 10 üyeye evrildi. Haziran 2007’de Kuzey Atlantik Konseyi, NATO Hava

⁵⁴⁹ “Strategic Airlift,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 652-654, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

Taşıması Organizasyonu (NATO Airlift Management Organization, NAMO)'nun kurulmasına izin veren NATO Üretim ve Lojistik Örgütü (NATO Production and Logistics Organization, NPLO) şartını onayladı. Şart, Eylül 2008'de Kuzey Atlantik Konseyinin anlayış ve bildirim mutabakatının imzalanması üzerine yürürlüğe girmiştir. Şart, hava taşımacılığı varlıklarını SAC uluslarının adına satın alan, yöneten ve destekleyen NATO Hava Taşıması Yönetim Ajansı (NATO Airlift Management Agency, NAMA)'nin kurulmasına izin vermiştir.

E. Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif

Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (Joint Intelligence Surveillance and Reconnaissance, JISR) tüm askeri operasyonlar için hayati önem taşımaktadır. Karar vericilere ve eylemcilere karada, havada veya denizde durumsal farkındalık sağlar. Bu, Müttefiklerin, bilgileri maksimum etkiyle toplamak, analiz etmek ve paylaşmak için birlikte çalıştığı anlamına gelir. Müşterek ISR, İttifak genelinde benzersiz bir iş birliği ve yük paylaşımı örneğidir.⁵⁵⁰

1. Unsurlar

İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (ISR) tüm askeri operasyonların temelini oluşturur ve prensipleri yüzyıllardır savaşta kullanılmıştır. ISR'nin bireysel unsurları; İstihbarat, gözetleme ve keşiften elde edilen, diğer bilgilerle kaynaşmış nihai ürün; gözetleme, bir hedefin sürekli izlenmesi ve keşif, belirli bir askeri soruyu cevaplamak için yapılan bilgi toplamadır.

Hem gözetleme hem de keşif, görsel gözlem (örneğin gizli bir hedefi izleyen askerler, kameralı insansız uçak sistemleri ve elektronik gözlem) içerebilir. Gözetleme ve keşif arasındaki fark zaman ve özgüllük ile ilgilidir; gözetleme görevleri genellikle hızlıdır ve belirli bilgileri almayı hedeflemektedir. Gözetleme ve keşif bilgileri elde edildikten sonra, istihbarat uzmanları bunu analiz edebilir, diğer veri kaynaklarından gelen diğer bilgilerle kaynaştırabilir, daha sonra özellikle operasyonların planlanması ve yürütülmesi için askeri ve sivil karar vericileri bilgilendirmek için kullanılan istihbaratı üretebilir. Tüm ülkelerin istihbarat üretimi için kendi kaynakları ve

⁵⁵⁰ "Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 295-297, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

yöntemleri olsa da, istihbaratlarını Müttefiklerle paylaşmaları her zaman kolay değildir. Bu bazen güvenlik endişelerinden, bazen de iç prosedür gerekliliklerinden ve bazen de teknolojik kısıtlamalardan kaynaklanmaktadır.

NATO Müşterek ISR'nin amacı "paylaşma ihtiyacı" kavramı (bilmesi gereken prensibi kavramı üzerinde) uğruna mücadele vermektir (*The objective of NATO Joint ISR is to champion the concept of "need to share" over the concept of "need to know"*). Bu, tüm Müttefiklerin her şeyi otomatik olarak paylaşacağı anlamına gelmez, aksine NATO'nun aynı anda bilgi güvencesi sağlarken (yani veri ve ağların korunması) prosedürleri ve teknolojiyi kolaylaştırabileceği anlamına gelir. Bu şekilde Müttefikler, hangi kriz olursa olsun bütünsel bir resme sahip olabilirler ve NATO karar vericileri iyi bilgilendirilmiş, zamanında ve doğru kararlar verebilirler.⁵⁵¹

2. Mekanizma

İttifak'ın Afganistan ve Libya'daki operasyonlarından kazandığı deneyim, toplama vasıtalarının (örneğin, gözetleme uçağı gibi bilgi toplama ekipmanı) en düşük taktik seviyelerde bile askeri personel için çok daha erişilebilir hale gelmesine neden oldu. Yıllar önce generallerin takdirine bağlı olarak sadece stratejik amaçlar için kullanılacak vasıtalar artık geniş çapta elde edilebilir ve kullanımları merkezi değildir. Bu değişiklik, NATO üyesi ülkelerin, genellikle karmaşık ortamlarda ve sivil nüfus arasında faaliyet gösteren düşmanları bulmalarına yardımcı olmak için önemli sayıda deniz, kara ve hava yoluyla toplama varlığı satın almaları nedeniyle meydana geldi. Bilgi toplanmasını ve karar vericiler için analiz edilmesini ve istihbarat üretilmesini sağlamak için, aşağıdakiler de dahil olmak üzere bir dizi birincil aktör vardır:

3. Gözetleme ve Keşif Toplama Vasıtaları

Rolleri bilgi toplamaktır. Örnekler arasında radar, gözlem uyduları, elektronik varlıklar ve özel yer keşif birlikleri kullanan İttifak Yer Gözetlemesi (AGS) ve AWACS gözetleme uçağı yer alır. İstihbarat analistlerinin rolleri, birden çok kaynaktan gelen bilgileri kullanmak ve analiz etmektir. Örnekler arasında istihbarat örgütlerinde stratejik düzeyde çalışan ulusal askeri ve sivil analistler, her seviyedeki görüntü analistleri ve şifreleme uzmanları sayılabilir. Karar vericilerin rolleri, karar

⁵⁵¹ A.e.

verme süreçlerini bilgilendirmek için istihbarat kullanmaktır. Örnekler arasında siyasi liderler ve askeri komutanlar sayılabilir.

4. Gelişim

NATO Müttefiklerinin son operasyonlarda kazandıkları deneyimlere dayanarak İttifak, kalıcı ve etkili bir ISR sistemi kurmak istiyor. NATO, Müttefiklere AGS sistemi veya AWACS gibi Akıllı Savunma projeleriyle toplanan veri ve bilgileri ve yerdeki birlikler, deniz ve hava varlıkları ve özel harekât kuvvetleri gibi çok çeşitli ulusal ISR yeteneklerini bir araya getirmeyi amaçlamaktadır. NATO'nun müşterek ISR tutkusu için bir temel sağlamak amacıyla İttifak aşağıdaki sütunları sağlamayı amaçlayan bir JISR projesi geliştiriyor:⁵⁵²

Resim 8 AGS⁵⁵³

Eğitim ve öğretim kapsamında, NATO'daki müşterek ISR kabiliyeti ile ilgili personel, JISR girişiminin verimliliğini garanti edecek uzmanlığa sahip olacaktır. Projenin bu alanı NATO personelinin en yüksek standartta ISR eğitim ve öğretimini

⁵⁵² A.e.

⁵⁵³ "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 59, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 06 Haziran 2021.

almasını sağlama yollarını incelemektedir. Doktrin ve prosedürler kapsamında, birlikte çalışabilirliği, verimliliği, tutarlılığı ve etkinliği geliştirmek için, müşterek ISR doktrini ve prosedürleri stratejik düşünceden taktik prosedürlere kadar sürekli geliştirilecek ve gözden geçirilecektir.

5. Ağ Ortamı

NATO iletişim ve bilgi sistemleri İttifaklar arasında ISR verilerinin, ürünlerinin ve uygulamalarının verimli bir şekilde iş birliği ve paylaşımını garanti edecektir. Bu, NATO'nun müşterek ISR çabalarının ana işidir. **NATO'nun 2012 Şikago Zirvesi, iş birliğini güçlendirmek ve Müttefik kuvvetler arasında daha sıkı bağlantılar kurmak amacını oluşturdu. Zirve sırasında, Müttefik Devlet ve Hükümet Başkanları NATO'ya kalıcı olarak mevcut bir JISR yeteneği sağlama arzusunu dile getirerek İttifak'a stratejik karar avantajı elde etmek için ihtiyaç duyduğu gözleri ve kulakları verdi. 2014 Galler Zirvesi'nde, Müttefikler müşterek ISR'nin yüksek NATO önceliği olarak kaldığını doğruladılar.**⁵⁵⁴ 10 Şubat 2016 tarihli toplantılarında savunma bakanları Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif için ilk hareket kabiliyetini (Initial Operational Capability, IOC) açıkladı. NATO ve Müttefiklerin yetenekleri arasında daha iyi bağlantı kurulmasını ve NATO Mukabele Gücü (NRF) genelinde durumsal farkındalığın artırılmasını sağlayan önemli bir başarıyı temsil etmektedir.

IOC, JISR girişimi için sadece ilk kilometre taşıdır. Bu başarıları devam ettirmek ve bunları NRF kapsamının ötesine genişletmek için daha fazla çalışmaya ihtiyaç vardır. Artık JISR kabiliyeti aşamalı bir yaklaşımla geliştirilmektedir; süregelen çalışmalar, Müttefiklerin NATO'nun 360 derecelik durumsal farkındalığı için çeşitli girdileri ve yeteneklerinin yönetiminde sinerji geliştirecektir.⁵⁵⁵

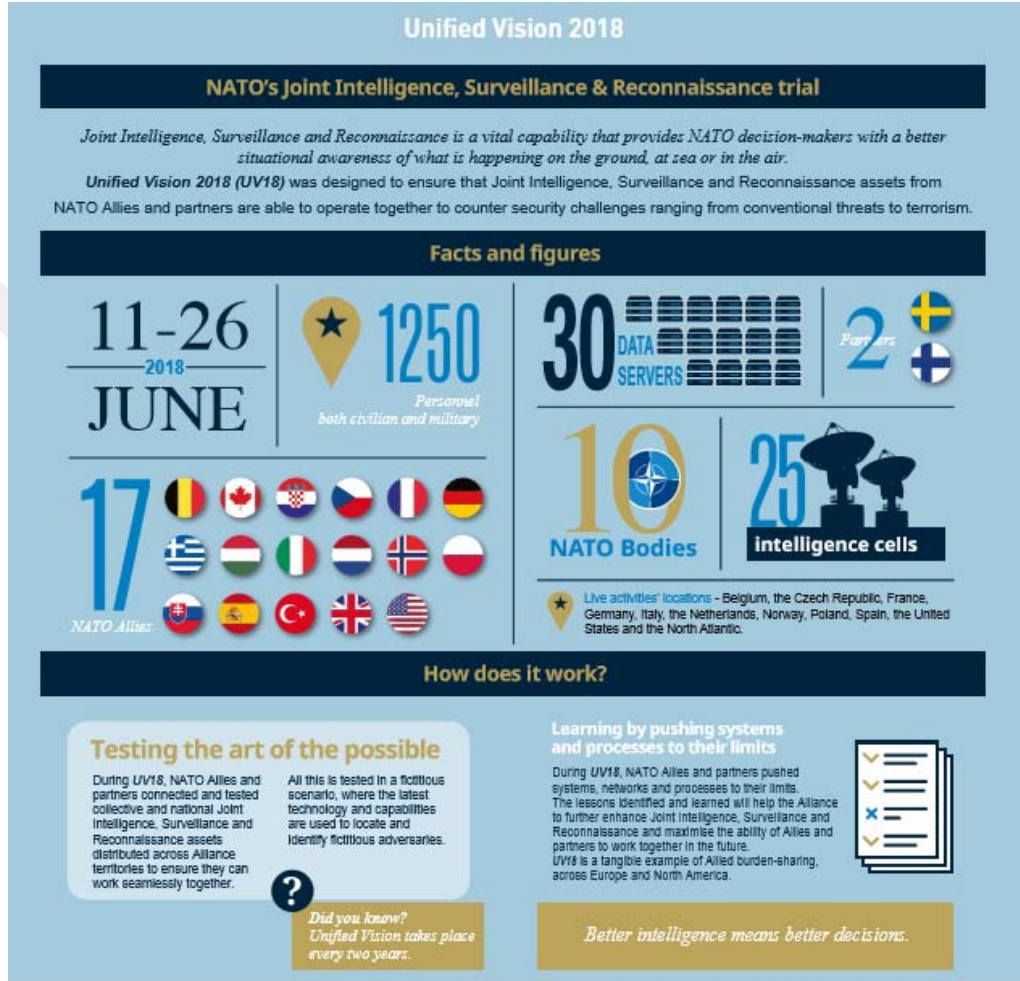
İttifak'ın JISR yeteneklerinin gerçek dünyadaki ortamında ilerlemesini göstermek ve değerlendirmek için her iki yılda bir teknik denemeler yapılır. Unified Vision 2018 (UV18), geleneksel tehditlerden terörizme kadar değişen zorluklara odaklanarak ISR yeteneklerini test etti. Mevcut en son teknoloji hem Avrupa hem de

⁵⁵⁴ "Wales Summit Declaration" 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 17 Mayıs 2021.

⁵⁵⁵ "Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 295-297, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

Kuzey Amerika'daki NATO bölgelerinde dağıtılan alanlarda karar vericiler için istihbarat beslemelerini (feed) birleştirmek ve ham verileri istihbarattan yararlanmak için kullanıldı.

Şekil 22 Unified Vision 2018

F. NATO Mukabele Kuvveti (NRF)

NATO Mukabele Kuvveti (NRF) İttifak'ın gerektiğinde hızlı bir şekilde kullanacağı kara, hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri (SOF) unsurlarından oluşan son derece hazır ve teknolojik olarak gelişmiş, çok uluslu bir güçtür. Operasyonel rolüne ek olarak, NRF eğitim ve öğretimde daha fazla iş birliği, artan tatbikatlar ve teknolojinin daha iyi kullanımı için kullanılabilir. “NRF, dönüşümün başını çekecek bir organ olduğunu kanıtlamıştır. NATO askeri yetkilileri de NRF güçlerinin sahip

olması gereken hazırlık ve kapasite standartlarını yaratmakta ve başarılarını sergileyecek süreçleri gerçekleştirmektedirler.”⁵⁵⁶

NRF'nin, ister kolektif savunma amaçlı isterse diğer kriz mukabele operasyonları için, ortaya çıkan bir krize hızlı bir askeri Mukabele sağlayabilmesi için kapsamlı bir amacı vardır. NRF, İttifak'a dünyanın herhangi bir yerindeki çeşitli kriz türlerine hızlı bir şekilde yanıt verme imkânı vermektedir. Aynı zamanda NATO'nun askeri dönüşümü için de itici bir güçtür.⁵⁵⁷ NRF, sertifikasyon süreci ve yoğun tatbikatları ile birlikte çalışabilirliğe önemli katkı sağlamakta ve bu süreçten geçen karargâhlar ile birliklerde eğitim standartlarının oluşturulmasına yardımcı olmaktadır.⁵⁵⁸

1. NRF Unsurları

NRF, Müttefik ülkelerin kara, hava, deniz veya özel harekât kuvvetleri (SOF) birimlerini 12 ay boyunca taahhüt ettikleri bir rotasyon sistemine dayanmaktadır. NRF, Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) tarafından onaylanan Ortak ülkelere de açıktır. NRF'ye katılımdan önce ulusal hazırlık ve ardından çok uluslu güçteki diğer katılımcılarla eğitim yapılır. Birimler NRF aracılığıyla rotasyona tabi tutulurken, ilişkili yüksek standartlar, kavramlar ve teknolojiler İttifak'a kademeli olarak yayılır, böylece NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün temel amaçlarından birini (Müttefik kuvvetlerin daha fazla dönüşümü) yerine getirir. NRF'nin operasyonel komutanlığı, Brunssum, Hollanda ve Napoli, İtalya'daki Müttefik Müşterek Komutanlıklar arasında dönüşümlü yapılmaktadır. Napoli Müşterek Kuvvet Komutanlığı (Joint Force Command Naples, JFC Naples), 2019 için NRF'ye komuta etmiştir.

NATO Müttefikleri, Tablo Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler'de belirtildiği üzere 2014 Galler Zirvesinde, NATO toprakları çevresinde ortaya çıkan zorluklara yanıt vermek için birkaç gün içinde konuşlandırılacak yeni bir Müttefik müşterek gücü olan Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) “öncü kuvvet (spearhead force)” kurmaya karar verdiler. Bu kuvvet, uygun hava, deniz ve

⁵⁵⁶ Ian Brzezinski, “NATO: Bir Dönüşüm İttifakı,” eJOURNAL USA, Haziran 2004, Cilt: 9, Sayı: 2.

⁵⁵⁷ “NATO Response Force,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 396-399, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵⁵⁸ Guillaume Lasconcaris, “The NRF: from a Key Driver of Transformation to a Laboratory of the Connected Forces Initiative,” **Research Paper No. 88**, NATO Defence College, January 2013, p. 2.

özel operasyon kuvvetlerine sahip bir kara unsurundan oluşmalıdır. Bu geliştirilmiş NRF, Müttefikler tarafından güvenlik ortamındaki değişikliklere yanıt vermek için kararlaştırılan Hazırlık Eylem Planı'nın (Readiness Action Plan, RAP) önlemlerinden biridir.⁵⁵⁹ Gelişmiş NATO Mukabele Gücü (NRF) Unsurları şunlardır: Bir komuta ve kontrol elemanı (NRF'nin operasyonel komutanlığı Brunssum ve Napoli'deki Müttefik Müşterek Kuvvet Komutlıkları arasında dönüşümlüdür.); Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) (Yaklaşık 20.000 kişilik bu NRF unsuru yaklaşık 5.000 asker, hava, deniz ve SOF unsurlarından oluşan çok uluslu bir kara tugayı içerir. Öncü öğeler iki ila üç gün içinde hareket etmeye hazırdır. Müttefikler VJTF'nin rotasyon temelinde başrolü üstlenmektedirler.); İlk Takip Kuvvetleri Grubu (IFFG): Bunlar, bir krize tepki olarak VJTF'yi takiben hızlı bir şekilde devreye girebilen yüksek hazırlıklı kuvvetlerdir. İki çok uluslu tugaydan oluşurlar.); bir deniz bileşeni (NATO Daimî Deniz Grubu (SNMG) ve NATO Daimî Karşı Mayın Deniz Grubu (SNMCMG)'dan oluşmaktadır. Bu deniz grupları barış zamanında zaten operasyondadırlar. Bu operasyonlardan NRF'e katılmaktadırlar. İhtiyaç duyulan takviye yapılmaktadır.); bir muharip hava ve hava destek unsuru; özel harekât kuvvetleri ve kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer (KBRN) savunma görev gücü.⁵⁶⁰

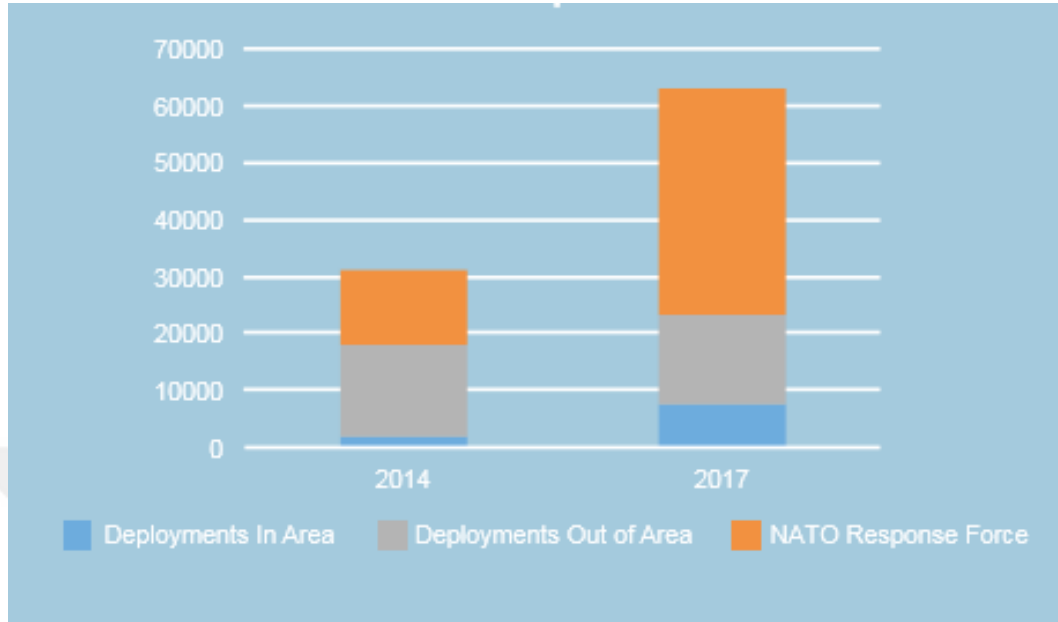
NRF, görevin taleplerine uyacak şekilde (boyut ve yetenek olarak) uyarlanacaktır. VJTF ve İlk Takip Kuvvetleri kendi ülkelerinde yerleşiktir, ancak tatbikatlar veya kriz mukabelesi için ihtiyaç duyulan her yere konuşlanabilirler. VJTF, Haziran 2015'te Polonya'daki ilk uygulama tatbikatına katıldı ve krize yanıt verme yeteneği üzerine tatbikatlarla test edildi. Toplamda, geliştirilmiş NRF yaklaşık 40.000 askerden oluşur.⁵⁶¹

⁵⁵⁹ "Wales Summit Declaration" 05 Eylül 2014, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 17 Mayıs 2021.

⁵⁶⁰ "NATO Response Force," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 396-399, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵⁶¹ A.e.

Şekil 23 NRF Mevcudu⁵⁶²

NRF, NATO’nun caydırıcılığa ve kolektif savunmaya bağlılığının somut bir göstergesidir. Her NRF rotasyonu kendisini çok çeşitli görevlere hazırlamak zorundadır. Bunlar toprak bütünlüğünün korunmasına katkıda bulunmak, bir güç gösterisi yapmak, barışı destek operasyonları/harekâtları (BDH), afet yardımı, kritik altyapıyı korumak ve güvenlik operasyonlarıdır. İlk giriş operasyonları, takip birliklerinin gelişini kolaylaştırmak için daha büyük bir gücün bir parçası olarak birlikte yürütülür.

NRF unsurları Yunanistan’ın Atina kentindeki 2004 Yaz Olimpiyatları’nın korunmasına yardımcı oldu ve aynı yılın Eylül ayında Afgan cumhurbaşkanlığı seçimlerini desteklemek için konuşlandırıldı. NRF ayrıca afet yardımında da kullanılmıştır. Eylül ve Ekim 2005’te, NRF uçakları, NATO üyesi ve Ortak ülkeler tarafından Katrina Kasırgası’nın ardından ABD’ye bağışlanan yardım malzemelerini teslim etti. Ekim 2005’ten Şubat 2006’ya kadar, 8 Ekim’deki yıkıcı deprem sonrasında Pakistan’daki afet yardım çabalarında NRF unsurları görevlendirildi. NRF’den gelen uçaklar, Pakistan’a acil ihtiyaç duyulan yaklaşık 3.500 ton kargoyu taşıdılar ve yardım çabalarına yardımcı olmak için NRF’den mühendisler ve tıbbi personel ülkeye

⁵⁶² “The Secretary General’s Annual Report 2017,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, s. 12, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/20180315_SG_AnnualReport_en.pdf, 21 Mayıs 2021.

yerleştirildi. Bununla birlikte NRF konseptinin başarısını değerlendirmek için eksik olan şey henüz harekât konuşlanması yapılmamış olmasıdır.⁵⁶³

2. Gelişim

NATO Mukabele Gücü (NRF) girişimi Kasım 2002’de Prag Zirvesi’nde duyuruldu. O zamanlar NATO Avrupa Yüksek Müttefik Komutanı (SACEUR) General James Jones’un ifadesiyle, NATO artık Soğuk Savaş için gerekli büyük, kitlesel birimlere sahip olmayacak, ancak daha iyi, kademeli hazırlık seviyelerinde çevik ve yetenekli güçlere sahip olacaktı. NRF konsepti, Müttefik savunma bakanları tarafından Haziran 2003’te Brüksel’de onaylandı.

13 Ekim 2004’te, Romanya Poiana Brasov’daki NATO savunma bakanlarının resmi olmayan toplantısında NATO Genel Sekreteri ve Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR), NRF’nin ilk operasyonel kapasitesine ulaştığını bildirdiler.⁵⁶⁴ NRF’nin yetenekleri, Haziran 2006’da Cape Verde Adaları’ndaki büyük canlı tatbikat Steadfast Jaguar 06’da test edildi. Zorlu konum, NRF konseptinin uygulanabilirliğini göstermek ve kanıtlamak için özel olarak tasarlanmıştır. **Kasım 2006’da NATO’nun Riga Zirvesi’nde, NRF’nin operasyon yapmaya tamamen hazır olduğu ilan edildi.** O zamandan bu yana, NRF’nin oluşturulma yöntemi 2008 ve 2010’da iki kez ayarlanmıştır. Bunun maksadı kuvvet oluşumuna daha esnek bir yaklaşım sağlamak, böylece yüksek operasyonel (Afganistan, Irak ve diğer misyonlar) tempo tarafından engellenen kuvvet katkılarını kolaylaştırmaktır. Kuvvet oluşturmaya (üretimini) desteklemek için Müttefiklerin kendileri, kuvvet katkıları için gönüllü ulusal hedefler (voluntary national targets) belirlediler. NATO savunma bakanları, 21 Şubat 2013 tarihinde **NATO’nun hazırlık durumunu ve muharebe etkinliğini korumak için NRF’nin, Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI)’nin merkezinde olacağı konusunda anlaştılar.**

Eylül 2014’teki Galler Zirvesi’nde, Müttefikler NRF’yi geliştirmeye ve ortaya çıkabilecek zorluklara yanıt vermek için birkaç gün içinde konuşlandırılacak Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) kurmaya karar verdiler. Müttefikler

⁵⁶³ Jan Abts, “NATO’s Very High Readiness Task Force: Can the VJTF give elan yo the NATO Response Force,” **NATO’s Response to Hybrid Threats**, Ed. by. Guillaume Lasconjarias and Jeffrey A. Larsen, Rome, NATO Defence College, 2015, p. 299.

⁵⁶⁴ “NATO Response Force,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 396-399, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

ayrıca İtalya, Portekiz ve İspanya'nın ev sahipliğinde çok uluslu, yüksek görünürlüklü bir tatbikatın ("Trident Juncture 2015") yapılmasını kabul etti. Buna ek olarak, 2016'da daha geniş bir tatbikat programı başladı ve NRF tatbikatlarda anahtar bir unsur oldu. NATO savunma bakanları 5 Şubat 2015'te VJTF'nin uygun hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri (SOF) birimleri bulunan yaklaşık 5.000 askerden oluşan bir kara unsurundan oluşacağına karar verdi. Fransa, Almanya, İtalya, Polonya, İspanya, Türkiye ve Birleşik Krallık, VJTF için dönüşümlü olarak lider ülke rolünü üstlenmeyi kabul etti. VJTF, 2016 Varşova Zirvesi sırasında operasyonel olarak yetenekli hale geldi.⁵⁶⁵

9 Haziran 2015'te VJTF, dokuz NATO ülkesinden 2.100'den fazla askerin katıldığı Noble Jump adlı tatbikat sırasında Polonya'da ilk kez konuşlandı. 24 Haziran 2015 tarihinde NATO savunma bakanları, güçlendirilmiş NRF'nin hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri (SOF) unsurları hakkında kararlar aldılar. NRF, 40.000 personelden oluşacaktır. Bakanlar ayrıca, (NATO'nun Avrupa Yüksek Müttefik Komutanının siyasi bir karar verilir verilmez askerleri harekete geçirme yetkisi de dahil olmak üzere) siyasi ve askeri karar alma sürecini hızlandırmak için önlemler aldı. Müttefikler, yürürlükteki operasyon planlarının, kuvvetlerin hazır olma gereksinimleri ile orantılı olarak, olağanüstü hızlı bir şekilde oluşturulmasına olanak tanıyan yeni bir önceden planlama aracını, Kademeli Mukabele Planları (Graduated Response Plan, GRP)'ni onayladı. Bakanlar ayrıca NATO Komuta Yapısı içinde yeni bir daimî müşterek lojistik destek grubu karargâhı kurulması konusunda anlaştılar. Ekim 2015'te NATO savunma bakanları, komuta ve kontrol düzenlemeleri de dahil olmak üzere NATO Mukabele Gücü (NRF) için tamamlanmış askeri konseptte yeşil ışık yaktılar. 2015'in sonundaki Trident Juncture tatbikatı sırasında, VJTF test edildi ve sertifikalandırıldı. NRF'nin 2016 yılı karargâhı JFC Brunssum olarak onaylandı.

10 Şubat 2016'da savunma bakanları NATO'nun Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) girişimi için ilk operasyonel kabiliyetini (IOC) açıkladı. Bu IOC, istihbarat toplama, işleme ve paylaşma konusundaki yeterliliği artırarak NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün durumsal farkındalığını artırmaya odaklanmıştır. 9 Temmuz 2016 tarihinde Varşova Zirvesi'nde, Müttefik liderler Hazırlık Eylem Planı

⁵⁶⁵ A.e.

(RAP)'nın uygulanmasını, uzun vadeli uyum önlemleri sayesinde NRF'nin geliştirilmesini ve yeni Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF)'nü memnuniyetle karşıladılar. İki ila üç gün içinde konuşlandırmaya başlayabilen yeni bir VJTF oluşturuldu. Yedi VJTF çerçeve ülkesi ile VJTF rotasyonu planlanmıştır.⁵⁶⁶ 11 Ocak 2017'de, Müttefik Hızlı Reaksiyon Kolordusu (Karargâhı, Gloucestershire, Birleşik Krallık'tadır.), NATO Hızlı Konuşlandırılabilir Kolordusu İspanya'dan 2017 NRF'nin Kara Unsur Komutanlığı (Land Component Command, LCC)'ni resmen devraldı. Ayrıca, İspanya'nın 7'inci İspanyol Piyade Tugayından Birleşik Krallık'ın 20'nci Zırhlı Piyade Tugayı'na NATO'nun VJTF'nin (Kara) yönetimi el değiştirdi. 10 Ocak 2018'de NATO Hızlı Reaksiyon Kolordusu İtalya (Solbiate Olona merkezli), 2018 NRF'nin Kara Unsur Komutanlığı Karargâhını Müttefik Hızlı Reaksiyon Kolordusu (Birleşik Krallık)'ndan resmen devraldı. Ayrıca, İtalya'nın 132'nci "Ariete" Zırhlı Tugayı, VJTF (Kara) liderliğini üstlendi. Türkiye, bu güce Tabur verdi. 25 Ekim-7 Kasım 2018 tarihleri arasında Norveç'te düzenlenen Trident Juncture 18 tatbikatı sırasında VJTF test edildi ve 2019 için bir Alman Tugayı sertifikasını aldı. Tatbikatta, altı üye de dahil olmak üzere üye ve ortak ülkelerden yaklaşık 51.000 personel yer aldı (Hava, deniz ve özel harekât birlikleri tarafından desteklenen kara tugayları ve deniz yer birlikleri). Esas olarak NATO'nun Avrupa çapında personel ve zırhlı birlikleri hızlı bir şekilde taşıma yeteneğine odaklandı. 1 Ocak 2019'da Alman kuvvetleri VJTF liderliğini üstlendi ve binlerce askerin birkaç gün içinde hazır beklemeye ve konuşlandırmaya hazır olmasını sağladı. Ayrıca, 1'inci Alman/Hollanda Kolordusu (Münster, Almanya) NRF'nin kara unsur sorumluluğunu aldı.

3. Görevlendirme Yetkisi

NRF'yi kullanmak için verilecek herhangi bir karar, NATO'nun başlıca siyasi karar alma organı Kuzey Atlantik Konseyi (NAC)'ndeki Müttefikler tarafından alınan siyasi bir karardır. NATO, uluslararası alanda barış ve güvenliğe aktif bir katkıda bulunmaktadır. Demokratik değerleri teşvik eder ve anlaşmazlıkların barışçıl çözümüne kendini adanmıştır. Ancak, diplomatik çabalar başarısız olursa, tek başına

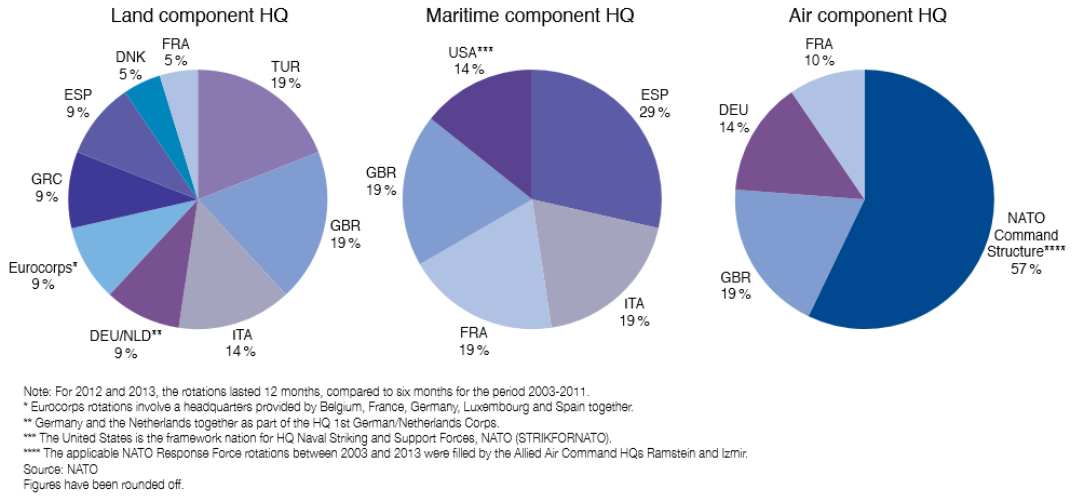
⁵⁶⁶ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 17 Mayıs 2021.

veya diğer ülkeler ve uluslararası kuruluşlarla iş birliği içinde kriz yönetimi operasyonlarını üstlenecek askeri kapasiteye sahiptir.

G. Birlik Katkıları

Kuzey Atlantik Konseyi (NAC), bir operasyonu veya misyonu kabul ettiğinde, NATO'nun askeri makamları, gerekli minimum askeri gereklilikleri ana hatlarıyla ifade eden bir operasyon konsepti (Concept of Operations, CONOPS) hazırlar. Kuvvet oluşturma (üretme) (Force Generation, FOG), Operasyonel Komutan'a doğru ölçekte gerekli yetenekleri ve görevi yerine getirmeye hazır olmasını sağlamak için gerekli kaynakların Müttefiklerden (ve Ortaklardan) alındığı prosedürdür. Kuvvet üretimi NATO tarafından yönetilen tüm operasyonlar ve görevler için geçerlidir.⁵⁶⁷

Şekil 24 NRF Rotasyonları (2003-2013)⁵⁶⁸

1. Kuvvet Oluşturma (Üretme) (Force Generation, FOG) Süreci

Kuvvet oluşturma (Kuvvet üretme) süreci standart bir prosedür izler ve Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) Kuvvet Oluşturma (Üretme) Şubesi ve Milli Askeri Temsilciler (National Military Representative, NMR) tarafından yürütülür. Belirli bir operasyon veya görev için, Operasyon Komutanı teçhizat, insan gücü ve

⁵⁶⁷ "Troop contributions," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 679-681, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵⁶⁸ "The Secretary General's Annual Report 2013," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, Mart 2014, s. 16, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/stock_publications/20140123_SG_AnnualReport_2013_en.pdf, 06 Haziran 2021.

kaynaklar (Birleşik Ortak İhtiyaç Beyanı, Combined Joint Statement of Requirements, CJSOR) bakımından gereksinimlerini ACO'ya gönderir. Daha sonra NATO üyesi ülkelere ve bazı durumlarda Ortak ülkelere aktarılır. ACO'daki Kuvvet Oluşturma Şubesi (Force Generation (FOG) Branch), gerekli kabiliyetleri sağlamaktan sorumluyken, katkılara ilişkin nihai karar ulusal başkentler tarafından alınır. ACO SHAPE'de SACEUR Yardımcısı (Halen İngiliz Orgeneral/Oramiral kadrosudur.), Kuvvet Oluşturmada sorumludur. Kuvvet Oluşturma Şubesi ona bağlı olarak görev yapar. Sonraki Kuvvet Oluşturma Konferansı (Force Generation Conference, FOG)'nda NATO ve Ortak ülkeler operasyonu veya misyonu desteklemek için resmi personel ve teçhizat teklifleri yaparlar. 2003 yılından bu yana, NATO liderliğindeki tüm operasyonları ve misyonları tartışmak bir Küresel Güç Oluşturma Konferansı düzenlendi. Bu katkılar, bazı ulusal sınırlamalara ("caveats" olarak bilinir) tabi olabilir. Bu kısıtlamalar NATO'nun operasyonel planlamasını etkiler. Bu nedenle İttifak mümkün olduğunca az sayıda kısıtlama ile ulusal katkılar istemektedir. Ülkeler, ulusal katkılarının ayrıntılarının yanı sıra kuvvetlerin istihdamına ilişkin uyarılar sağlayan bir Kuvvet Hazırlama (Force Preparation, FORCEPREP) mesajıyla cevap verdiğinde kuvvet oluşturma (üretme) süreci tamamlanır.⁵⁶⁹

Bütün bir operasyon veya misyon için liderlik sağlayan veya Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü'nün (VJTF) kara tugayı gibi merkezi unsurlar için sorumluluk alan ülkeler "çerçeve uluslar" olarak tanımlanır. Genellikle komuta unsuru ve kuvvetlerin önemli bir bölümünü sağlarlar ve gerekli kuvvetin kalanını doldurmak için diğer Müttefikler ile koordine kurarlar. Bir ittifak olarak NATO AWACS uçağı ve stratejik iletişim teçhizatı gibi bazı özel teçhizata sahip olmasına ve bakımını yapmasına rağmen, birliğe katkıda bulunan ülkeler genellikle personelinin operasyonel hedefleri gerçekleştirmesi için gerekli teçhizatı taahhüt ederler.

İttifak yıllar boyunca çok uluslu operasyonlar için birlik katkılarının koordine edilmesinde önemli uzmanlık geliştirmiş ve NATO dışı operasyonları desteklemek için bu uzmanlığı sunmuştur. Berlin Plus anlaşması uyarınca İttifak, seçilen operasyonların kaynaklanmasında Avrupa Birliği (AB) ile yakın iş birliği

⁵⁶⁹ "Troop contributions," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 679-681, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

içerisindedir. AB tarafından talep edildiğinde, SHAPE Kurmay Başkanı Yardımcısı (Halen Fransız Korgeneral/Koramiral kadrosudur.) ve personeli, üye ülkelerin birlik katkılarının koordine edilmesinde destek sağlamaktadır. Örneğin, SACEUR Yardımcısı, Bosna-Hersek'te AB liderliğindeki Althea Harekâtı operasyon komutanı olarak tanımlanmıştır (Bu kadro, İngiltere'nin AB'den çıkmasını müteakip Fransa'ya tahsis edilmiştir.) NATO ayrıca, NATO liderliğindeki bir operasyona dönüşmeden önce 2003 yılında Afganistan'da BM tarafından yönetilen Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü'nün (ISAF) liderliği sırasında Almanya ve Hollanda'ya güç oluşturma desteği sağlamıştır.

NATO'nun tarihinin çoğunda İttifak'ın öncelikli operasyonel taahhüdü, Doğu ve Batı Almanya arasındaki eski sınıra odaklandı. NATO stratejistlerinin 40 yılı aşkın bir süredir orta ve uzun vadeli “kuvvet planları” vardı çünkü İttifak, eski Batı Almanya'da, eski Sovyetler Birliği'nden bir saldırıya hazır olan statik, “geleneksel” güçleri korudu. 1986'dan başlayarak, geleneksel güçler azaldı ve Almanya'daki NATO ülkelerinin kendi üsleri Soğuk Savaş'tan sonra büyük ölçüde başka kullanıma dönüştürüldü. Özellikle Soğuk Savaş sonrası Balkanlarda yaşanan iç çatışmalar ve etnik kökenli savaşlar, NATO'ya gelecekte ne gibi görevler üstlenebileceğine dair bilgiler vermiştir. NATO, eski Yugoslavya'daki bu çatışmalara, BM nezinde müdahalede bulunmuştur.⁵⁷⁰

NATO'nun ilk büyük kara operasyonu, 1995 Dayton Barış Anlaşmalarının bir sonucu olarak Bosna-Hersek'te gerçekleşti. Bugün hala kullanılan NATO güç oluşturma (üretme) süreci, Bosna-Hersek'te ve daha sonra Kosova'da NATO liderliğindeki operasyonlar sırasında geliştirilmiştir.

2. Operasyonel İhtiyaçları Karşılama İçin Dönüşüm

Asker ve teçhizata katkıda bulunmanın temel prosedürleri aynı kalırken, güç üretme süreci NATO'nun yürüttüğü operasyon ve misyon türlerindeki değişiklikleri yansıtmak üzere rafine edilmiştir. ISAF'ın misyonu başlangıçta Kabil ile sınırlıydı, ancak 2003'ten beri alınan kararlar ISAF'ı Kabil'in ötesinde Eyalet Yeniden

⁵⁷⁰ Levent Yiğittepe, “NATO'nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları,” **CRS Report for Congress**, Vol: 3, Issue:9, 2017, p. 344-359.

Yapılanma Ekipleri (PRT) şeklinde faaliyet göstermesini zorunlu kıldı.⁵⁷¹ Örneğin, NATO liderliğindeki ISAF operasyonu altında Afganistan’da kurulan Eyalet İmar Ekipleri (PRT), merkezi Afgan hükümetinin uzak bölgelerde yetkisini genişletmek ve kolaylaştırmak için çalışan askeri ve sivil personelin eşsiz bir kombinasyonundan oluşuyordu. NATO, bir PRT’nin askeri bileşeni için güç üretirken, sivil unsurları görevlendirmek katkıda bulunan ülkenin sorumluluğundaydı.⁵⁷² Örneğin Türkiye, 25 Kasım 2006’da Vardak ilinde, o bölgede sağlık, eğitim, polis eğitimi ve tarımsal alternatifler sağlamaya odaklanmak için bir PRT açtı.⁵⁷³ Sonuç olarak, PRT’ler NATO ya da ulusal komuta zincirleri altına giren bir personel meleziydi. PRT’ler 2014 yılı sonuna kadar Afgan yetkilileri ile mutabık kalınarak aşamalı olarak kaldırılmıştır ancak operasyonel hedeflere ulaşmak için kuvvet üretme süreçlerinde büyük esnekliğe ihtiyaç olduğunu göstermiştir. Bugün, NATO askeri planlamacıları acil ihtiyaçların ötesine bakmakta ve hem İttifak’ın hem de birliğe katkıda bulunan ülkelerin kaynaklarını daha iyi planlamasına izin vermektedir. Amaç NATO liderliğindeki operasyonlar ve görevler sırasında adil ve gerçekçi bir yük paylaşımıdır.

Ğ. Birlikte Çalışabilirlik: NATO Güçlerini Birleştirme

Üyelerden oluşan bir İttifak, iş birliği sağlamak için hükümler mevcutsa, ortak operasyonlarda etkin bir şekilde birlikte çalışabilir. NATO, İttifak’ın 1949’da kurulduğundan bu yana NATO güçlerinin birlikte çalışabilmesi için çaba sarf ediyor. İttifak 1990’ların başlarında alan dışı operasyonlar yapmaya başladığından beri birlikte çalışabilirlik daha da önemli hale geldi. NATO’nun birlikte çalışabilirlik terimi Müttefiklerin taktik, operasyonel ve stratejik hedeflere ulaşmak için tutarlı, etkili ve verimli bir şekilde birlikte hareket edebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Özellikle, kuvvetlerin, birimlerin ve/veya sistemlerin birlikte çalışmasını sağlar ve ortak doktrin ve prosedürleri, birbirlerinin altyapısını ve üslerini paylaşmalarını ve iletişim

⁵⁷¹ Annelise Ebbe, “Afghanistan, NATO and Women’s Security,” International Congress No to NATO, Strasbourg, April 3-5, 2009.

⁵⁷² “Troop contributions,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 679-681, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵⁷³ Vincent Morelli and Paul Belkin, “NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance,” CRS Report for Congress, 2009, s. 12.

kurmalarını sağlar. Birlikte çalışabilirlik kaynakların bir araya getirilmesini sağlar ve Müttefikler arasında ve mümkünse Ortak ülkelerle sinerjiler üretir.⁵⁷⁴

1. Unsurlar

Birlikte çalışabilirlik, ortak askeri ekipman gerektirmez. Önemli olan, mevcut ekipmanın ortak tesisleri paylaşabilmesidir ve diğer ekipmanlarla etkileşime girebilir, bağlantı ve iletişim kurabilir, veri ve hizmet alışverişinde bulunabilir. Teknik (donanım, ekipman, silahlar ve sistemler dahil), prosedürel (doktrinler ve prosedürler dahil) ve insan (terminoloji ve eğitim dahil) boyutları ile ve kritik bir unsur olarak bilgi ile tamamlanan birlikte çalışabilirlik, Akıllı Savunma ve Bağlantılı Kuvvetler gibi NATO girişimlerinin uygulanmasını desteklemektedir.

2. Mekanizmalar

Birlikte çalışabilir çözümler ancak standartlaştırma, eğitim, tatbikatlar, alınan dersler, gösteriler, testler ve denemelerin etkin bir şekilde kullanılmasıyla elde edilebilir. NATO, savunma ve güvenlik endüstrisi ile ilişkileri güçlendirerek ve açık standartları mümkün olan en üst düzeyde kullanarak, bir güç çarpanı ve ulusal çabaların bir düzeneği olarak birlikte çalışabilirliği sürdürmektedir.

3. Gelişim

NATO askerleri, on yıllarca süren ortak planlama, eğitim ve tatbikatlar yoluyla yüksek düzeyde birlikte çalışabilirlik sağladı. Daha yakın zamanlarda, İttifak üyeleri birlikte çalışabilirliklerini uygulamaya koymuş ve Balkanlar, Akdeniz, Afganistan, Libya ve diğer yerlerdeki müşterek operasyonlar ve görevler sırasında daha da geliştirmişlerdir. Bu operasyonlar Ortak ülkelerin İttifak ile birlikte çalışabilirliği geliştirmesini de sağlamıştır.

H. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)

NATO dönüşüm faaliyetlerinin merkezinde her zaman “kendisi” yani NATO’nun yapısı olmuştur. Yetenek dönüşümlerini öngörecektir, planlayacak, uygulayacak ve takip edecek sivil ve askeri karargâh ve güç yeteneğine ihtiyaç duyulmuştur. Bu ihtiyaçlar, Tablo Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler’de görüldüğü üzere, zirve kararlarında yer almıştır. Tablodaki kararların uygulamaya

⁵⁷⁴ “Interoperability: Connecting NATO Forces,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 286-287, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

geçirildiği göz önüne alındığında karargâh ve askeri güç yeteneklerinin dönüşümünün sürdürüldüğü söylenebilir. Çünkü 1991’de Soğuk Savaş komuta yapısındaki birim sayısı 78 iken bu sayı 20’ye düşürüldü; biri Atlantik diğeri Avrupa için olmak üzere iki kapsayıcı Stratejik Komutanlık bulunmaktaydı. Atlantik Müttefik Yüksek Komutanı (SACLANT) altında üç, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) altında iki Bölge Komutanı vardı. 2002 Prag Zirvesi’nde NATO’nun askeri komuta yapısı yeniden düzenlendi.⁵⁷⁵ ACO ve ACT kuruldu. NATO askeri yapısının dönüşümüne karar verildi ve uygulandı. Karargâhların ve Birleşik Hava Harekât Merkezlerinin 32’den 9’a düşmesiyle sonuçlandı.⁵⁷⁶ Zirve kararlarına uygun küçülerek etkinleşme sağlandı. Önemli bir dönüşüm yapıldı ve Komuta Kontrol karargâh, sistem ve süreçlerine ilişkin yetenekler çağın güvenlik koşullarına uygun hale getirildi.⁵⁷⁷ 2010 yılında, NATO Komuta Yapısı konusunda geniş kapsamlı bir dönüşüm yapılması kararı alındı ve gerçekleştirildi. Mevcut komuta yapısı, 2011’de onaylanmıştır. Yeni yapıda operasyonel seviyede konuşlandırılabilir komuta ve kontrol (C2) kabiliyeti, daha önce İttifak için mevcut olmayan hızlı mukabele imkânı yaratmıştır. Soğuk Savaş sonrası dönüşümle NATO’nun 33 komutanlıktaki 22.000 personeli, yedi komutanlıkta 6.800 personele düşürülmüştür. NATO Komuta Yapısı (NCS)’nin, NATO Kuvvet Yapısı (NFS) ile işlerliği geliştirilmiştir. NFS, kalıcı veya geçici olarak İttifak’ın kullanımında bulunan ulusal ve çok uluslu kuvvetler ve karargâhlarından oluşan ayrı bir havuzdur. NATO NFS’de halen dokuz hızlı intikal edebilir kolordu (NATO Rapid Deployable Corps, NRDC), Yüksek Hazırlıklı Kuvvet (High Readiness Force, HRF) statüsündedir. NRF ve VJTF’in kurulması ile kriz ve gerginliklere süratle müdahale yeteneği kazanılmıştır. Bu yeteneklere ilişkin kararlar zirvelerde alınmış ve uygulanmıştır. Bir başka ifadeyle yetenek dönüşümü devam ettirilmiştir.

Yeteneklerin birbiri ile geçişli olduğunu belirtmekte fayda vardır. Karargâh yeteneği kazanmak için birçok farklı yetenek paketinden yararlanılmaktadır. Örneğin Avrupadaki Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhı (Supreme Headquarters Allied

⁵⁷⁵ “Prague Summit Declaration,” 21 November 2002, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?, 17 Mayıs 2021.

⁵⁷⁶ “Allied Command Operations,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁵⁷⁷ A.e.

Powers in Europe, SHAPE)’nın yapısı değişirken personel, teçhizat ve binalara yönelik yetenek kazanılması planlanır. Halen yeni SHAPE binası projesi devam etmektedir. İlave olarak SHAPE’e Siber Daire Başkanlığı kurulmakta ve bununla ilgili teknolojik ve komuta kontrol yetenekleri planlanmaktadır.

Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO), tüm İttifak operasyonlarının planlanmasından ve yürütülmesinden sorumludur. Her biri belirli bir rolü olan az sayıda karargâhtan oluşur. Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı, SACEUR, stratejik düzeyde operasyonların ve tatbikatların genel komutasını üstlenir ve sorumluluklarını Belçika’nın Mons kentindeki karargâhtan (Avrupa Müttefik Kuvvetler Karargâhı) alır. Daha çok SHAPE olarak bilinir.

1. Gelişim

SHAPE, entegre ve etkili bir NATO askeri gücü kurma çabasının bir parçası olarak 2 Nisan 1951’de Fransa’nın Rocquencourt kentinde faaliyete geçti. O zamanki Atlantik Müttefik Yüksek Komutanı (SACLANT) komutasındaki Atlantik Müttefik Komutanlığı (ACLANT), bir yıl sonra, 10 Nisan 1952’de faaliyete geçti. 1967’de Fransa’nın NATO’nun askeri yapısından çekilmesinden sonra SHAPE, Belçika’nın Mons kentine taşındı. Karargâh, 1990 yılına kadar bir dizi aşamadan geçti ve çeşitli faaliyetleri yönetti.

Temmuz 1990 Londra Bildirgesi İttifak tarihinde belirleyici bir dönüm noktasıydı ve güvenlik konusunda daha geniş bir yaklaşımı yansıtan Kasım 1991’deki yeni İttifak Stratejik Konseptinin benimsenmesine yol açtı. **Bu durum, entegre askeri yapıyı incelemek ve İttifak’ın kuvvet, komuta ve ortak altyapısında değişiklik nerileri getirmek için NATO’nun Uzun Süreli Çalışması (Long Term Study, LTS)’nı başlattı. Özünde, Soğuk Savaş komuta yapısı 78’den 20’ye düşürüldü; biri Atlantik diğeri Avrupa için olmak üzere iki kapsayıcı Stratejik Komutan; Atlantik Müttefik Yüksek Komutanı (SACLANT) altında üç, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) altında iki Bölge Komutanı vardı.**⁵⁷⁸

2002 Prag Zirvesi’nde NATO’nun askeri komuta yapısı yalın ve daha verimli olmaya odaklanarak yeniden düzenlendi. Eski Avrupa Müttefik

⁵⁷⁸ “Allied Command Operations (ACO),” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (evrimii) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

Komutanlığı (ACE) Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) oldu. Avrupadaki Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhındaki (SHAPE) Yüksek Müttefik Avrupa Komutanı ve karargâh personeli, bundan böyle ACLANT tarafından daha önce yapılanlar da dahil olmak üzere tüm İttifak operasyonlarından sorumluydu. Aynı zamanda, eski Müttefik Komutanlığı Atlantik, farklı işlevlerle Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) oldu. Reform, Karargâhlarda ve Birleşik Hava Harekât Merkezlerinde önemli bir azalmayla (32 komuta karargâhından 9'a) sonuçlandı ve İttifak düşüncesinde köklü bir değişimi yansıtıyordu.

2010 yılında, NATO'nun genel dönüşümünün bir parçası olarak NATO Komuta Yapısı konusunda geniş kapsamlı bir dönüşüm yapılması kararı alındı. Reform, Stratejik Konsept 2010'un geliştirilmesiyle gerçekleştirildi ve İttifak'ın 21'inci yüzyılın güvenlik sorunlarıyla etkin ve verimli bir şekilde yüzleşebilmesini sağlamaya odaklandı. Komuta yapısı ileriye dönük ve esnektir, ayrıca daha yalın ve daha maliyet etkindir. Önceki yapılarla kıyasla, operasyonel düzeyde konuşlandırılabilir, çok uluslu komuta ve kontrol yeteneği sağlar. Ayrıca, diğer uluslararası kuruluşlar ve Ortaklar tarafından anlaşılacak daha tutarlı bir yapı sunmaktadır. Mevcut komuta yapısı, NATO savunma bakanları tarafından Haziran 2011'de onaylanmış ve 1 Aralık 2012 tarihinde şu anki biçimine (Geçiş Günü, Transition Day) geçmiştir. Bu başarılarla dayanarak, ACO'nun esnekliğini daha da artırmak ve operasyonel seviyede konuşlandırılabilir komuta ve kontrol (C2) kabiliyeti, daha önce İttifak için mevcut olmayan hızlı mukabele için seçenekler sunmuştur. Ayrıca, ek konuşlandırılabilir iletişim ve bilgi sistemleri desteği sağlamak için askeri komuta yapısının bir parçası olarak bir İletişim ve Bilgi Sistemleri (CIS) Grubu oluşturulmuştur. Reform, personelde yaklaşık yüzde 30 oranında (13.000'den 8.800'e) tahmini bir azalmaya yol açmıştır. Askeri komuta yapısı 11 birimden 7'ye düşürülmüştür.⁵⁷⁹

Soğuk Savaş'ın sonunda NATO'nun 33 komutanlıkta 22.000 personeli vardı. 2010 Lizbon Zirvesi'nin ardından NATO Müttefikleri, sağlam, çevik ve verimli bir komuta sistemi oluşturmak için NATO Komuta Yapısında reform yaptılar. Bu değişiklikler, NATO kuvvetlerinin amaca uygun kalmasını sağlamaya ve NATO'nun

⁵⁷⁹ A.e.

operasyonlarda kuvvet konuşlandırma yeteneğini geliştirmeye odaklandı, bu da o zamanın güvenlik ortamını yansıtıyordu. Bugün NATO yedi komutanlıkta 6.800 kadroda personel bulundurmaktadır. Reformlar ayrıca NCS'nin NATO Kuvvet Yapısı (NFS) ile işlerliğini de geliştirdi. NFS, kalıcı veya geçici olarak İttifak'ın kullanımında bulunan ulusal ve çok uluslu kuvvetler ve karargâhlarından oluşan ayrı bir havuzdur. Ortaya çıkan zorluklara müdahale ederken NATO, terörizm, siber ve hibrit tehditler ve daha iddialı bir Rusya dahil olmak üzere büyük güvenlik sorunlarıyla karşı karşıyadır. 2016'daki Varşova Zirvesi sırasında NATO Müttefikleri, karmaşık ve gelişen bir güvenlik ortamının zorluklarıyla başa çıkmaya devam etmesi için Komuta Yapısını gözden geçirmeyi kabul etti.

2017 yılında NATO savunma bakanları, NATO Komuta Yapısını yeni zorluklara uyarlamak için gelecekteki çalışmalar için bir taslak üzerinde anlaştılar ve Haziran 2018'de aşağıdakileri kurmayı kabul ettiler. Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki deniz irtibat hatlarının⁵⁸⁰ (yollarının) özgür ve güvenli kalmasını sağlamak için Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Norfolk, Virginia'da yeni bir komutanlık; Ulm, Almanya merkezli Avrupa'daki birlik ve teçhizatın hareketini iyileştirmek için yeni bir komutanlık ve siber savunmaları güçlendirmek ve siber yetenekleri NATO planlama ve operasyonlarına entegre etmek için Belçika merkezli yeni bir NATO siber operasyon merkezi. Bu girişimler Temmuz 2018'de Brüksel'deki Zirvede onaylandı.

Mevcut NATO Komuta Yapısı

NATO'nun Komuta Yapısı, otuz üye ülkenin Genel Kurmay Başkanlarından oluşan NATO'nun en yüksek askeri otoritesi olan Askeri Komite'nin yetkisi altındadır. Askeri Komitede her ülkeyi daimî olarak birer korgeneral temsil etmektedir. NCS, iki stratejik komutanlıktan oluşur: Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT). Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) komutasındaki ACO, Kuzey Atlantik Konseyi tarafından yönetilen tüm NATO askeri operasyonlarının planlanması ve icrasından sorumludur. ACO, stratejik düzeyde bir karargâh (Mons (Belçika)'ta bulunan Avrupa Müttefik Kuvvetleri Yüksek Karargâhı (SHAPE) ile her biri alan dışına bir büyük müşterek harekât kabiliyetli karargâhlar konuşlandırma kabiliyetli Napoli (İtalya)'de ve

⁵⁸⁰ Sea Line of communications=Deniz irtibat hatları, deniz yolları.

Brunssum (Hollanda)'da bulunan iki Müşterek Kuvvet Komutanlığı (JFC)'nden oluşur. ACO ayrıca hava, kara ve deniz operasyonları için her biri özel bir karargâh içeren üç büyük taktik düzey komuta halinde organize edilmiştir.⁵⁸¹

Tablo 22 NATO Komuta Yapısı

Allied Command Operations (ACO)	
Belgium	
Supreme Headquarters Allied Powers Europe (SHAPE)	Belgium
Joint Force Command (Brunssum)	Netherlands
Joint Force Command (Naples)	Italy
Communications and Information Services Group (CIS GP)	Belgium
Allied Land Command (LANDCOM)	Turkey
Allied Maritime Command (MARCOM)	UK
Allied Air Command (AIRCOM)	Germany
Allied Command Transformation (ACT)	
USA	
Supreme Allied Commander Transformation Headquarters (HQ SACT)	USA
Joint Warfare Centre (JWC)	Norway
Joint Force Training Centre (JFTC)	Poland
Joint Analysis and Lessons Learned Centre (JALLC)	Portugal

ACT, NATO'nun askeri dönüşümünün ön saflarında yer almaktadır.⁵⁸² Sorumluluklarını Norfolk, Virginia (ABD)'daki karargâhtan yerine getiren Müttefik Yüksek Dönüşüm Komutanı (SACT)'nın komutası altındadır. ACT'nin temel sorumlulukları arasında eğitim, öğretim ve tatbikatlar ile İttifak genelinde birlikte çalışabilirliği teşvik etmek yer alır. ACT ayrıca, Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki hayati önem taşıyan transatlantik bağın sürdürülmesine ve güçlendirilmesine yardımcı olur ve Müttefikler arasında rollerin, risklerin ve sorumlulukların adil bir şekilde paylaşılmasını teşvik eder. ACT, Lizbon (Portekiz)'daki Müşterek Analiz ve Öğrenilen Dersler Merkezi'ni, Bydgoszcz (Polonya)'daki Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi'ni ve Stavanger (Norveç)'deki Müşterek Harp Merkezini işletmektedir.⁵⁸³

⁵⁸¹ "The Command Structure," February 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_02/1802-Factsheet-NATO-Command-Structure_en.pdf, 11 Mayıs 2021.

⁵⁸² "NCS Transformational Structure," (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20130911_act_structure.pdf, 15 Mayıs 2021.

⁵⁸³ "The Command Structure," February 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_02/1802-Factsheet-NATO-Command-Structure_en.pdf, 11 Mayıs 2021.

2. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)'nın Yapısı

ACO, NATO'nun askeri komuta yapısı içindeki iki Stratejik Komutanlık'tan biridir; diğeri, isminden de anlaşılacağı gibi NATO'nun askeri yapısının, kuvvetlerinin, yeteneklerinin ve doktrininin dönüşmesine öncülük eden Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT)'dir. Bu ikisi, alt kuruluşları ile birlikte, İttifak'a yönelik güvenlik tehditlerine cevap verebilecek yetenektir. Caydırıcılık başarısız olursa, NATO Müttefiklerinin herhangi birinin topraklarına silahlı saldırıya yetenekli ve etkili bir askeri mukabele sağlayacak NATO Komuta Yapısı (NCS)'ni oluştururlar. Nihayetinde, NCS İttifak içindeki uyum ve dayanışmanın korunmasında önemli bir rol oynamaktadır. NCS, Avrupa ve Kuzey Amerika arasındaki hayati bağlantıyı sürdürmekte ve güçlendirmekte ve Müttefikler arasında rol, risk ve sorumlulukların yanı sıra kolektif savunmanın adil paylaşım ilkesini desteklemektedir.

ACO, karargâhı ile stratejik, operasyonel ve taktik düzeylerde destekleyici unsurları olan üç katmanlı bir komutanlıktır. Statik ve konuşlandırılabilir karargâhlar ile İttifak'ın askeri operasyonlarının ve görevlerinin tamamını, müşterek ve birleşik güçlerin komuta ve kontrolünü gerçekleştirir. Müşterek kuvvetler, tek bir emir komuta altında çalışan iki veya daha fazla askeri kuvvetten (örneğin, kara, deniz veya hava) oluşur; birleşik kuvvetler ise, tek bir komuta altındaki farklı ülkelerden gelen kuvvetlerdir.

SHAPE, stratejik düzeyde, dokuz operasyonel komutanlığı yöneten karargâhtır.⁵⁸⁴ 2018 Brüksel Zirvesi'nde Müttefikler; İttifak'ın askeri omurgasını güçlendirmeyi kabul etti. Belçika'da siber alandaki NATO operasyonel faaliyetlerinin durumsal farkındalığını ve koordinasyonunu sağlamak için bir Siber Uzay Operasyon Merkezi; Atlantik ötesi irtibat hatlarını korumaya odaklanmak üzere ABD'de Norfolk'da Müşterek Kuvvetler Komutanlığı Karargâhı; birliklerin ve teçhizatın Avrupa ve dışında hızla hareket etmesini desteklemek maksadıyla geri bölgede operasyon ve idame sağlamak maksadıyla Almanya'nın Ulm kentinde Müşterek Destek ve Etkinleştirme Komutanlığını kurmaya karar verdiler. Bu yeni unsurlar yavaş yavaş yerine kurulmaktadır.

⁵⁸⁴ "Allied Command Operations (ACO)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

3. Stratejik Karargâh: SHAPE

SHAPE stratejik bir karargâhtır. ACO'nun karargâhıdır. Rolü İttifak'ın stratejik hedeflerine ulaşmak için NATO askeri operasyonlarını, görevlerini hazırlamak, planlamak, yönetmek ve yürütmektir. Bu nedenle, saldırganlığın caydırılmasına ve barışın, güvenliğin ve İttifak'ın toprak bütünlüğünün korunmasına katkıda bulunur. ACO'nun başında, SHAPE'in sorumluluklarını yerine getiren SACEUR bulunmaktadır. NATO'da general görevlerinin ülkeler arasında bölüşümü sonrasında bu görev Amerika Birleşik Devletleri'ne verilmiştir. SACEUR, aynı zamanda ACO ile aynı coğrafi sorumlulukların çoğunu paylaşan ABD Avrupa Komutanlığı'nın komutanı olduğu için çift şapkalıdır. SACEUR, Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) ve Nükleer Planlama Grubu'nun (NPG) genel siyasi otoritesi altında NATO'nun üst düzey askeri otoritesi Askeri Komite (MC)'ye karşı sorumludur. MC, NAC ve NPG'ye birincil askeri tavsiye kaynağıdır.⁵⁸⁵

4. Operasyonel Seviye Komutanlıklar: Brunssum, Napoli ve Norfolk

Operasyonel seviye üç Müşterek Kuvvet Komutanlığı (JFC)'nden oluşur. Bunlar, Brunssum, Hollanda, Napoli, İtalya ve Norfolk, Virginia, ABD'dedir. Hepsi farklı boyut ve kapsamdaki NATO operasyonlarını planlamaya, yürütmeye ve sürdürmeye hazırdır. Etkili bir şekilde, büyük bir ortak operasyonu ya statik konumlarından ya da doğrudan bir harekât alanında konuşlanmış bir karargâhtan yönetebilmeleri gerekir. İkinci durumda, konuşlandırılan karargâh, Müşterek Görev Gücü Karargâhı veya JTFHQ olarak adlandırılır ve bir yıla kadar bir süre çalışabilmelidir.

Konuşlandırıldığında, Müşterek Kuvvet Komutanlığına bir seferde yalnızca bir Harekâtın komutası verilir. Ancak, Müşterek Kuvvet Komutanlığı'nın konuşlandırılmayan unsurları diğer operasyonlara ve görevlere destek sağlayabilir. Bir Müşterek Kuvvet Komutanlığı konuşlandırılmadığında, harekât alanına konuşlandırılan diğer karargâhlarla ilgili günlük konularda (örneğin gelecekteki rotasyonlar için eğitim ve hazırlık) ACO'ya yardımcı olabilir. Bu düzeydeki üç komutanlık, SACEUR tarafından yönlendirildiği şekilde, bölgesel NATO Karargâhı görev ve sorumluluklarını desteklemek için kilit Ortaklar ve bölgesel kuruluşlarla

⁵⁸⁵ A.e.

ilişki kurmaktan da sorumludur. Buna ek olarak, NATO operasyonlarına katılan Ortaklarla iş birliğinin güçlendirilmesini desteklemekte ve arzu eden Ortak ülkelerin NATO üyeliği için hazırlanmasına yardımcı olmaktadır.

5. Taktik Seviye Komutanlıklar: İzmir (Kara), Northwood (Deniz) ve Ramstein (Hava)

Taktik (veya unsur) seviyesi, Kuvvet Komutanlıkları (Single Service Command, SSC), kara, deniz ve hava komutanlıklarından oluşur. Kuvvet Komutanlıkları (SSC), Müşterek Kuvvet Komutanlıklarına uzmanlık ve destek sağlar. Doğrudan ACO (SHAPE)'ya bağlıdırlar ve SACEUR komutasına girerler.

Kara Komutanlığı, Müttefik Kara Komutanlığı Karargâhı (HQ LANDCOM), İzmir, Türkiye'dedir. Bu komutanlığın rolü, büyük bir müşterek operasyondan daha büyük bir operasyonu yürüten bir Müşterek Kuvvet Komutanlığını desteklemek için konuşlandırılabilir kara komuta ve kontrol yeteneği sağlamaktır. Aynı zamanda, bir ortak operasyon için çekirdek kara kabiliyeti veya bir kara operasyonu için konuşlandırılabilir bir komuta ve kontrol kabiliyeti sağlayabilir. İzmir aynı zamanda İttifak'ın başlıca kara danışmanıdır ve uzmanlık alanındaki konularda katkıda bulunmaktadır. Bir başka ifadeyle Kara Komutanlığı (LANDCOM), kara alanı (domain) hazırlığı, birlikte çalışabilirlik, standardizasyon ve yeterlilik sağlayarak, NATO ve Ortak (partner) Kara Kuvvetlerini koordine ve senkronize etmekten sorumlu Harekât Alanı Kara Unsuru ve Kara Danışmanı (Land Advocate)'dır. Emirle, Müttefik kuvvetlere planlama, koordinasyon ve komuta kontrol (C2) yetenekleri sağlamak için karargâh unsurları görevlendirir.⁵⁸⁶

Deniz Komutanlığı, Müttefik Deniz Komutanlığı Karargâhı (HQ MARCOM), Northwood, İngiltere'dedir. Bu komutanlığın rolü, müşterek deniz operasyonları ve görevlerinin tamamı için komuta ve kontrol sağlamaktır. Northwood'daki konumundan müşterek denizcilik operasyonlarını planlar, yürütür ve destekler. Aynı zamanda İttifak'ın temel denizcilik danışmanıdır ve uzmanlık alanındaki konularda katkıda bulunur. Northwood, küçük bir deniz müşterek operasyonuna komuta edebilir veya büyük bir ortak operasyondan daha büyük bir operasyonu desteklemek için deniz unsuru olarak hareket edebilir. Bir başka deyişle, Müttefik Deniz Komutanlığı

⁵⁸⁶ LANDCOM Mission (Çevrimiçi), <https://lc.nato.int/>, 15 Mayıs 2021.

(MARCOM), tüm NATO deniz kuvvetlerinin merkezi komutanlığıdır ve MARCOM Komutanı, İttifak'ın birincil denizcilik danışmanıdır.⁵⁸⁷

Hava Komutanlığı, Müttefik Hava Komutanlığı Karargâhı (HQ AIRCOM), Ramstein, Almanya'dadır. Bu komutanlığın rolü İttifak operasyonlarının ve görevlerinin hava unsurunu ve İttifak hava ve füze savunma operasyonlarının ve görevlerinin yürütülmesini planlamak ve yönlendirmektir. Ramstein aynı zamanda İttifak'ın ana hava danışmanıdır ve uzmanlık alanındaki konularda katkıda bulunur. Bir başka ifadeyle Vizyonu, İttifakın Hava ve Uzay Gücünü komuta ve kontrol etmek için eğitilmiş, donanımlı ve güvenilir bir ekip olmak; görevi İttifaka Hava ve Uzay Gücü sağlamaktır.⁵⁸⁸ NATO Komuta Yapısı içinden ve dışından yeterli desteği olan Ramstein, statik konumundan, yani Ramstein'dan, küçük bir müşterek hava operasyonu için komuta ve kontrol sağlayabilir veya büyük veya daha büyük bir operasyonu desteklemek için Hava Unsur Komutanlığı olarak hareket edebilir. Ramstein, kapasitesini güçlendirmek için ilave hava komuta ve kontrol elemanlarına sahiptir: iki Birleşik Hava Operasyon Merkezi (CAOC) ve bir İntikal edebilir Hava Komuta ve Kontrol Merkezi (DACCC). Hava unsurları, NATO önderliğindeki operasyonlarda kazanılan deneyimleri dikkate almak için daha esnek bir şekilde yapılandırılmıştır.

6. Taktik Hava Komuta ve Kontrolü

HQ AIRCOM (Ramstein), görevlerini yerine getirmek için, HQ AIRCOM (Ramstein), Torrejon, İspanya ve Uedem, Almanya'daki Birleşik Hava Operasyon Merkezleri (CAOC) ve İtalya'da Poggio Renatico'daki bir İntikal edebilir Hava Komuta ve Kontrol Merkezi (DACCC) tarafından desteklenmektedir. İspanya ve Almanya'daki CAOC iki bölümden oluşmaktadır. Bir kısmı hava polisliğinden sorumlu Statik Hava Savunma Merkezi (SADC), diğeri ise operasyonları destekleyen bir İntikal edebilir Hava Operasyon Merkezi (D-AOC)'dir. D-AOC, savaş planları yapılmasına ve operasyonların yürütülmesine odaklanmış bir unsurdur. Barış zamanında bölgesel sorumlulukları yoktur, ancak gerektiğinde HQ AIRCOM'u tamamlar.

⁵⁸⁷ MARCOM Mission (Çevrimiçi), <https://mc.nato.int/>, 15 Mayıs 2021.

⁵⁸⁸ AIRCOM Mission (Çevrimiçi), <https://ac.nato.int/>, 15 Mayıs 2021.

DACCC, İtalya merkezli bu birim üç unsurdan oluşmaktadır. İlk olarak, bir İntikal edebilir Hava Kontrol Merkezi, Tanımlanmış Hava Resmi Üretim Merkezi ve Sensör Füzyon Postası (DARS). DARS, havadan havaya füzeler, hava trafik yönetimi ve kontrolü, alan hava gözetlemesi ve tanınmış bir hava resmi ve diğer taktik kontrol fonksiyonların üretimi dahil olmak üzere hava misyonlarının kontrolünden sorumludur. İkincisi CAOC ile aynı role sahip bir D-AOC ve üçüncüsü hem hava savunma radarı hem de pasif elektronik destek tedbirlerini izleme kabiliyeti sağlayan bir İntikal edebilir Sensörler Bölümüdür.

7. İletişim ve Bilgi Sistemleri

İletişim ve bilgi sistemleri (Communications and Information Systems, CIS) iki birimden oluşur: konuşlandırılabilir CIS yetenekleri ve statik CIS yetenekleri. Belçika'nın Mons kentindeki NATO CIS Grubu (NCISG), ACO için konuşlandırılabilir iletişim ve bilgi sistemleri desteği sağlamaktadır. NATO CIS Grubu, konuşlandırılabilir tüm CIS yeteneklerinin yanı sıra operasyonlar ve tatbikatlardan sorumludur. Operasyonlarda komuta ve kontrol hizmetleri desteği için koordinasyon yetkilisi olarak hareket eder. Statik ve merkezi CIS yeteneklerinin sağlanması, NATO Komuta Yapısının bir parçası olmayan NATO Muhabere ve Bilgi Ajansı (NCIA) 'nın sorumluluğudur.

NATO CIS Grubu, Wesel, Almanya, Grazzanise, İtalya ve Bydgoszcz, Polonya'da bulunan üç NATO Muhabere Taburu tarafından desteklenmektedir. Bu üçü, başka yerlerdeki çeşitli küçük elemanlar (Konuşlandırılabilir CIS modülleri) ile tamamlanmaktadır.

8. İlişkili Birimler: STRIKFORNATO, AWACS ve AGS

Deniz Vuruş ve Destek Kuvvetleri NATO (STRIKFORNATO), NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (NAEW & CF) ve İttifak Yer Gözetlemesi (AGS) NATO Acil Mukabele Yeteneğinin bir parçasıdır. Bunlar, komuta yapısının bir parçası olmayan, ancak İttifak için mevcut olan ve ilgili katkıda bulunan ülkeler tarafından imzalanan mutabakat muhtırası/teknik düzenleme (MOU/TA) ile kurulan birimlerdir.⁵⁸⁹

⁵⁸⁹ "Allied Command Operations (ACO)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

a. STRIKFORNATO

STRIKFORNATO, İttifak'ın temel güvenlik görevlerinin tüm yelpazesinde ölçeklendirilebilir komuta ve kontrol sağlayan, hızla konuşlandırılabilen bir deniz Karargâhıdır. Deniz operasyonlarına odaklıdır ve NATO dönüşümünün bir parçası olarak İtalya'dan Portekiz'e taşınmıştır. 11 katılımcı ülkeden oluşur ve ABD deniz kuvvetlerini NATO operasyonlarına entegre etmek için bir bağlantı görevi görür. “Akıllı Savunma” örneğidir.

b. NAEW & C Kuvveti

İlgili bölümde ayrıntılı incelenmiştir.

c. İttifak Yer Gözetleme Sistemi (AGS)

NATO, SACEUR'e dostane, tarafsız ve karşıt yer ve yüzey varlıklarına ilişkin gerçek zamanlıya yakın, sürekli bilgi ve durumsal farkındalık yetenekleri sağlayacak bir İttifak Yer Gözetleme (AGS) sistemi tedarik etmektedir. AGS sistemi, uzaktan kumanda edilen beş Global Hawk, ilgili komuta ve kontrol baz istasyonları ve AGS'nin Sigonella, İtalya'daki ana işletim üssü tarafından sağlanan destek tesislerinden oluşacaktır. Gelişmiş radar sensörleri kullanan bu sistemler, hareketli nesneleri sürekli olarak algılayacak ve izleyecek ve ilgi alanları ve sabit nesnelerin radar görüntülerini sağlayacaktır. Sistem, dünya çapında NATO onaylı operasyonlara katılmak üzere eğitilecek ve donatılacak ve kademeli hazırlık seviyelerinde olacaktır.

Şikago Zirvesi ile NATO, 15 Müttefikten oluşan bir grup, İttifak Yer Gözetleme (AGS) sistemini tedarik etmektedir. NATO, bu sistemi NATO Müttefikleri adına işletecek ve sürdürecektir. AGS NATO RQ-4D uçağı, ABD Hava Kuvvetleri Blok 40 Global Hawk'a dayanıyor. NATO'ya son teknoloji ürünü İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (ISR) yeteneği sağlamak için NATO benzersiz bir şekilde uyarlanmıştır.⁵⁹⁰

AGS sistemi, 15 NATO Müttefikleri (Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Almanya, İtalya, Letonya, Litvanya, Lüksemburg, Norveç, Polonya, Romanya, Slovakya, Slovenya ve ABD'dir.) tarafından satın alınmıştır. Bununla beraber, tüm Müttefikler İtalya'nın Sigonella kentinde AGS Ana İşletme Üssü'nün

⁵⁹⁰ “Alliance Ground Surveillance (AGS),” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 31-35, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 15 Mayıs 2021.

kurulmasını kapsayan mali katkılarla AGS kapasitesinin geliştirilmesine katkıda bulunuyorlar ve AGS filosunun iletişim ve yaşam döngüsü desteğine de katkıda bulunacaklar. Birleşik Krallık, mali katkısını aynî katkılarla değiştirecektir (yani NATO'ya sunulacak ulusal gözetleme sistemleri). NATO'nun sahip olduğu ve NATO tarafından işletilen AGS çekirdek sistemi, İttifak'ın yüksek irtifa, uzun ömürlü (HALE, high-altitude, long-endurance) uçaklardan geniş alanlarda, uzak mesafelerde ve her türlü hava veya ışık koşulunda sürekli gözetleme yapmasını sağlayacaktır. Gelişmiş radar sensörleri kullanan bu sistemler, gözlemlenen alanlar boyunca hareketli nesneleri sürekli olarak tespit edecek ve izleyecek ve ilgi alanlarının ve sabit nesnelerin radar görüntülerini sağlayacaktır.

Resim 9 AGS⁵⁹¹

NATO AGS Gücü, İtalya Sigonella'daki AGS Ana İşletme Üssü'nde yer alıyor. Tamamlandığında Üs, 550 AGS personelinin yanı sıra, Mons, Belçika'daki Müttefik Harekât Komutanlığı ve Ramstein, Almanya'daki Müttefik Hava Komutanlığı'ndaki az sayıda AGS personel elemanına ev sahipliği yapacaktır. AGS, NATO Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) dağıtım üssü ve veri kullanımı ve eğitim merkezi olarak hizmet verecektir. Tıpkı AWACS veya "NATO'nun gökyüzündeki gözleri" olarak da bilinen NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol (NAEW & C) uçağının İttifak hava sahasını izlemesi gibi, AGS de NATO

⁵⁹¹ "The Secretary General's Annual Report 2019," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 19 Mart 2020, s. 53, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2020/3/pdf_publications/sgar19-en.pdf, 06 Haziran 2021.

operasyonları öncesinde, sırasında veya sonrasında yeryüzünde olup bitenleri gözlemleyebilecektir.⁵⁹²

9. Ortaklıklar Direktörlüğü (PD)

Ortaklıklar Direktörlüğü (PD) İttifak genelinde askeri iş birliği faaliyetlerinin yönlendirilmesini, kontrol koordinasyonunu, desteklenmesini ve değerlendirilmesini sağlar. NATO üyesi olmayan tüm ülkelerin Ortaklık programlarına, olaylarına ve faaliyetlerine katılımını yönetir, denetler ve Ortaklık alanındaki NATO plan ve programlarını uygular. PD, son düzenleme ile ACO kuruluşuna geçmiş ve ismi Ortaklıklar Direktörlüğü olmuştur (Eskiden Military Partnership Directorate, MPD idi.)

I. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT)

Savaş gelişimi, eğilimlerin ve gelecekteki tehditlerin uzman değerlendirmesini, yetenek geliştirmeyi, eğitimi, tatbikatları ve alınan derslerin uygulanmasını gerektirir. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) NATO'nun duruşunun hazır bulunmasını ve güvenilirliğini artırmayı amaçlayan görevlerde merkezi bir rol oynamaktadır. Bir başka ifadeyle ACT, yetenek geliştirme süreçlerini yönetmektedir. Ayrıca NATO Komuta Yapısının (NCS) mevcut ve gelecekteki operasyonları etkin bir şekilde yönetmesine, kontrol etmesine, desteklemesine ve gerektiğinde kriz ve çatışmaya güvenli geçiş sağlamasına katkıda bulunur. NATO, dönüşümü kurumsal ve sürekli hale getirmek maksadıyla bir stratejik komutanlık kurmuştur. Tek başına bu yapının kurulması bile zirvelerde alınan dönüşüm kararlarının anlık olmadığını ve sistematik bir yapının olduğunu göstermektedir.

1. Gelişim

2002'den önce, iki Stratejik Komutanlık 1951'de kurulan Müttefik Avrupa Komutanlığı (ACE) ve bir yıl sonra 1952'de oluşturulan Atlantik Müttefik Komutanlığı (ACLANT) idi. ACE, ACLANT ile birlikte, Soğuk Savaş'ın sonunda, NATO Komuta Yapısı 78 karargâhtan 20'ye düşürülerek modernize edildi. Ancak, biri Atlantik bölgesi diğeri Avrupa için olmak üzere iki kapsayıcı Stratejik Komutanlık (SC) korundu.

⁵⁹² "Allied Command Operations (ACO)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

2002 Prag Zirvesi sırasında NATO Komuta Yapısının yeniden düzenlenmesine ve daha yalın ve daha verimli hale getirilmesine karar verildi. Ek olarak, İttifak düşüncesi temelde değişti: NATO Komuta Yapısı coğrafyadan ziyade işlevselliğe dayanacaktı. Eski Avrupa Müttefik Komutanlığı (ACE), daha önce Atlantik Müttefik Komutanlığı (ACLANT) tarafından gerçekleştirilen deniz operasyonları da dahil olmak üzere tüm İttifak operasyonlarından sorumlu Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) oldu. Bu nedenle, bir stratejik komutanlık NATO'nun operasyonlarına diğeri dönüşümüne odaklandı.⁵⁹³

NATO Komuta Yapısı, sadece yapıyı optimize etmek için değil, 2010 Stratejik Konseptinden türetilen yeni görevleri de içerecek şekilde, daha geniş bir reform sürecinin bir parçası olarak Haziran 2011'de bir kez daha gözden geçirildi. İki stratejik komutanlığın yanı sıra İttifak'ın hırs seviyesi (level of ambition, LoA), "İttifak'ın iki büyük ortak operasyonu ve altı küçük ortak operasyonu yönetme kabiliyeti" korunmuştur.

Haziran 2018'de NATO Savunma Bakanları, uyarlanmış bir NATO Komuta Yapısı (NATO Command Structure-Adapted, NCS-A) ve Ayrıntılı Uygulama Planları (Detailed Implementation Plans, DIPs) ile ilerlemeyi kabul etti. Her iki Stratejik Komutanlık, ACO'nun harp komutanlığı ve ACT'ın harp geliştirme komutanlığı olarak, yeni yapıları ve yetenekleri hemen başlattılar.⁵⁹⁴

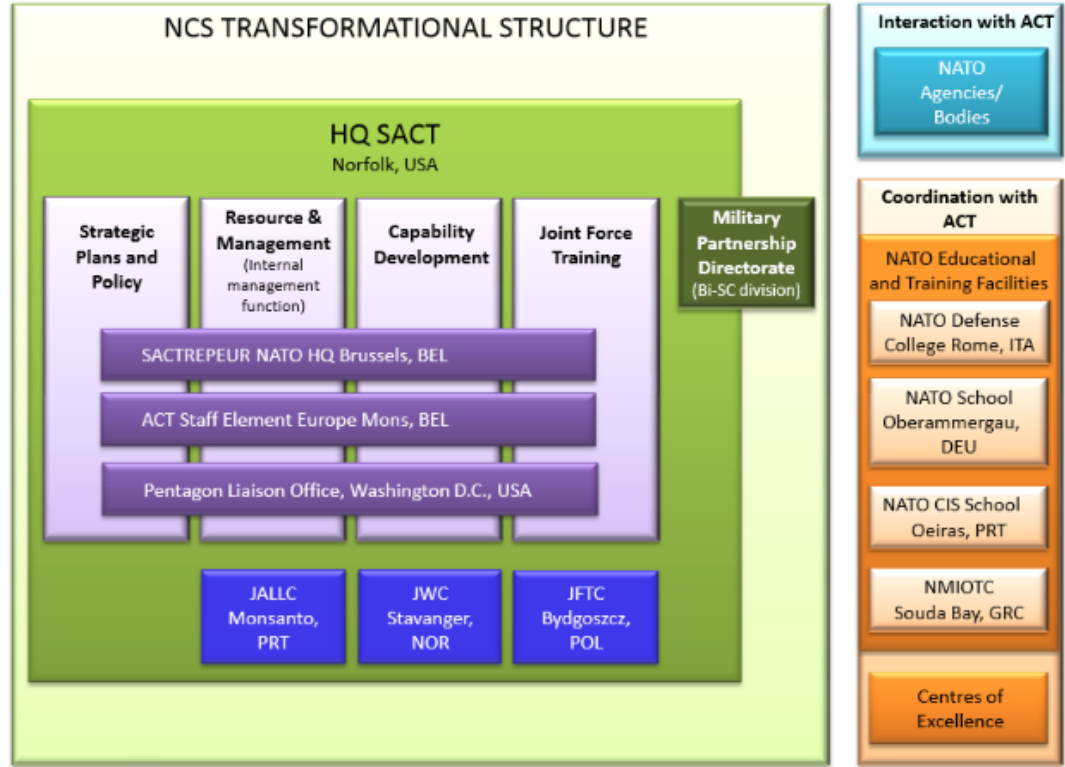
2. ACT'nin Rolü ve Yapısı

ACT, ACO ile birlikte, asıl işlevi her şeyden önce, tehditlere ve caydırıcılık başarısız olursa NATO'nun herhangi bir ülkesinin topraklarına silahlı saldırıya cevap vermek için, komuta ve kontrolü sağlayan NATO Komuta Yapısı (NCS)'nı oluşturur.

⁵⁹³ "Allied Command Transformation (ACT)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 41-45, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

⁵⁹⁴ A.e.

Şekil 25 ACT Yapısı⁵⁹⁵

Nihayetinde, NCS, kolektif savunmanın faydalarının yanı sıra İttifak içindeki bütünlük ve dayanışmanın korunmasında, Avrupa ile Kuzey Amerika arasındaki hayati bağın sürdürülmesinde ile güçlendirilmesinde ve Müttefikler arasında rol, risk, sorumlulukların yanı sıra eşit paylaşım ilkesinin desteklenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. ACT'nin savaş geliştirme komutanlığı rolü iki yönlüdür: birincisi, ACO'nun mevcut operasyonları verimli bir şekilde yürütmesini sağlamak; ikincisi NATO'nun gelecekteki operasyonlarını hazırlamak. Bu bağlamda ACT, NATO'nun savaş yeteneklerinin gelecekle bağlantısının korunmasını, mevcut ve gelecekteki güvenlik ortamının vazgeçilmez bir anlayışını sağlar. ACT, NATO doktrini, kavramları ve birlikte çalışabilirlik standartlarının geliştirilmesine katkıda bulunur.

NATO'nun üç temel görevini (kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik) yerine getiren bir NATO Komuta Yapısının başarılması, stratejik askeri uzmanlık ve uluslar ağı, Müşterek Komutanlıklar ve Mükemmeliyet Merkezlerinin

⁵⁹⁵ "NCS Transformational Structure," (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_topics/20130911_act_structure.pdf, 15 Mayıs 2021.

yardımıyla ACT tarafından sağlanan birlikte çalışabilirlik ile yapılabilir. ACT dört temel işlev etrafında düzenlenmiştir: stratejik düşünce, yeteneklerin geliştirilmesi, eğitim, öğretim ve tatbikatlar, iş birliği ve angajman. Bu işlevler, Norfolk Karargâhı ve üç alt kuruluştan oluşan ACT'nin bileşimine yansır: biri Norveç'te (Müşterek Harp Merkezi), biri Polonya'da (Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi) ve biri Portekiz'de (Müşterek Analiz ve Öğrenilen Dersler Merkezi). ACT aynı zamanda Brüksel, Belçika'daki NATO Karargâhında ve Pentagon'da bir SACT temsilcisi bulundurmaktadır. Buna ek olarak, NCS'nin bir parçası olmayan diğer eğitim ve öğretim kurumları ve ulusal düzeyde yönetilen kurumları da ACT koordine etmektedir. Buna Roma, İtalya'daki NATO Savunma Koleji, Oberammergau, Almanya'daki NATO Okulu, Girit Yunanistan'daki NATO Deniz Müdahalesi Operasyonel Eğitim Merkezi ve ulusal olarak işletilen Mükemmeliyet Merkezleri dahildir. NATO Ajansları aynı zamanda ACT ile ortak konularda (common concern) etkileşime girer.⁵⁹⁶

3. Stratejik Planlar ve Politika

Stratejik Planlar ve Politikanın ana sorumluluğu; NATO'nun siyasi ve askeri liderliğine, stratejik öngörü, planlama, strateji ve politika tavsiyesi, stratejiler ve analitik uygulamalar sağlamaktır.

4. Yetenek Geliştirme

Yetenek geliştirme, tüm kapasite geliştirme sürecini kapsayan geniş bir alandır. İttifak için yeni bir kapasite geliştirildiği zaman, bir ihtiyaç tanımlandığı andan üretim aşamasına kadardır. NATO Savunma Planlaması Süreci (NDPP), Müttefik kuvvetlerin birlikte çalışabilirliğini, konuşlandırılabilirliğini ve sürdürülebilirliğini artıran önemli bir katkı sağlar.⁵⁹⁷

5. Müşterek Kuvvet Geliştirme

Müşterek Kuvvet Geliştirme, NATO Kuvvet Geliştirme Faaliyetlerinden sorumludur. Amaç, İttifak misyonlarının tüm yelpazesini üstlenmek için NCS, NFS ve tahsis edilebilir müşterek güçler arasındaki birlikte çalışabilirliği ve yetenekleri artırmaktır.

⁵⁹⁶ "Allied Command Transformation (ACT)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 41-45, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 12 Mayıs 2021.

⁵⁹⁷ A.e.

6. Avrupa'daki SACT Temsilcisi

Avrupa'daki SACT Temsilcisi (SACTREPEUR), Brüksel'deki NATO Karargâhı'nda SACT'ın Askeri Komite temsilcisi olarak görev yapmakta ve ilgili tüm faaliyetlere katılmaktadır. SACTREPEUR, NATO Karargâhı ile tüm ACT angajmanları için koordinasyon yetkisine sahiptir ve NATO Karargâhı'nda bulunan SACEUR Temsilcisi (SACEUREP) aracılığıyla Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) ile güçlü bağlarını sürdürmektedir.

7. ACT Avrupa Karargâh Birimi

ACT Avrupa Karargâh Birimi (SEE) Mons'taki ACO ile birlikte bulunmaktadır. Öncelikle savunma ve kaynak planlama konularının yanı sıra uygulama ile de ilgilenir. Yetenek paketleri üzerinde çalışır.

8. ACT Pentagon İrtibat Bürosu

NATO'nun dönüşümünü artırmaya yardımcı olmak için, bu ofis ACT ve Pentagon'daki ABD askeri personeli arasında bağlantıyı ve doğrudan koordinasyonu düzenlemektedir.

9. Müşterek Harp Merkezi (JWC)

Müşterek Harp Merkezi (Stavanger, Norveç)'nin ana görevi, Müttefik kuvvetleri; birlikte çalışabilir ve tam entegre olmalarını sağlamak için operasyonel seviyede eğitmektir. Temel misyonu NATO Mukabele Gücü (NRF) Karargâhının ve NRF Unsur Karargâhı personelinin yetiştirilmesidir. Ayrıca, Ortak ülkeler ve yeni NATO üyeleri için toplu personel eğitimi gerçekleştirir. JWC ayrıca NATO'nun ortak ve birleşik deney, analiz, doktrin geliştirme süreçlerini destekleyerek ve yürüterek NATO'nun birlikte çalışabilirliğini artırmayı amaçlamaktadır.

10. Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi (JFTC)

Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi (Bydgoszcz, Polonya) Müttefik ve Ortak kuvvetlerin taktik düzeyde müşterek ve birleşik eğitimlerine odaklanmaktadır. Özellikle, kilit arayüzlerde müşterek birlikte çalışabilirlik sağlamak için taktik eğitimin yürütülmesine odaklanmaktadır (Afganistan'daki muharebelerde belirlenen kritik öneme sahip bir alan). JFTC, öncelik olarak NATO Mukabele Gücü (NRF) ve unsur komutanlıklarına, her bir NRF rotasyonunun, bir döngünün başlangıcında savaşa hazır olacak şekilde yüksek düzeyde birlikte çalışabilirlik, esneklik ve kapsamlı

eğitim almasını sağlamaya yardımcı olmak için uzmanlık sağlar. Merkez, NATO standartlarının ve doktrininin, birleştirilmiş ve ortak alanlarda uygulanmasını sağlamak için Barış için Ortaklık Eğitim Merkezi, Ankara, Türkiye, BiOEM) ve Mükemmeliyet Merkezleri dahil olmak üzere ulusal eğitim merkezleri ile iş birliği yapmaktadır.⁵⁹⁸

11. Ortak Analiz ve Dersler Öğrenim Merkezi (JALLC)

Müşterek Analiz ve Öğrenilen Dersler Merkezi (Monsanto, Portekiz)'nin temel rolü, operasyon, eğitim, tatbikat ve deneylerden çıkarılan derslere dayanarak, dönüşüm süreci yoluyla NATO içindeki kavramların, doktrin ve yeteneklerin sürekli iyileştirilmesi sürecini güçlendirmektir. Bu nedenle JALLC, gerçek dünyadaki askeri operasyonlar, eğitimler, tatbikatlar ve NATO Konsept Geliştirme ve Deneme kolektif deneylerinin analizini gerçekleştirir. Öğrenilen dersler veritabanı oluşturmaktan ve korumaktan sorumludur.

Müşterek kuvvetler, tek bir emir altında çalışan iki veya daha fazla kuvvetten (örneğin, kara, deniz veya hava) oluşur. Birleşik kuvvetler, tek bir komuta altında çalışan farklı ülkelerden gelen kuvvetlerdir. ACT ile NATO komuta yapısının bir parçası olmayan birimler arasında NATO eğitim/öğretim tesisleri ve Mükemmeliyet Merkezleri gibi doğrudan bağlantılar vardır.

12. NATO'nun Eğitim ve Öğretim Tesisleri (NETF'ler)

a. NATO Savunma Koleji

Siyasi stratejik düzeyde, İtalya'nın Roma'daki NATO Savunma Koleji (NDC) NATO'nun en önde gelen akademik kurumudur. NDC'nin misyonu, Atlantik ötesi güvenlik konularında önemli bir eğitim, sosyal yardım ve araştırma merkezi olarak rolünü geliştirerek İttifak'ın etkinliğine ve uyumuna katkıda bulunmaktır. 1951'de kuruluşundan bu yana, birkaç bin üst düzey memur, diplomat ve diğer yetkililer eğitim almıştır.⁵⁹⁹

b. NATO Okulu

Almanya'daki NATO Okulu Oberammergau (NSO), NATO'nun operasyonel düzeyde bireysel eğitim ve öğretim tesisidir. NSO, mevcut ve

⁵⁹⁸ A.e.

⁵⁹⁹ A.e.

gelişen NATO operasyonlarını, stratejisini, politikasını, doktrinini ve prosedürlerini desteklemek için bireysel eğitim ve öğretim yürütmektedir. NSO, dinamik bir güvenlik ortamının zorluklarını karşılamak üzere tasarlanmış geniş bir müfredat sunmak için ACT ile yakın iş birliği içinde çalışmaktadır.

c. NATO Deniz Müdahalesi Operasyonel Eğitim Merkezi

Yunanistan'ın Girit adasında Souda Körfezi'ndeki NATO Denizcilik Müdahalesi Operasyonel Eğitim Merkezi (NMIOTC) çok uluslu kadrolanmış bir tesistir. NATO kuvvetleri için deniz, deniz altı ve hava gözetlemesi ve deniz müdahalesi operasyonlarını desteklemek için özel operasyon faaliyetleri yürütmek üzere birleşik eğitim yürütmektedir.

ç. Mükemmeliyet Merkezleri

Mükemmeliyet Merkezleri (CoE'ler), NATO üyesi ve ortak ülke taktik seviye liderleri ve uzmanları eğiten, doktrin gelişimine yardımcı olan, öğrenilen dersleri belirleyen, birlikte çalışabilirliği, yetenekleri geliştiren, deneyler yoluyla kavramları test eden ve doğrulayan ulusal veya çok uluslu olarak finanse edilen kurumlardır.⁶⁰⁰ ACT tarafından koordine edilen CoE'lerin uluslararası askeri organizasyonlar olduğu düşünülmektedir. NATO Komuta Yapısının bir parçası olmasa da NATO komuta düzenlemelerini destekleyen daha geniş bir çerçevenin parçasıdır. İttifak'ın mevcut kaynaklarını tamamlamak üzere tasarlanan CoE'ler, her birisi "NATO yeteneklerini" geliştirmek için belirli bir uzmanlık alanına odaklanan çok çeşitli alanları kapsamaktadır.

⁶⁰⁰ Centres of Excellence, 03 November 2020, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_68372.htm, 15 Mayıs 2021.

Tablo 23 Mükemmeliyet Merkezleri (Centres of Excellence, CoEs)

CENTRE OF EXCELLENCE	LOCATION
Centre for Analysis and Simulation of Air Operations	Lyon, FRA
Civil-Military Cooperation	The Hague, NLD
Cold Weather Operations	Bodø, NOR
Combined Joint Operations from the Sea	Norfolk, Virginia, USA
Command and Control	Utrecht, NLD
Cooperative Cyber Defence	Tallinn, EST
Counter-Improvised Explosive Devices	Madrid, ESP
Counter Intelligence	Krakow, POL
Crisis Management & Disaster Response	Sofia, BGR
Defence Against Terrorism	Ankara, TUR
Energy Security	Vilnius, LTU
Explosive Ordnance Disposal	Trenčín, SVK
Human Intelligence	Oradea, ROU
Integrated Air & Missile Defence*	Chania, GRC
Joint Air Power Competence Centre	Kalkar, DEU
Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence	Vyškov, CZE
Maritime Geospatial, Meteorological & Oceanographic Centre*	Lisbon, PRT
Maritime Security	Yenilevent/Istanbul, TUR
Military Engineering	Ingolstadt, DEU
Military Medicine	Budapest, HUN
Military Police	Bydgoszcz, POL
Modelling and Simulation	Rome, ITA
Mountain Warfare	Poljče, SVN
Naval Mine Warfare	Oostende, BEL
Operations in Confined and Shallow Waters	Kiel, DEU
Security Force Assistance	Rome, ITA
Stability Policing	Vicenza, ITA
Strategic Communications	Riga, LVA

* Currently finalising the accreditation process

İ. NATO'nun İttifakın Doğu ve Güneydoğusunda Varlığını Artırması

NATO'nun güçlendirilmiş caydırıcılık ve savunma duruşunun önemli bir bileşeni İttifak topraklarının doğu ve güneydoğu bölgelerindeki askeri mevcudiyettir. Müttefikler NATO'nun Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'daki ileri

mevcudiyetini kurmak ve Karadeniz bölgesinde özel bir mevcudiyet geliştirmek için 2016 Varşova Zirvesi kararlarını uyguladılar.⁶⁰¹

1. Gelişim

Müttefikler, 2014'te Galler Zirvesi'nde NATO'nun sınırları ve daha ilerisindeki güvenlik ortamındaki temel değişikliklere hızlı bir şekilde yanıt vermek için Hazırlık Eylem Planı (RAP)'nı uygulamaya karar verdiler.⁶⁰² Plana dayanarak, Müttefikler NATO'nun caydırıcılığını, savunma duruşunu ve İttifak bölgesi dışında istikrarı ve güvenliğini güçlendirmek amacıyla 2016 yılında Varşova Zirvesi'nde kararlar aldı. Takip eden kuvvetler ile birleştiğinde, bu önlemler tüm Müttefiklerin güvenliğini artıracak ve İttifak bölgesi dahil olmak üzere nüfus, hava sahası ve deniz ulaşım hatlarının her yerden ortaya çıkan tehditlere karşı korunmasını sağlayacaktır.⁶⁰³

Müttefik savunma bakanları, 26 Ekim 2016'daki toplantılarında dört tabur büyüklüğündeki muharebe gruplarına birlik katkılarını doğruladılar. Bakanlar ayrıca İttifak'ın güneydoğusunda karadaki, denizdeki ve havadaki NATO varlığını artırmak için daha çok uluslu arazi eğitimi, birleşik müşterek eğitim, daha fazla deniz faaliyeti ve artan koordinasyon ile bir dizi özel tedbir kararı aldılar.⁶⁰⁴

2. Gelişmiş İleri Mevcudiyet

NATO'nun gelişmiş ileri varlığı savunmacı, orantılı ve uluslararası taahhütlerle uyumludur. Müttefikler tarafından önemli bir bağlılığı temsil etmektedir ve birine yapılan saldırının herkese yönelik bir saldırı olduğunun somut bir göstergesidir. Haziran 2017'de konuşlandırılan NATO'nun gelişmiş varlığı, çerçeve uluslar ve diğer katkıda bulunan Müttefikler tarafından gönüllü, sürdürülebilir ve dönüşümlü olarak sağlanan çok uluslu güçlerden oluşuyor. Bu varlık; ev sahibi ülke (host nation) savunma güçleri ile uyumlu olarak çalışan, ev sahibi ülkelerde her zaman mevcut olan dört adet dönüşümlü tabur muharebe grubuna dayanmaktadır.

⁶⁰¹ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 17 Mayıs 2021.

⁶⁰² "Wales Summit Declaration," 05 September 2014, (Çevrimiçi), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/112964.htm?mode=pressrelease, 15 Mayıs 2021.

⁶⁰³ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease (Çevrimiçi) 17 Mayıs 2021.

⁶⁰⁴ "Boosting NATO's presence in the east and southeast," NATO-Encyclopedia 2019 Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 41-45, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

Şekil 26 Gelişmiş İleri Mevcudiyet (eFP)

Resim 10 Gelişmiş İleri Mevcudiyet (eFP) Eğitimi

Kanada, Almanya, Birleşik Krallık ve ABD sırasıyla Letonya, Litvanya, Estonya ve Polonya'daki güçlü çok uluslu varlık için çerçeve ülkelerdir. Diğer Müttefikler bu güçlere katkılarını doğruladı: Arnavutluk, Çek Cumhuriyeti, İtalya, Karadağ, Polonya, Slovakya, Slovenya ve İspanya, Letonya'daki Kanada liderliğindeki muharebe grubuna katkıda bulundu; Belçika, Çek Cumhuriyeti, İzlanda, Hollanda ve Norveç Litvanya'daki Almanya liderliğindeki muharebe grubuna katıldı; Danimarka, Fransa ve İzlanda Estonya'da İngiltere liderliğindeki muharebe grubuna katkıda bulundu; Hırvatistan, Romanya ve Birleşik Krallık, Polonya'da ABD liderliğindeki muharebe grubuna katıldı.

Şekil 27 Çok Uluslu Muharebe Grupları⁶⁰⁵

Gelişmiş ileri mevcudiyet kuvvetleri, ön konuşlandırmayı desteklemek ve hızlı takviye sağlamak için gerekli lojistik ve altyapı ile tamamlanmaktadır. Dört muharebe grubu, Polonya Szczecin'deki Çok uluslu Kolordu Kuzeydoğu Karargâhı aracılığıyla NATO komutası altındadır. Elblag, Polonya'daki Çok Uluslu Kuzeydoğu Tümen Karargâhı (MND-NE), dört savaş grubunun eğitim ve hazırlık faaliyetlerini koordine eder ve denetler.

⁶⁰⁵ "The Secretary General's Annual Report 2017," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, s. 13, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_03/20180315_SG_AnnualReport_en.pdf, 22 Mayıs 2021.

3. İhtiyaca Göre Uyarlanmış (Tailored) Mevcudiyet

Varşova'daki 2016 Zirvesi'nde, Müttefikler İttifak bölgesinin güneydoğu kesiminde özel olarak hazırlanmış bir varlık geliştirmeyi de kabul ettiler. Bu varlık, Craiova'daki Romanya liderliğindeki çok uluslu tugayın etrafına inşa edilmiştir. Havada, birkaç Müttefik Romanya'nın ve Bulgaristan'ın NATO hava sahasını koruma çabalarını pekiştirdi. Ayrıca, Türkiye deniz devriye uçuşları ve NATO AWACS uçaklarına destek ile bölgedeki güvenliği güçlendirmektedir. NATO, Karadeniz'de daha fazla gemi ve deniz tatbikatı ile aktiftir. Bu, daha fazla NATO gücü ve Güneydoğu Karargâhı Çok Uluslu Bölümü (Romanya'da) altında daha fazla tatbikat ve eğitim anlamına geliyor. İhtiyaca göre uyarlanmış mevcudiyet İttifak'ın güçlendirilmiş caydırıcılığına ve savunma duruşuna, Müttefiklerin durumsal farkındalığına, birlikte çalışabilirliğine ve yanıt verebilirliğine katkıda bulunur. NATO ayrıca Karadeniz bölgesindeki varlığını artırmak için bir dizi ek önlem geliştiriyor. Güçlendirilmiş bir NATO deniz ve hava mevcudiyeti için özel önlemler uygulanmakta ve bazı Müttefikler güçlere ve yeteneklere katkıda bulunmaktadır. NATO'nun hızlı güçlendirme stratejisi, ileri mevcudiyet güçlerinin Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü, NATO Mukabele Gücü (NRF) ve NATO'nun takip güçleri tarafından güçlendirilmesini sağlıyor.⁶⁰⁶

J. NATO'nun Yetenekleri

NATO'nun modern savunma duruşu iki temel sütunun etkili bir kombinasyonuna dayanmaktadır: en yeni silah sistemleri/platformları ve birlikte çalışmak üzere eğitilmiş kuvvetler. Bu nedenle, doğru yeteneklere yatırım yapmak, savunmaya yatırım yapmanın önemli bir parçasıdır.⁶⁰⁷ NATO, İttifak'ın ihtiyaç duyduğu yeteneklerin değerlendirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Bunlar; yeteneklerin ulusal veya kolektif geliştirilmesi için hedefler belirlemek, ulusal, çok uluslu ve kolektif kapasite geliştirme ve inovasyonu kolaylaştırmaktır.

⁶⁰⁶ "Boosting NATO's presence in the east and southeast," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 41-45, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁶⁰⁷ "NATO's capabilities," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 85-92, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

1. Mevcut Hedefler

2010 Stratejik Konseptinde belirtildiği gibi İttifak liderleri NATO'nun; Müttefiklerin nüfusunun ve bölgelerinin güvenliğine yönelik herhangi bir tehdidi caydırmak ve savunmak için gereken tüm özelliklere sahip olmasını sağlamaya kararlıdır. Bu nedenle İttifak: konvansiyonel ve nükleer kuvvetler ile füze savunmasının uygun bir karışımını sürdürmek; stratejik mesafe de dahil olmak üzere müşterek savunma ve kriz mukabelesi için eşzamanlı büyük çaplı müşterek operasyonları ve birkaç küçük çaplı operasyonu sürdürme yeteneğini korumak,⁶⁰⁸ NATO Mukabele Gücü (NRF) de dahil olmak üzere hem 5'inci madde sorumluluklarını hem de seferi operasyonlarını yürütmek için sağlam, mobil ve konuşlandırılabilir konvansiyonel kuvvetler geliştirmek ve sürdürmek; tüm konvansiyonel ve yeni ortaya çıkan güvenlik sorunlarına karşı savunmasını sağlamak için gerekli eğitim, tatbikatlar, acil durum planlaması, bilgi alışverişini yapmak ve tüm Müttefikler için uygun görünür güvence ve takviye sağlamak; Müttefiklerin kolektif savunma planlamasına, komuta ve kontrol (C3) düzenlemelerine mümkün olan en geniş katılımı sağlamak; kolektif savunmanın temel unsuru olarak NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve kuvvetlerini balistik füze saldırısına karşı savunma yeteneğini geliştirmek; kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silah tehdidine karşı savunma kapasitesini daha da geliştirmek; ulusal siber savunma yeteneklerini geliştirmek ve koordine etmek için NATO planlama sürecini kullanarak, tüm NATO kurumlarını merkezi siber koruma altına almak ve NATO siber farkındalık, uyarı ve cevap verme kabiliyetini üye ülkelerle entegre ederek siber saldırıları önleme, tespit etme, savunma ve bunlardan kurtulma yeteneğini daha da geliştirmek; geliştirilmiş tehdit analizi, Ortaklarla (partners) istişareler ve Ortak (partner) askeri güçlerin terörizmle mücadele için eğitilmesine yardımcı olmak da dahil olmak üzere terörizmle mücadeleye katkıda bulunmak için kolektif kapasitenin geliştirilmesi; NATO'nun gelişmekte olan teknolojilerin askeri planlamaya dahil edilmesi için güvenlik etkisini değerlendirmesi; gelişen uluslararası güvenlik ortamındaki değişiklikleri dikkate alarak İttifak'a yönelik tüm tehditlere karşı caydırıcılık ve savunma konusundaki genel duruşunu gözden geçirilmesine devam edecektir.

⁶⁰⁸ A.e.

2. Acil ve Uzun Vadeli Zorlukların Üstesinden Gelmek

Müttefikler, 2015 yılında 2010 Stratejik Konseptinin kapsayıcı amaç ve hedeflerini daha da rafine eden politik rehber sağladı. Bu rehber İttifak'ın geniş nicel ve nitel açılardan, özellikle hâkim jeo-stratejik güvenlik ortamında, neler yapabileceği konusunda beklentileri ortaya koymuştur. İlgili öncelikler belirlenerek, bu rehber NATO Savunma Planlaması Süreci (NDPP) aracılığıyla gerekli yeteneklerin sağlanmasını zorunlu kılmaktadır.⁶⁰⁹

a. NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP)

NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP), ulusal ve İttifak savunma planlama faaliyetlerini uyumlu hale getirmeyi amaçlamaktadır. Politik rehberde belirtildiği gibi İttifak'ın amaç ve hedeflerinin nasıl yerine getirileceğini ayrıntılı olarak açıklar. Müttefikler tarafından bireysel veya toplu olarak uygulanacak hedefler belirleyerek ulusal, çok uluslu ve kolektif yetenek geliştirme ve dağıtımına rehberlik eder. NDPP'ye katılarak, Müttefikler ulusal savunma planlarını ulusal egemenliklerinden ödün vermeden NATO planları ile uyumlu hale getirebilirler. Bu, Müttefiklerin İttifak'ın tüm görevlerini yerine getirebilmesi için gereken genel güçleri ve yetenekleri tanımlamasına, geliştirmesine ve sunmasına yardımcı olur.⁶¹⁰ Bu konu III.A. bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.

b. NATO Mukabele Gücü (NRF)

NATO Mukabele Gücü (NRF) İttifak'ın ihtiyaç duyulan her yere hızla konuşlandırabileceği kara, hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri (SOF) unsurlarından oluşan teknolojik olarak gelişmiş, çok uluslu bir güçtür.⁶¹¹ Kolektif ve kriz mukabele operasyonlarında hızlı bir askeri tepki verebilmek için kapsamlı bir amacı vardır. İttifak sınırlarının doğusunda ve güneyinde değişen güvenlik ortamının ışığında, Müttefikler NRF'i hem genişleterek hem de içinde bir öncü kuvvet yaratarak geliştirmeye karar verdiler. Çok Yüksek Hazırlıklı Müsterek Görev Gücü (VJTF) olarak bilinen bu öncü kuvvet, özellikle NATO topraklarının çevresinde çok kısa bir sürede konuşlanabilir. Bu konu III.F. bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.

⁶⁰⁹ A.e.

⁶¹⁰ "NATO Defence Planning Process," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 196-199, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁶¹¹ "NATO Response Force," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 396-399, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

3. Kritik Uzun Vadeli Etkinleştirme Özellikleri

Bilgi üstünlüğü, savaş alanındaki komutanların en iyi kararları almasına yardımcı olarak daha düşük risk ve daha yüksek hızda başarı koşulları yaratır. NATO, Stratejik Komutanlıklarını destekleyen bir dizi ağa bağlı bilgi sistemi (Otomatik Bilgi Sistemi) geliştirmeye ve almaya devam etmektedir. Bu sistemler, daha bilgili ve etkili karar verme ve komuta ve kontrol sağlamak amacıyla kara, hava, deniz, istihbarat ve lojistik gibi bir dizi alanı kapsamaktadır.⁶¹²

a. Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif

İttifak uzun zamandır Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR)'in stratejik hazırlık ve operasyonların/görevlerin başarısı için temel önemini kabul etmiştir. Bu yeteneğin amacı, gelecekteki İttifak Yer Gözetleme sistemi (AGS), NATO Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (NAEW & C Force) ve Müttefiklerin kendi ISR imkanları tarafından toplanan ISR materyallerinin NATO içinde koordine edilmiş toplama, işleme ve paylaşımını desteklemektir. 2016 yılının başlarında NATO savunma bakanları NATO'nun yüksek hazırlık güçlerinin durumsal farkındalığını artırmaya odaklanan ilk operasyonel JISR yeteneğini açıkladılar. Bu ilk operasyonel kapasite, genel JISR girişimi için sadece ilk kilometre taşıydı. Bu başarıları sürdürmek ve kapsamlarını genişletmek için daha fazla çalışma devam etmektedir.⁶¹³ İlk operasyonel kapasiteye yönelik takip programı Haziran 2018'den tamamlanmıştır. Yükseltmeler yoluyla NATO İttifak'ın 360 derece farkındalığını güçlendirmek için kalıcı bir JISR yeteneğine sahip olmayı hedeflemektedir. Bu konu III.E. bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.

b. İttifak Yer Gözetleme (AGS) Programı

İttifak Yer Gözetleme (AGS) programı, programın kurulduğu çok uluslu endüstriyel iş birliği sayesinde transatlantik iş birliğinin mükemmel bir örneğini temsil ediyor. AGS sistemi NATO'nun şu anki ve gelecekteki operasyonları ve misyonlarının tüm yelpazesindeki güçler için gerekli bir olanak sağlar. Gelişmiş radar sensörleri kullanarak, tüm hava koşullarında hareketli nesneleri (zeminde veya

⁶¹² "NATO's capabilities," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 85-92, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁶¹³ "Joint Intelligence, Surveillance and Reconnaissance," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 295-297, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

yere yakın hareket eden tanklar, kamyonlar veya helikopterler gibi) sürekli olarak tespit edip izleyebilecek, yerdeki, denizdeki ve havadaki radar görüntülerini sağlayabilecektir. Bu nedenle AGS, İttifak hava sahasını izleyen NATO Havadan Uyarı ve Kontrol Sistemini (AWACS) tamamlayacaktır. AGS Çekirdek (Core) hava, yer ve destek segmentlerinden oluşan entegre bir sistem olacaktır. Hava segmenti beş insansız uçak içeriyor ve 2019/2020 zaman diliminde faaliyete geçmesi beklenmektedir.⁶¹⁴ Bu konu 3.Giriş bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.

c. İttifakın Gelecekteki Gözetleme ve Kontrol yeteneği

2016'daki Varşova Zirvesi'nde NATO liderleri, NATO'nun 2035'te NATO AWACS hizmet dışına çıktıktan sonra durumsal farkındalığını nasıl koruyacağını ve Müttefik kuvvetlere nasıl komuta edeceklerini belirlemek için İttifak Gelecek Gözetlemesi ve Denetimi girişimini (Alliance Future Surveillance and Control Initiative, AFSC) başlattılar. NATO şimdi keşif ve kontrol araçlarını yeniden tanımlamaktadır ve askeri, sanayi, bilim ve teknoloji de dahil olmak üzere çeşitli topluluklardan ve Müttefik uzmanlarla iş birliği içinde, yeni teknolojileri değerlendirmek için çalışmalar başlatıyor. Bu çalışmalar; NATO, bireysel Müttefikler veya çok uluslu grupların gelecekte yeni sistemler geliştirmeleri ve edinmeleri hakkındaki kararlarını bilgilendirecektir. Bu çözümler, bilgi toplamak ve paylaşmak için birbirine bağlı hava, yer, kara veya insansız sistemlerin kombinasyonlarını içerebilir. Bu konu 3.C. bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.

ç. Hava Komuta ve Kontrolü

NATO tamamen birlikte çalışabilir bir Hava Komuta ve Kontrol Sistemi (Air Command and Control System, ACCS) uyguluyor. Bu sistem gerçek zamanlı ve gerçek zamanlı olmayan ortamlarda tüm hava operasyonlarının yürütülmesini desteklemek için tam entegre bir set sağlayacaktır. Sistem, NATO Komuta Yapısı ve bireysel Müttefikler tarafından kullanılacak ekipmanlı statik ve konuşlandırılabilir unsurlardan oluşmaktadır. ACCS, Balistik Füze Savunması için komuta ve kontrol işlevselliğinin daha fazla dahil edilmesiyle, hava ve füze savunması için tam entegre bir sistem sağlayacaktır. ACCS 2021-2024 zaman aralığına

⁶¹⁴ "Alliance Ground Surveillance (AGS)," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 31-35, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

planlanmaktadır. Nihayetinde ACCS, tahsis edilen tüm hava varlıklarının barış, kriz ve çatışma durumlarında işleyişini planlama, yönetme, görevlendirme, koordine etme, denetleme, değerlendirme ve raporlama yeteneğini mümkün kılacaktır.

d. Federe Görev Ağı

Müttefiklerin ve Ortak güçlerin birlikte daha iyi iletişim kurmalarına, eğitim yapmalarına ve faaliyet göstermelerine yardımcı olan Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI)'ne önemli bir katkıdır. Program, ortak standartlar, protokoller ve prosedürler yoluyla gelişmiş bilgi paylaşımını mümkün kılarak, gelecekteki operasyonlarda karar almanın yanı sıra komuta ve kontrolü desteklemeyi amaçlamaktadır. FMN, Afganistan Misyon Ağı (AMN)'dan alınan derslere dayanmaktadır. FMN'nin amaçları danışma, komuta ve kontrol (C3), birlikte çalışabilirlik ve hazır olmayı sağlamaktır. FMN, İttifak'ın bilgi sistemlerinin; eğitim, tatbikatlar ve operasyonlar da dahil olmak üzere etkin bir şekilde çalışabilme yeteneğini destekleyecektir.⁶¹⁵

e. Siber Savunma

Siber tehditler ve saldırılar daha yaygın, sofistike ve zarar verici hale gelmektedir. İttifak, gelişen ve karmaşık bir tehdit ortamıyla karşı karşıyadır. NATO ve Müttefikleri, İttifak'ın kolektif savunma, kriz yönetimi ve iş birlikçi güvenlik gibi temel görevlerini yerine getirmek için güçlü ve esnek siber savunmaya güvenmektedir. NATO'nun; siber tehditlere ve karşılaştığı saldırıların karmaşıklığına karşı ağlarını ve operasyonel yeteneklerini savunmaya hazır olması gerekir. NATO'nun siber savunmadaki ana odağı kendi ağlarını korumak (operasyonlar ve görevler dahil) ve İttifak genelinde dayanıklılığı artırmaktır. Galler'deki 2014 NATO Zirvesi'nde Müttefikler, uluslararası hukukun siber alanda uygulandığını ve siber saldırıların etkisinin geleneksel bir saldırı kadar toplumlar için zararlı olabileceğini kabul etti. Sonuç olarak, siber savunma NATO'nun temel kolektif savunma görevinin bir parçası olarak kabul edildi. Bu konu 3.K. bölümünde ayrıntılı incelenmiştir.

Bir siber saldırıdan kaynaklanan hasarın gerçekte nasıl değerlendirileceği ve karşılaştırılabilir bir kinetik saldırıda meydana gelmiş olabileceklerle nasıl

⁶¹⁵ "NATO's capabilities," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 85-92, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

karşılaştırılacağı konusundaki belirsizlik özellikle endişe vericidir.⁶¹⁶ 2016 Varşova Zirvesi'nde Müttefikler NATO'nun savunma yetkisini yeniden onayladı ve siber alanı NATO'nun havada, karada ve denizde olduğu kadar etkili bir şekilde savunması gereken bir operasyon alanı olarak kabul etti. Müttefikler ayrıca ulusal altyapıların ve ağlarının siber savunmasını güçlendirme ve artırma sözü verdiler. Siber Savunma Sözü (Cyber Defence Pledge, CDP) İttifak'ın hızla gelişen siber tehdit ortamına ayak uydurmasını ve Müttefiklerin kendilerini siber alanda savunabilmelerini sağlamayı amaçlamaktadır.

f. Lojistik

Lojistik planlama, NATO'nun savunma planlama sürecinin ayrılmaz bir parçasıdır. Somut olarak lojistik planlama, kuvvet planlama süreci ve Barış için Ortaklık Planlama ve Gözden Geçirme Süreci (PfP Planning and Review Process, PARP) ile yapılır. Stratejik Komutanlıklar, katılımcı ülkelere danışarak, İttifak güçlerinin konuşlandırılması, idamesi ve yeniden konuşlandırılması için gereken lojistik yetenekleri belirler. NATO liderliğindeki bir operasyonda kullanılacak operasyonel planlama sürecinin bir parçası olarak Lojistik yetenekler, NATO komutanları tarafından çağrılabilir. Ulusal ve NATO lojistik planları, güçleri gerektiği şekilde desteklemek için yeterli hazırlık ve konuşlandırılabilirlik düzeylerinde yeterli miktarda ve kalitede lojistik kaynakların mevcut olmasını sağlamalıdır.⁶¹⁷

4. Çok uluslu İş Birliği ile Yetenekler Sunmak

NATO, güvenlik ortamındaki büyük değişikliklere cevaben savunma duruşunu 2014 yılında uyarlamaya başladı. Müttefikler, 2016 Varşova Zirvesi'nde İttifak'ın vatandaşlarını, bölgelerini ve güçlerini daha iyi korumak ve NATO'nun bölgesinde istikrarı yayma çabalarını geliştirmek için caydırıcılığını ve savunma duruşunu daha da güçlendirmeyi kabul etti.

⁶¹⁶ Michael Horowitz, "A Common Future? NATO and the Protection of the Commons," Chicago Council Transatlantic Paper Series No. 3, October 2010, s. 6.

⁶¹⁷ A.e.

Şekil 28 Çok Uluslu Yetenek Projeleri⁶¹⁸

Günümüzün zorluklarını ele almak için gereken yeteneklerin çoğu, ülkeler tarafından bireysel olarak takip edildiğinde çok pahalı olabilir. Kapasite sunumunda çok uluslu yaklaşımlar, sadece maliyetleri dağıtmakla kalmaz aynı zamanda ölçek ekonomileri de yaratabilir. NATO için çok uluslu iş birliği, Müttefiklerin ihtiyaç duyduğu yetenekleri sağlamanın önemli bir aracı olmaya devam ediyor. Çok uluslu iş birliği yoluyla daha fazla Avrupa askeri kabiliyeti geliştirmeye, Atlantik ötesi bağlantıyı güçlendirmeye, tüm Müttefiklerin güvenliğini artırmaya ve İttifak üyeliğinin yüklerinin, faydalarının ve sorumluluklarının eşit bir şekilde paylaşılmasını teşvik etmeye devam edilecektir. Bu bağlamda NATO, çabaların tamamlayıcılığını sağlamak için Avrupa Birliği ile yakın çalışmaktadır. Müttefikler ayrıca İttifak genelinde savunma ve sanayi iş birliğini mümkün olan en iyi şekilde kullanarak Avrupa’da güçlü bir savunma sanayisinin korunmasına katkıda bulunuyor.

⁶¹⁸ “The Secretary General’s Annual Report 2020,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 55, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 23 Mayıs 2021.

2020 yılında yirmi ülke⁶¹⁹ dört Yüksek Görünürlüklü Projeler (High Visibility Projects) başlatmıştır. Bu projeler; NATO Uçuş Eğitimi Avrupa inisiyatifi (NATO Flight Training Europe initiative), Modüler Kara Tabanlı Hava Savunma projesi (Modular Ground Based Air Defence Project), Hızlı İntikal Ettirilebilir Mobil Anti Roket, Top ve Havan çabası (Mobil Rapidly Deployable Mobile Counter Rockets, Artillery and Mortar effort) ve Gelecek Nesil Rotorlu Uçak Yeteneği (Next Generation Rotorcraft Capability)'dir.⁶²⁰

Resim 11 Yüksek Görünürlüklü Projeler

Eleven Defence Ministers launch the NATO Flight Training Europe initiative in a virtual signing ceremony chaired by NATO Deputy Secretary General Mirocea Geonană, 19 June 2020.

The majority of medium-sized helicopters in NATO service have been flying between 40-60 years; the bulk of these airframes will be retired over the next two decades. The Next Generation Rotorcraft Capability will look at emerging technologies like sensory cueing, augmented reality, and assisting flight crews with artificial intelligence and machine learning to ensure major upgrades in NATO's vertical lift capability.

⁶¹⁹ Belgium, Bulgaria, Croatia, the Czech Republic, Denmark, France, Germany, Greece, Hungary, Italy, Latvia, Montenegro, the Netherlands, North Macedonia, Poland, Romania, Slovenia, Spain, Turkey and the United Kingdom.

⁶²⁰ "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 56, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 06 Haziran 2021.

b. Çerçeve Uluslar Konsepti

Haziran 2014'te NATO savunma bakanları, Çerçeve Uluslar Konsepti (Framework Nations Concept, FNC)'ni kabul etti. FNC, ilk olarak, mevcut yetenekleri sürdürmeyi ve orta ve uzun vadede yeni yeteneklerin tutarlı gelişimi için bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır. Bu, yeteneklerin çok uluslu gelişimi kavramını temel alır. İkincisi, Çerçeve Uluslar Konsepti, kuvvet gruplarını hazırlamak maksadıyla kolektif eğitim ve tatbikatlar için bir mekanizma olarak uluslararası etkileşimi güçlendirir. Örneğin, geniş bir yetenek yelpazesine sahip Müttefikler diğer Müttefikler için bir çerçeve sağlar.⁶²¹ Bu konsept, büyük ve küçük tüm ülkelerin katkı yapmasını sağlayan bir yapı oluşturmakta; yeni savunma kabiliyetlerinin geliştirilmesi ve harekât yapılarının oluşturulmasını bir araya getirmektedir.⁶²²

c. Stratejik ve Harekât Alanı İçi Hava Taşıma Yetenekleri

Stratejik ve harekât alanı içi hava taşıma yetenekleri, operasyonlar için önemli bir kolaylaştırıcıdır ve güçlerin ve ekipmanın ihtiyaç duydukları yere hızla konuşlanmasını sağlar. Ulusal düzeyde önemli bir tedarik vardır ama birçok Müttefik, Ortak ülkeler de dahil olmak üzere, birlikleri, teçhizatı ve malzemeleri dünya çapında hızlı bir şekilde hareket ettirmek maksadıyla ek taşıma kapasiteleri elde etmek için kaynakları bir araya getirmiştir.

ç. Havada Yakıt İkmali

Havada yakıt ikmali (Air to Air Refuelling, AAR) tankerleri, hava gücünün projeksiyonu için kritik bir kolaylaştırıcıdır. Koalisyon operasyonlarında AAR tankerleri bir araya getirilir ve birlikte çalışabilirliğin gerekli olduğu anlamına gelir. Avrupa'daki AAR tankerlerinin modernizasyonu, çok yönlü tanker taşımacılığı filosunun 2020-24 zaman diliminde teslim edilmesini sağlayacak çok uluslu bir programla başarılmıştır. Avrupa Savunma Ajansı (European Defence Agency, EDA) ve Müşterek Hava Gücü Yetkinlik Merkezi (Joint Air Power Competence Centre, JAPCC, Almanya'da bulunan bir NATO Mükemmelliyet Merkezi) ile yakın iş birliği

⁶²¹ "NATO's capabilities," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 85-92, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶²² Diego A. Ruiz Palmer, "The Framework Nations' Concept and NATO: Game-Changer for a New Strategic Era or Missed Opportunity?" **NATO Defence College Research Paper**, No:132, July 2016, s. 20.

sayesinde NATO, bu kabiliyeti sağlamak için gereken birlikte çalışabilirliği ve eğitimi geliştirmeye devam ediyor.

Şikago zirvesinde havada yakıt ikmali yetenek ihtiyacı ve AB ile geliştirilmesi gündeme gelmiştir. NATO ve AB tarafından birlikte geliştirilen Çok Rollü Tanker Taşıma Yeteneği (Multi Role Tanker Transport Capability) (Akıllı Savunma) çerçevesinde, ilk üç uçak Eindhoven (HOLLANDA)'daki çok uluslu filoya teslim edilmiştir. 2020 yılında altı uçak daha alınması kararlaştırılmıştır. Bu uçakların 2023 yılında teslim alınması planlıdır. Uçak sayısı dokuz olacaktır. Uçaklar katılımcı ülkeler tarafından,⁶²³ havada yakıt ikmali ve gerektiğinde sıhhi tahliye için kullanılacaktır.⁶²⁴

Resim 12 Havada Yakıt İkmali

d. Hassas Mühimmat Temini

NATO operasyonlarını mümkün kılmak için yeterli miktarda hassas mühimmat sağlanması gerekmektedir. Müttefikler, hava, kara ve deniz alanlarında bireysel gereksinimlerini bir araya getirmek için çerçeve grupları oluşturdular. Bu çabalar, çok uluslu depolama çözümlerini takip ederek daha düşük tedarik maliyeti ile tasarruf etmelerini sağlayacaktır. Aynı zamanda, mühimmat paylaşımı ve değişimi için teknik ve yasal engeller azaltılarak, katılımcı Müttefiklerin mühimmat stoklarını yönetme konusunda daha fazla esneklik sağlar. Uzun vadede Müttefikler, mühimmat

⁶²³ Belgium, the Czech Republic, Germany, Luxembourg, the Netherlands and Norway.

⁶²⁴ “The Secretary General’s Annual Report 2020,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 57, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 06 Haziran 2021.

stoklarının sorunsuz ve etkili bir şekilde birlikte çalışabilmeleri için daha fazla uyumlaştırmayı hedeflemektedirler.⁶²⁵

e. Özel Harekât Kuvvetleri (SOF)

Özel harekât kuvvetleri NATO'nun caydırma ve savunmasında önemli ve çok yönlü bir araçtır. NATO, 2010 yılında Mons, Belçika'daki Özel Harekât Karargâhının kurulmasıyla bunun önemini kabul etti. Operasyonların çok uluslu yapısı bu alanda iş birliğini özellikle zorlayıcı kılıyor. Bu bağlamda, birkaç Müttefik NATO misyonlarında özel harekât kuvvetleri çalıştırmak için havacılık birimlerinin oluşturulması konusunda konuşlandırılabilir çok uluslu komuta ve kontrol unsurları için bir dizi çaba başlatmıştır.

f. Denizaltı Karşı Harbi

Modern denizaltılar, denizcilik alanında İttifak için en zorlu zorluklardan birini oluşturmaktadır. NATO'nun varlıklarını yeterince korumak ve dolaşım özgürlüğünü sağlamak için doğru yeteneklerin sağlanması kritik önem taşımaktadır ve bir NATO Gelecek Denizaltı Karşı Harbi (Anti Submarine Warfare, ASW) Vizyonu geliştirilmiştir. Müttefik grupları, deniz durumsal farkındalıklarını artırmak ve bu alandaki tehditlere etkin bir şekilde yanıt verebilmeyi sağlamak için Çok Amaçlı Deniz Uçağı (Maritime Multi Mission Aircraft, MMA) yeteneklerinin geliştirilmesi ve Deniz İnsansız Sistemlerin (Maritime Unmanned Systems, MUS) dijital iletişim yoluyla ağa bağlanması dahil olmak üzere çeşitli yaklaşımlar üzerinde iş birliği yapmaya başlamıştır.

5. Ulusal Kapasite Geliştirme Çabalarını Desteklemek

NATO operasyonları için mevcut askeri kapasitelerin büyük çoğunluğu NATO üyeleri tarafından sağlanmaktadır. Ulusal kapasite geliştirme egemen bir sorumluluk olmakla birlikte, NATO ulusal kapasite geliştirme ve sunumunu kolaylaştırmada önemli bir destekleyici rol oynamaktadır. Ulusal ve İttifak savunma planlama faaliyetlerini uyumlu hale getirmeyi amaçlayan NATO Savunma Planlaması Süreci (NDPP) uyarınca, NATO organlarının ve ajanslarının güçlü liderliği ve desteği ile yürütülen bir dizi ulusal kapasite geliştirme çalışması bulunmaktadır.⁶²⁶

⁶²⁵ "NATO's capabilities," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 85-92, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶²⁶ A.e.

a. El Yapımı Patlayıcı Cihazlara Karşı Mücadele

Afganistan’da ve başka yerlerde görüldüğü gibi, el yapımı patlayıcı cihazların (Improvised Explosive Devices, IEDs) geleneksel olmayanlar tarafından tercih edildiği bilinmektedir. NATO, kuvvet korumasının çok önemli bir öncelik olarak kalacağını göz önüne alarak asimetrik tehditleri içeren herhangi bir kara veya deniz operasyonunda IED’lere karşı hazırlıklı olmalıdır. Son yirmi yıllık operasyonlar boyunca öğrenilen IED derslerini kurumsallaştıran NATO’nun IED Karşı Eylem Planı (Counter-IED Action Plan), bu cihazların arkasındaki tehdit ağlarına saldırmaya yönelik yeteneklere odaklanmıştır. Karşı-IED bağlamında geliştirilmesine rağmen, bu tür yetenekler aynı zamanda korsanlıkla mücadele, nükleer silahların yayılmasını önleme ve terörle mücadele operasyonlarına da katkıda bulunabilir.

b. 21’inci Yüzyıl Kara Tabanlı Hava Savunması

Modern hava savunma sistemleri; hipersonik seyir füzeleri ve beşinci nesil avcı uçaklarından düşük irtifa, küçük boyutlu ve düşük hızlı insansız hava araçlarından ve roketlerden, topçulardan ve havan sistemlerinden gelen tehditlere kadar çok çeşitli hava kaynaklı tehditlere yanıt verebilmelidir. NATO’nun 21’inci yüzyıl yer tabanlı hava savunma girişimi, mevcut ve yeni nesil hava tehditlerine yanıt vermek için ulusal gereklilikleri ve endüstriyel kapasiteyi uyumlu hale getirmeyi amaçlıyor. Bilim ve teknolojide çok uluslu iş birliği, tedarik ve artan endüstri katılımı, girişimin başarısı için kritik öneme sahiptir.

c. Demonte Asker Sistemleri

NATO operasyonlarında sahada konuşlandırılan askerler ve tüm bireyler, görevlerin başarılı yapılması için uygun teçhizat ile donatılırlar. Muharebe etkinliği ve hayatta kalmayı artırmak için askerlerin giydiği, taşıdığı ve tükettiği her şeyin karşılıklı çalışabilir ve güvenilir olması esastır. Demonte asker sistemlerinin amacı, NATO ve Ortak ülkeler için kişisel muharebe ve destek malzemesinin uyumlulaştırılması ve standardizasyonudur.

ç. Konuşlandırılabilir Hava Üssü Kavramı

NATO Konuşlandırılabilir Hava Üssü (Deployable Air Base, NDAB) konsepti NATO'ya, konuşlandırılabilir bir hava üssü yeteneği sağlar. NDAB sivil hava trafiğinde de kullanılabilir.⁶²⁷

d. Modüler Gemi Tasarımı

Modüler gemi tasarım özellikleri, gemi yapımında ulaşılabilir görevler yelpazesini genişleten, deniz platformlarının ömrünü uzatan ve operasyonel kapasiteyi etkilemeden filo boyutlarını azaltan yenilikçi uygulamalardır. NATO genel denizcilik katılım yeteneklerini geliştirmek için Müttefik deniz kuvvetleri arasında birlikte çalışabilirliği de teşvik etmektedir.

6. Diğer İnisiyatifler

a. Deniz Güvenliği

İttifak denizcilik yeteneklerinin kalıcı bir değeri vardır ve İttifak güvenliğine önemli katkı sağlar. Ocak 2011'de NATO İttifak Deniz Stratejisi (Alliance Maritime Strategy, AMS)'ni kabul etti. 2010 Stratejik Konsept ile uyumlu olarak, NATO Stratejisinin benzersiz denizcilik gücünün kritik güvenlik sorunlarını ele almak ve caydırıcılık ve kolektif savunma, kriz yönetimi, iş birlikçi güvenlik ve deniz güvenliğinde kilit rol oynayabileceği yollar mevcuttur. Mevcut güvenlik ortamında İttifak'ın deniz durumsal farkındalığı, güvence önlemleri ve mevcut operasyonları önemlidir. NATO'nun deniz kuvvetleri, Deniz Muhafızı Harekâtı (Operation Sea Guardian, OSG) marifetiyle Akdeniz'deki Denizcilik Rolü (NATO's maritime role in the Mediterranean through Operation Sea Guardian) (5'inci maddeden daha geniş bir deniz güvenliği operasyonu) ve Ege Denizi'ndeki faaliyeti gibi sayısız güvenlik sorununun ele alınmasını gerektirir.⁶²⁸

b. Havacılığa Toplam Sistem Yaklaşımı

İttifak, sivil ve askeri alanda küresel havacılık gelişmeleri kapsamında, hava trafik yönetimi, havacılık teknolojileri, havaalanı yetenekleri, insanlı uçaklar ve uzaktan kumandalı hava sistemleri, uçuşa elverişlilik, lisanslama ve eğitim dahil olmak üzere havacılık ile ilgili tüm yönleri ele alarak hava sahasına uygun erişimi

⁶²⁷ A.e.

⁶²⁸ A.e.

sağlama yeteneklerini geliştirmeye devam edecektir. İttifak hava misyonlarının başarısı, hava boyutundaki eğitimler, tatbikatlar ve operasyonlar için desteği güçlendirmek için güvenlik ve emniyet sağlayan, tehlike ve risklerin hafifletilmesi için sorunsuz çalışan teknik, organizasyonel, prosedürel ve insan faktörlerinin bir kombinasyonuna bağlıdır.

c. Endüstri ile Etkileşim

Yeteneklerin çoğunluğu endüstri tarafından üretilir, bakım ve onarım yapılır, modernize edilir, uyarlanır ve kullanımdan kaldırılır. Müttefikler, savunma ve güvenlik endüstrisi ile yetenek geliştirme sürecine daha yakın ve daha erken katılmanın önemini kabul ettiler. Müttefikler ayrıca, Avrupa ve Atlantik genelinde, küçük ve orta ölçekli işletmeler de dahil olmak üzere güçlü bir savunma sanayi üssünün sürdürülmesi gerektiğini kabul ediyorlar. Yeni zorluklar, yenilikçi yeteneklerle ele alınmaktadır. Bu nedenle sürdürülebilir, yenilikçi ve küresel olarak rekabetçi bir endüstri İttifak'ın başarısı için kritik öneme sahiptir.

K. Elektronik Harp (EH)

Elektronik Harp (Electronic Warfare, EW) yetenekleri, askeri güçlerin korunmasında ve uluslararası anlaşmalara uyumun izlenmesinde kilit bir faktördür. İttifakın üstlendiği operasyonlar ve diğer görevler için esastır. EW'nin amacı rakibin avantajını engellemek ve elektromanyetik spektruma kolay engelsiz erişim sağlamaktır. EW hava, deniz, kara ve uzay ile hedef iletişim ve radar sistemlerinden uygulanabilir. Operasyonel ortamın daha iyi anlaşılmasını sağlamak ve modern savaş alanı üzerinde belirli etkiler elde etmek için elektromanyetik enerjinin kullanımını içerir. Askeri kuvvetlerin elektromanyetik ortama engelsiz erişim ve kullanım ihtiyacı, EW için askeri operasyonları desteklemek için zorluklar ve fırsatlar yaratır.⁶²⁹

1. EH Yapısı

NATO Elektronik Harp Danışma Komitesi (NEWAC) NATO'nun EW politikası, doktrini, komuta ve kontrol kavramlarının geliştirilmesinin denetlenmesinin yanı sıra NATO operasyonlarına EW desteğinin izlenmesinden sorumludur. Ayrıca Barış için Ortaklık (BiO) programı çerçevesinde NATO'nun EW kavramlarının Ortak

⁶²⁹ "Electronic warfare," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 213-214, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

ülkelere tanıtılmasına yardımcı olur. NEWAC, her NATO ülkesinin ve Stratejik Komutanlık temsilcilerinden oluşur. Üyeler, ulusal elektronik harp organizasyonlarında kıdemli yetkililerdir. Komite Başkanı ve Sekreteri NATO karargâhındaki Uluslararası Askeri Karargâh (International Military Staff, IMS)'a daimî olarak atanır. Elektronik harp veritabanı desteği, eğitim ve doktrinle ilgilenen bir dizi alt grup vardır.

2. Gelişim

NEWAC ve alt grupları 1966 yılında Askeri Komite, NATO Stratejik Komutanlıklar ve bu alandaki üye ülkelerin EW kabiliyetini desteklemek için kuruldu. NEWAC, genel konferanslarda yıllık veya altı aylık olarak, o tarihten bu yana ulusal konu uzmanlarını bir araya getirmek için bir araya geldi. EW, NATO Politikası MC 0064 kapsamındadır. Bu politika, elektromanyetik ve operasyonel ortamdaki değişikliklere, NATO Komuta Yapısına ve İttifak'ın karşı karşıya olduğu tehditlere ayak uydurmak için toplam 10 kez revize edilmiştir. Bu politika, tüm Müttefiklere birlikte çalışabilirlik standartlarını formüle etmek için gereken kapsamlı rehberi sağlar.

L. Siber savunma

İttifak'ın güvenliğine yönelik siber tehditler daha sık, karmaşık, yıkıcı ve zorlayıcı hale geliyor. NATO gelişen siber tehdit ortamına uyum sağlamaya devam edecektir. NATO ve Müttefikleri, İttifak'ın kolektif savunma, kriz yönetimi ve kooperatif güvenlik gibi temel görevlerini yerine getirmek için güçlü ve esnek siber savunmalara güveniyor. İttifak'ın ağlarını ve operasyonlarını, karşılaştığı siber tehditlerin ve saldırıların artan karmaşıklığına karşı savunmaya hazır olması gerekir.⁶³⁰

1. NATO Siber Savunma Politikası

Hızla değişen tehdit ortamına ayak uydurmak ve güçlü siber savunmayı sürdürmek için NATO, Eylül 2014'te Galler Zirvesi'nde Müttefikler tarafından onaylanan gelişmiş bir siyasa (policy) ve eylem planı kabul etti. Şubat 2017'de Müttefikler tarafından güncellenmiş bir eylem planı onaylandı. Siyasa, siber savunmanın İttifak'ın kolektif savunma görevinin bir parçası olduğunu tespit eder, uluslararası hukukun siber alanda uygulandığını doğrular, NATO ve Müttefiklerin

⁶³⁰ "Cyber defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 178-183, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

yeteneklerini daha da geliştirmeye çalışır ve NATO'nun sanayi ile iş birliğini artırır. En büyük öncelik İttifak'ın sahip olduğu ve işlettiği ağların korunmasıdır.

Siyasa, aynı zamanda Müttefiklerin siber savunma yönetişimi, Müttefik ülkelere yardım prosedürleri ve siber savunmanın operasyonel planlamaya (sivil hazırlık dahil) entegrasyonu gibi konulardaki Müttefik kararlarını da yansıtmaktadır. Ayrıca siyasa, farkındalık, eğitim, öğretim ve tatbikat faaliyetlerini ileriye götürmenin yollarını tanımlar ve Ortak ülkeler ve uluslararası kuruluşlar da dahil olmak üzere çeşitli iş birliği girişimlerinde ilerlemeyi teşvik eder. Ayrıca, bilgi paylaşımı ve en iyi uygulamaların değişimi de dahil olmak üzere NATO'nun sanayi ile iş birliğinin artırılmasını öngörüyor. Müttefikler ayrıca siber saldırıların önlenmesi, hafifletilmesi ve kurtarılmasında bilgi paylaşımını ve karşılıklı yardımı geliştirmeyi taahhüt ettiler.

NATO'nun siber savunma politikası, yetenek geliştirme, eğitim ve tatbikatlar ve ortaklıklardan bir dizi konuda somut hedefleri ve uygulama zaman çizelgelerini içeren bir eylem planı ile tamamlanmaktadır. 2016'daki Varşova Zirvesi'nde, Müttefikler NATO'nun savunma yetkisini yeniden onayladı ve siber alanı NATO'nun havada, karada ve denizde olduğu kadar etkili bir şekilde savunması gereken bir operasyon alanı olarak kabul etti. Günümüzde çoğu kriz ve çatışma bir siber boyuta sahip olduğundan, siber uzayı bir alan olarak ele almak NATO'nun misyonlarını ve operasyonlarını daha iyi korumasını ve yürütmesini sağlar. Varşova'da Müttefikler ayrıca, öncelikli olarak ulusal ağların ve altyapıların siber savunmasını güçlendirmeyi ve geliştirmeyi taahhüt etti. NATO'nun uzun vadeli dönüşümünün bir parçası olarak siber savunma yeteneklerinin sürekli dönüşümü İttifak'ın genel direncini güçlendirecektir.

2. NATO Siber Savunma Yeteneğini Geliştirmek

Belçika'nın Mons kentindeki SHAPE merkezli NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Yeteneği (NATO Computer Incident Response Capability, NCIRC), merkezi ve gece gündüz siber savunma desteği sağlayarak NATO'nun kendi ağlarını korur. Bu yeteneğin sürekli olarak gelişmesi ve hızla değişen tehdit ve teknoloji ortamına ayak uydurması beklenmektedir. NATO'nun siber savunma kabiliyeti geliştirilmesine yönelik İttifak çapında ve ortak bir yaklaşımı kolaylaştırmak için NATO ayrıca Müttefik ülkelerin NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP)

aracılığıyla ulusal siber savunma yeteneklerini uygulama hedeflerini de tanımlamaktadır.⁶³¹

NATO, ayrıca Müttefikler ile bilgi ve en iyi uygulamaları paylaşarak ve siber savunma tatbikatları yaparak yardımcı olmaktadır. Benzer şekilde, Müttefik ülkelerin her biri gönüllü olarak ve NATO tarafından kolaylaştırılarak diğer Müttefiklerin ulusal siber savunma yeteneklerini geliştirmelerine yardımcı olabilir.

3. NATO Siber Savunma Kapasitesinin Artırılması

Siber savunmanın teknoloji kadar insanlarla da ilgili olduğunu kabul eden NATO, siber savunma eğitim, öğretim ve tatbikatlarının durumunu iyileştirmeye devam ediyor. NATO, yıllık Siber Koalisyon Tatbikatı (Cyber Coalition Exercise, CCE) gibi düzenli tatbikatlar gerçekleştirmekte ve siber savunma unsurlarını ve düşüncelerini Kriz Yönetimi Tatbikatı (CMX) dahil olmak üzere İttifak tatbikatlarının tümüne dahil etmeyi amaçlamaktadır. Tatbikatlarda siber olaylara müdahale, kurumlar arası hücre yönetimi ve NATO ve üye devletlerinin stratejik karar verme süreçleri denenmektedir.⁶³² NATO ayrıca, Estonya tarafından sağlanan bir tesise dayanan NATO Siber Tesisi (NATO Cyber Range, NCR) de dahil olmak üzere siber eğitim, öğretim ve tatbikat yeteneklerini artırmaktadır.

Durumsal farkındalığı artırmak için, 2015 yılında Siber Savunma ile ilgili güncellenmiş bir Mutabakat Muhtırası (Memorandum of Understanding, MOU) geliştirilmiştir. Bu güncellenmiş Mutabakat Muhtırası, NATO ile 30 Müttefik'in her birinin ulusal siber savunma makamları arasında sonuçlandırılmaktadır. Siber savunma ile ilgili çeşitli bilgi alışverişi ve siber olayların önlenmesi, esneklik ve mukabele kapasitelerinin iyileştirilmesine yardımcı olacak düzenlemeler içerir.

Estonya, Tallinn'deki NATO Kooperatif Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi (NATO Cooperative Cyber Defence Centre of Excellence, CCD CoE), siber savunma eğitimi, istişare, öğrenilen dersler, araştırma ve geliştirme ile ilgilenen, NATO tarafından akredite edilmiş bir araştırma ve eğitim tesisidir. NATO Komuta Yapısının bir parçası değildir. CCD CoE tanınmış uzmanlık ve deneyim sunar.⁶³³

⁶³¹ A.e.

⁶³² Sverre Myrli, "NATO and Cyber Defence," NATO Parliamentary Assembly Report No.:173, 2009.

⁶³³ A.e.

İtalya'nın Latina kentindeki NATO İletişim ve Bilgi Sistemleri Okulu (NATO Communications and Information Systems School, NCISS), NATO'nun iletişim ve bilgi sistemlerinin işletilmesi ve bakımı ile ilgili olarak Müttefik (NATO üyesi olmayan) ülkelerdeki personele eğitim vermektedir. NCISS, Portekiz'e taşınacaktır.

Oberammergau, Almanya'daki NATO Okulu; İttifak operasyonlarının stratejisini, politikasını, doktrinini ve prosedürlerini desteklemek için siber savunma ile ilgili eğitim ve öğretim yürütmektedir. İtalya, Roma'daki NATO Savunma Koleji, siber savunma konuları da dahil olmak üzere siyasi-askeri konularda stratejik düşüncüyü teşvik ediyor.

4. Ortaklarla İş Birliği

Siber tehditler devlet sınırlarına ve örgütsel sınırlara meydan okuduğundan NATO, uluslararası güvenliği artırmak için bir dizi Ortak ülke (partner) ve diğer uluslararası kuruluşlarla iş birliği yapmaktadır. Ortak ülkelerle etkileşim, paylaşılan değerlere ve siber savunmaya yönelik ortak yaklaşımlara dayanmaktadır. İttifak ile iş birliği talepleri karşılıklı menfaat temelinde kurulmuş vaka bazında (on a case-by-case basis) ele alınmaktadır. NATO, diğerlerinin yanı sıra, Avrupa Birliği (AB), Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) ile de çalışmaktadır. Siber savunma, iki örgütün hibrit tehditlere karşı koyma konusundaki gittikçe koordineli çabalarının bir parçası olarak NATO ve AB arasındaki iş birliğinin güçlendirildiği alanlardan biridir. NATO ve AB siber kriz mukabele ekipleri arasında bilgi ve en iyi uygulamaları (best practices) paylaşıyor. Eğitim, araştırma ve tatbikat alanlarında da iş birliği artırılmaktadır.

5. Sanayi ile İş Birliği

Özel sektör siber alanda kilit bir oyuncudur ve NATO ve Müttefik ülkelerin siber tehditlere etkin bir şekilde yanıt verebilmeleri için özel sektörden gelen teknolojik yenilikler ve uzmanlık çok önemlidir. NATO Sanayi Siber Ortaklığı (NATO Industry Cyber Partnership, NICP) aracılığıyla NATO ve Müttefikleri endüstri ile ilişkilerini güçlendirmek için çalışıyorlar. Bu ortaklık NATO kurumlarını, ulusal Bilgisayar Acil Durum Mukabele Ekiplerini (Computer Emergency Response Teams, CERTs) ve NATO üyesi ülkelerin endüstri temsilcilerini içermektedir. Bilgi

paylaşım faaliyetleri, tatbikatlar, eğitim ve öğretim ve çok uluslu Akıllı Savunma projeleri, NATO ve endüstrinin birlikte çalıştığı alanlara sadece birkaç örnektir.⁶³⁴

6. Yönetim

NATO'nun Siber Savunma Politikası NATO'nun siyasi, askeri ve teknik yetkilileri ve ayrıca Müttefikler tarafından uygulanmaktadır. Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) uygulamanın tüm yönleri hakkında üst düzey siyasi gözetim sağlar. NAC, büyük siber olaylar ve siber savunma ile ilgili kriz yönetiminde esas yetkiyi kullanır. NAC'a bağlı Siber Savunma Komitesi, genel olarak siyasi yönetim ve siber savunma politikasının baş komitesidir. Çalışma düzeyinde, NATO Siber Savunma Yönetim Kurulu (Cyber Defence Management Board, CDMB), NATO sivil ve askeri organlarındaki siber savunmayı koordine etmekten sorumludur. CDMB, siber savunma sorumlulukları ile NATO'daki politika, askeri, operasyonel ve teknik organların liderlerinden oluşur.

NATO İstişare, Kontrol ve Komuta (NATO Consultation, Control and Command, NC3) Kurulu, siber savunmanın teknik ve uygulama yönleri konusunda istişare için ana komiteyi oluşturmaktadır. NATO Askeri Otoriteleri (NATO Military Authorities, NMAs) ve NATO İletişim ve Enformasyon Ajansı (NCIA), NATO'nun siber savunma kabiliyetlerinin operasyonel gereklilikler, edinme, uygulama ve işletme beyanını tanımlamak için özel sorumluluklar taşımaktadır. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT), yıllık Siber Koalisyon Tatbikatının planlanmasından ve yürütülmesinden sorumludur.⁶³⁵

NCIA, Mons, Belçika'daki NCIRC Teknik Merkezi aracılığıyla NATO genelinde teknik siber güvenlik hizmetlerinin sağlanmasından sorumludur. NCIRC Teknik Merkezi NATO'yu etkileyen siber olaylara yanıt vermede kilit bir role sahiptir. Olayları ele alır ve raporlar, olayla ilgili önemli bilgileri sistem/güvenlik yönetimi ve kullanıcılarına yayar (disseminate). NCIRC Koordinasyon Merkezi, NATO ve üye ülkelerdeki siber savunma faaliyetlerinin koordinasyonundan ve CDMB'ye personel desteğinden sorumludur.

⁶³⁴ A.e.

⁶³⁵ A.e.

7. Gelişim

NATO her zaman iletişim ve bilgi sistemlerini korumasına rağmen, 2002 Prag Zirvesi ilk olarak Siber Savunma'yı İttifak'ın siyasi gündemine yerleştirdi. Müttefik liderler 2006'da Riga Zirvesi'nde bu bilgi sistemlerine ek koruma sağlama ihtiyacını yinelediler. Müttefik savunma bakanları, 2007 yılında Estonya'nın kamu ve özel kurumlarına yönelik siber saldırıların ardından bu alanda acil çalışmaya ihtiyaç olduğu konusunda anlaştılar. Sonuç olarak NATO ilk Siber Savunma Siyasetini Ocak 2008'de onayladı. 2008 yazında, Rusya ve Gürcistan arasındaki çatışma, siber saldırıların geleneksel savaşın önemli bir bileşeni olma potansiyeline sahip olduğunu gösterdi. NATO, 2010 yılında Lizbon Zirvesi'nde Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) 'nin derinlemesine bir NATO siber savunma siyaseti geliştirmek ve uygulanması için bir eylem planı hazırlamakla görevlendirildiği yeni bir Stratejik Konsepti kabul etti. Haziran 2011'de NATO savunma bakanları, hızla gelişen tehdit ve teknoloji ortamı bağlamında İttifak genelinde siber savunmaya yönelik koordineli çabalar için bir vizyon belirleyen ikinci NATO Siber Savunma Siyasetini onayladı. Buna uygulama için bir eylem planı eşlik etti. Nisan 2012'de, siber savunma NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP)'ne girmiştir. İlgili siber savunma gereklilikleri, savunma planlama süreci ile belirlenir ve önceliklendirilir.⁶³⁶

Mayıs 2012'deki Şikago Zirvesi'nde, Müttefik liderler NATO'nun tüm ağlarını merkezi koruma altına alarak ve NATO'nun siber savunma yeteneği NCIRC'ye bir dizi yükseltme uygulayarak İttifak'ın siber savunmasını iyileştirme konusundaki kararlılıklarını yinelediler. Temmuz 2012'de NATO'nun ajanslarının reformunun bir parçası olarak NATO Endüstri Siber Ortaklığı (NICP) NATO İletişim ve Enformasyon Ajansı (NCIA) kuruldu. Şubat 2014'te Müttefik savunma bakanları NATO'ya kolektif savunma, Müttefiklere yardım, yönetim, yasal hususlar ve endüstri ile ilişkileri konu alan bir siber savunma siyaseti geliştirme görevi verdiler. Nisan 2014'te NAC, Savunma Siyaseti ve Planlama Komitesi/Siber Savunma'yı Siber Savunma Komitesi olarak yeniden adlandırmayı kabul etti. Eylül 2014'teki Galler Zirvesinde, Müttefikler yeni bir siber savunma siyasetini ve İttifak'ın temel görevlerinin yerine getirilmesine katkıda bulunan bir eylem planını onayladı. Siber

⁶³⁶ A.e.

savunma, NATO'nun temel kolektif savunma görevinin bir parçası olarak kabul edildi ve Müttefikler uluslararası hukukun siber alanda uygulandığını kabul etti. 17 Eylül 2014'te NATO, siber tehditler ve zorluklar konusunda özel sektörle iş birliğini artırmak için bir girişim başlattı. Galler Zirvesinde Müttefik liderler tarafından onaylanan NATO Endüstri Siber Ortaklığı (NICP), Belçika'nın Mons kentinde düzenlenen ve 1.500 endüstri liderinin ve siyasa yapıcısının siber iş birliğini tartışmak üzere bir araya geldiği iki günlük siber konferansta sunuldu. NICP, İttifak'ın siber savunma siyasasının hedeflerine ulaşmasını sağlamak için endüstri ortaklarıyla çalışmanın önemini farkındadır. 10 Şubat 2016'da NATO ve AB, her iki kuruluşun siber saldırıları daha iyi önlemesine ve bunlara mukabele etmesine yardımcı olmak için Siber Savunma ile ilgili bir Teknik Düzenleme imzaladı. NCIRC ve AB'nin Bilgisayar Acil Mukabele Ekibi (CERT-EU) arasındaki bu Teknik Düzenleme, bilgi alışverişi ve acil mukabele ekipleri arasında en iyi uygulamaları paylaşmak için bir çerçeve sunmaktadır. Müttefik savunma bakanları Varşova'daki NATO Zirvesi'nde siberi bir alan (domain) olarak tanıma konusunda anlaştılar. Bu tanıma NATO'nun savunma amaçlı misyonunu veya görevini değiştirmez. Tüm eylem alanlarında olduğu gibi NATO da kısıtlama uygulayacak ve uluslararası hukuka uygun hareket edecektir. İttifak ayrıca diğer uluslararası forumlarda sorumlu devlet davranışı normlarının geliştirilmesi ve daha şeffaf ve istikrarlı bir siber ortamı için güven artırıcı tedbirlerin geliştirilmesi çabalarını memnuniyetle karşıladı.

Temmuz 2016'daki Varşova Zirvesi'nde, Müttefik Devlet ve Hükümet Başkanları NATO'nun savunma görevini yeniden onayladı ve siber alanı NATO'nun havada, karada ve denizde olduğu kadar etkili bir şekilde savunması gereken bir operasyon alanı olarak kabul etti. Bu NATO'nun görevlerini ve operasyonlarını koruma ve yürütme yeteneğini geliştirdi.

Müttefikler ayrıca, öncelikli olarak ulusal ağlarının ve altyapılarının siber savunmasını geliştirmeye yönelik bir Siber Savunma Sözü ile taahhütte bulundular. Her Müttefik, hibrit kampanyaların bir parçası da dahil olmak üzere siber saldırılara karşı hızlı ve etkili bir şekilde yanıt verme yeteneğini ve direncini geliştirme sorumluluğunu yerine getirecektir.⁶³⁷

⁶³⁷ A.e.

6 Aralık 2016'da NATO ve AB, iki örgütün birlikte nasıl çalışacağını ilerletmek için hibrit tehditlere karşı mücadele, siber savunma ve ortak çevreyi daha istikrarlı ve güvenli hale getirme de dahil olmak üzere 40'tan fazla önlem üzerinde anlaştılar. Siber savunma konusunda NATO ve AB, tatbikatlara karşılıklı katılımlarını güçlendirecek, araştırma, eğitim ve bilgi paylaşımını teşvik edecektir. NATO, üyelerin istihbarat servislerinden yararlanarak hibrit tehditlere karşı geniş bir bilgi paylaşım platformu sağlamaktadır.⁶³⁸

Müttefik savunma bakanları 16 Şubat 2017'de güncellenmiş bir Siber Savunma Eylem Planı'nın yanı sıra siber alanı bir operasyon alanı olarak uygulamak için bir yol haritasını onayladı. Bu, Müttefiklerin birlikte çalışma, yetenek geliştirme ve bilgi paylaşma yeteneklerini artırdı. Yine 16 Şubat 2017'de NATO ve Finlandiya, siber savunma iş birliğine ilişkin bir Siyasi Çerçeve Anlaşması'nın imzalanmasıyla ilişkilerini artırdılar. Anlaşma, NATO ve Finlandiya'nın ağlarının esnekliğini daha iyi korumasına ve geliştirmesine izin veriyor.

8 Kasım 2017'de NATO savunma bakanları, uyarlanmış NATO Komuta Yapısı için ana hat tasarımının bir parçası olarak yeni bir Siber Uzay Operasyon Merkezi oluşturulması konusunda anlaştıklarını ifade ettiler. Amaç NATO'nun siber savunmasını güçlendirmek ve siber saldırıyı her düzeyde NATO planlama ve operasyonlarına entegre etmektir. Bakanlar ayrıca Müttefiklerin ulusal siber katkılarının İttifak operasyonlarına ve görevlerine entegrasyonuna izin vermeyi kabul etti. Müttefikler, tıpkı NATO misyonlarında Müttefiklerin tanklara, gemilere ve uçaklara sahip olması gibi, bu katkıları tam olarak elinde tutacaklar.

5 Aralık 2017'de NATO ve AB bakanları, siber güvenlik ve savunma da dahil olmak üzere birçok alanda iki örgüt arasındaki iş birliğini artırmayı kabul ettiler. Siber tehditlerin analizi ve olay mukabele ekipleri arasındaki iş birliği ileri bir alandır; bir diğeri kriz yönetiminin sonuçları ile ilgili iyi uygulamaların alışverişidir.

2018'deki Brüksel Zirvesi'nde, Müttefik liderler NATO'nun güçlendirilmiş Komuta Yapısının bir parçası olarak yeni bir Siber Operasyon Merkezi kurmayı kabul ettiler. Merkez, siber alanda NATO operasyonel faaliyetlerinin durumsal

⁶³⁸ Michael Rühle and Julijus Grubliauskas, "Energy as a Tool of Hybrid Warfare", **NATO Defence College Research Paper**, No:113, April 2015, s. 5.

farkındalığını ve koordinasyonunu sağlayacaktır. Müttefikler NATO'nun misyonları ve operasyonları için ulusal siber yeteneklerden yararlanabileceği konusunda da anlaştılar. Müttefikler ayrıca Siber Savunma Taahhüdü yoluyla ulusal esnekliği artırmak için kaydettikleri ilerlemeyi de değerlendirdiler.⁶³⁹

Şubat 2019'da NATO savunma bakanları NATO'nun kötü amaçlı siber faaliyetlere yanıt verme yeteneğini daha da güçlendirmek için bir dizi araç belirleyen bir NATO rehberini onayladılar. NATO'nun karşı karşıya olduğu siber tehditlerle mücadele etmek için politik, diplomatik ve askeri dahil tüm araçları kullanması gerekiyor. NATO rehberinde ana hatlarıyla verilen yanıt seçenekleri, NATO ve Müttefiklerinin siber alanda neler olduğuna dair durumsal farkındalıklarını, esnekliklerini artırmalarına ve siber tehditlerin tüm yelpazesini caydırmak, savunmak ve bunlara karşı koymak için ortaklarla birlikte çalışmasına yardımcı olacaktır.

M. Kriz Yönetimi

Kriz yönetimi NATO'nun temel güvenlik görevlerinden biridir. “Sadece savaş ve çatışmalarla değil küresel ekonomik ve siyasi krizlerle, askeri-politik kamplaşmalarla ve ideolojik-jeopolitik bloklaşmayla geçen yüzyıl, dünya tarihi açısından fırtınalı gelişmelerin yaşandığı bir yüzyıl olarak siyasi tarih literatüründe yerini almıştır. Söz konusu olaylardan da anlaşılacağı üzere, geçtiğimiz yüzyılın dönüm noktalarını kriz ve savaşlar oluşturmuştur.”⁶⁴⁰ 2010 Stratejik Konseptinde ana hatlarıyla belirtildiği üzere, çatışma öncesi, çatışma sırası ve sonrası krizlerin tüm yelpazesini ele almak için askeri ve askeri olmayan tedbirleri içerebilir. NATO'nun; deneyimi, test edilmiş kriz yönetim prosedürleri ve entegre bir askeri komuta yapısı güçlü yönleridir. Krize karşı dayanklılık hazır olmayı gerektirir. Proaktif olmayı gerektiren “krize hazır bulunmanın” dört unsuru vardır: yönetilen sistemi iyi bilmek, bilgi ve deneyimleri paylaşmak, çalışanların farkındalığını artırmak ve etkin bir halkla ilişkiler sistemi oluşturmak.⁶⁴¹ Kriz yönetiminin hazır formülleri ve sınırları yoktur. Her kriz kendine özgüdür ve her krize kendi çerçevesi içerisinde yaklaşmak gerekir.

⁶³⁹ A.e.

⁶⁴⁰ Hüsamettin İnaç, Ümit Güner, “Avrupa ve Amerikan Güvenlik Çatışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası”, **Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi**, Cilt:6, No:1, 2006, s. 132.

⁶⁴¹ Haluk Korkmazzyürek, **İş Modeli ve Kriz Yönetimi**, H. Nejat Basım, Ankara, s. 94-95.

Bu nedenle kriz yönetimi bir bilim değil sanattır. Krizin oluşmadan önlenmesi esas olmalıdır.^{642 643}

1. NATO'nun Kriz Yönetimindeki Rolü

Bir krizle başa çıkma şekli, niteliğine, ölçeğine ve ciddiyetine bağlıdır. Bazı durumlarda krizler diplomasi veya diğer tedbirlerle önlenirken, diğer durumlar askeri güç kullanımı da dahil olmak üzere daha sağlam tedbirler gerektirebilir. Bu bağlamda NATO, krizin tüm aşamalarında yer almayı öngören ve kriz yönetimi yelpazesinde etkili olacak çok çeşitli araçları göz önünde bulundurarak kriz yönetimine bütüncül bir yaklaşıma sahiptir. Etkililiği ve esnekliği sağlamak için, bu araçlar sürekli gelişen güvenlik bağlamında uyarlanmaktadır. Birçok kriz yönetimi operasyonunun, yanıtın (response) kapsamını ve ölçeğini belirleyecek olan krizin niteliğine bağlı olarak kendi amaçları ve son durumları (end state) vardır. NATO uzun süredir kriz yönetimi, kolektif savunma ve afet yardımı operasyonlarıyla başa çıkma kapasitesine sahiptir. 1990'larda, 5'inci Madde dışı operasyonlara, yani esas olarak NATO üyesi olmayan ülkelerde yürütülen operasyonlara dahil oldu.

2. 5'inci Madde (Article 5)

1949 yılında kuruluşundan bu yana İttifak'ın birincil rolü ve en büyük sorumluluğu Müttefik topraklarını ve nüfuslarını saldırılara karşı korumak ve savunmaktır. Kolektif savunma Washington Antlaşması'nın kalbidir ve 5'inci maddede yer almaktadır. NATO, Soğuk Savaş sırasında herhangi bir 5'inci madde operasyonu yürütmedi. İttifak'ın bu süre zarfında odağı, NATO'nun topraklarının hazırlık, planlama ve olası 5'inci madde olasılıkları için tatbikatlar yoluyla etkili bir şekilde savunulmasına hazır olmaktı.

5'inci maddeye, 11 Eylül 2001'de ABD'ye El-Kaide terörist saldırısının ardından ilk kez başvuruldu. Saldırının yurt dışından geldiği kanıtlandıktan sonra NATO tarafından, müteakip saldırıların önlenmesi maksadıyla, bölgedeki terörist faaliyetlerin saptanması, caydırılması ve bunlara karşı koruma sağlanması için Akdeniz'de Aktif Çalışma Operasyonu dahil çeşitli önlemler alınmıştır.⁶⁴⁴

⁶⁴² Erol Mütercimler, **Geleceği Yönetmek ve Kazanmak İçin Stratejik Düşünme**, Alfa Basım, İstanbul, 2011, s. 711.

⁶⁴³ "Crisis management," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 169-174, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶⁴⁴ A.e.

3. 5'inci Madde Dışı Kriz Mukabele Operasyonları

Sovyetler Birliği çökünce ve uydu ülkeler 1990'larda bağımsızlığını geri kazanır kazanmaz, geçmiş gerilimler yeniden ortaya çıktı ve etnik gruplar arasında çatışmalar başladı. Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonraki ilk büyük çatışmalardan biri 1992 yılında eski Yugoslavya'da patlak verdi. NATO başlangıçta Birleşmiş Milletler (BM)'e destek sağladı. Önlemler savaşa son vermekte yetersiz kaldı. 1995 yazında, BM tarafından belirlenen alanların bombardımanı ve BM rehinerinin alınması sonrasında NATO üyesi ülkeler, BM'nin Bosna'daki savaşa son verme çabalarını desteklemek için askeri önlemler almayı kabul ettiler. NATO, Bosnalı Sırp güçlerine karşı iki haftalık bir hava harekâtı başlattı ve sonraki aylarda bir dizi başka askeri önlemler aldı. Bunlar, 14 Aralık 1995'te Dayton Barış Anlaşması'nın imzalanmasına yol açtı.

4. Stratejik Konseptlerde Kriz Yönetimi

Kriz yönetimi önlemleri için hüküm, İttifak'ın "üyelerinin güvenliğini etkileyen krizlerin yönetimi" için 1991 Stratejik Konseptine konulmuştu. NATO'nun çatışmaların önlenmesine katkıda bulunacağı ve kriz yönetimine aktif olarak katılmaya hazır olduğu 1999 Stratejik Konseptinde tekrarlanmıştır. Ayrıca 1999 belgesi, bu kriz yönetimi operasyonlarının 5'inci madde dışı operasyonları içereceğini belirtmektedir.

2010 Stratejik Konsepti, NATO'nun kriz yönetimi konusundaki düşüncelerini genişletti ve NATO'nun bir krizin tüm aşamalarında yer almasını öngördü: "Mümkünse ve gerektiğinde krizleri önlemek, krizleri yönetmek, çatışma sonrası durumları dengelemek ve yeniden yapılanmayı desteklemek." NATO, eğitim, yerel güçlerin geliştirilmesi, sivil-asker planlaması ve etkileşiminin geliştirilmesi, NATO ile Ortak güçler arasında birlikte çalışabilirlik üzerinde daha fazla durularak kriz yönetimine kapsamlı bir yaklaşım benimsemiştir.⁶⁴⁵

5. Afet Yardım Operasyonları

Kriz yönetimi, örneğin nüfusların korunması gibi askeri operasyonların ötesine geçen geniş bir kavramdır. NATO, 1950'lerde nükleer bir saldırı durumunda sivil koruma önlemleri geliştirmeye başladı. NATO üyesi ülkeler kısa sürede bu

⁶⁴⁵ A.e.

yeteneklerin sel, deprem veya teknolojik olayların neden olduğu afetlerin etkilerine ve insani felaketlere karşı etkili bir şekilde kullanılabileceğini fark etti.

1953 yılında, Avrupa'daki yıkıcı sel felaketinin ardından ilk afet yardımı programı uygulandı. 1958'de NATO, afet durumunda NATO üyesi ülkeler arasındaki yardımların koordinasyonu için ayrıntılı prosedürler oluşturdu. Bu prosedürler yürürlükte kaldı ve NATO'nun ilerleyen yıllarda bu alanda çalışmasına zemin hazırladı. 1995 yılında NATO üyesi ülkelere ek olarak Ortak ülkeler için kapsamlı bir şekilde gözden geçirildi. 1998 yılında NATO, farklı üye ve Ortak ülkelerin bir üye veya Ortak ülkede afetlere maruz kalmış bir bölgeye sağladığı yardımı koordine etmek için Avrupa-Atlantik Afet Mukabele Koordinasyon Merkezi (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Cell, EADRCC)'ni kurdu.

EADRCC; Arnavutluk, Bosna-Hersek, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya ve Ukrayna dahil olmak üzere sel felaketine uğramış ülkelerde yardımı koordine etti. EADRCC, BM Kosova Mülteciler Yüksek Komiserliğini destekledi; depremde Türkiye ve Pakistan'a yardım etti, Kuzey Makedonya ve Portekiz'deki yangınlarla mücadeleye yardımcı oldu ve aşırı hava koşullarının güç iletim yeteneklerini (power transmission capabilities) yok etmesinden sonra Ukrayna ve Moldova'yı destekledi. EADRCC ayrıca sonuç yönetimi tatbikatlarını yıllık bazda yürütmekte, birlikte çalışabilirlik pratiğini uygulamak için sivil ve askeri ilk mukabele ekiplerini bir araya getirmektedir.

6. Kriz Kararları

Bir kriz meydana geldiğinde, siyasi yetkiler olmadan askeri güçlerin planlanması, konuşlandırılması veya istihdamına ilişkin karar alınmaz. Kararlar, her NATO üyesi ülkenin hükümetleri tarafından kolektif olarak alınır ve krizin niteliğine bağlı olarak siyasi, askeri veya sivil olağanüstü hâl tedbirlerini içerebilir.⁶⁴⁶ Herhangi bir zamanda devam eden faaliyetleri ileriye taşımak için yapılan düzenli istişarelere ek olarak, Washington Antlaşması'nın 4'üncü maddesi her Müttefike diğer üyelerle istişare ve tartışma için masaya konu getirme hakkı vermektedir. 4'üncü madde NATO'nun kriz yönetimi süreci için kritik öneme sahiptir. NATO'nun krizlerle başa çıkmak için farklı mekanizmaları vardır. Başlıca siyasi karar alma organı, istihbarat,

⁶⁴⁶ A.e.

bilgi ve diğer verileri paylaşan, farklı algı ve yaklaşımları karşılaştıran, görüşlerini uyumlu hale getiren ve kararları bütün NATO komitelerinde olduğu gibi oybirliği ile alan Kuzey Atlantik Konseyi (NAC)'dir. Olay bazında ve bir kriz mukabele operasyonuna katılıp katılmama konusunda fikir birliği ile karar veren NAC'dır. Kriz yönetimi alanında Konsey, Operasyon Siyasa Komitesi, Siyasi Komite, Askeri Komite ve Sivil Acil Durum Planlama Komitesi tarafından desteklenmektedir. Buna ek olarak, "Durum Merkezi" (SITCEN) dahil olmak üzere NATO iletişim sistemleri, yılın her günü siyasi, ekonomik ve askeri istihbarat ve bilgileri günün her saatinde alır, işler ve dağıtır.⁶⁴⁷

Kapsamlı NATO Kriz Mukabele Sistemi (NATO Crisis Response System, NCRS), NATO'nun krizlere tamamlayıcı bir şekilde tepkisinin farklı yönlerini ele almaya yönelik bir dizi unsurun yönlendirildiği bir süreçtir. Bunlar arasında NATO Kriz Yönetimi Süreci (NATO Crisis Management Process, NCMP), NATO İstihbarat ve Uyarı Sistemi (NIWS), NATO'nun Operasyonel Planlama Süreci ve NATO'nun kriz yönetimi rolünü ve krizlere yanıt verme kabiliyetini destekleyen NATO Sivil Acil Durum Planlaması Kriz Yönetimi Düzenlemeleri (NATO Civil Emergency Planning Crisis Management Arrangements, NCEPCMA) yer alıyor.

7. İç Koordinasyon ve Araçları

NATO, kriz yönetimi operasyonlarını yürütme deneyimine sahip birkaç uluslararası kuruluşun biridir. NCRS, kriz yönetimi alanında karar almaya yardımcı olmak için etkili bir rehberdir. NCRS'nin rolü NATO Karargâhındaki ulusal temsilciler, başkentler ve Stratejik Komutanlıklar arasındaki çabaları koordine etmektir. Bunu, krizlere hazırlanmak, yönetmek ve bunlara yanıt vermek için kapsamlı bir dizi seçenek ve önlem sunarak yapar. Krizlerle başa çıkmak için örgüt içinde mevcut operasyon planlaması, sivil olağanüstü hâl planlaması ve diğerleri gibi süreçleri tamamlar. İlk olarak 2005 yılında onaylanmıştır ve yıllık olarak revize edilmektedir.⁶⁴⁸

NCRS'nin temel unsurlarından biri NCMP'dir. NCMP, bir kriz durumunu farklı aşamalara ayırır ve askeri ve askeri olmayan kriz Mukabele planlama

⁶⁴⁷ NATO El Kitabı, 50'nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 166.

⁶⁴⁸ A.e.

süreçlerinin tasarlanması gereken bir yapı sağlar. Esnek ve farklı kriz durumlarına uyarlanabilir. NATO, Karargâhı (sivil ve askeri) ve başkentlerin katıldığı, gerçek krize dahil olabilecek Ortaklar ve diğer organlar da dahil olmak üzere, programlı kriz yönetimi tatbikatları (Crisis Management Exercise, CMX) aracılığıyla düzenli aralıklarla prosedürler uygulamaktadır.

Ülkelerin çok uluslu operasyonları yürütmek için özellikle askeri güçler arasında ortak bir standartlar dizisi paylaşımları gerekmektedir. NATO güçleri ve Ortakları arasında birlikte çalışabilirlik (çeşitli sistem ve kuruluşların birlikte çalışma yeteneği) elde edilmesine yardımcı olarak, kaynakların daha verimli kullanılması sağlanır. Bu nedenle İttifak'ın savunma kabiliyetlerinin etkinliğini büyük ölçüde artırır. NATO, standardizasyon organları aracılığıyla, birlikte çalışabilirliği sağlamak için gereken uyumluluk, değiştirilebilirlik veya ortaklık düzeylerine ulaşmak ve bunları korumak için kavramlar, doktrinler ve prosedürler geliştirir ve uygular. Örneğin, sahada standart prosedürler, denizdeki gemiler ile hava sahalarındaki yakıt bağlantıları gibi birlikte çalışabilir malzemeler arasında malzeme transferine izin verir. Birçok NATO ve Ortak ülkenin birlikte çalışmasını sağlayarak ekonomik kaynakların daha iyi kullanılmasını sağlar.

Lojistik, konuşlandırılan güçler ile görevlerini yerine getirmek için ihtiyaç duydukları malzeme ve silahları üreten sanayi üssü arasındaki köprüdür. İhtiyaçların tanımlanmasının yanında hem stokların ve kapasitelerin oluşturulmasını hem de silahların ve kuvvetlerin idamesini içerir. Bu nedenle, lojistiğin kapsamı çok büyüktür. NATO'nun yürüttüğü temel işlevler arasında: tedarik, bakım, intikal ve ulaştırma, petrol desteği, altyapı ve tıbbi destek vardır. İttifak'ın kapsayıcı işlevi, ulusal çabaları koordine etmek ve operasyonel ihtiyaçlara çok uluslu yanıtları mümkün olduğunca teşvik etmek ve böylece bireysel tedarik zincirlerinin sayısını azaltmaktır. NATO bu sorumluluğa sahip olsa da her devlet, bireysel olarak ya da iş birliği düzenlemeleri yoluyla, kendisinin lojistik desteğini sağlamaktan sorumludur.⁶⁴⁹

8. Uluslararası Aktörler ile Koordinasyon

NATO giderek daha geniş uluslararası topluluğun barışı koruma veya iyileştirme ve çatışmayı önleme çabalarına katkıda bulunmaktadır. Kriz yönetimine

⁶⁴⁹ A.e.

kapsamlı bir siyasi, sivil ve askeri yaklaşımı taahhüt eder. Sonuç olarak, sivil aktörlerle, sivil toplum kuruluşları ve yerel makamlar dahil, daha yakın ortaklıklar kuruyor, dış aktörlerle iş birliği, operasyonların planlanması ve yürütülmesi, çıkarılan dersler, eğitim, öğretim ve tatbikatlar ve genel mesajlaşma da dahil olmak üzere çeşitli kilit çalışma alanlarına odaklanıyor. Bu bağlamda NATO'nun BM, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT) ve Balkanlar'daki Avrupa Birliği (AB) ile sürekli iş birliği emsal teşkil ediyor. NATO'nun Ortaklıkları NATO'nun çalışma şekli için esastır ve olmaya devam edecektir. Ortaklar, Afganistan, Kosova ve diğer operasyonlarda NATO'nun yanı sıra terörizm ve korsanlıkla mücadele konusunda da hizmet verdiler. NATO, Barış için Ortaklık (BİO) programı, Akdeniz Diyalogu ve İstanbul İş birliği Girişimi'ne katılan ülkelerin yanı sıra NATO, dünya çapında geniş ve iş birliğine dayalı bir güvenlik ağı oluşturdu.

9. Üye Ülkelerin Sivil Hazırlığı

Askeri güçler ve özellikle savaş zamanlarında görevlendirilen birlikler, görevlerini yerine getirmek için ulaşım, iletişim veya yiyecek ve su gibi temel malzemeler için sivil sektöre bağlıdır. Ancak, bunlar dış saldırılara ve iç aksamalara karşı savunmasızdır. Sivil hazırlık, temel hükümet işlevlerinin barış zamanında veya kriz dönemlerinde acil durumlar veya felaketler sırasında devam edebileceği anlamına gelir. Aynı zamanda Müttefik ülkelerdeki sivil sektörün NATO askeri operasyonuna destek vermeye hazır olacağı anlamına da geliyor. Sivil hazırlık ve askeri kapasite kombinasyonu, esnekliği oluşturmaktadır. Dayanıklılık, bir toplumun sivil, ekonomik, ticari ve askeri faktörlerini birleştirerek kolayca ve hızlı bir şekilde iyileşme yeteneğidir.⁶⁵⁰

Her bir üyenin esnekliğini korumaya ve güçlendirmeye yönelik bireysel taahhüdü, örgütün bir bütün olarak savunmasızlığını azaltır. Üyeler, memleket savunması ve siber savunma veya tıbbi destek gibi becerilerini geliştirerek esneklik geliştirebilirler. Bir krizin niteliğine bağlı olarak, farklı türde kriz yönetimi operasyonları gerekebilir. “5’inci madde operasyonları olarak anılan kolektif savunma, NATO üyeleri tarafından bir veya daha fazla üyeye yönelik bir saldırı veya saldırganlık eyleminin herkese karşı bir saldırı olarak alındığı anlamına gelir. NATO,

⁶⁵⁰ A.e.

ABD’ye yönelik terörist saldırıların ardından Eylül 2001’de tarihinde ilk kez 5’inci maddeyi çağırdı.”

10. 5’inci Madde Dışı Kriz Mukabele Operasyonları

Kriz Mukabele Operasyonları, 5’inci madde dışı bir durumda NATO tarafından yürütülen tüm askeri operasyonları kapsamaktadır. “Kriz Mukabelesi” veya “barışı destekleme operasyonu” çatışma önleme, barışı koruma, barış inşası, barışı uygulama ve insani faaliyetleri içeren genel terimlerdir. Bunlar, bir BM/AGİT görevini desteklemek, askeri güçler ile diplomatik ve insani yardım kuruluşlarını içeren uzun vadeli siyasi çözüm veya gerekli koşulları elde etmek için tasarlanmıştır.

Çatışmayı önleme: Çatışmayı önlemeye yönelik faaliyetler normal olarak BM Şartı’nın VI. Bölümü altında yürütülür. Diplomatik girişimlerden, anlaşmazlıkların silahlı çatışmalara tırmanmasını veya yayılmasını önlemeye kadar uzanırlar. Çatışmaların önlenmesi, istişareleri, uyarıları, denetimleri ve izlemeyi içerebilir. NATO, krizlerin önlenmesine katkıda bulunmak için ortaklık, iş birliği ve diyalogu, diğer kuruluşlarla olan bağlantılarını tam olarak kullanır ve eğer ortaya çıkarsa, onları erken bir aşamada etkisiz hale getirir.⁶⁵¹ Çatışmayı önleme çerçevesinde önleyici bir konuşlandırma düşmanlıkların patlak vermesini önlemek için yeterli caydırıcı kabiliyetlere sahip operasyonel güçlerin konuşlandırılmasıdır.

Barışı koruma: Genellikle BM Şartı’nın VI. Bölümü altında yürütülür ve bir barış anlaşmasının uygulanmasını izlemek ve kolaylaştırmak için tüm tarafların rızasıyla yürütülür.

Barış yapma: Bu, ateşkes veya hızlı ve barışçıl bir çözüm bulmayı amaçlayan bir çatışmanın başlamasından sonra yürütülen diplomatik faaliyetleri kapsar. Arabuluculuk, uzlaşma ve diplomatik baskı, tecrit veya yaptırım gibi eylemleri içerebilir.⁶⁵²

Barış inşası: Bir anlaşmazlığın nedenlerini gidermek amacıyla siyasi uzlaşmaları güçlendirmeyi ve sağlamlaştırmayı amaçlayan siyasi, ekonomik, sosyal ve askeri önlemleri ve yapıları destekleyen eylemleri kapsar. Bu, barışı pekiştirmede, güven ve refah duygusunu geliştirmede ve ekonomik yeniden yapılanmayı

⁶⁵¹ “Crisis management,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 169-174, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶⁵² A.e.

desteklemede rol oynayabilecek yapıları belirleme ve destekleme mekanizmalarını da içerir.

Barışın uygulanması: Bu operasyonlar BM Şartı'nın VII. Bölümü uyarınca yürütülmektedir. Bunlar doğası gereği zorlayıcıdır ve bir çatışmaya taraf olanların rızası alınmadığında yürütülürler. Barışı korumak veya yeniden tesis etmek ya da görevde belirtilen şartları uygulamak için tasarlanmıştır.

İnsani yardım operasyonları: Bu operasyonlar insan acılarını hafifletmek için yapılır. İnsani yardım operasyonları, özel sivil kuruluşlar tarafından sağlanan insani yardım faaliyetlerinden önce yapılır veya onlara eşlik edebilir.⁶⁵³

11. Doğal, Teknolojik veya İnsani Afet Operasyonları

Afetlerden etkilenen üye ve Ortak ülkelere yardım operasyonları, kriz yönetimi kapsamına girmektedir. 2005 yılında NATO, depremde etkilendiği zaman, tahmini 80.000 kişinin hayatı ile ilgili Pakistan'a yardım etti. NATO ayrıca kasırgalar, aşırı sel ve orman yangınları gibi doğal afetlerin ardından yardım taleplerine düzenli olarak yanıt vermektedir.

N. Krizlere Kapsamlı Yaklaşım

NATO operasyonlarından çıkarılan dersler, kriz durumlarının ele alınmasının siyasi, sivil ve askeri araçları birleştiren kapsamlı bir yaklaşım gerektirdiğini göstermektedir. Sivil-asker etkileşimindeki uzmanlık da dahil olmak üzere benzersiz yeteneklerine ve operasyonel deneyimine dayanan NATO, uluslararası toplumun barış, güvenlik ve istikrarı koruma çabalarına, diğer aktörlerle tam koordinasyon içinde katkıda bulunabilir. Askeri vasıtalar, zorunlu olmasına rağmen, güvenlikdeki birçok karmaşık zorluğu karşılamak için tek başına yeterli değildir. Kriz durumlarına kapsamlı bir yaklaşımın etkili bir şekilde uygulanması, ulusların, uluslararası kuruluşların ve sivil toplum kuruluşlarının katkıda bulunmasını gerektirir.⁶⁵⁴

1. Operasyonların Planlanması ve Yürütülmesi

NATO, kriz yönetiminin tüm yönlerini tam olarak dikkate almakta ve operasyonların planlanması ve yürütülmesinde tüm ilgili kuruluşlar ve aktörlerle her

⁶⁵³ A.e.

⁶⁵⁴ "A comprehensive approach to crises," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 134-135, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

düzeyde pratik iş birliğini geliştirmek için çalışmaktadır. İttifak, bir operasyon başlatmadan önce ilgili tüm aktörler arasında stratejilerin ve hedeflerin net bir şekilde tanımlanmasını ve işbirlikçi planlamanın geliştirilmesini teşvik eder. Müttefikler, genel bir kural olarak, istikrar ve yeniden yapılanma unsurlarının en iyi şekilde ilgili uzmanlık, yetki ve yetkinliğe sahip aktörler ve kuruluşlar tarafından üstlenildiğini kabul ederler. Ancak, diğer aktörlerin bu görevleri üstlenmelerini veya NATO'nun desteği olmadan üstlenmelerini engelleyebilecek durumlar olabilir.

NATO'nun krizleri ele alırken uluslararası toplumun kapsamlı bir yaklaşımına katkısını artırmak için NATO kurumları ve bireysel Müttefikler NATO'nun üç temel görevi (kolektif savunma, kriz yönetimi ve iş birlikçi güvenlik) arasında entegre sivil-askeri planlamayı teşvik etmek için Kapsamlı Yaklaşım Eylem Planını (Comprehensive Approach Action Plan, CAAP) takip ederler. Kapsamlı yaklaşımın ilkeleri-eylemlerin tutarlılığı, sivil-asker etkileşimi ve dış ortaklara ulaşma-NATO Karargâhının Kriz Yönetimi Görev Gücü (Crisis Management Task Force)'nün yanı sıra NATO Komuta ve Kuvvet Yapılarının faaliyetlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. NATO operasyonlarının ve görevlerinin planlanması ve yürütülmesi, aşağıdakiler dahil olmak üzere farklı öncelik alanlarından bakış açılarını bütünleştirmektedir: cinsiyet, kadın, barış ve güvenlik gündemi, çocuklar ve silahlı çatışma, bütünlük inşası (building integrity), kültürel varlıkların korunması, insan ticareti ile mücadele ve çevre koruma.⁶⁵⁵

2. Alınan Dersler, Eğitim, Öğretim ve Tatbikatlar

Kapsamlı bir yaklaşım uygulamak, zihniyet değişikliği anlamına gelir. İttifak, bu nedenle, öğrenilen derslerin paylaşımını teşvik etmek ve NATO Ortakları ve diğer uluslararası ve yerel aktörler arasında güven oluşturmak için sivil ve askeri personelin ortak eğitimini vurgulamaktadır. Bazı durumlarda, örneğin Birleşmiş Milletler ile Libya konusunda personel düzeyinde öğrenilen dersler geliştirilmektedir. Diğer bir örnek hem sivil hem de askeri uzmanlara hitap eden uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları da dahil olmak üzere harici sağlayıcılara ulaşan NATO Savunma Eğitimi Geliştirme Programı (Defence Education Enhancement

⁶⁵⁵ "A comprehensive approach to crises," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 134-135, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

Programme, DEEP)’dır. NATO’nun önemli bir ortağı İsveç, 2018 Viking tatbikatını (50 ülkeden 2.500 katılımcı ve 35 örgütten oluşan) kapsamlı yaklaşım ilkeleri üzerine tasarlamıştır.

3. Dış Aktörlerle İş Birliğinin Artırılması

Birleşmiş Milletler ve ajansları, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı ve ayrıca Dünya Bankası, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (UN High Commissioner for Refugees, UNHCR), Uluslararası Göç Örgütü (International Organization for Migration, IOM), Afrika Birliği, INTERPOL ve Arap Devletleri Birliği (League of Arab States, LAS) ile iş birliği sağlanmıştır. Sivil toplum kuruluşları ile de daha yakın bağlantılar geliştirilmektedir. İş birliğinin kapsamı, düzenli personel görüşmeleri, “NATO eğitim günleri (NATO education days)” ve yıllık Kapsamlı Yaklaşım Farkındalık Kursu (Comprehensive Approach Awareness Course, CAAC) dahil olmak üzere siyasi diyalogdan operasyonlar ve görevler sırasında pratik iş birliğine kadar uzanmaktadır. Bu kuruluşlardan üst düzey yetkililer, daha yakın iş birliği ve ortak çıkar konularını görüşmek üzere düzenli olarak eyalet ve hükümet başkanları da dahil olmak üzere Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) toplantılarına davet edilmektedir. Kapsamlı yaklaşımın uygulanması, kuruluşlarla karşılıklı farkındalık oluşturulmasına yardımcı olmuştur. Bu, İttifak’ın NATO ile çalışmaya daha alışık olan ve ordunun karmaşık ortamlardaki rolü hakkında daha iyi bilgi sahibi olan dış muhataplarının kapsamını genişletmeye izin vermiştir.⁶⁵⁶

Etkili olabilmesi için, kriz yönetimine kapsamlı bir yaklaşım, sürekli ve tutarlı kamu mesajlarıyla tamamlanmalıdır. NATO’nun bilgilendirme kampanyaları, ilgili alanlardaki ilerlemeyi belgeleyen sistematik ve güncellenmiş bilgilerle desteklenmektedir. İletişim stratejilerini uluslararası aktörlerle paylaşma ve harekât alanındaki iletişimi koordine etme çabaları da sürdürülmektedir.

O. Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI)

Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI), Müttefik kuvvetlerin operasyonlar ve Ortaklarla elde ettiği yüksek düzeyde birbirine bağlılığı ve birlikte çalışabilirliği artırmayı amaçlamaktadır. CFI, Müttefik kuvvetlerin gelecekte iş birliğine hazır

⁶⁵⁶ “A comprehensive approach to crises,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 134-135, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

olmalarını sağlamak için kapsamlı bir eğitim, öğretim, tatbikat ve değerlendirme programını ileri teknoloji kullanımı ile birleştirmektedir.⁶⁵⁷

1. Anahtar CFI Elemanları

2014 Galler Zirvesi'nde NATO, İttifak'ın sürekli uyumunu ve çözümünü gösteren bir CFI paketini onayladı. Bu paket aşağıdaki önlemlerden oluşur: **Güncellenmiş bir NATO Eğitim, Öğretim, Tatbikat ve Değerlendirme (Education, Training, Exercise and Evaluation, ETEE) Politikası**

Bu politika, NATO genelinde Stratejik Komutanlıklara rehberlik sağlar. Siyasi rehberliği yansıtan ve diğerlerinin yanı sıra NATO Kuvvet ve Komuta Yapılarındaki bireyleri, birimleri, oluşumları ve karargâhları eğitmek, uygulamak ve değerlendirmek için politika sağlayan uzun vadeli bir belgedir.

Ayrıca, ulusal ve NATO tatbikatları ile Ortak ve NATO üyesi olmayanların katılımıyla ilgili ayrıntıları birleştirme sürecini ele almaktadır. Bu birimlerin, oluşumların ve Karargâhın, İttifak'ın tüm görevlerini ele almasını ve NATO'nun hırs (hedef) seviyesini (Level of Ambition, LoA) karşılamasını sağlayabilir.

2. NATO Eğitim Konsepti 2015-2020

Bu konsept, NATO'nun hazır bulunmasını, birlikte çalışabilirliğini ve operasyonel etkinliğini korumasını ve geliştirmesini sağlar. Temel unsur, e-öğrenme, yerleşik kurslar, anahtar lider eğitimi (key leader training) ve çok uluslu alıştırmalar dahil olmak üzere eğitim ve öğretimin kullanılmasıdır. Aynı zamanda, CFI'nın tanıtımına yardımcı olan üç aracı ele alır, yani NATO Mukabele Gücü (NRF)'nü güçlendirmek, Özel Harekât Kuvvetlerini (SOF) geliştirmek ve NATO Komuta Yapısı, NATO Kuvvet Yapısı ve karşılıklı olarak birbirleri arasındaki bağlantıları ve etkileşimleri geliştirmek.

3. Yüksek Görünürlük Tatbikatı (High Visibility Exercise, HVE)

CFI'nın en önemli etkinliği "Trident Juncture 2015" adlı tatbikata Portekiz, İspanya ve İtalya ev sahipliği yaptı. Kriz Mukabele senaryosuna dayanarak, 2016 NRF'sini operasyonel olarak hazır olarak belgeledi. Sonraki tatbikat 2018'de Norveç'de yapıldı.

⁶⁵⁷ "Connected Forces Initiative," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 138-140, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

Tatbikat Programı, NATO'nun hırs düzeyini karşılamak için tatbikat gereksinimini belirlemek, düzenlemek ve Hazırlık Eylem Planı tarafından belirlenen kriz zamanlarında Müttefiklerin takviye edilmesi için gereken takip kuvvetlerini eğitmek için kavramsal bir çerçeve sunmaktadır. NATO ETEE Politikasının büyük NATO tatbikatlarının çok kritik ve görünür alanında operasyonelleştirilmesine yardımcı olmaktadır. Karmaşık sivil-askeri senaryolara kapsamlı mukabeleler uygulamak da dahil olmak üzere, kolektif savunmayı kullanmaya odaklanan gelişmiş bir tatbikat programı oluşturulacaktır. Şikago'da kabul edilen Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI), Hazırlık Eylem Planının eğitim ve tatbikat unsurlarının tam olarak uyumlu olmasını sağlamada etkili olacaktır.⁶⁵⁸

4. CFI'nın Teknolojik Yönlerinin Uygulanmasında Sürekli

İlerleme

Birlikte çalışabilirlik sağlamaya yardımcı olmak için teknolojiyi kullanmak, CFI'nın önemli bir bileşenidir. Birleştirilmiş Görev Ağı (Federated Mission Networking, FMN) çerçevesi sunmak, İttifak içinde ve Ortaklarla eğitim, tatbikatlar ve operasyonların yanı sıra günlük iletişimleri ve faaliyetleri desteklemek için hızlı bağlantıya olanak tanıyacağından devam eden çalışmaların merkezidir.⁶⁵⁹

5. SACEUR'un Operasyonel Komutasındaki Özel Kuvvet Unsur Komutanlığı (Special Operations Component Command, SOCC)

Bu konuşlandırılabilir çekirdek karargâh, Temmuz 2014'te Özel Operasyon Kuvvetleri (SOF) komuta ve kontrolü, koordinasyonu, birlikte çalışabilirlik ve bağlantılılık için yeni bir yetenek sağlayarak tam operasyonel kapasiteye ulaştı. Bu, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR)'na tatbikatlar ve operasyonlar konusunda SOF personeline komuta etme kabiliyeti sağlar ve öncü unsurlar çok hazır durumdadır.

6. Gelişim

2012 Şikago Zirvesi'nde NATO Kuvvet 2020'nin amacı benimsendi: birlikte ve herhangi bir ortamdaki Ortaklarla birlikte çalışmak üzere donanımlı, eğitilmiş,

⁶⁵⁸ "Wales Summit Declaration," 05 September 2014, (Çevrimiçi)

https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 18 Mayıs 2021.

⁶⁵⁹ "Connected Forces Initiative," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 138-140, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

uygulamalı ve komuta edilmiş uyumlu, konuşlandırılabilir, birlikte çalışabilir ve sürdürülebilir güçler. İki kilit program bu hedefi desteklemektedir: Akıllı Savunma Girişimi ve CFI. İkincisi, Müttefik kuvvetlerin operasyonlar ve Ortaklarla elde ettiği yüksek düzeyde birbirine bağlılığı ve birlikte çalışabilirliği artırmayı amaçlamaktadır.⁶⁶⁰

Şubat 2013'te NATO savunma bakanları tatbikat programını onayladılar. Müttefikler NATO'nun katılımı için birlikte çalışabilirliği geliştirme fırsatlarına ek olarak ulusal tatbikatlar yapmaya teşvik edilmektedir. Ayrıca, NRF'nin Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (International Security Assistance Force, ISAF) sonrası daha da önemli hale geleceği ve hem operasyonel hazırlığı göstermesi hem de İttifak dönüşümü için "test edilmiş" bir araç olarak hizmet vermesi konusunda anlaşıldı.

Kasım 2013'te NATO, 2006'dan beri en büyük canlı tatbikatı kolektif savunma senaryosunda gerçekleştirdi. "Kararlı Caz", 2014 NRF rotasyonunda hizmet veren birimleri eğitmek, test etmek ve sertifikalandırmak için Müttefik ve Ortak (partner) ülkelerden binlerce personeli bir araya getirdi. Bu tatbikat denizde, havada ve Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya topraklarında gerçekleştirildi. Yeni NATO Komuta Yapısını test etmek için Müşterek Kuvvet Komutanlığı Brunssum (Hollanda) tarafından sağlanan bir Karargâh unsuru içeriyordu.

2014 Galler Zirvesi'nde, Rusya-Ukrayna krizi ışığında ve Orta Doğu ve Kuzey Afrika ve ötesinde artan istikrarsızlık ve güvenlik zorluklarıyla, Müttefik liderler NATO'nun kolektif savunmasını güçlendirmek için 6 kritik CFI üzerinde anlaşıldı. Haziran 2015'te Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF), Zagan, Polonya'daki "Noble Jump" Tatbikatına dokuz ülkeden 2.100'den fazla askerle katıldı. NATO'nun güney ve doğu çevre alanlarındaki güvenlik sorunlarına çözüm bulmak amacıyla kurulan VJTF, NRF'nin "öncü" unsurudur. "Noble Jump" tatbikatında, yüksek hazırlıklı birimler ilk kez geliştirilmiş NRF çerçevesi altında taktik manevralar icra etti. **Ekim ve Kasım 2015'te İtalya, Portekiz, İspanya, Atlantik Okyanusu, Akdeniz ve ayrıca Belçika, Kanada, Almanya, Hollanda ve Norveç'te yaklaşık 36.000 personel, 140 uçak ve 60 gemiyle 30'dan fazla Müttefik ve Ortak ülke katıldı. 2016 NRF'sini onaylayan tatbikat, operasyonel yetenekleri**

⁶⁶⁰ A.e.

artırma fırsatı verdi. Hava, kara, deniz ve SOF birimleri, İttifak'ın tam spektrum yeteneklerini geliştirmek için karmaşık bir ortamda eğitim almak için çeşitli yerlerden ve farklı merkezlerden eşzamanlı olarak katıldı. Müttefik Müşterek Kuvvetler Komutanlığı Brunssum, NRF'ye liderlik etmek için 2016 yılı boyunca aktif hale getirildi ve sertifika aldı. Avrupa Birliği ve Afrika Birliği gibi 12'den fazla uluslararası kuruluş, yardım ajansı ve sivil toplum kuruluşu kapsamlı yaklaşıma katkı sağladı.⁶⁶¹

Ö. Caydırma ve Savunma

NATO, temel görevi vatandaşların korunmasını sağlamak ve Kuzey Atlantik bölgesinde güvenlik ve istikrarı teşvik etmek olan siyasi ve askeri bir ittifaktır. İttifak, mevcut ve gelecekteki zorlukların ve tehditlerin tüm spektrumunu aynı anda, her yönden ele alabilmelidir. İttifak, değişen ve gelişen güvenlik ortamı ışığında caydırıcılığını ve savunma duruşunu güçlendiriyor.⁶⁶²

1. Güçlendirilmiş Caydırıcılık ve Savunma Duruşu (Defence Posture)

Kolektif savunma İttifak'ın en büyük sorumluluğudur. Caydırıcılığı, NATO'nun genel stratejisinin parçasıdır. Bunlar; çatışma ve savaşın önlenmesi, Müttefiklerin korunması, karar ve eylem özgürlüğünün korunması ve temsil ettiği ilke ve değerlerin korunması, temel özgürlük, demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü içermektedir. NATO'nun caydırma ve savunma kapasitesi uygun bir yetenek karışımı ile desteklenmektedir. Nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yetenekleri birbirini tamamlar. NATO ayrıca, asgari düzeyde güçle, uygun ve uyarlanmış bir yaklaşımla tüm zorluklara cevap vermek için hareket özgürlüğü ve esneklik sağlar. Rusya, 2014 yılında Kırım'ın yasadışı ilhakı ve Doğu Ukrayna'nın istikrarsızlaştırılması ve NATO'nun sınırlarına yakın askeri oluşumu konusunda daha iddialı hale geldi. Buna paralel olarak, güneye doğru, Orta Doğu ve Afrika'daki güvenlik durumu, hayat kaybına neden olan, büyük ölçekli göç akışlarını körükleyen ve Müttefik ülkelerdeki ve başka yerlerdeki terörist saldırılara ilham veren faktörlerin birleşimi nedeniyle kötüleşmiştir.

⁶⁶¹ "Connected Forces Initiative," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 138-140, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶⁶² "Deterrence and defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 202-204, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

2014'te Galler Zirvesi'nde başlatılan Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) İttifak'ın caydırıcılığı ve savunma duruşunda değişiklik için önemli bir itici güçtü. RAP, İttifak'ın doğudan ve güneyden gelen yeni güvenlik sorunlarına hızlı ve sıkı bir şekilde yanıt vermeye hazır olmasını sağlamak için başlatıldı. NATO Devlet ve Hükümet Başkanları (Heads of State and Government, HoSG), Temmuz 2016'da Varşova Zirvesi'nde RAP üzerine inşa edilen güçlendirilmiş bir caydırıcılık ve savunma duruşunu onayladı. İttifak'a, ortaya çıkan her türlü tehdide yanıt verebilmesi için geniş bir seçenek yelpazesi sunuldu. İttifak bölgesini, nüfusu, hava sahasını ve deniz irtibat hatlarını koruyacaktır. Örneğin, Estonya, Letonya, Litvanya ve Polonya'da dört muharebe grubu konuşlandırıldı ve İttifak'ın güneydoğu bölgesinde güvenliği güçlendirmek için önlemler alındı. Ayrıca İttifakı güneyden gelen zorluklara uyarlamak için bir dizi önlem alınmıştır. NATO liderleri, 2018 Brüksel Zirvesi'nde, İttifak'ın yüksek yoğunluklu savaşlar da dahil olmak üzere caydırıcılık veya kolektif savunmayı destekleyen Müttefiklerin güçlendirilmesi için hızlı Mukabele yeteneğini geliştirmek maksadıyla NATO Hazırlık Girişimi (NATO Readiness Initiative, NRI)'ni kabul ederek kriz müdahalesi ya da hızlı ordu için kararlarını yinelediler. Müttefikler, Hazırlık İnisiyatifi ya da “dört otuz” olarak da adlandırılan bu yöntemle, 2020 yılına kadar 30 adet mekanize tabur, 30 hava filosu ve 30 gün veya daha kısa sürede kullanıma hazır 30 savaş gemisi kurmayı taahhüt etti. Böylece herhangi bir yönden gelen tehditlere yanıt verebilecekler ve NATO'nun caydırıcılığını ve savunma duruşunu daha da güçlendirecekler.⁶⁶³NATO'nun Komuta Yapısının uyarlanması ve NATO Avrupa topraklarının lojistik olarak etkinleştirilmesi, NATO birliklerinin ve teçhizatının hem tatbikatlar hem de ortaya çıkan bir krizdeki takviyeler için Avrupa çapında gecikmeden konuşlandırılmasına yardımcı olacaktır. Dahası, Belçika'da yeni bir Siber Operasyon Merkezi oluşturulması ve ihtiyacı olan Müttefiklere yardım etmek için hibrit destek ekiplerinin oluşturulması da İttifak'ın caydırıcılık çabalarını artıracaktır, çünkü özellikle NATO “siberi” savunması gereken bir operasyon alanı olarak tanınmıştır.

İttifak'ın eylemleri, değişen ve gelişen güvenlik ortamındaki tehditler ve kendini savunma hakkı göz önüne alındığında, doğası gereği savunmacı, orantılı ve

⁶⁶³ A.e.

uluslararası taahhütlerle uyumludur. NATO ayrıca, güvenliği artırmak ve askeri gerginlikleri azaltmak için silahların yayılmasının önlenmesi, silahsızlanma, silahların kontrolü ve güven artırıcı önlemlere tamamen bağlıdır. Örneğin, tüm NATO Müttefikleri Rusya'nın Orta Menzilli Nükleer Kuvvetler (INF) Anlaşmasını ihlal eden ve güvenlik için önemli bir risk oluşturan nükleer yetenekli bir füze sistemi kurmasından ciddi bir endişe duyuyor. Ancak NATO Müttefikleri buna cevaben Avrupa'da yeni kara tabanlı nükleer füzeler yerleştirmeyi veya yeni bir silahlanma yarışına girmeyi düşünmüyor. NATO, etkili silah kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasının önlenmesine bağlı kalarak güvenilir ve etkili bir caydırıcılığa ve savunmaya devam edecektir.⁶⁶⁴

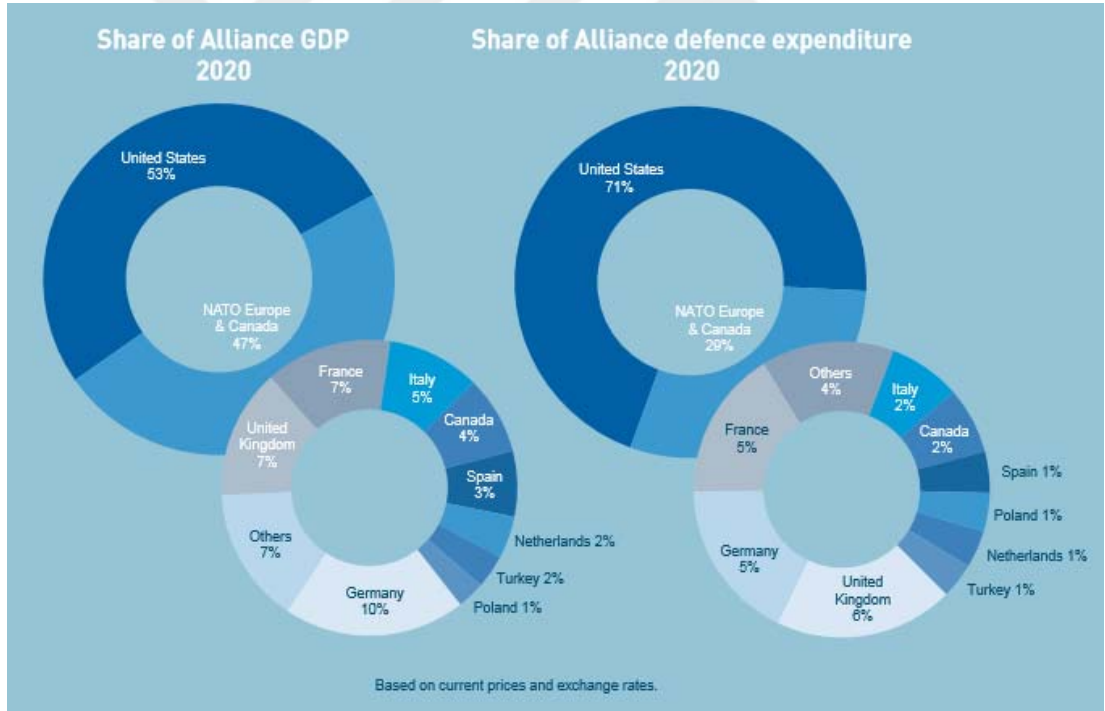
Askeri eğitim İttifak'ın hazır olma düzeylerini ve esnekliğini korumak için temel bir gereklilik olduğundan, tatbikatlar NATO'nun caydırıcılığının ve savunmasının ayrılmaz bir parçasıdır. Müttefikler, Viyana Belgesi mektubunun ve NATO tatbikatlarının planlanması ve yürütülmesinde diğer şeffaflık önlemlerinin ötesine geçiyor. Viyana Belgesi, Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı tarafından başlatılan ve bir devletin askeri güçleri ve faaliyetleri hakkında karşılıklı güveni ve şeffaflığı teşvik etmek üzere tasarlanan politik olarak bağlayıcı bir anlaşmadır. Daha spesifik olarak, NATO'nun güçlendirilmiş caydırıcılık ve savunma duruşu; konvansiyonel kuvvetler, ileri mevcudiyet, müşterek hava gücü ve deniz kuvvetleri gibi siber savunma, sivil hazırlık ve Avrupa Birliği (AB)'dir. AB ile güçlendirilmiş ilişkiler, transatlantik yük paylaşımına katkıda bulunmak için artan iş birliğinin yanı sıra tamamlayıcı ve birlikte çalışabilir yetenek geliştirmeyi içerir.

NATO liderleri tarafından 2014 yılında kabul edilen Savunma Yatırım Taahhüdü (Defence Investment Pledge, DIP), tüm Müttefiklerin savunma bütçelerinde kesintileri durdurmaları ve NATO tarafından kabul edilen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla'nın (GSYİH) %10'unu on yıl içinde savunma için harcama yönergesini karşılamaları çağrısında bulundu. Müttefikler, aynı zaman diliminde, ilgili araştırma ve geliştirme de dahil olmak üzere, yıllık yeni savunma harcamalarının en az %20'sini yeni ana malzeme/ekipman için harcamaya karar verdiler. Son olarak taahhüt,

⁶⁶⁴ "Deterrence and defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 202-204, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

Müttefiklerin kara, hava ve deniz kuvvetlerinin konuşlandırılabilirlik, sürdürülebilirlik ve üzerinde anlaşmaya varılmış diğer rakamlar (metrics) için NATO tarafından kabul edilen yönergelerle uymasını ve silahlı kuvvetlerinin NATO standartlarının ve doktrinlerinin uygulanması da dahil olmak üzere birlikte etkin bir şekilde çalışabilmesini sağlamaya karar verdi. Müttefikler 2014'ten bu yana savunma harcamalarını artırma ve büyük ekipmanlara yatırım yapma konusunda önemli ilerlemeler kaydetti. Müttefikler sadece NATO'nun ihtiyaç duyduğu daha ağır ve üst düzey yetenekleri sağlamakla kalmıyor; aynı zamanda güçlerinin hazır olmalarını geliştiriyorlar.⁶⁶⁵ Şekilde NATO Savunma Harcamaları görülmektedir. Türkiye, İttifak GDP %2'sini; harcamanın %1'ini temsil etmektedir.

Şekil 29 NATO Savunma Harcamaları⁶⁶⁶

⁶⁶⁵ A.e.

⁶⁶⁶ "The Secretary General's Annual Report 2020," NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 16 Mart 2021, s. 49, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2021/3/pdf/sgar20-en.pdf, 23 Mayıs 2021.

2. İstikrar Yayma (Projecting Stability)

Caydırıcılığa ve kolektif savunmaya yeni bir vurgu yapılırken NATO, sınırlarının ötesindeki krizlere cevap verme, Ortakları destekleme ve özellikle Avrupa Birliği başta olmak üzere diğer uluslararası kuruluşlarla aktif olarak ilgilenme yeteneğini sürdürüyor. Bütün bunlar NATO'nun uluslararası toplumun istikrarı artırma çabalarının bir parçasıdır. NATO'nun caydırıcılığı ve savunması tek başına değildir. Daha geniş transatlantik topluluğun değişen ve gelişen güvenlik ortamına daha geniş bir yanıtının bir parçasıdır. Caydırma ve savunma, İttifak güvenliğini 360 derecelik bir yaklaşımla korumak için karşılıklı olarak destekleyici etkileri olan tamamlayıcı kavramlardır.

İstikrarın yayılması NATO'nun yerel güçleri eğitime, tavsiye verme ve onlara yardım etme yeteneğini güçlendirmekten ibarettir. NATO'nun bu uzmanlık alanında uzun bir geçmişi vardır (Afganistan ve Balkanlar'daki operasyonlar aracılığıyla) ve dünya çapında 40'tan fazla Ortağı ile kapasite geliştirmektedir. Örneğin, durumsal farkındalığı artırarak, İttifak'ın denizcilik boyutunu güçlendirerek ve Ortaklıklara daha stratejik bir yaklaşım geliştirerek çabalarını artırmaktadır.

İstikrarın öngörülmesi de terörle mücadeleye katkıda bulunmakla ilgilidir. NATO, IŞİD'i yenmek için Küresel Koalisyonun bir üyesidir ve mümkün olduğunda yerel terörle mücadele kapasitesi inşa etmektedir. Afganistan'da, Afgan güvenlik güçleri ve kurumlarına eğitim, tavsiye ve yardım sağlayan bir savaş dışı misyonu vardır; Irak'ta IŞİD'in yeniden ortaya çıkmasını önlemek için bir eğitim misyonu başlatmıştır; Ürdün ve Tunus'a kapasite geliştirme desteği sağlıyor. NATO ayrıca, bölgesel tehditlerin izlendiği ve Müttefiklerin çabalarının koordine edildiği İtalya'nın Napoli kentindeki bir merkez olan "Güney için bir Karargâh" kurdu. Bugünün gerçekliğinin yanı sıra NATO'nun çevresindeki zorlukların ve tehditlerin ölçeği ve karmaşıklığı göz önüne alındığında, İttifak üç temel görevi (kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik) konularında güvenliğe katkıda bulunma rolünü güçlendirmeye devam edecektir.⁶⁶⁷

⁶⁶⁷ "Deterrence and defence," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 202-204, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

P. Genişleme

NATO'nun kapısı üyelik taahhütlerini ve yükümlülüklerini üstlenecek ve Avrupa-Atlantik bölgesindeki güvenliğe katkıda bulunacak herhangi bir Avrupa ülkesine açıktır. 1949'dan bu yana NATO'nun üye sayısı yedi tur genişleme yoluyla 12'den 30 ülkeye yükseldi. Şu anda, üç Ortak ülke NATO üyeliği için isteklerini açıkladı: Bosna-Hersek, Gürcistan ve Ukrayna.⁶⁶⁸

1. İstekli Ülkeler

İttifaka katılmaya ilgi duyduklarını beyan eden ülkeler başlangıçta üyelik hedefleri ve ilgili reformlar hakkında NATO ile Yoğunlaştırılmış Diyalog (Intensified Dialogue, ID) kurmaya davet edilir. Daha sonra aday ülkeler potansiyel üyeliğe hazırlanmak ve gelecekteki olası üyeliğin yükümlülüklerini, taahhütlerini yerine getirme yeteneklerini göstermek için Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan, MAP)'na katılmaya davet edilebilir. MAP'a katılım üyeliği garanti etmez, ancak önemli bir hazırlık mekanizmasıdır. NATO'ya katılmak isteyen ülkeler, 1949 Washington Antlaşması'nın ilkelerini ilerletebileceklerini ve Avrupa-Atlantik bölgesindeki güvenliğe katkıda bulunduklarını göstermelidir. Ayrıca, 1995 NATO Genişlemesi Çalışması'nda ortaya konan belirli siyasi, ekonomik ve askeri kriterleri karşılamaları beklenmektedir.

2. 1995 Genişlemesi

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasını takip eden süreçte, NATO iki önemli sürecin içine girdi. Bunlardan birincisi “genişleme” süreci idi. Aralarında eski Varşova Paktı üyesi ülkelerin de bulunduğu Orta ve Doğu Avrupa coğrafyasını büyük oranda içine katacak şekilde İttifak'ın “doğuya genişlemesi süreci” yaşandı. Doğuya genişleme sürecinin paralelinde dünyanın hemen her bölgesindeki birçok ülke ile gerçekleştirilen Ortaklık (partnership) antlaşmaları ile NATO'nun etki alanı küresel boyuta ulaştı. **İttifak'ın içine girdiği ikinci önemli süreç ise “dönüşüm” süreci olmuştur.**⁶⁶⁹ 1995 yılında İttifak, NATO üyelerini kabul

⁶⁶⁸ “Enlargement,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 215-219, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶⁶⁹ Mustafa Kibaroglu, “NATO'nun Suriye Stratejisi,” **Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri** (Çevrimiçi) www.mustafakibaroglu-seta-kureselaktörlerininsuriyestrategy-nato-ekim2016.pdf, 27 Haziran 2020.

etmenin yararlarını ve nasıl katılmaları gerektiğini dikkate alan bir NATO Genişlemesi Çalışması (Study on NATO Enlargement, SoNE)'nin sonuçlarını yayımladı. Soğuk Savaş'ın sona ermesinin, genel anlamda gelişmiş güvenlik oluşturmak için eşsiz bir fırsat sağladığı sonucuna vardı. Avrupa-Atlantik bölgesi ve NATO'nun genişlemesi herkes için gelişmiş istikrar ve güvenliğe katkıda bulunacaktır. Çalışma, bunun, askeri güçler üzerinde sivil ve demokratik kontrolün kurulması da dahil olmak üzere demokratik reformları teşvik ederek ve destekleyerek; İttifak üyeleri arasındaki ilişkilerin iş birliği, istişare ve fikir birliği oluşturma alışkanlıklarının teşvik edilmesi ve iyi komşuluk ilişkilerinin desteklenmesi yoluyla yapılmasını önerdi.⁶⁷⁰

Savunma planlaması ve askeri bütçelerde şeffaflığı sağlayacak, böylece devletler arasındaki güveni artıracak ve Avrupa'da daha yakın entegrasyon ve iş birliğine yönelik genel eğilimi güçlendirecektir. Çalışma aynı zamanda genişlemenin, İttifak'ın Avrupa ve uluslararası güvenliğe katkıda bulunma ve Atlantik ötesi ortaklığı güçlendirip genişleteceği sonucuna vardı. Araştırmaya göre NATO üyeliği isteyen ülkelerin belirli gereksinimleri yerine getirdiklerini göstermeleri gerekiyor. Bunlar; piyasa ekonomisine dayanan işlevsel bir demokratik siyasi sistem; azınlık nüfuslarına adil muamele, çatışmaların barışçıl çözümüne bağlılık; NATO operasyonlarına askeri katkıda bulunma yeteneği ve istekliliği ve demokratik sivil-asker ilişkilerine ve kurumsal yapılara bağlılıktır. Kabul edildikten sonra, yeni üyeler tüm haklardan yararlanacak ve tüm üyelik yükümlülüklerini üstleneceklerdir. Bu, İttifak üyeleri tarafından daha önce kabul edilen tüm ilke, politika ve prosedürleri kabul etmeyi de içerecektir.⁶⁷¹

3. Katılım Süreci

Müttefikler bir ülkeyi NATO üyesi olmaya davet ettikten sonra, resmi olarak ülkeyi İttifak ile katılım müzakerelerine başlamaya davet etmektedirler. Bu, resmi üyelik yolunda katılım sürecindeki ilk adımdır. Süreçteki başlıca adımlar şunlardır:

⁶⁷⁰ "Enlargement," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 215-219, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶⁷¹ A.e.

NATO ekibiyle katılım müzakereleri: Bu görüşmeler Brüksel'deki NATO Karargâhında gerçekleşmektedir. NATO uzmanlarından ekipler ve davetliler bir araya gelmektedir. Amaçları, Washington Antlaşması'nda ve NATO'nun Genişlemesine İlişkin Çalışmada ortaya konulduğu üzere, NATO üyeliğinin siyasi, yasal ve askeri yükümlülüklerini ve taahhütlerini yerine getirme istek ve yetenekleri kapsamında davetlilerden resmi onay almaktır. Bu protokoller, bir kez Müttefikler tarafından imzalanan ve onaylanan, Antlaşmanın kendisinin ayrılmaz bir parçası haline gelen değişiklikler veya eklemelerdir. Görüşmeler her davetli ile iki oturumda gerçekleşir. İlk oturumda, esasen üyelik ön koşullarının karşılandığını belirleme fırsatı sağlayan siyasi, savunma veya askeri konular ele alınmaktadır. İkinci oturum daha tekniktir. Kaynaklar, güvenlik, yasal konuların tartışılmasını ve her yeni üye ülkenin NATO'nun ortak bütçesine katkısını içerir. Bu, diğer İttifak üyesi ülkelerin ekonomilerinin büyüklüğü ile orantılı olarak belirlenir. Davetliler ayrıca NATO gizli bilgilerinin korunmasını sağlayacak önlemler almalı, güvenlik ve istihbarat servislerini NATO Güvenlik Ofisi (NATO Office of Security, NOS) ile çalışmaya hazırlamalıdır. Bu tartışmaların nihai ürünü, bu ülkeler NATO üyesi olduktan sonra bile devam edebilecek gerekli reformların tamamlanması için her davetlinin bir takvim sunmasıdır.

Davetliler, reformların tamamlanması için zaman çizelgeleriyle birlikte NATO'ya niyet mektubu gönderir: Katılım sürecinin ikinci adımında, her davetli ülke, NATO Genel Sekreterine dışişleri bakanından bir niyet mektubu ile üyelik yükümlülüklerini ve taahhütlerini kabul ettiğini teyit eder. Bu mektupla birlikte bireysel reform zaman çizelgelerini (individual reform timetables) de resmen teslim ederler.

Katılım protokolleri NATO ülkeleri tarafından imzalanmaktadır: NATO daha sonra antlaşmaya taraf olanlar için Washington Antlaşması'na Katılım Protokolleri hazırlar. Katılım protokolleri NATO ülkeleri tarafından onaylanmaktadır: NATO üye devletlerinin yetkilileri, protokolleri ulusal gerekliliklerine ve prosedürlerine göre onaylar. Onay prosedürü ülkeden ülkeye değişir. Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri Senato'da gerekli mevzuatı geçirmesi için üçte iki çoğunluğa ihtiyaç duyuyor. Başka yerlerde, örneğin Birleşik Krallık'ta, resmi bir meclis oylamasına gerek yoktur.

Genel Sekreter, potansiyel yeni üyeleri Kuzey Atlantik Antlaşması'na katılmaya davet eder: Tüm NATO üyesi ülkeler, Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti'ni, Washington Antlaşması'nın emanetçisini (the depository of the Washington Treaty), potansiyel yeni üyelerin katılımıyla ilgili Kuzey Atlantik Antlaşması'na protokolleri kabul ettikleri konusunda bilgilendirdikten sonra, Genel Sekreter yeni ülkeleri antlaşmaya katılmaya davet eder. ABD Dışişleri Bakanlığı'na katılım belgelerini tevdi ettikten sonra davetliler resmi olarak NATO üyesi olur.⁶⁷²

4. NATO “Açık Kapı Politikasının” Gelişimi

NATO'nun “açık kapı politikası”, Washington Antlaşması'nın 10'uncu maddesine dayanmaktadır; buna göre üyelik, herhangi bir “Avrupa Antlaşması'nın ilkelerini ilerletecek ve Kuzey Atlantik bölgesinin güvenliğine katkıda bulunabilecek bir konumda” herhangi bir Avrupa Devletine açıktır. İttifak'ın genişlemesi devam eden ve dinamik bir süreçtir. İttifak 1949'da kurulduğundan beri, üyeliği 12 kurucu üyeden 1952, 1955, 1982, 1999, 2004, 2009 ve 2017'de yedi genişleme turu ve Kuzey Makedonya ile bugünün 30 üyesine ulaştı. Yunanistan ve Türkiye'yi (1952), Batı Almanya'yı (1955) ve İspanya'yı (1982) getiren ilk üç genişleme turu, stratejik düşüncelerin karar almanın ön saflarında olduğu Soğuk Savaş sırasında gerçekleşti. Kasım 1989'da Berlin Duvarı'nın yıkılması Soğuk Savaş'ın sona ermesine işaret etti. Bunu, Varşova Paktı'nın ve Sovyetler Birliği'nin dağılması izledi. Ekim 1990'da Almanya'nın yeniden birleşmesi, eski Doğu Almanya topraklarını İttifak'a getirdi. Orta ve Doğu Avrupa'nın yeni demokrasileri, Avrupa-Atlantik kurumlarıyla bütünleşerek özgürlüklerini garanti altına almaya hevesliydi. NATO'nun genişlemesi 1990'ların başında canlı tartışmalara konu oldu. Birçok siyasi analist, genişlemenin getireceği faydalardan emin değildi. Bazıları İttifak uyumu ve dayanışma ve ayrıca Rusya başta olmak üzere diğer devletlerle ilişkiler üzerindeki olası etkilerden endişe duyuyordu.⁶⁷³

5. Soğuk Savaş Sonrası genişleme

Genişleme Çalışması'nın bulgularına dayanarak İttifak, Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'yı 1997 yılında İttifak'ın Madrid Zirvesi'nde

⁶⁷² A.e.

⁶⁷³ A.e.

katılım müzakerelerine davet etti. Bu üç ülke, 1999 yılında Varşova Paketi'nin NATO'ya katılan ilk üyeleri oldu. 1999 Washington Zirvesi'nde, diğer aday ülkelerin olası üyeliğe hazırlanmasına yardımcı olmak için Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan, MAP) başlatıldı. Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya, İttifak'ın 2002 yılında Prag Zirvesi'nde katılım müzakerelerine başlaması ve 2004'te NATO'ya katılması için davet edildi. Yedi ülkenin tamamı MAP'a katıldı. Nisan 2008'deki Bükreş Zirvesi'nde, Müttefik liderler İttifak'ın gelecekteki genişlemesi ile ilgili bir dizi adım attılar. Birçok karar, Batı Balkanlar'daki ülkeleri ilgilendiriyordu. Müttefikler, NATO'nun 1990'ların ortalarından bu yana barışı destekleme operasyonlarına yoğun bir şekilde katıldığı bu bölgede uzun vadeli kendi kendini sürdüren istikrarın sağlanması için Batı Balkan ülkelerinin Avrupa-Atlantik kurumlarına daha yakın entegrasyonunu gerekli görmekteydiler.

Müttefik liderler Bükreş'te NATO ile Yoğunlaştırılmış Diyaloglar yürüten Gürcistan ve Ukrayna'nın bir gün üye olacağı konusunda da anlaştılar. Aralık 2008'de Müttefik dışişleri bakanları, mevcut NATO-Ukrayna Komisyonu ve NATO-Gürcistan Komisyonu'nun çerçevesinden yararlanarak, alınabilecek başka kararlara halel getirmeksizin, iki ülkeye üyelik gereksinimlerini karşılama çabalarında yardımcı olma fırsatlarını artırmaya karar verdiler.

6. Dönüm Noktaları

4 Nisan 1949: 12 kurucu üye tarafından Kuzey Atlantik Anlaşması'nın imzası: Belçika, Kanada, Danimarka, Fransa, İzlanda, İtalya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Portekiz, İngiltere ve ABD. Antlaşma'nın 10'uncu maddesi NATO'nun "açık kapı politikası (open door policy, ODP)" için temel oluşturmaktadır.⁶⁷⁴

18 Şubat 1952: Yunanistan ve Türkiye'nin katılımı.

6 Mayıs 1955 : Almanya Federal Cumhuriyeti'nin katılımı.

30 Mayıs 1982: İspanya İttifaka (ve 1998'de entegre askeri yapıya) katıldı.

3 Ekim 1990 : Almanya'nın yeniden birleşmesiyle, Doğu'daki Alman toprakları NATO'nun bir parçası oldu.

⁶⁷⁴ "Enlargement," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 215-219, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

10-11 Ocak 1994: Müttefik liderler Brüksel Zirvesi'nde NATO'nun diğer Avrupa ülkelerinin üyeliğine açık olduğunu teyit ettiler.

28 Eylül 1995 : NATO'nun Genişleme Çalışması Yayını (Publication of NATO Study on Enlargement.).

8-9 Temmuz 1997: Madrid Zirvesi'nde üç Ortak ülke; Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya katılım müzakerelerine başlamaya davet edildi.

12 Mart 1999: İttifakı 19 üyeye getiren Çek Cumhuriyeti, Macaristan ve Polonya'nın katılımı.

23-25 Nisan 1999: Washington Zirvesi'nde Üyelik Eylem Planı (Membership Action Plan, MAP)'nın başlatılması (Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya MAP'a katılmıştır.)

14 Mayıs 2002: NATO dışişleri bakanları, Reykjavik, İzlanda'daki toplantılarında, Hırvatistan'ın MAP'a katılımını resmen duyurdular.

Mayıs 2002: Başkan Leonid Kuchma Ukrayna'nın nihai NATO üyeliği hedefini açıkladı.

21-22 Kasım 2002: Prag Zirvesi'nde yedi Ortak ülke; Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya katılım müzakerelerine başlamaya davet edildi.

26 Mart 2003: Yedi davetlinin Katılım Protokolü (Accession Protocols)'nın imza töreni.

29 Mart 2004: Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya'nın katılımı.

21 Nisan 2005: Litvanya'nın Vilnius kentindeki dışişleri bakanlarının gayri resmi toplantısında, Ukrayna'nın NATO üyeliği ve ilgili reformlar konusunda Yoğunlaştırılmış Diyalogun başlatılması.

21 Eylül 2006 : New York'taki NATO dışişleri bakanları Gürcistan'a Yoğunlaştırılmış Diyalog önerme kararını açıkladı.⁶⁷⁵

28-29 Kasım 2006: Riga Zirvesi'nde Müttefik liderler, belirli koşulları yerine getiren MAP ülkelerine davetlerin genişletileceğini belirttiler.

⁶⁷⁵ A.e.

2-4 Nisan 2008: Bükreş Zirvesi'nde Müttefik liderler Arnavutluk ve Hırvatistan'ı katılım müzakerelerine başlamaya davet ettiler; o zamanlar eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (FYROM) olarak bilinen ülkenin adı sorununa çözüm getirildiğinde davet edileceği, Bosna-Hersek ve Karadağ'ı Yoğunlaştırılmış Diyaloglar başlatmaya davet etme ve Gürcistan ve Ukrayna'nın gelecekte üye olacağı konularında hemfikir oldular.

9 Temmuz 2008: Arnavutluk ve Hırvatistan için Katılım Protokolleri imzalandı. Müttefik dışişleri bakanları, Gürcistan'ın NATO-Gürcistan Komisyonu himayesinde Yıllık Ulusal Program (Annual National Programme, ANP) geliştirmesi konusunda hemfikir oldular.

1 Nisan 2009: Arnavutluk ve Hırvatistan'ın katılımı.

4 Aralık 2009: NATO dışişleri bakanları Karadağ'ı MAP'a katılmaya davet etti.

22 Nisan 2010: NATO dışişleri bakanları Bosna-Hersek'i MAP'a katılmaya davet ederek Kuzey Atlantik Konseyi'ne, ülkenin ilk Yıllık Ulusal Programı'nı sadece taşınmaz mülkiyet sorunu çözüldüğünde kabul etme yetkisi verdi.

2 Aralık 2015: Brüksel'deki NATO dışişleri bakanları Karadağ'ı özellikle hukukun üstünlüğü alanında reformlar konusunda daha fazla ilerlemeyi teşvik ederken, İttifak'a katılım müzakerelerine başlamaya davet ettiler. NATO'nun "açık kapı" politikasıyla ilgili bir açıklamada, bakanlar Bosna-Hersek'i ülkenin Avrupa-Atlantik isteklerini gerçekleştirmesi ve MAP'a katılımını aktive etmesi için gerekli reformları yapmaya teşvik ettiler. Bakanlar ayrıca Bükreş'teki kararlarını ve Gürcistan ile ilgili müteakip kararları yineleyerek ülkenin İttifaka yaklaşma yolunda kaydettiği ilerlemeyi memnuniyetle karşıladı ve Gürcistan'a desteği yoğunlaştırma kararlılıklarını dile getirdiler.⁶⁷⁶

19 Mayıs 2016: Müttefik bakanlar, Karadağ'ın 'Davetli' statüsüne sahip olduğu ve Kuzey Atlantik Konseyi'ne ile diğer NATO toplantılarına katılmaya başlaması için Katılım Protokolünü imzaladılar.

5 Haziran 2017: Karadağ'ın Katılımı

⁶⁷⁶ A.e.

11 Temmuz 2018: Brüksel Zirvesi'nde, Atina ve Üsküp arasındaki isim sorununun çözümü hakkındaki tarihi anlaşmanın ardından, Müttefik liderler Üsküp'teki hükümeti NATO'ya katılım müzakerelerine başlamaya davet ettiler. İsim sorununun çözümüne ilişkin anlaşmanın tam olarak uygulanması, katılım sürecinin başarılı bir şekilde sonuçlandırılması için bir koşuldur.

5 Aralık 2018: Müttefik dışişleri bakanları NATO'nun Bosna-Hersek'in MAP kapsamındaki ilk Yıllık Ulusal Programı'nın sunulmasını kabul etmeye hazır olduğuna karar verdi. Taşınmaz savunma mallarının devlete tescili esastır.

6 Şubat 2019 : Müttefikler, ülkenin NATO faaliyetlerine davetli olarak katılabileceği Kuzey Makedonya Cumhuriyeti'nin Katılım Protokolünü imzaladılar.

15 Şubat 2019: Kuzey Makedonya Cumhuriyeti, Atina ile Üsküp arasındaki anlaşmanın tam olarak uygulanmasının ardından resmi olarak anayasal adıyla tanınmaktadır.

R. Tatbikatlar

Tatbikatlar İttifak'ın konseptlerini, prosedürlerini, sistemlerini ve taktiklerini test ettiği ve doğruladığı önemli araçlardır. Daha geniş anlamda, operasyon alanına yerleştirilen asker ve sivillerin, zorlu bir kriz durumunda birlikte verimli bir şekilde çalışmalarını ve pratiklerini test etmelerini sağlar.

1. Tatbikatların Maksadı

Askeri tatbikatların planlanması ve yürütülmesi için gerekçe barış, kriz ve çatışma dönemlerindeki operasyonlar için komutanlıkları ve kuvvetleri hazırlamaktır. Amaçları ve hedefleri bu nedenle mevcut operasyonel gereklilikleri ve öncelikleri yansıtmalıdır. Tatbikatlar üç biçimde gerçekleştirilir: kuvvetlerin gerçekte katıldığı canlı bir tatbikat (LIVEX); komutanları ve personelini içeren bir Karargâh tatbikatı ve katılan Karargâh içindeki ve arasındaki iletişimi içeren bir komuta yeri tatbikatı (CPX) ve bir harita tatbikatı, bir harp oyunu, bir dizi ders, bir tartışma grubu veya bir operasyonel analiz şeklinde olabilen bir tatbikat çalışmasıdır.⁶⁷⁷ Tatbikatlar bir dizi özel amaca hizmet eder:

⁶⁷⁷ "Exercises," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 237-241, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

2. Eğitim ve Deneyim

Tatbikatlar, kuvvetlerin önceki eğitimi pratik bir şekilde geliştirmelerini sağlar, böylece belirli bir alandaki kuvvetlerin yeterlilik seviyesini artırır. Tatbikatların karmaşıklık düzeyleri değişkendir, ancak çoğu temel eğitimin tamamlandığını ve yeterli sayıda eğitimli personel bulunduğunu varsayar.

3. Yapıları Test Etme ve Onaylama

Tatbikatlar, personelin yanı sıra yapıların verimliliğini de uygulamak için tasarlanmıştır. Bu, özellikle NATO askeri komuta yapısı periyodik olarak yenilendiğinde ve yeni karargâhın sorumlulukları yerine getirme yeteneklerini test etmesi gerektiğinde geçerlidir. Bir yapı, birlikte çalışması gereken birçok bileşenden (konseptler, doktrin, prosedürler, sistemler ve taktikler) oluşur. Örneğin tedarik yapıları, bir görevin hedeflerini etkili bir şekilde desteklemek için birleştirilmesi gereken özel eğitim, ekipman ve işletme prosedürleri gerektirir. Bu yapıları uygulamaya koymak, test edilmelerine ve gerekirse düzeltmelerine izin verir.

4. Birlikte Çalışabilirlik

NATO liderliğindeki güçler, doktrin, dil, yapılar, taktikler ve eğitim farklılıklarına rağmen etkili bir şekilde birlikte çalışabilmelidir. Birlikte çalışabilirlik, kısmen, NATO üye ülkeleri arasındaki rutin kuvvetler arası eğitim ve Müttefik ülkelerden ve Ortak ülkelerden gelen personel arasında pratik iş birliği yoluyla oluşturulur. Tatbikatlar, gözlemci veya katılımcı olarak tüm resmi Ortaklara mümkün olduğu kadar açıktır. Askeri Komite (MC) ve Kuzey Atlantik Konseyi (NAC) tarafından onaylanması, bir Ortağın tatbikatı gözlemleyebilmesi veya katılabilmesi için gereklidir.

5. Savunma Reformu

NATO tatbikatlarına katılım, savunma reformuna yardımcı olmak için mevcut seçeneklerden biridir. Tatbikatlar, NATO üye ülkelere ulusal olarak uygulanan reformları test etme ve Ortak ülkelere İttifak üyelerinin yürürlükteki yapı ve mekanizmalarını izleme fırsatı sunarlar.

6. Tatbikat Senaryoları

Resim 13 Tatbikat

Bir tatbikat sırasında, kuvvetlerden gerçek hayatta neler olabileceğini gösteren hayali bir senaryoya cevap vermeleri istenir. Tatbikatlar, savaştan insani yardım ve istikrardan yeniden yapılanmaya kadar tüm askeri operasyonları kapsamaktadır. Bir günden birkaç haftaya kadar sürebilir ve bir sorun üzerinde çalışan birkaç karargâh subayından uçak, donanma gemileri, topçu, zırhlı araçlar ve binlerce birlik içeren tam ölçekli savaş senaryolarına kadar çeşitlilik gösterebilir.

İttifak tatbikatları NATO ülkeleri ve uygun olduğu şekilde, birlik, ekipman veya diğer destek türleri şeklinde ulusal taahhütler sağlayan Ortak ülkeler tarafından desteklenmektedir. Katılımcı ülkeler normalde ulusal katkının finansmanından sorumludur. Her tatbikatın, aktivite seçimini yönlendiren önceden belirlenmiş eğitim hedefleri vardır. Amaçlar, beceri ve bilgi oluşturmak, koordinasyon mekanizmaları uygulamak veya prosedürleri doğrulamak olabilir.

Bir tatbikatın sonunda, komutanlar ve çoğu durumda askerler toplu olarak performanslarını gözden geçirir. Bu süreç, iyi çalışan alanları (“en iyi uygulamalar-best practices”) ve geliştirilebilecek alanları (“öğrenilen dersler-lessons learned”) belirlemelerine olanak tanır. Bu şekilde tatbikatlar, birlikte çalışabilirlik, verimlilik ve performansın sürekli iyileştirilmesini kolaylaştırır.⁶⁷⁸

⁶⁷⁸ A.e.

7. Askeri Eğitim ve Tatbikat Programı

NATO eğitim ve tatbikatları ile ilgili olay ve faaliyetler NATO'nun iki stratejik komutanlığı Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) tarafından geliştirilir. Bu süreç, yıllık Askeri Eğitim ve Tatbikat Programı'nın (Military Training and Exercise Programme, MTEP) yayımlanmasıyla sona erer. ACO, Temmuz 2012'den bu yana eğitim gereksinimlerini belirlemek ve NATO'nun değerlendirmelerini yapmaktan sorumluyken ACT, MTEP'i yönetmek ve tatbikat programını yürütmekten sorumludur. MTEP, önümüzdeki beş takvim yılı için planlanan eğitim, tatbikatlar ve ilgili faaliyetler hakkında ayrıntılı bilgi vermektedir. Bir tatbikatın ayrıntılı özellikleri, tatbikatın başlamasından bir veya iki yıl önce geliştirilir. Belge, Stratejik Komutanlıkların önceliklerine ve niyetine dayanmaktadır. Tipik olarak dahil edilen alanlar, şimdiki ve gelecekteki operasyonlar, NATO Mukabele Gücü (NRF), dönüşümsel deneyler ve NATO'nun askeri iş birliği programlarıdır.⁶⁷⁹

NATO tatbikat gereklilikleri, bir sonraki döngünün başlamasından en az 18 ay önce başlayan MTEP Programlama Kurulu Toplantılarında (MTEP Programming Board Meetings, MPBM) (Ortak ülkelerden temsilcilere açıktır.) koordine edilmektedir. Ön planlama, NATO Komutanlıkları, NATO üyesi ve Ortak ülkeler ve diğer davetlilerin nihai tatbikat koordinasyonunu gerçekleştirdiği ve yıllık MTEP'e destek sağladığı NATO Eğitim ve Tatbikat Konferansı ile sona ermektedir.

8. Siyasi Tatbikatlar

Tatbikatlar, İttifak'ın hem askeri hem de sivil yapılarında düzenlenmektedir. NATO, istişareleri ve karar verme mimarisini ve yeteneklerini geliştirmek için siyasi düzenlemeler, konseptler ve prosedürlerine dayalı tatbikatlar yapmaktadır. Siyasi tatbikatlarda üst düzey siyasi yetkililer ve askeri komutanlara, çok uluslu kuruluşların nasıl çalıştıklarına dair farkındalıklarını korumak için fırsatlar sunulur. Bazı durumlarda NATO liderliğindeki operasyonlarda yer alan Ortaklar bu tatbikatların bazı yönlerine (aspects) katılabilirler.

⁶⁷⁹ A.e.

9. Şeffaflık

NATO ve daha özel olarak SHAPE yıllık tatbikat programını çevrimiçi yayımlamaktadır. NATO, askeri şeffaflığın sağlanmasına ilişkin Viyana Belgesi (Vienna Document on ensuring military transparency)'nin ruhuna göre, aşağıdaki kurallara da uymaktadır: bir tatbikat 9.000 personeli aştığında, bildirim tabidir (en az 42 gün önceden); 13.000 personeli aştığında, gözlemcilerin tatbikatı takip etmesine izin verilir. Aşağıda açıklanan adlandırma kuralı aynı zamanda bir bilgi kaynağıdır ve bu nedenle şeffaflıktır.

Viyana Belgesi çerçevesinde ve önemli bir güven ve güvenlik artırıcı önlemin parçası olarak her yıl Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı (AGİT)'nden yetkililer silahlı kuvvetleri, askeri örgütleri, insan gücü ve büyük silah ve teçhizat sistemleri görürler. Ayrıca yıl boyunca savunma planlamaları ve bütçeleri hakkında da bilgi paylaşırlar.⁶⁸⁰

Tatbikat adında ne var?

Günümüzde NATO tatbikatları iki kelimeyle tanımlanmaktadır. İlk kelimenin ilk harfi tatbikatı planlamaktan sorumlu NATO komutanlığını belirtir.

S=Avrupa Müttefik Kuvvetler Yüksek Karargâhı (SHAPE) (ACO)

T=Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT)

B=Müttefik Müşterek Kuvvet Komutanlığı Brunssum

N=Müttefik Müşterek Kuvvet Komutanlığı Napoli

İkinci sözcüğün ilk harfi, ilgili öğeleri belirtir (hava, kara, deniz)

A=Hava

L=Kara

M=Deniz

J=Müşterek

S= Özel Harekât Kuvvetleri

Örneğin, Brilliant Jump, JFC Brunssum tarafından yürütülen ortak bir tatbikattır.

⁶⁸⁰ A.e.

10. Stratejik Komutanlıklar

ACO ve ACT NATO askeri tatbikatları üzerinde yakın iş birliği içinde çalışır. Her ikisine de İttifak'ın eğitim, öğretim ve değerlendirme kurumları ağı ve ulusal yapılar yardımcı olur. Temmuz 2012'den bu yana, ACO'ya kolektif eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi, karargâh ve oluşumların değerlendirilmesinde ana sorumluluk verilmiştir. ACT'a ACO'nun gerekliliklerine göre kolektif eğitim ve tatbikatları yönetme sorumluluğu verilmiştir. ACT, NATO ve Barış için Ortaklık (PfP) müşterek eğitimi, bireysel eğitim ve ilgili politika ve doktrin gelişimi ile NATO okullarının yönlendirilmesinde liderlik sorumluluğuna sahiptir (NATO PfP, Orta ve Doğu Avrupa, Orta Asya ve Kafkasya ülkeleriyle ikili iş birliğinin önemli bir programıdır).

11. Geçmiş Tatbikatlar

NATO 1951'den beri İttifak düzeyinde tatbikatlar yürütmektedir. İttifak'ın ilk yıllarında NATO kuvvetleri kolektif savunma uygulama yeteneklerini güçlendirmek için tatbikatlar yapmıştır. Başka bir deyişle, bir saldırı durumunda kuvvetlerin hazırlandığından emin olmak için yapılmıştır. Haziran 1950'de Kore Savaşı'nın patlak vermesi, Müttefiklerin merkezi komuta altındaki entegre bir gücün önemini hızla anlamalarına yardımcı oldu. Aralık 1950'ye kadar, ilk Avrupa Yüksek Müttefik Kuvvetler Komutanı olarak ABD Generali Dwight D. Eisenhower atandı ve bu atamanın ardından güçler merkezi komuta altına alındı. İttifak'ın ilk tatbikatları 1951 sonbaharında yapıldı. 1953'te NATO komutanları tarafından yaklaşık 100 tatbikat yapıldı. Bu noktadan itibaren NATO kuvvetleri artık ulusal askeri birlikler topluluğu değildi, fakat uyum (cohesion) kazanmaya başlamışlardı. Müttefik Avrupa Komutanlığı'nın faaliyete geçmesinden bir yıl sonra General Eisenhower "askerlerin savaş hazırlığının belirgin şekilde iyileştiğini" bildirdi.⁶⁸¹

70'li ve 80'li yıllarda NATO, güçlerini mümkün olduğunca çok sayıda zorlu senaryoda eğitmek için aktif bir tatbikat programı sürdürdü. Tatbikatlar İttifak'ın caydırıcılık duruşunun önemli bir parçası olarak kabul edildi ve Soğuk Savaş boyunca kuvvetlerin potansiyel bir saldırganlığa hazırlanmasına yardımcı oldu. 1994 yılında İttifak, Barış için Ortaklık (Partnership for Peace, PfP) girişimini başlattı. Girişimin

⁶⁸¹ A.e.

hedeflerinden biri, NATO ile NATO üyesi olmayan ülkeler arasında Avrupa-Atlantik bölgesinde daha yakın askeri iş birliğini ve birlikte çalışabilirliği teşvik etmektir. O andan itibaren PfP üyeleri barışı koruma arazi tatbikatlarına katılabilir.

2002 yılında NATO Mukabele Gücü (NATO Response Force, NRF) kuruldu. NRF, İttifakın gerektiğinde hızlı bir şekilde konuşlandıracağı son derece hazır ve teknolojik olarak gelişmiş çok uluslu bir güçtür. NRF konsepti 2009 yılında revize edildi ve o zamandan beri, NRF'yi desteklemek için yapılan tatbikatlara vurgu yapıldı. Bu eğitim, NRF'nin çeşitli durumlarda hızlı bir şekilde konuşlandırılmasını ve etkili bir şekilde çalışmasını sağlamayı amaçlamaktadır.⁶⁸²

2004 İstanbul Zirvesi'nde İttifak liderleri, Akdeniz Diyalogu girişimini NATO kurumlarında tatbikatlara ve bireysel eğitimlere artan katılımı içerecek şekilde gerçek bir Ortaklığa yükseltti. Aynı zamanda, NATO ve daha geniş Orta Doğu'dan ülkeler arasında eğitim ve öğretim gibi alanlarda iş birliğinin önünü açan İstanbul İş birliği Girişimi tanıtıldı ve Ortakların terörizm için ortak eğitime katılmaları sağlandı. Kasım 2010'daki Lizbon Zirvesi ve 2010 Stratejik Konseptinin yeni Ortaklık politikasının uygulanmasından bu yana NATO tatbikatları tüm Ortaklara açık olmuştur.

2012'deki Şikago Zirvesi'nde NATO liderleri "eğitim, öğretim ve tatbikatların genişletilmesi" hakkında konuşmaya başladılar ve Müttefik kuvvetlerin Afganistan'daki operasyonel deneyimleri sırasında kazandığı yüksek birlikte çalışabilirlik düzeyini sağlamayı amaçlayan Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (Connected Forces Initiative, CFI)'ni tanıttılar. Libya, Afrika Boynuzu ve Balkanlar korundu. Şubat 2013'te NATO savunma bakanları NATO'nun tatbikat programını canlandırma planlarını onayladılar. Bu planlar, NATO ve Ortak güçlerin birlikte verimli bir şekilde çalışma yeteneğini korumasını sağlamak için daha sıkı çok yıllık eğitim programı oluşturmaktadır. Mart 2014'te Rusya'nın Kırım'ı yasadışı ilhakını takiben, o yıl yapılan tatbikatların sayısı artırıldı ve 2014 Galler Zirvesi'nde NATO liderleri kolektif savunma senaryolarına odaklanmayı artırma sözü verdi. O zamandan beri NATO liderleri, NATO'nun askeri tatbikatlar da dahil olmak üzere tüm araçlarını kullanan güçlendirilmiş bir caydırıcılık ve savunma duruşu üzerinde anlaştılar. Müttefiklerin

⁶⁸²A.e.

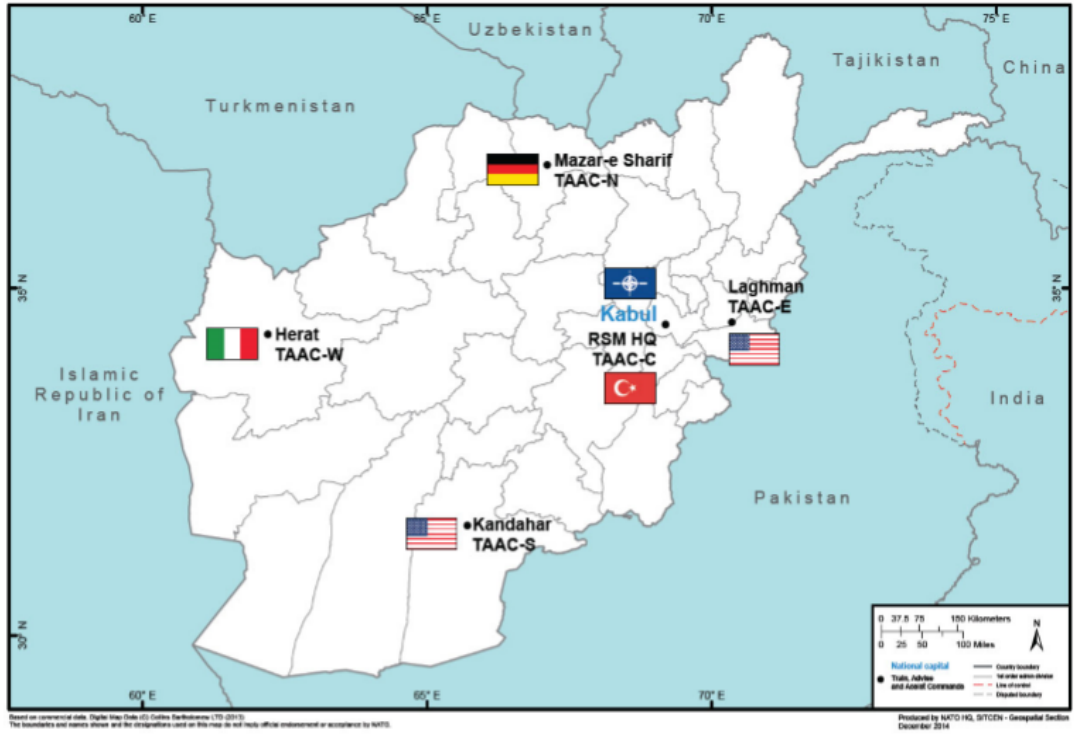
NATO'nun hırs düzeyini karşılayabilmeye ve caydırıcılık amaçlı yeteneklerini göstermeye yönelik çalışmalar devam etmektedir.

S. NATO Mevcut Operasyonlar ve Görevler

1. Afganistan Operasyonu

NATO, Afgan güvenlik güçleri ve kurumlarına eğitim, tavsiye ve yardım sağlayan savaş dışı bir misyon olan Kararlı Destek'in başındadır.

Şekil 30 Kararlı Destek Misyonu

Kararlı Destek, 1 Ocak 2015 tarihinde başlatıldı. Hem NATO hem de Ortak ülkelerden yaklaşık 17.000 personel mevcuttur. Bir merkez (hub) (Kabil/Bagram'da); dört alt birim (spoke) (Mezar-ı Şerif (kuzey Afganistan'da), Herat (batı Afganistan'da), Kandahar (güney Afganistan'da) ve Laghman (doğu Afganistan'da) görev yapmaktadır.

Temel işlevler şunlardır: planlama, programlama ve bütçeleme; şeffaflık, hesap verebilirlik ve gözetim sağlanması; hukukun üstünlüğü ve iyi yönetim ilkelerine bağlılığın desteklenmesi; kuvvet üretimi, işe alım, eğitim, yönetim ve geliştirme gibi süreçlerin kurulmasını ve sürdürülmesini desteklemek. Kararlı Destek Destek

Misyonunun yasal dayanağı, Afgan Hükümeti'nin ve NATO ile Afganistan arasındaki Kuvvetlerin Statüsü Anlaşması (Status of Forces, SOFA)'nın resmi bir davetine dayanmaktadır. 12 Aralık 2014'te oybirliğiyle kabul edilen Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi Kararı 2189 mevcuttur. Bu karar, yeni Kararlı Destek Misyonunu memnuniyetle karşılamaktadır ve Afganistan'ın istikrarı için sürekli uluslararası desteğin önemini altını çizmektedir.⁶⁸³

ISAF, Ağustos 2003'ten Aralık 2014'e kadar NATO liderliği altındaydı. Afgan makamlarının ve BM'nin 2001 yılında Afganistan'ın bir kez daha teröristler için güvenli bir sığınak olmasını önlemek için bir yardım talebi altında kuruldu. Buna ek olarak ISAF, yeni Afgan güvenlik güçlerini geliştirmek ve Afgan makamlarının demokratik kurumların işleyişine ve hukukun üstünlüğünün kurulmasına elverişli bir ortam yaratmak için ülke çapında etkili güvenlik sağladı.

Afganistan'daki misyon İttifak'ın bugüne kadarki en önemli operasyonel taahhüdünü oluşturmaktadır. Dahası, Kararlı Destek Misyonu (Resolute Support Mission, RSM) ve ISAF'in ötesinde, Müttefikler ve Ortak ülkeler, daha geniş uluslararası toplumun Afgan güvenlik güçlerinin uzun vadeli finansal sürdürülmesine destek vermeyi taahhüt ediyorlar. NATO liderleri, 2010 yılında imzalanan NATO-Afganistan Daimî Ortaklığı çerçevesinde siyasi istişareleri ve pratik iş birliğini güçlendirerek NATO ve Afganistan arasında kalıcı bir ortaklığa olan bağlılıklarını da teyit ettiler. NATO içinde yük paylaşımı, ABD'nin Afganistan misyonuna dahil olan NATO Müttefiklerinden daha fazla katkı talep etmesiyle ciddi bir sorun haline geldi.⁶⁸⁴

Türkiye, Afganistan Hamid Karzai Uluslararası Havaalanı (Afganistan Hamid Karzai International Airport, HKIA) çerçeve ülkesi görevini yapmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye ve SHAPE arasında Mutabakat Muhtırası (Memorandum of Understanding, MoU) mevcuttur.

Nisan 2021'de Müttefikler, 01 Mayıs 2021 tarihine kadar RSM kuvvetlerinin çekilmeye başlaması kararı aldılar. Amerikan Kuvvetleri, Afganistan'ı Taliban

⁶⁸³ "Operations and missions: past and present," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 423-429, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

⁶⁸⁴ Chiyuki Aoi, **Legitimacy and the Use of Armed Force Stability missions in the post- Cold War era**, Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2011, s. 163.

yönetimine bırakarak çekildi. Son ABD askeri 30 Ağustos 2021’de Afganistan’ı terk etti. RSM, Eylül 2021 başında sonlandırıldı.⁶⁸⁵

2. Kosova Operasyonu

İttifak özellikle Balkanlar olmak üzere taahhütlerini devam ettirdi. Bugün NATO’da Kosova Gücü (KFOR)’nün bir parçası olarak yaklaşık 3.500 Müttefik ve Ortaklık ülkesi askeri Kosova’da faaliyet gösteriyor. Haziran 1999’da Kosova’ya ilk kez yaygın şiddeti sona erdirmek ve ortaya çıkan insani felaketi durdurmak için giren KFOR birlikleri, bölge genelinde güçlü varlığını sürdürmeye devam ediyor. Kosova’ya müdahale, ancak NATO ile başta Rusya olmak üzere diğer büyük güçler arasındaki güç dengesi sayesinde NATO’ya düşük maliyetlerle uzun bir süre boyunca gerçekleştirilebildi.⁶⁸⁶

Kosova’nın Şubat 2008’deki bağımsızlık ilanının ardından NATO, varlığını BM Güvenlik Konseyi’nin 1244 sayılı Kararı temelinde sürdürmeye devam edeceği konusunda anlaştı. O zamandan beri polis için uygun olmayan güvenlik görevlerinden sorumlu bir Kosova Güvenlik Gücü oluşturulmasına yardımcı oldu. Bu arada NATO, Belgrad ve Priştine arasında Avrupa Birliği’nin desteklediği diyaloga kuvvetle destek veriyor. Sırbistan ve Kosova arasındaki ilişkilerin normalleştirilmesi, kuzey Kosova üzerindeki siyasi çıkmazın çözülmesinin anahtarıdır.⁶⁸⁷

Diğer yandan Kosova krizi, NATO’nun değişim sürecinde etkin bir rol oynamış ve Soğuk Savaş sonrası dünyada NATO’nun üstlenebileceği alan dışı görevlerin bir örneğini teşkil etmiştir.⁶⁸⁸ 1.000’den fazla NATO uçağı 38.000’den fazla muharebe görevine uçtu. BM, 800 binden fazla kişinin evlerini terk ettiğini bildirdi.⁶⁸⁹

3. Akdeniz’in Güvenliğini Sağlama

NATO operasyonları sadece çatışma bölgeleri ile sınırlı değildir. 11 Eylül terörist saldırılarının ardından NATO derhal uluslararası terörizm tehdidine

⁶⁸⁵ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm#:~:text=The%20NATO%20Dled%20mission%20Resolute,Afghan%20security%20forces%20and%20institutions., 16 Eylül 2021.

⁶⁸⁶ Benjamin Miller, “The Concept of Security: Should it be Redefined?” Uri Bar-Joseph (Ed.) Israel’s National Security Towards the 21st Century, *Journal of Strategic Studies*, Cilt:24, No:2, 2001, s. 13-42.

⁶⁸⁷ A.e.

⁶⁸⁸ Webber, a.g.e., s. 453.

⁶⁸⁹ Julian Lindley-French, *A Chronology of European Security & Defence 1945–2007*, Oxford University Press, 2007, s. 254.

karşı mevcut seçenekleri genişletmek için önlemler almaya başladı. “Terörizm, İttifak üyeleri için ABD’ye yönelik 11 Eylül saldırılarından sonra merkezi bir tehdit olarak algılanmıştır. NATO’nun bu saldırılara ilk cevabı çok sert olmuştur. Yirmi dört saat içinde, ABD’ye düzenlenen saldırıların tüm İttifak üyelerine yönelik bir saldırıyı temsil ettiğini bildiren antlaşmanın 5’inci maddesi işletilerek yürürlüğe sokulmuştur.”⁶⁹⁰ Ekim 2001’de, Akdeniz’deki terörist faaliyetlerin tespit edilmesine ve caydırılmasına odaklanan, Operasyon Etkin Çaba başlatılmıştır. Operasyon Ekim 2016’da sona erdirildi ve yerine, deniz güvenliği operasyonlarının tüm görevlerini yerine getirebilen esnek bir deniz operasyonu Deniz Muhafızı (Operation Sea Guardian)’na geçti. Deniz Muhafızı, Akdeniz’de üç görevi yerine getiriyor: deniz durumsal farkındalığı, denizde terörle mücadele ve kapasite geliştirmeye destek. Müttefikler tarafından karar verilirse, navigasyon özgürlüğünü desteklemek, yasak görevlerini yürütmek ve kritik altyapıyı korumak gibi diğer görevleri de gerçekleştirebilir. Daha genel olarak konuşmak gerekirse, İttifak’ın üç temel görevini desteklerken güvenli bir denizcilik ortamının korunmasına yardımcı oluyor: kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik.⁶⁹¹

4. Irak Misyonu

Irak NATO Misyonu resmi olarak Temmuz 2018’de Brüksel zirvesinde, Irak hükümetinin talebi üzerine ve IŞİD’i Yenmek için Küresel Koalisyon ile koordinasyon içinde başlatıldı. Yüzlerce NATO eğitimcisi içeren savaş dışı bir eğitim ve kapasite geliştirme misyonudur. Eğitimciler Irak kuvvetlerinin ülkelerini ve daha geniş bölgelerini terörizme karşı korumalarına ve IŞİD’in yeniden ortaya çıkmasını önlemelerine yardımcı oluyor. Eğitim; el yapımı patlayıcı cihazlara (IED) karşı koyma, sivil-askeri planlama, zırhlı araç bakımı ve askeri tıp gibi alanlara odaklanmaktadır ve Iraklı eğitimcilerin Irak askeri kurumlarını güçlendirmek için daha sürdürülebilir, şeffaf ve kapsayıcı ulusal güvenlik yapıları ve kurumları inşa etmelerine de yardımcı oluyor. 2004’ten 2011’e kadar NATO Irak Güvenlik Kuvvetlerinin eğitimi, rehberliği ve yardımından oluşan nispeten küçük fakat önemli bir destek

⁶⁹⁰ Renée de Nevers, “NATO’s International Security Role in the Terrorist Era,” **International Security**, The MIT Press, 31(4), 2007, p. 34-66.

⁶⁹¹ “Operations and missions: past and present,” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 423-429, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

operasyonu yürüttü. Irak'ta NATO Eğitim Misyonu (NATO Training Mission Iraq, NTM-I) olarak biliniyordu.

NATO, eğitim misyonuna ilave olarak, Irak Güvenlik Kuvvetleri'nin eğitimi, danışmanlığı ve yardımını içeren 2004'ten 2011'e kadar Irak'ta nispeten küçük ama önemli bir destek operasyonu gerçekleştirdi. Haziran 2004'teki İstanbul Zirvesi'nde, Müttefikler, Irak'ın etkili ve hesap verebilir güvenlik güçleri kurmasına yardımcı olmak için uluslararası çabaların bir parçası olmayı kabul ettiler. Sonuç, Irak'ta NATO Eğitim Misyonunun (NTM-I) oluşturulmasıydı. NTM-I eğitim, tavsiye ve mentorluk desteğini bir dizi farklı ortamda verdi. Tüm NATO üyesi ülkeler, Irak'ın içinde veya dışında eğitim katkılarına finansal katkılar veya ekipman bağışları yoluyla katkıda bulunmuşlardır. NATO, bu girişime paralel olarak ve güçlendirerek İttifak'ın Irak ile uzun vadeli ilişkisini geliştirmek için Irak hükümetiyle de yapılandırılmış bir iş birliği çerçevesi üzerinde çalıştı.⁶⁹²

5. Afrika Birliği'ne Destek

Avrupa-Atlantik bölgesinin çok ötesinde İttifak, Afrika kıtasındaki barışı koruma misyonlarında Afrika Birliği (AU)'ni desteklemeye devam ediyor. Haziran 2007'den bu yana NATO, AU barış güçlerine hava ve deniz ulaşımı sağlayarak Somali'deki AU Misyonu (AMISOM)'na yardımcı oldu. NATO ayrıca AU'nun talebi üzerine kapasite geliştirme desteği ve Afrika Bekleme Gücü (African Stand by Force, ASF)'ne uzman eğitim desteği sağlıyor. ASF'nin kriz zamanlarında Afrika'da konuşlandırılması amaçlanmıştır ve AU'nun uzun vadeli barışı koruma yeteneklerini geliştirme çabalarının bir parçasıdır. ASF, NATO Mukabele Gücü (NRF) ile bazı benzerliklere sahiptir.

6. Hava Polisliği

Rusya sürpriz yapma alışkanlığına sahip olduğunu ve komşularına kısa sürede tehdit oluşturabileceğini kanıtlamıştır.⁶⁹³ Rusya'nın 2014'te Ukrayna'ya yasadışı askeri müdahalesinden bu yana NATO, Müttefikleri için ilave güvence önlemleri alıyor. Bunlar arasında NATO'nun hava polisliği (air policing) görevlerinin artırılması vardır. Hava polisliği misyonları, NATO'nun hava sahasındaki tüm ihlalleri

⁶⁹² A.e.

⁶⁹³ Henrik Praks, "Hybrid or Not: Detering and Defeating Russia's Ways of Warfare in the Baltics-the Case of Estonia," **NATO Defence College Research Paper**, No:124, December 2015, s. 12.

tespit etmesini, takip etmesini ve uygun önlemleri almasını sağlayan kolektif barış misyonlarıdır. Müttefik savaş uçağı, kendi savaş uçağı olmayan Müttefiklerin hava sahasında devriye geziyor. NATO, Arnavutluk, Karadağ ve Slovenya'nın yanı sıra NATO F-16'larının Müttefik hava sahasını ihlal eden Rus uçaklarını takip ettiği Baltık bölgesi üzerindeki misyonları güçlendirmek için ek uçuşlar sağladı. Hava polisliği kapasitesi, İttifak'ın kolektif savunma çabalarına kalıcı olarak katkıda bulunan aktif görevdeki NATO'nun üç daimî kuvvetinden biridir. Bu kapasite, NATO'nun çağrıldığında harekete geçmeye hazır deniz kuvvetlerinin yanı sıra İttifak'ın balistik füze savunma sistemini de içeren hava entegre bir hava savunma sistemi de içeriyor.⁶⁹⁴

7. Korsanlıkla Mücadele

BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un talebine yanıt veren NATO deniz kuvvetleri, artan korsanlığın Afrika'daki uluslararası insani çabaları baltalamakla tehdit ettiği Aden Körfezi'ndeki tehlikeli sulardan geçiş yapan BM Dünya Gıda Programı (WFP) gemilerine eşlik etti. NATO liderliğindeki Müttefik Sağlayıcı Operasyonu (Operation Allied Provider, OAP) Ekim-Aralık 2008 tarihleri arasında gerçekleştirildi ve Somali kıyılarında korsanlıkla mücadele faaliyetlerine katıldı. Aynı zamanda, Afrika Birliği (AU)'nden acil bir talebe yanıt olarak, aynı NATO deniz kuvvetleri Somali'deki AU Misyonuna kiralanan bir gemiye eşlik ettiler. Mart-Ağustos 2009 tarihleri arasında NATO, ticari deniz yollarının güvenliğini ve Afrika Boynuzu dışından uluslararası denizciliği artırmak için korsanlıkla mücadele Müttefik Koruyucu Operasyonunu yürüttü. Kuvvet, deniz irtibat hatları ve ekonomik çıkarlarını tehdit eden korsanlığı, silahlı soygunu caydırmak ve bastırmak için gözetim görevleri yürüttü ve koruma sağladı.

NATO tarafından yürütülen önceki korsanlıkla mücadele misyonları üzerine inşa edilen Okyanus Kalkanı Operasyonu (Ocean Shield Operasyonu, OSO), Afrika Boynuzu dışındaki denizde korsanlıkla mücadele operasyonlarına odaklandı. 17 Ağustos 2009'da Kuzey Atlantik Konseyi tarafından onaylanan bu operasyon, bölgedeki korsanlıkla mücadele için uluslararası çabalara katkıda bulundu. Ayrıca, talep eden bölgesel devletlere, korsanlık faaliyetleriyle mücadele etmek için kendi

⁶⁹⁴ A.e.

kapasitelerini geliştirme konusunda yardım teklif etti. Mayıs 2012’den itibaren başarılı bir korsan saldırısı olmadı, ancak Somali merkezli korsanlık bastırılmış olsa da ortadan kaldırılmamıştı. Suüstü gemileri olmayan dönemlerde, deniz devriye uçakları uçmaya devam etti ve durumsal farkındalık sistemleri ve korsan karşıtı Ortaklarla bağlantılar yerinde kaldı. Bu çabada NATO Deniz Komutanlığı Karargâhı kilit bir rol oynadı. Okyanus Kalkanı, hedeflerine ulaştıktan sonra 15 Aralık 2016’da sonlandırıldı.

8. Aktif Çaba Operasyonu

Akdeniz’de terör eylemini caydırmak, savunmak, bozmak ve bunlara karşı korunmak için 9/11 terörist saldırılarının hemen ardından Aktif Çaba Operasyonu (Operation Active Endeavour, OAE) başlatıldı. Dünyanın en yoğun ticaret yollarından birinin korunmasına yardımcı oldu ve İttifak tarafından 2001 yılında Amerika Birleşik Devletleri ile dayanışma içinde başlatılan sekiz girişim arasındaydı. Başlangıçta NATO üyesi olmayan ülkelerin 2004 yılında katılımını kabul etmeye başlayana kadar sadece NATO üyesi ülkeleri kapsayan bir 5’inci madde (kolektif savunma) operasyonuydu. Rusya, 8 Aralık 2004 tarihinde bu operasyona katıldı.⁶⁹⁵ OAE, tüccar gemilerini gördü ve şüpheli gemilere bindi, petrol platformları ve batan gemilerde sivilleri kurtarmak için müdahale etti ve genellikle güvenlik algılarının iyileştirilmesine yardımcı oldu. NATO gemileri ayrıca sistematik olarak “dar noktaların” (choke points) yanı sıra Akdeniz’deki önemli pasaj ve limanlarda rota araştırmaları gerçekleştirdi.⁶⁹⁶

2010, OAE için, platform tabanlıdan ağ tabanlı bir operasyona geçiş, bir dönüm noktasıydı. Şüpheli gemileri izlemeye ve kontrol etmeye ek olarak, çeşitli gemilerin rutin bilgisini takip ederek Akdeniz’de denizcilik faaliyetinin bir resminin Oluşturulmasına yardımcı oldu. Active Endeavor, Kasım 2016’da Deniz Muhafızı operasyonu (Operation Sea Guardian, OSG) tarafından gerçekleştirildi.

⁶⁹⁵ Marco Rimanelli, **The A to Z of NATO and Other International Security Organizations**, The A to Z Guide Series, No. 112, Plymouth, UK, The Scarecrow Press, Inc., 2009, s. CXXIV.

⁶⁹⁶ A.e.

Resim 14 Deniz Muhafızı Operasyonu 2018

9. Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF)

2001 yılında Afgan yetkililerinin talebi üzerine kurulan Uluslararası Güvenlik Yardım Gücü (ISAF), Ağustos 2003'ten Aralık 2014'e kadar NATO tarafından yönetildi. ISAF'ın misyonu, yeni Afgan güvenlik güçleri geliştirmek ve demokratik kurumların işleyişine ve hukukun üstünlüğünün kurulmasına elverişli bir ortam yaratmak için ülke çapında etkili güvenlik sağlamaktı.

ISAF ayrıca Afganistan'daki yeniden yapılanma ve kalkınmaya katkıda bulundu. Bu, öncelikle, ISAF birliklerinin katkıda bulunduğu ülkelerin önderliğindeki ulusal ve uluslararası aktörler tarafından yeniden yapılanma çalışmalarının yapılabileceği alanların güvence altına alındığı çok uluslu Eyalet (province) Yeniden Yapılanma Ekipleri (PRT) aracılığıyla yapıldı. PRT'ler ayrıca Afgan makamlarının iyi yönetim ve hukukun üstünlüğü ilkelerini tam olarak tesis etmeleri ve insan haklarını geliştirmeleri için gereken kurumları giderek güçlendirmelerine yardımcı oldu. PRT'lerin bu konudaki temel rolü kapasite oluşturmak, yönetim yapılarının büyümesini desteklemek ve yönetimin gelişebileceği bir ortamı teşvik etmektir.

ISAF, bugüne kadarki en büyük uluslararası kriz yönetimi operasyonlarından biriydi ve 51 farklı ülkeden katkıları bir araya getirdi. 2014 yılı sonunda, tam güvenlik

sorumluluğunu ISAF birliklerinden Afgan ordusuna ve polis güçlerine geçirme süreci tamamlandı ve ISAF misyonu sona erdi. 1 Ocak 2015'te, Afgan güvenlik güçleri ve kurumlarına eğitim vermek, tavsiyelerde bulunmak ve onlara yardım etmek için NATO liderliğindeki yeni bir savaş dışı görev olan Kararlı Destek görevi başlatıldı.⁶⁹⁷ RSM, Eylül 2021 başında sonlandırıldı.

10. Libya Operasyonu

Şubat 2011'de Bingazi'deki Kaddafi rejimine karşı yapılan halk ayaklanmasının ardından BM Güvenlik Konseyi, Libya halkını desteklemek için “insan haklarının ağır ve sistematik ihlallerini kınayan” 1970 ve 1973 sayılı Kararları kabul etti. Kararlar, uçuşa yasak bölge, silah ambargosu ve bölge örgütleri tarafından uygun davranan üye ülkelere Libyalı sivilin korunması için “gerekli tüm tedbirleri” alma yetkisi dahil olmak üzere aktif tedbirler getirdi. Başlangıçta NATO uçuşa yasak bölgeyi uyguladı ve ardından 31 Mart 2011'de NATO Libya'ya yönelik tüm askeri operasyonların tek başına kontrolünü ve denetimini devraldı. NATO liderliğindeki Birleşik Koruyucu Operasyonu (Operation Unified Protector, OUP) üç ayrı unsura sahipti: silahların, ilgili malzemelerin ve paralı askerlerin Libya'ya transferini önlemek için Akdeniz'in açık denizlerinde bir silah ambargosunun uygulanması; herhangi bir uçağın sivil hedefleri bombalamasını önlemek için uçuşa yasak bölgenin uygulanması ve Libya siviline ve sivil nüfuslu bölgelere saldırı veya saldırı tehdidinde bulunan askeri kuvvetlere hava ve deniz saldırıları. Operasyon hedeflerine ulaştıktan sonra 31 Ekim 2011'de feshedildi.

11. Sudan Darfur'da Afrika Birliğine Yardım

Sudan'daki Afrika Birliği Misyonu (African Union Mission in Sudan, AMIS) 2003 yılından bu yana çatışma yaşayan bir bölgede şiddeti sona erdirmeyi ve insani durumu iyileştirmeyi amaçlıyordu. Haziran 2005'ten 31 Aralık 2007'ye kadar NATO 37.000 AMIS personeli için hava taşımacılığı sağladı. 250'den fazla AMIS yetkilisini eğitmiş ve mentorluk yapmıştır. NATO'nun bu misyona verdiği destek, Darfur'daki BM-AU Misyonu (UN-AU Mission in Darfur, UNAMID) başarısıyla ve AMIS'in sona ermesiyle birlikte, İttifak yeni barışı koruma misyonuna destek talebine

⁶⁹⁷ A.e.

hazır olduğunu ifade etti. NATO; BM-AU Misiyonu, başlangıçta temel muhabere cihazlarına sahip olmadığından, gerekli desteği sağladı.⁶⁹⁸

12. Pakistan Depremine Yardım

Zorlu Himalaya kışının başlamasından hemen önce, 8 Ekim 2005'te Pakistan'da yıkıcı bir deprem, 53.000 kişiyi öldürerek 75.000 kişiyi yaraladı ve en az dört milyon insan evsiz kaldı. 11 Ekim 2005'de, Pakistan'dan gelen bir talebe yanıt olarak NATO, acil çabalara yardım etti, 3.500 tona yakın malzemeyi havayolu ile taşıdı ve mühendisler, tıbbi birimler ve uzman ekipman dağıttı. Bu, NATO'nun 1 Şubat 2006'da sona eren en büyük insani yardım girişimlerinden biriydi. İttifak, zamanla Türkiye, Ukrayna ve Portekiz de dahil olmak üzere doğal afetlerin yol açtığı diğer ülkelere yardımın koordine edilmesine yardımcı oldu. Bunu Avrupa-Atlantik Afet Mukabele Koordinasyon Merkezi (Euro-Atlantic Disaster Response Coordination Centre, EADRCC) aracılığıyla yapıyor.

13. Katrina Kasırgası

Katrina Kasırgası 29 Ağustos 2005 tarihinde ABD'nin güneyini vurdu. Kasırga, birçok ölüm ve yaygın hasar ve sel baskınına neden olduktan sonra, ABD hükümeti gıda, tıbbi ve lojistik malzeme ve bu malzemelerin dar alanlara taşınmasında yardım istedi. 9 Eylül 2005'te Kuzey Atlantik Konseyi, acil olarak ihtiyaç duyulan materyallerin hareketini koordine etmek ve insani yardım operasyonlarını desteklemek için askeri planı onayladı. Operasyon sırasında (9 Eylül-2 Ekim), dokuz üye ülke ABD'ye 189 ton malzeme sağladı.

14. Etkinlikleri Koruma

Yunan hükümetinin talebine yanıt olarak NATO, 18 Haziran-29 Eylül 2004 tarihleri arasında Atina'da düzenlenen Olimpiyat ve Paralimpik Oyunlarına yardım sağladı. NATO istihbarat desteği, kimyasal, biyolojik radyolojik ve nükleer (CBRN) savunma varlıkları ve AWACS radar uçağı sağladı. Bu, üye bir ülkenin sınırları içinde 4 veya 5'inci madde olmayan NATO yardımının sağlandığı ilk operasyondur.

⁶⁹⁸ Hussein Solomon, "Africa's Shaky Security Architecture: Perspectives from SADC and the AU," Hussein Solomon (ed.), **Challenges to Global Security: Geopolitics and Power in an Age of Transition**, New York, I.B. Tauris, 2008, s. 238.

Aynı şekilde NATO, Kasım 2006'da Riga Zirvesi'nin güvenliğini sağlama konusunda Letonya hükümeti tarafından yapılan bir talebe yanıt verdi. NATO teknik güvenlik, KBRN mukabele yetenekleri, hava ve deniz polisliği, el yapımı patlayıcı cihaz (IED) detektörü, iletişim ve bilgi sistemleri ve sıhhi tahliye desteği sağladı.

15. İkinci Körfez Operasyonu

İkinci Körfez Operasyonu sırasında NATO, Kararlılık Gösterisi (Display Deterrence) adlı bir operasyonda Türkiye'nin savunmasını geliştirmek için NATO AWACS ve hava savunma bataryalarını kullandı. Bu operasyon 20 Şubat 2003 tarihinde başladı ve 16 Nisan 2003'e kadar sürdü. AWACS uçağı 100 misyonla toplam 950 uçuş saatine ulaştı.⁶⁹⁹

16. Kuzey Makedonya Operasyonu

Üsküp'teki Hükümetin artan etnik gerginliği azaltmaya yönelik bir talebine yanıt veren NATO, daha önce eski Yugoslav Makedonya Cumhuriyeti (FYROM) olarak bilinen ülkede Ağustos 2001'den Mart 2003'e kadar üç ardışık operasyon gerçekleştirdi. İlk olarak, Temel Hasat Harekâtı (Operation Essential Harvest, OEH) ülke çapında faaliyet gösteren etnik Arnavut grupları silahsızlandırdı. Takip eden Operasyon Koyu sarı Tilki (Amber Fox, AF), barış planının uygulanmasını denetleyen uluslararası monitörlere koruma sağladı. Son olarak, hükümetin ülke genelinde istikrarı sağlamasına yardımcı olacak danışma unsurları sağlamak için Aralık 2002'de Müttefik Uyum Operasyonu (Operation Allied Harmony, OAH) başlatıldı.

Bu operasyonlar NATO, Avrupa Birliği ve Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı arasındaki güçlü iş birliğini göstermiştir. Nisan 2002'de NATO Üsküp Karargâhı, güvenlik sektörü reformunun askeri yönleri hakkında tavsiyelerde bulunmak üzere kuruldu; bugün de faaliyet gösteriyor.

17. Terörle Mücadele Operasyonu

4 Ekim 2001'de, New York ve Washington DC'deki 9/11 terörist saldırılarının yurt dışından geldiği belirlendikten sonra NATO, ABD'yi desteklemek için sekiz tedbir paketi üzerinde anlaştı. ABD'nin talebi üzerine İttifak, 2001 yılında

⁶⁹⁹ "Operations and missions: past and present," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 423-429, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

ilk terörle mücadele operasyonunu (Eagle Assist Operasyonu, EAO) Ekim 2001 ortasından Mayıs 2002 ortasına kadar planladı. ABD semalarında yedi NATO AWACS vardı. 13 NATO ülkesinden toplam 830 mürettebat 360 sorti uçtu. NATO askeri varlıklarının 5'inci madde operasyonunu desteklemek için ilk kez konuşlandırılmasıydı.⁷⁰⁰

18. Bosna Hersek Operasyonu

Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte Nisan 1992'de Bosna-Hersek'te şiddetli çatışma başladı.⁷⁰¹ "BM Güvenlik Konseyi'nin Ekim 1992'deki 781 sayılı Bosna üzerinde uçuşa yasak bölgelerin tesis edilmesi kararıyla NATO AWACS uçaklarıyla denetim yapmış, Kasım 1992'den itibaren Adriyatik'te ambargonun uygulanmasını sağlamış, 819 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarıyla güvenli bölgelerin hava kuvvetleriyle denetimini yapmış, 836 sayılı Güvenlik Konseyi kararlarıyla NATO'ya gerektiğinde hava saldırıları düzenleme müsaadesi verilmiştir."⁷⁰² İttifak, 1992 yazında BM'nin Adriyatik Denizi'ndeki silah ambargosu ve BM Güvenlik Konseyi tarafından ilan edilen uçuşa yasak bölge uyguladı. Uçuşa yasak bölgenin izlenmesi sırasında NATO, 28 Şubat 1994'te dört Bosnalı Sırp savaş uçağını vurarak tarihinin ilk muharebe operasyonlarına katıldı. Ağustos 1995'te, ülkede Sırp liderliğindeki şiddete son vermek için BM barış güçleri NATO hava saldırılarını talep etti. Nişancı Harekâtı (Deadeye Operation, DO) 30 Ağustos'ta Bosnalı Sırp hava kuvvetlerine karşı başladı, ancak Bosnalı Sırplar BM'nin geri çekilme taleplerine uymadılar. Bu, Bosnalı Sırp komuta ve kontrol tesislerini ve mühimmat tesislerini hedefleyen Tedbirli Kuvvet Operasyonu (Operation Deliberate Force, ODF)'na yol açtı. NATO hava muharebesi, Sırp'ları müzakere masasına getirme ve Bosna'daki savaşı sonlandırmada kilit bir faktördü.⁷⁰³

Aralık 1995'te Dayton Barış Anlaşması'nın imzalanmasıyla NATO derhal 60.000 askerden oluşan BM tarafından yetkilendirilmiş bir Uygulama Gücü

⁷⁰⁰ A.e.

⁷⁰¹ NATO El Kitabı, 50'nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 123-144.

⁷⁰² Murat Yılmazarslan, **Kuvvet Kullanma: NATO'nun Uluslararası Güvenlikte Artan Rolü**, Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008, s. 160.

⁷⁰³ "Operations and missions: past and present," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 423-429, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 18 Mayıs 2021.

(Implementation Force, IFOR) kurdu. Bu Müşterek Mücadele Operasyonu (Operation Joint Endeavour, OJE)'nu Aralık 1996'da 32.000 kişilik bir İstikrar Gücü (Stabilization Force, SFOR) izledi. IFOR ve SFOR, NATO'ya Soğuk Savaş'tan beri eşi görülmemiş bir önem kazandırdı. NATO, ilk defa kendi başına barışa zorlama icra ediyordu.⁷⁰⁴ Geliştirilmiş güvenlik durumu ışığında NATO barışı destekleme operasyonunu Aralık 2004'te bir sonuca ulaştırdı ve Avrupa Birliği Althea Operasyonu adlı yeni bir güç kullandı. İttifak, ülkedeki bir askeri Karargâhı, özellikle hükûmete savunma yapılarını iyileştirmede yardımcı olmakla ilgili bir dizi özel görevi yerine getirmek maksadıyla muhafaza etti. NATO ve AB'nin, devlet inşa sürecinde farklı etkileri oldu.⁷⁰⁵ Türkiye ise, Balkanlarda çok dikkatli davrandı ve iş birliği yaptı.⁷⁰⁶ Alınan dersler kapsamında, Birleşmiş Milletler'in örgütsel kültürü hakkında bilgi eksikliği göz önüne alındığında, NATO'nun yumuşak güç konuları ve Birleşmiş Milletler Şartına yönelik tutumları, tahmin edilebileceği gibi olumsuzdur. Bununla birlikte, NATO Bosna ve Kosova'da olduğu gibi barış operasyonları koalisyonlarına liderlik etmeye devam edecekse, personelinin birçoğunun daha geniş bir örgütsel ve kültürel farkındalık eğitimine ihtiyacı olacaktır.⁷⁰⁷

⁷⁰⁴ Gülnur Aybet, "NATO's Developing Role in Collective Security," **SAM PAPERS No. 4/99**, s. 10.

⁷⁰⁵ Gülnur Aybet & Florian Bieber, "From Dayton to Brussels: The Impact of EU and NATO Conditionality on State Building in Bosnia & Hercegovina," **Europe-Asia Studies**, Routledge, Vol.:63, No.:10, December 2011, s. 1911-1937.

⁷⁰⁶ Barry Buzan and Ole Wæver, **Regions and Powers The Structure of International Security**, Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 395.

⁷⁰⁷ James V. Arbuckle, **Military Forces in 21st Century Peace Operations-No job for a soldier?**, Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2006, s. 145.

Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
1	Brüksel-1	1989	-Silahların Kontrolü ve Silahsızlanma	-Zirvelerde bildirilerinde ve Stratejik Konseptlerde yer almış ve takip edilmiştir.
2	Brüksel-2	1989	-Yeterli Askeri Güç	-Zirvede gündeme getirilmiş ve başlamıştır.
3	Londra	1990	-Küçük, Hareketli ve Çok Yönlü Güçler -Düşük İleri Mevcudiyet	-NATO, daha küçük ve yeniden yapılandırılmış aktif güçleri toplayacak, bu güçler son derece hareketli ve çok yönlü olacaktır. -Revize edilmiş savunma ve silah kontrolü planları bağlamında ve NATO Askeri Otoriteleri ve ilgili tüm üye ülkelerin tavsiyeleri ile NATO; uygun yerlerde “ileri savunmadan” nükleer silahlara olan bağımlılığı azaltacak şekilde, düşük ileri mevcudiyete ve yeni “esnek tepki” ye geçecektir. ¹
4	Roma	1991	-1991 Stratejik Konsepti -Askeri Komuta Yapısına Şekil Verilmesi -Kriz Yönetimi	-1991 Stratejik Konsepti yayımlanmıştır. Yeterli askeri kapasitenin ve hazırlığın sürdürülmesine karar verilmiştir. Kriz yönetimi için uygun bir yaklaşım gerekmektedir. Barış zamanında uygun kuvvetlerin ileriye konuşlandırılması ve yeterli askeri mevcudiyet bulundurulacaktır. ² Mevcut güçler, kara, hava ve deniz acil ve hızlı tepki unsurlarını ve takviye (augmentation) kuvvetlerini içerecektir. Hava keşif, elektronik harp, havadan ikmal, havada yakıt ikmal ve hava savunma

¹ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm?, 16 Mayıs 2020.

² “The Alliance's New Strategic Concept,” 26 Ağustos 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-İleriye Dönük - Mevcudiyet (FP) -Uygun Kuvvet - Karışımı -Yeterli Askeri - Mevcudiyet (Acil ve Hızlı Tepki Verme) -Konvansiyonel - Kuvvetlerin Özellikleri -Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) ile İlişkiler -Diyalog, İş birliği ve Kolektif Savunma	yetenekleri gereklidir. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) ile düzenlemeler yapılacaktır. Gözetleme ve istihbarat, esnek komuta ve kontrol, bölgeler içinde ve arasında hareketlilik ve intikal kapasiteleri de dahil olmak üzere uygun lojistik yeteneklerine ihtiyaç vardır. Kolektif savunma, NATO'ya taahhüt edilmiş çok uluslu güçler ile yapılacaktır. -Askeri Komuta Yapısı ihtiyaca göre dönüştürülmüştür. Ayrıntılı bilgi "II. Bölüm A.2.NATO'nun Yapısı, Sivil-Asker Karar Alma Süreçleri ve İşleyişi"nde mevcuttur. Özetle; Soğuk Savaş komuta yapısındaki 78 karargâh 20'ye düşürüldü; biri Atlantik diğeri Avrupa için olmak üzere iki kapsayıcı Stratejik Komutanlık vardı. Atlantik Müttefik Yüksek Komutanı (SACLANT) altında üç, Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR) altında iki Bölge Komutanı mevcuttu. 2002 Prag Zirvesi'nde 32 birimden 9'a düşürüldü. 2010 yılında geniş kapsamlı bir reform yapılması kararı alındı. Komuta yapısı, NATO savunma bakanları tarafından Haziran 2011'de onaylanmış ve 1 Aralık 2012 tarihinde yeni biçimine (Geçiş Günü) geçmiştir. Personelde yaklaşık yüzde 30 oranında (13.000'den 8.800'e) tahmini bir azalmaya yol açmıştır. Askeri komuta yapısı 11 birimden 7'ye düşürüldü. İlave bir stratejik komutanlık, lojistik komutanlık ve siber harekât merkezi kurma kararı 2018'de Brüksel'deki Zirvede onaylanmıştır.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
5	Brüksel	1994	-Komuta ve Kuvvet Yapısı Dönüşümü (Devam) -Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) -Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'ne Destek -Barış için Ortaklık (BiO)	-Komuta ve Kuvvet Yapısı dönüşümü devam ettirilmiştir. Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) konsepti onaylanmıştır. Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK)'ni ilerletmek için önlemler kabul edilmiştir. Barış için Ortaklık (BiO) girişimi başlatılmıştır. Kararlar uygulamaya geçirilmiştir.
6	Madrid	1997	-Askeri Dönüşüm (Devam)	-Yeni komuta yapısı, görevleri daha etkin ve esnek bir şekilde yerine getirmesini sağlayacak ve Ortaklarla ilişkiyi ve yeni üye kabulünü sürdürecektir. Kolektif savunma görevi korunmuş ve bölgesel kriz ve çatışmalarla başa çıkabilme yeteneği geliştirmek için uyarlanmıştır. ³
7	Washington	1999	-1999 Stratejik Konsepti (Geniş	-1999 Stratejik Konsepti (Geniş Askeri Yetenek Tanımı) yayımlanmıştır. NATO, Washington Antlaşması ve Birleşmiş Milletler Şartı'na bağlı bir İttifak olarak temel

³ “Madrid Declaration,” 08 Temmuz 1997, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25460.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			Askeri Yetenek Tanımı) - Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) Geliştirmeye Devam -5'inci md. Dışı Kriz Müdahale Harekâtı -İhtiyaç Duyulan Harekât Yetenekleri	amacına ulaşmak için temel güvenlik görevlerini yerine getirir. ⁴ Güvenlik, istişare, caydırma ve savunma, kriz yönetimi ve Ortaklık kavramlarına vurgu yapılmıştır. ⁵ Yeterli askeri kapasitenin sürdürülmesi ve ortak savunmada (common defence) kolektif hareket edilmesi gerekmektedir. Birleşik Müşterek Görev Kuvveti (CJTF) geliştirmeye devam edilmektedir. İttifak, görevlerini yerine getirmek için askeri yeteneklere sahip olacak ve çatışmanın önlenmesine ve 5'inci madde dışı kriz mukabele operasyonlarını icra etmeye hazır olacaktır. Kuvvetlerin barış zamanı coğrafi dağılımı, kendi toprakları ve suları dışındaki kuvvetlerin yerleştirilmesi, konuşlandırılması ve gerektiğinde kuvvetlerin ileriye yerleştirilmesi de dahil olmak üzere İttifak toprakları boyunca yeterli askeri mevcudiyeti sağlayacaktır. İttifak, angajman (engagement) kabiliyeti, konuşlandırılabilirlik ve hareketlilik, hayatta kalma (BEKA), lojistik ve sürdürülebilirlik gibi önemli yeteneklere ihtiyaç duyacaktır. ⁶
8	Prag	2002	-Komuta Yapısının Modernleştirilmesi	-NATO'nun askeri komuta yapısı yeniden düzenlendi. ⁷ ACO ve ACT kuruldu. Zirve'de eski Avrupa Müttelik Komutanlığı (ACE) Müttelik Harekât Komutanlığı

⁴ "The Alliance's Strategic Concept," 24 Nisan 1999, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, 09 Mayıs 2021.

⁵ A.e.

⁶ A.e.

⁷ "Prague Summit Declaration," 21 November 2002, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm?, 17 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			(ACO ve ACT Kurulması) -NATO Mukabele Kuvveti (NRF) -Prag Yetenekler Taahhüdü (PCC)	(ACO) oldu. ACO, ACLANT tarafından daha önce yapılanlar da dahil İttifak operasyonlarından sorumluydu. Aynı zamanda, eski Müttefik Komutanlığı Atlantik, farklı işlevlerle Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) oldu. Reform, önemli bir azalmayla (32 komuta karargâhından 9'a) sonuçlandı. ⁸ Zirve kararlarına uygun küçülerek etkinleşme sağlandı. Önemli bir dönüşüm yapıldı ve Komuta Kontrol karargâh, sistem ve süreçlerine ilişkin yetenekler çağın güvenlik koşullarına uygun hale getirildi. ⁹ -Kara, deniz ve hava unsurları dahil teknolojik olarak gelişmiş, esnek, konuşlandırılabilir, birlikte çalışabilir ve sürdürülebilir unsurlardan oluşan bir NATO Mukabele Gücü (NRF) oluşturmaya karar verilmiştir. İlk operasyonel kabiliyetini mümkün olan en kısa sürede, ancak Ekim 2004'ten geç olmayacak ve tam operasyonel kabiliyetini Ekim 2006'yı geçmeyecek şekilde kazanması hedeflenmiştir. Prag Yetenekler Taahhüdü (PCC) onaylanmıştır. Müttefikler bireysel olarak yeteneklerini geliştirmek için taahhütte bulundular. Bunlar; istihbarat, gözetleme ve hedef tespiti, havadan yere gözetleme, komuta, kontrol ve iletişim; hassas güdümlü mühimmat ve düşman hava savunmalarının bastırılması

⁸ "Allied Command Operations," NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 36-40, (Çevrimiçi) <http://www.nato.int>, 17 Mayıs 2021.

⁹ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				dahil olmak üzere muharebe etkinliği, stratejik hava ve deniz taşıması (lift), havada yakıt ikmali, konuşlandırılabilir muharebe destek ve muharebe hizmet destek birimleridir.
9	İstanbul	2004	-Askeri Yetenek Dönüşümünün Artırılması -Kuvvet Oluşturma (Force Generation, FOG) Sürecini İyileştirme (Harekâtlar ve NRF için) -Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunması (Active Layered Theatre Ballistic	-Askeri yetenekleri, İttifak misyonlarının tamamını gerçekleştirmek için daha modern, daha kullanışlı ve daha konuşlandırılabilir hale getirmek için dönüşümü daha da artırma kararı verilmiştir. -Zirve’de NATO’nun yapılarını, prosedürlerini ve yeteneklerini 21’inci yüzyılın zorluklarına uyarlamak için dönüşüme daha fazla şekil ve yön verilmiştir. ¹⁰ “İstanbul’da alınan kararlar 2002 Prag zirvesinde başlatılan dönüşüm faaliyetini bir seviye daha yükseltmiştir.” ¹¹ -NATO Mukabele Gücü (NRF) bu yılın başlarında ilk operasyonel kapasiteye ulaşacaktır. Müttefik Dönüşüm Komutanlığı’nın kurulması da dahil olmak üzere NATO’nun modernleştirilmiş komuta düzenlemelerinin uygulanması devam etmektedir.

¹⁰ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_56425.htm?, 21 Haziran 2010.

¹¹ Gülnur Aybet, “Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği,” **NATO Dergisi**, 2004 (Çevrimiçi) <http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html>, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			Missile Defence, ALTBMĐ) Programı Onaylanması -Operasyonel Yetenekler Konsepti (Ortaklar için)	-NATO tarafından kabul edilen operasyonlar ve NATO Mukabele Gücü (NRF) için Güç Oluşturma (FOG) Sürecini iyileştirme çalışmalarında, daha uzun vadeli ve daha kapsamlı ve proaktif bir yaklaşım kabul edilmiştir. -Prag Yetenekleri Taahhütleri (PCC) uygulaması ilerlemektedir ve çok uluslu faaliyetler (stratejik deniz ve hava taşımacılığı, havada yakıt ikmali ve İttifak Yer Gözetleme Sistemi) ilerleme kaydetmeye devam etmektedir. İttifak topraklarına, kuvvetlerine ve nüfus merkezlerine yönelik artan füze tehdidini caydırmanın yanı sıra politik ve savunma çabalarının uygun bir karışımı için seçenekler incelenmektedir. -Harekât alanı balistik füze savunması konusundaki çalışmaların süratle ileriye götürülmesi sağlanmıştır. Bu bağlamda bir NATO Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunma programının kurulması ilkesinin onaylandığı, üç uluslu Genişletilmiş Hava Savunma Görev Gücü'nü İttifak'a sunma istekliliğinin memnuniyetle karşılandığı ifade edilmiştir. NATO Askeri Otoriteleri tarafından NRF de dahil olmak üzere konuşlandırılmış NATO kuvvetlerinin harekât alanı balistik füzelerine karşı savunmasına ilişkin devam eden çalışmalara dikkat çekilmiştir.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
10	Riga	2006	-Kapsamlı Politik Rehber (Comprehensive Political Guidance, CPG) -NRF Konsept ve Adaptasyonu	-NATO'nun yetenek ve ilişkilerinin sürekli dönüşümünün önemle altı çizilmektedir. NATO'nun önümüzdeki 10-15 yıl boyunca tüm İttifak kabiliyetine ilişkin sorunları, planlama disiplinlerini ve istihbarat için öncelikleri belirleyen, sürekli dönüşüm için bir çerçeve ve siyasi yön sağlayan Kapsamlı Politik Rehber (Comprehensive Political Guidance, CPG) onaylanmıştır.¹² -İttifak'ın kolektif savunma ve kriz mukabele operasyonları da dahil olmak üzere tüm görevlerini yerine getirebilmesi için savunmada dönüşümün sürdürülmesi esastır. Afganistan ve Balkanlar'daki operasyonlar NATO'nun modern, yüksek yetenekli, NAC kararıyla ihtiyaç duyulan yere hızla gidebilecek güçlere ihtiyacı olduğunu doğrulamaktadır. Prag ve İstanbul Zirveleri'ndeki kararlara dayanarak, İttifak güçlerini daha yetenekli ve kullanılabilir hale getirmek için çok şey yapıldı. Kapsamlı Politik Rehber'in yön ve öncelikleri doğrultusunda yetenekler daha da güçlendirecektir. Bugün tam işlevsel kapasiteye sahip NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün kurulması önemli bir gelişme olmuştur.¹³ -NRF konseptinin, uzun vadeli kuvvet oluşturmaya geliştirmeye yönelik mekanizmalar ve gelecekte kuvvetin kapasitesini korumak için daha sürdürülebilir

¹² "Riga Summit Declaration," 29 Kasım 2006, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/37920.htm?mode=pressrelease_09 Mayıs 2021.

¹³ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				ve şeffaf bir yaklaşıma olanak tanıyan adımlar yoluyla daha iyi uygulanması desteklenmektedir. Güçlerin tehdit ve zorlukları ele alma kapasitesini artıracak bir dizi girişim onaylanmıştır. Bunlar, sırayla aşağıdadır: ülkesinden çok uzakta ev sahibi ülkeden çok az veya hiç desteklenmeyen veya çok uluslu müşterek sefer operasyonları yürütme ve destekleme ve bunları uzun süreler boyunca sürdürme yeteneği geliştirilmesidir. Bu, tamamen konuşlandırılabilir, sürdürülebilir ve birlikte çalışabilir güçler ve bunları yerleştirme araçları gerektirir.¹⁴ İttifak güçlerini desteklemek için gerçek yetenekler elde etmek amacıyla İttifak Yer Gözetlemesi (Alliance Ground Surveillance, AGS) programında devam eden ilerleme, İttifak'ın lojistik yaklaşımının kısmen çok uluslu çözümlere daha fazla güvenerek dönüştürülmesi, Komuta Yapısının yalın, verimli ve daha etkili olmasını sağlama çabaları ve konuşlandırılan NATO kuvvetlerinin korunmasını geliştirmek için önemli bir adım olan NATO Aktif Katmanlı Harekât Alanı Balistik Füze Savunma (NATO Active Layered Theatre Ballistic Missile Defence) sistemi için ilk büyük sözleşmenin imzalanmasıdır.

¹⁴ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
11	Bükreş	2008	-Güçlerin ve Yeteneklerin Uygun Hale Getirilmesi -NRF Yeteneklerini Geliştirmeye Devam -Yeni Komuta Yapısının Barış Zamanından İtibaren Kurulması -Siber Savunma Politikası	- Güçleri ve yetenekleri, uygun hale getirmek için çok şey yapılmıştır. İttifak'ın operasyonel taahhütlerini ve görevlerini yerine getirebilmesi sürecine devam edilecektir. Operasyonlar modern, birlikte çalışabilir, esnek ve sürdürülebilir güçlerin geliştirilmesi ve sahaya çıkarılması ihtiyacını vurgulamaktadır. Bu güçler, Konsey tarafından karar alındığında, İttifak bölgesinde ve ötesinde, çevresinde ve stratejik mesafede, ev sahibi ülke desteği çok az veya hiç olmadan kolektif savunma ve kriz mukabele operasyonlarını yürütebilmelidir. 21'inci yüzyılın gelişen güvenlik zorluklarını karşılamak için doğru yeteneklere sahip olduğundan emin olunacak ve bunu yapmak için gerektiğinde dönüştürülecek, uyarlanacak ve reform yapılacaktır. Dönüşüm devam eden bir süreçtir ve sürekli ve aktif dikkat gerektirir. Daha fazla güç intikal ettirme ve sürdürme çabalarına devam edilecektir. NATO Mukabele Gücü (NRF)'nü gerekli kuvvetleri sağlayarak desteklemeye ve operasyonel ve stratejik yedek kuvvetlerin kullanılabilirliğini artırmaya kararlılık ifade edilmiştir.¹⁵ Stratejik taşıma ve harekât alanı içi hava taşıması, özellikle görev kabiliyetli helikopterlerin iyileştirilmesi ve bu çalışmayı destekleyen ulusal girişimlerin yanı sıra çok uluslu lojistiğin ele alınmasına çalışılacaktır. Entegre bir hava komuta ve kontrol sistemi de dahil olmak üzere ağıba bağlı yeteneklerle, artan

¹⁵ “Bucharest Summit Declaration,” 03 Nisan 2008, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/8443.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				deniz durumsal farkındalığı ve İttifak Yer Gözetleme yeteneğinin zamanında teslimi ile bilgi üstünlüğü daha da güçlendirilecek, özel harekât kuvvetlerinin yeteneklerini ve birlikte çalışabilirliğini artırmaya devam edilecektir. Ortaya çıkan zorluklar ve tehditlerle başa çıkmak için politikalar ve yetenekler geliştirmeye kararlılık vurgulanmıştır. -NATO Komuta Yapısı'nın barışçı, daha etkili ve verimli hale getirilmesi ve savunma planlaması süreçlerinin yeniden düzenlenmesi için barış zamanından itibaren kurulması incelenmektedir. ¹⁶ NATO, siber saldırılara karşı kilit İttifak bilgi sistemlerini güçlendirmeye devam etmektedir. Son zamanlarda Siber Savunma Politikası kabul edilmiş ve bunu gerçekleştirmek için yapılar ve otoriteler (yetkiler) geliştirilmektedir.
12	Strasbourg/Kehl	2009	-Güçlerin ve Yeteneklerin Uygun Hale Getirilmesi -Yeni NATO Savunma Planlama Süreci (NDPP)	-NATO'nun güçlerini, yapılarını ve prosedürlerini değişen güvenlik zorluklarını karşılamak için uyarlamaya devam edilecektir. NATO'nun komuta yapısını daha etkili ve verimli hale getirmek için kaydedilen ilerleme memnuniyetle karşılanmış ve bu konuda daha fazla çaba beklenmektedir. NATO'nun savunma planlama süreci, Müttefiklerin mevcut ve gelecekteki zorluklarla başa çıkmak için gereken yetenekleri kapsamlı bir yaklaşımla sunmasını sağlamalıdır. Bu nedenle, ihtiyaç

¹⁶ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-NRF Yeteneklerini Geliştirme (Devam)	duyulan yeteneklerin sağlanmasına önem veren yeni bir savunma planlama süreci üzerinde anlaşmaya varılmıştır.¹⁷ -Tüm İttifak misyonları için gerekli güçleri sağlama kararlılığı ifade edilmiştir. Güçleri daha konuşlandırılabilir, sürdürülebilir, birlikte çalışabilir ve dolayısıyla daha kullanışlı hale getirme çabalarını desteklemeye devam edilmektedir. NATO Mukabele Gücü (NRF)'nün tasarım gereği İttifak'a hızla konuşlandırılabilir, güvenilir bir güç sağlamada ve dönüşüm ve yetenek geliştirmede önemli bir rolü vardır. Ortak savunma veya İttifak sınırlarının ötesindeki kriz operasyonları için yeni ve öngörülemeyen krizlere cevap verebilmelidir. Görev kabiliyetine sahip helikopterler, stratejik taşıma ve İttifak Yer Gözetleme sistemi (AGS) gibi temel sistemleri geliştirme çalışmaları yoğun bir şekilde sürdürülecektir. Daimi Oturum Konseyine, Aktif Katmanlı Tiyatro Balistik Füze Savunması (ALTBMD) programının korumanın ötesinde olası bir genişletilmiş rolüyle ilgili politika, askeri ve teknik çalışmaları belirleme ve üstlenme görevi de verilmiştir.¹⁸
13	Lizbon	2010	-2010 Stratejik Konsepti	-Stratejik Konsept kabul edilmiştir. İttifak, ülkelerin kabul edilmiş Müttefik misyonları için sivil ve askeri kriz yönetim yeteneklerini planlama, görevlendirme

¹⁷ “Strasbourg / Kehl Summit Declaration,” 04 Nisan 2009, (Çevrimiçi) <https://www.nato.int/cps/en/natohq/news/52837.htm?mode=pressrelease>, 09 Mayıs 2021.

¹⁸ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-NATO Balistik Füze Savunması (BMD) Yeteneği Geliştirme Kararı -Lizbon Paketi -NRF Esnek Yapısı -Yeni Komuta Yapısı -Stratejik Konseptte AGS'nin Harekât İhtiyacı Olduğu Vurgusu	(employ) ve koordine etme yeteneğine sahip olmalıdır. NATO'nun kapsamlı bir yaklaşıma katkısını ve gerektiğinde istikrar ve yeniden yapılanmaya katkıda bulunma yeteneğini artırmak için diğer aktörlerle daha etkin bir şekilde iletişim kurmak ve kriz yönetiminde uygun planlama yapmak için mütevazı bir sivil yetenek oluşturma kabul edilmiştir. -Füze savunması bu tehdide karşı daha geniş bir tepkinin bir parçası olduğu için İttifak'ın temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir füze savunma yeteneği geliştirmesine karar verilmiştir. Konsey'e, savunma kabiliyetlerinin ve kuvvetlerin sürekli dönüşümü için Siyasi Rehber geliştirme görevi verilmiştir. -Stratejik konseptte göre NATO, konvansiyonel, nükleer ve füze savunma güçlerinin uygun bir karışımını muhafaza edecektir. Füze savunması, genel savunma duruşunun ayrılmaz bir parçası olacaktır. Konsey'e, gelişen uluslararası güvenlik ortamındaki değişiklikleri de dikkate alarak NATO'nun İttifak'a yönelik tüm tehditlere karşı caydırıcılık ve savunma konusundaki genel duruşunu gözden geçirmeye devam etme görevi verilmiştir. İncelemenin temel unsurları arasında NATO'nun nükleer duruşu, füze savunması ve diğer stratejik caydırıcılık ve

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				savunma araçları da dahil olmak üzere NATO’nun gerekli stratejik yetenekleri yer alacaktır.¹⁹ -Balistik füzelerin yayılmasıyla ortaya çıkan NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçlerine yönelik tehdit artmaktadır. Füze savunması bu tehdide karşı daha geniş bir tepkinin bir parçası olduğu için İttifak’ın temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir füze savunma yeteneği geliştirmesine karar verilmiştir. -Reform ve savunma dönüşümünü sürdürmeye ve güçleri daha konuşlandırılabilir, sürdürülebilir, birlikte çalışabilir ve dolayısıyla daha kullanılabilir hale getirmeye kararlılık vurgulanmıştır.²⁰ İttifak’ın en acil kapasite ihtiyaçlarını içeren Lizbon paketi onaylanmıştır ve kritik kabiliyetlerin kararlaştırılan bütçe tavanlarında ve İttifak’ın savunma planlama sürecine uygun olarak sunulmasını sağlamak için yenilenmiş bir odaklanma ve yetki sağlanmıştır. Lizbon paketi İttifak’a şu konularda yardımcı olacaktır: Devam eden operasyonların taleplerini karşılamak, mevcut harekât alanı füze savunma programını genişletmek ve siber saldırılara karşı savunma da dahil olmak üzere mevcut, gelişen ve ortaya çıkan zorluklarla yüzleşmek, daha etkin karar verme ve komuta ve kontrol için bilgi sistemleri ve

¹⁹ “Lisbon Summit Declaration,” 20 Kasım 2010, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

²⁰ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				istihbarat paylaşımı için geliştirilmiş düzenlemeler dahil olmak üzere anahtar etkinleştirme yetenekleri edinmek. -NATO ve uluslar için dönüşüm ve kapasite geliştirme arayışında bir araç olmaya devam eden NRF için benimsenen daha esnek yapı memnuniyetle karşılanmıştır. Yeni bir NATO Komuta Yapısı için daha etkili, daha yalın ve uygun maliyetli bir çerçeve üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Daha çevik, esnek ve operasyonlarda daha iyi konuşlandırma güvencesi sağlanacaktır. Yeni yapı, karargâh sayısında önemli bir düşüşü ve mümkün olduğunda yaklaşık 5.000 kadroyu veya daha fazlasını temsil eden %35’lik bir iş gücü tasarrufunu temsil ediyor.²¹ -AGS’nin, harekât ihtiyacı olduğu vurgulanmıştır.
14	Şikago	2012	-Akıllı Savunma ve AB’nin Havuzlama ve Paylaşma Girişimleri -Geçici NATO BMD Yeteneği	-NATO ve AB arasındaki stratejik ortaklık için, AB üyesi olmayan Müttefiklerin bu çabalara tam katılımı esastır. NATO’daki Akıllı Savunmanın karşılığı AB’de Havuzlama ve Paylaşma Girişimi (Smart Defence and the EU's Pooling and Sharing Initiative)’dir. Bu bağlamda NATO, Akıllı Savunma ve AB’nin Havuzlama ve Paylaşma Girişiminin tamamlayıcı ve karşılıklı olarak güçlendirici olmasını sağlamak için AB ile yakın iş birliği içinde çalışacaktır; özellikle havada yakıt ikmali, tıbbi destek, deniz gözetimi ve eğitimi alanlarında AB’nin çabaları

²¹ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-Yeni Komuta Yapısının 2015’e kadar Tamamlanması -NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Yeteneği’nin (NCIRC) Tam Operasyonel Yeteneği - Şikago Zirvesi için Savunma Paketi -Caydırma ve Savunma Duruşu İncelemesi -Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) Girişimi	memnuniyetle karşılanmıştır. AB’nin Havuzlama ve Paylaşma Girişimleri; helikopter eğitimi, deniz gözetlemesi, Avrupa Uydu Haberleşme Tedarik Hücresi (European Satellite Communication Procurement Cell, ESCPC) tıbbi sahra hastaneleri, havada yakıt ikmali, geleceğin askeri uydu haberleşmesi, istihbarat, gözetleme ve keşif, pilot eğitimi, Avrupa ulaşım merkezleri (hubs), akıllı mühimmatlar, deniz lojistiği ve eğitimidir. -Füze savunması, nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. Bu yetenek tamamen savunmacıdır. İttifak’ın Geçici NATO BMD Yeteneği (Interim NATO BMD Capability)’ne ulaştığı beyan edilmiştir.²² NATO BMD kabiliyeti bağlamında, Türkiye ileriye yönelik erken uyarı radarına ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye’nin radar sistemlerinin yerleştirilebileceği ideal konuma sahip olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.²³ -NATO Komuta Yapısı, ilk aşaması ve 2012 yılında paket unsurlarının etkili olmasıyla daha yalın, daha etkili ve uygun bir NATO Komuta Yapısı uygulanmaktadır. Alt merkezlerin yanı sıra barış zamanındaki personel ve kuruluş sayısı önemli ölçüde azaltılacak ve uygulama 2015’e kadar tamamlanacaktır.

²² “Chicago Summit Declaration,” 30 Mayıs 2012, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 16 Mayıs 2021.

²³ Kibaroglu, a.g.e., s. 183-204.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				-NATO'nun mevcut yeteneklerine dayanarak, bilgisayar ve kullanıcıların korunması da dahil olmak üzere NATO Bilgisayar Olaylarına Mukabele Yeteneği'nin (NCIRC) Tam Operasyonel Yeteneği'nin (FOC) kritik unsurları 2012 yılı sonuna kadar yerinde olacaktır. -İttifak'ın Stratejik Konseptte üstlenilen temel görevleri yerine getirmesi için gereken yeteneklere sahip olmaya devam edilecektir. Bu amaçla, NATO Zirvesi 2020 hedefine doğru bir vizyon ve net bir yol belirleyerek Şikago Zirvesi için Savunma Paketi (Defence Package for the Chicago Summit, DPCS) onaylanmıştır. Konsey'in Baltık ülkelerinde NATO Hava Polislik Misyonu (NATO Air Policing Mission)'na devam etme kararı memnuniyetle karşılanmış ve Baltık ülkelerinin katılımcı Müttefiklere ev sahibi ülke desteklerini artırma konusundaki son taahhüdü takdir edilmiştir. Müttefikler, aynı zamanda uygulamada Akıllı Savunma örneği olan bu misyona katkıda bulunmayı taahhüt ediyorlar. -Caydırma ve Savunma Duruşu İncelemesi yapılmıştır. -Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) Girişimi başlatılmıştır. -Lizbon zirvesinde iddialı bir reform programı üzerinde karar verilmişti. İlk aşaması ve 2012 yılında paket unsurlarının etkili olmasıyla daha yalın, daha etkili ve uygun bir NATO Komuta Yapısı uygulanmaktadır. Alt merkezlerin yanı sıra barış

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				zamanındaki personel ve kuruluş sayısı önemli ölçüde azaltılacak ve uygulama 2015'e kadar tamamlanacaktır. NATO Karargâhında, Uluslararası Karargâh (IS) ve Uluslararası Askeri Karargâh (IMS) arasında bir dizi hizmet rasyonelize edilmiştir. 2016 yılında yeni karargâha taşınmak İttifak'ın çalışmalarına daha verimli ve etkili bir destek sağlamak için eşsiz bir fırsat sunmaktadır. ²⁴
15	Galler	2014	-NATO Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) -Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) -Savunma Yatırım Taahhüdü (%2) -NATO Çerçeve Ulusları Konsepti	-İttifakın yeni güvenlik sorunlarına hızlı ve sıkı bir şekilde yanıt vermeye hazır olmasını sağlamak için NATO Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) onaylandı. -Stratejik Konseptte belirtilen üç temel görevi (Kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik) yerine getirme taahhüdü teyit edilmiştir. İttifakın yeni güvenlik sorunlarına hızlı ve sıkı bir şekilde yanıt vermeye hazır olmasını sağlamak için NATO Hazırlık Eylem Planı (Readiness Action Plan, RAP) onaylandı. -Hızla hareket edebilen ve potansiyel zorluklara ve tehditlere cevap verebilecek kuvvet paketleri geliştirerek NATO Mukabe Gücünün (NRF) yanıt verme kabiliyeti önemli ölçüde artırılabilecektir. Bunun bir parçası olarak, özellikle NATO toprakları çevresinde ortaya çıkan zorluklara yanıt vermek için birkaç gün içinde konuşlandırılabilir Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF)

²⁴ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease, 15 Temmuz 2020.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (Connected Forces Initiative, CFI) (Müttefiklerin, Altı kritik CFI Üzerinde Anlaşması) -Ortak Sefer Gücü (JEF) -Hibrit Savaş	kurulacaktır. Bu kuvvet, uygun hava, deniz ve özel operasyon kuvvetlerine sahip bir kara unsurundan oluşmalıdır. NATO’nun, son derece entegre bir tasarımla çok çeşitli açık, gizli askeri, paramiliter ve sivil önlemlerin kullanıldığı hibrit savaş tehditlerinin yarattığı belirli zorlukları etkin bir şekilde ele alabilmesi sağlanacaktır. -Savunma için harcanan GSYİH oranı bu seviyenin altında olan Müttefikler: on yıl içinde %2’yi hedefleyecektir. Mevcut savunma harcamalarının %20’sinden azını ilgili araştırma ve geliştirme de dahil olmak üzere büyük yeni ekipmanlara harcayan Müttefikler, on yıl içinde yıllık yatırımlarını toplam savunma harcamalarının %20’sine veya daha fazlasına çıkarmayı hedefleyeceklerdir. Tüm Müttefikler: kara, hava ve deniz kuvvetlerinin konuşlandırılabilirlik ve sürdürülebilirlik ve üzerinde mutabık kalınan diğer ölçütler için NATO tarafından kabul edilen kurallara uymasını, silahlı kuvvetlerinin, üzerinde mutabık kalınan NATO standartlarının ve doktrinlerinin uygulanması da dahil olmak üzere, birlikte etkili bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlayacaktır.²⁵ -NATO Çerçeve Ulusları Konsepti onaylandı. Bu, çerçeve ulus tarafından kolaylaştırılan İttifak’ın gerektirdiği güçlerin ve yeteneklerin ortak gelişimi için çok

²⁵ “Wales Summit Declaration” 05 Eylül 2014,(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				uluslu bir şekilde çalışmak üzere bir araya gelen Müttefik gruplarına odaklanmaktadır. -Karmaşık sivil-askeri senaryolara kapsamlı yanıtlar uygulamak da dahil olmak üzere, kolektif savunma kullanmaya odaklanan gelişmiş bir tatbikat programı oluşturulacaktır. Şikago’da kabul edilen Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI), Hazırlık Eylem Planının eğitim ve tatbikat unsurlarının tam olarak uyumlu olmasını sağlamada etkili olacaktır.²⁶ -Bir çerçeve ulus olarak İngiltere tarafından kolaylaştırılan yedi Müttefikten oluşan başka bir grup yüksek yoğunluklu operasyonlar da dahil olmak üzere tüm operasyon yelpazesini yürütebilecek hızlı bir şekilde konuşlandırılabilen bir Ortak Sefer Gücü (JEF) kurmayı kabul ettiler. -NATO’nun, son derece entegre bir tasarımda çok çeşitli açık, gizli askeri, paramiliter ve sivil önlemlerin kullanıldığı hibrit savaş tehditlerinin yarattığı belirli zorlukları etkin bir şekilde ele alabilmesi sağlanacaktır. İttifak’ın hibrit savaş tehditlerini caydırmak ve etkili bir şekilde mukabele etmek için gerekli araç ve prosedürlere ve ulusal kuvvetleri güçlendirme yeteneklerine sahip olması önemlidir. Bu aynı zamanda stratejik iletişimin artırılmasını, hibrit tehditler ışığında

²⁶ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				tatbikat senaryolarının geliştirilmesini ve NATO ile diğer kuruluşlar arasında, ilgili kararlar doğrultusunda bilgi paylaşımını, siyasi istişareleri ve karargâh personelini iyileştirmek amacıyla koordinasyonu güçlendirmeyi de içerecektir.²⁷ -2010 yılında Lizbon'daki Zirvede, temel kolektif savunma görevini sürdürmek için bir NATO Balistik Füze Savunması (BMD) yeteneği geliştirmeye karar verildi. Aegis Ashore'un Romanya'nın Deveselu kentinde konuşlandırılmasının 2015 zaman diliminde tamamlanacağını belirtmekten memnuniyet duyulmaktadır. Aegis Ashore NATO'ya sunulacak ve NATO BMD kabiliyetinde önemli bir artış sağlayacaktır. BMD özellikli Aegis gemilerinin İspanya'nın Rota kentine yerleştirilmesinden de memnuniyet ifade edilmiştir. Geçici Yeteneğe dayanarak, Aegis BMD özellikli ek gemiler NATO'ya sunulabilir. İttifak, Avrupa-Atlantik güvenliğinin kilit bir unsuru olarak geleneksel silah kontrolüne uzun zamandır devam eden taahhüdünü tekrar teyit etmekte ve güveni yeniden inşa etmek için tam uygulamanın ve uyumun önemini vurgulamaktadır. Şikago'daki zirvede NATO Güçleri 2020'nin iddialı hedefi belirlendi.²⁸ NATO'nun Hırs Seviyesini (Level of Ambition) karşılayabilecek ve sıkı bağlantılı güçler ve herhangi bir ortamdaki

²⁷ A.e.

²⁸ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				Ortaklarla birlikte çalışabilecek şekilde donatılmış, eğitilmiş, tatbikat yapmış ve komuta edilmiş modern kuvvetlerdir.²⁹ -NATO şimdiki ve gelecekteki zorlukların üstesinden gelebilmek için her zamankinden daha fazla, hazır, havada, karada ve denizde modern, sağlam ve yetenekli güçlere ihtiyaç duymaktadır. Yetenekleri daha da geliştirmeye kararlılık ifade edilmiştir. Bu amaçla, eğitim ve tatbikatları artırma ve pekiştirme, zorlu hava operasyonları dahil olmak üzere komuta ve kontrol, istihbarat, gözetleme ve keşif, NATO'nun balistik füze savunma yeteneği, 2010 Lizbon ve 2012 Şikago Zirvelerinde alınan ve ulusal katkıların gönüllü niteliği dahil siber savunma hem kara kuvvetlerinin hem kolektif savunma hem de kriz mukabelesi için sağlamlığı ve hazırlığı iyileştirilecektir. Bu önceliklerin yerine getirilmesi İttifak'ın kolektif yeteneklerini artıracak ve NATO'yu mevcut ve gelecekteki tehdit ve zorlukları ele almaya daha iyi hazırlayacaktır. Savunma yatırımlarını bildirmek ve Müttefiklerin ulusal envanterlerdeki yeteneklerini geliştirmek için bu paket kabul edilmiştir. Bu bağlamda NATO müşterek hava gücü yetenekleri daha uzun vadeli düşünmeyi gerektirir.

²⁹ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				-Çok uluslu iş birliği vurgulanmaya devam edilmiştir. Şikago Zirvesi’nde başlatılan Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) girişiminin ardından, 2016’dan itibaren NATO operasyonlarını ve NATO Mukabele Gücü (NRF) rotasyonlarını desteklemek için ilk operasyonel kabiliyetin sağlanması için çalışmalar devam ediyor. Bu bağlamda, 2017 yılında operasyonel konuşlandırma için kullanılabilecek İttifak Yer Gözetleme (AGS) yeteneğinin geliştirilmesindeki ilerlemeye dikkat çekilmiştir. Ayrıca NATO’nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü, tam operasyonel kapasitesini korumak için modernleştirilmeye devam edilecektir. Şikago Zirvesi’nde Akıllı Savunma girişimi başlatıldığından beri, Müttefiklerin gereksinimleri, havuz kaynakları ve operasyonel etkililik ve maliyet verimliliği kapsamında; çok uluslu projelerin kurulduğu vurgulanmaktadır.³⁰ -Son operasyonlarda kazanılan deneyimler üzerine inşa etmeye ve Bağlantılı Kuvvetler Girişimi (CFI) aracılığıyla birlikte çalışabilirliği geliştirmeye devam edilmektedir. İspanya, Portekiz ve İtalya’nın ev sahipliğinde 25.000 personelin yer aldığı, yüksek görünürlüklü Trident Juncture 2015 Tatbikatı da dahil olmak üzere altı temel çıktıdan oluşan önemli bir CFI Paketi onaylandı.³¹

³⁰A.e.

³¹A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
16	Varşova	2016	-Caydırıcılık ve Savunma Duruşu -Hazırlık Eylem Planı (RAP) -Güvence Tedbirleri (AM) -VJTF Rotasyon Planı -Kapsamlı NATO Tatbikat Programı - NATO Gücü Entegrasyon Birimi (NFIU) -Gelişmiş İleri Mevcudiyet (eFP)	-İttifak'ın askeri duruşu doğal olarak savunmacıdır. Caydırıcılık ve savunma İttifak'ın misyonunun ve amacının kalbidir. Caydırıcılığı ve savunma duruşunu güçlendirmek için atılan tüm eylemler, yeteneklere uygun yatırım yapılmasını ve yüksek yetenekli ve konuşlandırılabilir güçlerin geliştirilmesini gerektirmektedir. Müttefikler ayrıca güçlerin konuşlandırılabilir, sürdürülebilir ve birlikte çalışabilir olmasını sağlamalıdır. Galler Zirvesi'nde kabul edilen Savunma Yatırım Taahhüdü (Defence Investment Pledge) bu yönde önemli bir adımdır.³² -Hazırlık Eylem Planı Güvence Tedbirleri (Readiness Action Plan Assurance Measures, RAP AM) İttifak'ın doğu kesiminde, son iki yıldır dönüşümlü olarak sürekli askeri varlık ve anlamlı faaliyetler sağlamıştır. Güvence Tedbirleri, güvence ve caydırıcılık için temel temel gereksinimi sağlar. Ayrıca, Türkiye'nin güneyden artan güvenlik sorunlarına yanıt vermesi için uyarlanmış güvence önlemleri İttifak'ın güvenliğine bir bütün olarak katkıda bulunmakta ve tamamen uygulanacaktır. -Hazırlık Eylem Planı Uyum Önlemleri (Adaptation Measures of the Readiness Action Plan) sayesinde NATO Mukabele Gücü (NRF)'nü geliştirdi, hazırlığını

³² "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-NATO BMD İlk Operasyonel Kapasitesi -Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) Girişimi -AGS -NATO'nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (AWACS)'nın, (follow-on, 2035 sonrası) Yeteneği	artırdı ve büyüklüğünü önemli ölçüde genişleterek, hava, deniz ve özel harekât kuvvetleri unsurlarına sahip bir tümen (İngiliz Tümeni çapında olduğu değerlendirilmektedir.) büyüklüğündeki kara unsurundan oluşan daha yetenekli ve esnek bir ortak güç haline getirdi. İki ila üç gün içinde konuşlandırmaya başlayabilen yeni bir Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF) oluşturdu. 2015 yılından bu yana sertifikalı ve hazır beklemede (stand-by) olarak uygulanmaktadır. Yedi VJTF çerçeve ülkesi tanımlanmış ve 2022 yılına kadar bir VJTF rotasyon planı oluşturulmuştur.³³Rotasyon planı hazır bulunmayı kolaylaştırmaktadır. VJTF masrafları bazı istisnalar dışında ülkeler tarafından karşılanmaktadır.³⁴ -Daha iddialı bir NATO tatbikat programı sundu. Ulusal tatbikatlar bu çabanın önemli bir parçasıdır. Yalnızca 2015 yılında NATO ve Müttefikler, NATO'nun on yıldan uzun bir süredir İtalya, Portekiz ve İspanya'daki Trident Juncture 2015'teki en büyük ve en karmaşık tatbikatı da dahil olmak üzere 300 tatbikat yaptılar. NATO'nun güneyden gelen artan zorluklara ve tehditlere yanıt olarak adaptasyonu için bir çerçeve oluşturuldu. Değişen ve gelişen güvenlik ortamının ışığında daha

³³ A.e.

³⁴ "Warsaw Summit Communiqué," 09 Temmuz 2016, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/133169.htm?mode=pressrelease, 18 Mayıs 2021

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				fazla adaptasyona ihtiyaç vardır. Bu nedenle İttifak'ın caydırıcılığını ve savunma duruşunu güçlendirmeye karar verildi. -İttifak kuvvetlerinin eğitimine ve gerektiğinde takviyelerin alınmasına yardımcı olmak için İttifak'ın doğu kesiminde Müttefiklerin topraklarında sekiz çok uluslu NATO Gücü Entegrasyon Birimi (NATO Force Integration Units, NFIU) kuruldu. Gelişmiş İleri Mevcudiyet (enhanced Forward Presence, eFP) kurulmasına karar verildi. İttifakı gelişen tehditlere yanıt verecek şekilde konumlandırmak için NATO istihbarat reformu devam eden dinamik bir süreç olmalıdır.³⁵ -NATO Komuta Yapısının sağlam ve çevik kalması ve tüm görev yelpazesinde eşzamanlı mücadeleler için etkili komuta ve kontrol unsurlarının tümünü üstlenebilmesi sağlanacaktır. Özellikle doğu, güney ve Kuzey Atlantik'te İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (ISR) yetenekleri ve kapsamlı istihbarat düzenlemeleri yoluyla potansiyel düşmanların eylemlerini anlama, izleme ve nihayetinde öngörme yeteneği giderek daha önemli hale gelmektedir. İttifakın deniz duruşu, kolektif savunma ve caydırıcılık, kriz yönetimi, kooperatif güvenliği ve deniz güvenliğinden oluşan dört rolü desteklemekte ve bu nedenle istikrarın projelendirilmesine katkıda bulunmaktadır. İttifak'ın genel denizcilik gücünün tüm potansiyelini kullanarak

³⁵ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				deniz duruşu güçlendirilmeye devam edilecektir. Silahlı kuvvetlerin birlikte çalışabilirliği başarının ve İttifakın önemli bir katma değerinin temelidir. Eğitim ve tatbikatlar, NATO Mukabele Gücü (NRF), Güvence Tedbirleri (Assurance Measures, AM), İttifak'ın doğusundaki ileri mevcudiyet ve Afganistan, Kosova ve Akdeniz'deki müşterek operasyonlar yoluyla, tüm Müttefikler de NATO içinde olduğu kadar Ortaklarıyla birlikte çalışabilirlik, NATO standartlarının ve ortak teknik çözümlerin geliştirilmesi sağlanmaktadır. Bağımsız olarak veya İttifakı güçlendiren Akıllı Savunma veya Çerçeve Uluslar Kavramı himayesinde yürütülen somut çok uluslu ve ulusal girişimler memnuniyetle karşılanmaktadır. Yetenek gelişimine ve güçlendirilmiş caydırmaya ve savunma duruşuna doğrudan katkıda bulunmaktadır.³⁶ -2012 yılında Şikago'daki Zirvede, Geçici NATO BMD Yeteneğinin elde edildiği ilan edildi. Galler Zirvesi'nde BMD destekli Aegis gemilerinin NATO'ya Rota, İspanya'ya gönderilmesi memnuniyetle karşılandı. Bugün NATO BMD'nin geliştirilmesinde yeni bir dönüm noktasına ulaşıldı ve NATO BMD İlk Operasyonel Kapasitesinin başarısı beyan edilmektedir.

³⁶ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				-2012 yılında Şikago’da Müşterek İstihbarat, Gözetleme ve Keşif (JISR) girişimi başlatılmıştır.³⁷ JISR, yüksek değerli, karmaşık ve geniş kapsamlı bir yetenek alanıdır. Taahhütleri takiben, NATO Mukabele Gücü (NRF)’nün durumsal farkındalığını, bilgi ve istihbarat toplama ve takas etme konusundaki yeterliliğini artıran ilk operasyonel JISR kabiliyetinin Şubat 2016 bildirisi memnuniyetle karşılanmıştır. Müttefikler ayrıca NATO platformlarını ve ağlarını kullanarak ve JISR Akıllı Savunma projesi dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere genel JISR çabalarını geliştirmek için çok taraflı platformların ve ağların kullanımını optimize ederek istihbarat paylaşımını teşvik etmek için birlikte çalışmayı planlıyor.³⁸ -İleride, bu başarılar sürdürülecek ve gelecekteki NATO Mukabele Gücü (NRF) rotasyonları gerekli JISR yetenekleriyle desteklenecektir. Ayrıca, stratejik beklentileri ve farkındalığı artırmak için Müttefiklerin tamamlayıcı JISR katkılarından en etkili şekilde yararlanarak JISR girişiminin kapsamı genişletilecektir. Bu bağlamda NATO İttifak Yer Gözetlemesi (AGS) konusunda kaydedilen önemli ilerleme de dikkat çekicidir. Bu yetenek 2017’de planlandığı

³⁷ A.e.

³⁸ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				gibi faaliyete geçecek ve bazı durumlarda Müttefiklerin aynı katkılarıyla tamamlanacaktır. -NATO'nun Havadan Erken Uyarı ve Kontrol Gücü (AWACS) sadece hava sahasını izlemek için değil, aynı zamanda NATO'nun komuta ve kontrol yeteneklerinin de kritik bir parçası olarak kendini kanıtlamaya devam ediyor. NATO AWACS, modernleştirilmeye ve 2035 yılına kadar hizmet sunmaya devam edecektir. 2035'e kadar İttifak'ın sonraki dönem için yeteneğe sahip olması gerekmektedir. Üst düzey askeri gerekliliklere dayanarak, gelecekteki NATO gözetleme ve kontrol yetenekleri için seçenekleri tanımlama sürecine birlikte başlamaya karar verilmiştir.
17	Brüksel	2018	-Üç Temel Görev: Kolektif Savunma, Kriz Yönetimi ve İşbirlikçi Güvenlik. -360° Güvenlik	-İttifak, güvenliğe 360 derecelik bir yaklaşım sürdürmeye ve Stratejik Konsept'de belirtilen üç temel görevi de etkin bir şekilde yerine getirmeye devam edecektir.³⁹ -Müttefikler NATO'nun eğitilmiş, birlikte çalışabilir, konuşlandırılabilir ve tüm İttifak gereksinimlerini karşılamaya hazır tüm yetenek ve güçlere sahip olmasını sağlamaya devam ediyor. NATO Hazırlık Girişimi (NRI)'nin başlatılması kabul edilmiştir.

³⁹ "Brussels Summit Declaration," 11 Temmuz 2018,(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts/156624.htm?mode=pressrelease, 09 Mayıs 2021.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-NATO Hazırlık İnisiyatifi (NRI) -SACEUR'ün Sorumluluk Alanı için Etkinleştirme Konsepti (CESAR) -Hızlı Hava Hareketliliği (RAM) -Müşterek Hava Gücü Stratejisi (JAPS) -Müşterek Kuvvet Komutanlığı (Norfolk) ve Lojistik Etkinleştirme Komutanlığı (Almanya) Kurulması -Hibrit Tehditler	-NATO'ya yüksek hazırlıklı, kaliteli, savaş kabiliyetine sahip ulusal güçler sağlanacaktır. Müttefikler, toplam kuvvet havuzunun içinden 30 gün veya daha az bir sürede ek 30 büyük savaş gemisi, 30 ağır veya orta manevra taburu ve olanak sağlayan kuvvetleri olan 30 kinetik hava filosu sunacaktır. Ayrıca İttifak'ın askeri omurgası NATO Komuta Yapısını uyarlamak ve güçlendirmek için geniş kapsamlı kararlar alınmıştır. Müttefik Yüksek Komutanlar (SACEUR ve SACT), herhangi bir zamanda, kolektif savunma için büyük ölçekli operasyonlar da dahil olmak üzere herhangi bir yönden herhangi bir askeri güçlük veya güvenlik tehdidiyle başa çıkmalarını ve kontrol etmelerini ve gelecek için yeterli dönüşüm ve hazırlığı özellikle yetenek geliştirme, eğitim ve öğretim yoluyla sağlayacaktır. Transatlantik irtibat hatlarını korumaya odaklanmak için ABD'de bir Müşterek Kuvvet Komutanlığı (Norfolk) ve birliklerin ve teçhizatın Avrupa'ya ve Avrupa'dan hızlı hareketini desteklemek için Lojistik Etkinleştirme Komutanlığı (Almanya) kurulmaktadır. Bugünün ve yarının gereksinimlerini karşılayan yeni, güçlendirilmiş bir NATO Komuta Yapısı üzerinde anlaşmaya varılmıştır. -Varşova'dan bu yana, İttifak kuvvetlerinin ve teçhizatının İttifak topraklarının tamamında intikali ve idamesi için adımlar atılmıştır. Bu amaçla, SACEUR'ün Sorumluluk Alanı için Etkinleştirme Planının uygulanmasına ulusal düzeyde en

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
			-Güçlendirilmiş NATO Komuta Yapısı	yüksek öncelik verilecektir. Avrupa’da kısa sürede, sınır ötesi hava hareketine izin vermeyi amaçlayan Hızlı Hava Hareketliliği (Rapid Air Mobility)’nin ilk operasyonel kapasitesi beyan edilmiştir. İttifak ve ötesinde kuvvetlerin ve teçhizatların kara, hava veya deniz yoluyla askeri hareketliliği mümkün olan en kısa sürede, ancak en geç 2024’te iyileştirme hedeflenmektedir.⁴⁰ -Çatışmayı ve savaşı önlemek için, güvenilir caydırıcılık ve savunma esastır ve nükleer, konvansiyonel ve füze savunma yeteneklerinin uygun bir karışımına dayandırılmaya devam edecektir. Füze savunması, nükleer silahların caydırıcı rolünü tamamlayabilir; onların yerini tutamaz. 2010 Lizbon Zirvesi’nde, temel kolektif savunma görevini sürdürmek ve tüm NATO Avrupa nüfusu, bölgesi ve güçlerinin maruz kaldığı artan tehdide karşı tam koruma sağlamak için bir NATO Balistik Füze Savunması (BMD) yeteneğinin geliştirilmesi kabul edilmişti. NATO BMD, Avrupa-Atlantik bölgesi dışından kaynaklanan potansiyel tehditlere karşı savunma amaçlıdır. -Hibrit tehditlere karşı mücadele, denizcilik konuları da dahil olmak üzere operasyonel iş birliği, siber güvenlik ve savunma, savunma yetenekleri, savunma sanayi ve araştırma, tatbikatlar ve savunma ve güvenlik kapasite geliştirme gibi

⁴⁰ A.e.

No	Zirve Adı	Yılı	Yetenek İhtiyacı	Yetenek Durumu
				çeşitli alanlarda somut sonuçlar elde edilmiştir. Bu iş birliğini ilerletmek için NATO ve AB arasındaki siyasi diyalog şart olmaya devam ediyor. Ayrıca her iki örgütün askeri hareketliliği geliştirme taahhütleri memnuniyetle karşılanmaktadır. Çabaların tutarlılığına ve tamamlayıcılığına katkıda bulunan ortak 74 konu uygulanarak iş birliğini geliştirmeye ve derinleştirmeye devam edilecektir. -NATO, sürekli modernize olan ve yeni tehdit ve zorluklara uyum sağlayan bir İttifaktır. NATO'yu güvenlik ortamına daha fazla uyarlamak için önemli kararlar alınmıştır. Bugünün ve yarının gereksinimlerini karşılayan yeni, güçlendirilmiş bir NATO Komuta Yapısı üzerinde anlaşmaya varılmıştır. Devam eden kurumsal adaptasyonun bir parçası olarak, paylaşılan NATO yeteneklerini daha hızlı sunmak için yeni bir model üzerinde karar alınmıştır. Ayrıca stratejik iletişim geliştirmeye devam edilmektedir. NATO'nun yeni merkez binasında buluşmaktan memnuniyet ifade edilmiştir.⁴¹
18	Londra	2019	-360 Derecelik Güvenlik Yaklaşımı	-Askeri yetenekler, strateji ve planlar İttifak genelinde 360 derecelik güvenlik yaklaşımına göre uyarlanmaktadır.

Tablo 24 Soğuk Savaş Sonrası Zirveler ve Yetenekler

⁴¹ (Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?mode=pressrelease, 28 Haziran 2020.

SONUÇ

Tespitler

Bu bölümde kazanılan “yetenekler” ile NATO’nun ulaştığı harekât yeteneği seviyesi ve dönüşümün uygunluğuna ilişkin ulaşılan tespitler ve sonuçlar ortaya konacaktır.

NATO’nun yeteneğinin dönüşümü her zaman dikkate değer bir konu olagelmıştır. Soğuk Savaş öncesinde iki kutuplu dünya düzeninde iki taraf arasında bir hat çekilmiş ve diğerine göre savunma tedbirleri geliştirilmiştir. Taarruz kabiliyetine de önem verilmiştir. Sayıca çok statik karargâh ve sistemlerle donatılmış askeri düzenler alınmış ve karşı tarafa üstünlük kurma mücadelesi verilmiştir. Bu mücadelenin içerisinde birçok taktik ve operatif manevralar yapılmış, istihbarat savaşları gündemde kalmıştır. NATO’nun sistemi gereğince ortak tehditlerin belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Çünkü bu aşamayı müteakip ortak tehditlere karşı harekât ve diğer planlamalara geçilmektedir. Ortak tehditlerin istihbarat dokümanlarında açık olarak belirtilmesi ve Müttefiklerin tamamı tarafından onaylanmış olması gerekmektedir. Ortak tehdit olarak belirlenmeyene karşı NATO imkanları ile tedbir geliştirilmemektedir. İstihbarat sistemi sürekli ve elde edilen bilgiler değerlendirilmektedir. İstihbarat dokümanları sürekli güncellenmekte ve belirlenmiş zamanlarda onaylanmaktadır.

Zirve bildirilerinde istihbarata ilişkin tüm detaylar mevcut değildir. Ancak bildirilerdeki istihbarat bilgileri, bu kapsamdaki dönüşüme yön verecek niteliktedir ve dönüşüme yön verebildiği tespit edilmiştir. NATO, çok yönlü tehditleri tespit etmek için, ufuk taraması (horizon scanning) yapmakta ve diğer imkanlarını kullanarak durumsal farkındalığını yüksek seviyede tutmaktadır. İstihbarat sistem, süreç ve yöntemleri geliştirilmiştir. Müttefikler tarafından belirlenmiş kurallar çerçevesinde müşterek istihbaratın, toplama ve paylaşılması için tedbirler alınmaktadır.

İki kutuplu düzende tehditin kolayca tanımlandığını ve üyeler tarafından kabul gördüğünü söylemek mümkündür. Soğuk Savaş sonrasında bu durum radikal olarak değişmiştir. Yeni güvenlik ortamının getirdiği zorlukların tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Bir başka ifadeyle tehdit tanımlaması zorlaşmıştır. En azından ilk zamanlar

böyle olmuştur. Bununla birlikte NATO hem gelişen yeni durum hem de Müttefiklerin görüşleri çerçevesinde kendisini siyasal ve askeri bakımdan dönüştürmenin yollarını aramıştır. Bir bütün olarak güvenlik örgütüne dönüşümden söz edilebilir. NATO kurulduğundan beri dönüşüm geçirmektedir. Soğuk Savaş sonrasındaki dönüşüm tehdit tanımlamasının farklılaşması nedeniyle güçleşmiş ve zaman almıştır. NATO'nun dönüşümünü zirvelerde alınan kararlar ve uygulamalar üzerinden görmek mümkündür.

Belirsizlik ve çok yönlü tehditlerin söz konusu olduğu durumda harekât yeteneğinin buna göre düzenlenmesi gerekmiştir. Daha öncesinde NATO Antlaşması 5'inci maddesi gereğince kolektif savunma esasına göre teşkilatlanmışken; NATO yeni dönemde üç temel görevi kabul etmiştir: Kolektif savunma, kriz yönetimi ve işbirlikçi güvenlik. Bu görevleri yapmak maksadıyla esnek bir yapıya geçme ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Varşova Paktının dağılması, silah ve asker sayısının azaltılması, bu paktın eski üyelerine kapsamlı yaklaşım ve sağlanan "Ortaklık" imkanları olumlu bir hava yaratmıştır. Bu çerçevede NATO karargâhları ve yapısında değişiklikler gündeme gelmiştir. Küçülerek etkinleşme modeli ile karargâh sayıları düşürülmüştür. Sağlanan yeni konseptler ve doktrinler, komuta kontrol sistemleri ve teknoloji ile harekât alanı daha etkin yönetilmeye çalışılmıştır. NATO çok hızlı bir dönüşüm sürecine girmiş bu kapsamda bilgi teknolojilerine ağırlık vermiştir. Bu dönemde düşmanın tam olarak tanımlanamaması nedeniyle daha esnek kuvvet yapılarına ihtiyaç duyulmuştur. Bir başka ifadeyle harekât yeteneğinin 'herhangi bir düşmana veya tehdit' için tedbir getirebilmesi esas alınmıştır. Bu ise başlangıçta zor olmuştur. Askeri stratejistler tarih boyunca düşman hakkında bilgi almanın önemine dikkat çekmişlerdir. Düşmanını tanımayanın savaşta işi zorlaşmaktadır. NATO böyle belirsiz bir ortamda bilgi almaya ve paylaşmaya önem vermiştir. NATO AWACS'ları ile istihbarat alanında önemli bir aşama kaydedilmiştir. AWACS'ların kara, deniz ve havada tüm hareketleri takip etme ve paylaşma kabiliyetinin kazanılması için uzun soluklu yatırımlar yapılmış, yüksek miktarda kaynak harcamaktan kaçınılmamıştır. AWACS'a ilave olarak Müttefik Gözetleme Sistemi (AGS) belirli sayıdaki Müttefikler tarafından tedarik edilmektedir. Her ne kadar Müttefiklerin tamamı başlangıçtaki maliyete katkı yapmasa da sistem NATO'ya devredilecek, işletme ve idamesini NATO karşılayacak ve tüm Müttefikler sistemden yararlanacaktır. Global

Hawk insansız hava araçlarından (İHA) oluşan sistem, bilgi elde edilmesine büyük katkı sağlayacaktır. Bu bilgilerin karargâhlara ve havadaki sistemlere iletilmesi, bu suretle düşmana üstünlük sağlanması için birçok yatırım yapılmıştır. NATO karargâhları bilgiyi işleyecek ve harekât için kullanacak altyapı yatırımlarını ihmal etmemiştir. Bu konuda zirvelerde kararlar alınmış ve uygulanmıştır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde günümüze kadar NATO Komuta Yapısı (NATO Command Structure, NCS) ve NATO Kuvvet Yapısı (NATO Force Structure, NFS) geliştirilmiştir. Bu maksatla zirvelerde alınan kararlar uygulamaya geçirilmiştir. Komuta Yapısı, organik kuruluştaki karargâh, birlik ve sistemlerden oluşmaktadır. Bunlar çoğunlukla Avrupa Müttefik Yüksek Komutanı (SACEUR)'nın emir komutasındaki unsurlardır. NATO bütçesini kullanmaktadırlar. Eski döneme göre sayıları azaltılmış ancak etkinliği artırılmıştır. İlave olarak Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) kurulmuştur. Bu komutanlık özetle, sürekli olarak NATO'nun gelecekte nasıl olması gerektiğini tasarlamaktadır. SACEUR, barış zamanında, kendisine verilmiş yetkileriyle kuruluşundaki ve emrindeki Müttefik ülke personelinden oluşturulmuş karargâh, birlik ve sistemlere emir komuta etmektedir. SACEUR'e bağlı karargâh, birlik ve sistemlerin yıllık harekât görevleri ve tatbikatları ayrıntılı planlanmakta ve önceden yetkilendirme yapılmaktadır. Yetkiler çerçevesinde sorumluluk sahasındaki krizlere ve olaylara etkili mukabeleler yapılmaktadır. Yetki dışı durumlarda Askeri Komitenin tavsiyesi sonrasında Kuzey Atlantik Konseyi karar vermekte ve SACEUR'ü görevlendirmektedir. Komuta Yapısı sürekli güncellenmektedir. Özellikle komuta kontrol sistem ve süreçleri gözden geçirilmekte ve daha etkin yöntemler geliştirilmektedir. Öncesinden farklı olan bu yeni sistem ile birçok krize etkili mukabele edilmiştir. Bazen "etkisiz" olduğunu düşünenler olsa da bunun sebebi mevcut NATO Komuta Yapısı (NCS) değildir. Bir başka ifadeyle harekât yeteneğinin parçası olan NCS dönüştürülmüş ve etkinleştirilmiş olmasına rağmen Kuzey Atlantik Konseyi'nin konsensüs ile aldığı kararlar sonrasında verdiği görevleri yapmak durumundadır. Karar süreçleri uzadığında NCS geç kalmakla suçlanabilmektedir. Bu durum yeteneğinin olmadığı anlamı taşımamalıdır.

Zaman içerisinde NATO Kuvvet Yapısı oluşturulmuştur. Bu yapıdaki birlikler millidir ve NATO bütçesine dahil değildirler. Halen NATO ülkelerinin bir kısmında Kolordu seviyesindeki dokuz birlikten oluşmaktadır. Türkiye'de 3'üncü Kolordu

Komutanlığı (Ayazağa/İstanbul) konuşludur. Bu birliklerden ihtiyaç duyuldukça Uzun Dönem Taahhüt Planı (Long Term Commitment Plan, LTCP)'ndaki sıra dahilinde yararlanılmaktadır. Tatbikatlar marifetiyle yetenekleri geliştirilmektedir. NFS, NATO Mukabele Kuvveti (NATO Response Force, NRF)'nin kara unsurunu oluşturmaktadır. NRF; kara, deniz, hava, özel kuvvetler ve diğer unsurlardan oluşmaktadır. NRF, temel görevleri yapması maksadıyla dönüşüm sürecinde kurulmasına karar verilen bir yapıdır. Bu yapının stratejik emir komutası SACEUR tarafından sağlanmaktadır. NRF'in teşkil edilmesi için her yıl SHAPE (SACEUR'ün karargâhı)'de Kuvvet Oluşturma Konferansı (Force Generation Conference, FOG) yapılmaktadır. Bu konferansa ülke temsilcileri katılmaktadır. Konuşlandırılabilir bir NRF, ülkelerin sağladığı gönüllü katkılarla oluşturulmaktadır. NRF'in kara unsuru, Kuvvet Yapısından sırayla bir Kolordu ve o ülkeden tugay seviyesinde bir Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü (VJTF), diğer ülkelerden ihtiyaç duyulan diğer kara birlik ve sistemleri; deniz unsuru, ülkelere tahsis edilen gemiler; hava unsuru, ülkelere tahsis edilen uçaklar ve sistemler; özel kuvvet unsuru ülkelere tahsis edilen birliklerden oluşmaktadır. SACEUR, NRF'in emir komutasını, kendi karargâhı (SHAPE) ve bir sıra dahilinde Müşterek Kuvvet Komutanlıkları (Napoli ve Brunssum) marifetiyle yapmaktadır. Kara (İzmir/Türkiye), Deniz (Northwood/İngiltere), Hava (Ramstein/Almanya) Kuvvet Komutanlıkları ve NATO Özel Kuvvetler Karargâhı (SHAPE/Mons/Belçika)'ndan yardım ve destek almaktadır. NRF'e ülkeler tarafından sağlanan kuvvetler, bir yıl hazırlık (stand up), bir yıl hazır bekleme (stand by) ve bir yıl çıkış (stand down) döneminde görev yaparlar. Her dönemde belirli eğitim ve tatbikatlar icra edilmektedir. Her NRF, sertifikasyon sürecine tabi tutulmakta ve görevlendirilmek için bu süreci başarı ile tamamlaması gerekmektedir. NRF, NATO'nun harekât yeteneğinin dönüşmüş halidir. Bir başka ifadeyle Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO küçülmüş bununla birlikte konuşlandırılabilir, ekonomik, yüksek teknoloji sistemlere ve komuta kontrol araçlarına sahip, Müttefiklerin katkılarıyla oluşturulan NRF sistemini devreye sokmayı başarabilmiştir. NRF, birçok krize etkili müdahale etmeyi başarmış ve dönüşümün görünen yüzü olmuştur.

NATO'nun Barış İçin Ortaklık (BİO) projesi genişleme stratejisinin en önemli aracı olmuştur. NATO Antlaşması kapsamında gerekli şartları yerine getiren ülkelere üyelik yolu açılmıştır. Bunun dışındaki ülkeler ile Ortaklık kurularak örgütün etki

sahası genişletilmiştir. Ortaklık için birçok düzenleme yapılmış ve ilgili ülke ile yapılan güvenlik anlaşmasının müsaade ettiği oranda NATO faaliyetlerine katılım sağlanmıştır. Ortaklarla ilişkilerin bir plan dahilinde sistematik yürütülmesi için SHAPE’de Askeri Ortaklıklar Direktörlüğü (Military Partnership directorate, MPD) kurulmuştur. Bünyesinde her Ortaklık ülkesinden milli askeri temsilci bulunmaktadır. Bu direktörlük her iki Müttefik Yüksek Komutanlığına bağlı görev yapmıştır. Son düzenleme ile adı Ortaklıklar Direktörlüğü (Partnership Directorate; PD) olmuş ve sadece Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO)’na bağlanmıştır. NATO bilgi sistemleri içerisinde Ortaklık İş birliği Menüsü programı oluşturulmuştur. Program sayesinde ülkelerin talepleri ve bunlara yönelik işlemler planlanmıştır. Ortaklık ülkelerine ziyaretler yapılmakta, eğitimler verilmekte ve ihtiyaç duyulan askeri düzenlemelerin yapılmasında yardımcı olunmaktadır. BİO projesi ile birçok ülke ile dostane ilişkiler kurulmuş ve sürdürülmektedir. Ortaklık ülkelerinin NATO tatbikat ve harekâtlarına katılmaları sağlanmakta ve harekât yeteneğine katkı yapmaktadırlar. Ülkeler aktif oldukları oranda destek almaktadır.

NATO, Hava Savunmasına önem vermiş ve Daimî Savunma Planı (Standing Defence Plan, SDP) yapmıştır. Özellikle Lizbon Zirvesi ile Balistik Füze Savunmasını (Ballistic Missile Defence, BMD) geliştirme kararı almış, planını yapmış, sonrasında 2016 yılında Hava ve Füze Savunma Planını birleştirmiştir. Bunun adı NATO Entegre Hava ve Füze Savunması Sistemi (NATO Integrated Air and Missile Defence System, NATINAM DS) olmuştur. Bu sistem SACEUR’ün hasma ilk mukabele vasıtasıdır. Müttefik Hava Komutanlığı’nda hava resmi sürekli tutulmakta ve hava sahasına yabancı hava vasıtalarının ve füzelerin girmesi engellenmektedir. NATO hava sahası korunmaktadır. Bir başka ifadeyle NATO üyesi ülkelerin toprakları korunmaktadır. NATO, Rusya’nın tüm itirazlarına rağmen bu kapsamdaki harekât yeteneğini geliştirmeye devam etmiş ve zirvelerde bunu yapacağını açıkça beyan etmiştir.

NATO, halen otuz üyesi bulunan bir ittifaktır. Kurumsal yapısında birçok unsur bulunmaktadır. Konuların, uzmanlar tarafından karar vericiler için değerlendirilmesine önem verilmektedir. Bu kapsamda karar alma süreçleri uzayabilmektedir. Soğuk Savaş sonrası dönemde Kriz yönetimi, NATO’nun üç temel görevinden biri olmuştur. Bilginin süratle işlenmesi, küreselleşme, güvenliği tehdit eden yeni sorunlar, süratli karar alınması ve eyleme geçilmesi ihtiyacını ortaya

çıkarmıştır. Bu nedenle karargâhlar içerisinde daha kısa sürede olayların ve krizlerin değerlendirilmesini ve karar verilmesini sağlayacak düzenlemeler yapılmıştır. Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) bünyesinde Kapsamlı Kriz ve Harekât Yönetim Merkezi (Comprehensive Crisis and Operations Management Centre, CCOMC) kurulmuş, olayları ve krizleri değerlendirme, plan yapma ve tedbir alma yeteneği kazandırılmıştır. CCOMC, krizlere Mukabele için adeta ACO'nun kalbi haline getirilmiştir. CCOMC, üst düzey komutanların görev yaptığı yerde (SHAPE) kurulmuş, bilgi sistemleri ile donatılmış, NATO'nun tüm unsurlarından veri akışı sağlanmıştır. İhtiyaç duyulduğunda karargâhtaki birimlerden personel ve uzman takviyesi yapılmıştır. Bu merkez, dünyayı takip etmek ve krizleri önceden tespit edebilmek için sürekli ufuk taraması (horizon scanning) yapmaktadır. CCOMC kurulması harekât yeteneğine katkı sağlamış ve riskleri asgariye indirmiştir. Üst düzey subayların (flag officers) eğitildiği tatbikatlar planlanmaktadır.

Birleşik Müşterek Harekât yeteneği kazanmanın en önemli aracı, tüm unsurları bir araya getirmek ve bir hedefe yönelik taktik operatif manevraları yapmak suretiyle hedef kıtası (tatbikatlarda hasmı simüle eden unsur) üzerinde üstünlük sağlamak ve/veya tatbikat hedeflerine ulaşmaktır. Harekât alanının karmaşası içerisinde birliğin koordineli çalışabilmesi sürekli denenmeli, alınan dersler incelenmeli ve eksikler giderilmelidir. NATO'nun en iyi yaptığı işlerden birisi de budur. Bir tatbikatın sonunda, performanslar gözden geçirilmektedir. Bu süreç, iyi olunan alanları ("best practices, en iyi uygulamalar") ve geliştirilebilecek alanları ("lessons learnt, öğrenilen dersler") belirlenmesine yardımcı olmaktadır. Bu şekilde tatbikatlar, birlikte çalışabilirlik, verimlilik ve performansın sürekli iyileştirilmesini kolaylaştırmaktadır. NATO, tatbikatların planlanması, icrası ve komuta kontrolüne önem vermektedir. Soğuk Savaş sonrasında NATO karargâh ve birlikleri yeniden düzenlenmiştir. Öncesinde statik ve her yerde konuşlanma stratejisi uygulanmışken sonrasında bu durum değişmiştir. Karargâh ve birlikler azaltılmış, nitelikleri artırılmış, kendi kışlalarından tatbikat sahasına veya harekât alanına süratle intikal yeteneği kazanılmıştır. Birliklerin mobil olmasına özen gösterilmektedir. NATO Mukabele Kuvveti (NRF), birbirinden farklı yerlerde konuşlanmış unsurları bir araya toplayan, çalıştaylar ve tatbikatlar marifetiyle bu unsurları (plug&play marifetiyle) etkili bir güç haline getiren sistem haline gelmiştir. Bu kapsamda tatbikatlarda kapsamlı yaklaşım

uygulanmakta, askeri ve sivil örgütlerin, kriz durumunda birlikte çalışmaları sağlanmaktadır. NATO askeri komuta yapısı periyodik olarak yenilendiğinde ve yeni karargâhın yeni sorumlulukları yerine getirme yeteneklerini test etmesi gerektiğinde bunun en iyi metodu bir jenerik senaryo çerçevesinde tatbikat yapmaktır. Örneğin halen devam eden harekâtlara toplu görevlendirilen karargâh ve birlikler, görev öncesinde senaryoya dayalı tabikat yapmakta ve görevi yapabilir sertifikası almaktadır. Tatbikat süreçleri üst komutanlıklar ve tatbikat yaptıran kurumlar tarafından sevk ve idare edilmektedir. Bunların başlıcaları; Çok uluslu Müşterek Harp Merkezi (Türkiye), Müşterek Harp Merkezi (Norveç) ve Müşterek Kuvvet Eğitim Merkezi (Polonya)'dır. Askeri tatbikatlar, sivilden farklı olarak, harekâtın provası niteliğindedir. Tatbikatlar, canlı tatbikat (LIVEX); komuta yeri tatbikatı (CPX) ve bir harita başı tatbikatı şeklinde icra edilmektedir. NATO liderliğindeki güçler, doktrin, dil, yapılar, taktikler ve eğitim farklılıklarına rağmen etkili bir şekilde birlikte çalışabilmelidir. Bu kapsamda tatbikatlar, gözlemci veya katılımcı olarak tüm resmi Ortaklara mümkün olduğu kadar açıktır. Tatbikatlar, ülkelerin gelişmeleri görmesi ve kendi savunma reformları için yapılması gerekenleri tespit etmesi bakımından önem taşırlar ve NATO ülkelerine reformları test etme ve Ortak ülkelere İttifak üyelerinin yeteneklerini izleme fırsatı sunmaktadırlar. Tatbikatlarda kuvvetlerden hayali (jenerik) bir senaryoya cevap vermeleri istenmektedir. Tatbikatlar, savaştan insani yardıma istikrardan yeniden yapılanmaya kadar tüm askeri operasyonları kapsamaktadır. Süresi, kapsamı, seviyesi ihtiyaca göre belirlenmektedir. NATO dünyadaki gelişmeleri izlemekte ve hangi harekâtın yapılması gerekeceğini tahmin etmektedir. Tatbikatlar üç temel göreve hazırlığın en etkili aracıdır. İttifak tatbikatları NATO ülkeleri ve Ortak ülkeler tarafından desteklenmektedir. Katılımcı ülkeler kendi masraflarından ("Costs lie where they fall" ilkesi gereğince) sorumludur.

NATO eğitim ve tatbikatları, "sürekli harekât yeteneği dönüşümünü" test edecek ve katkı sağlayacak şekilde kurgulanmakta, ilgili olay ve faaliyetler NATO'nun iki stratejik komutanlığı Müttefik Harekât Komutanlığı (ACO) ve Müttefik Dönüşüm Komutanlığı (ACT) tarafından geliştirilmektedir. Tatbikatın ayrıntılı özellikleri, başlamasından bir veya iki yıl önce planlanmaktadır. Bu zaman aralıkları gerçek duruma uygundur. Tatbikatlar harekât yeteneğinin kazanılması,

geliştirilmesi ve yönetilmesi için en önemli araçlardır ve NATO üst düzey yönetimi tarafından planlanmakta ve takip edilmektedir.

NATO, gelişen siber tehdit ortamına uyum sağlamaya devam etmektedir. Öncelikli olarak Siber, diğer kuvvet komutanlıkları gibi (Land domain, maritime domain, air domain) alan (domain) olarak tanımlanmış ve buna göre tedbirler alınmaya başlanmıştır. Zirvelerde birçok karar alınmış ve uygulanmaktadır. NATO yapısına siber birimler eklenmiş ve teknolojik yatırımlar başlatılmıştır. NATO, günümüzde komuta kontrol ve silah sistemlerine yönelik siber tehditlerin bertaraf edilmesi gerektiğinin farkındadır ve Müttefikler ile bu konuda konsept, doktrin ve sistemlerini geliştirmeye devam etmektedir. NATO ve Müttefikler, İttifak'ın kolektif savunma, kriz yönetimi ve kooperatif güvenliği gibi temel görevlerini yerine getirmek için güçlü ve esnek siber savunmaya güvenmektedir. İttifak'ın ağlarını ve operasyonlarını, karşılaştığı siber tehditlerin ve saldırıların artan karmaşıklığına karşı savunmaya hazır olması gerekmektedir.

NATO Savunma Planlama Süreci (NATO Defence Planning Process, NDPP), harekât yeteneği dönüşümünün en önemli aracı olmaya devam etmektedir. Bir başka ifadeyle dönüşümün sürekliliğinin kurumsal öncüsüdür. Bu sürecin etkin kullanılması ile harekât yeteneğinin dönüşümü sağlanmaktadır. NDPP, NATO'nun şimdiki ve gelecekteki kapasite gereksinimlerinin tanımlanmasını, geliştirilmesini ve sağlanmasını kolaylaştıran temel araçtır. NDPP, NATO'nun yetenek ihtiyaçlarını her Müttefike belirli kriterleri gözeterek Yetenek Hedefleri olarak bölüştürmekte, bunların uygulanmasını kolaylaştırmakta ve ilerlemeyi düzenli olarak değerlendirmekte, bir ülkeye verilemeyen (tahsis edilemeyen) yetenek ihtiyacının nasıl karşılanacağını belirlemekte, gerekirse ortak fon kullanılmasını sağlamaktadır. Bu işlem; Stratejik Konsept'de mutabık kalınan güvenlik ve savunma hedefleri kapsamındaki yeteneklerin geliştirilmesini sağlayan, ulusal ve İttifak savunma planlama faaliyetlerini senkronize eden bir süreç/çerçeve ile sağlanmaktadır. Müttefiklerin kısa (0-6 yıl) ve orta (7-19 yıl) vadede gerekli yetenekleri sağlamayı taahhüt ettiği tutarlı ve entegre bir süreçtir. Müttefiklerin tüm NATO misyonlarını ve görevlerini üstlenmek için gerekli güçleri ve yetenekleri geliştirmelerini sağlamak maksadıyla yeterli ayrıntı sağlayan, tehdit/riskleri gösteren, yetenek tabanlı bir yaklaşım mevcuttur. Hem bireysel Müttefiklerin hem de genel İttifak'ın koşullarına cevap

vermek için yeterince esnektir, ulusal savunma planlarını bilgilendirir ve yönlendirir, şeffaflık sağlar, çok uluslu yaklaşımları teşvik eder ve en iyi uygulamalardan yararlanma fırsatları sunar. NDPP, yetenek gelişiminin tüm NATO yapıları arasında entegrasyonu ve rasyonelleştirilmesi için ortak bir çerçeve sunmaktadır. NDPP, NATO'nun harekât yeteneğini sürekli dönüştürme kararlılığının bir ifadesidir.

Sonuç

NATO, Soğuk Savaş sonrasında, önemli bir dönemece girmiş, tarihi bir testten geçmiştir. NATO'nun varlık sebebi Varşova Paktı'nın dağılması ile NATO'ya ihtiyaç kalmayacağı görüşü ortaya çıkmıştır. NATO, güçlü yapısı, kurumsal kültürü, mali gücü, kendi personeli ve üye ülkelerin desteği ile devam etme yönünde irade ortaya koymuştur.

NATO, Sovyetler Birliğinin dağılmasından hemen sonra bir yandan kendi geleceğinin ne olacağını düşünürken, öte yandan ortak tehditleri tespit etmiş, tehditlere karşı tedbir geliştirmek için sürekli dönüşümü esas almıştır. NATO, kendi kurumsal yapısı ve Müttefikler sayesinde zirvelerde askeri dönüşümü başlatmıştır. Zirve bildirilerindeki istihbarat ve diğer bilgilerin dönüşüme yön verebildiği tespit edilmiştir. Bu kapsamda ihtiyaç duyulacak harekât yetenekleri, askeri doktrinlere ve her bir kuvvetin yapısına göre belirlenen kriterlere uygun olarak tespit edilmiş ve kazanılması için mücadele başlatılmıştır. Belirsizliklere karşı en etkili yeteneklerin esnek, hareketli, bilgi teknolojilerine dayalı, düşmanı ileriden itibaren gözetleyen erken uyarı sağlayan yetenekler olmasına karar verilmiş ve uygulanmıştır. Komuta ve Kuvvet Yapılarını düzenlemiştir. NATO Savunma Planlama Süreci (NATO Defence Planning Process), harekât yeteneği dönüşümünün en önemli aracı olarak geliştirilmiştir. Aslında böyle bir dönemde düşmanın niteliğini tespit etmek ve buna göre yıllara sarî yetenek kazanmak için yatırım yapmak zor bir işti. NATO, kurumsal kültürü ve gücünden yararlanarak aldığı zirve kararlarıyla bunun üstesinden gelmeyi bildi.

Askeri yeteneklerin başında komuta kontrol kabiliyetleri gelmektedir. Gelecekte birçok krizlerle karşılaşılacağı değerlendirilerek güçlü bir Kriz Yönetim Sisteminin altyapısı kuruldu ve bundan yararlanıldı. Sabit askeri birlik ve sistemlerden, hareketli, esnek ve modüler olanlara geçildi. Bunun için SHAPE'te

Kuvvet Oluşturma (FOG) birimi kuruldu ve ihtiyaç duyulan birlik ve sistemlerin üye ve Ortak ülkelerden karşılanması için bir model oluşturuldu. Bu modele “toplama birliklerin etkin görev yapamayacağı” eleştirisine karşın geliştirilen birlikte çalışabilirlik kriterleri ve standartları geliştirildi ve tatbikatlarla denendi. NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde operasyonlar icra etti ve bunlardan ders aldı. Ayrıca çağa uygun Kriz Planlama yöntemleri geliştirildi. Karargâhların sayısı azaltıldı etkinliği artırıldı. NATO’yu diğer örgütlerden ayıran en önemli özelliği NATO Mukabele Gücü (NRF) kuruldu ve görev hazır hale gelmesi için sertifikasyon sistemi tesis edildi. NATO’nun artık her sene hazır bekler bir gücü vardır. Bu güç üstün teknolojilerden yararlanmaktadır. Bu gücün bir parçası olarak Çok Yüksek Hazırlıklı Müşterek Görev Gücü/Kuvveti (VJTF) oluşturuldu.

NATO zirveleri sürekli dönüşümü düşündü ve çağa uygun harekât yeteneklerinin kazanılması için kararlar aldı, destekledi ve kaynak düzenlemeleri yaptı. Harekât yeteneğini sürekli dönüştürdü. Dönüşümün sürekliliği zordur. NATO, kurumsal yapısı, kültürü, mali gücü ve üye ülkelerin desteği ile bu zorluğun üstesinden geldi. Kurumun dönüşmesi ve varlığını sürdürmesinin en önemli etkenlerinden birisi konsensüs ilkesi ile karar alması, yani her ülkenin oyunun değerli olmasıdır. Üye ülkelerin, kurumsal ilkeler çerçevesinde, görüşlerinin dikkate alınması birlik ve beraberliği güçlendirmektedir.

Sonuç olarak, NATO'nun harekât kabiliyetinin İttifakın kuruluşundan bu yana sürekli bir dönüşüm içinde olduğu ve bu dönüşüm sürecinin değişen politik ve askeri koşullar ve teknolojilerde kaçınılmaz olduğu görülmüştür. NATO, kendine özgü iç dinamikleri olan, özerk ve yaşayan bir askeri ve teknik kompleks olarak da analiz edilmiştir. Bu kapsamda tez, NATO’nun politik yönünden daha çok askeri yönüne odaklanmıştır.

KAYNAKÇA

Arbuckle, James V.:	Military Forces in 21st Century Peace Operations-No job for a soldier? , Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2006, s. 145.
Abts, Jan:	“NATO’s Very High Readiness Task Force: Can the VJTF give elan yo the NATO Response Force,” NATO’s Response to Hybrid Threats , Ed. by. Guillaume Lasconjarias and Jeffrey A. Larsen, Rome, NATO Defence College, 2015, p. 299.
Acer, Yücel:	Uluslararası Hukukta Saldırı Suçu , Ankara, Roma Yayınları, 2004, s.60.
Akad, Mehmet Tanju:	Strateji Üzerine , Kastaş Yayınları, İstanbul, 2001, s. 126.
Akgül, Öner:	“Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO- AB İlişkilerinde Rekabet-İş birliği Analizi ve Türkiye Faktörü,” Güvenlik Stratejileri Dergisi , 2008, Cilt: 4, Sayı: 7, s. 91-124.
Akkaya, Bülent:	“Türkiye’nin Nato Üyeliği ve Kore Savaşı,” Akademik Bakış Dergisi , Sayı 28, 2012, s. 16.
Alford, Jonathan:	Seapower and Influence , Gower Publishing, ABD, 1980.
Al-Qaq, Richard Kareem:	Managing World Order, United Nations Peace Operations and the Security Agenda , London and New York, Tauris Academic Studies, 2009, s. 5.
Aoi, Chiyuki:	Legitimacy and the Use of Armed Force Stability missions in the post- Cold War era , Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2011, s. 163.
Aralov, Semyon İvanoviç:	Bir Sovyet Diplomatının Türkiye Anıları, 1922-1923 (Çev.Hasan Ali Ediz), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020, s. 102.
Arı, Tayyar vd. (eds.):	Uluslararası İlişkiler Kuramları-I , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2645, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1612, Eskişehir, 2013, s. 3.

Arı, Tayyar vd. (eds.):	Uluslararası İlişkiler Kuramları-II , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2954, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1909, Eskişehir, 2013, s. 135.
Arı, Tayyar:	Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika , İstanbul, 2006, Alfa Yayınları, s.137.
Aybet, Gülnur:	“Yeni Bir Transatlantik Fikir Birliği,” NATO Dergisi , 2004 (Çevrimiçi) http://www.nato.int/docu/review/2004/issue3/turkish/art1.html , 06 Temmuz 2020.
Aybet, Gülnur & Florian Bieber:	“From Dayton to Brussels: The Impact of EU and NATO Conditionality on State Building in Bosnia & Hercegovina,” Europe-Asia Studies , Routledge, Vol.:63, No.:10, December 2011, s. 1911-1937.
Aybet, Gülnur:	“NATO's Developing Role in Collective Security,” SAM PAPERS No. 4/99. , s. 10.
Aydın, Mustafa vd. (eds.):	Strateji ve Güvenlik , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2731, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1692, Eskişehir, 2012, s.12.
Aydın, Mustafa:	“Uluslararası İlişkilerin Gerçekçi Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği,” Uluslararası İlişkiler Dergisi , Cilt:1, Sayı:1, 2004, s. 39.
Bağbaşıoğlu, Arif:	“Ortaklık Politikası Çerçevesinde Nato’nun Orta Doğu’ya Bakışı,” Akademik Ortadoğu , Cilt 6, Sayı 1, 2011, s. 94.
Bağbaşıoğlu, Arif:	“Güncelliğini Yitirmeyen Bir Sorun Olan Yük Paylaşımına Yeni Bir Çözüm Arayışı: Akıllı Savunma ve NATO,” Akademik Bakış , Cilt 10, Sayı 19, Kış 2016, s. 210-211.
Bağbaşıoğlu, Arif:	“NATO’nun Genişlemesi ve Balkanlar”, Basılmamış Doktora Tezi , Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2011, s. 9 ve 35.
Bağcı, Hüseyin, Kemal Yakut (eds.):	Türk Dış Politikası-I , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2693, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1659, Eskişehir, t.y., s. 211.

Baldwin, David:	“The Concept of Security”, Review of International Studies , Cilt 23, No:1, 1997, s. 5-26.
Ball, Nicole:	“Democratic governance and the security sector in conflict-affected countries,” Derick W. Brinkerhoff (ed.), Governance in Post-Conflict Societies Rebuilding Fragile States , New York, Routledge, 2007, s. 107.
Başeren, Sertaç Hami:	Ege Sorunları , Türk Deniz Araştırmaları vakfı Yayınları, Yayın No:25, Ankara, 2006, s. 205.
Bayar, M. Hikmet:	Yarım Asırlık Asker, Cilt II, Generallik Dönemi , O Kitaplar, İstanbul, 2006, s. 366-367.
Bayar, M. Hikmet:	Yarım Asırlık Asker, Cilt I, Askeri Öğrencilik ve Subaylık Dönemi , O Kitaplar, İstanbul, 2006, s. 157.
Baydil, Emin:	“Sovyetler’in Yıkılmasından Sonra NATO’nun Yeni Hedefleri ile Ortadoğu Bölgesi Arasındaki İlişkiler Üzerinde Jeopolitik Bir Değerlendirme,” Akademik Bakış Dergisi , Sayı 19, 2010, s. 5.
Baylis, John:	“Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı,” Uluslararası İlişkiler Dergisi , Cilt: 5, Sayı: 18 (Yaz 2008), s. 69-85.
Bellamy, Ian:	“Towards a Theory of International security”, Political Studies , 29/1 (1981), s.100-105.
Betts, Richard:	“Should Strategic Studies Survive”, World Politics , Cambridge University Press, Cilt 50, No 1, October 1997, p. 7-33.
Bilgin, Pınar:	“Güvenlik Çalışmalarında Yeni Açılımlar: Yeni Güvenlik Çalışmaları”, SAREM , Cilt: 8, Sayı: 14, 2010, s. 73-74.
Birsel, Haktan:	“Başlangıçtan Günümüze NATO Sorunsalı “Madalyonun İki Yüzü”, SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi , Mayıs 2012, Sayı:25, s. 109-124.
Bodur, Harun:	Kronolojik 20’nci Yüzyıl Siyasi Tarihi , Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2013, s. 887.

Booth, Ken:	Dünya Güvenliği Kuramı , İstanbul, Küre Yayınları, 2012, s. 137.
Booth, Ken, Nicholas J. Wheeler:	The Security Dilemma: Fear, Cooperation and Trust in World Politics , Hampshire, Palgrave Macmillan, s. 21-41 ve 137-138.
Bozgeanu, Cristina:	“Pooling and Sharing and Smart Defence, Beyond the Concept”, International Scientific Conference with the theme Complex and Dynamic Nature of the Security Environment, Carol I National Defence University, Bucharest, 22-23 November 2012, s. 412.
Bozkurt, Enver:	“Kant’ın Ebedi Barış Üzerine Denemesinin Günümüze Yansıması ve Anayasa Mahkemesi Denetimi”, Evrensel Barış ve Medeniyetler Buluşmasında Anayasa Mahkemesinin Rolü, Ankara, 25-26 Nisan 2007.
Bozkurt, Enver:	NATO’nun Geleceği, Tartışma Platformu, S. 185., (Çevrimiçi) www.usak.org.tr , 07 Ağustos 2021.
Bölme, Selin M.:	İncirlik Üssü ABD’nin Üs Politikası ve Türkiye , İstanbul, İletişim Yayınları, 2012, s. 340.
Bölme, Selin M.:	“NATO Zirvesi ve Füze Kalkanı Projesi,” Analiz, SETA, Aralık 2010, Sayı:30, s. 6.
Bölme, Selin M.:	“Soğuk Savaş’ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik ve Değişim”, Uluslararası İlişkiler , Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 51-71.
Brzezinski, Ian:	“NATO: Bir Dönüşüm İttifakı,” eJOURNAL USA, Haziran 2004, Cilt: 9, Sayı: 2.
Burchill, Scott v.d.:	Uluslararası İlişkiler Teorileri , Çev.Muhammed Ağcan, Ali Aslan, Küre Yayınları, İstanbul, 2013, s. 293.
Buzan, Barry:	“Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi”, çev: Burcu Yavuz, Uluslararası İlişkiler Dergisi , Cilt:5, No:18, 2008, s. 108.
Buzan, Barry:	“Askeri Güvenliğin Değişen Gündemi,” Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe , Ed. by Mustafa Aydın

	vd., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, p. 333.
Buzan, Barry and Ole Wæver:	Regions and Powers The Structure of International Security , Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 395.
Buzan, Barry and Ole Wæver:	“Macrosecuritisation and Security Constellations: Reconsidering Scale in Securitisation Theory,” Review of International Studies , No:35, 2009, s. 253-276.
Buzan, Barry:	“New Patterns of Global Security in the Twenty-first Century,” <i>International Affairs</i> (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 67, No. 3, July, 1991, pp. 431-451.
Buzan, Barry:	People, States, and Fear: National Security Problem in International Relations , Brighton, Harvester Wheatsheaf, 1983. s. 129-153.
Buzan, Barry:	“Security Concept” konulu mülakatı, Canadian International Policy , 6 Aralık 2004.<< http://www.international.gc.ca/cip-pic/discussions/security-secureite/video/buzan.aspx?lang=eng >> 11 Mayıs 2020.
Buzan, Barry, Ole Wæver, Jaap de Wilde:	Security: A New Framework for Analysis , Lynne Rienner Publishers, 1998, s. 21.
Buzan, Barry and Lene Hansen:	The Evolution of International Security Studies , Cambridge, Cambridge University Press, 2009, s. 82.
Cebeci, Münevver:	“NATO, AB ve Türkiye: OGSP Açmazı,” Marmara Avrupa Çalışmaları Dergisi , Cilt 20, Sayı:2, 2012, s. 95-120.
Cömert, Servet:	Jeopolitik, Jeostrateji ve Strateji , Harp Akademileri Komutanlığı Yayınları, İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 2000, s. XI-XXII.
Çevikbaş, Ahmet:	“Müttefik Güç Harekâtı İnsani Müdahalelerin Bir İstisnası mıdır? NATO’nun Kosova’ya Yönelik Harekâtının Uluslararası Hukuk ve Askeri Bakış Açılarından

	Değerlendirilmesi,” Savunma Bilimleri Dergisi , Kasım 2011, Cilt 10, Sayı 2, s. 18-57.
Dalby, Simon:	“Contesting an Essential Concept: Reading the Dilemmas in Contemporary Security Discourse” Keith Krause and Michael C. Williams (Eds.) Critical Security Studies , Minneapolis, University of Minnesota Press, 1997, s. 3-4.
Dedeoğlu, Beril:	Uluslararası Güvenlik ve Strateji , İstanbul, Yeni Yüzyıl Yayınları, 2014.
Dedeoğlu, Beril:	“Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine”, Uluslararası İlişkiler , Cilt:1, No:4, 2004, s. 2.
Dedeoğlu, Beril:	“Yeniden Güvenlik Topluluğu: Benzerliklerin Karşılıklı Bağımlılığından Farklılıkların Birlikteliğine,” Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe , Ed. by Mustafa Aydın vd., İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları 398, 2012, p. 384.
De Nevers, Renée:	“NATO’s International Security Role in the Terrorist Era,” International Security , The MIT Press, 31(4), 2007, pp. 34-66.
Doğan, Naci:	“Yeni Dünya Düzeni Bağlamında Uluslararası Sistem, NATO’nun Rolü ve Türkiye’nin Stratejik Konumu”, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 2004, Cilt:5, Sayı:10, s. 25-41.
Dorff, Robert H.:	“A Commentary on Security Studies for the 1990s as a Model Core Curriculum”, International Studies Notes , Cilt 19, No 3., Fall 1994, s. 27.
Dönmez, Suat:	“Güvenlik Anlayışının Dönüşümü: İttifak Kavramı ve NATO,” Basılmamış Doktora Tezi , Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2010, s. 1.

Drew, Dennis M. and Donald M. Snow:	Making Twenty-First-Century Strategy, An Introduction to Modern National Security Processes and Problems , Alabama, Air University Press, November 2016, s. 224.
Duffield, John S., Cynthia Michota ve Sara Ann Miller:	“Alliances,” Paul D. Williams (ed.), Security Studies: An Introduction , London and New York, Routledge, 2008, s. 305.
Duman, Levent:	“Ortak Çıkarlar, Farklı Öncelikler: 2001-2008 Döneminde Türkiye, ABD ve İsrail Lobisinin İsrail-Filistin Sorununa Yaklaşımları,” Akademik Orta Doğu , Cilt 5, Sayı 2, 2011, s. 155-180.
Ebbe, Annelise:	“Afghanistan, NATO and Women’s Security,” International Congress No to NATO, Strasbourg, April 3-5, 2009.
Ekinci, İlhan:	Ateş Gemileri ve Osmanlı Denizlerinde Kullanımları, History Studies , V.5 Issue 1, Ocak 2013, s. 129-156.
Erhan, Çağrı:	Soğuk Savaş Sonrası ABD’nin Güvenlik Algılamaları, Uluslararası Güvenlik Sorunları ve Türkiye , (der.) Refet Yinanç, Hakan Taşdemir. Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2002, s. 58.
Eşel, Gökhan:	“Değişen Karadeniz Jeopolitiğinde: Amerikan Faktörü” VI. Uluslararası Karadeniz Sempozyumu , 6-7 Kasım 2014, s. 45-64.
Etzioni, Amitai:	Security First for a Muscular, Moral Foreign Policy , New Haven & Londra, Yale University Press, 2007, s. IX.
Freedman, Lawrence:	“International Security: Changing Targets”, Foreign Policy , Cilt 110, Spring 1998, s. 48-63.
Fukuyama, Francis:	Siyasi Düzenin Kökenleri , Çev. Ezgi Başer, Profil Yayıncılık, İstanbul, 2016, s. 212-213.
Gardner, Hall:	“Hybrid Warfare: Iranian and Russian Versions of “Little Green Men” and Contemporary Conflict”, NATO Defence College Research Paper , No:123, December 2015, s. 2.

Gariup, Monica:	European Security Culture, Language, Theory, Policy , Ashgate, 2009, s. 92.
Gilpin, Robert:	War and Change in the World Politics , New York, Cambridge University Press, 1981.
Gilpin, Robert:	“The Richness Tradition of Political Realism”, International Organization , Volume 38, Issue 2, (Spring), 1984, ss. 287-304.
Glaser, Charles L.:	“Why NATO is Still Best: Future Security Arrangements for Europe,” International Security , Vol. 18, No. 1, Summer, 1993, p. 5-50.
Goldgeier, James M.:	The Future of NATO , Council on Foreign Relations Special Report No.51, New York, 2010, s. 14.
Goure, Daniel:	“NATO’s Last Chance: Invest Its Scarce Resources Wisely or Accept Strategic Irrelevance,” Lexington Institute , 2014, p. 2.
Gözen, Ramazan (ed.):	Amerikan Dış Politikası , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2609, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1577, Eskişehir, t.y., s. 24-25.
Günel, Altuğ:	“Büyük Ortadoğu Projesi ve Türkiye,” Ege Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, s. 156-164, (çevrimiçi), http://www.nato.int/docu/review/2004/istanbul/2004-istanbul-e.pdf , 23 Haziran 2020.
Günsev, Mesut:	Savaş Aldatmaları , Melisa Matbaacılık, İstanbul, 2007, s. 39.
Hale, William:	Türk Dış Politikası, 1774-2000 , Çeviren Petek Demir, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2003, s. 202.
Hamilton, Daniel S.:	Transatlantic Transformations: Equipping NATO for the 21st Century , Center for Transatlantic Relations, Washington, John Hopkins University Press, 2004, s. 106.
Hasenclever, Andreas, Peter	“Integrating Theories of International Regimes,” Review of International Studies . Vol. 26, 2000, s. 19-25.

Mayer ve Volker Rittberger:	
Hendrickson, Ryan C.:	“Crossing the Rubicon,” NATO Review , Autumn, 2015, (Çevrimiçi) http://www.nato.int/docu/review/2005/issue3/english/history.html , 22 Haziran 2020
Hobbes, Thomas:	On the Citizen , ed.ve çev. Richard TuckMichael Silverthorne, Cambridge University Press, Cambridge, 1998, s. 143-4.
Holsti, Ole, P. Terence Hopmann, John D. Sullivan:	Unity and Disintegration in International Alliances , New York, Wiley-Interscience Publication, 1973, s.2.
Holsti, K.J.:	“Diplomatic Coalitions and Military Alliances”, Alliance in International Politics , (der.) Julian R. Friedman, Christopher Bladen, Steven Rosen, Boston, Allyn and Boston Inc., 1970, s. 93-94
Horowitz, Michael:	“A Common Future? NATO and the Protection of the Commons,” Chicago Council Transatlantic Paper Series No. 3, October 2010, s. 6.
Huntington, Samuel P.:	Asker ve Devlet, Sivil-Asker İlişkilerinin Kuram ve Siyasası , Çev.Kazım Uğur Kızılaslan, Salyangoz Yayınları, İstanbul, 2004, s. 45.
Hyde-Price, Adrian:	European Security in the Twenty-First Century-The challenge of multipolarity , Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2006, s. 14.
İnaç, Hüsamettin, Ümit Güner:	“Avrupa ve Amerikan Güvenlik Çatışmaları Bağlamında Türk Dış Politikası”, Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi , Cilt:6, No:1, 2006, s. 132.
İzci, Rana:	“Uluslararası Güvenlik ve Çevre”, Uluslararası Politikada Yeni Alanlar, Yeni Bakışlar , der. Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, Der Yayınları, 1998, s. 404-405.
Jones, James L.:	“Transforming NATO’s Military Structures,” NATO Review , Spring 2004, s. 9.

Jones, Richard Wyn:	“Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War”, M. Jane Davis (der.), Security Issues in the Post-Cold War World , Cheltenham, Edward Elgar.
Kagan, Robert:	“Power and Weakness,” Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), International Security, Volume IV Debating Security and Strategy and the Impact of 9-11 , Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 247.
Kantarıcı, H.:	“Gelecekte Jeopolitik Ortamı Şekillendireceği Öngörülen Menfaatlere Dayalı Koalisyonlar Teorisi,” 2023 Aylık Dergi , Sayı: 87, Ankara, 2008, 2023 Aylık Dergi , Sayı: 87, Ankara, 2008, s. 68.
Kasım, Kamer:	“Soğuk Savaş Dönemi Sonrası Kıbrıs Sorunu, Akademik Bakış ,” 58 Cilt 1, Sayı 1, K1ş 2007.
Kaufman, Joyce P.:	NATO and the Former Yugoslavia: Lessons Learned , Maryland, Rowman & Littlefield Publishers, 2002, p. 213.
Kesgin, Serdar:	“NATO’nun Genişleme Politikasının Karadeniz Güvenliğine Etkisi,” 38’inci ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı , Ankara, 2007, s. 979.
Kesik, Muharrem:	“Türkiye Selçukluları’nda Savaş Geleneği Hile ve Taktikleri,” Eskiçağ’dan Modern Çağ’a Ordular-Oluşum, Teşkilat ve İşlev , Ed. by. Feridun M. Emecen, Kitabevi, İstanbul, 2008, s. 243-266.
Keyman, Fuat, Betül Yüce Dural (eds.):	Uluslararası İlişkilere Giriş , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3003, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1956, Eskişehir, 2013, s. 14.
Kıbaroğlu, Mustafa:	Türkiye-NATO İlişkileri, Analiz , SETA, Mart 2017, Sayı:191, s. 11.
Kıbaroğlu, Mustafa:	“NATO’nun Balistik Füze Savunma Sistemi ve Türkiye”, Uluslararası İlişkiler Dergisi , Cilt: 9, Sayı: 34, (Yaz 2012), s. 183-204.

Kibaroğlu, Mustafa:	“NATO’nun Suriye Stratejisi,” Küresel ve Bölgesel Aktörlerin Suriye Stratejileri (Çevrimiçi) www.mustafakibaroğlu-seta-kureselaktörlerinsuriyestrategyisi-nato-ekim2016.pdf , 27 Haziran 2020.
Kline, Jeff:	“Maritime Security,” Scott Jasper (ed.), Securing Freedom in the Global Commons , Stanford, Stanford University Press, 2010, s. 67.
Kriendler, John:	Transforming NATO HQ: The Latest Hurrah , Swindon Conflict Studies Research Center Special Series 06/30, July 2006, s.1
Kissinger, Henry:	Diplomasi , Çeviren: İbrahim H. Kurt, 2. Baskı, Türkiye İş Bankası Yayınları, s. 782.
Klein, Bradley S.:	“How the West was One: Representational Politics of NATO,” Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), International Security, Volume II The Transition to the Post-Cold War Security Agenda , Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 176.
Kobaladze, Mikheil:	“Russia in NATO: Attesting the Impossible,” Centro Argentino de Estudios Internacionales Área CEI y Países Bálticos, s. 9., (Çevrimiçi) www.caei.com.ar , 07 Ağustos 2021.
Kor, Z. Tuba:	“NATO’nun Washington Zirvesi’yle Yenilenen Kimliği,” <i>Anlayış Dergisi</i> , İstanbul, Sayı 13, Haziran 2004, s. 51.
Korkmazyürek, Haluk:	İş Modeli ve Kriz Yönetimi , H. Nejat Basım, Ankara, s.94-95.
Korski, Daniel:	“Shaping a New NATO-Russia Partnership,” <i>European Council On Foreign Relations</i> , s. 225-230.
Kurt, Deniz, Yavuz Pehlivan, Erdal Korkmaz:	Türk Hava Kuvvetleri Birlik Yerleşke ve Komutanlık Tarihçeleri , Ankara, Hava Basımevi ve Neşriyat Komutanlığı, 2018, s. Önsöz.

Larrabee, F. Stephen v.d.:	“Can NATO Meet Defence Challenges in an Era of Austerity?” (Çevrimiçi) www.rand.org/pdfrd/pubs/research_briefs/rb9675.html, 22 Haziran 2020.
Lasconcarias, Guillaume:	“The NRF: from a Key Driver of Transformation to a Laboratory of the Connected Forces Initiative,” Research Paper No. 88 , NATO Defence College, January 2013, p. 2.
Leonard, Sarah ve Christian Kaunert:	“Reconceptualizing the Audience in Securitization Theory,” Thierry Balzacq (ed.), Securitization Theory How Security Problems Emerge and Dissolve , New York, Routledge, 2011, s. 58.
Lindley-French, Julian:	A Chronology of European Security & Defence 1945–2007 , Oxford University Press, 2007, s. 254.
Liska, George:	Nations in Alliance: The Limits of Interdependence , Baltimore, The John Hopkins Press, 1962, s.3.
Mahan, Alfred Thayer:	The Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783 , Qontro Classic Books, 2010, s. 46.
Maslow, Abraham H.:	“A Theory of Human Motivation”, Psychological Review , 50, p. 370-396. < http://psychclassics.yorku.ca/Maslow/motivation.htm >, 3 Haziran 2019.
Mearsheimer, John J.:	The Tragedy of Great Power Politics, New York, W.W. Norton & Co., 2003, Ed.by., Paul, T.V. vd., Balance of Power: Theory and Practice in the 21st Century , California, Stanford University Press, 2004, s. 5.
Mearsheimer, John J.:	“Structural Realism,” Tim Dunne, Milja Kurki and Steve Smith (eds.) International Relations Theories: Discipline and Diversity , New York: Oxford University Press, 2007, s. 71-88.
Mearsheimer, John J.:	“The False Promise of International Institutions,” International Security , Vol. 19, No. 3, Winter 1994/95, s. 5-49.

Mengi, Ergun:	“NATO Bükreş Zirvesi Sonuçları ve NATO’nun Yakın Geleceği,” Stratejik Analiz Dergisi , Mayıs 2008, s. 44.
Miller, Benjamin:	“The Concept of Security: Should it be Redefined?” Uri Bar-Joseph (Ed.) Israel’s National Security Towards the 21st Century, Journal of Strategic Studies , Cilt:24, No:2, 2001, s. 13-42.
Miller, Brick T.:	“Transforming the NATO Military Command Structure: A New Framework for Managing the Alliance’s Future,” Senior Fellows Publication , 2003, p. 1.
Molla, Alptekin:	“NATO Savunma Politikaları Çerçevesinde Türk-Amerikan İlişkilerinin Analizi,” Basılmamış Doktora Tezi , İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Danışman: Faruk Sönmezoğlu, İstanbul, 2008, s. 23.
Moore, Rebecca:	“Partnership Goes Global” Gülnur Aybet and Rebecca Moore (eds.), NATO in Search of a Vision , Georgetown University Press, Washington, 2010, 219242, p. 232-233.
Morelli, Vincent and Paul Belkin:	“NATO in Afghanistan: A Test of the Transatlantic Alliance,” CRS Report for Congress , 2009, s. 12.
Morgenthau, Hans J.:	Politics Among Nations , (yenileştiren) Kenneth W. Thompson ve M. David Clinton, 7. baskı, New York, McGrawHill, 2005, s. 29-30.
Morgenthau, Hans J.:	Uluslararası Politika. Cilt 1 , Çev. Baskın Oran ve Ünsal Oskay, Ankara, Sevinç Matbaası, 1970, s. 130-94.
Möttöla, Kari:	“The European Union and Crisis Management,” Heinz Gärtner and Ian M. Cuthbertson (eds.), European Security and Transatlantic Relations after 9/11 and the Iraq War , New York, Palgrave Macmillan, 2005, s. 188.
Mulin, Jon:	“Pooling and Sharing is an art not a science,” Issue May-July 2012, European Defence Matters on 21 May 2012, pp. 12-

	14, (çevrimiçi) http://www.eda.europa.eu/docs/brochures/EDMIssue1.pdf , 13 May 2021.
Murphy, Sean D.:	Humanitarian Intervention, The United Nations in an Evolving World Order , University of Pennsylvania Pres, Philadelphia, s. 339.
Mütercimler, Erol:	Ertuğrul Faciası, 21'inci Yüzyıla Doğru Türkiye-Japonya İlişkisi , İstanbul, Alfa Yayınları, 2010, s. 11.
Mütercimler, Erol:	Geleceği Yönetmek ve Kazanmak İçin Stratejik Düşünme , Alfa Basım, İstanbul, 2011, s. 711.
Myrli, Sverre:	"NATO and Cyber Defence," NATO Parliamentary Assembly Report No.:173, 2009.
Nye, Joseph S.:	Amerikan Gücünün Paradoksu: Dünyanın Tek Süper Gücü Neden Tek Başına Davranamaz? Literatür Yayınları 2003, s. 6.
Nye, Joseph S.:	Dünya Siyasetinde Başarının Yolu Yumuşak Güç , Çev. Rayhan İnan Aydın, Ankara, Elips Kitap, 2005, s. 11.
Nye, Joseph S.:	Soft Power, The Means to Success in World Politics , New York, 2004, Public Affairs, s. 2.
Oğuzlu, Tarık:	"NATO'nun Dönüşümü ve Geleceği," Ortadoğu Analiz , Nisan 2012, Cilt: 4, Sayı: 40, s.11.
Oğuzlu, Tarık and Mustafa Kibaroglu:	"Incompatibilities in Turkish and European Security Cultures Diminish Turkey's Prospects for EU Membership," Middle Eastern Studies , Cilt: 44, Sayı: 6, (Kasım 2008), s. 945-962.
Oktay, Emel:	"NATO'nun Dönüşümü ve Kamu Diplomasisi'nin Artan Rolü", Uluslararası İlişkiler , Cilt 9, Sayı 34 (Yaz 2012), s. 125-149.
Ortaylı, İlber vd. (eds.):	Siyasi Tarih-II , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 3023, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1975, Eskişehir, 2013, s. 115.
Özbağcı, Şuhnaz Yılmaz:	"Türkiye ve Batı Dünyası" XXI. Yüzyılda Türk Dış Politikasının Analizi , y.y., y.t., s. 324.

Özen, Çınar vd. (eds.):	Uluslararası Örgütler , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2920, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1877, Eskişehir, 2013, s. 8.
Özlük, Erdem, Duygu Özlük:	“NATO’yu Anlamak: Dönüşümü, Yeni Kimlikleri ve Uyum Süreçleri,” Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , Sayı: 31, 2014, s. 209-225.
Palmer, Diego A. Ruiz:	“The Framework Nations’ Concept and NATO: Game- Changer for a New Strategic Era or Missed Opportunity?” NATO Defence College Research Paper , No:132, July 2016, s. 20.
Paşa, Cemal:	Hatıralar Cemal Paşa , Yayına Haz. Alpay Kabacalı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2001, 176, 179.
Pekşen, Hasan Deniz:	“NATO’nun Dönüşümünün Sınırları: Bir Uygulama Vakası Olarak Enerji Güvenliği,” Güvenlik Stratejileri , Yıl: 12 Sayı: 23, s. 41-42.
Ponsard, Lionel:	Russia, NATO and Cooperative Security, Bridging the Gap , Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2007, s. 109.
Pouliot, Vincent:	International Security in Pracice, The Politics of NATO- Russia Diplomacy , Cambridge, Cambridge University Press, 2010, s. 8.
Praks, Henrik:	“Hybrid or Not: Deterring and Defeating Russia’s Ways of Warfare in the Baltics-the Case of Estonia,” NATO Defence College Research Paper , No:124, December 2015, s. 12.
Ralston, Joseph:	“Keeping NATO’s Military Edge Intact in the 21st Century,” (Çevrimiçi) http://www.nato.int/docu/speech/2002/ s021003d.htm , 15 October 2019.
Reus-Smit, Chris:	“The Constructivist Turn: Critical Theory After The Cold War,” Australian National University, Department of International Relations Working Paper , No. 1996/4., p. 1.

Rimanelli, Marco:	The A to Z of NATO and Other International Security Organizations , The A to Z Guide Series, No. 112, Plymouth, UK, The Scarecrow Press, Inc., 2009, s. CXXIV.
Risse-Kappen, Thomas:	“Collective Identity in a Democratic Community: The Case of NATO,” Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), International Security, Volume III Widening Security , Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 194.
Robertson, Lord George:	“NATO’nun Dönüşümü”, NATO Dergisi , İkbahar 2003, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/docu/review/2003/issue1/english/art1.html , 09 Mayıs 2021.
Rothschild, Emma:	“What is Security?”, Daedalus: Journal of the American Academy of Arts and Sciences , Cilt 124, No 3., s. 53-98.
Ruhle, Michael:	“NATO After Prague: Learning The Lessons of 9/11,” Parameters , 2003, s. 93.
Rühle, Michael and Julijus Grubliauskas:	“Energy as a Tool of Hybrid Warfare”, NATO Defence College Research Paper , No:113, April 2015, s. 5.
Sten Rynning:	NATO Renewed The Power and Purpose of Transatlantic Cooperation , Hampshire, Palgrave Macmillan, 2005, s. 46.
Seren, Merve:	Türkiye’nin Füze Savunma Sistemi Raporu, SETA, 2015, s. 13. Bu konuda bkz. NATO, “Ballistic Missile Defence”, (Çevrimiçi) http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_49635.htm , 22 Haziran 2020.
Shea, Jamie:	“NATO’s Future Strategy: Ready for the Threats of the Future or Refighting the Battles of the Past?”, Strategy in NATO , Ed. by. Liselotte Odgaard, Palgrave Macmillan, New York, 2014, p. 30.
Smith, Michael E.:	Europe’s Foreign and Security Policy The Institutionalization of Cooperation , Cambridge, Cambridge University Press, 2003, s. 19.

Snyder, Glenn H.:	“Alliance Theory: A Neorealist First Cut”, Journal of International Affairs , 1990, s. 108.
Solomon, Hussein:	“Africa’s Shaky Security Architecture: Perspectives from SADC and the AU,” Hussein Solomon (ed.), Challenges to Global Security: Geopolitics and Power in an Age of Transition , New York, I.B. Tauris, 2008, s. 238.
Sönmezoğlu, Faruk:	Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi (2.Baskı) , İstanbul, Filiz Kitabevi, 1995, s. 135.
Stone, Marianne:	“Security According to Buzan: A Comprehensive Security Analysis,” Security Discussion Papers Series , Spring 09, 2009, s. 1-11.
Şahin, Güngör:	“Küresel Güvenliğin Dönüşümü; NATO Bağlamında Kavramsal, Tarihsel ve Teorik Bir Analiz” Savunma Bilimleri Dergisi , Kasım 2017, Cilt 16, Sayı 2, s. 59-81.
Şahin, Güngör:	“Soğuk Savaş Sonrası Değişen Güvenlik Anlayışı Bağlamında NATO”, Basılmamış Doktora Tezi , Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Edirne, 2015.
Tanrısever, Oktay F.:	“Güvenlik”, Devlet ve Ötesi , (der.) Attila Eralp, İstanbul, İletişim Yayınları, 2005, s.108.
Till, Geoffrey:	Seapower: A Guide for the Twenty-First Century , London, Frank Cass Publishers, 2004.
Toje, Asle:	America, the EU and Strategic Culture Renegotiating the Transatlantic Bargain , Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2008, s. 81.
Tütüncü, Ayşe Nur, Elif Uzun:	Uluslararası Hukuk-II , T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını No: 2917, Açıköğretim Fakültesi Yayını No: 1874, Eskişehir, 2013, s. 66.
Ullman, Richard H.:	“Redefining Security,” Barry Buzan and Lene Hansen (eds.), International Security, Volume I The Cold War and

	Nuclear Deterrence , Los Angeles, SAGE Publications, 2007, s. 299.
Uzgel, İlhan:	“ABD Hegemonyasının Yeniden İnşası, Orta Doğu ve NATO,” Mülkiye , Cilt: XXVIII, Sayı: 243, s. 15.
Uzgel, İlhan:	“ABD ve NATO ile İlişkiler”, Baskın Oran (Der.), Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar , Cilt II, İstanbul, İletişim Yayınları, s. 48.
Uzunçarşılı, İ. Hakkı:	Osmanlı Devlet Teşkilatına Medhal , Ankara, 1988, s. 100-101.
Varlık, Ali Bilgin:	“Askerî ve Ekonomik Veriler Işığında NATO’nun Esnekliği,” Savunma Bilimleri Dergisi , Kasım 2012, Cilt 11, Sayı 2, s. 71-123.
Von Sanders, Liman:	Türkiye’de Beş Sene , Çev. Osmanlı Genelkurmayı Askeri Tarih Encümeni Tercüme Heyeti, Yayına Haz. Muzaffer Albayrak, Yeditepe Yayınevi, İstanbul, 2006, s. 284.
Walt, Stephen M.:	“Uluslararası İlişkiler: Bir Dünya Binbir Kuram”. Başak Çalı (çev.), Foreign Policy: Bilginin Ufukları , İstanbul: Bilgi Üni. Yayınları, 1998, s. 24-25.
Walt, Stephen M.:	“The Renaissance of Security Studies,” International Studies Quarterly , Cilt 35, No. 2, 1991, s. 213.
Walt, Stephen M.:	“Alliance Formation and the Balance of World Power”, International Security , Vol. 9, No. 4, (Spring), 1985, s. 8.
Walt, Stephen M.:	The Origins of Alliances , New York, Cornell University Press, 1990, s.12-26.
Stephen M. Walt:	“Rigor or Rigor Mortis-Rational Choice and Security Studies”, International Security , Cilt 23, No 4., Spring 1999, s. 71.
Walt, Stephen M.:	“Testing Theories of Alliance Formation: The Case of Southwest Asia”, International Organization , Vol. 42, No. 2, (Spring), 1988, ss. 279-280.

Waltz, Kenneth N.:	“Realist Thought and Neorealist Theory”, The Evolution of Theory in International Relations , (der.) Robert L. Rothstein, South Carolina, University of South Carolina Press, 1992, s. 36.
Webber, Mark:	“The Kosovo war: a recapitulation,” International Affairs , 85 (3), 2009, pp. 447-459. “Congressional Research Service Report for Congress”, The Library of Congress , 1999, p. 6.
Webber, Mark, Ellen Hallams, Martin A. Smith:	“Repairing NATO’s Motors”, International Affairs , Vol:90, No:2, 2014, s. 773.
Wendt, Alexander:	“Constructing International Politics”, International Security , Vol. 20. No 1. s. 73.
Wendt, Alexander:	Social Theory of International Politics , Cambridge, Cambridge University Press, s. 139.
Wiarda, Howard J. ve Lana L. Wylie:	“The New Challenges in U.S. Foreign Policy”, Steven W. Hook (der.), Comparative Foreign Policy: Adaptation Strategies of the Great and Emerging Powers , New Jersey, Pearson Education, 2002, s. 12-45.
Williams, M. J.:	NATO, Security and Risk Management From Kosovo to Kandahar , Contemporary Security Studies, London and Newyork, Routledge, 2009, s. 35.
Wolfers, Arnold:	Discord and Collaboration (Baltimore: John Hopkins University Press, 1962, s. 150.
Wolfers, Arnold:	“National Security as an Ambiguous Symbol,” Political Science Quarterly , Cilt 67, No 4., Dec. 1952, s. 481-502.
Woodruff, William:	Modern Dünya Tarihi , Çev. Hale Vardar&Arda Vardar, İstanbul, Pozitif Yayınları, 2010, s. 226.
Wyn Jones, Richard:	Security, Strategy, and Critical Theory , Lynne Rienner Publishers, Inc., 1999, s. 88.
Wyn Jones, Richard:	“Travel Without Maps: Thinking About Security After the Cold War”, M. Jane Davis (der.), Security Issues in the Post-Cold War World , Cheltenham, Edward Elgar.

Yamak, Kemal:	Gölgede Kalan İzler ve Gölgeleşen Bizler , Doğan Kitap, İstanbul, 2006, s. 579, 585.
Yaman, Didem:	“NATO’nun Yeni Görevi: ‘Terörizmle Mücadele’ ve Bu Ekseninde Atılan Adımlar”, Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi , Cilt:2, No:7, 2006, s. 47.
Yapıcı, Merve İrem:	“Bosna Hersek’te Gerçekleştirilen Askeri Müdahalenin Uluslararası Hukuktaki Yeri,” Uluslararası Hukuk ve Politika , C.II, No:8, 2007, s. 1-24.
Yapıcı, Merve İrem:	“Rusya-NATO İlişkilerinin Dünü, Bugünü ve Geleceği,” 38’inci ICANAS Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi Bildiriler Kitabı , Ankara, 2007, s. 1451-1474.
Yarkın, Derya Şerif, Gökhan Atmaca:	“Deniz Taktik İşaretlerinin Yazılı İlk Kaynağı,” Güvenlik Stratejileri Dergisi , İstanbul, Milli Savunma Üniversitesi Merkez Basımevi, Cilt 15, Sayı 31, Eylül 2019, s. 548.
Yıldırım, Şafak Beren:	Nurşin Ateşoğlu Güney ile Söyleşi, Varşova’daki NATO Zirvesi ve Türkiye , Bilgesam, Ağustos 2016, s. 4.
Yılmaz, Veli:	Siyasi Tarih , İstanbul, Harp Akademileri Basımevi, 1998, s. 251.
Yılmazarslan, Murat:	Kuvvet Kullanma: NATO'nun Uluslararası Güvenlikte Artan Rolü , Basılmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara, 2008.
Yiğittepe, Levent:	“NATO’nun Güvenlik Algılaması ve Türkiye Tartışmaları,” International Journal of Academic Value Studies , Vol: 3, Issue:9, 2017, pp: 344-359.

İnternet Kaynakça:

Summary note to Council on the need to improve NATO's capability package process, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/issues/iban/performance_audits/170201-improve-capability-package-process-eng.pdf , 11 Mayıs 2021.
“Summit Meetings:” NATO-Encyclopedia_2019_Eng, NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2019, s. 667-672, (Çevrimiçi) http://www.nato.int , 16 Mayıs 2020.
“The Alliance's New Strategic Concept,” 26 Ağustos 2010, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_23847.htm , (Çevrimiçi) 09 Mayıs 2021.
N A T O Security Investment Programme Financial Activity as at 31 December 2018, (Çevrimiçi) https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191106_1911-NSIP-2018-financial-activi.pdf , 15 Mayıs 2021.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23554.htm? , 08 Nisan 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm? , 16 Mayıs 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23693.htm? , 16 Mayıs 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_23847.htm? 20 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_24470.htm?mode=pressrelease , 20 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_25460.htm?mode=pressrelease , 20 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27445.htm?mode=pressrelease , 20 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_37920.htm?mode=pressrelease , 21 Haziran 2020.

(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_8443.htm?mode=pressrelease , 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_68828.htm?mode=pressrelease , 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm ?, 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_56425.htm ?, 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_27433.htm?mode=pressrelease , 20 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_21023.htm ?, 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease , 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease , 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?mode=pressrelease , 21 Haziran 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm?mode=pressrelease , 28 Haziran 2020.
“London Declaration On a Transformed North Atlantic Alliance,” updated 27 October 2000 (Çevrimiçi) http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c900706a.htm , 06 Temmuz 2020.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_87593.htm?mode=pressrelease , 15 Temmuz 2020.
(Çevrimiçi) https://armypubs.army.mil/epubs/DR_pubs/DR_a/pdf/web/ARN6687_FM%203-0%20C1%20Inc%20FINAL%20WEB.pdf , 16 Eylül 2021.
(Çevrimiçi) https://www.jcs.mil/Portals/36/Documents/Doctrine/pubs/jp3_30.pdf , 16 Eylül 2021.
(Çevrimiçi) https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_1/AFDP-1.pdf , 16 Eylül 2021.

(Çevrimiçi) https://www.doctrine.af.mil/Portals/61/documents/AFDP_3-0/3-0-AFDP-OPERATIONS-PLANNING.pdf , 16 Eylül 2021.
(Çevrimiçi) https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_113694.htm#:~:text=The%20NATO%20Dled%20mission%20Resolute,Afghan%20security%20forces%20and%20institutions. , 16 Eylül 2021.

Diğer Kaynakça:

“21’inci Yüzyılda Uluslararası Örgütlerin Güvenlik Yaklaşımları ve Balkanlar’ın Güvenliği” Uluslararası Balkan Kongresi , Kocaeli, 2011 s. 31.
Amerikan Devletleri Örgütü Antlaşması : 30 Nisan 1948, art.1,2 U.S.T. 2394, 119 U.N.T.S. 3
“The Eurasian Security Environment,” Testimony of Fiona Hill Senior Fellow, Brookings Institution, House Armed Services Committee (HASC) Threat Panel, 2005.
Güvenlik İçin Birlikte Çalışmak: NATO Broşürü , NATO Kamu Diplomasisi Dairesi Yayını, Brüksel, 2010, s. 9.
“Lizbon Sonrası NATO,” NATO Public Diplomacy Division, Brussels, 2011, s. 8.
NATO, Effect Based Approach to Operations (EBAO) Handbook , NATO, 4 Aralık 2007.
NATO El Kitabı , 50’nci Kuruluş Yıldönümü Sayısı, Brüksel, Basın ve Enformasyon Bürosu, 1998, s. 515-519.
NATO Standart, AJP-2.1 Allied Joint Doctrine for Intelligence Procedures , Edition B, Version 1, NATO Standardization Office (NSO), June 2016.
NATO, A Transformed NATO , Brusselss, NATO Public Diplomacy Division, 2004, s. 42
“NATO and EU Sign Historic Partnership Agreement,” EU Observer , 17 Aralık 2002.
“NATO Füze Savunma Sistemi ve Türkiye,” SDE Analiz , 2011, s. 3.
Türk Deniz Kuvvetleri Stratejisi , Deniz Basımevi Mügürlüğü, 2015, s. 6.

Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, md. 13.

“Türkiye-Avrupa Birliği -ABD İlişkiler Nereye Gidiyor?” Çalıştayı, TOBB
Ekonomi ve Teknoloji Üniversitesi, Ankara, 2006, (Çevrimiçi) www.tepav.org.tr,
27 Haziran 2020.

ÖZGEÇMİŞ

Sezai ÖZTÜRK, ilk, orta ve lise öğrenimini müteakip 1987 yılında Lisans eğitimini tamamlamıştır. Mezuniyeti müteakip Millî Savunma Bakanlığı (MSB) bünyesinde görev yapan ve yurtdışı harekâtlara katılan ÖZTÜRK, lisansüstü öğreniminden sonra görevine devam etmiş, yurt dışında kurs görmüş, harekât ve NATO görevlerinde bulunmuştur. Doktora eğitimine; Milli Savunma Üniversitesi (MSÜ) bünyesinde başlamış, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü bünyesinde Siyasal Bilgiler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalında sürdürmüş ve ‘Soğuk Savaş Sonrası Dönemde NATO’nun Harekât Yeteneğinin Dönüşümü’ konulu doktora tezi ile tamamlamıştır. Sezai ÖZTÜRK, evli ve iki çocuk babasıdır. İngilizce bilmektedir.